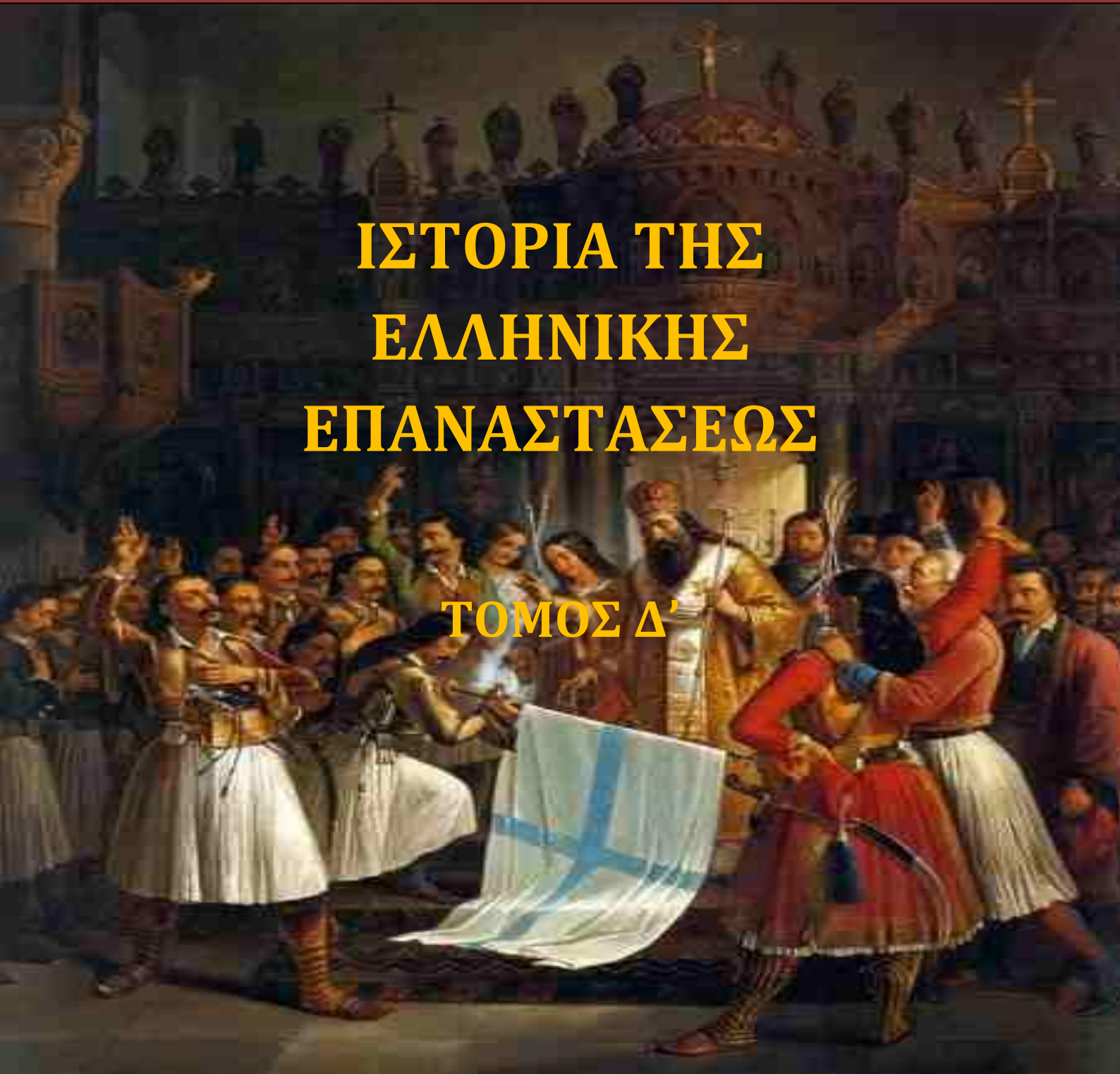

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΤΟΜΟΣ Δ΄

schooltime.gr

schooltime.gr

ψηφιακά εκπαιδευτικά βοηθήματα

www.schooltime.gr

**ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ
ΤΟΜΟΣ Δ΄**

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗ

Το ψηφιακό βιβλίο διανέμεται ελεύθερα

The Project Gutenberg EBook of History of the Greek Revolution vol D,
by
Spyridon Trikoupis

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with
almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or
re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included
with this eBook or online at www.gutenberg.org

Title: History of the Greek Revolution vol D

Author: Spyridon Trikoupis

Release Date: March 6, 2012 [EBook #39069]

Language: Greek

Character set encoding: UTF-8

*** START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK HISTORY OF GREEK
REVOLUTION, VOL D ***

Produced by Sophia Canoni. Thanks to George Canonis for
his major work in proofreading.

Note: The tonic system has been changed from polytonic to monotonic. The
spelling of the book has not been changed otherwise. Bold words are
included in &; words in italics in *_*. In various places the book had in the
margin the notation of the month that the event took place. I have placed the
month within brackets, somewhere near the notation, starting a new
paragraph.

Σημείωση: Το τονικό σύστημα έχει αλλάξει από πολυτονικό σε μονοτονικό.
Κατά τα άλλα έχει διατηρηθεί η ορθογραφία του βιβλίου. Λέξεις με
έντονους χαρακτήρες περικλείονται σε &, ενώ λέξεις με ιταλικούς
χαρακτήρες σε *_*. Σε διάφορα μέρη, στο περιθώριο, το βιβλίο είχε την
ένδειξη του μήνα του γεγονότος. Έβαλα την ένδειξη κάπου κοντά στην
ένδειξη του περιθωρίου, ξεκινώντας κάθε φορά καινούργια παράγραφο.

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ
ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΕΠΙΔΙΟΡΘΩΘΕΙΣΑ ΥΠ'
ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ
ΤΟΜΟΣ Δ'.

«Καλλίστην παιδείαν ηγητέον προς αληθινόν βίον
την εκ της πραγματικής ιστορίας περιγιγνομένην εμπειρίαν· μόνη γαρ αύτη χωρίς βλάβης από παντός
καιρού και περιστάσεως κριτάς αληθινούς αποτελεί
του βελτίονος.»

Εκ των του ΠΟΛΥΒΙΟΥ

ΕΚΔΟΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΣΛΑΝΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΩΡΑΣ»

1888

Παν αντίτυπον, μη φέρον την ιδιόχειρον υπογραφήν και σφραγίδα του εκδότου, θεωρείται κλοπιμαίον και ως τοιούτον καταδιώκεται κατά τον νόμον.

Ο αοίδιμος ιστοριογράφος της Ελληνικής επανάστασεως Σπυρίδων Τρικούπης ετά την δευτέραν έκδοσιν της ιστορίας του προέβη εις επιδιόρθωσιν και συμπλήρωσιν αυτής, προτιθέμενος να δημοσιεύση τρίτην έκδοσιν.

Ευτυχήσαντες ν' αποκτήσωμεν το επιδιορθωμένον και συμπεπληρωμένον υπό του μεγάλου ιστορικού κείμενον, δημοσιεύομεν νέαν έκδοσιν του μεγάλου έργου του εξόχου ανδρός.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΣΛΑΝΗΣ

**ΤΗ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΛΗ
ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΑΥΤΗΝ
ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ**

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΜΕΤΑ την πρώτην έκδοσιν της Ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασεως εξεδόθησαν δια του τύπου, και εκοινοποιήθησαν και προς εμέ ιδιαιτέρως, διατριβαί και υπομνήματα περί ης διεπραγματεύθην ύλης, και περί τινων χωρίων ή ως ελλειπόν ή ως εσφαλμένων.

Περί πολλού ποιούμενος την επί το ακριβέστερον και πληρέστερον διήγησιν των γεγονότων προθύμως παρεδέχθην εν τη δευτέρα ταύτη εκδόσει ό,τι εξων εγράφησαν ηύρα ορθόν και άξιον γενικής ιστορίας, τόσω μάλλον καθ' όσον προς τον σκοπόν κυρίως τούτον εξέδωκα το σύγγραμμά μου ζώσης εισέτι της γενεάς των αγωνιστών· επεμελήθην δε να βελτιώσω και τινα οίκοθεν όπως δεύτεραι μελέται και νέαι έρευναι υπηγόρευσαν.

Επιμελώς και ευσυνειδήτως επιλαβόμενος του έργου μου εξ αυτής της αρχής, απρεπές ενόμισα χάριν παρανενοημένης φιλογενείας ν' αποκρύψω ή να παραμορφώσω εν τη διηγήσει των συμβάντων τα κακώς έχοντα. Η μη αληθής και μη αμερόληπτος ιστορία είναι αναξία έθνους, ούτινος ο εν μέσω παντοίων δεινών πολυένδοξος και μοναδικός αγών μεγαλύνει τον άνθρωπον, δοξάζει τον καθ' ημάς αιώνα και ευαγγελίζεται το αίσιον τέρμα του εισέτι ατελούς μεγάλου έργου.

Αν παντός έθνους ιστορικός χρεωστή να είπη εν παντί καιρώ την αλήθειαν, χρεωστεί υπέρ πάντα άλλον και υπεράλλοτε να την είπη ο εν τοις σημερινοίς καιροίς συγγράφων την ιστορίαν της ελληνικής επανάστασεως Έλλην και να δείξη δι' αυτών των πραγμάτων προς τους πασιφανώς οργώντας προς την ελευθερίαν ομογενείς και ομοπίστους ποία τα αιρετά και επαινετά, και ποία τα φευκτά και μεμπτά, «ω ς - ε ί π ο τ ε - κ α ι - α ύ θ ι ς - τ α - ό μ ο ι α - κ α τ α λ ά β ο ι, έ χ ο ι ε ν, π ρ ο ς, τ α - π ρ ο γ ε γ ρ α μ μ έ ν α - α π ο β λ έ π ο ν τ ε ς, ε υ χ ρ ή σ θ α ι - τ ο ι ς - ε ν - π ο σ ί ν».

Σ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ
Εν Λονδίνω, 1860.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Π Ι Ν Α Ξ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ο Νικόλαος αναγορεύεται αυτοκράτωρ πασών των Ρωσσιών. — Πολιτική αυτού. — Πρωτόκολλον της 23 μαρτίου 1826. — Ψευδής ένωσις Κωλεττικών και Πελοποννησίων. — Η εν Επιδαύρω γ' εθνική συνέλευσις. — Χαρακτήρες των υπερισχυόντων εν αυτή, Ζαήμη, Λόντου και Κολοκοτρώνη. — Η νέα κυβέρνησις.— Νέαι προσπάθειαι εις ενθρονισμόν του δευτεροτόκου υιού του δουκός της Αυρηλίας, και γνώμη του δουκός . . 1

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΑ'.

Αι Σπέτσαι και η Ύδρα επαπειλούνται υπό του εχθρού. — Καταβολαί εις στρατολογίαν. — Αποβίωσις του Π. Πατρών. — Μετάβασις της κυβερνήσεως εις τον θαλασσόπυργον του Ναυπλίου — Επάνοδος Ιβραήμη εις Πελοπόννησον και παθήματα των εν τη επαρχία Καλαβρύτων. — Ο Κολοκοτρώνης στρατολογών. — Εκστρατεία Ιβραήμη εις Μάνην και εις άλλα μέρη . . 15

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒ'.

Κατά θάλασσαν μέχρι τέλους του έτους. — Άφιξις εις Ελλάδα του ατμόπλου Καρτερίας, και της φρεγάτας Ελλάδος. — Φιλελληνισμός του βασιλέως της Βαυαρίας. — Σκανδαλώδης διαγωγή του αυστριακού ναυτικού. — Εμφύλιος πόλεμος εν τη επαρχία Κορίνθου. — Τα κατά την Κρήτην . . 28

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΓ'.

Εκστρατεία του Κιουταχή εις Αθήνας και άλωσις της πόλεως. — Διορισμός του Καραϊσκάκη ως γενικού αρχηγού των κατά την Ανατολικήν Ελλάδα στρατευμάτων. — Πολιορκία της ακροπόλεως. — Μάχη του Χαϊδαρίου. — Συντυχία Καραϊσκάκη και Κιουταχή. — Είσοδος των παρά τον Φαβιέρον εις την ακρόπολιν. — Εκστρατεία των Θετταλομακεδόνων εις Ταλάντι . . 43

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΔ'.

Εκστρατεία Καραϊσκάκη. — Τα εν τη απουσία αυτού κατά τας Αθήνας και η εις Αττικήν επάνοδος του. . . 68

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΕ'.

Μετάβασις της κυβερνήσεως εις Αίγινα. — Ταραχαί εν Ναυπλίω και Ύδρα. — Θαλάσσιοι εκστρατεία εις Ωρωπόν και Βόλον . . 82

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΣΤ'.

Διαφωνία περί την συγκρότησιν εθνικής συνελεύσεως. — Άφιξις του στρατηγού Τσώρτση και του λόρδου Κοχράνου και διορισμός του μεν εις την αρχιστρατηγίαν, του δε εις την στολαρχίαν. — Χαρακτήρ Μιαούλη. — Η εν Τροιζήνι εθνική συνέλευσις. — Εκλογή Ιωάννου Καποδιστρίου ως κυβερνήτου. — Αντικυβερνητική επιτροπή . . 89

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΖ'.

Στρατοπέδευσις του Καραϊσκάκη εν Κερατηνίω. — Μάχη του Μετοχίου και άλλαι τινές συγκρούσεις. — Μετάβασις Κοχράνου και Τσώρτση εις Πειραιά. — Τα κατά την Αττικήν μετά την εκεί μετάβασιν αυτών. — Θάνατος Καραϊσκάκη και επιθεώρησις της επί του αγώνος διαγωγής του. — Παράδοσις της ακροπόλεως Αθηνών . . 101

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΗ'.

Μετάβασις της βουλής και της αντικυβερνητικής επιτροπής εις Ναύπλιον. — Αλληλομαχία των φρουράρχων αυτού και αταξία εν Άργει. — Ο αυστριακός ναύαρχος κανονοβολεί τα εν τω λιμένι Σπετσών πλοία. — Εκστρατεία Ιβραήμη εις Ηλείαν και Αχαΐαν. — Κατάπλους του βυζαντινού στόλου εις Νεόκαστρον και έκπλους του ελληνικού. — Προσκύνησις Νενέκου καί τινων μερών της Πελοποννήσου. — Επάνοδος Ιβραήμη εις Μεσσηνίαν διά Τριπολιτσάς. — Εκστρατεία Δελή-Αχμέτη εις τας επαρχίας Βοστίτσης και Καλαβρύτων και άφιξις αυτού παρά τω Ιβραήμη. — Ναυτικά κινήματα και κατορθώματα των Ελλήνων. — Καταστροφή Μεσσηνίας διά πυρός και σιδήρου . . 125

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΘ'.

Εξωτερική πολιτική. — Συνθήκη της 24 Ιουνίου. — Ναυμαχία Νεοκάστρου. — Αναχώρησις των πρέσβων των συμμάχων εκ Κωνσταντινουπόλεως . . 145

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ο'.

Εκστρατεία των Ελλήνων εις Ανατολικήν και Δυτικήν Ελλάδα, εις Κρήτην και Χίον . . 166

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΑ'.

Προσπάθειαι Καποδιστρίου εν Ευρώπη υπέρ Ελλάδος μετά την εκλογήν του. — Κατάβασις αυτού εις Ελλάδα και εγκαθίδρυσις της κυβερνήσεώς του . . 179

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΒ'.

Πειρατεία και εξάλειψις αυτής. — Τα κατά την Γραμβούσαν. — Τακτοποιήσις του ναυτικού και του στρατιωτικού. — Παράδοσις των φρουρίων Ναυπλίου εις την κυβέρνησιν και αλλαγή φρουρών. — Πώλησις προσόδων. — Διοικητικός οργανισμός της Ελλάδος. — Κατεδαφισμός Τριπολιτσάς παρά του Ιβραήμη . . 188

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓ'.

Τα μεταξύ σουλτάνου και συμμάχων. — Κήρυξις πολέμου Ρωσσίας κατά Τουρκίας. — Τα μεταξύ αυτών των συμμάχων . . 198

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΔ'.

Το κατά την Χίον, την Δυτικήν Ελλάδα και την Κρήτην. — Φθορά μιας τουρκικής κορβέττας και ενός δικατάρτου υπό το Μέλαν ακρωτήριο (Καρά-Μπαμπάν). — Πανώλης εν Ελλάδι. — Αποστολή αρχιερέων εις Ελλάδα παρά της μεγάλης εκκλησίας. — Χορηγήματα Ρωσσίας και Γαλλίας. — Σύστασις επιτροπής γενικής διοικήσεως, περιοδεύοντος του κυβερνήτου . . 204

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΕ'.

Χαρακτήρ του κυβερνήτου και διαγωγή αυτού εν Ελλάδι. — Αίτια και αρχή της αντιπολιτεύσεως. — Κουντουριώται — Τράπεζα, Νομισματοκοπείον και Ορφανοτροφείον. — Εθνική εκπαίδευσις — Παύσις πάσης αντικυβερνητικής εφημεριδογραφίας — Διαγωγή Βιάρου, αδελφού του κυβερνήτου, και διάδοσις εντεύθεν της αντιπολιτεύσεως . . 214

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΣΤ'.

Πλους του κυβερνήτου μέχρι των παραλίων της Δυτικής Ελλάδος. Συνέντευξις των αρχηγών των συμμαχικών στόλων και του Ιβραήμη. — Λειποταξία των εν Κορώνη Αλβανών. — Σύγκρουσις αυτών και των Αράβων. — Συμβιβασμός εις ασφαλή έξοδον των Αλβανών εκ της Πελοποννήσου. — Φόνος του Δελή-Αχμέτη. — Επάνοδος του κυβερνήτου εις Αίγινα. — Νέαι δυσαρέσκεια . . 225

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΖ'.

Εκστρατεία Γάλλων εις Ελλάδα. — Συνθήκη Κοδριγκτόνος και Μεχμέτ-Αλή και απόδοσις αιχμαλώτων. — Επάνοδος εις Αλεξάνδρειαν του Ιβραήμη και όλων των εν Πελοποννήσω αιγυπτίων στρατευμάτων. — Έλευσις των τριών πρέσβων εις Πόρον. — Τα μεταξύ των συμμάχων και κοινοποιήσεις αυτών προς τον σουλτάνον. — Πρωτόκολλον της 4 νοεμβρίου . . 231

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΗ'.

Κυρίευσις του αμβρακικού κόλπου. — Πολεμικά συμβάντα εν Κρήτη. — Αδράνεια των υπό τον Υψηλάντην στρατευμάτων. — Ανάκτησις όλης σχεδόν της Ανατολικής Ελλάδος. — Κυρίευσις Βονίτσης. — Πανώλης εν Καλαβρύτοις . . 237

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΘ'.

Διάθεσις των εν Πόρω πρέσβων προς τον κυβερνήτην. — Διαπραγματεύσεις εις εφαρμογήν της συνθήκης. — Διαγωγή της Πύλης και γνώμη των αυλών περί των εν Πόρω εργασιών των πρέσβων. — Εγκατάστασις τακτικών δικαστηρίων. — Συγκάλεσις εθνικής συνελεύσεως. . . 246

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Π'.

Διορισμός του Αυγουστίνου ως πληρεξουσίου τοποτηρητού του κυβερνήτου κατά την στερεάν Ελλάδα. Πτώσις Αντιρρίου και Ναυπάκτου. — Αναχώρησις του Κιουταχή εξ Ηπείρου αναδειχθέντος αρχιβεζίρη. — Εξωτερική πολιτική και διαταγαί Αγγλίας περί λύσεως των αποκλεισμών των δυτικών παραλίων της στερεάς Ελλάδος. — Ανάκτησις Μεσολογγίου. — Τα μεταξύ κυβερνήτου και Γάλλων. — Επάνοδος εις Γαλλίαν των γαλλικών στρατευμάτων. — Δάνειον ενός εκατομμυρίου ρουβλίων παρά του αυτοκράτορος Νικολάου. — Αγαθοεργήματα Αμερικανών . . 258

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΑ'.

Περιοδεία του κυβερνήτου εν Πελοποννήσω — Τροπολογία του περί εκλογής νόμου. — Αντιπροσωπία των επαρχιών επ' ονόματι του κυβερνήτου. — Συγκρότησις της εν Άργει δ' εθνικής συνελεύσεως και πράξεις αυτής . . 267

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΒ'.

Εισβολή Ελλήνων εις Θήβας και συγκρούσεις αυτών και των εχθρών εν τη πόλει ταύτη και παρά τω εν τη Αττική μονιδρίω του αγίου Ιωάννου. — Μάχαι κατά τον Ανηφορίτην, τον Ωρωπόν και έξωθεν των Θηβών. — Νέα εισβολή εχθρών εις την Ανατολικήν Ελλάδα. — Μάχη της Πέτρας και

έξοδος των εχθρών. Τέλος του υπέρ ανεξαρτησίας της Ελλάδος πολέμου. — Χαρακτήρ Υψηλάντου. — Τα μετά την συνέλευσιν του Άργους. — Νέα χορηγήματα Γαλλίας. — Όπλα δωρηθέντα παρά του αυτοκράτορος της Ρωσσίας. — Προκαταβολή Εϋνάρδου επί του δανείου . . 275

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΓ'.

Εξωτερικά. — Στένωσις της εν Πόρω υπό των πρέσβων διαγραφείσης οροθεσίας. — Η Ελλάς αναγορεύεται κράτος ανεξάρτητον υπό τον Λεοπόλδον τον εκ του δουκικού οίκου του Σαξεκοπύργου . . 283

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Χαρακτηριστικά της Ελληνικής επανάστασεως . . 289

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ . . 295

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΔ'.

Παραίτησις Λεοπόλδου . . 325

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1825-26

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ο Νικόλαος αναγορεύεται αυτοκράτωρ πασών των Ρωσσιών. — Πολιτική αυτού. — Πρωτόκολλον της 25 μαρτίου 1826. — Ψευδής ένωσις Κωλεττικών και Πελοποννησιών. — Η εν Επιδαύρω γ' εθνική συνέλευσις. — Χαρακτήρες των υπερισχυόντων εν αυτή, Ζαήμη, Λόντου και Κολοκοτρώνη. Η νέα κυβέρνησις — Νέαι προσπάθειαι εις ενθρονισμόν του δευτεροτόκου υιού του δουκός της Αυρηλίας, και γνώμη του δουκός.

ΑΝΑΒΑΣ ο Νικόλαος επί τη αποβιώσει του Αλεξάνδρου εις τον θρόνον της Ρωσσίας εν μέσω συνωμοσιών, στάσεων, αιματοχυσιών και κινδύνων, απεφάσισε, παραλείπων το τουρκοελληνικόν ζήτημα, να εξισάσῃ τας προς την Πύλην ιδίας διαφοράς διά της μαχαίρας· και κινήσας τα στρατεύματά του προς την Βεσσαραβίαν ειδοποίησε την Πύλην διά του Μιντσιάκη, ότι πόλεμος επέκειτο, αν εντός ἑξ εβδομάδων δεν επανήγε τα της Βλαχίας και Μολδαυίας εις την προ του 1821 κατάστασιν, αν δεν απέλυε τους εν ειρκτή αντιπροσώπους της Σερβίας, και αν δεν ἔστελλεν επί των ορίων πληρεξουσίου προς εξίσασιν των άλλων εκκρεμών διαφορών.

Ὅσον εμεσολάβουν παρά τω Αλεξάνδρῳ αι Δυνάμεις, το παν εθουσιάζετο εις διατήρησιν της ειρήνης, και η αλαζών Πύλη υλάκτει. Αλλ' αφ' ού ο νέος αυτοκράτωρ εκήρυξεν ότι απέρριπτε πάσαν ξένην μεσολάβησιν, και ότι διά της μαχαίρας εἶχεν απόφασιν να ικανοποιηθῇ, υπήκουσεν η Πύλης ὅλη ἔντρομος, και τας ηγεμονείας εις την προ του 1821 κατάστασιν υπεσχέθη να επαναφέρῃ εντός της προθεσμίας των ἑξ εβδομάδων και μετ' ὀλίγον επανέφερε, και τους αντιπροσώπους της Σερβίας απέλυσε, και πληρεξουσίου εις Ακερμάνην, πόλιν ρωσικὴν, ἔστειλε, και συνθήκην ὁποῖαν υπηγόρευσε ο αντίπαλός της υπέγραψε. Τοιαύτην ὁδὸν βαδίσας ο νέος αυτοκράτωρ κατώρθωσε διά μιας ὅτι εις μάτην ηγωνίσθησαν δι' ὅλης πενταετίας να κατορθώσωσιν ο γλυκὺς προκάτοχός του και αι μεσιτεύουσαι Δυνάμεις.

Η δε Αγγλία, αν και απέρριψε την περί της προστασίας πράξιν, δεν ἔπαυσε καταβάλλουσα πάσαν φροντίδα εις ειρήνευσιν της Ελλάδος. Απεχωρίσθη των εν Πετροπούλει συνδιαλέξεων επί του ελληνικοῦ ζητήματος, ως προεῖρηται, επί λόγῳ ὅτι ουδ' ητήσατό τις των αντιφερομένων ουδ' ἐδέχετο την ἐπὶ συμβιβασμῷ παρέμβασίν της· αλλ', αφ' ού η Ελλάς επεκαλέσθη την προστασίαν της, εθεώρησεν ὅτι ἔλαβεν εὐλογον αφορμὴν εις επανάληψιν των μετὰ της Ρωσσίας διακοπεισῶν ἐπὶ του ζητήματος τούτου διαλέξεών της, και ἐπὶ της εις τον θρόνον αναβάσεως του Νικολάου απέστειλε τον Βελλικτῶνα, ἵνα τον συγχαρῇ και συνδιαλεχθῇ· απέστειλε και τον Στρατφόρδον Κάννιγγα πρέσβυν εις Κωνσταντινούπολιν.

Προθέμενος ο πρέσβυς οὗτος να μάθῃ τι εβουλεύοντο οι Ἕλληνες περί του μελετωμένου συμβιβασμοῦ, κατήρην ἐπὶ του διάπλου αντικρῦ της Ὑδρας, λήγοντος του δεκεμβρίου (1825), ὅπου εἶδεν εν πρώτοις τον Μιαούλην και τον Τομπάζην ως ιδιώτας, και μετ' αυτοῦς

τον Μαυροκορδάτον και τον Ζωγράφον, σταλέντας παρά της κυβερνήσεως. Αφ' ού δ' εγένετο μεταξύ αυτών πολύς λόγος ανεπισήμως περί συμβιβασμού βάσιν έχοντος την αυτονομίαν της Ελλάδος και απλήν υποτέλειαν εις την Πύλην, απέπλευσεν εις Κωνσταντινούπολιν, όπου έτυχε λαμπράς αλλ' όχι και φιλικής υποδοχής· δεν επρότεινε δε τι κατ' αρχάς περί Ελλάδος, διότι η Πύλη έλεγε παρρησία ότι «ουδεμία ξένη μεσιτεία μεταξύ δεσπότη και ραγιαδών ήτο δεκτή, και ουδεμία παρέμβασις ανεκτή»· ουδ' επείθετο, ότι η Αγγλία επροτίθετο· κυρίως διά του ελληνοτουρκικού συμβιβασμού να την προφυλάξη του επικειμένου ρωσικού πολέμου.

Αλλ', εν ώ αύτη εδυστρόπει, ο Βελλιγκτών ηύρε πρόθυμον τον νέον αυτοκράτορα εις αναλαβήν των επί του προκατόχου του διακοπεισών επί του τουρκοελληνικού ζητήματος αγγλορωσικών συνδιαλέξεων, και εις θερμήν σύμπραξιν προς ειρήνευσιν και οριστικήν αποκατάστασιν της Ελλάδος. «Αν αρχίσωμεν, πρέπει και να τελειώσωμεν», απεκρίθη ο αυτοκράτωρ προς τον προτείναντα την ειρήνευσιν Βελλιγκτώνα. Υπό τον όρον τούτον υπέγραψαν αι δύο αυλαί την 23 μαρτίου πρωτόκολλον διαλαμβάνον τα εξής.

«Να εξαρτάται η Ελλάς από της οθωμανικής αυτοκρατορίας υπό ετήσιον φόρον.

«Να διοικείται υπό Αρχών της εκλογής της, συνευδοκούσης εις την εκλογήν αυτών και της Πύλης.

«Να απολαμβάνη, πάσαν θρησκευτικήν και εμπορικήν ελευθερίαν και πλήρη εσωτερικήν αυτονομίαν.

«Να πωλήσωσιν οι κάτοικοι της Ελλάδος Τούρκοι τας ιδιοκτησίας των, και να εγκαταλείψωσι την γην εκείνην».

Διά της αυτής πράξεως απεποιούντο αι δύο Δυνάμεις πάντα ιδιοτελή σκοπόν και επειδή το ελληνικόν ζήτημα ούτε αγγλικόν ήτον ούτε ρωσικόν, αλλ' ευρωπαϊκόν, ζήτημα ανάγκης και όχι προαιρέσεως, θυσιών και όχι ωφελειών, συνυπεσχέθησαν να ζητήσωσιν επί τοις αυτοίς όροις την σύμπραξιν και των άλλων μεγάλων Δυνάμεων. Ουδαμώς διέφερε το πρωτόκολλον τούτο, ως προς τους πολιτικούς όρους, του προ διετίας υποβληθέντος και μη παραδεχθέντος ρωσικού σχεδίου. Αν δ' εγίνετο έκτοτε δεκτόν, θα επρολαμβάνοντο τόσα παθήματα της εις πυρ και σίδηρον εγκαταλειφθείσης εν τω μεταξύ τούτω ανθρωπότητος. Και ταύτα μεν τα περί Ελλάδος εξωτερικώς τω καιρώ εκείνω· εσωτερικώς δε είχαν ούτω.

Πανάκειαν των δεινών της πατρίδος υπελάμβαναν οι πλείστοι των Ελλήνων τας εθνικάς συνελεύσεις των, οι δε ειδημονέστεροι τας εθεώρουν ευσχήμους τρόπους μεταπτώσεως της εξουσίας. Επεκαλούντο οι αντάρται την συγκρότησιν της εθνικής συνελεύσεως εις επάνοδόν των δι' αυτής εις τα πράγματα· την απεποιούντο δε οι εν τοις πράγμασιν εις διατήρησιν της εξουσίας. Αλλά κατά τας παρούσας περιστάσεις η συγκρότησίς της ήτο τω όντι αναγκαία, διότι ο μέγας κίνδυνος της πατρίδος απήτει μεταρρύθμισιν του πολιτικού συστήματος, και κυβέρνησιν έχουσαν νόμιμον δύναμιν να διαπραγματευθή εξωτερικώς τα προς σωτηρίαν. Η Αγγλία, μη δεχθείσα τα της προστασίας, ως παραίτια αδικαιολογήτου πολέμου αυτής και της Πύλης, έσπευσε να προσφέρη την ειρηνικήν μεσιτείαν της, και η

Ελλάς, κινδυνεύουσα να εξοντωθή, ηναγκάζετο να την δεχθή· αλλά δεν εδύνατο βεβαίως ποτέ διά της ειρηνικής ταύτης μεσολαβήσεως να ελπίση πλήρη και τελείαν ανεξαρτησίαν. Η μεσιτεία στηρίζεται επί αμοιβαία των δεδομένων αυτήν παραχωρήσει. Την αρχήν ταύτην έθεσεν, ως είδαμεν, ο Κάννιγγ ως βάσιν, και επί τη βάσει ταύτη επρότεινε την μεσιτείαν της κυβερνήσεώς του· αλλά το σύνταγμα της Ελλάδος ήτον ως προς τούτο αδυσώπητον· μόνη εθνική συνέλευσις εδύνατο να μεταποιήση τον εν πλήρει ενεργεία θεμελιώδη νόμον. Ώρισε και η εν Άστρει συνέλευσις την συγκρότησιν τρίτης συνελεύσεως μετά διετίαν προς αναθεώρησιν του συντάγματος. Διά τον διττόν τούτον λόγον, η κυβέρνησις δι' εγκυκλίου της 25 Σεπτεμβρίου εκάλεσε τας επαρχίας να εκλέξωσι διπλασίους του αριθμού των βουλευτών πληρεξουσίους και αποστείλωσιν αυτούς εις Ναύπλιον, ή όπου αλλού εκρίνετο εύλογον προς έναρξιν εργασιών εθνικής συνελεύσεως κατά την 25 Δεκεμβρίου. Η προθεσμία παρήλθε, και οι πληρεξούσιοι δεν εφάνησαν· εκλήθησαν και εκ δευτέρου, αρχομένου του Ιανουαρίου του 1820 εις Μέγαρο· αλλ' οι πληρεξούσιοι, επιρρεαζόμενοι υπό των υπερισχυόντων Πελοποννησίων μάλλον ή υπό της κυβερνήσεως, συνήλθαν εις Επίδαυρον, όπου είχε συγκροτηθή η πρώτη εθνική συνέλευσις.

Θερμήν έδειξαν προθυμίαν εις παραδοχήν της αγγλικής μεσιτείας οι προ μικρού πρώτοι υπογράψαντες και ενεργήσαντες τα περί της αγγλικής προστασίας Πελοποννήσιοι, και ησχολήθησαν σπουδαίως εις άρσιν παντός προσκόμματος· αλλά μέγα πρόσκομμα εφάνετο η πολιτική των περί τον Κωλέττην, αγωνιζομένων εις ανύψωσιν της Αυρηλιανής δυναστείας επί του θρόνου της Ελλάδος.

Πολλήν κατέβαλαν οι αμνηστευθέντες φροντίδα ν' αποσπάσωσι τον Κωλέττην του Κουντουριώτου, επί υποσχέσει να τον παραλάβωσι συμμετόχον της εξουσίας επί της προκειμένης συνελεύσεως, καθ' ήν η επιρροή των προηγέλλετο παντοδύναμος. Αντέτεινε κατ' αρχάς ο Κωλέττης· αλλά θεωρών την πτώσιν του συνάρχοντός του βεβαίαν, ενέδωκε μυστικώς εις τας εισηγήσεις των μέχρι τούδε αντιπάλων του, υπό τον όρον να συντελέσωσιν εις τον ενθρονισμόν του δευτεροτόκου υιού του δουκός της Αυρηλίας. Εκτελουμένου του σχεδίου τούτου, εματαιούντο τα της αγγλικής προστασίας τα περί πολλού παρά τοις αμνηστευθείσιν· αλλ' ούτοι, θεωρούντες ευλόγως αυτό ανεκτέλεστον, ως ουδ' αυτής της γαλλικής κυβερνήσεως, ης απητείτο η αντίληψις, συγκατατιθεμένης, συνήνεσαν, υπό τον όρον να αιτήσωσι προηγουμένως την γνώμην και συμβουλήν αυτού του δουκός περί των επρόκειτο, προς αποφυγήν ενδεχομένης αποτυχίας. Εγκριθέντος δε του όρου τούτου, εστάλη προς τον δούκα μυστικώς αναφορά υπογραφείσα παρά των περί τον Κωλέττην καί τινων των αγγλοφρονούντων αντιπάλων του Πελοποννησίων, και φέρουσα τας εξής τέσσαρας ερωτήσεις.

«Επετρέπετο να εκλέξη η Ελλάς ηγεμόνα μέλος τινός των βασιλευόντων οίκων;

«Εδέχετο την εκλογήν ο εκλεχθησόμενος ηγεμών; «Ποίον το καταλληλότερον σύνταγμα; «Θα ήρχετο εις αντίληψιν των Ελλήνων ο συγγενής του ηγεμόνος βασιλεύς, και θα εμεσίτευε παρά ταις άλλαις αυλαίς εις αναγνώρισιν της εκλογής αυτού και της ανεξαρτησίας του έθνους;»

Διαπαιδαγωγηθέντες τοιουτοτρόπως οι Κωλεττικοί υπό των Πελοποννησίων, και

προσδοκώντας να συναρχοντεύσωσι κατά τα συνομολογηθέντα, ουδετερώθησαν επί της προκειμένης συνελεύσεως, καθ' όσον μάλιστα εθεώρουν ατελεσφόρητον ην είχαν περί πολλού οι νέοι φίλοι των αγγλικήν μεσιτείαν, ως μη συναινούσης της Πύλης.

Τρεις ήσαν οι εν τη συνελεύσει υπερισχύοντες, και οι τρεις Πελοποννήσιοι, ο Ζαήμης, ο Λόντος και ο Κολοκοτρώνης.

Οσάκις οι τρεις ούτοι άνδρες ωμονόουν, η φωνή των ήτο φωνή όλης της Πελοποννήσου· οσάκις δε εδιχονόουν, εδιχονόει και όλη η Πελοπόννησος· τους είδαμεν μεγάλας υπηρεσίας πατρίδι πολλάκις προσενεγκόντας, ασεβή χείρα εις ανατροπήν των καθεστώτων άραντας, και μεγάλα κακά προξενήσαντας· αλλ' εξαλείψαντας μετά ταύτα τα δεινά πταίσματά των διά της παντός επαίνου αξίας διαγωγής των, και σαλεύουσαν την Πελοπόννησον επί Ιβραήμη γενναιοφρόνως υποστηρίζαντας. Κατεστράφησαν και οι τρεις επί του δευτέρου εμφυλίου πολέμου, και ως εχθροί της πατρίδος εστιγματίσθησαν· αλλά μετ' ολίγον ανηγέρθησαν υπό της φοράς των πραγμάτων, ως σωτήρες παρά του πάσχοντος λαού ανευφημίσθησαν, και την υπερτάτην Αρχήν ενεπιστεύθησαν, τους παντοδυνάμους εχθρούς των καταισχύναντες.

Ο Ζαήμης, ισχύοντος πατρός υιός ισχυρότερος, υπερείχεν όλων των προεστώτων της Πελοποννήσου· διεκρίθη επί του αγώνος διά την μετριοπάθειαν προς τους εχθρούς, την ειλικρίνειαν προς τους φίλους και την προς τους δεομένους επιείκειαν· εμεγαλοφρόνει ως ουδείς των προϊσταμένων της Ελλάδος, αλλά, φύσει άτολμος, δεν εμεγαλοπραγμόνει· πανθομολόγητος ήτον η σύνεσις του και ακραιφνής ο πατριωτισμός του, αλλ' επισκίαζε τας αρετάς ταύτας φιλόδοξος αλαζονεία, ωθήσασα αυτόν και εις ανταρσίαν· ηγεμονικόν ήτο το βλέμμα του, το ήθος του ασιανόν, αξιοπρεπές το σχήμα του και το βάδισμά του σεσοβημένον. «Τι Ζαήμης τ' Ιβραήμης» έλεγαν οι βλέποντες αυτόν διερχόμενον· ολίγη ήτον η μάθησίς του, αλλά πολλήν την εδεικνυεν ο ευρύς νους του· έθελγε τους ακροατάς του διά της φυσικής του ευγλωττίας, και εθέρμαινε τας καρδίας των διά των φιλογενών προτροπών του· ο πατριωτισμός του δεν είχε όρια τον Ισθμόν, ώς τινων άλλων συμπολιτών του· πατρίς του ήτον όλη η Ελλάς, και εις απολύτρωσιν όλης της Ελλάδος ηγωνίζετο τον καλόν αγώνα· η αγενής διάκρισις αυτόχθονος και ετερόχθονος δεν εισεχώρησεν εις την καρδίαν του· Έλληνας εξ ίσου εθεώρει πάντας τους υπό τον ξένον ζυγόν πιστεύοντας εις Χριστόν ομογενείς του· πρόθυμος έτρεχεν εις τους κινδύνους προς εμπύχωσιν του λαού, αν και μη φιλοπόλεμος· τόσον δε απείχε του επιδιώκειν στρατιωτικήν δόξαν, ώστ' εχλεύαζεν αυτός εαυτόν διά την εν πολέμοις δειλίαν του· κινδυνευούσης της πατρίδος και πρόεδρος αναγορευθείς της κυβερνήσεως ελησμόνησε την προς τον Καραϊσκάκην δικαίαν έχθραν του, και χάριν της κοινής σωτηρίας τω έδωκεν όσσην εξουσίαν δίδει τις μόνον τοις πιστοίς φίλοις του· «η πατρίς», είπε, «θέλω να σωθή, και ας μεγαλυνηθή ο εχθρός μου»· μετά την ακάθεκτον πρόοδον των Αιγυπτίων επάτησε την Πελοπόννησον, αν και προγεγραμμένος, ειπών προς τους συμπολίτας του ιδόντας αυτόν απροσδοκίτως· «ήλθα ν' αποθάνω μεθ' υμών»· επληγώθη η φιλοτιμία του διότι το εν Ζακύνθω συνταχθέν περί της αγγλικής προστασίας έγγραφον εθεώρει τον Κολοκοτρώνην Πελοποννησιάρχην· αλλ' επειδή εν τοις δεινοίς εκείνοις καιροίς ενομίζετο σωτήριον, το υπέγραψεν ειπών τω Κολοκοτρώνη ενώπιον πολλών· «δεν θα σοι παρεχώρουν τα πρωτεία, αν δεν έβλεπα κινδυνεύουσαν την πατρίδα»· διά τον αυτόν

λόγον καθυπέβαλεν αυθόρμητος εαυτόν υπό τας διαταγάς του αντιζήλου του τούτου καθ' όλας τας επί του Ιβραήμη εκστρατείας· είχε τι ιδιαίτερον χαρακτηριστικόν ο ανήρ ούτος· εν τη υπερηφανεία του ήτον αξιαγάπητος· συμπολιτευόμενοι και αντιπολιτευόμενοι τον ετίμων διά τον χαρακτήρα του και τας κοινωνικάς αρετάς του· «πολλάκις αντεπολιτεύθη τον Ζαήμην», έλεγεν ο Κολοκοτρώνης, «αλλά ποτέ δεν τον εμίσησα».

Αναπόσπαστος του Ζαήμη και της αυτής αείποτε πολιτικής και των αυτών προς όλην την Ελλάδα και προς όλους τους Έλληνας φρονημάτων ήτον ο εξαδέλφος του, Ανδρέας Λόντος, υιός εξόχου πατρός, υπό της τουρκικής Αρχής επί δουλείας αποκεφαλισθέντος· είχε χαρακτήρα όλως υποτικόν· πολλάκις εξετρέπετο εις άτοπα, αλλ', ως αγαθός, πάντοτε επροθυμείτο να εξιλεόνη όσους επίκραινε, ή να ικανοποιή όσους έβλαπτεν· απεχόμενος δε συνήθως των πολιτικών ησπάζετο τον στρατιωτικόν βίον· ώστε της δυάδος ταυτής ο μεν Ζαήμης δικαίως εθεωρείτο ο νους, ο δε Λόντος ο βραχίων. Οι δύο δε ούτοι άνδρες διά την παντοτεινήν ομοφροσύνην των ωνομάζοντο δι' ενός και του αυτού ονόματος· «οι Ανδρέαι».

Όσον διέπρεπεν ο Ζαήμης μεταξύ των πολιτικών, τόσον ο Κολοκοτρώνης, γόνος και απόγονος τουρκομάχων και μαχίμων ανδρών, διέπρεπε μεταξύ των πολεμικών· νέος ων έμαθε τα κοινά γράμματα και, εις ένδειξιν της διαθέσεώς του προς ους και περί ων έγγραφε κατά τας επί της επαναστάσεως εκστρατείας του, συνείθιζε διαφοροτρόπως να υπογράφη το αρκτικόν στοιχείον του χριστιανικού ονόματός του, το Θ· μέγα μεν αγανακτών ή οργανιζόμενος, μικρόν δε ιλαρώς ή φιλικώς διακειμένος· αγρίαν είχε την όψιν, αλλ' ήμερον την καρδιάν· ευφυώς εξηγείτο διά παραβολών και μύθων· πολλή η προς αυτόν υπόληψις του λαού της Πελοποννήσου, και πατρική η περί του λαού τούτου φροντίς του· είτε ως κλέπτης είτε ως αρματωλός περιπλανώμενος εν Πελοποννήσω, ή υπό ξένην εν τη Επταννήσω υπηρετών σημαίαν, κατά νουν είχε την ελευθερίαν της πατρίδος και απειποιείτο να στρατεύη εις τόπους όθεν δεν εδύνατο να βλέπη τα βουνά του· ούτε εν ταις επιτυχίαις του υψηλοφρίνει ούτε εν ταις αποτυχίαις του εταπεινούτο· κατηγορείτο ως μηδέποτε εκστρατεύσας πέραν του ισθμού, αλλά πολλούς πολλάκις απέστειλεν εις αντίληψιν των εκεί αγωνιζομένων· έρρεπεν εις ταραχάς και ηγάπα ως ουδείς των πολεμικών ν' αναμιγνύεται εις τα πολιτικά, εν οίς ουδέποτε ευδοκίμησεν, αγόμενος διά την άγνοιάν του, αν και νουνεχής, υπό ιδιοτελών και δοκησιόφων· μικράν επί τω θανάτω του αφήσας περιουσίαν, αν και ολιγοδάπανος, έψευσε την κοινήν δόξαν, ότι αγνάς αρπαγής δεν είχε τας χείρας. Δύο ήσαν, έλεγε, τα κατορθώματά του επί του αγώνος· συνείθισε τους χωρικούς της Πελοποννήσου να μη φεύγωσι βλέποντες Τούρκους και νικώμενοι να μη προσκυνώσι. Τοιαύτη ήτον η εν τη συνελεύσει υπερισχύουσα και εν ομοφροσύνη εργαζομένη τριανδρία.

Τα δε κύρια έργα της συνελεύσεως ήσαν η αναθεώρησις του συντάγματος και ο της Ελλάδος και Πύλης συμβιβασμός διά ξένης μεσιτείας. Ο καιρός και η πείρα απέδειξαν, ότι το σύνταγμα είχεν ανάγκην μεταρρυθμίσεως, και το κύριον ελάττωμά του ήτον η επέμβασις της βουλής εις την εκτέλεσιν των νόμων, και η εξ αιτίας της επεμβάσεως χαλάρωσις της νομοτελεστικής δυνάμεως· η δε τοιαύτη επέμβασις, επιζήμιος εν καιρώ ειρήνης, κατήντα θανατηφόρος εν καιρώ πολέμου.

Προ της ενάρξεως της συνελεύσεως εδημοσιεύθη σχέδιον αναθέτον διά τας δεινάς περιστάσεις του καιρού εκείνου πάσαν εξουσίαν, εκτός της δικαστικής, εις προσωρινήν τριμελή επιτροπήν ενεργούσαν τα καθήκοντα των υπουργών δι' ενός γενικού γραμματέως, εκδίδουσαν ψηφίσματα τόπον επέχοντα προσωρινώς νόμων, καταργούσαν τους πολυαρίθμους επάρχους, διοικούσαν διά τεσσάρων υπαλλήλων Αρχών την στερεάν Ελλάδα, το Αιγαίον, την Πελοπόννησον και την Κρήτην, και αυτήν και μόνην φροντίζουσαν εσωτερικώς και εξωτερικώς τα εις σωτηρίαν και ευημερίαν της πατρίδος. Το σχέδιον απήτει και την αποκοίμισιν του συντάγματος μέχρι ου ετελεύτα συνήθως ο ετήσιος πόλεμος, και ώριζε την επάνοδον των πληρεξουσίων εις επανάληψιν των εργασιών των κατά τον νοέμβριον. Το σχέδιον τούτο εγένετο αφορμή πολλών σκέψεων και λόγων καθ' όν καιρόν εδημοσιεύθη, αλλά δεν ήυρε πολλούς των πληρεξουσίων υπερασπιστάς. Την 6 απριλίου ήρχισεν η συνέλευσις τας τακτικάς εργασίας της υπό την προεδρίαν του Πανούτσου Νοταρά εις διαρρύθμισιν της πολιτείας επί τη βάσει του αντιπροσωπικού συστήματος· αλλά, προτού προχωρήση, έμαθεν ό,τι προείδεν ο σχεδιογράφος, την ψυχωραγίαν του Μεσολογγίου (α) Η είδησις αυτή κατεθούρησε την συνέλευσιν· τα σπουδαία έργα της απήτουν αταραξίαν νοός και βαθείας σκέψεις, και ήδη ο κίνδυνος επέκειτο. Είδεν ότι η σωτηρία της πατρίδος απήτει δικτάτορα, ή, εν ελλείψει αυτού, δικτατορίαν. Υπό το κράτος τοιούτων περιστάσεων παρεδέχθη την εν τω σχεδίω δημοσιευθείσαν περί δικτατορικής κυβερνήσεως γνώμην, ήτησε τον γράψαντα την ανάπτυξιν του ως προς την κατά τας επαρχίας εφαρμογήν του, και ώρισε την διάρκειαν της Αρχής ταύτης μέχρι τέλους σεπτεμβρίου· αλλά παρεμόρφωσε το σχέδιον χάριν φιλοτιμιών και προσωπικών συμφερόντων. Τα τρία κατ' αυτό μέλη της νέας κυβερνήσεως έγειναν πέντε, τα πέντε επτά, τα επτά εννέα και τα εννέα ένδεκα· ώστε η πολυμέλειά της εχαλάρωσε την ενέργειάν της· εψηφίσθησαν δε μέλη της νέας κυβερνήσεως ο Ανδρέας Ζαήμης, ο και πρόεδρος, ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ο Αναγνώστης Δηληγιάννης, ο Γεώργης Σισίνης, ο Δημήτρης Τσαμαδός, ο Ανδρέας Χατζή-Αναργύρου, ο Αναγνώστης Μοναρχίδης, ο Ανδρέας Ίσκος, ο Σπυρίδων Τρικούπης, ο Ιωάννης Βλάχος και ο Παναγιώτης Δημητρακόπουλος· δεν συμπαρελήφθη εις την νέαν κυβέρνησιν ο Κωλέττης, και ένεκα τούτου διελύθη η Πελοποννησίων και Κωλεττικών ένωσις, ην χλευάζουσα η δημοσιογραφία απεκάλει προσφυώς λυκοφιλίαν. Παρηγκωνίσθη και ο Μαυροκορδάτος, δυσπιστούντων προς αυτόν των εν δυνάμει.

Ως αν δεν ήρκουν δε ουδ' ένδεκα μέλη εις κατάρτισιν κυβερνήσεως, κατέστησεν η συνέλευσις άλλην δεκατριμελή επιτροπήν καλέσασα αυτήν «επιτροπήν της συνελεύσεως», εις ην ανέθεσε την εκ νέου συγκάλεσιν των αυτών πληρεξουσίων περί τα τέλη σεπτεμβρίου, την επεξεργασίαν των λογαριασμών του υπουργείου της οικονομίας, του εθνικού ταμείου, και της επί του δανείου εν Λονδίνω επιτροπής, την αντικατάστασιν των μελών αυτής, και προ πάντων την περί συμβιβασμού του ελληνικού έθνους και της Πύλης διαπραγματέυσιν διά του εν Κωνσταντινουπόλει Άγγλου πρέσβεως υπό τους εξής όρους.

Να μη έχωσιν οι Τούρκοι μόνιμον κατοικίαν εν Ελλάδι.

Να εγκαταλείψωσι τα υποχείριά των φρούρια.

Να μη αναμινύεται η Πύλη ούτ' εκ πλαγίου ούτε κατ' ευθείαν εις την εσωτερικήν

κυβέρνησιν της Ελλάδος, πολιτικὴν ἢ ἐκκλησιαστικὴν.

Να ἔχη ἡ Ελλάς τὰ εἰς ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν ἀσφάλειαν τοῦ κράτους ἀναγκαῖα στρατεύματα καὶ τὴν εἰς υπεράσπισιν τοῦ ἐμπορίου ἀναγκαῖαν ναυτικὴν δύναμιν.

Να λάβωσιν ἀπαραλλάκτως τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ τὴν αὐτὴν τύχην ἡ Πελοπόννησος, ἡ Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Ελλάς, τὸ Αἰγαῖον καὶ ἡ Κρήτη· να λάβωσι δε τὰ αὐτὰ δικαιώματα (καθ' ὅσον ὅμως τοῦτο ἦτο κατορθωτόν) καὶ ὅσα ἄλλα μέρη ἔλαβαν ὅπλα, ἢ συνηνώθησαν μετὰ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως.

Να ἔχωσιν οἱ Ἕλληνες σημαίαν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀποστέλλειν καὶ δέχεσθαι διπλωματικούς πράκτορας καὶ κόπτειν νόμισμα.

Να υπόκηται ἡ Ελλάς, ὡς ὑποτελής τῶ σουλτάνῳ, εἰς ἐτήσιον φόρον, ἢ να πληρῶσῃ ἀπάξ χρηματικὴν τινα ποσότητα εἰς παντοτεινὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ.

Να γένη ἀνακωχὴ, ἀρξαμένης τῆς διαπραγματεύσεως.

Να ἐγγυηθῇ ἡ μεγάλη Βρεττανία τὸν συμβιβασμόν.

Να δύναται ἡ ἐπιτροπὴ να τροπολογῇ τὰς ἀνωτέρω προτάσεις ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὴν πλειοτέραν ὠφέλειαν τῆς Ελλάδος, φυλαττομένων ὅμως πάντοτε ἀμετατρέπτων τῶν πέντε πρώτων ἀρθρῶν, καὶ να επικαλεσθῇ καὶ ἄλλην αὐλὴν ἢ καὶ ὅλας, ἀν ἡ διὰ τοῦ Ἄγγλου πρέσβευς διαπραγματεύσεις ἀπετύγχανεν.

Ἀπρίλιος Καὶ αὐταὶ μὲν ἦσαν αἱ ὁδηγίαι, ἀς υπέγραψεν ἡ συνέλευσις τὴν 12 ἀπριλίου· τὴν δε 14 υπέγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας δίδουσα τὴν περὶ τῆς προκειμένης διαπραγματεύσεως ἀπαιτουμένην πληρεξουσιότητα.

Ἐν ὧ δε κατεγίνετο εἰς τὸν συμβιβασμόν διὰ τῆς μοναδικῆς μεσιτείας τῆς Ἀγγλίας, ἀνεγνώσθη ἐπὶ συνεδριάσεως διαμαρτύρησις τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου κατὰ τῆς περὶ τοῦ συμβιβασμοῦ πράξεως, ὡς παρανόμου καὶ ἀνθελληνικῆς. Ἀγανακτήσασα ἡ συνέλευσις ἐπὶ τῇ διαμαρτυρῇσιν ἐνός πολίτου κατὰ τῆς ὁμοφώνου ἀποφάσεως ὅλου τοῦ ἔθνους ἐστέρησε διὰ ψηφίσματός τῆς τὸν διαμαρτυρηθέντα παντός πολιτικοῦ δικαιώματος καὶ τὸν ἀπέκλεισε πάσης στρατιωτικῆς υπηρεσίας.

Ἐκτός δε τῆς συστάσεως τῶν δύο ἐπιτροπῶν, ἡ συνέλευσις ἐψήφισε δάνειον ἑκατὸν χιλιάδων διστήλων εἰς μισθοὺς καὶ τροφάς τοῦ στόλου, εἰς ἐφοδιασμόν τῆς φρουράς τοῦ Μεσολογγίου, εἰς ἐπισκευὴν τοῦ φρουρίου, καὶ εἰς τροφήν τῶν ἔξωθεν αὐτοῦ συγκροτηθησομένων στρατευμάτων· παρήγγειλε δε να διαπραγματευθῇ τὰ δάνειον τοῦτο ἐν τῷ ἰονίῳ κράτει καὶ ἀποδοθῇ μετὰ δύο ἐτη· διέταξε τὰ δέοντα καὶ περὶ αὐξήσεως τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ· ἐπεκύρωσε τὰ δύο ἐν Ἀγγλίᾳ δάνεια· ἀπαγόρευσε πάσαν ἐκποίησην ἐθνικῆς γῆς, καὶ ἠκύρωσε τὴν ἤδη κατὰ παράβασιν τοῦ Λβ' ψηφίσματος τῆς ἐν Ἄστρει ἐθνικῆς συνελύσεως εἰς ἐφοδιασμόν τοῦ Μεσολογγίου καὶ εἰς ἀποστολὴν ναυτικῆς

δυνάμεως προς αντίληψίν του γενομένην, αποζημιουμένων των αγοραστών· εσύστησε πενταμελή πλημμελειοδικείου επιτροπήν, και εψήφισε τα περί αποζημιώσεων των ναυτικών νήσων και βραβεύσεως των κατά γην και θάλασσαν αγωνισθέντων ναυάρχων, πλοιάρχων, στρατηγών και οπλαρχηγών.

Εις άκραν παράλυσιν είχαν καταντήσει τω καιρώ εκείνω οι τακτικοί. Μετά την εις τας νήσους καταφυγήν των διεβιβάσθησαν εις Αθήνας· άλλα μη ευρόντες καλήν υποδοχήν παρά τω εκεί ισχύοντι Γκούρα, τω άλλοτε φανέντι φιλοτακτικώ και ήδη παρρησία αντενεργούντι, απήλθαν εις Σαλαμίνα στερούμενοι των αναγκαίων. Εγκατέλειψαν την υπηρεσίαν και την Ελλάδα πολλοί ξένοι αξιωματικοί, εν οίς και ο πολλά εις εξάσκησιν του ιππικού μοχθήσας Ρεϋνόλδος, ον αντικατέστησεν ο εκ Πορτουγαλλίας Αλμείδας· η κακοβουλία δεν εφείσθη ουδ' αυτού του Φαβιέρου επί της τελευταίας εκστρατείας και αποτυχίας του τακτικού, και οι μεν τον κατηγορούν ως ασυλλογίστως και ριψοκινδύνως εκστρατεύσαντα, οι δε τον εσυκοφάντουν ως διανοούμενον την δι' ελληνικών αιμάτων υποταγήν της Ευβοίας εις την πατρίδα του· τον εσυκοφάντουν δε ως τοιούτον καθ' όν καιρόν, πολλών Ελλήνων γαλιζόντων, ο Φαβιέρος ουδ' εις αυτών ουδ' εις του Ρόσχου τα σχέδια ανεμινύετο· αγανακτών δ' επί τοις λεγομένοις, και μεμφόμενος την κυβέρνησιν ως μη εκτελέσασαν όσα έδει υπέρ του τακτικού, παρητήθη της υπηρεσίας· αλλά το νομοτελεστικόν, ούτινος η εξουσία ήτον εν τω τελειούσθαι, δεν εδέχθη την παραίτησιν. Η δε συνέλευσις τον εκάλεσεν εις Επίδαιρον, τον ήκουσεν επί συνεδριάσεως απολογούμενον, τον εδικαίωσε, τω απέδωκε τας ευχαριστίας της και τον έπεισε ν' ανακαλέση την παραίτησιν του· την δε 16 απεπεράτωσε τα έργα της (β).

Η δε αρτισύστατος κυβέρνησις εφρόντισε να εμβάση εις Ναύπλιον προ της εκεί μεταβάσεως της στρατιωτικήν δύναμιν υπό τον Γενναίον υποπτεύουσα τον φρούραρχον Φωτομάραν, και την 18 εισήλθε και αύτη· αλλ' απειποιήθη πάσαν πομπώδη υποδοχήν, ως πενθηφορούσης της Ελλάδος επί τη πτώσει του Μεσολογγίου, αν και σεμνυνομένης εφ' οίς η φρουρά του εμεγαλοπραγμόνησε (γ). Διώρισε δε και γενικόν γραμματέα τον Ζωγράφον.

Ουδέποτε κυβέρνησις της Ελλάδος ευρέθη έχουσα εν μέσω τόσω δεινών περιστάσεων τόσω μικρούς πόρους· το δάνειον εξηντλήθη· 60 μόνον γρόσια ευρέθησαν εν τω ταμείω· η Πελοπόννησος και όλη η στερεά Ελλάς, υπό την μάχαιραν του εχθρού ή υπό την φθοροποιάν χείρα του στρατιώτου και την φιλάρπαγα του τοπάρχου, ουδεμίαν έδιδαν πρόσοδον· μόνον το Αιγαίον, μη πάσχον όσα έπασχαν τα άλλα μέρη του κράτους, και ευαγωγότερον, υπέσχετο χρηματικήν τινά βοήθειαν. Εις κορύφωσιν δε των δεινών, εξ ών περιεστοιχίζετο η διοικητική επιτροπή, υπερεπερίσσευσε και η εξωτερική ραδιουργία, ήτις, ευρούσα λαβήν την περί προστασίας πράξιν και την αίτησιν της αγγλικής μεσιτείας, κατέκρινε παρρησία την αγγλοφρονούσαν κυβέρνησιν ως προδώσασαν την πατρίδα, και ενήργει διά θεμιτών και αθεμιτών τρόπων την πτώσιν της εξ αυτής της συστάσεως της.

Εν τούτοις ήλθεν η απάντησις του δουκός της Αυρηλίας, εν είδει υπομνήματος του στρατηγού Ρουμινή, λέγουσα, εις λύσιν των τεσσάρων ερωτήσεων, ότι δεν θα παρωργίζοντο αι Δυνάμεις επί τη εκλογή, καταλλήλου ηγεμόνος της Ελλάδος· ότι η συναίνεσις του εκλεχθησομένου ηγεμόνος εκρέματο εκ της θέσεως αυτού και του ελληνικού έθνους καθ' όν καιρόν θα εγίνετο η εκλογή· ότι το γαλλικόν σύνταγμα ήτο το

καταλληλότερον· και ότι εν τη παρούση καταστάσει των πραγμάτων εν Ελλάδι ο συγγενής του νέου ηγεμόνος βασιλεύς όχι μόνον δεν θα εβοήθει τους Έλληνας, αλλ' ίσως θα ηναγκάζετο και ν' αποδοκιμάση την εκλογήν προς απόδειξιν, ότι παρά γνώμην του αύτη εγένετο· το διεξοδικόν δε τούτο υπόμνημα περιείχε και υγιείς συμβουλάς (δ).

Εμάστιζε την ελληνικήν θάλασσαν η πειρατεία. Η κυβέρνησις ώφειλε να παύση το κακόν. Υπέφερεν εξ αιτίας αυτού το ελληνικόν εμπόριον και το των άλλων εθνών και προ της επανάστασεως· και το κύριον έργον του οθωμανικού στόλου, εκπλέοντος άλλοτε τακτικώς κατ' έτος εις το Αιγαίον, ήτον η εξάλειψις της πειρατείας. Αρξαμένης δε της επαναστάσεως, το κακόν τούτο δεν ανεφάνη δι' όλης τριετίας· δεν ανεφάνη ουδ' ότε κατεστράφησαν αι Κυδωνιαί και η Χίος, καθ' ήν περίστασιν τόσοι ναύται έπεσαν εις δεινήν αμηχανίαν· και οι μεν αυτών καταφυγόντες τήδε κακείσε, οι δε πλείστοι εις Ψαρά, επορίζοντο γλίσχωρως αλλά τιμίως τα προς το ζην· μετά την καταστροφήν δε της Κάσσου και των Ψαρών η πειρατεία εγένετο πόρος των παθόντων. Εις εξάπλωσιν αυτής συνήργησεν όχι ολίγον και η αναιδής και αντιχριστιανική χρήσις της σημαίας τινών χριστιανικών Δυνάμεων εις υπηρεσίαν των αγωνιζομένων Τούρκων επί καταστολή των Ελλήνων, κινήσασα την αγανάκτησιν πάντων των πολιτών της Ελλάδος. Και η κυβέρνησις και αι περιπλέουσαι το Αιγαίον ναυτικά μοίραι των ξένων Δυνάμεων επροθυμήθησαν πάντοτε εις παύσιν της πειρατείας, αλλ' εις μάτην εκοπίασαν· το δε βδελυρόν τούτο επιτήδευμα εξησκείτο και υπό την πολεμικήν της Ελλάδος σημαίαν και υπό καταγωγικά έγγραφα. Η διοικητική επιτροπή, περί πολλού ποιουμένη την ανάκτησιν της πεσούσης υπολήψεως του έθνους και την υπεράσπισιν της υπό ουδετέραν σημαίαν ναυτιλίας, απεφάσισεν, αν και στερουμένη παντός πόρου, ν' απαρνηθή και αυτά τα επί της θαλάσσης νόμιμα δίκαιά της· τούτου χάριν ηκύρωσε τα καταγωγικά έγγραφα και εξέδωκε την 2 μαΐου αυστηροτάτας και τελεσφόρους εις παύσιν της πειρατείας διαταγάς.

Εν τούτοις επανήλθεν εις Ελλάδα ο απελθών εις Αγγλίαν Γόρδων, φέρων λίρας στερλίνας 14,000, εκ των απομειναρίων του δευτέρου δανείου, εξ ών εδόθη το τεταρτημόριον εις χρήσιν του τακτικού. Θαρρυνθείς ο Φαβιέρος διά της χορηγίας ταύτης και διά της αξιεπαίνου διαγωγής της συνελεύσεως, ανεκάλεσεν υπό τας σημαίας εις Άριαν, όπου και εσκήνωσε, τους σκορπισθέντας τακτικούς, συμπαρέλαβε το εν Ναυπλίω δεύτερον τάγμα, μετέφερεν εις το αυτό χωρίον τους εν Σαλαμίनि, εκάθηρε τον επιβουλευόμενον την αρχηγίαν του Ρόδιον και τους ομόφρονάς του αξιωματικούς, και ησχολήθη μετ' ακαμάτου ζήλου εις την εκ νέου διοργάνωσιν του πολλά παθόντος τακτικού.

1826

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΞΑ'.

Αι Σπέτσαι, και η Ύδρα επαπειλούνται υπό του εχθρού. — Καταβολαί εις στρατολογίαν. — Αποβίωσις του Π. Πατρών — Μετάβασις της κυβερνήσεως εις τον θαλασσόπυργον του Ναυπλίου. — Επάνοδος Ιβραήμη εις Πελοπόννησον και παθήματα των εν τη επαρχία Καλαβρύτων. — Ο Κολοκοτρώνης στρατολογών. — Εκστρατεία Ιβραήμη εις Μάνην και εις άλλα μέρη.

ΜΕΤΑ δε την πτώσιν του Μεσολογγίου εφημίζετο ότι ο εχθρός εμελέτα να κινηθή κατά Σπετσών και Ύδρας εις εξόντωσιν των δύο εστίων της ναυτικής δυνάμεως της Ελλάδος. Ομαλή και πανταχόθεν βατή ούσα η νήσος των Σπετσών θα εκινδύνευεν εκ πρώτης προσβολής· τραχεία δε και εκ φύσεως οχυρά η της Ύδρας θ' αντείχεν έχουσα τον απαιτούμενον αριθμόν ανδρών προς υπεράσπισιν· διά τούτο εις ασφάλειαν των κατοίκων της πρώτης και εις ένωσιν όλης της ναυτικής δυνάμεως και ενδυνάμωσιν της δευτέρας η κυβέρνησις εθεώρησεν αναγκαιοτάτην την μετοίκισιν των Σπετσιωτών εις Ύδραν, και έστειλεν εις Σπέτσας τον πρόκριτον αυτών και μέλος αυτής Ανδρέαν Χατσή-Αναργύρου επί τω σκοπώ τούτω. Ο σκοπός ευωδώθη, η υπάρχουσα αντιζηλία και διαίρεσις των νησιωτών εξηλείφθη ενώπιον του κινδύνου και εδόθη το εν Ύδρα Καμίνι, παραθαλάσσιον της πόλεως προάστειον, εις κατοικίαν των μετοίκων. Προθυμίαν πολλήν έδειξαν να μεταβώσιν εις Ύδραν προς υπεράσπισιν και Κρανιδιώται και Ποριώται· έσπευσε να στείλη και η κυβέρνησις στρατεύματα· τη επιμόνω δε αιτήσει των προκρίτων της νήσου είχε διαβιβάσει και ο Φαβιέρος μέρος του τακτικού ως ειρήται.

Κατ' εκείνον τον καιρόν έφθασαν εις Ναύπλιον οι οπλαρχηγοί και στρατιώται της ενδόξου φρουράς του Μεσολογγίου συνέρρευσε μέγα πλήθος και άλλων στρατιωτών, ώστε η πρωτεύουσα κατέστη αληθές στρατόπεδον και θέατρον καθ' ημέραν αταξιών. Η κυβέρνησις κατεγίνετο ν' απαλλάξη των δεινών τούτων την πόλιν, να καταστήση χρησίμους τόσους στιβαρούς βραχιόνας και να περιθάλη την γυμνήν και ανυπόδητον φρουράν του Μεσολογγίου κινήσασαν τους πάντας εις θαυμασμόν διά τα ανδραγαθήματά της και εις συμπάθειαν διά τα παθήματά της. Αλλ' η απορία του ταμείου παρέλυεν όλας τας προσπαθείας της. Ο φιλελληνισμός καλή τύχη της Ευρώπης και της Αμερικής εκορυφώθη, πεσόντος του Μεσολογγίου, εγέμιζε τας κενάς του δημοσίου αποθήκας τροφών, και η κυβέρνησις είχε πώς να θρέψη τους απόρους, αλλά δεν είχε πώς άλλως να τους οικονομήσῃ· προς τούτο εκάλεσεν εις εκούσιον έρανον τους εν Ναυπλίω. Η φωνή της ήχησεν εις ώτα ακουόντων συνήλθαν οι πολίται εις την πλατείαν της πόλεως· ο διδάσκαλος Γεννάδιος εξιστόρησεν εις επήκοον πάντων την δεινότητα των περιστάσεων, την παντελή του ταμείου αχρηματίαν, την δεινήν της κυβερνήσεως αμηχανίαν εις εκστράτευσιν τόσων γενναίων ανδρών, και συνεισέφερε πρώτος αυτός οκτώ λίρας στερλίνας, ό εστιν ό,τι είχε· συνεκινήθησαν όλοι οι περιεστώτες ιδόντες την γυμνότητα των υπέρ αυτών τόσα παθόντων και την πατρίδα δοξασάντων, και αμιλλώμενοι τις να φανή ελευθεριώτερος, οι μεν κατέθεσαν χρήματα και άλλα πολύτιμα είδη, πολλοί δε, εν οίς και ο Υψηλάντης, επρόσφεραν τα χρυσά και αργυρά όπλα των. Την ακόλουθον δε ημέραν εγένετο πάλιν λόγος επί της πλατείας περί συλλογής των ιδιωτικών ίππων, και πρώτος ο πρόεδρος της κυβερνήσεως Ζαήμης επρόσφερε τους εν τη φάτνη του, και το παράδειγμα αυτού εμιμήθησαν αριζήλως οι λοιποί ιπποτρόφοι. Τοιουτοτρόπως και αι κατεπείγουσαι της πατρίδος ανάγκαι διά της αυτοπροαιρέτου ταυτής συνεισφοράς οπωσούν εθεραπεύθησαν, και ίλη εκ του προχείρου ευσυστήθη. Εν ώ δε ενηργούντο ταύτα εν Ναυπλίω, η κυβέρνησις ηναγκάσθη να καταφύγη και εις διά πειθούς ή και βίας πραγματοποιήσιν δανείου εν τη λοιπή επικρατεία, και έστειλεν επί τούτω εισπράκτορας και δύναμιν.

Κατ' εκείνας τας ημέρας απέθανεν εν Ναυπλίω ο Π. Πατρών Γερμανός, θύμα της επικρατούσης λοιμικής νόσου. Όλη η δόξα του πρωταγωνιστού τούτου ανέτειλε και έδυσε

ταις πρώταις ημέραις της επανάστασεως.

Η τόση δε συρροή στρατευμάτων εν Ναυπλίω και αι ακατάπαυστοι απαιτήσεις αυτών εμπόδιζαν την κυβέρνησιν να σκέπτεται και να ενεργή όπως απήτουν αι δεινάις περιστάσεις, και την ηνάγκαζαν να μεθεδρεύση εις μέρος ησυχώτερον και ασφαλέστερον· συνέπεσεν απροσδοκίτως και άλλο κακόν απαιτούν τούτο. Η κυβέρνησις, εισελθούσα εις Ναύπλιον, επεκύρωσεν ως φρούραρχον τον Φωταμάραν· αλλ' η φρουρά του Παλαμηδίου, υποκινηθείσα διά ραδιουργιών, απεστάτησεν αίφνης κατά του αγαθού αλλ' ανικάνου τούτου αρχηγού της, και αυτόν τον μεν έξωσε, παρέδωκε δε το φρούριον εις χείρας του Γρίβα αντιπολιτευομένου την ενεστώσαν κυβέρνησιν. Διά τους λόγους τούτους μετέβη η κυβέρνησις την 16 Ιουνίου προσωρινώς εις τον θαλασσόπυργον Ναυπλίου, όπου ο πρόεδρος και άλλα μέλη αυτής εξ αιτίας των επικρατούντων φόβων ημερονοκτέρευαν.

Μετά δε την άλωσιν του Μεσολογγίου ο μεν Ιβραήμης επανήλθεν εις Πελοπόννησον, ο δε Κιουταχής ητομάζετο να στρατεύση εις Αθήνας· απέπλευσαν δε και οι εχθρικοί στόλοι ο μεν βυζαντινός εις Κωνσταντινούπολιν, ο δε αιγύπτιος εις Νεόκαστρον και εκείθεν εις Αλεξάνδρειαν.

Φθάσας δε ο Ιβραήμης εις Πάτρας διέταξε τον περιφερόμενον την επαρχίαν της Γαστούνης Δελή-Αχμέτην να επανέλθη εκεί· αυτός δε, παραλαβών την φρουράν των Πατρών ανέβη αμαχητί εις την πόλιν των Καλαβρύτων, όπου δεν ηύρε ψυχήν, και κατακαύσας αυτήν εστράτευσεν εις Κλοκινοχώρια.

Υπεράνω των χωρίων τούτων, επί του Χελμού κειμένων, κατέφυγαν επί της εις Καλάβρυτα εισβολής του Ιβραήμη χάριν ασφαλείας πεντακισχίλια ψυχαί· συνήλθαν δε εις υπεράσπισιν αυτών τετρακόσιοι οπλοφόροι υπό τον Σολιώτην και τον Πετμεζάν και ωχυρώθησαν επί των υπωρειών.

Μάιος Επέπεσάν τινες των περί τον Ιβραήμην την 5 μαΐου α' ώραν μετά την ανατολήν του ηλίου, έπαθαν ευρόντες γενναίαν αντίστασιν και ωπισθοδρόμησαν· εφορμήσαντες δ' εκ νέου πολυαριθμότεροι ηνάγκασαν τους Έλληνας ν' αναβώσιν εις Καστράκι και ν' αγωνισθώσι νέον και βαρύν αγώνα, αλλ' οι εχθροί συνανέβησαν και καταδιώκοντές τους, υπερίσχυσαν, και εδόθησαν εις σφαγήν και αιχμαλωσίαν. Δεινά τα παθήματα των οικογενειών επί της φυγής των και διά την καταδίωξιν και διά το κρημνώδες του τόπου και το πάχος της χιόνος, ορεινού όντος του μέρους. Πεντακόσιοι ελέγετο ότι απωλέσθησαν, οι μεν κατακρηνιζόμενοι, οι δε εις την χιόνα βοθριζόμενοι. Αιχμαλωτίσας δε ο Ιβραήμης υπερχιλίας ψυχάς επανήλθεν εις Καλάβρυτα, και αφήσας εκεί το στράτευμά του παρέλαβε μόνον μίαν εκατοστύν υπέων, ανέβη τον άνωθεν των Ρογών λόφον, κατέβη εις τα Αλώνια της Ζαχλωρούς, εσκοπίασε την μονήν του μεγάλου Σπηλαιού επί απόρθητου σχεδόν θέσεως και υπό την υπεράσπισιν ισχυράς φρουράς κειμένην, επανήλθεν αυθημερόν εις Καλάβρυτα και ώδευσε την επαύριον εις Τριπολιτσάν, όπου έφθασε την 10 φέρων χίλια φορτώματα τροφών διά την λιμώττουσαν φρουράν της.

Καθ' όν δε καιρόν ανέβαινεν ο Ιβραήμης εις Τριπολιτσάν, εξεστράτευσε προς τον Αλφειόν

ο εν Μοθώνη Σουληημάμπης μετά 2500 τακτικών εις εμπόδιον ίσως συρροής ελληνικών στρατευμάτων επί της πορείας του κυρίου του.

Αρχομένου δε του μαΐου, ανεχώρησεν εκ Ναυπλίου ο Κολοκοτρώνης, και επορεύθη εις Μπουγιάτι, όπου συνέλεξεν ικανούς στρατιώτας και συνήλθαν και διάφοροι οπλαρχηγοί· συλλέξας δε και ο Γενναίος τους εν Ναυπλίω Τριπολιτσιώτας και άλλους Πελοποννησίους επορεύθη και αυτός μετ' ολίγας ημέρας όπου ο πατήρ του. Εξ όσων δε συνήχθησαν εκεί, 500 μετέβησαν εις Καρύταιναν, όθεν οι κάτοικοι φοβηθέντες είχαν αναχωρήσει μετά των ποιμνίων των εις τα όρη της Μάνης· ολίγοι δε αυτών κατέφυγαν εις σπήλαια ή εις οχυρά μοναστήρια.

Την δε 17 εξεστράτευσεν ο Ιβραήμης· και κατ' αρχάς μεν εβάδισε την της Καρυταινης οδόν, αλλ' ετράπη μετ' ολίγον εις την του Μιστρά, διεσκόρπισε τους κατέχοντας το Μακρυπλάγι Έλληνας, άφησεν εκεί φρουράν, και διά της οδού του Νησιού έφθασεν εις τα μεσσηνιακά φρούρια, καύσας καθ' οδόν την Ανδρίτσειαν· στρατοπεδεύσας δ' εκτός της Μοθώνης εξ αιτίας της επικρατούσης εκεί και εν Κορώνη λοιμικής νόσου διέμεινεν αργός ολόκληρον μήνα.

Αν και ανίκανοι εφάνησαν οι Πελοποννήσιοι αντιπαραταττόμενοι προς τους εχθρούς των συστάδην, ικανοί όμως εδείχθησαν βλάπτοντές τους σποράδην, ενεδρεύοντες, ή κλεπτοπολεμούντες· 150 Άραβες, βόσκοντες τρεις ώρας μακράν της Κορώνης 185 ίππους, εφονεύθησαν δι' ενέδρας σχεδόν όλοι και εξωγήθησαν οι ίπποι· πολλούς εχθρούς ο Νικήτας και άλλοι οπλαρχηγοί έφθειραν πίπτοντες αίφνης επί τους αποσπωμένους του στρατεύματος κατά την εις την Μεσσηνίαν κατάβασίν των· 35 σποράδην περιφερόμενοι εσκοτώθησαν κατά το Παληονέρι· 70 κατά το Σούγγελον του Νεοκάστρου, και 16 μίαν φοράν και 30 άλλην κατά την Πέλοβαν· αλλά τα μικρά ταύτα παθήματα μικρά παρενέβαλαν προσκόμματα εις τα φθοροποιά και ευτυχή κινήματα του εχθρού.

Αφ' ού δ' επάτησε και κατεπάτησεν ο Ιβραήμης την λοιπήν Πελοπόννησον, ηθέλησε να εισβάλη και εις την Μάνην.

Είδαμεν ότι επί της πτώσεως του Νεοκάστρου ο Ιβραήμης εκράτησε παρά την σύμβασιν, τους εν αυτώ Γεωργάκην Μαυρομιχάλην και Γιατράκον· τους απέλυσε δε καθ' όν καιρόν απελύθησαν οι εν Ναυπλίω κρατούμενοι δύο πασάδες οι μη συνυπογράψαντες την επί της πτώσεως αυτού σύμβασιν. Ο απολυθείς Μαυρομιχάλης, εξαγοραζόμενος, ως ειρήται ήδη, τον καιρόν, και προθέμενος να προφυλάξη την πατρίδα του από πάσης εχθρικής επιδρομής, εζήτησεν, επί της εν Πελοποννήσω ευτυχούς προόδου των Αιγυπτίων και προ της εις Αιτωλίαν μεταβάσεώς των, και έλαβε παρά του Ιβραήμη αμνηστήρια δι' εαυτόν και τους συγγενείς του, και έκτοτε οι Μανιάται δεν εστράτευσαν εκτός των ορίων των, κατακρινόμενοι υπό των λοιπών Ελλήνων ένεκα της φαινομένης αδιαφορίας των. Την αμφίβολον δε ταύτην διαγωγήν των Μανιατών αποδοκιμάζων και ο Ιβραήμης έστειλε την 29 εκ Μοθώνης προς τον εν Μάνη διατρίβοντα Γεωργάκην Μαυρομιχάλην επιστολήν, δι' ής τον επέπληττε πικρώς ως μη τηρήσαντα την υπόσχεσίν του, τον διέταπτε να υπάγη εντός δέκα ημερών εις προσκύνησίν του παραλαβών και τους λοιπούς εγκρίτους της Μάνης, και

ηπείλει καταστροφήν της πατρίδος των, αν δεν εισηκούετο (α).

Λαβών την επιστολήν ο Γ. Μαυρομιχάλης έσπευσε να την κοινοποιήση τοις εγκρίτοις των συμπατριωτών του, και συναινέσει αυτών απεκρίθη τα εξής·

«Από ημάς τους ολίγους Έλληνας της Μάνης και λοιπούς Έλληνας ευρισκομένους εις αυτήν·

«Προς τον Ιβραήμπασαν της Αιγύπτου.

«Ελάβαμεν το γράμμα σου, εις το οποίον είδαμεν να μας φοβερίζης ότι, αν δεν σου προσφέρωμεν την υποταγήν μας, θέλεις εξολοθρεύσει τους Μανιάτας και την Μάνην· διά τούτο και ημείς σε περιμένομεν με όσας δυνάμεις θελήσης.

«Οι κάτοικοι της Μάνης γράφομεν και σε περιμένομεν».

Η αλληλογραφία αύτη εθεωρήθη ως αφορμή πολέμου, και έκτοτε ο μεν Ιβραήμης ητοιμάζετο εις εισβολήν, οι δε Μανιάται εις αντίκρουσιν.

Ιούνιος Την 21 Ιουνίου εκίνησαν επτακισχίλιοι, τακτικοί και άτακτοι, πεζοί και ιππείς, κατά της Μάνης, και συγχρόνως εφάνησαν εν τω μεσσηνιακώ κόλπω δύο βρίκια πολεμικά και διάφορα φορτηγά. Τα πολεμικά εκανονοβόλησαν διάφορα παράλια της Λακωνίας, και επροσποιούντο οι εν αυτοίς εχθροί ότι εμελέτων αυθημερόν αποβίβασιν στρατευμάτων· αλλά κύριον σκοπόν είχαν να ελκύσωσι την προσοχήν των Μανιατών προς τα κινδυνεύοντα δήθεν ταύτα μέρη, ώστε να εύρωσιν οι διά ξηράς ερχόμενοι ελευθέραν την δίοδον, δι' ής εσκόπευαν να πατήσωσι τον τόπον. Οδεύοντες επί τω σκοπώ τούτω οι επτακισχίλιοι προς ανατολάς έφθασαν την επαύριον εις τους πρόποδας των ορέων έμπροσθεν της πλησίον του εν τω μεσσηνιακώ κόλπω λιμένος του Αρμυρού Βέργας, όπου ευρόντες χιλίους Μανιάτας ετοιμούς εις αντίστασιν εφώρμησαν πλήρεις τόλμης, αλλά σφοδρώς και ευστόχως τουφεκισθέντες ωπισθοδρόμησαν· εφώρμησαν και εκ δευτέρου και εκ τρίτου, αλλ' απέτυχαν επίσης· εδοκίμησαν μετά την τριπλήν αποτυχίαν να επιπέσωσιν όπισθεν, αλλά και κατά την δοκιμήν ταυτήν έπαθαν και ηναγκάσθησαν να υποχωρήσωσι μετά δεκάωρον πάλην, καθ' ήν έπεσαν 100 εξ αυτών, και 4 εκ των Μανιατών. Εν ώ δε ήρχιζεν η μάχη εν Βέργαις, βλέποντες οι εχθροί όλην την δύναμιν της Μάνης συγκεντρωθείσαν προς εκείνην την θέσιν, απεσπάσθησαν 1500, και εμβάντες εις πλοία ελθόντα εις τον λιμένα του Αρμυρού απέβησαν αυθημερόν εις Δηρόν, επάτησαν τα εκ δεξιών χωρία, Πύργον και Χαριάν, και πυρ βαλόντες επροχώρησαν προς την εξ αριστερών κωμόπολιν της Τσίμοβας· αλλά κανονοβοληθέντες από του πύργου του Πικολάκη ωπισθοδρόμησαν προς τα Τσαλαπιανά επί σκοπώ ν' αναβώσι, δι' εκείνου του μέρους εις την κωμόπολιν. Έξωθεν των Τσαλαπιανών κείται πύργοι· τούτους καταλαβόντες ολίγοι Μανιάται εμπόδισαν την εις την κωμόπολιν πρόοδον των εχθρών και τους ηνάγκασαν να επανέλθωσιν άπρακτοι εις Δηρόν· αλλ' αυστηρώς επιπληχθέντες υπό του Ιβραήμη επί τη οπισθοδρομήσει ως φυγόμαχοι επανήλθαν εις Τσαλαπιανά την επαύριον προς κυρίευσιν της Τσίμοβας.

Εν τούτοις, γνωστού γενομένου του κινδύνου διά κωδωνοκρουσίας, έδραμαν εις υπεράσπισιν της κινδυνευούσης κωμοπόλεως οι κάτοικοι των πέριξ χωρίων ένοπλοι, εν οίς και αρχιερείς και ιερείς, έδραμαν δρεπανηφόροι και αι μεταξύ Τσίμοβας και Χαριάς θερίζουσαι πολυάριθμοι Μανιάτιδες, παρηκολούθησε και ο καθ' οδόν ευρεθείς Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης και οι περί αυτόν, μεταβαίνοντες εις βοήθειαν των εν τω Αρμυρώ, και όλοι ομού, άνδρες, γυναίκες, κληρικοί και λαϊκοί, προσέβαλαν τους εχθρούς, και φονεύσαντες και αιχμαλωτίσαντες πολλούς, απώθησαν τους λοιπούς όλους μέχρι θαλάσσης κακώς έχοντας. Καταδιωκόμενοι οι εχθροί κατέλαβαν την παραθαλάσσιον οχυράν θέσιν Τσουμπάρι, και βοηθούμενοι υπό των πλοίων αντέστησαν, αλλ' επί τέλους ηττήθησαν και ηναγκάσθησαν να καταφύγωσι την 25 εις τα πλοία εν τοιαύτη βία, ώστε τινές πεσόντες εις την θάλασσαν επνίγησαν.

Οι δε εν Βέργαις απομείναντες εδοκίμασαν να κτυπήσωσι τους νικητάς των εκ νέου την 24, αλλά και τότε απέτυχαν και ανεχώρησαν και αυτοί την επαύριον εις Καλαμάταν πολλά παθόντες. Εις βοήθειαν των Μανιατών εξεστράτευσαν δισχίλιοι Πελοποννήσιοι υπό τον Κολοκοτρώνην, καθόντες δε καθ' οδόν την τροπήν των εχθρών ανεστρατοπέδευσαν.

Άνδρες εφάνησαν και αυταί οι δρεπανηφόροι Μανιάτιδες, και άξιον μνήμης το εξής ανδραγάθημα μιας αυτών. Θερίζων ο γέρων Βοζίκης τον επί της παραλίας αγρόν του συνελήφθη αίφνης υπό δύο Αιγυπτίων. Καταγινομένων δε εις δέσμευσίν του, επέπεσεν η συνθερίζουσα θυγάτηρ του, Πανώρηα, έκοψε διά του δρεπάνου της τον λάρυγγα του ενός και βοηθουμένη υπό του πατρός της εφόνευσε τον άλλον.

Κατά τας ημέρας δε ταύτας ήσαν τινες Έλληνες χωρνωμένοι εν τοις παρά τον ποταμόν της Καρυταινης σπηλαιούς, όπου ελθόντες εχθροί τους επολιόρκησαν. Γενναίως αντέστησαν οι έγκλειστοι· επιπεσόντων δε μετ' ολίγον και άλλων έξωθεν Ελλήνων, παθόντες οι πολιορκηταί απεμακρύνθησαν.

Ο δε Ιβραήμης, καταισχυνθείς εν τη εις Μάνην στρατεία του, ώδευσε μετ' ολίγας ημέρας εις Τριπολιτσάν. Συνέπεσε να ετοιμάζονται οι Έλληνες εις προσβολήν της εχθρικής φρουράς του Μακρυπλαγίου· αλλ' αίφνης ιδόντες τα υπό τον Ιβραήμη στρατεύματα προχωρούντα επί των πεδιάδων του Λεονταρίου και της Καρυταινης παρήτησαν το σχέδιόν των και απεμακρύνθησαν. Οι δε εχθροί εισήλθαν, μηδενός εναντιουμένου, εις Τριπολιτσάν φέροντες πολλές τροφάς.

Ο δε Κολοκοτρώνης μετά την προς την Καλαμάταν στρατείαν του επανήλθεν εις Ναύπλιον, έκλεισε καπηλεία και καφενεία, επειθανάγκασεν όλους τους οπλοφορούντας να τον ακολουθήσωσι, και παραλαβών διακοσίους ιππείς, τακτικούς και ατάκτους, τους ετοποθέτησεν εν Βερβένοις, όπου συνήλθαν και άλλοθεν άλλοι στρατιώται. Οι Τούρκοι συνείθιζαν να εξέρχωνται της Τριπολιτσάς και να περιφέρωνται χορτολογούντες ή τροφολογούντες.

Ιούλιος Τούτο παρατηρήσαντες οι εν Βερβένοις κατέβησαν εις την πεδιάδα την νύκτα της 18 Ιουλίου, και κατέλαβαν οι μεν, εν οίς και ο Νικήτας και το άτακτον ιππικόν υπό

τον Χατζή-Μιχάλην, τας Ρίζας, οι δε, εν οίς και οι τακτικοί ιππείς υπό τον Αλμείδαν, το χωρίον Μεχμέταγαν και ενέδρευαν.

Ο δε Ιβραήμης, διατρίψας εν Τριπολιτσά ημέρας τινάς εις ανάπαυσιν του στρατεύματός του, εξεστράτευσε την 18 διαιρέσας εις τρία το στράτευμά του· και το μεν ώδευσε κατά το Νούδιμον, το δε κατά την Κανδήλαν, το δε προς την Καρύταιναν, όπερ και ηκροβολίσθη μετά των περί τον Γενναίον κατά τα λειβάδια του Αρκουδορρεύματος· αρπάσαντα δε και τα τρία ανθρώπους, ζώα και τροφάς, επανήλθαν μετά δύο ημέρας εις Τριπολιτσάν. Την αυτήν ημέραν τρεις λόχοι Αράβων υπήγαν ανυπόπτως προς το χωρίον Μεχμέταγαν, όπου ενέδρευαν Έλληνες. Ιδόντες ούτοι τους εχθρούς ερχομένους εφώρμησαν· έδραμαν και οι κατέχοντες τας Ρίζας, τους εκύκλωσαν, εφόνευσαν υπερδιακοσίους και επήραν δύο σημαίας και έξ τύμπανα, ολίγην δε ζημίαν αυτοί έπαθαν. Οι δ' εν Τριπολιτσά, μαθόντες το γεγονός, εξώρμησαν επί τους Έλληνας, αλλά δεν τους επρόφθασαν αναβάντας τα όρη. Επιστραφέντες δε εις την πόλιν άπρακτοι, και ακούσαντες ότι συνήλθε στράτευμα ελληνικόν εις Αλωνίσταιναν, επεξήλθαν οι μεν κατ' ευθείαν, οι δε διά του Λεβιδίου, έτρεψαν το στράτευμα μετά μικρόν ακροβολισμόν, και μετά ταύτα υπήγαν όλοι ομού εις Βυτίναν, την έκαυσαν, και επανήλθαν διά του Λεβιδίου εις Τριπολιτσάν. Μετά την επιδρομήν ταυτήν έπεσεν ο Ιβραήμης εις την επαρχίαν του Αγίου Πέτρου, και μη ευρών αντίστασιν έκαυσε το Καστρί, τον Άγιον Πέτρον, τον Άγιον Ιωάννην, τα Καλύβια και κατέβη εις το Άστρος· εκεί διήρесе το στράτευμά του εις τρία, και το μεν ώδευσε προς την Βαμβακούν κατά τον Μιστράν, το δε προς την Αράχωβαν, το δε προς την Τσακονίαν και έκαυσε τον Πραστόν· εσκόπευαν δε να συνεισβάλωσιν εις την Μάνην.

Καθ' όν δε καιρόν ο Ιβραήμης έκαie και έθυεν, έτυχε διατρίβων ο Νικήτας κατά τους αντικρύ του Ναυπλίου Μύλους έχων υπό την οδηγίαν του καί τινας της φρουράς του Μεσολογγίου, και την συστηθείσαν προ ολίγου φάλαγγα των Ιώνων, και το σώμα των Επταννησίων, έτρεξε κατόπιν του εχθρού και βλέπων αυτόν επιστρέφοντα πανστρατιά προς το Άστρος, έδραμε και εισήλθε μετά των περί αυτόν εις το επί της θέσεως εκείνης νεόκτιστον φρούριον, όπου ως εις ασφαλή τόπον είχαν καταφύγει χίλια διακόσiai ψυχαί.

Αύγουστος Οι εχθροί, χίλιοι πεζοί και τριακόσιοι ιππείς, εφώρμησαν την 4 αυγούστου, αλλ' απεκρούσθησαν εφώρμησαν και την επαύριον, αλλ' απεκρούσθησαν επίσης και ανεχώρησαν άπρακτοι· προσέβαλαν και την επάνωθεν του Καστριού μονήν του Προδρόμου, όπου ενοσηλεύοντο ασθενείς και τραυματίαι, αλλά και εκείθεν ανεχώρησαν άπρακτοι. Μετά την διττήν ταύτην αποτυχίαν, οι μεν επανήλθαν εις Τριπολιτσάν, οι πλείστοι δε υπό την οδηγίαν του Ιβραήμη έπεσαν εις την Λακεδαιμονίαν επί σκοπώ να εισβάλωσι πάλιν εις την Μάνην διά της ανατολικής πλευράς του Ταυγέτου· παρηκολούθουν δε αυτούς δισχίλιοι Έλληνες υπό τον Νικήταν, τον Πλαπούταν και τον Γενναίον φονεύοντες και ζωγρούντες τους αποκοπτομένους του στρατοπέδου και περιφερομένους χάριν λεηλασίας. Την δε 19 οι δισχίλιοι ούτοι συνήψαν μάχην μετά τινος αποσπάσματος χιλίων ατάκτων πεζών και ιππέων έν τινι στενοτοπία κατά τον Μπασαράν· εφόνευσαν 50, εζώγησαν 17, πολλούς ίππους και ημιόνους, και απέσπασαν των χειρών αυτών 40 αιχμαλώτους, χιλιάδας αιγοπροβάτων, και 300 βόας. Οι εχθροί απήνητησαν επί της πορείας των άλλο αξιοσημείωτον

πρόσκομμα. Εντός του πύργου του Μεχμέτμπε εκλείσθησαν υπό τινα ιερέα 30 Έλληνες, δώδεκα ημέρας επολιορκήθησαν και καθ' ημέραν εκανονοβολούντο, γενναίως εγκαρτερούντες· ιδόντες δε ότι υπεσκάπτετο υπόνομος εξώρμησαν την νύκτα ξιφήρεις διά μέσου των πολυαρίθμων εχθρών· τρεις μόνον εφονεύθησαν, εν οίς και ο ιερεύς.

Προχωρούντες δε οι εχθροί εις ον προέθεντο όρον, επάτησαν την 21 την Μάνην, και διελθόντες τα χωρία της Αναβρυτής και του Στορτσά διέβησαν την επί του Ταυγέτου κακήν Σκάλαν, πλησίον της επαρχίας Ανδρουβίστης· αλλά ευρόντες αντίστασιν ωπισθοδρόμησαν, και αναβάντες επί της κορυφής του όρους ηυλίσθησαν εν τη πεδιάδι του Μαχμούτμπε· εκείθεν εστράτευσαν την επαύριον και έφθασαν εις το στόμιον του Ευρώτα. Ενδιατρίψαντες δε δύο ημέρας ανέβησαν τα Μπαρδουνοχώρια και έπεσαν εις την επαρχίαν του Μαλευρίου, καίοντες κωμοπόλεις και χωρία, θέλοντες δε να προχωρήσωσιν εις τα ενδότερα της Μάνης, ώδευσαν την 27 προς το χωρίον Μανιάκοβαν. Εκεί ευρεθέντες ο Παναγιώτης Κοσονάκος και οι περί αυτόν εκλείσθησαν εντός τινων οικιών πολεμούντες γενναίως. Ήλθαν μετ' ολίγον εις βοήθειάν των και τινες άλλοι υπό τον Γεωργάκη Μαυρομιχάλην περιφερόμενον επί στρατολογία· αλλ' οι εχθροί ήσαν πολλοί και η θέσις όχι τόσον οχυρά· όλοι δε οι εκεί Έλληνες, συμπεριλαμβανομένων και των περί τον Μαυρομιχάλην, ήσαν μόλις 300· διά τούτο αφήσαντες το χωρίον μετέβησαν εις άλλην παραπλήσιον οχυρωτέραν θέσιν. Κυριεύσαντες οι εχθροί το χωρίον ώρμησαν και εις την άλλην θέσιν και επολέμησαν τους εκεί μέχρι της εσπέρας, καθ' ήν, φανέντος του Ηλία Κατσάκου μετά 300 εκλεκτών επιπεσόντων όπισθεν, ωπισθοδρόμησαν και επανήλθαν εις την πεδιάδα του Πασαβά, επί σκοπώ να οδεύσωσιν εις τα χωρία Σκυφιάνικα και Πολυάραβον· αλλά φοβούμενοι μη πάθωσι και εν τη οδώ ταυτή εδίσταζαν. Εν μέσω δε του δισταγμού των Μπόσινάς τις εκ των δευτερευόντων οπλαρχηγών της Μάνης, παρακολουθών τους εχθρούς ως προσκυνήσας, ανεδέχθη, άλλος Εφιάλτης, να τους οδηγήση εις τα ρηθέντα χωρία διά τινος αγνώστου μονοπατίου. Επί του μονοπατίου τούτου κείται το χωρίον Δέσφινα, εντός δε του πύργου του χωρίου ήσαν οι περί τον Θεοδωρήν Σταθάκον. Οι εχθροί απέκλεισαν τον πύργον, και ο Μπόσινας εφώναζε μακρόθεν λέγων, «Παραδοθήτε, συμπέθερε Σταθάκε, εις τον αυθέντην της Μάνης· θα χαθήτε όλοι»· «και ποίος μας εγγυάται ότι δεν θα κακοπάθωμεν, αν προσκυνήσωμεν;» απήνητησεν ο Σταθάκος. «Εγώ συμπέθερε», είπεν ο Μπόσινας· «κύτταξε μη μας φάγουν με απιστιάν», επανέλαβεν ο Σταθάκος· «μη φοβάσθε», απεκρίθη ο Μπόσινας, «εγώ σας δίδω τον λόγον μου, εγώ σας έχω εις τον λαίμόν μου». «Σε πιστεύω, συμπέθερε», εφώναξεν ο Σταθάκος, «έλα κ' έπαρε τα όπλα μου». Έτρεξεν ο Μπόσινας να επάρη τα όπλα, και ο Σταθάκος τον ετουφέκισε και τον εφόνευσεν. Ιδόντες οι Τούρκοι τον τόσον χρήσιμον φίλον φονευθέντα ώρμησαν εις τον πύργον, τον έκαυσαν και συνέκαυσαν και όλους τους εν αυτώ. Εν τοσούτω τα συμβάντα ταύτα ωφέλησαν, διότι φέροντα προσκόμματα εις την ταχείαν πορείαν των εχθρών έδωκαν καιρόν τοις εν Πολυαράβω να ετοιμασθώσιν εις αντίστασιν. Την δε 28 έφθασαν οι εχθροί εις Πολυάραβον· τριακόσιοι ήσαν κατ' αρχάς οι υπερασπισταί του· αλλ' ήλθαν μετά ταύτα εις αντίληψιν αυτών ο Τσαλαφατίνος και ο Γιατράκος και μετ' ολίγον και ο Γεωργάκης Μαυρομιχάλης και ο Ηλίας Κατσάκος, και έγειναν όλοι δισχίλιοι. Μάχης δε κρατεράς γενομένης, έτρεψαν οι ολίγοι τους πολυαρίθμους εχθρούς κακώς έχοντας· διακόσια εχθρικά πτώματα έμειναν επί του πεδίου

της μάχης, και επτά εξωγήθησαν. Εφονεύθησαν δε και εννέα Έλληνες, και άλλοι τόσσοι επληγώθησαν. Αξιοσημείωτον το εξής γυναικείον αρίστευμα· Η Ελένη Αναειπόνυμφη, βαστώσα τα δύο ανήλικα τέκνα της και καταδιωκομένη υπό τινος Αιγυπτίου, έφευγε προς το όρος του Πολυαράβου. Επί της φυγής ελύθη η μακρά ζώνη της· ο Αιγύπτιος έδραξε την συρομένην άκραν και επροσπάθει να κρατήση τοιουτοτρόπως την φεύγουσαν· αλλ' αύτη, αφήσασα κατά γης τα τέκνα, έδραξε την άλλην άκραν, όπου ευρίσκετο δεδεμένος ο θησαυρός της, δέκα δίστηλα· αισθανθείσα δε ότι η ζώνη ετεντώθη, απέλυσεν αίφνης την άκραν και πεσόντα ύπτιον τον Αιγύπτιον ετραυμάτισε διά της ίδιας αυτού λόγχης, και έσωσεν εαυτήν, τα τέκνα και τον θησαυρόν.

Ηττηθέντες και φυγόντες εκείθεν οι εχθροί κατέβησαν την αυτήν εσπέραν εις τα πεδινά του Μαλευρίου, την άλλην εις Έλος,

Σεπτέμβριος και την πρώτην εβδομάδα του σεπτεμβρίου επανήλθαν κατησχυμένοι διά του Μιστρά εις Τριπολιτσάν. Χάρις εις την ανδρίαν των Μανιατών, εις τον ένθερμον και ακάματον ζήλον των αρχηγών αυτών και εις το δύσβατον και τραχύ του τόπου, δις επάτησε την Μάνην, και δις κατησχύνθη ενώπιον ολίγων ο Ιβραήμης· απένιψαν και οι Μανιάται τον ρύπον της προ της εχθρικής εισβολής αδιαφορίας των.

Επιστρέψας δε ο Ιβραήμης εις Τριπολιτσάν εξεστράτευσεν εκ νέου την 8, και φθάσας εις Δάραν άφησεν εκεί έν σώμα εις συγκομιδήν τροφών και καταστροφών των πέριξ χωριών· αυτός δε, παραλαβών το πλείστον του στρατεύματος εισέβαλε την 18 εις τα χωρία της επαρχίας Καλαβρύτων, Κατσάνην και Λιβάρτσι, και εστρατοπέδευσε κατά την Ποταμιάν. Μαθών την εκστρατείαν ταύτην ο Λεχουρίτης, παρέλαβε τους κατέχοντας την θέσιν του αγίου Γεωργίου στρατιώτας του και όσους άλλους εδυνήθη, έδραμεν εις Σωποτόν, και συνάξας τους χωρικούς κατέλαβε τας δύο θέσεις, άγιον Αθανάσιον και Χόβολην, δι' ών εδύνατο ο εχθρός να εισβάλη εις Σωποτόν. Την αυγήν της 14 εφάνησαν κατά την Χόβολην 250 ιππείς, αλλά προσβληθέντες εστράφησαν εις το στρατόπεδον· την δε επιούσαν νύκτα υπήγαν 500 εις Τριπόταμον, και δεν ηύραν αντίστασιν καί τινες μεν αυτών, εμβάντες εις τι νεοκτισθέν μοναστήριον, εφόνευσαν τον κτήτορα αυτού και άλλους ιερωμένους και λαϊκούς, τινές δε ανέβησαν εις Βερσόβι, αλλ' ευρόντες αντίστασιν δεν εισήλθαν· αντίστασιν επίσης ηύραν και άλλοι εξ αυτών θελήσαντες να πατήσωσι την Νάσιαν και το Σκούπι. Την δε 15 χίλιοι εχθροί, πεζοί και ιππείς, εφάνησαν προς τους πρόποδας του Μοστιτσίου και του Κλητορίου· και ολίγοι μεν αυτών επρόφθασαν και εμβήκαν εις Κλητόρι, και λεηλατήσαντες ολίγας οικίας ανεχώρησαν, οι δε λοιποί ευρόντες έμπροσθέν των τους περί τον ακάματον Λεχουρίτην, αφήσαντας τον άγιον Αθανάσιον και μεταβάντας εκεί, εμποδίσθησαν να εισέλθωσιν εις Μοστίτσι. Οι εχθροί επροχώρησαν εις το γεφύρι του Αμπήμπαγα, αλλ' ευρόντες την θέσιν εκείνην προκατελημμένην, επέστρεψαν εις Καρνέσι άπρακτοι. Την δε 18 εστράτευσαν προς την Χόβολην, αλλ' επολεμήθησαν και κατεδιώχθησαν. Την δε επιούσαν εκίνησαν επί τους απομείναντας κατά τον άγιον Αθανάσιον· τρις εφώρμησαν, αλλά δεν εδυνήθησαν να τους σαλεύσωσι· πεσόντες τελευταίον πεζοί και ιππείς, τακτικοί και άτακτοι, ως τυφλοί, τους έτρεψαν και εισήλθαν εις Σωποτόν. Οι Έλληνες, τρέξαντες δρομαίως, εφάνησαν αίφνης κατά τον άγιον Γεώργιον· εκείθεν ετουφέκισαν σφοδρώς τους εν Σωποτώ και τους ηνάγκασαν να εξέλθωσι μηδεμίαν

φθάσαντας να καύσωσιν οικίαν. Οι Έλληνες έμειναν εν τη αυτή θέσει του αγίου Γεωργίου, και κατέλαβαν και την του αγίου Νικολάου αντικρύ του Σωποτού. Την δε 30 το πρωί ώρμησαν χίλιοι εχθροί και επάτησαν εκ νέου το Σωποτόν· επάτησάν τινες αυτών και την αγίαν Βαρβάραν, αλλ' ολίγην ώραν ενδιέμειναν αποδιωχθέντες· επάτησαν όμως άλλα χωρία, έκαυσαν το Βεζίνι, την Νάσιαν και το Σκούπι· υπήγαν και εις Βερσίτσι, όθεν απεκρούσθησαν. Εν τω μεταξύ τούτω έφθασεν εις το στρατόπεδον και το εν Δάρα απομείναν καθ' οδόν σώμα, αφ' ού ηφάνισε και εκείνο πολλά χωρία. Συνάξαντες δε οι εχθροί πολλούς καρπούς απεσκήνωσαν την 26 εκ της Ποταμιάς, μετέβησαν εις Λούστραν, εσύναξαν και εκεί καρπούς, και καύσαντες τα καθ' οδόν χωρία, επέστρεψαν την 29 εις Τριπολιτσάν. Μετ' ολίγας δε ημέρας εκίνησάν τινες αυτών εις τινα των δυτικών χωρίων της επαρχίας του Άργους, υπήγαν εις Άγιον Γεώργιον, και εις άλλα χωρία της επαρχίας Κορίνθου, και καρπολογήσαντες επανήλθαν εις Τριπολιτσάν. Επειδή δε επλησίαζεν ο χειμών και ουδαμού υπήρχεν αξιόμαχον στρατόπεδον ελληνικόν, άφησεν ο Ιβραήμης εν Τριπολιτσά δυνατήν φρουράν, και παραλαβών το λοιπόν στράτευμα κατέβη προς τα μεσσηνιακά φρούρια και έφθασεν εις Μοθώνην την 2 νοεμβρίου.

1826

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒ'.

Τα κατά θάλασσαν μέχρι τέλους του έτους. — Άφιξις εις Ελλάδα του ατμόπλου Καρτερίας, και της φρεγάτας Ελλάδος. — Φιλελληνισμός του βασιλέως της Βαυαρίας. — Σκανδαλώδης διαγωγή του αυστριακού ναυτικού. — Εμφύλιος πόλεμος εν τη επαρχία Κορίνθου. — Τα κατά την Κρήτην.

ΛΗΓΟΝΤΟΣ δε του Ιουνίου εξέπλευσε του Ελλησπόντου η πρώτη μοίρα του οθωμανικού στόλου υπό τον καπητανάμπεην, και την 1 Ιουλίου εισέπλευσε τον λιμένα του Νεοκάστρου· συνίστατο δε εκ 2 δικρότων και 20 φρεγατών, κορβεττών και βρικίων. Την δε τελευταίαν ημέραν του Ιουνίου εξέπλευσε και η δευτέρα μοίρα υπό τον καπητάμπασαν· συνίστατο και αύτη εκ 2 δικρότων, 27 φρεγατών και κορβεττών, και 7 βρικίων, και εσκόπευε να παραλάβη επί των παραλίων της Ασίας στρατεύματα και να τα ρίψη εις την Σάμον. Εις ματαίωσιν των σχεδίων τούτων και επί τη θερμή αιτήσει των Σαμίων, υποσχεθέντων εν μέρει την αναγκαίαν μισθοδοσίαν,

Ιούλιος εξέπλευσαν περί την 10 Ιουλίου των λιμένων Ύδρας και Σπετσών 33 πολεμικά και 8 πυρπολικά υπό τον Κολανδρούτσον και Σαχτούρην, και την 14 έφθασαν έξω της Σάμου, και συνήντησαν 14 του τουρκικού στόλου· αλλ' ουδ' εναυμάχησαν ουδ' εκανονοβολήθησαν την ημέραν εκείνην· ησύχασαν και την επαύριον· δύο ώρας δε μετά την δύσιν του ηλίου ηκροβολίσθησαν υπό το Κωρύκιον, και έρριψαν οι Έλληνες εις δύο φρεγάτας δύο πυρπολικά, το του Μουσού και το του Σπαή, και παρ' ολίγον να τας καύσωσι· τόσον δε τα πληρώματα των φρεγατών εφοβήθησαν, ώστε πολλοί ερρίφθησαν εις την θάλασσαν, και οι μεν επνίγησαν, οι δε συλληφθέντες εφονεύθησαν· μετά ταύτα διεχωρίσθησαν οι στόλοι. Την δε ακόλουθον ημέραν εφάνη ολόσωμος ο εχθρικός έξωθεν της Χίου, και ιδών τον ελληνικόν υπό το Καρλοβάσι επλησίασε προ της μεσημβρίας, και εξέτεινεν υπό το

ακρωτήριο, Ἄμπελον, την μίαν των πτερύγων του πέραν του Καρλοβασιού, και απέκλεισε δι' αυτής, βοήθεια του πνέοντος ολίγου άνεμου, τον ελληνικόν στόλον εντός του πορθμού· μετ' ολίγον ήρχισε να πνήη άνεμος απόγειος, ώστε τα εχθρικά πλοία, τα προ ολίγου υπερήνεμα, ευρέθησαν αίφνης υπήνεμα και ετράπησαν. Δοθέντος δε του σημείου ώρμησαν τα πυρπολικά εις αυτά φεύγοντα· ως ταχυπλωότερον δε το του Κανάρη προέπλευσε συνοδευόμενον υπό τινων πολεμικών, και έχον έμπροσθέν του έν δίκροτον και μίαν φρεγάταν. Εν ώ δε προσήγγιζε την πρύμνην της φρεγάτας, κανονοβολούμενον και παρ' αυτής και παρά του παραπλέοντος δικρότου, μία σφαίρα του διεπέρασε τα θαλασσεύοντα μέρη και το εβύθισεν, ο δε Κανάρης και οι ναύται εμβάντες εις το εφόλκιον ευρέθησαν εν μέσω δύο μεγάλων εχθρικών λέμβων· τρεις εφονεύθησαν και δύο επληγώθησαν, εν οίς και ο Κανάρης ελαφρώς εις την κεφαλήν και την αριστεράν χείρα. Η ναυμαχία της ημέρας εκείνης διήρκεσε μέχρι της εσπέρας, καθ' ήν κατέπλευσεν ο εχθρικός στόλος εις Μιτυλήνην, όπου διέμεινεν αργός ολόκληρον μήνα. Την δε 15 αυγούστου απέπλευσε, και τα μεν των πλοίων αυτού κατέπλευσαν εις Σουατσίκι, τα δε εις Άσπρα χώματα. Ο δε ελληνικός, αδύνατος ων, παρητήρει μόνον τα κινήματά του. 37 μεγάλα εχθρικά πλοία έπλευσαν την 18 προς την Χίον τα δε ελληνικά ηναγκάσθησαν ν' αράξωσιν εξ αιτίας των εναντίων ανέμων υπό την Ικαρίαν. Την 23 έφθασαν 20 υδραϊκά υπό τον Μιαούλην εις τα νερά της Σάμου, όπου ήύραν και τα λοιπά, ώστε έγειναν όλα τα ελληνικά 53· και τα μεν υπό τον Μιαούλην ηγκυροβόλησαν υπό την Ικαρίαν, τα δε υπό τον Κολανδρούτσον και Σαχτούρην προς το νησίδιον της Υψηλής.

Την 27 ηνώθη πάλιν όλος ο ελληνικός στόλος και έπλευσε προς την Χίον εις συνάντησιν του εχθρικού· πυκνή ομίχλη εσκέπασε την νύκτα εκείνην τον στόλον, και εξ αιτίας ταυτής διεσκορπίσθησαν τα πλοία, και μόλις την επιούσαν περί την εσπέραν συνήχθησαν όλα έμπροσθεν της Μιτυλήνης. Εκεί ήύραν πλέοντα τα 2 δίκροτα και 22 άλλα πλοία του εχθρικού στόλου, εξ ών τα πλείστα φρεγάται. Περί το μεσονύκτιον ηκροβολίσθησαν οι δύο στόλοι· την δε επαύριον έπλεεν ο εχθρικός προς το βόρειον στόμιον του πορθμού, και εφάινετο ότι εσκόπευε ν' απομακρυνθή· παρέπλεε και ο ελληνικός· αλλ', αντί ν' απομακρυνθή, εστράφη αίφνης, ώρμησε θαρραλέως εις ολίγα ελληνικά πλοία προπλέοντα, επόδισεν όμως μετ' ολίγον ιδών πλησιάζοντα τα άλλα. Εν τω μεταξύ τούτω εφώρμησε το υπό τον Σπαήν πυρπολικόν, αλλά κατετρυπήθη και εβυθίσθη, οι δε εν αυτώ διεσώθησαν όλοι, εμβάντες εις το εφόλκιον. Εβλάφθη και το κατάρτιον του πυρπολικού του Παρασκευά. Ο άνεμος ήτον άστατος και ολίγος, και το πλοίον του Σαχίνη, ο Μιλτιάδης, έτυχε να ευρεθή πλησίον ενός των δύο δικρότων απολειφθέντος των λοιπών πλοίων του στόλου· τέσσαρας ώρας εκανονοβολείτο και αντεκανονοβόλει μονομαχών· κινδυνεύων δε να βυθισθή, και μη δυνάμενος ν' απομακρυνθή, αντείχε γενναίως. Έβλεπαν τα ελληνικά πλοία μακρόθεν, την μονομαχίαν, αλλ', επικρατούσης νηνεμίας, μόλις επλησίασε το του Λεμπέση. Επί τέλους το δίκροτον, προσκάλεσαν διά σημείου τας λέμβους των άλλων πλοίων απεμακρύνθη ρυμουλκούμενον· ο δε Μιλτιάδης διήλθε τον μακρόν και δεινόν αγώνα αβλαβής και δεδοξασμένος. Οι στόλοι διέμειναν όλην την νύκτα απέναντι ο είς του άλλου· την δ' επιούσαν αντιπαρετάχθησαν λίαν πρωί και εμάχοντο. Οι Τούρκοι εφάνησαν ανώτεροι εαυτών· διότι, απόντος του ατόλμου Τοπάλη επισκευάζοντος την παθούσαν

ναυαρχίδα του, εκυβέρνα τον στόλον ο έμπειρος και τολμηρός Ταχήρπασας. Εν τη ακμή δε της μάχης, εν ώ η φέρουσα την σημαίαν του φρεγάτα και άλλα πλοία ηγωνίζοντο να υπερηνεμίωσι των ελληνικών και επιτεσώσι, βοηθούντος του ανέμου, ο Σπαής, ο απολέσας την προτεραίας το πυρπολικόν του, ίθυνεν άλλο εις την φρεγάταν^ αλλ' υπό την βολήν των κανονίων αυτής έσπασαν τα κατάρτια του, και οι πυρποληταί κατέβησαν εις το εφόλκιον επί σκοπώ να καύσωσι το πυρπολικόν και φύγωσιν· αλλ' ιδόντες 2 εχθρικάς λέμβους κινουμένας εις σύλληψιν αυτού ανέβησαν πάλιν επί του καταστρώματός του και τουφεκίζοντες τας απεμάκρυναν. Προς το κέντρον δε της γραμμής επολέμουν ο ναύαρχος ο Ραφαλιάς, ο Κριεζής, ο Παναγιώτας, ο Λεμπέσης και άλλοι· ήσαν παρ' αυτοίς και τέσσαρα πυρπολικά, τα του Πολίτου, του Βώκου, του Μπούτη και του Μπέσκου. Οι πυρποληταί ίθυναν και τα τέσσαρα εις τα εχθρικά πλοία, αλλά των δύο εβλάφθησαν τα κατάρτια, το πυρ του εχθρού έκαυσε το τρίτον, το δε τέταρτον, το του Μπέσκου, έπεσεν εις την φρεγάταν και εκόλλησεν, αλλ' εξεκόλλησε διά της επιτηδειότητος του πληρώματος αυτής και εκάη και αυτό εις μάτην· την δε β' ώραν μετά μεσημβρίαν έπαυσεν η ναυμαχία. Γενναίως ως πάντοτε ηγωνίσθη το ελληνικόν ναυτικόν κατά τας δύο τελευταίας ναυμαχίας· αλλ' ουδέποτε τα πλοία του και τα πληρώματα έπαθαν τόσην ζημίαν. Εκατόν εφονεύθησαν και επληγώθησαν και τα πλείστα των πλοίων είχαν ανάγκην επισκευής. Μεγάλην ζημίαν υπέστη και ο εχθρικός στόλος· εισέπλευσε δε τον κόλπον της Σμύρνης απρόθυμος όσων έπαθε να επανέλθη εις τον αγώνα. Μετ' ολίγας ημέρας εξέπλευσαν του Ελλησπόντου εις ενίσχυσίν του εννέα φρεγάται.

Αφ' ού δε απεμακρύνθη ο εχθρικός στόλος, και εφαινέτο ότι εματαιώθησαν τα κατά της Σάμου σχέδιά του, συνήλθαν τα ελληνικά πλοία εις Ψαρά και εκείθεν επανέπλευσαν τα πλείστα εις τα ίδια. Έμεινε δε ο Μιαούλης μετά ένδεκα πολεμικών και τριών πυρπολικών. Προπορευομένη η ναυαρχίς και συνοδευομένη υπό δύο μόνον πολεμικών και δύο πυρπολικών, του Ρούφα και του Πολίτη, ευρέθη αίφνης την 25 σεπτεμβρίου έξωθεν της Μιτυλήνης εν μέσω του εχθρικού στόλου, εκυκλώθη, έπαθε πολλάς ζημίας, έσπασε το πηδάλιόν της, και ηναγκάσθη να ποδίση και υψώση το σημείον της αποχωρήσεως εις οδηγίαν των μακρόθεν ερχομένων άλλων πλοίων· και τα μεν της συνοδίας της δύο πολεμικά την παρηκολούθουν απομακρυνομένην, τα δε δύο πυρπολικά δεν υπήκουσαν, έδεσαν τα πανία των, και ανέμεναν υπό το ακρωτήριο της αγίας Μαρίας τα εχθρικά αρμενίζοντα κατόπιν υπό λεπτόν άνεμον. Ο Μιαούλης διέταξε τα παρακολουθούντα δύο πλοία να στείλωσι τας λέμβους των εις ρυμουλκίαν των δύο πυρπολικών, υποθέσας ότι ηργοπόρουν διά την ολιγότητα του ανέμου. Ο Ρούφας επείσθη, και εν ώ το σκάφος του ερρυμουλκείτο, εχθρική κανονία, πεσούσα εν τω εφολκίω του, εφόνευσε τρεις και επλήγωσε τέσσαρας· αλλ' ο Πολίτης δεν ηθέλησε να ρυμουλκήση και απομακρυνθή μήτε να λύση τα πανία του, ως διετάχθη. Τούτο βλέποντες οι εχθροί εξεμάνησαν, εκύκλωσαν το πλοίον του, και επειδή κονοβολήσαντές το ικανήν ώραν μήτε να το βυθίσωσιν εδυνήθησαν μήτε να το καύσωσιν, έστειλαν εις άλωσιν αυτού είκοσι λέμβους· αλλ' ο Πολίτης, εμβάς εις το εφόλκιόν του φέρον έν κανόνι, έπεσεν ως τυφλός εις το μέσον και των είκοσι, και κανονοβολών και τουφεκίζων ηνάγκασε και τας είκοσι να ποδίσωσι.

Τούτου δε γενομένου, επανήλθεν εις το πλοίον του, έλυσε τα πανία του, και ιστάμενος επί της πρύμνης του πλοίου του εν μέσω τόσων εχθρικών πλοίων, και βαστών το ξίφος εις την δεξιάν, εφώναζε χλευάζων και προκαλών τον στόλον όλον εις μάχην. Τιοιουτοτρόπως

απεμακρύνθη θαυμαζόμενος και παρ' αυτών των εχθρών διά την παράφρονα, ούτως ειπείν, τόλμην του. Αλλ' ό,τι δεν έπαθε το πλοίον του Πολίτου, εκινδύνευσαν να το πάθωσι τα του Σαχίνη και του Ζάκα. Εν ώ εκινδύνευε το του Πολίτου, τα πλοία ταύτα παρευρεθέντα έδραμαν εις σωτηρίαν του· αλλά μόλις επλησίασαν, έπαυσεν ο λεπτός άνεμος, υφ' όν έπλεαν, και ευρέθησαν ακίνητα πλησίον της οθωμανικής ναυαρχίδας και τινος εχθρικής γολέττας· και η μεν ναυαρχίς ρυμουλκουμένη, η δε γολέττα κωπηλατουμένη έβαλαν και τα δύο εις το μέσον· και το μεν του Ζάκα ολίγα παθόν απεμακρύνθη, το δε του Σαχίνη, μη δυνηθέν να απομακρυνθή, κατετρυπήθη κανονοβολούμενον· τόσω δε πλησίον ευρέθη των εχθρών, ώστε οι εν αυτώ ήκουαν αυτούς κραυγάζοντας να παραδοθώσιν· αλλά δύο εύστοχοι κανονίαι, η μεν ανατρέψασα μίαν των εχθρικών λέμβων, η δε κόψασα σχοινία της ναυαρχίδος, έβαλαν το πλήρωμα αυτής εις αταξίαν, και τοιουτοτρόπως ελυτρώθη ο κινδυνεύων Μιλτιάδης ρυμουλκηθείς υπό των εις αντίληψιν αυτού ελθουσών λέμβων των άλλων ελληνικών πλοίων· αύτη ήτον η τελευταία ναυμαχία επί της εκστρατείας ταυτής· και ο μεν οθωμανικός στόλος εισέπλευσεν, αρχομένου του νοεμβρίου τον Ελλησποντον, οι δε περί τον Μιαούλην επανέπλευσαν εις τα ίδια, διασωθείσης και τρίτην φοράν της κινδυνευούσης Σάμου.

Η δε υπό τον καπητανάμπην οθωμανική μοίρα διέμεινε τρεις ολοκλήρους μήνας εν Νεοκάστρω. Την δε 9 οκτωβρίου δύο φρεγάται αυτής και δώδεκα κορβέτται και βρίκια κατέπλευσαν εις Αρμυρόν και Κυτριάς επί καταστροφή ενός και μόνου σπετσιωτικού πλοίου και έξ πλοιαρίων της Μάνης εκεί καταφυγόντων· αλλ' ουδ' αυτά εδυνήθησαν να καταστρέψωσι και επανέπλευσαν εις Νεόκαστρον· μετ' ολίγον δε ανεχώρησεν ο καπητανάμπης εις Ελλησποντον, αφήσας παρά τω Ιβραήμη τινά των πλοίων της μοίρας εκείνης υπό τον Ριαλάμπην.

Προ πολλού ευρίσκετο ο κορινθιακός κόλπος υπεζούσιος των εχθρών, και ελευθέρως μετεκομίζοντο εις Σάλωνα, Δομβρέναν και Ψάθαν τροφαί και πολεμεφόδια εις χρήσιν αυτών. Ο Χρήστος Παληογιάννης και ο Δημήτρης Μακρυγιάννης ηγόρασαν εν Αιγίνη εξ ιδίων πολύκωπον αλιάδα, ην υπερισθμήσαντες ώπλισαν εν τω κορινθιακώ κόλπω, και εμβιβάσαντες εις αυτήν μεν 27 ναύτας, εις άλλα δε μικρά πλοιάρια 200 στρατιώτας, έπλευσαν όλοι ομού εις τον λιμένα της Δομβρένας, όπου ελλιμένιζαν επτά εχθρικά πλοία, επί σκοπώ να κυριεύσωσί τινα εξ απροόπτου, αλλ' απέτυχαν και έφυγαν. Την νύκτα δε της 17 σεπτεμβρίου έπλευσε μόνον η αλιάς εις τον λιμένα των Σαλώνων, και οι ναύται αυτής επάτησαν αίφνης μίαν εχθρικήν γολέτταν 10 κανονίων και την εκυρίευσαν· δύο μόνον εξ αυτών εφονεύθησαν και επτά επληγώθησαν. Εξεμάνη ο Ιβραήμης μαθών το συμβάν, και έστειλεν εις τον κόλπον ολόκληρον ναυτικήν μοίραν προς τιμωρίαν των Ελλήνων και εξόντωσιν της μικράς δυνάμεώς των· αλλά τόση ήτον η αναξιότης της μοίρας ταυτής, ώστε, αφ' ού πέντε μήνας διέμεινεν η αρπαγείσα γολέττα εντός του κόλπου μηδέν παθούσα, διεξέπλευσεν ασφαλώς εν σκοτεινή νυκτί και κατευοδώθη εις Αίγινα.

Την 3 δε σεπτεμβρίου λίαν πρωί ηκούσθη εν τη πόλει του Ναυπλίου ασυνήθης ήχος τροχηλασίας επί της θαλάσσης, και μετ' ολίγον ηγκυροβόλησεν υπό αγγλικήν σημαίαν το πρώτον αυτόθι φανέν ατμόπλουν, η Κ α ρ τ ε ρ ί α, 233 τόνων, και την επιούσαν ύψωσε την ελληνικήν σημαίαν υπό τον κρότον των κανονίων του, και εδόθη τω κυβερνήτη αυτού Χάστιγγι ο βαθμός πλοιάρχου φρεγάτας. Αρχομένου δε του δεκεμβρίου κατέπλευσεν εις

Αίγιναν και η προ πολλού προσδοκωμένη φρεγάτα Ε λ λ ά ς, 64 κανονίων, εφωδιασμένη δι' όλων των αναγκαίων, και παρεδόθη, εν πρώτοις κατά διαταγήν της κυβερνήσεως τοις τρεις ναύαρχοις, Ύδρας, Σπετσών και Ψαρών, και επί τέλους ετέθη υπό την μοναδικήν κυβέρνησιν του Μιαούλη· έφερε δε εις το εθνικόν ταμείον ο επ' αυτής καταβάς Κοντόσταυλος εις εξόφλησιν της εν Αμερική ληψοδοσίας του δίστηλα 18,000 μέγα δώρημα τω καιρώ εκείνω.

Μετ' ολίγας δε ημέρας αφίχθη εις Ναύπλιον ο συνταγματάρχης Ευδέκος και δώδεκα αξιωματικοί και υπαξιωματικοί, σταλέντες εις υπηρεσίαν της Ελλάδος παρά του βασιλέως της Βαυαρίας, όστις, ασπασθείς παρρησία και ενθουσιωδώς τον ελληνικόν αγώνα, καθ' όν καιρόν άπαντες οι συνάδελφοί του τον απεδοκίμαζαν, τινές δε και τον κατέτρεχαν, τον εξύμνει ως ποιητής, και τον εξεικόνιζεν ως φιλότεχνος εν μια των στοών του Μονάχου.

Εγνωστοποιήσαμεν ήδη τα της μέχρι τούδε προς τους Έλληνας διαγωγής του αυστριακού ναυτικού· ερχόμεθα να γνωστοποιήσωμεν τώρα και τα κατά το ενεστώς έτος υπεράλλοτε σκανδαλώδη.

Πολλά κακά, και πολλάκις άδικα, έπασχαν τα υπό ουδετέραν σημαίαν πλοία παρά των Ελλήνων, αλλά τρις χειρότερα έπασχαν τα υπό την αυστριακήν διότι αυτόχρομα Τούρκους εθεώρουν οι Έλληνες τους αυστριακούς και άδικον δεν είχαν· διά τούτο οι μεν έχαιραν, οι δε αδιαφόρουν επί τη βλάβη αυτών. Αναιδής ήτον, ως απεδείξαμεν, η διαγωγή του πολεμικού της Αυστρίας ναυτικού, αλλ' αναιδέστεραι αι απαιτήσεις του. Ο Ακούρτης δεν ευσυτέλλετο ν' απαιτή αποζημιώσεις και δι' αυτά τα υπό αυστριακήν σημαίαν πλοία τα παρά των Ελλήνων εν τη συνοδία του οθωμανικού στόλου επί της ναυμαχίας του Καφηρέως αφαρπαγέντα ως φέροντα προς τους εχθρούς πολεμικά παρεμπορεύματα ουδ' έπαυε να βλάπτη αναιδώς όσον εδύνατο τους Έλληνας. Μεσούντος του Ιουνίου, έπλεαν προς το ακρωτήριο της Μιτυλήνης δύο ελληνικά πλοία εις κατασκόπευσιν του εχθρού. Παρατηρήσαντα τα πλοία ταύτα ότι προσήρχετο τις κορβέττα υπό σημαίαν τουρκικήν ανεκώχουσεν έτοιμα εις πόλεμον· αλλ' η κορβέττα πλησιάσασα κατεβίβασε την τουρκικήν σημαίαν, ύψωσε την αυστριακήν, και, μηδαμώς εις λόγους μετά των ελληνικών πλοίων ελθούσα, επέρριψε πεπυρωμένας σφαίρας και δεν έπαυσε σφαιροβολούσα, έως ου απεμακρύνθησαν. Τοιαύτη διαγωγή παρώργιζε τους περί των όλων αγωνιζομένους Έλληνας κατά των υπό αυστριακήν σημαίαν ναυτιλλομένων, οίτινες, αδικώς ή δικαίως πάσχοντες, επεκαλούντο μεγάλη φωνή επί τω εις τα ίδια επανάπλω την αντίληψιν της κυβερνήσεώς των· αύτη δε, επί σκοπώ να ικανοποιήση τους παθόντας και προστατεύση την σημαίαν της έστειλε το θέρος τούτο εις το Αιγαίον όλον σχεδόν τον στόλον της υπό τον ναύαρχον Παυλούκην. Ο στόλος ούτος, εξ ενός δικρότου, μιας φρεγάτας, μιας κορβέττας και δύο γολεττών, αντί να πλεύση εν πρώτοις όπου έδρευεν η ελληνική κυβέρνησις, και ζητήση ικανοποίησιν και αν δεν εισηκούετο, τότε να πράξη ό,τι εμελέτα, έπλευσε κατ' ευθείαν εις Μύκωνον, απεβίβασε 500 στρατιώτας και πυροβολιστάς και απήτησε ποσότητά τινα χρημάτων, ην και έλαβεν εις αποζημίωσιν αυστριακού πλοίου πειρατευθέντος, απειλήσας ότι θα έκαιε την πόλιν. Εν ώ δε διέτριβεν εκεί, ηγκυροβόλησεν ανυπόπτως η ανήκουσα εις το ελληνικόν τακτικόν πολεμική γολεττα. Ο πλοίαρχος αυτής, Δεκρόζης, αφίχθη αμέσως κατά την τάξιν εις επίσκεψιν του αυστριακού ναύαρχου. Ο ναύαρχος, γνώριμος αυτού, τον υπεδέχθη ευνοϊκώς και τον εκάλεσεν εις το γεύμα· αλλ' εν

ώ τον εφίλευεν, έστειλεν εν αγνοία αυτού τας λέμβους, εκυρίευσε την γολέτταν και διεμοίρασε τους αξιωματικούς της εις διάφορα των πλοίων του στόλου· εξετάσας δε το ημερολόγιον και τα έγγραφα, και ευρών τα πάντα εν τάξει, απέλυσε το πλοίον, τον πλοίαρχον και τους αξιωματικούς· συγχρόνως έκαυσε ως ληστρίδα μίστικον ευρεθέν εκεί, και κατά παραγγελίαν του Χαμιλτώνος εφοπλισθέν εις καταδίωξιν πειρατών. Την δε 9 Ιουλίου αφίχθη εις Τήνον, όπου ευρίσκοντο δύο πολεμικά πλοία ελληνικά εν υπηρεσία της επί της εισπράξεως του βιαίου δανείου επιτροπής, το μεν του Λαλεχού, το δε του Κυριακού, και την επαύριον καλέσας εις το δίκροτον τα μέλη της επιτροπής και τους πλοίαρχους, τοις εδηλοποίησεν ότι εθεώρει τα εν εθνική υπηρεσία εκείνα πλοία ως εθνικά, και ότι είχεν απόφασιν να τα κατάσχη δι' ά έπραξαν άλλοι Έλληνες αδικήματα μη σεβασθέντες την σημαίαν του αυτοκράτορός του.

Απήντησεν η επιτροπή, ότι τα πλοία ήσαν κτήματα ιδιωτών ότι διά τοιαύτης πράξεως ηδικείτο τα έθνος, ελαττουμένης της μικράς ναυτικής δυνάμεώς του εν καιρώ κινδύνου· ότι μη έχουσα την εκτελεστικήν εκείνην δύναμιν δεν εδύνατο η επιτροπή να εισπράξη το δάνειον· ότι αν είχεν ο ναύαρχος απαιτήσεις αποζημιώσεων ώφειλε να τας γνωστοποιήσει τη ελληνική κυβερνήσει και ότι ουδείς των άλλων ναυάρχων, εχόντων παρομοίας, επεχείρησέ ποτε τοιούτον τι εις βλάβην όλου του έθνους. «Αισθάνομαι όσα λέγετε», απεκρίθη ο Παυλούκης, και λυπούμαι ως άνθρωπος, αλλ' ως ναύαρχος αυστριακός οφείλω ν' αναγκάσω τους Έλληνας να υπολήπτωνται την αυλήν μου»· και ταύτα ειπών, έστειλε λέμβους ωπλισμένας και εκυρίευσε τα δύο ελληνικά πλοία· την δε επαύριον εζήτησεν εις εξαγοράν αυτών όσα χρήματα αφήτει εις αποζημιώσιν· και τα μεν του Κυριακού εξηγοράσθη αυθημερόν, το δε του Λαλεχού μετά ταύτα. Την δε επαύριον, καθ' ήν έτυχε να διαβή εκείθεν η πλέουσα προς την Σάμον μοίρα του Σαχτούρη, επέρασεν απέμπροσθεν της πρώρας της αυστριακής ναυαρχίδας, εκατόν οργυιάς μακράν αυτής, το πλοίον του Φωκά, ο Θεμιστοκλής, ανήκον εις την ρηθείσαν μοίραν. Ύβριν εθεώρησεν ο Παυλούκης την τοιαύτην πορείαν του ελληνικού πλοίου απέμπροσθεν της πρώρας του, ύψωσεν αμέσως σημεία τινα, και ευθέως όλος ο στόλος εκανονοβόλησε τον αυθάδη Θεμιστοκλή ως εχθρικόν πλοίον, και επιρρίπτων πεπυρωμένας σφαίρας και βομβίδας του ετρύπησε τα δύο κατάρτια, έσπασε την πρύμνην της λέμβου του, και το πλοίον ηναγκάσθη να ποδίσει εις Σύραν προς επισκευήν και εμποδίσθη από της εις βοήθειαν της κινδυνευούσης Σάμου εκστρατείας. Ο Παυλούκης, αφ' ού διά τοιούτους λόγους εκολόβωσε το ελληνικόν ναυτικόν κατά την κρίσιμον εκείνην ώραν, ειδοποίησεν εγγράφως όχι την ελληνικήν κυβέρνησιν, ως ώφειλεν, αλλά τους προκρίτους της Ύδρας, περί του σκοπού της αποστολής του· δεν εσκόπευε, τοις είπε, να επιφέρη βλάβην ή ενόχλησιν οιανδήποτε εις ελληνικά πλοία, μικρά ή μεγάλα, καταγινόμενα εις εμπόριον ή εις αλιείαν, μηδέ και εις αυτά τα ένοπλα τα έχοντα τακτικά της κυβερνήσεώς των έγγραφα, αν δεν έβλαπταν πλοία υπό αυστριακήν σημαίαν, αν δεν ηνόχλουν ή δεν ήρπαζαν τα πλέοντα υπό πολεμικήν συνοδίαν, και αν περιωρίζοντο εις το να κρατώσι μόνον τα φέροντα απηγορευμένα εν καιρώ πολέμου είδη, οσάκις ταύτα απειρώντο να εισέρχωνται εις αποκλεισμένους υπό ελληνικών πλοίων τουρκικούς λιμένας. Κατά την έννοιαν της κοινοποιήσεως ταύτης, δι' ής το δικαίωμα του κρατείν τα υπό αυστριακήν σημαίαν φορταγωγά πλοία περιωρίζετο μόνον εις τα παραβιάζοντα τους αποκλεισμούς, επετρέπετο να μεταφέρωνται υπό την σημαίαν ταύτην ανεπηρεάστως στρατεύματα τουρκικά προς απόβασιν εις οιανδήποτε ελληνικόν

μέρος, πολεμοφόδια, τροφαί, αποσκευαί, ή χρήματα, εις τουρκικά στρατόπεδα, και πάσα τουρκική ιδιοκτησία, από τόπου εις τόπον. Εκοινοποίησε δε προς τοις άλλοις ο ναύαρχος, ότι εθεώρει ένοχον και αξιόποινον όλην την νήσον εξ ής έπλεε πειρατικών τι πλοίων· και ταύτα εκοινοποιεί, εν ώ ούτε αυτός ούτε άλλος τις ηγνόει, ότι πλήθη των καταστραφέντων λαών, συγκεντρωθέντα εις τινας νήσους, αναγκαζόμενα να ζώσιν επί τη ρομφαία των, και ισχυρότερα των φιλησύχων κατοίκων των νήσων εκείνων, όχι μόνον δεν υπήκουαν την τοπικήν Αρχήν, αλλά και κατεπίεζαν και αυτούς τους εντοπίους. Υπό τοιούτους όρους προθέμενος ο Παυλούκης να ενεργήση τα της αποστολής του, ανεχώρησεν εκ Τήνου, αφ' ού έπραξε τα ανωτέρω· αλλά, πριν αναχωρήση, έγινεν αυτοχειροτόνητος προστάτης των του δυτικού δόγματος πολιτών Ελλήνων και τιμωρός αυθαίρετος αυτών, και προειδοποίησεν εγγράφως τους προκρίτους της νήσου ότι, αν εν τη απουσία του εκακοποιούντο ή εξημιούντο οι καθολικοί, αυτός επί τη επανόδω του όχι μόνον θα ικανοποιεί τους παθόντας και ζημιωθέντας, και θα επαίδευε τους πταίσαντας, αλλά θα ετιμώρει και αυτούς τους προκρίτους ως υπευθύνους περί της ασφαλείας εκάστου καθολικού· υπέσχετο δε τοις προκρίτοις την φιλόανθρωπον και γενναίαν προστασίαν του εν καιρώ ανάγκης, αν απεδεικνύοντο διά της διαγωγής των άξιοι αυτής. Και ταύτα μεν όσα ενήργησεν εν Τήνω.

Αύγουστος Την δε 11 αυγούστου εμφανισθείς μεθ' όλου του στόλου έμπροσθεν της Νάξου απήτει παρά του κοινού γρόσια 8500 ως τιμήν ειδών υπό τινων εντοπίων και παρεπιδημούντων ξένων πειρατευθέντων, ή από πειρατών αγορασθέντων· απήτει και ικανοποίησιν, διότι υβρίσθη ο εκεί αυστριακός πρόξενος, και ητιμάσθη η επί του προξενείου σημαία· προσαπήτει και όρκον περί ασφαλείας εις το εξής των προξένων, των δυτικοφρόνων, και των υπό ξένην υπεράσπισιν κατοίκων της νήσου· και επειδή δεν εισηκούσθη, απεβίβασε την επαύριον 800 στρατιώτας και κανόνια, και πολιορκών την πόλιν διά ξηράς και θαλάσσης, την εκανονοβόλει, μήτε εις γυναίκας μήτε εις ασθενείς μήτε εις παιδιά έξοδον επιτρέπων. Διεκήρυξε δε την αυτήν ημέραν και ο αρχηγός της επί της ξηράς δυνάμεως Ζιμβούργος προς τους Ναξίους τα αυτά, και απήτει προς τοις άλλοις και τα όπλα των κατοίκων. Αντέτειναν απαξάπαντες οι Νάξιοι εις τον αφοπλισμόν· αλλ' υπήγαν εις την οικίαν του αυστριακού αντιπροξένου υπό στρατιωτικήν συνοδίαν, εζήτησαν συγγνώμην ωρκίσθησαν περί της ασφαλείας των προξένων και των επί της νήσου δυτικοφρόνων, και ύψωσαν την αυστριακήν σημαίαν. Τούτων γενομένων, εξέδωκεν ο Ζιμβούργος δευτέραν διακήρυξιν, δι' ής δικαιολογών την απαίτησιν των όπλων ως αφορώσαν την ησυχίαν της νήσου, επέτρεπε την απ' ανατολής μέχρι δύσεως του ηλίου κοινωνίαν της πόλεως και των χωρίων, και περιώριζε την οργήν και την εκδίκησίν του εις μόνους τους μετελθόντας τα της πειρατείας. Αφ' ού δε επληρώθησαν όσα χρήματα απητούντο, η μεν ναυαρχίς απέπλευσε την 22, τα δε λοιπά πλοία μετά δύο ημέρας· δεν έπαυσε δε ο ναύαρχος επί της εν Νάξω διατριβής του υβρίζων τους εντοπίους ως αποστάτας κατά του νομίμου βασιλέως των, και προτρέπων αυτούς να επικαλεσθώσι το έλεός του και να επανέλθωσιν εις την οδόν του καθήκοντος προ της εξολοθρεύσεώς των.

Δίκαιον αναμφιβόλως ο ναύαρχος είχε να υποχρεώση τους άρπαγας εις την απότισιν όσων

ήρπασαν και να τους τιμωρήσει· αλλά διατί να παιδεύσει ολόκληρον αθώαν πόλιν; μήπως δεν ήξευρε διά του προξένου ότι πάντη ανίσχυρος ήτον ή κοινότης να παιδεύσει τους ενόχους, ως καταπιεζομένη υπό των εμφιλοχωρούντων Κρητών, και ως έχουσα αυτή ανάγκην υπερασπίσεως; εν ποίω δε δικαιώματι έπραξεν ο ναύαρχος ό,τι έπραξεν υπέρ του προξένου; ο πρόξενος ήτον εντόπιος και κάτοικος της Νάξου, ό εστι πολίτης Έλλην· ούτε συνθήκην, δι' ής εδύνατο να εγκαθιστά προξένους εν Ελλάδι είχαν η Αυστρία, ουδ' άλλην πολιτικήν σχέσιν· εξ εναντίας εφέρετο προς αυτήν εχθρωδώς και απανθρώπως. Πώς εδύνατο λοιπόν επί τοιαύτης γης ν' απαιτή την ύψωσιν της σημαίας της και την εγκαθίδρυσιν των προξένων της; εν ποίω δε δικαιώματι εκηρύχθη υπέρμαχος των της δυτικής εκκλησίας Ναξίων, όλων πολιτών Ελλήνων; και υπηκόους του σουλτάνου αν τους εθεώρει, ο σουλτάνος ανεγνώρισε προστάτριαν αυτών μόνην την Γαλλίαν, και υπό την προστασίαν ταύτης, αν και παρεξηγουμένην, και όχι ποτέ της Αυστρίας, πολλάκις αντέτειναν οι δυτικόφρονες του Αιγαίου εις την απότισιν των νενομισμένων φόρων. Ούτω πολιτευομένου του ναυτικού της Αυστρίας προς την Ελλάδα, έπταιεν η καταδιωκομένη και υβριζομένη Ελλάς, διότι δεν εσέβετο την σημαίαν της ως εσέβετο τας των άλλων Δυνάμεων, και διότι την εθεώρει ως εχθράν της;

Αποπλεύσας ο Παυλούκης της Νάξου κατήρεν εις Ναύπλιον, όπου έδρευεν η κυβέρνησις· εκεί συνέλαβεν υποψίας ότι οι Έλληνες εμελέτων να τον καύσωσι· διά τούτο και το πλήρωμά του έντρομον εγρηγόρει πάσαν νύκτα, και τα εισερχόμενα και εξερχόμενα ελληνικά πλοία κατεσκοπεύοντο. Τοιούτον σκοπόν συνέλαβαν τω όντι τινές των Ελλήνων· αλλ' η κυβέρνησις ειδοποιηθείσα τους απέτρεπεν. Ο δε Παυλούκης, είτε φοβηθείς, είτε αισθανθείς πόσον αξιόμεμπτος ήτον η διαγωγή του, εφάνη έκτοτε συγκαταβατικώτερος, εκάλεσεν εις γεύμα μέλη τινά της κυβερνήσεως και έστερξε ν' αναθεωρηθώσιν υπό μικτής επιτροπής Ελλήνων και Αυστριακών αποφάσεις τινές του θαλασσίου δικαστηρίου· αλλά και μετά τα ευμενέστερα ταύτα δείγματα της διαγωγής του έν των υπό την οδηγίαν του πλοίων έπραξεν εν τη νήσω των Θερμιών κατ' εντολήν αυτού ό,τι έπραξεν αυτός εν Νάξω.

Προ πέντε ετών είχε ναυαγήσει κατά το ακρωτήριο της νήσου εκείνης, άγιον Δημήτριον, σουηδικόν πλοίον, και το φορτίον αυτού διήρπασάν τινες των κατοίκων του χωρίου Σύλλακα. Ο υποπρόξενος της Αυστρίας, ο και υποπρόξενος της Σουηδίας, απήτησε πολλάκις την αποζημίωσιν, αλλ' ουδέποτε εισηκούσθη. Την δε 30 αυγούστου ηγκυροβόλησε το αυστριακόν βρίκι, ο Ω ρ ί ω ν, εν τω λιμένι των Θερμιών, και ο κυβερνήτης αυτού, Αλβέρτης, απήτησε την αποζημίωσιν εντός 24 ωρών. Οι κάτοικοι του χωρίου εξήτησαν προθεσμίαν μακροτέραν. Την επιούσαν νύκτα είδαν οι ποιμένες της νήσου ενόπλους βαδίζοντας προς το χωρίον, τους εξέλαβαν ως ληστάς και έδωκαν είδησιν φωνάζοντες. Ήκουσαν την φωνήν οι χωρικοί, και οι μεν άνδρες εξήλθαν ένοπλοι την νύκτα ως επί ληστάς και ετουφεκίσθησαν, αι δε γυναίκες έτρεξαν εις τα όρη προς ασφάλειαν· εγνώσθη μετ' ολίγον ότι οι αποβάντες ήσαν αυστριακοί, και ότι έφεραν επί της ξηράς κανόνια εις σωφρονισμόν των απειθούντων· απεδόθη δε άνευ περαιτέρω αναβολής η ζητούμενη αποζημίωσις. Τοιουτοτρόπως διεσώθη το κινδυνεύον ολόκληρον χωρίον διά την ανομίαν και αδικίαν τριών και μόνων ατόμων.

Λήγοντος δε του σεπτεμβρίου, επανήλθεν ο Παυλούκης εις Ναύπλιον, και ήυρεν εκεί το υπό αυστριακήν σημαίαν εμπορικόν πλοίον, Μαγδονάλδον, υπό δίκην. Το λήσαν τον

Μαγδονάλδον ελληνικόν είχε τακτικά έγγραφα, και ούτε παραβίασας τις υπήρχε των νενομισμένων, ούτε παρατυπία· αλλ' ο Παυλούκης, επί λόγω ότι η ελληνική κυβέρνησις δεν είχε το δικαίωμα να επισκέπτεται τα υπό αυστριακήν σημαίαν πλοία, το επήρε βία. Διεμαρτυρήθη η κυβέρνησις διά την ενώπιον αυτής αυθαίρετον ταύτην πράξιν και απήτησε να μη διακόψη την κατά τους εν πλήρει ενεργεία νόμους δίκην του πλοίου· αλλ' εκείνος εκώφευσε εις την δικαίαν ταύτην φωνήν. Τοιαύτα ήσαν τα άθλα κατά το ενεστώς έτος του αυστριακού ναυτικού, δι' α εγόγγυσε όλη η Ελλάς, και ωργίσθη όλη η Ευρώπη.

Αν η κοινή καταδρομή του Ζαήμη και του Κολοκοτρώνη τους ήνωσε ως είδωμεν, η πτώσις των αντιπάλων και η ίδια ανόρθωσις τους διήρεσε. Γενικός αρχηγός των όπλων της Πελοποννήσου ήτον ήδη ο Κολοκοτρώνης, τοιούτος διέμεινε και μετά την εγκαθίδρυσιν της νέας κυβερνήσεως και δεν προσέκτησε ό,τι ενόμιζεν αυτώ ανήκον επί της νέας διανομής της εξουσίας, υπέρ ης τόσον εμόχθησεν. Ένεκα τούτου αποσπασθείς του Ζαήμη απέσπασε και άλλους, εν οίς και τον Αναγνώστην Δηληγιάννην, μέλος της διοικητικής επιτροπής, και η διαίρεσις των επαρχιών ενισχύθη εκ νέου. Αι επαρχίαι της Κορίνθου και της Βοστίτισης ειλκυσαν κυρίως την προσοχήν της νέας αντιπολιτεύσεως διά τα πλούσια εισοδήματά των και της μεν πρώτης επαρχίας αρχηγός ήτον ο στρατηγός Ιωάννης Νοταράς, υπαρχηγός δε ο αντιστράτηγος και εξαδελφος αυτού Παναγιώτης Νοταράς· της δε δευτέρας αρχηγός ο στρατηγός Λόντος, υπαρχηγός δε ο αντιστράτηγος Μελετόπουλος. Τους δύο τούτους αντιστρατήγους ελκύσαντες οι περί τον Κολοκοτρώνην διήγειραν κατά των στρατηγών υπό το δέλεαρ της αρχηγίας των επαρχιών. Αλλ' η διαίρεσις εισεχώρησε μάλλον εις την της Κορίνθου, όπου την υπέθρεψε και η περί νυμφεύσεως ωραίας και ευγενούς νεάνιδος της επαρχίας εκείνης αναφανείσα αντιζηλία του στρατηγού και του αντιστρατήγου. Η διαίρεσις αύτη εξέκλινε τον αύγουστον εις αλληλομαχίαν, και οι δύο αντίζηλοι νεανίαι, ευρόντες και άλλους συμμάχους, άφρονες ως αυτούς, συνήψαν εν Σοφικώ, χωρίω της επαρχίας των, μάχην, καθ' ήν νικήσαντες οι περί τον Ιωάννην Νοταράν έσφαξαν αθώους, ελεηλάτησαν και κατέστρεψαν το χωρίον, και έκαυσαν το πλείστον μέρος του πευκοφύτου δάσους του, όθεν ρητινολογούντες οι χωρικοί επορίζοντο κατ' έτος τα προς το ζην· κατέστρεψαν δε και άλλα χωρία γυμνώσαντες τους κατοίκους. Το πυρ της εν τη επαρχία της Κορίνθου αλληλομαχίας εγγύς ήτο να διαδοθή και εις άλλας επαρχίας της Πελοποννήσου, αλλ' η διοικητική επιτροπή έσπευσε να το σβέση εν αυτή τη εστία του, και επί τω σκοπώ τούτω μετέβησαν εις την επαρχίαν εκείνην ο πρόεδρος της, τα μέλη αυτής Πετρόμπεης και Δηληγιάννης, και ο αντιπρόεδρος της επιτροπής της συνελεύσεως Πορφύριος· μετέβη εκεί και ο Κολοκοτρώνης μεταμεληθείς δι' όσα ενήργησεν εις έξαψιν των παθών. Συσκέψεως δε γενομένης διετέθησαν τα της επαρχίας όπως η περίστασις απήτει, απεπέμφθησαν οι δύο αντίζηλοι νεανίαι εις τα στρατόπεδα, και τοιουτοτρόπως πολλά παθούσα η επαρχία της Κορίνθου διεσώθη από της παντελούς καταστροφής.

Αφ' ού δε οι προσκυνήσαντες οπλαρχηγοί Κρήτες ερρίφθησαν, ως προείπαμεν, εις σκοτεινήν φυλακήν, ηναγκάσθησαν πολλοί να προτιμήσωσι χάριν ασφαλείας τον κλεπτικόν πόλεμον. Διά του τρόπου τούτου επιδρομαί συχνά εις πολλάς της Κρήτης επαρχίας εγίνοντο, και εχθροί κατεστρέφοντο, και χωρία ελαφυραγωγούντο· αλλά μετά την κυρίευσιν της Γραμβούσης ήύρισκαν οι οπλοφόροι Χριστιανοί καταφύγιον εκεί, και προμηθευόμενοι ευκόλως των αναγκαίων εγίνοντο τολμηρότεροι, επιφοβώτεροι και συστηματικώτεροι. Την 1 οκτωβρίου εξεστράτευσαν κατά πρώτην φοράν εκείθεν προς τα

Χανιά 150 διά θαλάσσης και άλλοι τόσοι διά ξηράς· και οι μεν διά θαλάσσης συνέλαβαν δύο αλιάδας αυτάνδρους, εγέμισαν τα πλοιάρια ζώνων και άλλων λαφύρων, εσκότωσαν 17 εχθρούς, εν οίς και τον υιόν του Χασάμπε Τουκμετσόγλου, και έφεραν 6 αιχμαλώτους εις Γραμβούσαν. Οι δε διά ξηράς ήρπασαν ζώα ικανά έξωθεν των Χανιών, και εφόνευσαν και τον υιόν του Φανέραγα. Εξεστράτευσεν εις καταδίωξιν και τιμωρίαν αυτών ο Μουσταφάπασας, και επροχώρησε μέχρι της Γραμβούσης, αλλά δεν τους επρόφθασε, και φονεύσας τρεις άλλους καθ' οδόν επέστρεψεν εις Χανιά. Καθ' ήν δε ημέραν εξεστράτευσεν, επέδραμάν τινες των εν ταις υπωρείαις της Μαλάξας Χριστιανών μέχρι των πυλών του τείχους, εγύμνωσαν τα βυρσοδεψεία, ήρπασαν ζώα, εφόνευσάν τινας και επανήλθαν εις τα ίδια αβλαβείς. Την αυτήν νύκτα κατέβησαν 10 Κεφαλιανοί εις τας αλικάς, εκυρίευσαν μίαν αλιάδα, και διέβησαν εν αυτή απέμπροσθεν του φρουρίου της Σούδας αβλαβείς. Ο δε Μουσταφάπασας, βλέπων τας γενομένας συγχρόνως πολλαχόθεν επιδρομάς, λεηλασίας και σφαγάς, εφρόντισε να εφοδιάση το φρούριον όσον τάχιον των αναγκαίων, και να το προετοιμάση εις πολιορκίαν.

Λήγοντος δε του οκτωβρίου, Τούρκοι τινές των εν Κανδάνω περιεφέροντο εις συλλογήν ελαιών· επέδραμαν οι Έλληνες, τους επρόφθασαν επανερχομένους εις τα ίδια, τους εκτύπησαν, εφόνευσαν και ηχημαλώτισάν τινας και έτρεψαν τους άλλους. Μικραί συγκρούσεις συνέβησαν και αλλού εις βλάβην ως επί το πλείστον των οθωμανών.

1826-27

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΓ'.

Εκστρατεία του Κιουταχή εις Αθήνας και άλωσις της πόλεως — Διορισμός του Καραϊσκάκη ως γενικού αρχηγού των κατά την Ανατολικήν Ελλάδα στρατευμάτων. — Πολιορκία της ακροπόλεως — Μάχη του Χαϊδαρίου. — Συντυχία Καραϊσκάκη και Κιουταχή. — Είσοδος των περί των Φαβιέρου εις την ακρόπολιν. — Εκστρατεία των Θετταλομακεδόνων εις Ταλάντι.

Η ΑΛΩΣΙΣ του Μεσολογγίου επέφερε την καταστροφήν του αγώνος καθ' όλην την Δυτικήν Ελλάδα. Οι λαοί όλων των επαρχιών εκείνου του μέρους επροσκύνησαν· ο δε Κιουταχής εκδυθείς την λεοντήν και ενδυθείς την αλωπεκήν, τους μεν των εχόντων επαρχίας οπλαρχηγών εφείλκυσε και παρέλαβεν εις την υπηρεσίαν του, τους δε ουδετέρωσεν·

Ιούνιος αφήσας δε ικανήν φρουράν εν Μεσολογγίω εξεστράτευσε τον Ιούνιον εις Αθήνας, επάτησε, μηδενός εναντιουμένου, την Φωκίδα και Βοιωτίαν, και την 28 ηυλίσθη εν Θήβαις. Δεκακισχίλιοι ιππείς και πεζοί υπελογίζοντο οι συνεκστρατεύσαντες, και εξ είκοσι κανονίων και έξ βομβοβόλων συνίστατο το πυροβολικόν· προνοητικότερος δε του Δράμαλη εξησφάλισε διά στρατιωτικής κατοχής καταλλήλων μεταξύ θέσεων την ελευθέραν κοινωνίαν του στρατού του μετά της Ευβοίας και του κορινθιακού κόλπου, όθεν έμελλε να πορίζεται τα χρειώδη. Εν ώ δε εστράτευεν ούτος εις Αθήνας, επάτησε και ο Καρύστιος Ομέρ-πασας την Αττικήν μετά χιλίων· και αυτός μεν κατέλαβε το Καπανδρίτι 7 ώρας απέχον των Αθηνών, οι δε περί αυτόν ιππείς επροχώρησαν εις Πειραιά, έκαυσαν τας θημωνιάς, ήρπασαν ποίμνια και επανήλθαν

εις το στρατόπεδον. Επί δε της επιδρομής ταύτης ο Βάσσοσ και ο Κριεζώτης ευρίσκοντο κατά την Κάζαν και τα Δερβενοχώρια, όπου μαθόντες τα κατά τον Πειραιά ανεστράφησαν, και την 20 εστρατοπέδευσαν κατά το χωρίον Λυόσιαν μίαν ώραν μακράν του εχθρού· την δε επαύριον, δύο ώρας προ της ανατολής του ηλίου, έστειλαν 100 εις ενέδραν των εχθρών εξερχομένων συνήθως προς θερισμόν. Οι σταλέντες εφόνευσαν 2, αλλ' επέδραμαν 200 ιππείς και τους απέκρουσαν· επρόφθασαν εν τούτοις και οι άλλοι Έλληνες, και ούτως οι ιππείς επανήλθαν εις τα ίδια. Την δε επαύριον επρότειναν οι Τούρκοι συνδιάλεξιν, και εισακουσθέντες έστειλαν δύο υποπλαρχηγούς υποσχόμενοι τω Κριεζώτη και τω Βάσσω μεγάλας αμοιβάς, αν προσκύνουν· απορριψάντων δε αυτών τας προτάσεις, επεστράτευσαν πανστρατιά την 24 λίαν πρωί, αντεπεστράτευσαν και οι Έλληνες, επολέμησαν όπου και την προτεραίαν, και επληγώθησαν εξ αυτών 7, οι δε Τούρκοι επανήλθαν εις το στρατόπεδον· γνωσθέντος δε του ερχομού του Κιουταχή εις Θήβας, ανεχώρησαν οι περί τον Βάσσον και τον Κριεζώτην εις Ελευσίνα.

Αρχομένου του μαΐου, είχε διορισθή ο Γκούρας αρχηγός των κατά την Ανατολικήν Ελλάδα συστηθησομένων στρατοπέδων, και είχε διαταχθή να μη αναμείνη τους εχθρούς προ των πυλών των Αθηνών· αλλ' αυτός, μη φροντίσας να φυλάξη ουδ' αυτήν την επαρχίαν του απάτητον, εκλείσθη εν τη ακροπόλει μετά 300 μισθωτών, και επί λόγω εξοικονομήσεως τούτων εβασάνισέ τινας των κατοίκων της επαρχίας αργυρολογών και αποταμιεύων· έστειλε δε επί φορολογία και εις Σαλαμίνα, όπου ήσαν Αθηναίοι, τον κακούργον οπαδόν του, Μάνδαλον, όστις διά δεινών κακώσεων εξετέλεσε τα της εντολής του. Υπό τοιούτον αρχηγόν οι επιρρεπείς εις την αταξίαν στρατιώται του έπραξαν, πριν κλεισθώσιν, όσα αισχρόν και λέγειν κατά των δυστυχών χωρικών και τους έφεραν εις τοιαύτην απόγνωσιν, ώστε επί της μικράς εισβολής του Ομέρπασα τα δύο χωρία Χασιά και Μενίδι επροσκύνησαν και υπεδέχθησαν τους ολίγους εχθρούς ως λυτρωτάς των, δολοφονήσαντες και τον οπλαρχηγόν των Μελέτην Βασιλείου τον πρώτον καλέσαντα αυτούς και τους λοιπούς κατοίκους της Αττικής εις τα όπλα και πιστώσ αθλήσαντα μέχρι τέλους. Οι δε Αθηναίοι, αν και απεστρέφοντο τον φρούραρχόν των διά τας καταπιέσεις του, εφάνησαν κατά την κρίσιμον ταύτην ώραν χάριν της πατρίδος εις άκρον ανεκτικοί. Εκτός ολίγων καταφυγόντων εις Σαλαμίνα, διέμειναν εν τη πόλει όχι μόνον οι δυνάμενοι να σπλοφορώσιν ή άλλως πως να ωφελώσιν, όλοι 1000, αλλά και πάμπολλαι γυναίκες και παιδιά. Εκλείσθησαν εντός αυτής και άλλοι 100 άλλων μερών σπλοφόροι υπό τον Στάθην Κατσικογιάννην, τον Διονύσιον Ευμορφόπουλον και τον Γεώργην Φωκάν· ώστε όλοι οι σπλοφορούντες εν τη πόλει και τη ακροπόλει επί της εισβολής του εχθρού ήσαν 1400.

Την δε 29 η προφυλακή του εν Θήβαις αυλισθέντος την προτεραίων εχθρικού στρατού εκ δισχιλίων πεζών και χιλίων ιππέων υπό τον Μουσταάμπεην αφίχθη εις Καπανδρίτι, και ηνώθη μετά των υπό τον Ομέρ-πασαν· την δε επαύριον εφάνησαν ιππείς έξωθεν των Αθηνών περιφερόμενοι· ιδόντες αυτούς οι εν τη πόλει εξώρμησαν και τους ηνάγκασαν ν' αναχωρήσωσι.

Ιούλιος Την 1 δε Ιουλίου τινές των εισβαλόντων εχθρών επροχώρησαν εις Μεσόγεια, και ευρόντες αντίστασιν κατά το Λιώπεσι ωπισθοδρόμησαν· την δ' επαύριον περί το δειλινόν εφάνησαν οι εχθροί εκ νέου έξω της πόλεως ερχόμενοι διά των

Αμπελοκήπων· αλλά κανονοβληθέντες και εκ της ακροπόλεως και εκ των κανονοστασιών του κάτω τείχους ωπισθοδρόμησαν. Την δε υστεραίαν όλον το κατά το Καπανδρίτι στράτευμα κατέλαβε το μοναστήριον του Πετράκη, και τους κήπους των Πατησίων, των Σεπωλίων, και του Χασακή. Οι Έλληνες ενισχύθησαν την επιούσαν νύκτα εμβάντων εις την πόλιν 150 οπλοφόρων εκ Σαλαμίνοσ ελθόντων, και κατέλαβαν την 5 τον λόφον του Μουσείου, οι δε Τούρκοι την Πνύκα, την αγίαν Τριάδα και την αγίαν Μαρίναν· την νύκτα δε της 6 κατέλαβαν οι αυτοί και τον άγιον Αθανάσιον τον παρά τον ναόν του Θησέωσ. Την δε 10, εν ώ οι περί τον Κριεζώτην και Βάσσον ήσαν εστρατοπεδευμένοι εν Ελευσίνι, εφάνησαν αίφνης επερχόμενοι διά της οδού των Θηβών 2,000 εχθροί, πεζοί και ιππείς, υπό τον Ασλάμπεην. Οι Έλληνες άφησαν τα οχυρώματά των, προϋπήντησαν τους εχθρούσ προς το Θριάσιον πεδίον, επολέμησαν και τους ηνάγκασαν να οπισθοδρομήσωσιν. Επανήλθαν οι εχθροί εις το πεδίον της μάχησ και την επαύριον· αλλά και τότε απεκρούσθησαν. Την δε επιούσαν οι μεν πεζοί έκαυσαν την Μάνδραν και την Μαγούλαν, οι δε ιππείς υπήγαν πάλιν όπου επολέμησαν την προτεραίαν, αλλά καταπολεμηθέντες ετράπησαν, καταλιπόντες τασ σκηνάσ και αποσκευάσ των, και την νύκτα επανέκαμψαν εις το στρατόπεδον κακώς έχοντες. Οι δε εκτός των Αθηνών εχθροί, ορμήσαντες την 11, εκυρίευσαν τον λόφον του Μουσείου, και ανήγειραν προμαχώνας. Την 12 εξήλθαν οι Έλληνες των τειχών υπό τον Γκούραν, και κατεδίωξαν τους εχθρούσ μέχρι του μοναστηρίου του Πετράκη. Την αυτήν ημέραν ο συνεκστρατεύων υπό τον Κιουταχήν Μουχτάρμπεησ Κιαφτέσησ έγγραψε τω γνωρίμω του Γκούρα, προτρέπων αυτόν να παραδώση την πόλιν και την ακρόπολιν εις αποφυγήν της αφεύκτου των εν αυταίσ καταστροφής, και υποσχόμενος ωφελείασ και τιμάσ, αλλ' η πρότασισ απερρίφθη. Την δε 13 εξορμήσαντες οι εν τη πόλει, εν οίσ, και ο Μακρυγιάννησ, και προσβαλόντες τους εχθρούσ εφόνευσαν δύο· υπήγαν και εις τα αλώνια του Γερανίου, όπου ήτον ολίγοσ σίτοσ αναλώνιστοσ, και τον έκαυσαν· θέλων δε τισ των εχθρών να σβέση, την φλόγα, συνεκάη. Την νύκτα επεχείρησαν οι εχθροί να καταλάβωσι την θέσιν του ναού του ολυμπίου Διόσ και οχυρωθώσιν υπό την υπεράσπισιν των στηλών του, αλλά τουφεκισθέντες απεμακρύνθησαν· την δε επαύριον εισήλθεν εις την πόλιν εκ Σαλαμίνοσ ο επί της πολιορκίασ του Μεσολογγίου διακριθείσ υπονομοποιόσ Κώστασ μετά 3 συνεργατών και 70 Αθηναίων. Την 15 παραφυλάξαντέσ τινεσ των Ελλήνων κατά τον ναόν του ολυμπίου Διόσ εφόνευσαν 2 ιππείσ και επήραν τους ίππουσ των. Την αυτήν ημέραν εφάνη ανυψωμένον εχθρικόν κανονοστάσιον εν Γερανίω, και άλλο την ακόλουθον νύκτα κατά την αγίαν Μαρίναν· επετέθησαν δε τέσσαρα καζάνια, και έκτοτε ο πόλεμοσ εγένετο σοβαρώτεροσ. Την 16 ήλθεν ο Κιουταχήσ εκ Θηβών, όπου άφησε τρισχιλίουσ οπισθοφυλακήν, και εστρατοπέδευσεν εν Πατησίουσ· την αυτήν ημέραν σφοδρώσ κανονοβολούντεσ οι εχθροί έρριψαν μέρος ενόσ των δύο δυτικών πύργων του τείχουσ· την επιούσαν έβλαψαν και τον άλλον πύργον, οι δε Έλληνεσ επεσκεύασαν την νύκτα τα βλαφθέντα μέρη· κατεσκεύασαν και έν κανονοστάσιον κατά την ενορίαν των αγίων Αναργύρων προσβάλλον το εν Γερανίω εχθρικόν. Την 31 έστειλαν οι εν Ελευσίνι κατά τον Πειραιά 7 στρατιώτασ εις κατασκόπευσιν των εχθρών· αλλ' έπεσαν οι σταλέντεσ εις χείρασ αυτών και εις εφονεύθη αμυνόμενοσ. Μαθών δ' εκ των συλληφθέντων ο Κιουταχήσ ότι οι έξωθεν Έλληνεσ έτοιμοι ήσαν να

εκστρατεύσωσιν εις λύσιν της πολιορκίας των Αθηνών, επεμελήθη να κυριεύση όσον τάχιον την πόλιν εξ εφόδου.

Το τείχος της πόλεως ήταν όλον ημελημένον και πολλαχού σαθρόν, είχε και πολλήν έκτασιν· ο δε ολίγος αριθμός των υπερασπιστών αυτού ήτον ως προς την έκτασιν δυσανάλογος. Εικοσιτέσσαρες πύργοι περιέκειντο, αλλ' οι πλείστοι άοπλοι, οι δε ένοπλοι δεν είχαν ειμή ανά έν κανόνι, και τούτο πολλάκις δύσχρηστον· διά τα αίτια ταύτα η πόλις ήτον ευάλωτος.

Αύγουστος Δύο ημέρας προ της εφόδου, ό εστι την 1 και 2 αυγούστου, έρριψαν οι εχθροί επί το τείχος όσας κανονίας δεν έρριψαν καθ' όλον το διάστημα της πολιορκίας, και κατηδάφισαν τόσα μέρη, ώστε δεν επρόφθαναν οι υπερασπισταί του να τα επισκευάζωσι. Το πρωί δε της 3 ώρμησαν όλοι πολλαχόθεν αλαλάζοντες, επάτησαν την πόλιν διά των κατηδαφισμένων μερών, και μετά μικράν αντίστασιν την εκυρίευσαν όλην· 12 Έλληνες εφονεύθησαν, 30 επληγώθησαν, και 10 άνδρες και 40 γυναίκες ηχμαλωτίσθησαν, όλοι δε οι λοιποί διεσώθησαν εις την ακρόπολιν. Την δε επαύριον κατέβησαν αίφνης τινές των εν τη ακροπόλει προς το ανατολικόν μέρος της πόλεως, εμβήκαν εις τινα οικίαν, την έκαυσαν, εφόνευσαν 13 και εζώγησαν 5· εφονεύθησαν δε και 2 εξ αυτών και επληγώθησαν 8. Είς δε των ζωγηθέντων Τούρκων ελέγετο ότι ήτον ο αρχιπυροβολιστής του εχθρικού στρατοπέδου, όστις και συμπαραελήφθη εν τω τάγματι των Ελλήνων πυροβολιστών.

Η δε κυβέρνησις, μαθούσα ότι ο Γκούρας εκλείσθη εν τη ακροπόλει, εφρόντισε ν' αντικαταστήση άλλον αρχηγόν των κατά την Ανατολικήν Ελλάδα στρατοπέδων. Τα όμματα πολλών των μελών της κυβερνήσεως έπεσαν εξ αρχής επί τον Καραϊσκάκη μεταβάντα εις Ναύπλιον μετά την άλωσιν του Μεσολογγίου· τούτον συνίστα και η κοινή γνώμη ως τον αξιώτερον να διοικήση κατά την στερεάν Ελλάδα πολυάριθμον στράτευμα, και ν' ανεγείρη τα πεπτωκότα μέρη· αλλ' ανίκητος ενομίζετο η κατ' αυτού απέχθεια του προέδρου της κυβερνήσεως Ζαήμη δι' άς καταδρομάς και περιφρονήσεις υπέφερε παρ' αυτού ο οίκος του επί του δευτέρου εμφυλίου πολέμου. Ο ανήρ όμως ούτος τόσην πατριωτικήν ανοχήν έδειξε προς τους εχθρούς του κινδυνευούσης της πατρίδος, ώστε γενομένου λόγου επί του κυβερνητικού συμβουλίου περί διορισμού γενικού αρχηγού, πρώτος αυτός εξεστόμισε ότι ούτε αξιώτερον ούτε καταλληλότερον άλλον εθεώρει παρά τον Καραϊσκάκη. Επευφημησάντων δε όλων των μελών, μετεπέμφθη την επαύριον ο Καραϊσκάκης εις τον θαλασσόπυργον, και ο Ζαήμης λαβών πρώτος τον λόγον τω ανήγγειλε περιποιητικώ τω τρόπω ό,τι περί αυτού εβουλεύθη η κυβέρνησις την προτεραίαν. Κατενύχθη ο Καραϊσκάκης επί τοις λόγοις του προέδρου, απήντησε φιλοφρόνως και ευγνωμόνως, υπεσχέθησαν αμφότεροι παντελή λήθην των παρελθόντων και εναγκαλισθέντες εφιλήθησαν, και το φίλημά των δεν ήτο φίλημα Ιούδα. Συλλέξας δε ο νεοχειροτόνητος αρχηγός όσους εδυνήθη εν Ναυπλίω εξεστράτευσε μετά 600 την 19 Ιουνίου εις Ελευσίνα, όπου ήσαν ήδη τα τάγματα του Βάσσου, του Πανουργιά και του Κριεζώτη, και όπου διετάχθησαν να συνέλθωσι και άλλα άλλων οπλαρχηγών· εγένετο και πάσα φροντίς εις προμήθειαν τροφών, ων δεν εστερείτο η κυβέρνησις χάρις εις τον γενναίον φιλελληνισμόν των χριστιανικών λαών· επειδή δε πας φόβος εχθρικής αποβάσεως εις Σπέτσας και Ύδραν

εξέλειψεν ήδη, διετάχθη και ο Φαβιέρος να συνεκστρατεύση εις στερεάν Ελλάδα.

Διά την επικρατούσαν εν Ναυπλίω αταξίαν έστησε προ μικρού ο φιλέλλην ούτος την σταθεράν διαμονήν του στρατού του εν τη κατά την Πελοπόννησον χερσονήσω των Μεθένων, και έφερεν εκεί όλας του τας αποθήκας, αφήσας δύο λόχους εις φρουράν του Ναυπλίου· επροτίμησε δε το μέρος εκείνο ως παραθαλάσσιον, ως μακράν των πολιτικών και στρατιωτικών θορύβων, και ως κείμενον εν μέσω Ύδρας, Αθηνών, Ναυπλίου και ισθμού της Κορίνθου· την φύσει δε οχυράν εκείνην θέσιν εδυνάμωσεν έτι μάλλον ανεγείρας επί των δύο λόφων του ισθμού της δύο οχυρωμάτια. Καθ' άς δε ημέρας διετάχθη να εκστρατεύση, έφθασαν εις Μέθενα εκ Μασσαλίας 70 φιλέλληνες υπό τον Ιταλόν συνταγματάρχην Πίζαν· η δε γενναία συνδρομή της εν Παρισίοις φιλελληνικής Εταιρίας επρομήθευε πρό τινος καιρού όχι μόνον τα εις τροφήν του τακτικού στρατού αλλά και τα εις λοιπήν εξοικονόμησιν των ευρωπαϊών εθελοντών επί τη προτροπή του κόμητος Δαρκούρτου, μέλους και αντιπροσώπου αυτής, επισκεφθέντος κατ' εκείνον τον καιρόν την Ελλάδα εις πλήρη και ακριβή γνώσιν των αναγκών αυτής. Υπό τοιαύτας αισίας περιστάσεις εδέχθη προθύμως ο Φαβιέρος την διαταγήν της κυβερνήσεως,

Αύγουστος και παραλαβών το α' και το β' των ταγμάτων εκ χιλίων ανδρών, τον υπό τον Πίζαν λόχον των φιλελλήνων, 70 ιππείς ανίππους, και 4 ορεινά κανόνια, εξεστράτευσεν αρχομένου του αυγούστου εις Ελευσίνα, όπου ήρην εστρατοπεδευμένους 2500 ατάκτους υπό διαφόρους και υπό την γενικήν αρχηγίαν του Καραϊσκάκη. Το εσπέρας δε της 5 ανεχώρησαν όλοι και έφθασαν περί το μεσονύκτιον εις Χαϊδάρι, και άλλοι μεν κατέλαβαν τον εκεί περιτετοιχισμένον κήπον κείμενον εν μικρά τινι κοιλάδι και μίαν ήμισυ ώραν απέχοντα των Αθηνών, άλλοι δε εχαρακώθησαν επί των δεξιόθεν και αριστερόθεν του κήπου λόφων· το δε τακτικόν ηυλίσθη εκ δεξιών του κήπου έχον κατά μέτωπον την πόλιν και όπισθεν το όρος.

Την 6, ανατέλλοντος του ηλίου, επρόκυψαν εκ του ελαιώνος δισχίλιοι εχθροί, πεζοί και ιππείς, έλκοντες δύο κανόνια ελαφρά· και οι μεν πεζοί και οι πλείστοι των ιππέων προσέβαλαν τα εξ αριστερών του κήπου χαρακώματα, όπου ήσαν τα τάγματα του Κριεζώτου, του Περραιβού, του Στέφου, και το των Επταννησίων· τινές δε υπήγαν προς τα εκ δεξιών. Έδραμε κατά των επί τα αριστερά πεσόντων τα α' τάγμα, ετράπησαν μετά μικράν αντίστασιν οι εχθροί και ηρπάγησαν και τα πολεμεφόδιά των· έδραμε και ο λόχος των φιλελλήνων κατά των προς τα δεξιά εχθρών και τόσοσιν επροχώρησεν, ώστε ευρέθη μόνος πολεμών προς τριπλασίους· αλλά διά της περί τον πόλεμον εμπειρίας του, διά της καρτεροψυχίας του και διά του ακαταπαύστου πυρός, απέκρουσεν ευτυχώς τας επανειλημμένας προσβολάς των εχθρών, και τους έτρεψε μετ' ολίγον εις φυγήν, ελθόντων δύο λόχων του β' τάγματος εν τη ακμή της μάχης. Εθάρρυνεν η επιτυχία αύτη τον τακτικόν στρατόν, και ο Φαβιέρος, θεωρήσας αρμόδιον τον καιρόν εις συγκρότησιν γενικής μάχης, διέταξεν όλους τους υπό την οδηγίαν του να καταβώσιν εις την πεδιάδα, και βαδίσωσι κατευθύ προς την πόλιν· παρήγγειλε δε και τω Καραϊσκάκη να διατάξη τους ατάκτους να συνακολουθήσωσιν· αλλά, τούτου μη συγκατατεθέντος, είτε διότι εθεώρει το κίνημα παράτολμον, είτε διότι ήξευρεν ότι οι άτακτοι δεν συνηκολούθουν ως μη έχοντες την έξιν του μάχεσθαι εν τοις πεδίοις πεζοί προς ιππείς, ηναγκάσθη να οπισθοδρομήση. Οι Έλληνες

επήραν την ημέραν εκείνην δύο σημαίας και εφόνευσαν και επλήγωσαν τινας· εφόνευσαν και ένα των αξιωματικών του ιππικού και ήρπασαν τον ίππον του· εφονεύθησαν δε και 8 εξ αυτών, και επληγώθησαν 20, εν οίς 5 φιλέλληνες· εθλάσθησαν και οι άξονες των δύο υποστατών και εστάλησαν εις Σαλαμίνα προς επισκευήν. Την αυτήν ημέραν επρόβαλεν ο Καραϊσκάκης να μεταφέρωσι τον στρατόν εις Πειραιά προς ευχερεστέραν προμήθειαν διά θαλάσσης πολεμεφοδίων και τροφών· αλλ' ο Φαβιέρος αντέτεινε λέγων, ότι ο σκοπός της εκστρατείας ήτο να λύσωσι την πολιορκίαν, και όχι να χρονοτριβώσι στρατοπεδεύοντες μακράν των εχθρών, και αμυνόμενοι μάλλον ή βλάπτοντες· αντεπρόβαλε δε να κινηθώσι την επαύριον επί τους εχθρούς· αλλ' η γνώμη του δεν έγεινε δεκτή, και αναγκασθείς να ενδώση διέταξε τους συν αυτώ να κινησώσι το μεσονύκτιον· αλλά δύο εκ της ακροπόλεως, διαφυγόντες την προσοχήν των εχθρών, ήλθαν εις το στρατόπεδον προ του μεσονυκτίου αναγγέλλοντες ότι οι Τούρκοι ητοιμάζοντο ν' αναχωρήσωσιν. Η αγγελία αύτη ανέτρεψε το σχέδιον της εις Πειραιά μεταβάσεως του στρατού. Η 7 του μηνός διήλθεν απόλεμος, μη φανέντος του εχθρού, όχι διότι ητοιμάζετο ν' αναχωρήση, αλλά διότι ανεμένετο ο Καρύστιος Ομέρ-πασας προ μικρού απελθών εις Εύβοιαν, όστις και έφθασε την αυτήν εσπέραν μεθ' ικανών ιππέων. Την δε επαύριον το πρωί εφάνη ο Κιουταχής ερχόμενος προς το Χαϊδάρι μετά πεντακισχιλίων πεζών και χιλίων ιππέων. Ο Φαβιέρος έστειλε πάραυτα το α' τάγμα και τους ανίππους ιππείς έλκοντας τα δύο σώα κανόνιά του εις κατάληψιν ομαλού τινος και επιμήκους λόφου· αλλ', εν ώ ανέβαιναν ούτοι αφ' ενός, ανέβαιναν αφ' ετέρου και οι εχθροί ιππείς· το δε εν μέσω ύψος του λόφου εμπόδιζε τους αναβαίνοντας να ίδωσιν αλλήλους, ώστε αφίχθησαν και οι μεν και οι δε εις την κορυφήν του λόφου μηδαμώς προσδοκώντες να συναπαντηθώσι.

Πρώτοι δ' επυροβόλησαν οι τακτικοί και εφόνευσάν τινας, αλλ' ο εις τετράγωνον σχηματισμός αυτών, καθ' όν έν μόνον μέτωπον έβλεπε τους εχθρούς, τοις ήτον επιβλαβής· συνέβη δε και το δυστύχημα να πληγωθή ο διοικών το τάγμα Ροβέρτος, Γάλλος, και να θλασθώσιν οι άξονες των υποστατών· τα συμβάντα ταύτα επροξένησαν δειλίαν και αταξίαν εις το τάγμα, το τετράγωνον διερράγη, και οι εχθροί εισεχώρησαν διά των κενών· αλλά δραμόντες οι του β' τάγματος και οι περί τον Καραϊσκάκη και Κριεζώτην, έστησαν την ορμήν των εχθρών και επροφύλαξαν το κινδυνεύον τάγμα από του παντελούς αφανισμού του· 38 στρατιώται και είς των τυμπανιστών εφονεύθησαν και ηχημαλωτίσθησαν. Ο εχθρός, κυριεύσας τον λόφον όλον, εχαράκωσε την κορυφήν του, και διαιρέσας τας δυνάμεις του έρριψε την μεν ιππικήν και μικρόν μέρος της πεζικής επί το οχύρωμα του Στέφου και του Περραιβού, όπου και ο Λέκκας, όλην δε την άλλην πεζικήν προς τον μεταξύ του οχυρώματος τούτου και του όρους λόφον, όν κατείχεν ο Κριεζώτης· και οι μεν περί τον Στέφον, Περραιβόν και Λέκκαν αντέκρουσαν τους εφορμήσαντας και τους ηνάγκασαν να οπισθοδρομήσωσιν· οι δε κινηθέντες προς τον λόφον, ευρόντες τα κάτω ανώχυρα, επροχώρησαν μέχρι της κορυφής αυτού· αλλ' εκεί φθάσαντες ηύραν πολλήν αντίστασιν, και δις εφορμήσαντες απεκρούσθησαν· τόσοσιν δε εκ του σύνεγγυς εμάχοντο, ώστε, αντί να τουφεκοβολώνται, επετροβολούντο και διεξιφίζοντο. Ετράπη μετ' ολίγον επί τους Έλληνας και το αποκρουσθέν εκ του άλλου οχυρώματος ιππικών, και ο κίνδυνος αυτών ηυξήθη, και η θέσις όλου του ελληνικού στρατοπέδου κατέστη επισφαλής, διότι, αν υπερίσχυαν οι εχθροί και εκυρίευαν τον λόφον όλον, θα κατελάμβαναν και τα νώτα του στρατοπέδου. Ταύτα παρατηρήσας ο Φαβιέρος έστειλε προς τον λόφον τα δύο

τάγματα και τους φιλέλληνας· ώρμησαν και οι γενναίως ανθιστάμενοι επί του λόφου άτακτοι, και ούτως οι εχθροί πολλά παθόντες ωπισθοδρόμησαν· μετά ταύτα, τα δύο στρατόπεδα περιωρίσθησαν εις ακροβολισμούς. Πολεμικού δε συμβουλίου γενομένου, απεφασίσθη το μεν τακτικόν να καταλάβη τον κήπον και τα χαρακώματα, οι δε άτακτοι να πέσωσι μετά την δύσιν του ηλίου εις το επί του λόφου εχθρικών χαρακώμα. Ελθούσης της ώρας, οι μεν άτακτοι εξήλθαν του κήπου και των χαρακωμάτων και εισήλθαν οι τακτικοί αλλ' αντί να κινηθώσιν οι άτακτοι προς τον λόφον, υπεχώρησαν προς το όρος φοβηθέντες και απειθήσαντες εις τας διαταγάς των αρχηγών. Οι εχθροί, βλέποντες τα κινήματα των Ελλήνων και την υποχώρησιν των ατάκτων, περιέκλεισαν τον κήπον. Εφοβήθησαν οι τακτικοί ιδόντες εαυτούς απροσδοκίως εν μέσω πολυαρίθμου εχθρικού ιππικού, ετράπησαν εις φυγήν, και καλή τύχη εξ αιτίας του σκότους και του μεταξύ του κήπου και του όρους μικρού διαστήματος διεξέφυγαν την παντελή καταστροφήν των. Ολίγοι εξ αυτών εφονεύθησαν, αλλά πολλοί αδύνατοι στρατιώται αποπλανηθέντες εξ αιτίας του σκότους συνελήφθησαν· συνελήφθη και ο χαριέστατος και πεπαιδευμένος λοχαγός του πυροβολικού Ίβος, και τινες πυροβολισταί φιλοτιμούμενοι να σώσωσι τα κανόνιά των^ συνελήφθη και ο Χατσή-Λάμπρος Κορομηλάς· οι πλείστοι δε του στρατού έχασαν τα σκεύη των· έμειναν και 20 περίπου πληγωμένοι εκ των διαφόρων σωμάτων εντός του εν τω κήπω πύργου και έγειναν και αυτοί, ως και οι λοιποί οι συλληφθέντες, θύματα της ωμότητος των εχθρών (α). Μεσούσης δε της νυκτός, έφθασαν τακτικοί και άτακτοι εις Ελευσίνα· φοβηθέντες δε μήπως οι εχθροί τους καταδιώξωσι και εκεί, μετέβησαν όλοι την επαύριον, εκτός των περί τον Καραϊσκάκην και τον Κριεζώτην, εις Σαλαμίνα κακώς έχοντες.

Εκείνας τας ημέρας ελλιμένιζεν έξωθεν του Πειραιώς η γαλλική ναυαρχίς. Την επαύριον της μάχης του Χαϊδαρίου υπήγαν εις επίσκεψιν του ναυάρχου Δερινγή ο Κιουταχής και ο Ομέρ-πασας. Κατόπιν αυτών υπήγε και ο Καραϊσκάκης. Ο ναύαρχος, αφ' ού τον υπεδέχθη, τον ωδήγησεν ενώπιον των πασάδων καθημένων επί του καταστρώματος. Εξεπλάγη και ο Καραϊσκάκης ευρεθείς απροσδοκίως εν παρουσία των πασάδων, εξεπλάγησαν και οι πασάδες ευρεθέντες απροσδοκίως εν παρουσία του Καραϊσκάκη. Ο Καραϊσκάκης τους εχαίρησε και εκάθησεν· εκείνοι δε τον αντεχαιρέτησαν αγερώχως κλίναντες απλώς τας κεφαλάς των και μη ανεγερθέντες. Η συνομιλία έγεινεν αλβανιστί. Ο Κιουταχής επέπληξεν ευμενεί τω τρόπω τον Καραϊσκάκην ως απιστήσαντα προς την Πύλην, και τω είπεν ότι, αν επροσκύνει, θα τω έδιδε το λαμπρότερον καπιτανάτον. «Ότε σ' εζήτησα», απεκρίθη ο Καραϊσκάκης, «καπιτανάτον, δεν εισηκούσθην· έκτοτε απεφάσισα να το κερδίσω διά της σπάθης μου, και, Θεού θέλοντος, θα το κερδίσω»· εμειδιάσεν ο Κιουταχής και εισώπησεν. Οι πασάδες ανεχώρησαν από της ναυαρχίδος πρώτοι· απέμεινε δέ τις Αλβανός, όστις επανέλαβεν εξ ονόματος του Κιουταχή προς τον Καραϊσκάκην ιδιαιτέρως ως γνώριμός του όσα τω είπεν ο Κιουταχής παρηρησία, αλλά και ούτος ήκουσεν όσα και ο αυθέντης του· η συνέντευξις αύτη των πασάδων και του Καραϊσκάκη έλαβε χώραν κατά συγκυρίαν.

Μετά δε την εν Χαϊδαρίω αποτυχίαν, οι πλείστοι των εν τη ακροπόλει υπομισθίων του Γκούρα, φοβούμενοι τα δεινά μακράς και στενής πολιορκίας, βουλήν έβαλαν να δραπετεύσωσι διά νυκτός παρά γνώμην του φρουράρχου. Ειδοποιηθείς ούτος περί τούτου και θέλων να τους εμποδίση, ανήγγειλε τοις εχθροίς άνωθεν μεγαλοφώνως την μελετωμένην έξοδον, και οι στρατιώται φοβηθέντες μη πέσωσιν εις χείρας αυτών γρηγορούντων εμποδίσθησαν· αλλά δράξαντές τινες αυτών άλλην ευκαιρίαν

εδραπέτευσαν, και έτοιμοι ήσαν να δραπετεύσωσι και πολλοί άλλοι. Ένεκα τούτου, εδειλίασε και αυτός ο Γκούρας, και παρήγγειλε μυστικώς να σταλώσι πλοία εις τους τρεις πύργους προς μετακόμισιν όλων των πολιορκουμένων, αν η ανάγκη το εκάλει. Είπαμεν, ότι πλήθη γυναικών και παιδιών εκλείσθησαν εν τη ακροπόλει επί της κυριεύσεως της πόλεως. Εξ αυτών απεπέμφθησαν την νύκτα της 12 ασφαλώς εις Σαλαμίνα 300, συναπεπέμφθησαν και τινες άχρηστοι άνδρες· ώστε λήγοντος του αυγούστου δεν ήσαν έγκλειστοι ειμή 800 ένοπλοι Αττικοί, 250 ακόλουθοι του φρουράρχου, 80 ακόλουθοι των άλλων οπλαρχηγών, και 500 γυναίκες και παιδιά, όλοι ψυχαί 1630· ήσαν και ενός έτους τροφαί, αλλ' ολίγα πολεμεφόδια· έκειντο δε επί των τειχών 14 κανόνια και 3 βομβοβόλοι.

Οι δ' εχθροί, ανεγείραντες επί του λόφου του Μουσείου πυροβολοστάσιον και επιθέσαντες κανόνα@ και βομβοβόλους, ώρμησαν σωρηδόν την 15 μετά το δειλινόν ίνα κυριεύσωσι τον υπό την ακρόπολιν ναόν του αγίου Γεωργίου. Τον ναόν τούτου κατείχαν Έλληνες, οίτινες προΐδόντες το συμβάν τον υπενόμευσαν^ επί σκοπώ δε ν' απατήσωσι τους ορμήσαντας εχθρούς των και τους φέρωσιν εντός αυτού θαρραλέους, υπεκρίθησαν αντίστασιν, ετουφέκισαν ικανήν ώραν και μετά ταύτα υπεχώρησαν ως μη δυνάμενοι δήθεν να τον υπερασπίσωσιν. Οι εχθροί απατηθέντες εμβήκαν οι μεν εις τον ναόν, οι δε εις τας πέριξ οικίας, και αίφνης ανετράπη ο ναός, συνανετράπησαν και αι οικίαι, και συναπωλέσθησαν πάμπολλοι εχθροί· επληγώθησαν δε και 15 Έλληνες, εξ ών εις απέθανεν. Οι εχθροί έπαθαν μετ' ολίγας ημέρας άλλην βαρείαν βλάβην· έμαθεν ο εν Ελευσίνη στρατοπεδεύων Καραϊσκάκης ότι 500 εφύλατταν κατά τα Σκούρτα επί των μεθορίων της Βοιωτίας και Μεγαρίδος αποτεταμειυμένας τροφάς, και απέστειλε την 23, 1200 υπό τον Γεώργην Χελιώτην. Ο οπλαρχηγός ούτος εξετέλεσεν ευτυχώς τα της αποστολής του· επιπεσών αιφνιδίως εφόνευσεν ικανούς, διεσκόρπισε τους λουπούς, ελαφυραγώγησε, και την επαύριον έφερεν εις Ελευσίνα ολόκληρα ποιίμνια και αγέλην ημιόνων.

Εκείνας τας ημέρας έπεσεν εις χείρας των Ελλήνων επίσημός τις αναφορά του Κιουταχή προς τον αρχιβεζίρη, και ιδιόχειρος επιστολή αυτού προς τινα Αλήαγαν@, ο εστί προς τον σουλτάνον καλυπτόμενον, κατά την κοινήν γνώμην, υπό το όνομα τούτο. Έλεγε δε η αναφορά, ότι το φρούριον των Αθηνών, ωκοδομημένον εφ' υψηλής και τραχείας πέτρας, ούτε υπόνομον υπεδέχετο ούτε έφοδον εφοβείτο· ότι πολυάριθμα στρατεύματα των απίστων συνηθροίσθησαν κατά τον ισθμόν, και 20 και 30 πλοία των περιέπλεαν· ότι δεν ευκαίρει να εφορεύη τα της πολιορκίας των Αθηνών, και αναγκαίον εθεώρει να παρευρίσκειται πάντοτε τολμηρός και εμπειροπόλεμος βεζίρης οποιός ο Καρύστιος Ομέρ-πασας· ότι επεσκεύασε δέκα μύλους πέριξ των Αθηνών, και ηναγκάζετο εις φύλαξιν αυτών να διατηρή ανά 80 και 100 στρατιώτας, και ότι ητοίμασεν επτά σχεδόν χιλιάδων εκλεκτόν στρατόν εις αποστολήν προς τον ισθμόν της Πελοποννήσου, αλλά δεν τον έστειλεν εισέτι δι' έλλειψιν τροφών.

Εψεύδετο ο Κιουταχής λέγων ότι ηναγκάζετο να διατηρή ιδιαιτέρας φρουράς εις φύλαξιν των μύλων, διότι ούτοι ήσαν τόσοσιν πλησίον του στρατοπέδου, ώστε δεν είχαν χρείαν ίδιας φρουράς· δεν επεσκεύασε δε ειμή πέντε· ουδέ περιέπλεαν 20 και 30 πλοία κατ' εκείνα τα νερά, αλλά 3 μόνον.

Η δε ιδιαιτέρα του επιστολή, δι' ής απεκάλει τον άγνωστον Αλήαγαν «ζωοποιόν του

αυθέντην», επανελάμβανε τα αυτά, και έλεγεν εν τέλει, ότι αναγκαιοτάτην εθεώρει την σύμπραξιν άλλου βεζίρη, όπως δυνηθή αυτός να προκαταλάβη τα προς τον ισθμόν στενά, εν όσω το εμπειροπόλεμον στράτευμα της στερεάς Ελλάδος ευρίσκετο εν Πελοποννήσω εξ αιτίας του κατά την Κόρινθον επικρατούντος εμφυλίου πολέμου· διότι, αν εξήρχετο και αυτό εις ενίσχυσιν του τακτικού, εματαιούντο όλοι οι κόποι του, εκινδύνευαν τα στρατεύματά του, και ουδείς θα διέμενε ραγιάς· αν δε διετηρείτο η στερεά Ελλάς υποτεταγμένη, υπέσχετο να εξουσιάση την Πελοπόννησον εντός δύο μηνών.

Εν τούτοις, δεν έπαυεν ο Κιουταχής να στενοχωρή τους εν τη ακροπόλει κανονοβολών και βομβοβολών καθ' ημέραν. Εξαιτίας της οχυράς θέσεώς της οι έγκλειστοι δεν εφοβούντο έφοδον· εβλάπτοντο όμως κανονοβολουόμενοι και βομβοβολουόμενοι διά το πετρώδες έδαφος και την στενήν περιφέρειάν της· εφοβούντο δε κυρίως την αφαιρέσιν των εν τω παρατειχίσματι πηγαδίων και της επί του Οδυσσεώς ανακαλυφθείσης πηγής· διά τούτο προσείχαν εις φύλαξιν αυτών, και ιδόντες τους εχθρούς ανοίγοντας τάφρον εις κατασκευήν υπονόμων υπό το παρατείχισμα επέπεσαν την 26, τους απεδίωξαν, ήρπασαν τους επενδύτας και τα εργαλεία των και επανήλθαν εις την ακρόπολιν. Επίμονοι οι εχθροί εις τον σκοπόν των επανέλαβαν τας υπονομικές εργασίας των, έσκαψαν βαθείαν τάφρον αρχομένην από των προπόδων του Αρείου πάγου και εκτεινομένην προς την μεσημβρινήν πλευράν του παρατειχίσματος και ήνοιξαν και τρεις υπονόμους υπό το θέατρον του Ηρώδου·

Σεπτέμβριος αλλ' οι περί τον Μακρυγιάννην, οι φυλάσσοντες το παρατείχισμα, έτρεψαν την νύκτα της 13 σεπτεμβρίου τους εργαζομένους εις φυγήν, ένωσαν την τάφρον, κατέστρεψαν τας υπονόμους, εφόνευσαν και εζώγρησάν τινας και επανήλθαν εις τα ίδια φέροντες τα προς μετακόμισιν χωμάτων καλάθια των εργαζομένων. Είς των Ελλήνων εφονεύθη και είς επληγώθη, όστις απέθανε μετ' ολίγας ημέρας. Την νύκτα δε της 17 οι Τούρκοι ώθησαν εις κυρίευσιν της πηγής και απεκρούσθησαν· την δε 19 ανέκτησαν την τάφρον όθεν απεδιώχθησαν την 13· αλλ' ο προσεκτικός και άοκνος υπονομοποιός Κώστας προείδε την συμβάσαν ανάκτησιν της θέσεως εκείνης, και προλαβών διώρθωσε μίαν των καταστραφεισών υπονόμων, ενέθεσε πυρίτιδα και την εσκέπασεν ώστε δεν εφαινετο· προς δε το μεσονύκτιον, καθ' ήν ώραν ειργάζοντο οι εχθροί ανοίγοντες την παραχωθείσαν τάφρον, μετέδωκε το πυρ διά τινος αφανούς αγωγού και κατέστρεψε και τους εργάτας και τους φυλάττοντας αυτήν· εκραγείσης δε της υπονόμου έπεσαν οι Έλληνες επί τους εχθρούς και τους απεμάκρυναν· θα εκυρίευσαν δε και τα πλειότερα πυροβολοστάσια αυτών, αν η λειποταξία τινών των περί τον Γκούραν δεν έβαλλεν εις αταξίαν τους λοιπούς. Εν τοσοούτω, και η προλαβούσα και η εσχάτη αύτη λειποταξία αποκατέστησαν απολύτως αναγκαίαν την εις την ακρόπολιν είσοδον άλλων στρατιωτών.

Μετά την πτώσιν του Μεσολογγίου διωργανίσθη εκ νέου σώμα των Επταννησίων, και αρχηγός ανηγορεύθη ο εν τη ακροπόλει ιθακήσιος Ευμορφόπουλος. Ούτος και ο Γκούρας έγραψαν τη επιτροπή των Επταννησίων και τη κυβερνήσει επικαλούμενοι την εις την ακρόπολιν ταχείαν άνοδον του σώματος τούτου, εξαπέστειλαν δε προς τον αυτόν σκοπόν

και τον συναγωνιστήν των και συγγενή του Γκούρα Μαμούρη. Οι Επτανήσιοι υπήκουσαν προθύμως, και συνοδευόμενοι υπό τινων Μεγαρέων και άλλων απέβησαν την 12 εις τι μέρος της Αττικής κατά την Αλικήν, και οδοιπορούντες υπό την οδηγίαν του Μαμούρη έφθασαν πλησίον της ακροπόλεως, αφ' ού ενύκτωσεν· αλλ' οι συνοδοιπόροι των, δειλιάσαντες καθ' οδόν, δεν συνακαλούθησαν· κατέλαβε δε τους Επτανησίους και το φως της σελήνης, διά τούτο μετέβησαν αυτοφυκτί εις Καράν αναβαλόντες εις την ακόλουθον νύκτα την εις την ακρόπολιν άνοδον· αλλ' ιδόντες εκείθεν τα χαρακώματα των εχθρών, νομίσαντες το μέρος δι' ού έμελλαν να εισέλθωσιν αδιάβατον, και υποπτεύσαντες ότι τους είδαν οι εχθροί, ωπισθοδρόμησαν την επελθούσαν νύκτα προς το μέρος όπου απέβησαν, και, ευρόντες εκεί τους καθ' οδόν εγκαταλιπόντας αυτούς συνοδοιπόρους, επέρασαν όλοι την 14 εις Σαλαμίνα, όπου συμπαρέλαβαν 120 Στερεοελλαδίτας, προς 100 και 150 γρόσια στρατολογηθέντας, εμβήκαν όλοι, ως 250, υπό την οδηγίαν του Μαμούρη εις το πλοίον του Χατσή-Αλεξανδρή, και απέπλευσαν εξ Αμπελακίων την 27 περί την γ' ώραν της νυκτός· συνέπλεαν δε και οι περί τον Κριεζώτην, σκοπεύοντες να προστατεύσωσι την απόβασιν αυτών, αν παρενέπιπτε τι πρόσκομμα. Την η' ώραν έφθασαν παρά την Μουνυχίαν, όπου μη ευρόντες εχθρόν απέβησαν ανεμπόδιστοι· χωρισθέντες δε από των περί τον Κριεζώτην, μεινάντων επί του πλοίου, ώδευσαν προς το φρούριον. Έν τέταρτον της ώρας μακράν αυτού ιδόντες οι προπορευόμενοι ικανούς ιππείς βαδίζοντας την αυτήν οδόν παρεμέρισαν και έπεσαν κατά γης· διέβησαν μετ' ολίγον την αυτήν οδόν και άλλοι εχθροί· υπό το σκότος δε της νυκτός ούτε οι πρώτοι ούτε οι δεύτεροι είδαν τους προς την ακρόπολιν οδεύοντας· αλλ' ούτοι φοβηθέντες εστράφησαν, οι μεν οπισθοδρομούντες εις τον τόπον της αποβάσεώς των, οι δε αναβαίνοντες τον Υμηττόν. Οι Τούρκοι, νοήσαντές τους εκ της ποδοβολής, τους κατεδίωξαν σποράδην, διαρκούσης της νυκτός· ημέρας δε γενομένης, εφάνησαν οι πλείστοι των φυγόντων προς το παραθαλάσσιον, ανακαλούντες διά σημείων το απάραν ήδη πλοίον και φέρον τους περί τον Κριεζώτην. Το πλοίον επανέπλευσε και παρέλαβε τους επί του παραθαλασσίου σώους· εκ δε των λοιπών, επτά εκλείσθησαν εν τη προς τους τρεις Πύργους μικρά εκκλησία, και εξ αυτών οι έξ απωλέσθησαν· ο δε έβδομος, ο Ανδρέας Κόνταρης, ριφθείς εις την θάλασσαν γυμνός, διεσώθη εις το πλοίον. Περιφερόμενοι οι εχθροί επορεύθησαν και προς την Αλικήν εις ανίχνευσιν άλλων, και ηύραν επί νησιδίου πλησίον της ξηράς 22. Ούτοι οχυρωθέντες επολέμησαν θαρραλέως και ευτυχώς δι' όλης της ημέρας· νυκτός δε γενομένης, ήλθαν τινες των εν τω πλοίω επί δύο λέμβων και τους έσωσαν· αφ' ού δε οι μη εκτελέσαντες το σκοπούμενον συνήχθησαν εις Σαλαμίνα ευρέθησαν 30 ολιγώτεροι. Τοιουτοτρόπως απέτυχεν η εις ενίσχυσιν της φρουράς της ακροπόλεως δευτέρα αυτή απόπειρα· οι δε έγκλειστοι, εν ώ εξήτουν έξωθεν βοήθειαν, έπαθαν αίφνης το εξής πάθημα.

Την 30 σεπτεμβρίου διενυκτέρευεν ο Γκούρας έξω του παρατειχίσματος παρατηρών τα κινήματα των εχθρών, εμποδίζων την επικρατούσαν λειποταξίαν των στρατιωτών, και τουφεκίζων εκ διαλειμμάτων τα πλησίον εχθρικά χαρακώματα. Τουφεκίσαντος δε προς το μεσονύκτιον, εχθρός τις οδηγηθείς υπό του εν τη εστία αναλάμψαντος πυρός, μη διαδοθέντος και εντός του σωλήνος, εσφαιροβόλησε τον Γκούραν εις τον μήλιγγα και τον έρριψε νεκρόν· οι δε περί αυτόν στρατιώται μετεκόμισαν το σώμα του αταράχως εντός του παρατειχίσματος, και το πρωί το ανεβίβασαν εις την ακρόπολιν και το έθαψαν έμπροσθεν του παρθενώνος, αφ' ού ετελέσθησαν τα νενομισμένα. Η γυνή του έδειξεν επί τω θανάτω

του και φρόνησιν και γενναιότητα· ιδούσα τους στρατιώτας κλαίοντας, «Τι κλαίετε»; τοις εἶπε, «σεῖς εθανατώσατε τον ἄνδρα μου λειποτακτούντες· αν σας τύπη τα συνειδός ως αιτίους της χηρείας μου, αλλάξατε διαγωγὴν, και μη θελήσετε να φονεύσετε και την γυναίκα του τα αυτά πράττοντες»· κατενύχθησαν οι παρεστώτες επί τοις λεγομένοις, ωρκίσθησαν επί του Ευαγγελίου και της εικόνας του Χριστού να φυλάξωσι πίστιν εις την γυναίκα του αρχηγού των μαχόμενοι, και ετήρησαν τον ὄρκον των. Καθ' ὅλον δε το διάστημα της πολιορκίας της πόλεως και της ακροπόλεως μέχρι του θανάτου του Γκούρα ερρίφθησαν υπό μεν των πολιορκούντων 6325 κανονόσφαιραι και βόμβαι, υπό δε των πολιορκουμένων 1191· οι δ' εντός της ακροπόλεως φονευθέντες εν τω διαστήματι τούτω ελογίσθησαν εκατόν.

Ἐχοντες δε πάντοτε κατά νουν οι πολιορκηταί την αφαίρεσιν του νερού, εμελέτησαν να κυριεύσωσιν ἐξ εφόδου την ἔμπροσθεν της πηγῆς οχυρωθείσαν θέσιν του Λεονταρίου, και οι Αλβανοί ανεδέχθησαν τον αγώνα. Οι Ἕλληνες υπώπτευσαν το μελετώμενον και υποσκάψαντες υπόνομον την προετοίμασαν εις ἑξαψιν καθ' ἣν στιγμὴν θα επάτουν την θέσιν εκείνην οι εχθροί.

Οκτώβριος Πριν δ' εξημερώση η 6 Οκτωβρίου, ὠρμησαν οι Αλβανοί, προηγουμένου εφίππου του φρουράρχου των Αθηνών. Προθέμενοι οι Ἕλληνες να παγιδεύσωσι τους εχθρούς απεμακρύνθησαν μετὰ μικράν αντίστασιν, βαλόντες πυρ εις την υπόνομον· ἀλλ' υγρανθείσης της πυρίτιδος εκ της πολυκαιρίας, η υπόνομος δεν εξερράγη· οι δ' Ἕλληνες, κυλίοντες βόμβας, ηνάγκασαν τους εχθρούς να εγκαταλείψωσι την θέσιν εκείνην, διότι διαρρηγνύμεναι προ των ποδών αυτών εθανάτωσαν τινας, εν οἷς και τον φρούραρχον. Μετά την αποτυχίαν ταύτην απεφάσισαν οι αρχηγοί να επιχειρήσωσι δι' εφόδου την ἄλωσιν του παρατειχίσματος, και υπεσχέθησαν πλουσίας αμοιβάς τοις προαιρουμένοις ν' αναδεχθώσι την ανάβασιν· την ανεδέχθησαν οι Γκέγκαι μυκτηρίζοντες τους Αλβανούς ως αναξίους φανέντας εις κυρίευσιν του Λεονταρίου· ἀφ' οὐ δε ητοιμάσθησαν, ὠρμησαν αἰφνης την 7 περί την δ' ὥραν, εκυρίευσαν ἐν των πλησίον του παρατειχίσματος οχυρωμάτων και κατέλαβαν και το στόμα υπονόμου τινός, καθ' ἣν ὥραν συνέπεσε να ενευρεθῆ ο υπονομοποιός Κώστας επιτηρῶν την κατασκευὴν της. Ἰδὼν δε ο το παρατείχισμα φυλάττων Μακρυγιάννης τον κίνδυνον του υπονομοποιού, ἐξήλθεν εις ἀντίληψιν του παραλαβὼν τους περί αυτόν Αθηναίους. Εξήλθαν μετ' ὀλίγον καί τινες ἄλλοι, και συγκροτήσαντες δίωρον μάχην, κανονοβολούντων και βομβοβολούντων και των εν τη ακροπόλει, απεδίωξαν τους εχθρούς, και διέσωσαν τον κινδυνεύοντα πολύτιμον συναγωνιστήν των. Επιμένοντες οι εχθροί εις την εκτέλεσιν του σκοπού των κατέφυγαν προς αποφυγὴν του πυρός υπό τας στοάς του θεάτρου καιροφυλακτούντες να εισπηδήσωσιν· ἀλλ' οι Ἕλληνες, κρεμώντες ἄνωθεν βόμβας, αναμμένων των φυτιλιών, και ρίπτοντες και ἄλλας εμπρηστικὰς ὕλας, ἐβλαψαν πολλούς και ηνάγκασαν τους λοιπούς, ελθούσης της νυκτός, να ἐξέλθωσι των στοών δρομαίοι· τέσσαρες αυτών ἔπεσαν επί της ἐξόδου των· οι δε φιλέκδικοι Αλβανοί, οι ονειδισθέντες ἐτι τη εις κυρίευσιν του Λεονταρίου αποτυχία, βλέποντες ἄνωθεν του Μουσείου ὅσα υπέφεραν οι υπό τας στοὰς καταφυγόντες συνάδελφοί των Γκέγκαι, ἀντί να κινήθωσιν εις συμπάθειαν,

εκάγαζαν εμπαίζοντές τους. Πολλά βόμβαι και κανονόσφαιραι ερρίφθησαν την ημέραν εκείνην επί την ακρόπολιν, δέκα Έλληνες εφονεύθησαν και πολλοί επληγώθησαν, εν οίς και ο Μακρυγιάννης εις την κεφαλήν. Την δε επιούσαν νύκτα ήναψεν ο Κώστας την υπόνομον, εν ή ευρέθη επί της εφόδου, ώρμησαν οι Έλληνες μετά την εκραγήν αυτής, και οι εχθροί έπαθαν και την ημέραν εκείνην.

Εν ώ δε οι εν τη ακροπόλει ηγωνίζοντο ευτυχώς τον αγώνα τον καλόν και ερριψοκινδύνευαν, τα ελληνικά στρατεύματα εκάθηντο αργά τήδε κακείσε, και οι αρχηγοί των εφίλονείκουν ανοήτως προς αλλήλους· τινές δε αυτών, οι αφρονέστεροι, υπεστήριζαν τον εν τη επαρχία της Κορίνθου εκραγέντα αισχρόν πόλεμον. Εις διατήρησιν της ακροπόλεως εχρειάζετο απαραιτήτως να εισέλθη νέα δύναμις· αλλά δις εματαιώθη η απόπειρα της εισόδου των Επτανησίων, διότι η περιφρουρούσα την ακρόπολιν εχθρική γραμμή εφάνετο αδιάσπαστος. Έπρεπε ν' αναγκασθή ο Κιουταχής δι' άλλων αλλού κινήματων των Ελλήνων να ολιγοστεύση την εκεί παραφυλάττουσαν πολλήν δύναμιν, ώστε να δυνηθώσιν οι Έλληνες να εισδύσωσιν. Εθεώρησε και ο Φαβιέρος αρμόδιον τον καιρόν εκείνον να πέση εξ απροόπτου εις Θήβας, όπου εφέδρευαν πάντοτε εχθροί. Διά τον διπτόν τούτον σκοπόν απεφασίσθη τα στρατεύματα να κινηθώσι, και ο μεν Φαβιέρος, παραλαβών τα δύο τάγματα εκ 1000 στρατιωτών, τας δύο ίλας εξ 80 ιπέων, τον λόχον του πυροβολικού εξ άλλων τόσων κανονοβολιστών, τον λόχον των φιλελλήνων και 4 κανόνια ελαφρά, μετέβη εις Μέγαρα, συμπαρέλαβε και άλλους 600 ελαφρούς υπό τον Καλλέργην και τον Στέφον, και αναχωρήσαντες όλοι εκείθεν έφθασαν την νύκτα της 9 εις Ασωπόν ποταμόν, μίαν ήμισυ ώραν μακράν της πόλεως των Θηβών. Μετά δύο ημέρας εξεστράτευσαν και οι περί τον Καραϊσκάκην προς αντιπερισπασμόν των περί την ακρόπολιν εχθρών, και φθάσαντες περί την ε' ώραν της νυκτός κάτωθεν του Μενιδίου ετουφέκισαν. Ο δε Κριεζώτης, ο Μαμούρης και ο Τσουράς μετά των περί αυτούς και μετά τινων Επτανησίων, όλων 300, εμβάντες εις το πλοίον του Χατσή Αλεξανδρή και εις άλλα πλοιάρια, απέπλευσαν την αυτήν ημέραν καθ' ήν εξεστράτευσεν ο Καραϊσκάκης εξ Αμπελακίων επί σκοπώ να εισδύσωσιν εις το φρούριον. Αλλ' εν ώ ανεπαύοντο οι περί τον Φαβιέρον αναμένοντες την ανατολήν της σελήνης ίνα πέσωσιν εις Θήβας, ήλθαν προς αυτόν ο Καλλέργης και ο Στέφος αναγγέλλοντες ότι οι στρατιώται των ελειποτάκτησαν. Ο Φαβιέρος, επιμένων εις τον σκοπόν του, απεφάσισε να κινηθή έχων μόνους τους τακτικούς· αλλ' η λειποταξία των ατάκτων εψύχρανε την ζέσιν των τακτικών, εξ ών ελειποτάκτησάν τινες υπό το σκότος της νυκτός· ώστε ο Φαβιέρος ηναγκάσθη να επανέλθη άπρακτος και αγανακτών εις Μέγαρα.

Οι δε περί τον Κριεζώτην και λοιπούς οπλαρχηγούς έφθασαν εις το παράλιον των τριών Πύργων μετά το μεσονύκτιον, ό εστιν αφ' ού ετουφέκισαν οι εν Μενιδίω και είλκυσαν προς εκείνο το μέρος τινάς των εχθρών. Αποβάντες δε επί της ξηράς ώδευσαν ανενόχλητοι προς την ακρόπολιν, έως ου έφθασαν υπό το Μουσεϊόν· τότε η φυλακή της θέσεως εκείνης, ακούσασα ποδοβολήν, ηρώτησε δις τους ερχομένους ποίοι ήσαν· μη λαβούσα δε απάντησιν ετουφέκισεν· αλλ' έως ου εξυπνήσωσιν οι άλλοι επί τω τουφεκισμώ, οι περί τον Κριεζώτην και λοιπούς οπλαρχηγούς έδραμαν και ανέβησαν σώοι όλοι και αβλαβείς εις την ακρόπολιν προς ανεκλάλητον χαράν των εν αυτή· την δε ακόλουθον νύκτα άναψάν τινα υπόνομον ετοιμήν, εξώρμησαν μετά την έκρηξιν αυτής, εδίωξαν τους εχθρούς από του

προς την ακρόπολιν περιχαρακώματος, και κατηδάφισαν πολύ μέρος αυτού· μαχόμενοι δε υπό το σκότος της νυκτός και αγνοούντες ως νεήλυδες τους συνεξορμήσαντας συναδέλφους των, εθανάτωσαν τρεις εξ αυτών και επλήγωσαν οκτώ.

Αφ' ού δε οι τριακόσιοι εισήλθαν εις την ακρόπολιν, οι Τούρκοι εβάθυναν την μεταξύ του Μουσείου και του παρατειχίσματος τάφρον εις εμπόδιον πάσης εις το εξής διοδείας, ανύψωσαν χώματα, και επεσώρευσαν κλάδους δένδρων επί των χειλέων. Ησυχολήθησαν δε και εις κατασκευήν νέας υπονόμου προς ανατροπήν του παρατειχίσματος· αλλ' οι Έλληνες υπέσκαψαν ανθυπόνομον, και έτοιμοι να εφορμήσωσιν επί τη εκραγή, άναψαν δις την 24 προς το μεσονύκτιον το φυτίλιον, αλλ' εσβέσθη· τότε εξώρμησαν, απήλασαν τούς εχθρούς από των

προς το παρατείχισμα οχυρωμάτων, εφόνευσάν τινας, και συνέλαβαν και 16 εργάτας· αλλ' έπαθαν και αυτοί όσην ζημίαν δεν έπαθαν άλλοτε· εννέα εθανατώθησαν, και οκτώ επληγώθησαν.

Ο δ' εχθροί ματαιωθέντων εκ νέου των εις κυρίευσιν του παρατειχίσματος έργων του, επανέστρεψε την προσοχήν του επί το περικλείον την πηγήν τείχισμα και επεχείρησε να το υποσκάψη, αρξάμενος από του ναού της Υπαπαντής. Αλλ' ο πολυμήχανος Κώστας, ανθυπανομεύσας, εματαίωσε πάλιν τα σχέδιά του. Απελπισθέντες τότε οι εχθροί του να επιτύχωσι δι εκείνου του μέρους, ητοίμασαν άλλην υπόνομον δέκα οργυιάς μακράν, ενέθεσαν 2800 οκάδας πυρίτιδος, και την 10 νοεμβρίου α' ώραν μετά το μεσονύκτιον, αφ' ού εκανονοβόλησαν τρεις, και έδωκαν το σημείον ν' απομακρυνθώσιν οι επί του Αρείου-πάγου και οι περί τον ναόν της Υπαπαντής, όπου το φυτίλιον της προετοιμασθείσης υπονόμου, οικείοι των, και αφ' ού συνήχθησαν άμπολλοι επί του Μουσείου ίνα ίδωσιν εξ ύψους το αποβησόμενον, και επί τη καταστροφή του τειχίσματος εφορμήσωσιν εις κυρίευσιν της ακροπόλεως, έβαλαν πυρ εις την υπόνομον· ήσαν δε τόσοσιν βέβαιοι ότι το ήμισυ της ακροπόλεως θα κατεκυλιέτο και θα κατεπλάκονε μέρος της πόλεως, ώστε πολλοί των εν ταύτη απεμακρύνθησαν. Εσεισθη τω όντι η ακρόπολις επί τη εκρήξει, αλλά δεν επήλθεν η προσδοκωμένη καταστροφή, διότι ο προνοητικός Κώστας επρόλαβε και ήνοιξε περίξ αυτής δώδεκα λάκκους εννέα οργυιάς βαθείς, δι' ών η υπόνομος εξεθύμανε. Την δε 19 εφάνησαν επί του Αρείου-πάγου δύο δυστυχείς Έλληνες σουβλισμένοι απέναντι της ακροπόλεως. Εφρύαξαν οι εν αυτή επί τη φρικτή ταύτη θέα και συλλαβόντες τους εγκλείστους Τούρκους, όλους 18, τους εκρέμασαν την νύκτα της 23 περίξ της ακροπόλεως μηδέν πταίσαντας, εν οίς και τον άλλοτε συλληφθέντα αρχιπυροβολιστήν του Κιουταχή καί τινα Αλβανόν, Ισούφ Δεβένην, διοικητήν άλλοτε του Λιδωρικίου, καλοκάγαθον άνδρα, αναιδώς χλευασθέντα προ του θανάτου και σκληρώς βασανισθέντα. Τοιουτοτρόπως τα φρικτόν και ασυλλόγιστον ανοσιούργημα του Κιουταχή επί βλάβη των Ελλήνων, έπεσεν επί τας αθώας κεφαλάς των δυστυχών ομοπίστων του.

Εν τούτοις, ο εχθρός υπέσκαψεν άλλην υπόνομον προς την Υπαπαντήν, και το εσπέρας της 24 την άναψεν· αλλά και αυτήν ο Κώστας εξησθένισεν· εσεισθησαν εν τοσοούτω επί τη εκρήξει και ταύτης τα περίξ, εσεισθη ολίγον και η ακρόπολις, έπεσαν τοίχοι τινων των πλησίον της Υπαπαντής οικιών καί τινες άνθρωποι απωλέσθησαν. Μετά τας

αλληπαλληλους ταύτας αποτυχίας οι εχθροί έπαυσαν υπονομεύοντες.

Εν τσοσούτω η λύσις της πολιορκίας ούτε κατωρθούτο ούτε κατορθωτή εφείνετο διά των αμέσων προσβολών· και ο μεν Κωλέττης εστάλη εις Σκόπελον, Σκιάθον και Σκύρον προς σύναξιν των εν εκείναις ταις νήσοις διεσπαρμένων θετταλομακεδόνων και κατοχίν των Θερμοπυλών, και συνεπεστάλησαν και δύο πλοία, το του Λεμπέση και το του Κυριακού· ο δε Καραϊσκάκης ανεδέχθη να εκστρατεύση εις άλλας επαρχίας της Ανατολικής Ελλάδος προς αποδίωξιν των εν αυταίς οθωμανικών φρουρών και εμφύχωσιν και ανέγερσιν των υποταχθέντων λαών· έπλευσαν δε και δύο γολέτται, η του Ανδριανού και η του Δημήτρη Κριεζώτη, εις τον ερετριακόν κόλπον προς εμπόδιον της εις το εν Αθήναις εχθρικών στρατοπέδον δι' εκείνου του μέρους σιταγωγίας. Και τα μεν δύο ταύτα πλοία απεβίβασαν εις Κάλαμον ους έφεραν στρατιώτας επί καταστροφή των εκεί μύλων του εχθρικού στρατοπέδου· απέκλεισαν δε εν τω λιμένι του Ωρωπού τρία εχθρικά πλοία εκπλεύσαντα της Χαλκίδος και καταφυγόντα εκεί δια τον φόβον των ελληνικών. Καθ' άς δε ημέρας το του Κριεζώτη πλοίον απέκλειε την Κάρυστον, επέπλευσαν μία εχθρική γολέττα και μία λεύκα ένοπλοι, αλλ' έδραμεν εις βοήθειάν του η εν Ωρωπώ γολέττα του Ανδριανού, και τα εχθρικά πλοία φοβηθέντα κατέφυγαν εις Μάρμαρι, απεβίβασαν οι εν αυτοίς τα κανόνια των, και κατέλαβαν δυνατάς θέσεις εις υπεράσπισιν των πλοίων· απεβίβασαν και οι ημέτεροι κανόνια και στρατιώτας, και ώρμησαν διά ξηράς και θαλάσσης κατά των εναντίων· αλλ' ήλθαν και άλλοι Τούρκοι, και οι αποβάντες Έλληνες επανήλθαν εις τα πλοία των, απολέσαντες δύο συναγωνιστάς.

Νοέμβριος Ο δε Κωλέττης και 1500 θετταλομακεδόνες, ους συνέλεξεν αποπλεύσαντες την 3 νοεμβρίου αφίχθησαν την 5 εις Ταλαντονήσι επί των υπό τας διαταγάς αυτού δύο πολεμικών πλοίων και πολλών άλλων πλοιαρίων των οπλαρχηγών. Συμπαρηκολούθουν δε και τινες φιλέλληνες, εν οίς και ο Βουτιέρος, αρχηγός 80 τακτικών, ους εστρατολόγησεν, ώπλισε και εμίσθωσε διά χρημάτων του εν Ρωσσία φιλογενούς Καλλέργη. Οι Θετταλομακεδόνες ήσαν υπό διαφόρους οπλαρχηγούς· δύο δε υπερείχαν, ο Καρατάσος και ο Γάτσος· αλλ' οι δύο ούτοι δύο ημέρας εφιλονείκουν περί της αρχηγίας· διά τούτο οι μεν περί τον Γάτσον απέβησαν, οι δε περί τον Καρατάσον έμειναν εν τοις πλοίοις, μη θέλοντες να συμπράξωσιν.

Υπήρχαν εν Ταλαντίω εχθρικά αποθήκαι και 200 Τούρκοι φυλάττοντες αυτάς. Εις άλωσιν αυτών εξεστράτευσαν οι περί τον Γάτσον την νύκτα της 8· αλλ', εν ώ επλησίαζαν οδεύοντες παρά τους πρόποδας των βουνών, εξεφανερώθησαν το πρωί επί της από Λεβαδειάς οδού χίλιοι υπεείς και πεζοί υπό τον Μουστάμπεην σταλέντες παρά του Κιουταχή μαθόντος την εκστρατείαν ταύτην. Κατεταράχθησαν οι μηδέν τοιούτον προσδοκώντες Έλληνες, και οι μεν έφυγαν οι δε ετοποθετήθησαν εν τοις παρακειμένοις λόφοις· ο δε Γάτσος και 30 στρατιώται εκλείσθησαν εν παλαιά τινι εκκλησία. Επεξήλθαν οι εν Ταλαντίω εχθροί, ο πόλεμος ήρχισε σποράδην, και οι Έλληνες έπαθαν πολλήν ζημίαν. Εφονεύθησαν οι αρχηγοί, Άγγελος, Καλαμίδας, Κοντός, Χαμακιώτης, και 37 στρατιώται· εφονεύθη και ο Σακκελίωνος, ο άλλοτε αρειοπαγίτης· συνελήφθη δε ζων και ο Θανάσης Εμμανουήλ Παπάς· τα δε πτώματα όλων των φονευθέντων έμειναν υποχείρια των εχθρών, και μόλις διεσώθησαν οι πληγωθέντες 32, εν οίς και ο Βελέντσας. Ο δε Γάτσος και οι συν αυτώ

εχάνοντο και εκείνοι, αν δεν επρόφθαναν οι περί τον Αποστολάραν και τον Τσάμην Καρατάσον να τους λυτρώσωσι. Μετά την ήτταν ταύτην όλοι οι Θετταλομακεδόνες επανήλθαν εις τα πλοία των, και ολιγωρούντες τας διαταγάς του Κωλέττου απέπλευσαν εις τα ίδια και διεσκορπίσθησαν.

Αφειδώς καταναλώσαντες την πυρίτιδα οι εν τη ακροπόλει των Αθηνών εις συνεχείς πυροβολισμούς και κατ' εξοχήν εις υπονομικάς εργασίας, και φοβούμενοι μη, παραταθείσης της πολιορκίας, υποστώσι παντελή στέρησιν αυτής, επεκαλέσθησαν, μεσούντος του νοεμβρίου, την αντίληψιν της κυβερνήσεως. Το έργον αποστολής πυρίτιδος ήτο δεινόν· τάφροι και χάρακες εζώννυαν την ακρόπολιν και οι εχθροί περικαθήμενοι ηγγύπνουν μετά την επιτυχή είσοδον των περί τον Κριεζώτην και λοιπούς οπλαρχηγούς. Πρόθυμος η κυβέρνησις εις αντίληψιν των πολιορκουμένων έστρεψε τα όμματά της προς τον Φαβιέρον και μετεκαλέσατο αυτόν, καθημένον αργόν εν Μεθένοις ως μη θέλοντα να συμπολεμή μετά των ατάκτων μετά την εκ της λειποταξίας των αποτυχίαν της εις Χαϊδάρι και Θήβας εκστρατείας του, και ως μη δυνάμενον να επιχειρήση τι επί του παρόντος διά μόνων των τακτικών του. Ο Φαβιέρος ανεδέχθη το επικίνδυνον τούτο έργον, και επιστρέψας εις Μέθενα παρέλαβε 430 εκ των εκλεκτοτέρων στρατιωτών του, 60 πυροβολιστάς και 40 φιλέλληνας, όλους 530, και κατασκευάσας ισαρίθμους σάκκους έβαλεν εν ολίγοις μεν αυτών ανά 500 πυρολίθους, εν τοις πολλοίς δε ανά οκτώ οκάδας πυρίτιδος.

Δεκέμβριος Αφ' ού δε τα πάντα ητοιμάσθησαν, απέπλευσαν οι 530 την 28 υπό την οδηγίαν του αρχηγού των επί του πλοίου του Χατσή-Αλεξανδρή, κατευωδώθησαν την 1 δεκεμβρίου, νυκτός γενομένης, εις τους τρεις Πύργους, άφησαν σχεδόν όλοι εν τω πλοίω τα σκεύη των, διότι σκοπόν είχαν, αφ' ού φέρωσι τα πελεμεφόδια εις την ακρόπολιν, ν' αναχωρήσωσιν, ενωτοφόρησεν έκαστος των αξιωματικών και των στρατιωτών ανεξαιρέτως τον σάκκον του, και προ του μεσονυκτίου εκίνησαν προς την ακρόπολιν. Το κινδυνώδες τούτο επιχείρημα ήτο και κατ' άλλον λόγον κινδυνωδέστατον, διότι οι σάκκοι ήσαν κατεσκευασμένοι εκ λεπτού πανίου, και αν εις άναπτε καθ' οδόν, όλοι θ' άναπταν και θα έκαιαν τον στρατόν οδεύοντα εις πυκνήν φάλαγγα. Ένεκα τούτου, εξαιρέσας ο Φαβιέρος τους συνακολουθούντας φιλέλληνας και τους πυροβολιστάς, διέταξε να μη φέρη άλλος γεμάτον τουφέκι.

1826-27

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΞΔ'.

Εκστρατεία Καραϊσκάκη — Τα εν απουσία αυτού κατά τας Αθήνας, και η εις Αττικήν επάνοδός του.

Οκτώβριος ΜΕΣΟΥΝΤΟΣ του Οκτωβρίου ηύξησε το εν Ελευσίνη υπό τον Καραϊσκάκην στρατόπεδον εις 4500· οι συγκροτούντες αυτό ήσαν οι εμπειροπολεμώτεροι των Ελλήνων, εν οίς και τα λείψανα της ενδόξου φρουράς του Μεσολογγίου, και ο επ' ανδρία μεταξύ των Πελοποννησίων οπλαρχηγών διακρινόμενος Νικήτας, και ικανοί Σουλιώται, αν και απαρεσκόμενοι να συνεκστρατεύωσιν υπό μη

Σουλιώτην. Επροσπάθησεν ο Καραϊσκάκης να πείση και τον Φαβιέρον να συνακολουθήση· αλλά δι' α' διηγήθημεν ήδη μεταξύ τακτικών και ατάκτων επί των δύο εκστρατειών εις Χαϊδάρι και Θήβας συμβάντα δεν εισηκούσθη· μετεχειρίσθη έπειτα πλαγίους τρόπους ίνα του αποσπάση τους υπεείς και επέτυχεν· αλλά δραμόντες οι αξιωματικοί κατόπιν τους επανήγαγαν υπό την σημαίαν των.

Προετοιμασίας δε ο Καραϊσκάκης τα της εκστρατείας του άφησεν εις φύλαξιν της Ελευσίνας και Σαλαμίνας και εις συστολήν των πολιορκητών της ακροπόλεως τον Βάσσον μετά των περί αυτόν και τους Δεβενοχωρίτας, και την 25 εξεστράτευσε μετά 3000, και οδεύων διά Κουντούρων και Κάζας έφθασε το εσπέρας της 27 εις Δοβρέναν. Ιδόντες δε αυτόν ερχόμενον οι εν τω χωρίω εκείνω 300 εχθροί, εκλείσθησαν εντός τριών δυνατών πύργων. Οι Έλληνες επάτησαν το χωρίον, και αρπάσαντες 35 ίππους και ημίονους και διάφορα σκεύη των εχθρών εξήλθαν και επορεύθησαν αυτοφυκτί εις το πλησίον χωρίον, Κακόσι· την δε επαύριον επανήλθαν εις Δοβρέναν, και μετακομίσαντες έν κανόνι από τινος εν τω λιμένι του χωρίου πλοίου εκανονοβόλουν τους πύργους. Την αυτήν ημέραν ήλθαν εκ Θηβών υπεείς τινες προς βοήθειαν των εν Δοβρένα πολιορκηθέντων, και αντικρουσθέντες έφυγαν άπρακτοι· την δε 30 απεστάλησαν 180 στρατιώται υπό τον Γιαννάκη αδελφόν του Οδυσσέως εις Ζαγαράν, αλλ' οι εχθροί επιπεσόντες αίφνης εφόνευσαν 20, διεσκόρπισαν τους λοιπούς, και συνέλαβαν και τον δυστυχή αρχηγόν αυτών ασθενούντα και τον εφόνευσαν.

Νοέμβριος Την 2 νοεμβρίου ήλθαν εκ δευτέρου προς βοήθειαν των πολιορκουμένων 300 υπεείς, αλλ' ετράπησαν και τότε· την επαύριον προς το εσπέρας ήλθαν 1000 υπεείς και πεζοί υπό τον Μουστάμπεην, φέροντες τροφάς εις χρήσιν των εν τοις πύργοις αποκλεισθέντων, και διενυκτέρευσαν εν τη μονή της Μακαριώτισσας μίαν ώραν μακράν της Δοβρένας· ανατείλαντος δε του ηλίου, εισήλθαν εις το χωρίον, και ιδόντες τους Έλληνας ελθόντας κατόπιν αυτών και οχυρωθέντας πλησίον επεξήλθαν· και κατ' αρχάς μεν τους απώθησαν πληγώσαντες 5 εξ αυτών· μετά ταύτα δε ωπισθοδρόμησαν και εκλείσθησαν εντός των οικιών του χωρίου· η μάχη διήρκεσε μέχρι της εσπέρας, και προ του τέλους, ήλθε βοήθεια εις τους εχθρούς εξ Αθηνών. Μετά δύο δε ή τρεις ημέρας εστράτευσεν ο Μουστάμπεης εις Ταλαντονήσι, γνωστής γενομένης της εκεί αποβάσεως των Θετταλομακεδόνων· απέμειναν δε οι κατέχοντες τους πύργους καί τινες άλλοι εν τω χωρίω, οι πλείστοι υπεείς. Την δε 11 ήλθεν εις το ελληνικόν στρατόπεδον το άτακτον ελληνικόν ιππικόν υπό τον Χατσή-Μιχάλην· νυκτός δε γενομένης, υπήγεν ο Σουλτάνης μετ' ολίγων στρατιωτών εις τας αμπέλους της Δοβρένας προς ένεδραν· εξήλθαν του χωρίου 15 Τούρκοι υπεείς, και συναπαντήσαντες τους ενεδρεύοντας ετουφεκίσθησαν. Ακούσαντες άλλοι Έλληνες τον τουφεκισμόν έτρεξαν κατ' εκείνο το μέρος· έτρεξαν και άλλοι Τούρκοι, επολέμησαν, εσκοτώθησαν 22 Τούρκοι και 7 Έλληνες, και επληγώθησαν εξ αμφοτέρων 10. Εθρήνησεν ο στρατός την ημέραν εκείνην τον θάνατον του Σουλτάνη, ενός των ανδρειοτέρων της φρουράς του Μεσολογγίου, τετράκις πληγωθέντος. Ο δε Καραϊσκάκης μη θέλων να χρονοτριβήση περαιτέρω εις κυρίευσιν των τριών πύργων, ανεχώρησε την νύκτα της 14 πανστρατιά, και

φθάσας εις Χώστια ενδιενυκτέρευσεν. Οδεύσας δε δι' όλης της επελθούσης ημέρας έφθασε περί την α' ώραν της νυκτός εις το μοναστήριον του Δομπού, όπου αφήσας 100 στρατιώτας υπό τον Νικολόν Μπαρμπιτσώτην ανεχώρησε την επαύριον. Την αυτήν ημέραν υπήγαν προς το μοναστήριον 1000 Τούρκοι πεζοί και ιππείς, οι μεν εκ Θηβών, οι δε εξ Αθηνών, και προσέβαλαν τους Έλληνας· προς το εσπέρας δε υπήγαν εις το μετόχιον του μοναστηρίου, διενυκτέρευσαν, και την επαύριον ανεχώρησαν εις Λεβαδειάν· την ακόλουθον ημέραν υπήγαν πάλιν 80 ιππείς κατά των εν τω μοναστηρίω. Ούτοι ιδόντες τόσον ολίγους υπώπτευσαν στρατήγημα και κατ' αρχάς δεν επεξήλθαν· βεβαιωθέντες δε ότι δεν ήσαν άλλοι, εξώρμησαν, εφόνευσάν τινας και κατεδίωξαν τους λοιπούς μέχρι του μοναστηρίου των Ταξιαρχών.

Οι δε περί τον Καραϊσκάκη, αναχωρήσαντες εκ του μοναστηρίου του Δομπού, έφθασαν την 18 εις Δίστομον. Εκείθεν απεστάλησαν ως προφυλακή 400 υπό τον Γεώργην Βάγιαν, τον Γαρδικιώτην Γρίβαν και τον Μήτρον Βάγιαν ίνα καταλάβωσι την Αράχωβαν, χωρίον επί της κατωφερείας του Παρνασού, δι' ού θα διήρχετο το εχθρικόν στράτευμα οδεύον, καθώς επληροφορήθησαν οι Έλληνες, προς τα Σάλωνα κατεχόμενα υπό των Τούρκων και πολιορκούμενα υπό των περί τον Δυοβουνιώτην και τον Πανουργιάν. Την 17 διέβησαν 2000 Τούρκοι το Ζεμενόν υπό τον Μουστάμπεην, τον αδελφόν αυτού Καρυοφίλμπεην, τον Ελμάζμπεην και τον Κεχαγιάμπεην· την δε 18, γ' ώραν της ημέρας, εφάνησαν ερχόμενοι προς την Αράχωβαν. Ιδόντες δε αυτούς οι εν τω χωρίω Έλληνες έσπευσαν να οχυρωθώσιν εντός της εκκλησίας καί τινων οικιών. Εν τούτοις εισήλθαν εις το χωρίον και οι εχθροί, κατέλαβαν οικίας και ωχυρώθησαν, ώστε οι μεν Έλληνες κατέχοντες το έν μέρος του χωρίου, οι δε Τούρκοι το άλλο ήρχισαν αυθημερόν τον πόλεμον. Ηκούσθησαν μετ' ολίγον έξωθεν του χωρίου πολλαί τουφεκίαι, και εφάνησαν ερχόμενοι οι περί τον Καραϊσκάκη. Οι εχθροί φοβηθέντες μη αποκλεισθώσι και ευρεθώσιν εντός διττού πυρός, βλέποντες και τον καιρόν γλυκύν, εξήλθαν αυθόρμητοι του χωρίου, και ετοποθετήθησαν επί τινος λόφου παρά το χωρίον. Αφ' ού δε έφθασαν και οι περί τον Καραϊσκάκη, ο μη παύσας πόλεμος εγένετο σφοδρότερος και διήρκεσε μέχρι της δύσεως του ηλίου, καθ' ήν ώραν, πνεύσαντος ψυχρού ανέμου, εισήλθαν οι υπό τον Καραϊσκάκη εις το χωρίον προς διανυκτέρευσιν, και ο αρχηγός κατέλυσεν εν τη εκκλησία ως πλησιεστέρα των εχθρών, αγρυπνών εις τα κινήματα αυτών και διατάττων τα εικότα. Οι εχθροί διενυκτέρευσαν όλοι επί του λόφου εν υπαίθρω υπό τον απροσδόκητον παγετόν της νυκτός· απεμακρύνοντο δε αβλαβώς και ανενοχλήτως, αν ήθελαν, αυτοφυκτί· αλλά δεν κατεδέχθησαν να φύγωσιν απέμπροσθεν των εχθρών και εξήτησαν παρά του Κιουταχή βοήθειαν. Την επαύριον εξήλθαν του χωρίου πολλοί των Ελλήνων, και κατέλαβαν τας στενοτοπίας, δι' ών εδύναντο οι εχθροί να φύγωσιν. Ήρχισε πάλιν ο πόλεμος και επανελήφθη και την επιούσαν. Εν τούτοις, ο δριμύς χειμών εγένετο καθ' ώραν δριμύτερος, οι δε υπαιθριάζοντες Τούρκοι, υποφέροντες το υπερβολικόν ψύχος, υπέφεραν και έλλειψιν τροφής, διότι, μη προσδοκώντες καθ' οδόν όσας απήντησαν δυσκολίας δεν εφρόντισαν να προμηθευθώσι των αναγκαίων επί της οδοιπορίας των και ηναγκάσθησαν να έλθωσι την 20 εις λόγους συμβατικούς, προβάλλοντες να επανακάμψωσιν ανενόχλητοι, παραδίδοντες τα μη εις την οδοιπορίαν των αναγκαία ζώα και άλλα τινά πράγματα και ανταλλάττοντες ομήρους. Αλλ' οι περί τον Καραϊσκάκη τους εξήτησαν τα όπλα, τα χρήματά των και πάντα τ' άλλα εκτός μιας και

μόνης ενδυμασίας· απήτησαν δε να τοις παραδοθώσι και τα Σάλωνα και η Λεβαδεία. Οι Τούρκοι δεν συγκατετέθησαν θεωρούντες τοιούτου συμβιβασμού προτιμότερον τον πόλεμον· έμαθαν δε συγχρόνως ότι ήρχετο την αυτήν ή την επιούσαν ημέραν εξ Αθηνών το ζητηθέν στράτευμα. Αλλά το στράτευμα, πειραθέν να διαβή την ομαλωτέραν οδόν του Ζεμενού, εμποδίσθη, έπαθε, προκαταλαβόντων των Ελλήνων την θέσιν εκείνην, και ηναγκάσθη να διέλθη την ορεινοτέραν της μονής της Ιερουσαλήμ· φθάσαν δ' εκεί υπό βαρύτατον χειμώνα, δεν εδυνήθη να προχωρήση, ώστε η ελπίς της βοήθειας εματαιώθη.

Την νύκτα δε της 22, διαρκούντος του πολέμου, ο επαινετός διά την ανδρίαν και επαινετώτερος διά την στρατηγικήν του ικανότητα Μουστάμπεης επληγώθη κατακέφαλα, και αισθανθείς ότι η πληγή του ήτο θανατηφόρος, παρεκάλεσε τον αδελφόν του Καρυοφίλμπεην, εν ώ εψυχομάχει, να του κόψη, αφ' ού εξέπνεε, την κεφαλήν, ίνα μη πέση εις χείρας των απίστων. Ο θάνατος του αρχηγού τούτου, η παντελής έλλειψις των τροφών, η επικρατούσα και καθ' ώραν επικρατεστέρα γινομένη δριμύτης του χειμώνος και η εξ αιτίας ταύτης απόκλεισις εν τη μονή της Ιερουσαλήμ των ερχομένων εις βοήθειαν έρριψαν εις άκραν αθυμίαν τους εχθρούς και τους ηνάγκασαν να προβάλωσι νέον την επαύριον συμβιβασμόν υπό δεκτοτέρους όρους, αλλά δεν εισηκούσθησαν. Θεόθεν και ανθρωπόθεν πολεμούμενοι, και μη βλέποντες άλλην σωτηρίας οδόν, απεφάσισαν να φύγωσιν αρχομένης της νυκτός διά της οδού της μονής της Ιερουσαλήμ επ' ελπίδι να εύρωσιν αντίληψιν παρά τοις εκεί συναδέλφοις των· αλλά επτακόσιοι Γκέγκαι, οι θερμουργότεροι του στρατοπέδου· οι και προ της ημέρας εκείνης γνωμοδοτήσαντες ότι εντιμότερον ήτο να ριψοκινδυνεύσωσι διά φυγής ή ν' αναστρατοπεδεύσωσι διά συνθήκης, παραβάντες τα προαποφασισθέντα εξεκίνησαν περί το δειλινόν, μη προειδοποιήσαντες τους άλλους. Το παράκαιρον τούτο κίνημα έβαλεν άνω κάτω το εισέτι ανέτοιμον εις αναχώρησιν στρατόπεδον των εχθρών, ώστε έκαστος δεν εφρόντιζε πλέον ειμή περί της ίδιας σωτηρίας. Εν μέσω τοιαύτης ταραχής, αθυμίας, και ασκέπτου κινήσεως των εχθρών, επέπεσαν οι Έλληνες κατέχοντες θέσεις έμπροσθεν και όπισθεν αυτών, άλλους ζωγρούντες και άλλους φονεύοντες. Εζώγησαν και τον γηραιόν και υπέρπλουτον Κεχαγιάμπεην· μη συμβιβαζόμενοι δε ποίος των συλλαβόντων να τον κρατήση, τον εφόνευσαν εις μάτην φωνάζοντα ότι αυτός ήτον ο Κεχαγιάμπεης και έτοιμος να εξαγοράση διά πλουσιωτάτων λύτρων την ζωήν του. Αλλ' η φθορά, ην επροξένησεν ο ελληνικός βραχίων, ήτο μικρά ως προς ην επροξένησεν η οργή του χειμώνος. Εν ώ φεύγοντες οι εχθροί υπό τον κατάψυχρον και σφοδρόν βορέαν εβοθρίζοντο εις την χιόνα, επέπιπταν πυκναί και αδιάκοποι νιφάδες και τους επλάκοναν· διήρκεσεν η χιονορριπή αύτη έως ου έφθασαν εις την μονήν της Ιερουσαλήμ, ώστε καθ' όλην την τετράωρον οδόν, την μεταξύ της ρηθείσης μονής και του λόφου, εφ' ού απεκλείσθησαν επτά ημέρας, ευρέθησαν διαλυθείσης της χιόνος εκατοστύες εχθρικών πτωμάτων. Τοιαύτα πάσχοντες μόλις το ήμισυ των αναχωρησάντων διεσώθη εν τη μονή, και οι πλείστοι ηκρωτηριασμένοι· πολλάί δε σημαίαι, πάμπολλοι ίπποι και όλαι αι αποσκευαί των έγειναν λάφυρα των Ελλήνων, εξ ών 8 μόνον εσκοτώθησαν, και 9 επληγώθησαν. Η νίκη αύτη ανεπτέρωσε τας ελπίδας των Ελλήνων· η δε κυβέρνησις επανηγύρισε την 24 ως ημέραν ανεγέρσεως της προ ολίγου πεσούσης στερεάς Ελλάδος.

Την επιούσαν δε της μάχης συλλέξαντες οι περί τον Καραϊσκάκην 300 κεφαλάς ανήγειραν εξ αυτών, κατά την επικρατούσαν βάρβαρον συνήθειαν, επί τινος λόφου εκτός του χωρίου

κωνοειδή πύργον και επέγραψαν τα εξής.

«Τρόπαιον των Ελλήνων κατά των βαρβάρων Οθωμανών, ανεγερθέν κατά το 1820 έτος νοεμβρίου 24 εν Αράχωβα». Τας δε κεφάλας του Μουστάμπεη και Κεχαγιάμπεη έστειλαν εις την κυβέρνησιν.

Μετά δε τα περί ων ο λόγος συμβάντα, ο Καραϊσκάκης απέστειλε τους υπό τον Δράκον και Βέικον Σουλιώτας εις πολιορκίαν των Σαλώνων, απέστειλε καί τινας ίνα καταλάβωσι την Βελίτσαν, και κατόπιν αυτών εξεστράτευσε και αυτός προς το αυτό χωρίον, όπου έφθασε την 29. Εσκόπευε δε διά του κινήματος τούτου να εμποδίση την από Θεσσαλίας σιταγωγίαν, και προσβάλη τους κατέχοντας την Δαύλιαν, την Ιερουσαλήμ και την Φοντάναν εχθρούς. Φθάσας εις Βελίτσαν ειδοποιήθη, ότι 500 εχθροί υπό τον Μεχμέτπασαν, υιόν του Πασόμπεη, και τον Χασάμπεην Κόρζαν, συνοδεύοντες 2000 ζώα κομίζοντα εις το εχθρικόν στρατόπεδον των Αθηνών τροφάς και άλλα αναγκαία, ανεχώρησαν εκ Ζητουνίου, και θα διέβαιναν την επαύριον διά της Φοντάνας και του Τουρκοχωρίου.

Δεκέμβριος Επί τη ειδήσει ταύτη έτρεξε και κατέλαβε την 7 δεκεμβρίου το Τουρκοχώρι. Την επαύριον ήλθαν οι Τούρκοι μηδόλως υποπτεύοντες, ότι εχθροί κατείχαν το χωρίον. Οι Έλληνες, προμαχούντος του Καραϊσκάκη, επέπεσαν αίφνης, τους διεσκόρπισαν απροετοιμάστους, τους κατεδίωξαν έως εις Βοδονίτσαν, εφόνευσαν 30 και επήραν υπέρ τα 1000 σκευοφόρα ζώα. Την ημέραν εκείνην επολέμησεν ο Καραϊσκάκης κατά πρώτην φοράν έφιππος, και τόσον ευχαριστήθη, ώστε έκτοτε δεν ήθελεν να πολεμή πεζός. Μετά δε τα περί ων ο λόγος κατορθώματα, ο Καραϊσκάκης και οι περί αυτόν επροχώρησαν προς το Πατρατοίκι· αλλ' εξ αιτίας της πολλής δριμύτητος του χειμώνος και της διαδοθείσης φήμης ότι ο Ομέρ-πασας ητοιμάζετο να εκστρατεύση εις λύσιν της πολιορκίας των Σαλώνων, επανήλθαν εις Αράχωβαν και εκείθεν εξεστράτευσαν εις Λιδωρίκι προς ανόρθωσιν του αγώνος και κατ' εκείνο το μέρος. Εκείθεν εστάλη έν σώμα επί τω αυτώ σκοπώ εις την επαρχίαν των Κραββάρων υπό τον Ξύδην και τον Καλύβαν, και προσαπεστάλη μετ' ολίγον και άλλο υπό τον Μακρήν. Οι οπλαρχηγοί ούτοι εξεπλήρωσαν άριστα τα της αποστολής των, απέκλεισαν τους Τούρκους εν Λομποτινά, και πολεμήσαντες δύο ημέρας τους συνέλαβαν ζώντας και τους έπεμψαν εις την κυβέρνησιν.

Οι δε περί τον Καραϊσκάκην, φθάσαντες εις την κωμόπολιν του Λιδωρικίου, και μαθόντες, ότι εν τω χωρίω Ομέρ-εφέντη ευρίσκοντο 1500 Τούρκοι υπό τον Βελήγαγαν οδεύοντες από της Δυτικής Ελλάδος εις Αθήνας, επεστράτευσαν, τους απώθησαν πέραν του Μόρνου, και εις τόσον φόβον τους έβαλαν και τόσον τους κατεφρόνησαν, ώστε 10 μόνον ιππείς υπό τον Χατσή-Μιχάλην κατεδίωξαν πολλούς αυτών μέχρι της πύλης σχεδόν της Ναυπάκτου.

Εξ αιτίας δε της ευτυχούς περιοδείας του Καραϊσκάκη εις τα ενδότερα της Ανατολικής Ελλάδος, τόσον εταράχθη ο Κιουταχής, ώστε έβαλε κατά νουν να εκστρατεύση αυτός·

Ιανουάριος αλλά φοβηθείς την λύσιν της πολιορκίας της ακροπόλεως εν τη απουσία του, απέστειλε 2000 πεζούς και 500 ιππείς υπό τον Ομέρ-πασαν και τον Καρυοφίλμπεην. Το πρωί της 17 Ιανουαρίου εφάνη η προφυλακή της εχθρικής ταύτης δυνάμεως αίφνης έξωθεν του Διστόμου. Το χωρίον τούτο κατείχαν 400 Σουλιώται υπό τον Νότην Μπότσαρην, τον Μπαΐρακτάρην, τον Κάσκαρην, τον Αντώνην Γεωργαντάν, τον Μπούσγον και τον Μήτηρον Τριανταφύλλου. Ούτοι εξήλθαν και ηκροβολίσθησαν· αλλ' ιδόντες μετ' ολίγον το λοιπόν στράτευμα των εχθρών ερχόμενον ωπισθοδρόμησαν εις τα οχυρώματα, και εκάλεσαν τους πολιορκούντας τα Σάλωνα Σουλιώτας εις βοήθειαν. Την ακόλουθον αυγήν ήρχισεν ο πόλεμος, και οι Τούρκοι κατέλαβαν πλησίον του χωρίου τοιαύτας θέσεις, ώστε μόλις τα νώτα των Ελλήνων ήσαν ασφαλή· περί δε την μεσημβρίαν της 19 ώρμησαν κατά μέτωπον δεξιόθεν και αριστερόθεν τυφλοί όμμασιν εις κυρίευσιν των οχυρωμάτων των Ελλήνων· πολλοί αυτών έπεσαν, αλλ' αψηφούντες τον θάνατον υπερίσχυσαν, εκυρίευσαν τα ασθενέστερα οχυρώματα, επροχώρησαν εις τα μέσα του χωρίου, και έπεσαν σωρηδόν επί το υπό τους Σουλιώτας ισχυρότερον οχύρωμα το επί του λόφου του προφήτου Ηλίου. Πανταχόθεν κυκλωθέντες οι εντός του οχυρώματος και σφοδρώς προσβαλλόμενοι εθεώρησαν την ώραν εκείνην ως την τελευταίαν της ζωής των, και έπεσαν και αυτοί ως μαινόμενοι επί τους εχθρούς προς εκδίκησιν μάλλον του αίματός των, ή προς σωτηρίαν· καλή τύχη, επρόφθασεν εκ Σαλώνων, διαρκούσης της αντιστάσεως, ο Δράκος μετά 200 εκλεκτών, και συμμαχομένων και των Λεβαδιτών, απεδιώχθησαν του λόφου οι εχθροί, ωπισθοδρόμησαν και οι λοιποί βλέποντες αυτούς καταδιωκομένους, και ούτως εσώθησαν οι ως θηρία μάλλον ή ως άνθρωποι τόσοι ολίγοι προς τόσοι πολλούς πολεμήσαντες Σουλιώται· 80 εχθροί έπεσαν και άλλοι τόσοι επληγώθησαν· εφονεύθησαν δε 2 μόνον Σουλιώται και επληγώθησαν 8, εν οίς και ο Μπότσαρης.

Ο δε Καραϊσκάκης, μαθών ότι πολλοί εχθροί είχαν εκστρατεύσει εις Δίστομον, έτρεξεν εις βοήθειαν των εκεί ολίγων Ελλήνων, και φθάσας εις Βελίτσαν τοις παρήγγειλε διά τινος γραμματοφόρου να εξέλθωσιν εις συνάντησίν του, όταν ακούσωσι τουφεκισμόν· διαβάς δε την γ' ώραν της νυκτός της 20 την Σχιστήν οδόν, ανέβη το πλησίον όρος, και εκάθησε παρατηρών τας παρακειμένας των εχθρών σκηνάς και συλλογιζόμενος πόθεν να διέλθη· αφ' ού δε συνήχθησαν όλοι οι στρατιώται του, τοις είπεν ότι, αντί να εισέλθωσιν εις το χωρίον διά των πλαγίων οδών, προτιμότερον εθεώρει να διέλθωσι διά των εχθρικών σκηνών, κοιμωμένων των εχθρών· παρήγγειλε δε να έχωσι μεν έτοιμα τα όπλα των, αλλά να μη τα μεταχειρισθώσιν εκτός ανάγκης, και να προσπαθήσωσι να διαβώσιν ησύχως διά των εχθρών, ώστε, ει δυνατόν, να μη τους νοήσωσιν. Επήνεσαν όλοι το τολμηρόν σχέδιον του αρχηγού και τον τρόπον της εκτελέσεως, και ακολουθούντες αυτόν, προπορευόμενον ως οδηγόν, έφθασαν αφανείς εις το εχθρικόν στρατόπεδον και επροχώρησαν εις το κέντρον. Εκεί φθάσαντας τους ενόησαν οι όπισθεν Τούρκοι και ανεκραύγασαν· εταράχθησαν όλοι οι εχθροί επί τη κραυγή, έπεσαν εις αταξίαν, και έντρομοι διά το απροσδόκητον, και υποπτεύοντες νυκτομαχίαν, οι μεν έτρεχαν υπό της μιας σκηνής εις την άλλην, οι δε ετουφέκιζαν μη ηξεύροντες ποίον, και άλλοι παρεμέρουν εις ασφάλειάν των. Εν τούτοις οι Έλληνες ώδευαν εν μέσω του εχθρικού στρατοπέδου, προσέχοντες μη

εμπλεχθώσιν υπό το σκότος εις τα σχοινία των σκηνών. Εξεπλάγησαν οι έγκλειστοι ακούσαντες ταραχή και τουφεκισμούς εν τω εχθρικό στρατοπέδω, διότι ο προς αυτούς σταλείς γραμματοφόρος, φοβηθείς, δεν υπήγεν εις το χωρίον· δράξαντες δε τα όπλα παρετάχθησαν εις μάχην. Εν τοσοούτω διέβησαν οι περί τον Καραϊσκάκη δι' όλου του στρατοπέδου, και εισήλθαν εις Δίστομον σώοι και αβλαβείς, εκτός ενός εις τα σχοινιά των σκηνών περιπλεχθέντος και την επαύριον φονευθέντος. Η τόσοσ επικίνδυνος, αλλά και τόσοσ ευτυχής νυκτερινή αύτη εκστρατεία, δεικνύει την αξίαν του Καραϊσκάκη.

Μετά δε την εις το χωρίον είσοδον των περί αυτόν εγίνοντο καθ' ημέραν ακροβολισμοί. Οι Έλληνες εφρούρουν το παρακείμενον Στείρι. Τινές των εκεί ιδόντες ζώα των εχθρών βόσκοντα μακράν του εχθρικού στρατοπέδου, έτρεξαν την 31 εις αρπαγήν των· εξώρμησαν οι πλησιέστεροι Τούρκοι προς καταδίωξιν των αρπάγων, έτρεξαν πολλοί Έλληνες εις υπεράσπισιν και ετουφεκίσθησαν· ακουσθέντος του τουφεκισμού, εκινήθησαν τα στρατόπεδα αμφοτέρων των μερών, και ούτω συνήφθη μάχη. Μεταξύ των πολεμούντων Τούρκων και Ελλήνων έκειντο δύο λόφοι και οι δύο αμφίπεδοι· οι Έλληνες κατέλαβαν αυτούς και επολέμουν ευτυχώς· αλλ' αίφνης ήκουσαν ήχον στρατιωτικών τυμπάνων, και είδαν στρατιώτας φορούντας ευρωπαϊκήν ενδυμασίαν, βαστώντας λογχοφόρα όπλα και βαδίζοντας βήμα τακτικόν. Οι επιφανέντες ούτοι ήσαν λείψανα δύο τακτικών ταγμάτων εκ των εν Κωνσταντινουπόλει συγκροτηθέντων μετά την καταστροφήν των γενιτσάρων. Πεντακισχίλιοι ήσαν οι συγκροτούντες τα δύο ταύτα τάγματα ότ' εξεστράτευσαν· αλλά πεντακόσιοι απελείφθησαν εξ αιτίας της καθ' οδόν λειποταξίας. Η απροσδόκητος αύτη και νεοφανής επικουρία, διότι πρώτην φοράν εφαιίνετο τακτικόν υπό σημαίαν τουρκικήν εν Ελλάδι, εφόβισε τους Έλληνας και τους έτρεψεν εις φυγήν· οι δε Τούρκοι θαρρυνθέντες κατεδίωξαν τους εχθρούς των μέχρι του Διστόμου· αλλά, χάρις εις την ανδρίαν και την περί τας μάχας εμπειρίαν του Καραϊσκάκη, δεν έπαθαν οι Έλληνες όσσην ζημίαν άλλως θα επάθαιναν· δύο μόνον εφονεύθησαν, έξ επληγώθησαν, και είς ηχμαλωτίσθη, ο Γριβογεώργης, όστις μετά τινα καιρόν εδραπέτευσεν· εκινδύνευσε και ο Καραϊσκάκης και επληγώθη ελαφρώς εις την δεξιάν.

Φεβρουάριος Την 3 Φεβρουαρίου εκίνησαν μόνοι οι τακτικοί κατά των Ελλήνων. Θαύματα επροσδόκων οι άτακτοι Τούρκοι, αλλ' ώδινεν όρος και έτεκε μυν. Οι τακτικοί, μηδέν γενναίον πράξαντες, οπισθοδρόμησαν χλευαζόμενοι παρά των προ ολίγου θαυμαζόντων αυτούς. Την δε 5 έπεσαν οι Έλληνες επί τους εχθρούς διά νυκτός απροσδοκήτως και τους έβλαψαν μεγάλως. Οι εχθροί βλέποντες, ότι εβλάπτοντο μάλλον ή έβλαπταν, και φοβούμενοι μη εξ αιτίας του χειμώνος πάθωσιν όσα έπαθαν οι κατά την Αράχωβαν, ακούσαντες δε ότι εξήρχοντο και άλλοι Έλληνες, διέλυσαν την νύκτα της 6 το στρατόπεδον, και φεύγοντες έντρομοι εγκατέλειψαν τροφάς, σκηνάς, πολεμεφόδια και το μόνον παρ' αυτοίς επί της εκστρατείας κανόνι· άφησαν και οι εν Σαλώνοις εχθροί το φρούριον και έφυγαν φοβηθέντες εφόρμησιν των Ελλήνων· έφυγαν κυριευθέντες υπό πανικού φόβου και οι φρουρούντες την Δαύλιαν και την Ιερουσαλήμ, έφυγαν και τινες άλλοι, εκ Ναυπάκτου διαβιβασθέντες εις το παράλιον των Σαλώνων επί υποθέσει ότι φίλοι κατείχαν την πόλιν εκείνην· ώστε από του αμβρακικού κόλπου μέχρι των Αθηνών δεν εφαιίνετο, αρχομένου του φεβρουαρίου, οθωμανική σημαία ειμή εντός των

παραθαλασσιών και ωχυρωμένων πόλεων Βονίτσης, Μεσολογίου και Ναυπάκτου· τας δε κατά τα διάφορα άλλα μέρη της στερεάς Ελλάδος τουρκικὰς φρουράς αντικατέστησαν ελληνικαί.

Εν ὧ δε διήρκει ἡ εκστρατεία του Καραϊσκάκη, οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει δὲν ἔπαυαν μνηύοντες, ὅτι δὲν ἐδύναντο ν' ἀνθέξωσι περαιτέρω, καὶ ἐπεκαλούντο τὴν συνδρομὴν τῶν ἔξω εἰς ἀπαλλαγὴν τῶν. Ὁ δε ἀναδεχθεὶς τὴν περὶ συμβιβασμοῦ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων μεσιτείαν πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας οὐδ' ἐκεῖνος ἔπαυε γράφων, ὅτι, ἀν ἔπιπτεν ἡ ἀκρόπολις, ἐξηρείτο παντός συμβιβασμοῦ ὅλη ἡ στερεὰ Ἑλλάς, ὡς ὅλη δουλωθεῖσα. Τα αἰτία ταῦτα ἠνάγκασαν τὴν κυβέρνησιν, ἐν ὧ ὁ Καραϊσκάκης ἀπησχόλει μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν χιλιάδας ἐχθρῶν, ν' ἀσχοληθῆ εἰς τὴν κατ' εὐθείαν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς ἀκροπόλεως.

Πρὸ τινῶν εβδομάδων εἶχε φθάσει εἰς Ἑλλάδα ὁ ἐν Γαλλίᾳ ἐντίμως υπηρετήσας συνταγματάρχης Μπούρμπαρης, Κεφαλλῆν, ἐπὶ σκοπῷ νὰ υπηρετήσῃ τὴν κοινὴν πατρίδα. Οὗτος, στρατολογήσας ἀδεία τῆς κυβερνήσεως καὶ διὰ τῶν φιλελληνικῶν βοηθημάτων 800 στρατιώτας, ἐστράτευσε, λήγοντος τοῦ δεκεμβρίου, πρὸς ἐνδυνάμωσιν τοῦ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα Στρατοπέδου τοῦ Καραϊσκάκη· ἀλλὰ διαταγὴ τῆς κυβερνήσεως μετέβη εἰς Ἐλευσίνα, ὅπου ἐστρατοπέδευεν ὁ Βάσσιος.

Ἰανουάριος Μεσοῦντος δε τοῦ Ἰανουαρίου, μετέβη ἐκεῖ καὶ ὁ Παναγιώτης Νοταρὰς μετὰ 1200 μισθωτῶν καὶ συνεπαρχιωτῶν τοῦ, ὥστε τὸ στρατόπεδον ἐκεῖνο συνεπληρώθη εἰς 3000· συνήχθησαν καὶ εἰς Σαλαμίνα κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως 1900 ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Νοταρὰν, τὸν Μακρυγιάννην καὶ τὸν Καλλέργην, καὶ 400 τακτικοὶ ὑπὸ τὸν ταγματάρχων Ἰγγλέσην, ἐν οἷς καὶ τινες ἱππεῖς ἀνιπποὶ.

Τὴν νύκτα τῆς 21 ἐξεστράτευσαν οἱ ἐν Ἐλευσίνῃ καὶ μετὰ τετράωρον οδοιπορίαν ἐφθασαν εἰς Χασιάν, καὶ τὴν αὐγὴν ἐκίνησαν οἱ πλείστοι πρὸς τὸ Μενίδι, ὅπου ἦτο φρουρὰ τουρκικὴ· καὶ ολίγοι μὲν αὐτῶν ὑπῆγαν πλησίον τοῦ χωρίου, οἱ δε λοιποὶ, μείναντες ὀπίσθεν αὐτῶν, ἐκρύβησαν καραδοκούντες. Οἱ Τούρκοι, ἰδόντες τοὺς ολίγους καὶ ἀγοοῦντες ὅτι ἦσαν καὶ ἄλλοι ἀφανεῖς, ἐξήλθαν καὶ τοὺς ἐδίωκαν· ἀλλὰ πεσόντες μετ' ολίγον εἰς τὸ μέσον τῶν πολλῶν καὶ προσβληθέντες ἐτράπησαν καὶ ἐκλείσθησαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Μενιδίου. Τρέχοντες δε καὶ οἱ καταδιώκοντες αὐτοὺς Ἕλληνες κατόπιν αὐτῶν, εἰσῆλθαν καὶ οὔτοι εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον, ἀλλὰ, μὴ δυνηθέντες νὰ κυριεύσωσι τὴν ἐκκλησίαν, ἀνεχώρησαν, ἐσπέρας γενομένης, εἰς Χασιάν.

Τὴν δε 24, γ' ὥραν τῆς νυκτός, ἀπέπλευσε τὸ ἐν Σαλαμίνῃ στράτευμα ὑπὸ τὰς διαταγὰς ὅλον τοῦ φιλέλληνος Γόρδωνος, καὶ τὰ μεσονύκτιον ἐφθασεν εἰς Φάληρον· εἶχε δε εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ τὴν Καρτερίαν, τρία βρῖκια πολεμικά, πέντε κανονοφόρους, καὶ ἓν μίστικον· εἶχε καὶ πυροβολοστιχίαν ἐκ 15 κανονίων 3 μέχρι 14 λίτρων ολκῆς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν 25 φιλελλήνων καὶ 50 Ψαριανῶν, ὅλων ἐμπείρων πυροβολιστῶν. Διακόσιοι Τούρκοι κατεῖχαν καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ παραθαλάσσιον μίαν καὶ μόνην θέσιν, τὸ μοναστήριον τοῦ ἀγίου Σπυρίδωνος· διὰ τοῦτο οἱ φθάσαντες εἰς τὸ Φάληρον ἀπέβησαν ἀνενοχλήτως αὐτοφυκτῶν καὶ κατέλαβαν τὴν ἀνωθεν τοῦ λιμένος τῆς Μουνοχίας Καστέλλαν, τὴν αὐτὴν θέσιν, ἣν καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, καὶ ὁ Θρασύβουλος ἐπὶ τῶν

τριάκοντα τυράννων, και οι διάδοχοι του Αλεξάνδρου κατέλαβαν εις κυρίευσιν των Αθηνών. Πριν δε φωτίση, περιετάφρευσαν την θέσιν, και έστησαν 5 κανόνια δεξιόθεν. Οι δε εν τη ακροπόλει ιδόντες αυτούς και πλησθέντες χαράς και ελπίδων επανηγύρισαν κανονοβολήσαντες. Την επαύριον εκίνησαν οι αποβάντες εις κυρίευσιν του μοναστηρίου, μετέπλευσε και η Καρτερία εκ του Φαλήρου εις τον λιμένα του Πειραιώς, εκανονοβόλησε το μοναστήριον σφοδρώς, και, αφ' ού κατηδάφισε μέρος αυτού, ώρμησαν 500 υπό τον Ιωάννην Νοταράν επί σκοπώ να το πατήσωσιν· αλλ' απεκρούσθησαν και επανήλθαν εις την Καστέλλαν, πληρωθέντων επί της εφορμήσεως του υπολοχαγού Σνεϊτσβείνου και τινος υπαξιωματικού του πυροβολικού. Μετά την σύγκρουσιν ταύτην κατέβη ο Κιουταχής εν συνοδία πολλών υπέων, και, αφ' ού παρετήρησε την θέσιν των Ελλήνων, ανέβη εις το εν Πατησίοις στρατόπεδον. Την επαύριον ήρχισεν εκ νέου η Καρτερία να κανονοβολή το μοναστήριον, και, διαρκούντος του κανονοβολισμού, κατέβασαν πολλοί υπεείς και πεζοί υπό τον Κιουταχήν έλκοντες δύο μεγάλα κανόνια, και στήσαντες αυτά επί τινος υψώματος έβλαψαν την Καρτερίαν και την ηνάγκασαν να απομακρυνθή· μετά δε την απομάκρυνσιν αυτής επεσκέφθη ο Κιουταχής το μοναστήριον, ενέθεσε κανόνια και μίαν βομβοβόλον, και, τοποθέτησας 300 πεζούς επί τινος λόφου, επανήλθεν αυθημερόν εις το στρατόπεδον.

Οι δε εν Χασιά Έλληνες, ων ο αριθμός ηυξήθη εις 3500, επροχώρησαν την 25 εις Καματερόν πλησίον του Χαϊδαρίου. Οι οπλαρχηγοί αυτών, όντες και οι τρεις ισότιμοι και απ' αλλήλων ανεξάρτητοι, διεφώνουν. Ο Βάσσος και ο Νοταράς, οι γνωρίζοντες τον τρόπον πολεμείν των Ελλήνων, εγνωμοδότουν ν' αποφεύγωσι πάσαν τακτικήν μάχην, και να βλάπτωσι τους εχθρούς σποράδην· αλλ' ο μεγάλθυμος Κεφαλλήν, Μπούρμπαχης, ο μήτε γνώσιν μήτε πείραν έχων εισέτι των μεθ' ών εστράτευεν, ήτον εναντίας γνώμης, ην επί τέλους παρεδέχθησαν άγοντες και οι άλλοι οπλαρχηγοί· και ούτος μεν κατέβη μετά των στρατιωτών του εις την πεδιάδα, εκείνοι δε ετοποθετήθησαν μακράν έν τρίτον μιλίου όπισθεν αυτού επί των ριζωμάτων του όρους. Την 27, ανατείλαντος του ηλίου, 2000 πεζοί και 600 υπεείς έχοντες 2 κανόνια εστράτευσαν προς το Καματερόν υπό την οδηγίαν του Κιουταχή και έστησαν τα κανόνια κατά των ταγμάτων του Βάσσου και του Νοταρά, οι δε πεζοί και υπεείς ώρμησαν εις την προφυλακήν, ό εστι εις το τάγμα το Μπούρμπαχη. Γενναίως αντέστη η προφυλακή υπό την οδηγίαν τόσω γενναίου ανδρός· αλλ', ανίσου ούσης της πάλης εξ αιτίας του πεζικού επί της πεδιάδος ιππικού, ηττήθη κατά κράτος· δε ήλθε δε το όπισθεν της προφυλακής στράτευμα προς βοήθειάν της· αλλ' ετράπη εις φυγήν, εν ώ διήρκει η μάχη. 300 Έλληνες εφονεύθησαν, εν οίς και ο Μπούρμπαχης, δύο αξιωματικοί Γάλλοι και ο χειρουργός του τάγματος. Οι εχθροί, ιδόντες τον πανικόν φόβον των εις φυγήν τραπέντων, τους κατεδίωξαν πέραν της Ελευσίνας, κατέλαβαν την θέσιν εκείνην και τους ηνάγκασαν να καταφύγωσιν εις Σαλαμίνα.

Ο δε Κιουταχής, επαρθείς επί τη νίκη ταύτη και θεωρήσας αυτήν κρίσιμον διά την πολλήν φθοράν και την φυγήν των Ελλήνων και ικανήν ν' απελπίση τους εν τω φρουρίω, τοις έστειλεν αυθημερόν διά τινος αιχμαλώτου επιστολήν προτρεπτικήν εις προσκύνησιν· περιμείνας δε απάντησιν δύο ημέρας και μη λαβών, κατέβη την εσπέραν της 29 εις το παραθαλάσσιον, παραλαβών πολλήν δύναμιν πεζήν και ιππικήν, επί σκοπώ να προσβάλη τους κατέχοντας την Καστέλλαν. Ούτοι, όντες έτοιμοι εις αντίστασιν, ανεβίβασαν τα λοιπά κανόνια και τα έστησαν, τα μεν εξ αριστερών, τα δε επί του κέντρου· και επειδή η προς τον Πειραιά πλευρά ήτον η ασθενεστέρα, ετοποθετήσαν δύο πλοία, το μεν προς τον μυχόν του

λιμένος του Πειραιώς, το δε προς το λιμενόστομον της Μουνυχίας εις υπεράσπισιν αυτής· και τα μεν δεξιά της θέσεως κατείχαν οι Αθηναίοι υπό τον Μακρυγιάννην, τα δε αριστερά οι περί τον Καλλέργην και οι άνιπτοι ιππείς, το δε κέντρον οι περί τον Ιωάννην Νοταράν, εφένδρευαν δε οι τακτικοί, και απεμακρύνθησαν του παραθαλασσίου και όλα τα πλοιάρια, ώστε ουδείς εδύνατο να φύγη. Την επαύριον οι εχθροί, πλήρεις τόλμης και υπό την προστασίαν του πυρός 6 κανονίων μετακομισθέντων εκ του στρατοπέδου την προτεραίαν, έπεσαν επί τα ελληνικά οχυρώματα, και πέντε ώρας επέμεναν, ποτέ εις το έν ποτέ εις το άλλο τάφρευμα ορμώντες εν μέσω πυρός 40 κανονίων, των μεν από της ξηράς των δε από των πλοίων σφαιροβολούντων· αλλά γενναίως πάντοτε αποκρουόμενοι ηναγκάσθησαν επί τέλους να φύγωσι κακώς έχοντες, επιπεσόντων των τακτικών, και εξορμησάντων 250 Αθηναίων. Υπερτριακόσιοι ελογίσθησαν οι φονευθέντες και πληγωθέντες Τούρκοι, εν οίς και πολλοί αξιωματικοί, 60 δε ή 70 Έλληνες· έπαθε πολλήν βλάβην και η Καρτερία υπό την εύστοχον βομβοβολήν των εν τω μοναστηρίω. Οι εχθροί δεν επεχείρησαν δευτέραν έφοδον, αλλά κατέβαλαν πάσαν φροντίδα εις αποκλεισμόν, εγείροντες οχυρώματα έμπροσθεν του μοναστηρίου, επί του παλαιού θεάτρου και επί των προς τον Ιλισσόν ριζωμάτων του λόφου· ένεκα δε τούτου συνέβαιναν καθ' ημέραν κανονοβολισμοί, τουφεκισμοί και φόνοι· επειδή δε οι Έλληνες, υδρεύοντες εν τη κατά το Φάληρον πηγή, τη επί της κατωφερείας του λόφου, ήτις μόνη είχε πόσιμον οπωσούν νερόν, εβλάπτοντο υπό του πυρός των εχθρών, 300 υπό τον Καλλέργην κατέλαβαν τρεις πυργίσκους παρά τας εκβολάς του Ιλισσού, κατηδάφισαν το άνω μέρος αυτών, επέτρωσαν το κάτω, και ανοίξαντες τας συνήθεις πολεμίστρας ητοιμάσθησαν εις πόλεμον. Την δε 20 φεβρουαρίου πολλοί εχθροί ώρμησαν πολλάκις εις κυρίευσιν των πυργίσκων εξ εφόδου, αλλά πάντοτε απεκρούσθησαν και πολλήν ζημίαν έπαθαν· περί δε την εσπέραν στήσαντες δύο κανόνια ηνάγκασαν τους εγκλείστους να φύγωσι την νύκτα φέροντας εις Καστέλλαν μίαν εχθρικήν σημαίαν και 35 κεφαλάς, ως τρόπαια της εν τη ημέρα νίκης των, αλλά και πολλήν βλάβην παθόντας, φονευθέντων 10 εξ αυτών και πληγωθέντων 20. Μετά δε την κυρίευσιν των πυργίσκων οι εχθροί ανήγειραν έν πυροβολοστάσιον επί των εκβολών του Ιλισσού, και άλλο επί της άκρας της Μουνυχίας, και προσβάλλοντες δι' αυτών τα ερχόμενα εις Φάληρον πλοία εμπόδιζαν πολλάκις την έξωθεν μετακόμισιν των εις χρήσιν του ελληνικού στρατού τροφών και άλλων αναγκαίων.

Ο δε Καραϊσκάκης, μετά τα λαμπρά και απροσδόκητα κατά την στερεάν Ελλάδα κατορθώματά του, επανήλθε την 28 φεβρουαρίου εις Ελευσίνα κατά προτροπήν της κυβερνήσεως εις αντίληψιν της κινδυνευούσης ακροπόλεως.

1826-1827

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΞΕ'.

Μετάβασις της κυβερνήσεως εις Αίγιαν. — Ταραχαί εν Ναυπλίω και Ύδρα. — Θαλάσσιοι εκστρατείαι εις Ωρωπόν και Βόλον.

Αι αναγκάσαι την κυβέρνησιν αταξίαι να περιορισθή εν τω κατά το Ναύπλιον θαλασσοπύργω, την ηνάγκασαν μετά ταύτα ν' απομακρυνθή ολοτελώς του αργολικού κόλπου. Εζήτει τόπον ελεύθερον πάσης στρατιωτικής και οχλικής συρροής, και παρά τα στρατόπεδα, ώστε να ημπορή και ταύτα να επιτηρή, και εν ανέσει να εργάζεται· τοιούτον

ήρθε την Αίγινα, όπου κατεστάθησαν οι Ψαριανοί μετά την καταστροφή της πατρίδος των, και παρέιχαν τα πιστά διά την προς την τάξιν αφοσίωσίν των· διά τους λόγους τούτους μετέβη εκεί την 11 νοεμβρίου και έτυχε καλλίστης υποδοχής.

Εν όσω διέμενεν η κυβέρνησις εν Ναυπλίω, αι εν αυτώ δύο στρατιωτικάί Αρχαί, η μεν του Παλαμηδίου υπό τον Γρίβαν, η δε της Ακροναυπλίας υπό τον Φωτομάραν, ανεξάρτητοι η μία της άλλης και αντίζηλοι, δεν εστασίαζαν και δεν διετάρατταν την πόλιν, συστελλόμεναι· αλλά μετά την απομάκρυνσιν της κυβερνήσεως αφηνίασαν ολοτελώς, κατήντησαν εις αλληλομαχίαν και παρ' ολίγον κατέστρεψαν και αυτήν την πόλιν μικρής αφορμής δοθείσης. Μεθύοντες μίαν ημέραν στρατιώται των δύο τούτων φρουράρχων διεπληκτίσθησαν· ο διαπληκτισμός των απλών στρατιωτών έγεινε μετ' ολίγον διαπληκτισμός των αρχηγών, και ο εις εζήτει ικανοποίησιν παρά του άλλου ή μάλλον αφορμήν να βλάψη τον άλλον, η δε επί τη εις Αίγινα μεταβάσει της κυβερνήσεως συστηθείσα ως προσωρινή διοίκησις του Ναυπλίου επιτροπή ωλιγωρείτο.

Δεκέμβριος Την 3 δεκεμβρίου, αι κανονοβολαί του ενός φρουρίου κατά του άλλου ανήγγειλαν, ότι οι κάτοικοι του Ναυπλίου ήσαν εις το εξής υπό το κράτος της βίας και ηνάγκασαν τους πλείστους, ως αν υπήρχε φόβος εχθρικής επιδρομής, ν' αναχωρήσωσιν από τόπον όπου ο αδύνατος εκινδύνευε να γίνη θύμα του δυνατού· εξ αιτίας τούτου ήλθαν εις συναίσθησιν οι δύο αντίζηλοι οπλαρχηγοί και έπαυσαν αλληλομαχούντες.

Δεινή στάσις συνέβη εκείναις ταις ημέραις και εν Ύδρα. Μετά την πτώσιν του Μεσολογγίου ο λαός της έζη εν αργία και επείνα· η κυβέρνησις δεν είχε πώς να κινήση τον στόλον· τινές ήρπασαν τα πλοία, ακόντων των κτητόρων, και μετήρχοντο την πειρατείαν· αλλά και η αισχρά αύτη βιομηχανία δεν ήτον ακίνδυνος εξ αιτίας των εις καταστολήν αυτής και τιμωρίαν των μετερχομένων αυτήν περιφερομένων εις την ελληνικήν θάλασσαν πλοίων των Δυνάμεων. Εν μέσω της κοινής ταύτης αμηχανίας και απορίας ο λαός της Ύδρας εφαινετο εμβλέπων ως και άλλοτε εις το βαλάντιον των προκρίτων. Οι πρόκριτοι ήσαν διηρημένοι· οι μεν ήσαν κουντουριωτικοί, οι δε αντικουντουριωτικοί. Ούτοι ήσαν οι ασθενέστεροι, και εγόγγυζαν ως υπέρ τους άλλους φορολογούμενοι· ένεκα τούτου τινές αυτών απεμακρύνθησαν· αλλ' αι δειναί περιστάσεις απήτουν την εν Ύδρα παρουσίαν όλων των προκρίτων. Δύο εξ αυτών, ο Βασίλης Μπουντούρης, μέλος της επιτροπής της συνελεύσεως, και ο Δημήτρης Τσαμαδός, μέλος της κυβερνήσεως, διατρίβοντες ένεκα της δημοσίας υπηρεσίας των εν Αιγίνη, προσκληθέντες να μεταβώσιν εις Ύδραν, παρήκουσαν φοβηθέντες όχι μόνον μη υποβληθώσιν εις υπέρ την δύναμιν των καταβολάς, αλλά και μη κακοπάθωσιν. Οι δύο ούτοι καί τινες των ομοφρόνων αυτών φοβούμενοι μη αρπάση τα πλοία των ο λαός επί πειρατεία, τα είχαν φέρει μετά την τελευταίαν ναυτικήν εκστρατείαν εις Πόρον. Η υφαίρεσις των πλοίων εκίνησεν έκτοτε τον λαόν εις οργήν κατ' αυτών αλλ' η παρακοή των εις την πρόσκλησιν του κοινού τον εξηγγίωσεν. Εφοβήθησαν οι εν Ύδρα ομόφρονες των εν Αιγίνη μη κακοπάθωσι και αυτοί εξ αιτίας των απόντων και των παρακουσάντων, και έφυγαν διά νυκτός οι μεν εις Αίγινα οι δε εις Πόρον ήσαν δε οι δύο Τομπάζαι, ο Μιαούλης και ο Δημήτρης Βούλγαρης. Οι δε εναπομείναντες Κουντουριώται, ιδόντες ότι εις μάτην ηγωνίσθησαν να επαναγάγωσιν εις Ύδραν τους απόντας, και ότι έφυγαν και οι άλλοι, απεφάσισαν να φύγωσι κρυφίως και αυτοί, ίνα μη υποστώσι μόνον εξ

αιτίας της απουσίας εκείνων όλον το βάρος· αλλ' ο λαός υπώπτευσε τον σκοπόν των και τους παρεφύλαττεν. Έτυχε να φανή εκείνας τας ημέρας έξωθεν της Ύδρας αγγλική φρεγάτα, και ν' αράξη εξ αιτίας του σφοδρού ανέμου εν τω λιμένι των Σπετσών. Οι Κουντουριώται, υποθέσαντες ότι ήτον η του Χαμιλτώνος, τω έγγραψαν παρακαλούντες τον θερμώς ή να επαναφέρη εις Ύδραν επί κοινή αντιλήψει του κινδυνεύοντος τόπου τους άλλους προκρίτους, ους επροστάτευεν ιδιαιτέρως ως αγγλίζοντας, ή να έλθη εις λύτρωσιν και αυτών· ο πλοίαρχος της φρεγάτας ανέγνωσε το προς τον Χαμιλτώνα γράμμα και ήλθεν έμπροσθεν της Ύδρας εις παραλαβήν των· αλλ' ούτοι και τινες άλλοι σχετικοί αυτών, εν ώ διεύθυναν τα βήματά των προς το παραθαλάσσιον, συνελήφθησαν και απεκομίσθησαν εις τας οικίας των ανενόχλητοι. Η Αγγλία, αναδεχθείσα τον συμβιβασμόν Ελλήνων και Τούρκων περί πολλού είχε να μη παραλυθώσι τα ελληνικά, διότι τότε ο συμβιβασμός δεν ευωδούτο· διά τούτο ο Χαμιλτών, όστις ησθένει τας ημέρας εκείνας εν Σμύρνη, λαβών το γράμμα των Κουντουριωτών, και μαθών και άλλοθεν την αθλίαν κατάστασιν των κατά την Ύδραν, κατέπλευσεν εις Ύδραν, παρέλαβεν επί της φρεγάτας του τους εκεί προκρίτους άκοντας, δώσας λόγον τιμής να τους επαναφέρη ασφαλώς εις Πόρον, αν δεν εσυμβιβάζοντο μετά των συμπατριωτών αυτών, συμπαρέλαβε και τον εν τη αυτή νήσω ιδιωτεύοντα Μαυροκορδάτον, και έπλευσε την 9 εις Ύδραν. Φθάσας δ' εκεί είδε την πολλήν καταφοράν του λαού κατά των προκρίτων του κόμματός του, και υποπτεύσας ότι τον υπεκίνουν οι Κουντουριώται, εσκέφθη και την ορμήν αυτού να περιστείλη και τους υποκινούντας αυτόν να φοβίση· και έδραξε την εξής αιτίαν.

Διά τας κατά θάλασσαν δεινάς αταξίας η δημογεροντία της Ύδρας είχεν υποσχεθή τω Χαμιλτώνι να μη επιτρέψη τον απόπλουν ουδενός των εν τω λιμένι πλοίων εκτός των εις εθνικήν υπηρεσίαν αποστελλομένων, και τούτων φερόντων έγγραφα. Αλλ' ο πλοίαρχος Ζάκας, ο διοικών το τρικάταρτον των Κουντουριωτών, ναυτολογήσας εν Ύδρα απέπλευσε τον νοέμβριον ανεφοδιάστος εγγράφων, συνέλαβε δύο Ιόνια πλοία, τα έφερεν εις Ύδραν και τα εξεφόρτωσε. Μαθών ο Χαμιλτών το γεγονός καθ' ήν ημέραν έφθασεν εις Ύδραν, επέπληξε την δημογεροντίαν, και απήτησε να τω παραδοθώσι τα φορτία, το τρικάταρτον και ο πλοίαρχος αυτού. Η δημογεροντία, η και άλλοτε ιδούσα τον συγκαταβατικόν Χαμιλτώνα απαιτούντα αλλά μη επιμένοντα, δεν επεμελήθη να τον ικανοποιήση· αλλ' οι καιροί δεν ήσαν οι αυτοί, και ο Χαμιλτών είχε κατ' εκείνην την περίστασιν πολιτικούς λόγους να δείξη πολλήν αυστηρότητα· διά τούτο λαβών πρόφασιν την παράβασιν της προς αυτόν δοθείσης υποσχέσεως και την παρακοήν της δημογεροντίας, απέστειλε την επαύριον κανανοφόρους εις αφαρπαγήν του εν τω λιμένι πλοίου των Κουντουριωτών και των αυτόθι άλλων υδραϊκών πλοίων επί λόγω αποζημιώσεως όσων ηρπάγησαν, και εις εμπόδιον άλλων κατά θάλασσαν αταξιών. Προς ευόδωσιν δε της αφαρπαγής έπλευαν όπισθεν των κανανοφόρων δύο φρεγάται, μία κορβέττα και έν βρίκι. Ο λαός της Ύδρας, όστις και ηγάπα και εφοβείτο τον Χαμιλτώνα, ιδών τα κινήματά του ουδεμίαν έδειξε διάθεσιν αντιστάσεως· πάμπολλοι μάλιστα κατέβησαν εις το παραθαλάσσιον ως απλοί θεωροί, ώστε τα αγγλικά πλοία, μεγάλα και μικρά, δεν ευρέθησαν εις ανάγκην να κανονοβολήσωσιν. Αλλ' οι επί του πλοίου των Κουντουριωτών, επυροβόλησαν μίαν των κανανοφόρων, και εντεύθεν έλαβαν αφορμήν οι εν αυταίς Άγγλοι ν' αντιπυροβολήσωσι και επλήγωσαν δέκα Ύδραίους, εν οίς και τον ανδρείον πυρπολητήν Πολίτην, ιστάμενον απλούν θεατήν επί του παραθαλασσίου. Μετά το λυπηρόν τούτο συμβάν, οι Άγγλοι

αφήρπασαν όλα τα εν τω λιμένι πλοία, μηδενός εναντιουμένου, όπως ευρέθησαν, τα μεν άνευ πηδαλίων, τα δε άνευ αρμένων, τα δε άνευ αγκυρών· αλλά καλή τύχη επεκράτησεν άκρα νηνεμία δι' όλης εκείνης της ημέρας και της επελθούσης νυκτός, και τα πλοία δεν έπαθαν. Την δε επιούσαν ήλθαν επί τη προσκλήσει του Χαμιλτώνος οι Κουντουριώται και άλλοι εις την φρεγάταν, διελέχθησαν μετά των εν αυτή προκρίτων, αλλά δεν εσυμβιβάσθησαν· δεν ηθέλησαν δε οι Κουντουριώται ν' αναχωρήσωσιν εξ Ύδρας ως άλλοτε, διότι, αφ' ού συνελήφθησαν, εθαρρύνθησαν εκ της προς αυτούς ευμενούς διαγωγής του λαού· δεν ηθέλησαν δε ουδέ οι του άλλου κόμματος πρόκριτοι ν' αποβώσιν εις Ύδραν φοβούμενοι έτι μάλλον την οργήν του λαού μετά τα κατά την προτεραίαν συμβάντα, αποδιδόμενα παρά πολλών εις τας παρά τω Χαμιλτώνι υπενεργείας αυτών, και επανήλθαν εις Πόρον. Ο δε Χαμιλτών, καταπραϋνθείς, απέλυσεν όλα τα πλοία, εκτός του βρικίου του Μιαούλη σταλέντος επί τη αιτήσει αυτού εις Πόρον, και του πλοίου των Κουντουριωτών όπερ σταλέν εις Μάλταν και δικασθέν κατεδικάσθη και επωλήθη· έπαυσε και να ζητή τον Ζάκαν, ετοποθέτησεν εν Πόρω μίαν φρεγάταν εις ασφάλειαν των εκεί πλοίων μη τύχη και αφαρπαγώσιν, είπε προς όλους ειρηνικούς λόγους, επλήρωσε χρηστών ελπίδων τας καρδίας ως εγγιζούσης της αποκαταστάσεως της πατρίδος, και περιέστειλεν οπωσούν την κατά των απόντων προκρίτων ορμήν του λαού. Και ταύτα μεν τα κατά την Ύδραν.

Αφ' ού δε τα πολεμικά κινήματα των Ελλήνων εις λύσιν της πολιορκίας της ακροπόλεως των Αθηνών απέτυχαν κατά το Χαϊδάρι, το Καματερόν και τον Πειραιά, η κυβέρνησις ησχολήθη εκ νέου να εμποδίση την εκ Θετταλίας και Ευβοίας εις το πολιορκούν την ακρόπολιν στρατόπεδον σιταγωγίαν, και εθεώρησεν αναγκαίον να κλείση τας Θερμοπύλας και διακόψη πάσαν σχέσιν Ευβοίας και Αττικής διά της κατοχής του Ωρωπού, διότι εν ταις παραθαλασσίαις αποθήκαις αυτού απεταμίευσαν οι Τούρκοι τας εξ Ευβοίας και άλλοθεν εις χρήσιν του στρατοπέδου των Αθηνών στελλομένας τροφάς· εκήρυξε δε συγχρόνως η κυβέρνησις και τον αποκλεισμόν των παραλίων του ερετριακού κόλπου, του μαλιακού, και όλης της Ευβοίας. Εις κυρίευσιν δε του Ωρωπού απέστειλε, λήγοντος του Φεβρουαρίου, την Ελλάδα υπό τον Μιαούλην, την Καρτεριάν υπό τον Χάστιγγα, και τον Νέλσωνα υπό τον Παπανικολήν, και συναπέστειλε και 500 στρατιώτας υπό τον Ζακύνθιον Πέταν εκ των εν Σαλαμίनि καθημένων μετά την εν Καματερώ τροπήν· επέβη δε επί της φρεγάτας ως αρχηγός της κατά θάλασσαν και ξηράν ταύτης εκστρατείας ο συνταγματάρχης Εϋδέκος. Την 3 μαρτίου δύο ώρας προ της δύσεως του ηλίου έφθασαν τα ελληνικά πλοία έμπροσθεν του λιμένος του Ωρωπού και ηύραν δύο φορτηγά υπό σημαίαν τουρκικήν τροφοφόρα· και η μεν Καρτερία εκυρίευσεν αμφότερα, η δε Ελλάς, κανονιοβολούσα σφοδρώς, κατεσίγασε το επί της παραλίας κανονοστάσιον, έκαυσε τα ξύλινα περιφράγματά του και μικράν τινα αποθήκην πολεμεφοδίων, εφόνευσέ τινας, και αφ' ού απεμακρύνθησαν όλοι οι φυλάσσοντες την θέσιν εκείνην, ητοιμάσθησαν αι λέμβοι των πλοίων εις αποβίβασιν των στρατιωτών και του αρχηγού αυτών Εϋδέκου υπό την ισχυράν προστασίαν του πυρός της φρεγάτας και του ατμόπλου, και υπό το κράτος του καταλαβόντος τους εχθρούς πανικού φόβου. Αλλ' ο Εϋδέκος, επί λόγω ότι δεν είχε λέμβους ικανάς ν' αποβιβάση διά μιας όλους τους στρατιώτας έμπροσθεν του εχθρού υπό το σκότος της νυκτός, ανέβαλε την αποβίβασιν εις την επαύριον αλλά και τότε αυτός μεν δεν απέβη, οι δε στρατιώται απεβιβάσθησαν υπό τον γενναίον Πέταν· συναπεβιβάσθησαν

και 100 ναύται και επολέμησαν· μη προφθάσαντες δε να οχυρωθώσιν ως έπρεπεν, ούσης ημέρας, επανήλθαν το εσπέρας εις τα πλοία κατά διαταγήν του αρχηγού, αφήσαντες τους εχθρούς κατόχους της θέσεως· δύο Έλληνες εφονεύθησαν και έξ επληγώθησαν και οι μεν στρατιώται μετεκομίσθησαν επί του Νέλσωνος εις τον Πειραιά, το δε ατμόπλουον έφερε τον αρχηγόν και τας δύο λείας εις Πόρον. Έμεινε δε η φρεγάτα εν τω ερετριακώ κόλπω εις διακοπήν της κοινωνίας Αττικής και Ευβοίας. Αύτη υπήρξεν η πρώτη και τελευταία εκστρατεία του Εϋδέκου καθ' όλον το μακρόν διάστημα της εν Ελλάδι διατριβής του.

Κατ' εκείνον δε τον καιρόν μετέβη εκ νέου ο Κωλέττης εις Σκόπελον, και συνάξας ικανούς Θεσσαλομάγνητας τους διεβίβασεν εις Ταλάντι επί κατοχή των Θερμοπυλών. Αλλά, πριν εκστρατεύσωσιν εις τον προς ον όρον, έπεσαν ως Άρπυιαι επί την Θάσον, η εκστρατεία διελύθη, και ο Κωλέττης επανήλθεν εις Αίγιναν άπρακτος, ως και επί της προλαβούσης εκστρατείας του· χάρις όμως εις το παρακολουθούν αυτόν πλοίον, τρέψαν εις φυγήν έν εχθρικόν, διεκόπη, αφ' ής ώρας έφθασεν εκεί, πάσα κοινωνία Βώλου και Ευβοίας· αλλά παρελθόντος του μηνός δι' όν το πλοίον εφωδιάσθη των αναγκαίων και εμισθοδοτήθησαν οι ναύται, απεμακρύνθη και αυτό, και η κοινωνία έμεινεν ελευθέρα, ως και πρότερον.

Μετά τινας δε ημέρας εξέπλευσαν εις διακοπήν της κοινωνίας των αυτών μερών το τρικάταρτον ο Θεμιστοκλής υπό τον Ραφαλιάν, το δικάταρτον ο Άρης υπό τον Κριεζήν, δύο γολέτται η υπό τον Σωτηρίου Ασπασία και η υπό τον Νέγκαν Παναγία, και η Καρτερία υπό τον Χάστιγγα, τον και αρχηγόν της μοίρας.

Απρίλιος Την εσπέραν της 8 απριλίου η μοίρα αύτη έφθασεν εις το στόμα του κόλπου του Βώλου· και ο μεν Άρης και ο Θεμιστοκλής ελλιμένισαν εντός τουφεκοβολής έμπροσθεν κανονοστασίου επί της εισόδου του λιμένος του Βώλου, και διά σφοδρού κανονοβολισμού το κατεσίγασαν, τα δε λοιπά πλοία έπλευσαν προς τον μυχόν, όπου ηύραν οκτώ τουρκικά δικάταρτα φορτηγά υπό την προστασίαν των κανονοστασίων της πόλεως, και τα πλείστα αυτών έχοντα τα πανία λυτά· εξ αυτών ανείλκυσαν υπό τα εχθρικόν πυρ πέντε, φορτωμένα τροφών και πολεμοφοδίων εις χρήσιν του κατά τας Αθήνας εχθρικού στρατοπέδου, και τα απέστειλαν εν συνοδία της Ασπασίας εις Πάρον· έκαυσαν και δύο, και έσπασαν του ογδόου, επί της ξηράς ριφθέντος, το εμπροσθινόν κατάρτιον. Εκείθεν έπλευσαν εις τον λιμένα των Τρικέρων, όπου ηύραν έν πολεμικόν δικάταρτον υπό τουρκικήν σημαίαν. Τα πλοίον τούτο έκείτο προς τον μυχόν εν μέσω υψηλών βράχων υπό την προστασίαν του πυρός ενός κανονοστασίου και δυνατού τινος τάγματος Αλβανών τοποθετημένων όπισθεν των βράχων. Περί το μεσονύκτιον της 10 εδοκίμασαν οι περι τον Χάστιγγα να κυριεύσωσι το πλοίον, αλλ' απέτυχαν αποκρουσθέντες υπό των προστατευόντων αυτό Αλβανών· απέτυχαν κινηθέντες εις κυρίευσιν αυτού και την επαύριον· ιδόντες δε ότι δεν εδύναντο να το ανεγκύσωσι, το έκαυσαν διά πυρίνων σφαιρών. Δύο ναύται Έλληνες εφονεύθησαν επί της εκστρατείας ταύτης και τέσσαρες επληγώθησαν.

1827

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΣΤ'.

Διαφωνία περί την συγκρότησιν εθνικής συνελεύσεως. — Άφιξις του στρατηγού Τσώρτση, και του λόρδου Κοχράνου και διορισμός του μεν εις την αρχιστρατηγίαν, του δε εις την στολαρχίαν. — Χαρακτήρ Μιαούλη. — Η εν Τροιζήνι εθνική συνέλευσις. — Εκλογή Ιωάννου Καποδιστρίου ως κυβερνήτου. — Αντικυβερνητική επιτροπή.

ΔΙΗΓΟΥΜΕΝΟΙ τα κατά την εν Επιδαύρω γ' εθνικήν συνέλευσιν είπαμεν ότι, αναβαλούσα αύτη τας εργασίας της τον απρίλιον, εξ αιτίας της πτώσεως του Μεσολογγίου, εψήφισε να συνέλθωσιν οι αυτοί πληρεξούσιοι, λήγοντος του σεπτεμβρίου, ή και ταχύτερον, εις ό,τι μέρος θα εκαλούντο παρά της επιτροπής της συνελεύσεως. Κατά το ψήφισμα τούτο και διά τας δεινάς της πατρίδος περιστάσεις εκλήθησαν οι πληρεξούσιοι εις Πόρον τελευταίντος του αυγούστου, προς εξακολούθησιν των εργασιών των, αλλά δεν συνήλθαν· παρήλθε και όλος ο σεπτέμβριος και ουδείς πληρεξούσιος ουδέ τότε μετέβη εις Πόρον· πολλοί δε αυτών εκήρυξαν τον τόπον εκείνον ακατάλληλον. Η επιτροπή εκάλεσεν εκ νέου τους πληρεξουσίους εις τον αυτόν τόπον, αρχομένου του οκτωβρίου· αλλά παρήλθεν όλος ο οκτώβριος και ουδείς ουδέ τότε υπήκουσεν. Αφ' ού δε απεφάσισαν να μεταβώσιν αι δύο επιτροπαί εις Αίγιναν, εκλήθησαν και εκ τρίτου οι πληρεξούσιοι όχι ως πρότερον εις Πόρον αλλ' εις Αίγιναν. Είδαμεν, ότι το ζήτημα του τόπου έφερε και άλλοτε το έθνος εις διαίρεσιν· αλλ' επί της παρούσης περιστάσεως εγένετο σοβαρώτερον, και οι μεν μετά της εν Αιγίνη εδρευούσης κυβερνήσεως πολιτευόμενοι συνήλθαν εις Αίγιναν, οι αντιπολιτευόμενοι εις Ερμιόνην (Καστρί) κατά πρότασιν του Κολοκοτρώνη. Ο αρχηγός ούτος, ο τόσα παθών και φυλακισθείς υπό του Κουντουριώτου επί του εμφυλίου πολέμου συμμαχήσας τότε μετά του Ζαήμη κατ' εκείνου, συνεμάχησεν επί της συνελεύσεως ταύτης μετά του Κουντουριώτου κατά του Ζαήμη. Αλλ' η περί του τόπου διαίρεσις εγέννησε και υποδιαίρεσιν του κόμματος των αντιπολιτευομένων· διότι, εν ώ οι περί τον Κολοκοτρώνην εκάλουν τους περί τον Κουντουριωτών και λοιπούς ομόφρονάς των νησιώτας εις Ερμιόνην, ούτοι εκάλουν εκείνους εις Πόρον, όπου ίσχυαν· αλλά, επιμένοντος του Κολοκοτρώνη, παρεδέχθησαν επί τέλους ως τόπον της συνελεύσεως την Ερμιόνην φοβούμενοι μη υπερισχύσωσιν εξ αιτίας της διαιρέσεως οι εν Αιγίνη αντίπαλοί των. Εκτός δε της δυσκολίας του τόπου, ανεφύη και άλλη βαρυτέρα, η περί πληρεξουσίωσιν. Οι μεν εν Αιγίνη επέμεναν να συνέλθωσιν οι διακόψαντες εν Επιδαύρω τας εργασίας των· τούτο δε εβοήθει τους σκοπούς των, διότι οι πλείστοι εκείνων αιγινίζαν· οι δε άλλοι άφησαν ελευθέρας τας επαρχίας να στείλωσι τους αυτούς ή άλλους. Αυθαιρέτως ενήργουν οι εν Ερμιόνη και περί του τόπου και περί των προσώπων· διότι, ψηφίσασα η εν Επιδαύρω συνέλευσις την αναβολήν των εργασιών της, συνεψήφισε και την συγκάλεσιν παρά της επιτροπής αυτής των αυτών πληρεξουσίωσιν εις ό,τι μέρος εκείνη έκρινεν ασφαλέστερον· απέκειτο δε αναμφιβόλως εις τους πληρεξουσίους, συμπληρωθέντος του απαιτουμένου αριθμού όπου συνεκαλούντο, να μείνωσιν εκεί, η να μεταβώσιν αλλού· ώστε οι εν Αιγίνη ενήργουν εννόμως· αλλ' έδωκαν και δείγμα πολλής μετριότητος στείλαντες πρεσβείαν προς τους αντιπάλους των υπέρ ενώσεως, και γνωμοδοτούντες περί μεν του ζητήματος των αυτών ή άλλων πληρεξουσίωσιν ν' αναβληθή πάσα συζήτησις έως ου συνέλθωσιν οι αντιφερόμενοι εις ένα και τον αυτόν τόπον, και τότε όλοι ομού να λύσωσι το ζήτημα τούτο· περί δε του τόπου να ευρεθή τρίτος, διότι, εν όσω απήτουν οι μεν την Αίγιναν οι δε την Ερμιόνην, συνέλευσις δεν συνεκροτείτο, αλλά να ευρεθή τοιούτος τόπος όπου ο πληρεξούσιος, αν δεν έβλεπε τον καπνόν, να ήκουε καν τον κρότον των κατά της ακροπόλεως κανονίων. Διά

τοιούτων οδηγιών εφωδιασμένη η πρεσβεία ανεχώρησε την 20 Ιανουαρίου εις Ερμιόνην, αλλ' επανήλθεν άπρακτος, αποκριθέντων των εκεί παιδαριωδώς, ότι δεν απεφάσισαν εκείνοι αλλά το έθνος τόπον συνελεύσεως την Ερμιόνην. Έσπευσαν και τα στρατόπεδα της στερεάς Ελλάδος να υποστηρίξωσι την ορθήν και πατριωτικήν πρότασιν των εν Αιγινή·

Φεβρουάριος αλλ' οι εν Ερμιόνη ουδ' αυτά εισήκουσαν, και επιμένοντες εις όν προέθεντο εξ αρχής σκοπόν ήρχισαν τας τακτικές των συνεδριάσεις την 11 φεβρουαρίου υπό την προεδρίαν του Σισίνη. Ηγανάκτησαν οι εν Αιγινή επί τη τοιαύτη παρεκτροπή παντός καθήκοντος, συνηγανάκτησαν και τα στρατόπεδα, και την 27 έγγραφον διά του γενικού αρχηγού των Καραϊσκάκη τοις εν Αιγινή να μη ενδώσωσιν, ειμή αν οι εν Ερμιόνη συγκατετίθεντο εις τρίτον τόπον, και τούτον εντεύθεν της Επιδαύρου πλησίον των στρατοπέδων. Αισχρόν και παιδαριώδες ήτο να αλληλομαχώσιν οι Έλληνες περί του τόπου των συζητήσεων, κινδυνευούσης της πατρίδος. Αλλ' εν μέσω της αλληλομαχίας ταύτης, ήτις κορυφωθείσα μετά την έναρξιν των εν Ερμιόνη συνεδριάσεων ηπειλεί εμφύλιον πόλεμον, έφθασεν εις Ερμιόνην ο αντιστράτηγος Ριχάρδος Τσώρτσης.

Καθ' όν καιρόν οι Άγγλοι εκυρίευσαν τας πλείστας των ιονίων νήσων, ο ανήρ ούτος εσύστησεν εν Ζακύνθω δύο ελαφρά τάγματα εξ Ελλήνων· κατετάχθησαν δε ως αξιωματικοί ο Κολοκοτρώνης, ο Αναγνωσταράς, ο Πλαπούτας, ο Νικήτας, ο Βλαχόπουλος και άλλοι σπλαρχηγοί διαπρέποντες επί της ενεστώσης επαναστάσεως, οίτινες και προσηλώθησαν ιδιαίτέρως τον Τσώρτσην, διότι ιδιαίτέρως και αυτός τους ηγάπα και τους επροστάτευε. Γενομένης δε της ειρήνης, διελύθησαν τα δύο ταύτα τάγματα· ο δε Τσώρτσης μετέβη εις υπηρεσίαν του βασιλέως της Νεαπόλεως, όπου υψώθη εις βαθμόν αντιστρατήγου και κατέστη εν μια των μεσημβρινών του βασιλείου επαρχιών «άλλος εγώ». Αλλ' ο πολυχρόνιος αυτού χωρισμός ούτε την εις αυτόν αφοσίωσιν των άλλοτε συναγωνιστών του Ελλήνων επηρέασεν, ούτε την προς αυτούς αγάπην αυτού εψύχρανε· διά τους λόγους τούτους και διά τας εξ αιτίας της αιτηθείσης αγγλικής προστασίας και μεσιτείας πολιτικές σχέσεις των δύο εθνών, η διοικητική επιτροπή έσπευσε να καλέση τον Τσώρτσην εις την ελληνικήν υπηρεσίαν συναινέσει του Κολοκοτρώνη και των άλλων ομοφρόνων του σπλαρχηγών. Προθύμως εδέχθη την πρόσκλησιν ο Τσώρτσης, και αναχωρήσας εξ Ιταλίας κατευωδώθη την 26 εις Χέλι αντικρύ των Σπετσών. Γνωσθείσης δε της αφίξεως αυτού, έδραμαν αυθωρεί ο Κολοκοτρώνης και άλλοι των εν Ερμιόνη εις υπάντησίν του, τον εδεξιώθησαν φιλοφρονέστατα, τον ονόμασαν πατέρα και ευεργέτην, τον συνώδευσαν την επαύριον εις Ερμιόνην, και τον εθεώρησαν έκτοτε ως πολεμικόν αρχηγόν των· αλλ' εκείνος, πληροφορηθείς περί της επικρατούσης διαιρέσεως, τοις είπε να τον θεωρώσιν ως απλούν περιηγητήν εν όσω δεν ωμονόουν. Διέτριβε πρό τινων ημερών εν Ερμιόνη ο Χαμιλτών καταγινόμενος να φέρη τους εκεί εις συναίσθησιν της κακής διαγωγής των. Οι σφοδροί και σοβαροί λόγοι αυτού, η συνεργεία του Τσώρτση και η προτροπή του εν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως της Αγγλίας υπέρ ομονοίας, εξ ής και μόνης έγγραφεν ότι εξήρητο η ευόδωσις της υπέρ Ελλάδος μεσιτείας του, υπερίσχυσαν, και απεφασίσθη να συνέλθωσιν οι πληρεξούσιοι αμφοτέρων των κομμάτων εις Τροιζήνα (Δαμαλά) προς εξίσασιν των περί συνελεύσεως διαφορών.

Μάρτιος Εν τούτοις, έφθασε την 5 μαρτίου εις Πόρον επί του ατμόπλου Μονόκερω και ο προ πολλού ως σωτήρ περιμενόμενος Κοχράνης, και κατέπλευσεν εις Αίγινα, όπου έδρευεν η κυβέρνησις· έφερε δε εις χρήσιν των εκστρατειών του δίσηλα εκατόν χιλιάδας, εξ ών τα μεν ήσαν βοηθήματα των εν Ευρώπη φιλελληνικών Εταιριών, τα δε απομεινάρια του αγγλικού δανείου. Τόση δε ήτον η επιθυμία και η ανάγκη της παρουσίας αυτού εν Ελλάδι, ώστε, αφ' ότου έμαθαν οι Έλληνες ότι ανεχώρησεν εξ Αγγλίας και περιέπλεε την Μεσόγειον, έστειλαν πλοίον εις ανεύρεσιν και επιτάχυνσίν του· διά τούτο ανεκλάλητος χαρά ενέπλησε τας καρδιάς όλων, μαθόντων την άφιξίν του· πρεσβείαι δε προς τον σωτήρα τούτον της πατρίδος και συγχαρητήρια εστέλλοντο πανταχόθεν· απέστειλε προς τούτον μεταβάντα εξ Αιγίνης εις Πόρον και η εν Ερμιόνη συνέλευσις πρεσβείαν φέρουσαν την εξής επιστολήν.

«Η Ελλάς σε συγχαίρει διά την εις τας θαλάσσας της παρουσίαν σου· αι ευχαί των Ελλήνων εκπληρούνται διά τούτο, και αι ελπίδες των ανυψούνται περί της καλής εκβάσεως του ιερού αγώνος των.

«Το ελληνικόν έθνος συνηγμένον ενταύθα εις γ' εθνικήν συνέλευσιν επιθυμεί την παρουσίαν σου, και σε προσκαλεί αποστέλλον τον γενικόν αρχηγόν των όπλων της Πελοποννήσου Θ. Κολοκοτρώνην, τον Κ. Κανάρη, τον Ν. Μπότση, τον στρατηγόν Κίτση, Τσαβέλλαν και τον κόμητα Α. Μεταξάν, διά να αποδώση τας ευχαριστίας του εις τον υπέρ των δικαίων του ζήλον σου».

Ο Κοχράνης, ον η γνώσις της επαράτου διαιρέσεως έθλιψε και εθορύβησεν αφ' ότου επάτησε την ελληνικήν γην, κατεταράχθη ιδών ενώπιόν του απολλυμένης της πατρίδος τους άνδρας, ους η οικτρά φωνή της εκάλει εις τα πεδία της μάχης προς υπεράσπισιν, και πλήρης αγανακτήσεως έγγραψε μετά τινας περιποιητικούς λόγους τους εξής επιπληκτικούς προς τους εν Ερμιόνη, πληρεξουσίους.

«Ελυπήθην ιδών τους ανδρειότερους και περιφημοτέρους αξιωματικούς της Ελλάδος καταγινόμενους εις τον σχηματισμόν πολιτικής συνελεύσεως και δαπανώντας τον καιρόν των εις συζητήσεις περί του τόπου αυτής, εν ώ ο εχθρός καταπατά ακωλύτως όλην την γην σας, εξουσιάζει τα τρία τέταρτα των φρουριών και πολιορκεί την πρωτεύουσαν της ελληνικής πολιτείας. Αι Αθήναι κινδυνεύουν τον έσχατον κίνδυνον· και εν ώ ο γενναίος Φαβιέρος μετ' ολίγων ηρώων ενθουσιώντων διά την αυτονομίαν έδραμεν εις βοήθειαν των ανδρείων υπερασπιστών αυτής, οι αξιωματικοί της Ελλάδος δεν παύουν καταγινόμενοι εις μικροπρεπείς συζητήσεις περί πολιτικών πραγμάτων. Αν η σκιά του Δημοσθένους εξωποίει εκ νέου την εν ταύτη τη νήσω κόνιν του μεγάλου εκείνου ανδρός, θα ηκούετε εκ του στόματός του μεταβάλλοντος μόνον τα ονόματα των ανδρών και των τόπων τον πρώτον του κατά του Φιλίππου λόγον, και θα εμανθάνετε από ένα συμπολίτην σας ειδήμονα της ιστορίας και βαθείαν γνώσιν έχοντα του ανθρώπου οποία έπρεπε να είναι η διαγωγή σας. Σας παραγγέλλω λοιπόν να αναγνώσετε τον λόγον αυτόν εν πλήρει συνεδριάσει· συνιστώ δε ιδιαίτερος προς τους διέποντας την τύχην της Ελλάδος μίαν μίαν τας συμβουλάς του· και επειδή τοιούτου ανδρός οι λόγοι είναι τόσον κατάλληλοι εις τας σημερινάς σας περιστάσεις, ασυγχώρητος οιηματίας θα εφαινόμην, αν άλλο τι σας έλεγα

ειμή τους λόγους αυτού.

«Αν τοίνυν, ω άνδρες Αθηναίοι, και υμείς επί της τοιαύτης εθελήσητε γενέσθαι γνώμης νυν, επειδήπερ ου πρότερον, και έκαστος υμών, ου δει και δύναιτ' αν παρασχείν αυτόν χρήσιμον τη πόλει, πάσαν αφείς την ειρωνείαν έτοιμος πράττειν υπάρξη, ο μεν χρήματ' έχων εισφέρειν, ο δ' εν ηλικία στρατεύεσθαι, συνελόντι δ' απλώς αν υμών αυτών εθελήσητε γενέσθαι και παύσησθε αυτός μεν ουδέν έκαστος ποιήσειν ελπίζων, τον δε πλησίον πάνθ' υπέρ αυτού πράξειν· και τα υμέτερ' αυτών κομείσθε, αν Θεός θέλη, και τα κατερραθυμημένα páλιν αναλήψεσθε, κακείνον τιμωρήσεσθε».

Τοιαύτα γράψας ο Κοχράνης τοις εν Ερμιόνη εκήρυξε παρρησία, ότι ούτε απέβαινεν, ούτε ενήργει τι υπέρ Ελλάδος, εν όσω οι Έλληνες δεν ωμονόουν. Ο αξιέπαινος ούτος τρόπος του πράττειν και λαλείν του Κοχράνου απεπεράτωσε το έργον της ενώσεως, συνήλθαν εις Τροιζήνα και οι εν Ερμιόνη και οι εν Αιγίνη, έγιναν δεκτοί όλοι οι πληρεξούσιοι παλαιοί και νέοι ως μέλη της συνελεύσεως, και την 19 ήρχισαν αι διακοπείσαι εργασίαι της. Συγχρόνως μετέβη και η κυβέρνησις εις Πόρον μίαν ώραν απέχοντα της Τροιζήνος. Οι δε πληρεξούσιοι, περί πολλού ποιούμενοι την καθησύχασιν του επί τη διαιρέσει αυτών οργισθέντος Κοχράνου, έσπευσαν να τον ειδοποιήσωσιν ότι ηνώθησαν. Αλλ' ο Κοχράνης, δικαίως θεωρών πάσαν πολιτικήν συζητήσιν και άκαιρον και επιβλαβή ψυχορραγούσης της ακροπόλεως, τοις απεκρίθη, ότι, καθ' ήν είχε μακράν πείραν των εν επαναστάσει εθνών, αι εξημμένοι συζητήσεις ήσαν ολέθριοι, ότι άχρηστοι ήσαν οι νόμοι οσάκις ήσαν ανίσχυροι, ότι επιβλαβέστατον το νομοθετείν και μη ενεργείν εν καιρώ πολέμου, και ότι τότε μόνον ήτο δυνατόν να σωθή η Ελλάς, ότε η συνέλευσις εψήφισε τα εις απολύτρωσιν της ακροπόλεως και την εις Αθήνας συγκάλεσιν των πληρεξουσίων· άλλως, έβλεπεν ότι η Ελλάς απόλλυται· επειδή δε συνέβησαν νέαι αναβολαί, τοις έγγραψε páλιν, ότι, επειδή αι συμβουλαί του δεν εχρησίμευαν ως αποτεινόμεναι προς ανθρώπους εμποδίζοντας την πρόοδον των πραγμάτων και έχοντας απόφασιν να μη αλλάξωσι διαγωγήν, αυτός ανεχώρει, αν μέχρι της εσπέρας δεν ενηργούντο τα δέοντα· τοις επρότεινε δε να συστήσωσι κυβέρνησιν εκατονταήμερον, και ν' αναβάλωσι τα λοιπά εις αρμοδιώτερον καιρόν. Η συνέλευσις εφοβήθη επί τη απειλή της αναχωρήσεώς του και απεφάσισε να πραγματοποιήση τας ευχάς του ψηφίζουσα μόνα τα κατεπειγόντα ανυπερθέτως.

Είδαμεν, ότι, μόλις συνεκροτείτο κυβέρνησις, και ήθελαν οι εναντίοι της να την καταστρέψωσιν· ουδείς δε των εις ους περιήλθεν αλληλοδιαδόχως επί της επαναστάσεως η εξουσία εφάνη άξιος να την διατηρήση. Το συμφέρον της πατρίδος απήτει να συγκεντρωθή εις ενός και μόνου χείρα όλη η νομοτελεστική εξουσία, η μέχρι τούδε εις πολλών διανεμομένη· αλλά τοιαύτης Αρχής και της γενικής εμπιστοσύνης των άξιων άνδρα δεν ηύρισκαν οι Έλληνες εντός της Ελλάδος, διά τούτο έστρεψαν το βλέμμα εις τον Ιωάννην Καποδίστριαν, τον άλλοτε διαπρέψαντα ως υπουργόν της ρωσικής αυτοκρατορίας, διάγοντα τότε ιδιωτικόν βίον εν Ελουηττία, και πλήρη πατριωτισμού πάντοτε φανέντα· τόσον δε εξ αιτίας των εμφυλίων παθών και αντιζηλιών επέμεναν εις το να φέρωσιν έξωθεν κυβερνήτην, ώστε εψήφισαν, αν δεν ήρχετο ο Καποδίστριας, να ζητήσωσιν άλλον αντ' εκείνου εκτός πάντοτε της Ελλάδος. Τα δε πολεμικά των ήσαν ως και τα πολιτικά των· πολυαρχία επεκράτει εν τω στρατιωτικώ της Ελλάδος. Ο Κολοκοτρώνης υπερίσχυεν όλων των πολεμικών της Πελοποννήσου· ο δε Καραϊσκάκης απέκτησεν επί της

τελευταίας του εκστρατείας πολλήν και δικαίαν φήμην· αλλ' ησθάνοντο και ο εἰς και ο ἄλλος ὅτι δεν ἦσαν οἱ ἄνθρωποι τῆς γενικῆς στρατιωτικῆς Ἀρχῆς τῆς Ἑλλάδος· και ἀμφοτέρωθεν ἐπρότειναν αὐθόρμητοι ν' ἀναδείξῃ ἡ συνέλευσις τὸν Τσώρτσην ἀρχιστράτηγον ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ θάλασσαν ἐπρώτευν ο Μιαούλης,

Ἀδιαφιλονείκητος εἶναι ἡ ἀξία ἀνδρός, ὃν τιμούν και αὐτοὶ οἱ ἀντίπαλοι· τοιοῦτος ἦτον ὁ Μιαούλης. Διχονοοῦσα ἡ υπερῆφανος Ὑδρα τὸν εἵμα ὅλη. Ἀπρόθυμος ἐφάνη κατ' ἀρχάς πρὸς τὸν ἀγῶνα, ὡς παρ' ἀγνώστων κινήθηεν και ὡς ἀνώτερον τῆς δυνάμεως τῶν Ἑλλήνων, διετέλεσεν οἰκουρῶν τὴν πρώτην ἐξαμηνίαν, ἐξέπλευσε μετὰ ταῦτα ὡς ἀπλοῦς πλοίαρχος και ἠρίστευσεν ὡς ναύαρχος. Ἀρχομένου δε τοῦ δευτέρου ἔτους, ἐξέπλευσε ὡς ναύαρχος, και τὴν μέχρι τούδε παραφυλακτικὴν διαγωγὴν τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου ὡς πρὸς τὸν τουρκικὸν μετήλλαξεν αὐτὸς πρῶτος εἰς ἐπιθετικὴν. Οὐδεὶς νοημονέστερος και εὐτολμότερος αὐτοῦ ἐν μάχαις ἢ μετριοφρονέστερος ἐν νίκαις· εἰς οὐδὲν ἐλογίζετο ὅσα ἐπραττεν ἀναλογιζόμενος τι ὠφελεῖ νὰ πράξῃ· μεγίστην πεποίθησιν εἶχαν οἱ Ἕλληνες εἰς αὐτόν, ἀλλ' αὐτὸς ἠγνόει τὴν ἀληθῆ ἀξίαν του, και ἐν μέσω τῶν θριάμβων του πάντοτε ἐδίσταζεν ἀν ὁ μέγας ἀγὼν θα εὐδοκίμει· οὐδέποτε ἐσπουδάρχησε και κατὰ χρέος μάλλον ἢ κατὰ προαίρεσιν ἐναυάρχησεν· ἡ Ἀρχὴ ἐζήτησε πάντοτε αὐτόν και οὐδέποτε αὐτὸς τὴν Ἀρχήν. Πάντες οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὸν ἄνδρα τούτον ξένοι τὸν ἐθαύμαζαν διὰ τὴν λιτότητα τοῦ βίου και τὴν μετριοφροσύνην του, οἱ δε παρευρεθέντες ἐν ταῖς ναυμαχίαις τοῦ ναυτικοῦ τὸν εὐφήμουν διὰ τὴν εὐτολμίαν και τὴν ναυαρχικὴν αὐτομάθειάν του. Πολλάκις οἱ περὶ τὰ πολιτικὰ ἀσχολούμενοι και τὰ τῆς πατρίδος πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον ἢ πρὸς φιλαρχίαν διαπραττόμενοι τροποποιοῦν ἀσυστόλως εἰς ἐπίτευξιν τοῦ ποθομένου ἀς πρεσβεύουν ἀρχάς, συναγωνιστὰς παραδέχονται τοὺς ἀνταγωνιστὰς, και σωτήρας σήμερον τῆς πατρίδος καλοῦν οὖς ολετήρας ἐκάλουν χθες και τὸ ἀνάπαλιν, παρέχοντες σκανδαλώδεις και ἐπονείδιστον παράδειγμα παλιμβουλίας και κακῆς χρήσεως πολιτικῆς ἐπιρροῆς· ἐπανερχονται δε ἀναιδῶς, ἀν τοῖς συμφέροι, εἰς τὰ πρῶτα, προσάπτοντες τοῖς ἄλλοις τὰ ἐπὶ τῆς ἰδιοτελοῦς ἐνώσεως τῶν πολιτικῶν αὐτῶν ἀνομήματα. Τοιοῦτος δεν ἦτον ὁ Μιαούλης, τὴν αὐτὴν πολιτικὴν ἀείποτε ἐπολιτεύθη, οὐδέποτε μετεποίησεν ἐπ' ἰδιοτελεῖα τοὺς φίλους εἰς ἐχθροὺς ἢ τοὺς ἐχθροὺς εἰς φίλους, οὐδ' ἐφαντάσθη νὰ ἐπιρρεάσῃ τὰ τῆς πατρίδος διὰ τῆς κατὰ θάλασσαν ὑπεροχῆς του· ἐθνωφελῆ δε θεωρῶν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὴν στολαρχίαν τοῦ Κοχράνου πρόθυμος ἀπεδύθη πολυετὴ και πολυένδοξον ἀρχηγίαν, και φαῖδρός κατέβη εἰς τάξιν πλοίαρχου ὡς ἀπαλλαττόμενος μάλλον βάρους ἢ ὡς στερούμενος Ἀρχῆς (α).

Ἐν ὧ δε οὐδένα τῶν Ἑλλήνων δυσηρέστησαν οἱ διορισμοὶ τοῦ Κοχράνου ὡς στολάρχου και τοῦ Τσώρτση ὡς ἀρχιστράτηγου, ἡ ἐκλογή του Καποδιστρίου ὡς ἐπταετοῦς κυβερνήτου δυσηρέστησε πολλοὺς τῶν πολιτικῶν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ἐκφράσῃ ἐναντίαν γνώμην, διότι και ἡ ἀνάγκη και ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἔθνους ἦσαν ὑπὲρ αὐτῆς. Τὴν ἐκλογὴν ταύτην, κυρίως προελθούσαν παρὰ τῶν πλείστων τῶν ἐν Ἑρμιόνη πληρεξουσίων, ὑπεστήριξαν παρ' ἐλπίδα και οἱ πολλὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς συνέλευσεως ἔχοντες Ἄγγλοι Κοχράνης και Τσώρτσης. Ἐξ αἰτίας δε τῶν δεινῶν περιστάσεων οὐδ' ὁ μοίραρχος Ἄγγλος Χαμιλτὼν, οὐδ' ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας τὴν ἀπεδοκίμασαν. «Μας χρειάζεται πρὸ παντός μία Ἑλλάς»· ἔγραφεν ὁ πρέσβυς· ἐφρόνουν δε και αὐτὸς και ὁ μοίραρχος, ὅτι ὁ Καποδίστριας θ' ἀπεποιεῖτο· τοῦ φρονήματος τούτου ἦτο και ἡ κυβερνήσις τῶν.

Την δε 29 μαρτίου παρέστη εν μέσω της συνελεύσεως ο Κοχράνης ως στόλαρχος, και δείξας εκ νέου, συνεδριαζόντων των πληρεξουσίων, την ανάγκην της ομονοίας και της κατά ξηράν και θάλασσαν ταυτοχρόνου εκστρατείας έθεσε την δεξιάν του επί της λαβής του ξίφους του και είπεν, «Ορκίζομαι να υπηρετήσω πιστώς την Ελλάδα και να χύσω υπέρ αυτής το αίμα μου, αν φανή και η Ελλάς πιστή εις εαυτήν». Αφ' ού δε ωρκίσθη, ανύψωσε την στολαρχικήν σημαίαν επί της Ελλάδος, εν ή και ο Μιαούλης ως πλοίαρχος. Την δε 2 απριλίου εσυστήθη τριμελής επιτροπή κληθείσα αντικυβερνητική επιτροπή, εντολήν έχουσα να διοική τον τόπον μέχρι της αφίξεως του κυβερνήτου κατά τους όρους του συντάγματος· διωρίσθησαν δε μέλη αυτής, αποπονηθέντων πολλών άλλων, ο Γεωργάκης Μαυρομιχάλης, ο Γιαννούλης Νάκος και ο Μαρκής Μιλαήτης· ανεγνώσθη δε αυθημερόν και αναφορά της παυσάσης διοικητικής επιτροπής διαλαμβάνουσα τα επί της διοικητικής αυτής περιόδου συμβάντα. Την δε επαύριον, ημέραν του Πάσχα, ωρκίσθησαν τα μέλη της αντικυβερνητικής επιτροπής ενώπιον της συνελεύσεως επί του σταυρού τον ακόλουθον όρκον.

«Ορκίζομαι εις το όνομα της τρισυποστάτου Θεότητος και εις την γλυκυτάτην πατρίδα, πρώτον μεν ή να ελευθερωθή το ελληνικόν έθνος, ή με τα όπλα εις τας χείρας ν' αποθάνω χριστιανός και ελεύθερος· έπειτα δε να υποτάσσωμαι μ' όλην την πίστιν εις τον παρόντα νόμον της πατρίδος ό,τι λογής αι τρεις εθνικαί συνελεύσεις του 1822, του 1823 και του 1827 παρέδωκαν εις το ελληνικόν έθνος».

Ο δε Τσώρτσης, πριν αναδεχθή την αρχιστρατηγίαν και ορκισθή, ενόμισε καθήκον να διασκεδάση τας επικρατούσας ψευδείς φήμας ότι είχε ξένην υποστήριξιν και ότι έφερε χρήματα προς ενίσχυσιν του αγώνος· είπε δε προς τοις άλλοις, ότι δεν εθεώρει πλέον την ακρόπολιν των Αθηνών υπερασπίσιμον. Αλλ', επιμενούσης της συνελεύσεως εις ό,τι περί αυτού εψήφισε, παρέστη ενώπιόν της καθ' ήν ημέραν ωρκίσθη η αντικυβερνητική επιτροπή, και ώμοσε και αυτός επί του σταυρού και του ξίφους του τον εξής όρκον.

«Ορκίζομαι ενώπιον του υπερτάτου Όντος και της εθνικής των Ελλήνων συνελεύσεως να υπηρετήσω εις τον κατά των Τούρκων αγώνα των υπό την σημαίαν των και διά το συμφέρον της Ελλάδος, να πείθωμαι εις τους καθεστώτας νόμους της και να υπακούω εις τας διαταγάς της διοικήσεώς της». Η δε συνέλευσις εξέδωκεν 24 ψηφίσματα. Τα τέσσαρα πρώτα, αν και εξεδόθησαν εν Ερμιόνη, έγιναν πασίδεκτα. Το πρώτον τούτων έλεγεν ότι η ελληνική επικράτεια συνίστατο εξ όλων των λαβουσών όπλα επαρχιών, ότι ήτον αδιαίρετος, και ότι τα του αγώνος αγαθά ήσαν κοινά· εξεδόθη δε διότι, εν ώ η διοικητική επιτροπή ηγωνίσθη ειλικρινώς και αριζήλως επ' ωφελεία της στερεάς Ελλάδος και κατώρθωσε δι' ών εσύστησε στρατοπέδων την ανόρθωσίν της, δεν έπαυάν τινες υποκινούντες ταραχάς εν μέσω και αυτών των στρατοπέδων επί λόγω ότι ενήργει μυστικώ τω τρόπω, διά της επιτροπής της συνελεύσεως, επί του προκειμένου συμβιβασμού, την αποκοπήν της στερεάς από της λοιπής Ελλάδος εις ανταλλαγή άλλων αγαθών επ' ωφελεία μόνης της Πελοποννήσου· το δεύτερον ψήφισμα απέβλεπε την αμφίβολον νομιμότητα των πλείστων των εν Ερμιόνη πληρεξουσίων, και ηκύρωνε τα της Επιδαύρου, το απαιτούν την εκ νέου συγκάλεισιν των εκεί συνελθόντων πληρεξουσίων· το τρίτον απέδιδεν εις τον Υψηλάντην τα πολιτικά του δικαιώματα, άτινα του αφήρεσεν η εν Επιδαύρω συνέλευσις· και το τέταρτον ενομιμοποιεί την μετάβασιν των εν Ερμιόνη πληρεξουσίων εις Τροιζήνα.

Τα δ' εκδοθέντα εν Τροιζήνι κατά την χρονολογικήν τάξιν αυτών διελάμβαναν, την στολαρχίαν του Κοχράνου, την εκλογήν του Καποδιστρίου ως κυβερνήτου της Ελλάδος, την αρχιστρατηγίαν του Τσώρτση, την αμοιβήν των κατά θάλασσαν υπηρετούντων, τον διορισμόν των μελών της αντικυβερνητικής επιτροπής και συγκάλεσιν άλλης συνελεύσεως, αν ο Καποδίστριας δεν ήρχετο, την σύστασιν εθνικού στόλου, την αμοιβήν της φρουράς της ακροπόλεως των Αθηνών και τον τρόπον της αμοιβής, την εύρεσιν τρίτου δανείου παρά του κυβερνήτου διστήλων πέντε εκατομμυρίων επί υποθήκη εθνικής γης, την διάταξιν περί των φρουρίων και των οχυρωμάτων, την εύρεσιν πόρων εις διατήρησιν του υπό τον αρχιστράτηγον στρατιωτικού, την επικύρωσιν του επιδιορθωθέντος συντάγματος και απαγόρευσιν παντός επί οιαδήποτε προφάσει και περιστάσει νομοθετήματος και πάσης πράξεως παρά τους όρους αυτού, τα καθήκοντα της αντικυβερνητικής επιτροπής μέχρι της αφίξεως του κυβερνήτου, την κατάργησιν του ανεκκλήτου ποινικού δικαστηρίου συστηθέντος επί της διοικητικής επιτροπής και επιθεώρησιν των αποφάσεών του, την μετάβασιν της κυβερνήσεως εις Ναύπλιον, την εκλογήν του Νικολάου Ρενιέρου ως προέδρου της βουλής, την βράβευσιν δι' εθνικής γης μετά τον πόλεμον των καταταχθησομένων στρατιωτών υπό την ελληνικήν σημαίαν, τον οργανισμόν στρατιωτικής δυνάμεως και την διαίρεσιν αυτής εις στρατεύματα δυνάμει εις στρατεύματα ενεργεία και εις πολιτικά, τον συνοικισμόν των έξωθεν ερχομένων, τον ιδιαίτερον συνοικισμόν Σμυρναίων επί του ισθμού της Κορίνθου και την ακύρωσιν της παρά τους νόμους και τας διατυπώσεις εκποιήσεως εθνικών κτημάτων απ' αρχής της α'. περιόδου μέχρι τέλους της γ'. επί αποζημιώσεσι των αγοραστών.

Η συνέλευσις, εν ώ απηγόρευσε παν επί οιαδήποτε προφάσει και περιστάσει νομοθέτημα και πάσαν πράξιν παρά τους όρους του συντάγματος, διετήρησε και ας περί συμβιβασμού διά της μεσιτείας της Αγγλίας έθεσεν η της Επιδαύρου βάσεις, καθ' άς η Ελλάς καθίστατο υπόφορος· ώστε παρεδέχθη δυο αντικειμένας αρχάς· και απαγορεύουσα πάσαν παράβασιν του συντάγματος εσάλειυεν η ίδια αύτη τα θεμέλιά του. Εξήλειψεν από του συντάγματος και το-π ρ ο σ ω ρ ι ν ό ν, ως αν ετέθησαν τα της Ελλάδος επί σταθερών βάσεων, εν ώ ο κίνδυνος ήτο περί των όλων. Το δε σύνταγμα ήτο μεν ακριβέστερον και φιλογενέστερον του προγενεστέρου, αλλ' έμεινεν ανεφάρμοστον· αφιερούτο δε εις την πίστιν της βουλής, του κυβερνήτου και του δικαστικού κλάδου, εις την εύνοιαν του λαού και τον πατριωτισμόν παντός Έλληνος, απέκλειε τον κλήρον πάσης πολιτικής υπηρεσίας κατά τους ιερούς κανόνας, και διήρει την επικράτειαν εις θέματα. Έστειλεν η συνέλευσις και προσκλητήρια προς τον Καποδίστριαν· επεκαλέσθη την αντίληψιν των εις Χριστόν πιστευόντων λαών και των δυνατών της Ευρώπης· ανήγγειλε προς το έθνος τα ουσιωδέστερα των έργων της· εκάλεσεν εις τα όπλα άνδρας, γυναίκας, γέροντας και παιδιά· τοις είπεν ότι αλλού δεν ήύρισκαν ασφάλειαν ειμή εις το σύνθητες σύνθημά των, «ελευθερίαν ή θάνατον», εξέφρασε την ευγνωμοσύνην του έθνους προς τον βασιλέα της Βαυαρίας, τον πρόεδρον των ομοσπόνδων Πολιτειών της αρκτώας Αμερικής, τον Γεώργιον Κάννιγγα, τον Εϋνάρδον, άλλους φιλέλληνας και πολλούς εκτός της Ελλάδος Έλληνας, επολιτογράφησέ τινας τω φιλελλήνων, και την 5 μαΐου κατέπαυσε των έργων αυτής.

Διηρημένη ήτο και η παρούσα συνέλευσις ως και η του Άστρους· συνήρχετο όμως όλη εις ένα και τον αυτόν τόπον, και συνειργάζετο υπό την σκιάν του παρά την κώμην των Δαμαλών και υπό των ναμάτων της Ιπποκρήνης ποτιζομένου λεμονώνος· δεν ήσαν δε, ως

οι εν Άστρει, εις πολιτικούς και πολεμικούς, αλλ' εις Πελοποννησίους και Στερεοελλαδίτας διηθημένοι· διότι, ως προανεφέραμεν, το ζήτημα του καιρού τούτου ήτον η εις τον συμβιβασμόν συμπερίληψις ή μη της στερεάς Ελλάδος· έκλιναν προς τους Στερεοελλαδίτας και οι Νησιώται. Τόσον δε ήσαν οι πλείστοι των πληρεξουσίων του ενός και του άλλου μέρους εξημμένοι και δύσπιστοι προς αλλήλους, ώστε εν μια των τελευταίων συνεδριάσεων, λογοτριβής γενομένης, εξώκειλαν και εις άτοπα· ο δε ηπειρώτης οπλαρχηγός Κίτσος, ελθών εις το μέσον βαστών και σείων κατά πρόσωπον του Κολοκοτρώνη κλάδον δένδρου, τον ύβρισεν ως ανανδρον και μηδαμινόν. Αγανακτήσαντες οι Πελοποννήσιοι εφώναξαν «ε ι ς-τ α-ό π λ α». «Ε ι ς-τ α-ό π λ α» εφώναξαν και οι Στερεοελλαδίται, διηρέθησαν όλοι οι πληρεξούσιοι εις δύο στρατόπεδα, εξήλθαν του λεμονώνος οι μεν Πελοποννήσιοι εξ ενός, οι δε Στερεοελλαδίται εξ άλλου μέρους· οι μεν έτρεξαν και εκλείσθησαν εν ταις οικίαις, οι δε κατέλαβαν οχυράς θέσεις, όλοι ητοιμάσθησαν εις πόλεμον, και αν μία πιστολία έπιπτεν, ο τόπος της συνελεύσεως θα εγίνετο τόπος αίματος· αλλ' οι μετριώτεροι των πληρεξουσίων, πεσόντες εις το μέσον, καθυσύχασαν τα δεινά ταύτα (β). Τοιαύτη ήτον η αρχή και τοιούτον το τέλος της εν Τροιζήνι συνελεύσεως· ήρχισε και ετελείωσεν εν διχονοίαις, δυσπιστίαις και ταραχαίς.

1827

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΖ'.

Στρατοπέδευσις του Καραϊσκάκη εν Κερατηνίω. — Μάχη του Μετοχίου και άλλαι τινές συγκρούσεις. — Μετάβασις Κοχράνου Τσώρτση εις Πειραιά — Τα κατά την Αττικήν μετά την εκεί μετάβασιν αυτών. — Θάνατος Καραϊσκάκη και επιθεώρησις της επί του αγώνος διαγωγής του. — Παράδοσις της ακροπόλεως Αθηνών.

Ο δε Καραϊσκάκης είχε μόλις χίλιους καθ' όν καιρόν επανήλθεν εις Ελευσίνα, διότι διέσπειρε τους λοιπούς εις διαφόρους θέσεις της στερεάς Ελλάδος· αλλ' εντός τεσσάρων ημερών ετριπλασιάσθη ο αριθμός, προστεθέντων των εν Σαλαμίनि ταγματών του Βάσσου, των Νοταράδων και άλλων οπλαρχηγών, και συνεπληρώθη τα ιππικόν εις εκατόν, ενωθέντων καί τινων τακτικών.

Μάρτιος Την δε εσπέραν της 2 μαρτίου εκίνησαν όλοι οι μεν διά ξηράς οι δε διά θαλάσσης, και την επαύριον ετοποθετήθησαν διά νυκτός εν Κερατηνίω παραθαλασσία θέσει παρά τω λιμένι Φωρών επί του πορθμού της Σαλαμίνας δύο μίλια μακράν του Πειραιώς προς δύσιν, και ωχυρώθησαν. Πρωίας δε γενομένης, επήλθαν οι παρά τα Κερατηνήν κατέχοντες θέσεις εχθροί και ηκροβολίσθησαν· περί δε την μεσημβρίαν κατέβησαν και άλλοι πεζοί και ικανοί ιππείς εκ Πατησίων, αλλ' όλοι απεκρούσθησαν. Την δε επαύριον, ανατείλαντος του ήλιου, ήλθεν ο Κιουταχής συνεπιφέρων πολυάριθμον πεζικόν, τετρακοσίους ιππείς και κανόνια, και ελπίζων να ρίψη τους εχθρούς του εις την θάλασσαν.

Έμπροσθεν των οχυρωμάτων των Ελλήνων επί θέσεως πεδινής έκειτο μετόχιον ασκεπές και περιτετοιχισμένον· το μετόχιον τούτο εθεωρήθη διά την θέσιν του χρήσιμον προπύργιον των ελληνικών οχυρωμάτων, και εντός αυτού ετοποθετήθησαν 250 εκλεκτοί

στρατιώται υπό τους οπλαρχηγούς Θανάσην Τούσαν, Γαρδικιώτην Γρίβαν, και άλλους. Επειδή δε η θέσις ήτο λίαν επικίνδυνος, εθάρρυνεν ο Καραϊσκάκης τους στρατιώτας μοιράσας αυτοίς χρήματα και υποσχεθείς πλουσιωτέρας αμοιβάς, αν ηρίστευαν. Οι εχθροί έστησαν εν πρώτοις τα κανόνια παρά το μετόχιον εντός τουφεκοβολής και ρίψαντες διά σφοδρού κανοβολισμού τους τοίχους του διηρέθησαν, και οι μεν επέπεσαν επ' ελπίδι ν' αφαρπάσωσι τους εν αυτώ όλους ζώντας, οι δε ώρμησαν επί τους κατέχοντας τας άλλας θέσεις Έλληνας, ίνα εμποδίσωσι πάσαν επιβοήθειαν· το δε ιππικόν παρακολούθει το πεζικόν. Αλλ' η καρτερία των εν τω μετοχίω εφάνη ανωτέρα παντός επαίνου. Πολεμούντες όπισθεν των ερειπίων και υπό την σκέπην δύο χωματινών οχυρωμάτων ανεγερθέντων την νύκτα εκ του προχείρου εκτός του μετοχίου, ανεχαίτισαν την ορμήν και των πεζομαχούντων και των ιππομαχούντων. Εξέπληξε την ημέραν εκείνην και αυτούς τους εχθρούς η αφοβία του υπό τον Χατσή-Μιχάλην ιππικού αντιπαραταχθέντος, αν και τόσοσ ολίγου, προς το πολυάριθμον εχθρικόν και εμποδίσαντος ευτυχώς την πρόοδόν του· ηρίστευσαν και οι κατέχοντες τας άλλας θέσεις Έλληνες· έν μόνον οχύρωμα έχασαν, αλλά μετ' ολίγον το ανέκτησαν, ώστε πολεμούντες οι εχθροί κατ' αρχάς επί βλάβη, κατήντησαν να πολεμώσιν επί αμύνη και ηναγκάσθησαν να απομακρυνθώσι την β' ώραν μετά μεσημβρίαν κακώς έχοντες· πολλοί εξ αυτών εφονεύθησαν και επληγώθησαν· εκ δε των Ελλήνων εφονεύθησαν 3 και επληγώθησαν 20.

Οι Έλληνες, εμψυχωθέντες επί τη νίκη ταύτη, έβαλαν κατά νουν να προσβάλωσι τους προς τον Πειραιά εχθρούς, και 1000 εξ αυτών ετοιμάσαντες την 17 δεμάτια σχοίνων υπήγαν την νύκτα κατά διαταγήν του Καραϊσκάκη εις ανέγερσιν οχυρώματος· αλλ' εν ώ ειργάζοντο, ηκούσθη κρότος· οι πλείστοι υπέθεσαν, ότι ήσαν καλπάσματα ίππων και έγειναν εν τω άμα άφαντοι· αλλ' ο ακουσθείς κρότος ήτο κάλπασμα ενός και μόνου ίππου φέροντος εις κατασκευήν του οχυρώματος πτυάρια και αξίνας· μαθόντες δε καθ' οδόν οι λειποτάκται την αληθή του φόβου των αιτίαν επανήλθαν και ετελείωσαν το έργον των. Οι δε Τούρκοι, ιδόντες την επαύριον το ανεγερθέν οχύρωμα, και νοήσαντες τον σκοπόν, επεχείρησαν την επιούσαν νύκτα ν' ανεγείρωσι και ούτοι άλλο πλησίον αυτού. Εφόρμησαν οι Έλληνες, ίνα τους εμποδίσωσιν, αλλ' απέτυχαν και έπαθαν, φονευθέντων τριών και πληγωθέντων πολλών. Μετά την αποτυχίαν ταύτην, επεχείρησαν να ανεγείρωσιν άλλο διά νυκτός πλησίον του τουρκικού· αλλά, φονευθέντος ενός των εργατών και πληγωθέντος άλλου, άφησαν οι λοιποί τα πτυάρια και τας αξίνας και επανήλθαν εις το στρατόπεδον άπρακτοι. Εφονεύθησαν δε κατά τον ακροβολισμόν εκείνης της νυκτός ο οπλαρχηγός της Ερμιόνης Μίτσας και ο εκ Στεμνίτσης Μηλιώνης· έκτοτε παρητήθησαν οι Έλληνες των τοιούτων επιχειρήσεων.

Είπαμεν, ότι η παρουσία του Κοχράνου έβαλεν εις μεγάλην κίνησιν όλην την Ελλάδα. Εν ώ εκινδύνευεν η Ελλάς, ο ανήρ ούτος δεν έπαυε κομπορρημονών ότι θα επανωρθούτο η βυζαντινή αυτοκρατορία, και θ' ανυψούτο η ελληνική σημαία επί της αγίας Σοφίας· αφ' ού δε ωρκίσθη ενώπιον των εν Τροιζήνι πληρεξουσίων και ανεδέχθη την υπηρεσίαν, εξέδωκε προκήρυξιν της αυτής εννοίας (α).

Αλλ', εν ώ τοιαύτα εκομπορρημόνει, γράμματα στελλόμενα επανειλημμένως παρά των εν ακροπόλει ελεεινολόγων την αθλίαν κατάστασίν των, εξετραγώδουν τας εκ του χειμώνος κακοπαθείας και ασθενείας, την στέρησιν ιατρών και ιατρικών, την σπάνιν πολεμεφοδίων

και τροφών, και έλεγαν, ότι έπιπτεν αφεύκτως η ακρόπολις, αν εντός ολίγων ημερών δεν ήρχετο έξωθεν βοήθεια εις λύσιν της πολιορκίας, ή τουλάχιστον εις αλλαγήν της πασχούσης φρουράς και εις εξαγωγήν των γυναικών, παιδιών και αδυνάτων. Αντήχησαν αι λυπηραί αύται ειδήσεις καθ' όλην την Ελλάδα, και ποτέ η φωνή των πασχόντων Στερεοελλαδιτών δεν ηκούσθη τόσον εις τα ώτα των Πελοποννησίων· όσον επί του κινδύνου της ακροπόλεως. Εκτός των προ καιρού εκστρατευσάντων Κορινθίων υπό τους Νοταράδας, εξεστράτευσαν αλληλοδιαδόχως επί τη ειδήσει ταύτη 2500 υπό τον Γενναίον, τον Χρύσανθον Σισίνην, και άλλους άλλων επαρχιών της Πελοποννήσου οπλαρχηγούς· εμίσθωσε και ο Κοχράνης 1000, τους πλείστους Υδραίους και Σπετσιώτας, και τους έθεσεν υπό την οδηγίαν του ταγματάρχου Ουρκουάρτου εις βοήθειαν της ακροπόλεως· εστρατολογήθησαν και εν Νάξω 200 Κρήτες υπό τον Καλλέργην μεταβάντα εκεί από του στρατοπέδου· συνεξεστράτευσαν και όλοι οι εν Σαλαμίни Στερεοελλαδίται· μετέβησαν εις το στρατόπεδον κατά προτροπήν του αρχιστρατήγου και οι καθημένοι δι' αντιζηλίας άπρακτοι εν Περαχώρα, Λουτρακίω και Καλαμακίω, Σουλιώται· συνηγωνίζοντο και 180 τακτικοί υπό τον Ιγγλέσην και 26 φιλέλληνες· παρήσαν και δύο ίλαι η μεν υπό τον Αλμείδαν, η δε υπό τον Χατσή-Μιχάλην· ώστε οι εν Αττική συνελθόντες πεζοί και ιππείς συνηριθμούντο την 10 απριλίου εις 10,000· χάρις δε εις την συνδρομήν των φιλελληνικών εταιριών, το στρατόπεδον δεν έπασχεν έλλειψιν τροφών· εδαπάνησε και ο Κοχράνης μέρος όσων έφερε χρημάτων εις διατήρησιν αυτού.

Μάρτιος Καθημερινοί σχεδόν ακροβολισμοί Ελλήνων και Τούρκων συνέβαιναν περί τας Αθήνας. Την δε 22 παραλαβών ο Καραϊσκάκης το ιππικόν και ικανούς πεζούς υπό τον Μπούσγον εκίνησε προς το μέρος του Δαφνίου, ως πλησιέστερον της ακροπόλεως, εις εμπύχωσιν των πολιορκουμένων· και τους μεν πεζούς ετοποθέτησεν εντός του στενώματος, αυτός δε μετά του ιππικού κατέλαβε τον ελαιώνα. Ο Κιουταχής ήλθε την αυτήν νύκτα πλησίον της θέσεως εκείνης μεθ' ικανών πεζών και ιππέων και έμεινεν αφανής όπισθεν των λόφων, εφ' ών έκειντο τα αντικρύ του μετοχίου οχυρώματά του, σκοπεύων ίσως να πέση την επαύριον αίφνης επί τους εν μετοχίω· αλλ' ιδών απροσδοκήτως πλησίον αυτού το ελληνικόν ιππικόν επέπεσε και έστειλε και μέρος του στρατεύματός του κατά των περί τον Μπούσγον. Ούτοι προσβληθέντες αίφνης απεμακρύνθησαν, και οι εχθροί κατέλαβαν το στένωμα. Ωπισθοδρόμησε προς το στένωμα και το υπό τον Καραϊσκάκην ιππικόν ως αδύνατον ν' αντισταθεί, σκοπεύον να επανέλθη δι' εκείνης της οδού εις το εν Κερατσηνίω στρατόπεδον· αλλά ευρόν παρ' ελπίδα την θέσιν προκατειλημμένην συνήψε τρίωρον μάχην, ελθόντων και άλλων Ελλήνων και Τούρκων εις επικουρίαν των μαχομένων. Οι Έλληνες διέβησαν το στένωμα και επανήλθαν εις το στρατόπεδον, αλλά 19 εσκοτώθησαν και επληγώθησαν, και 14 ίπποι έπεσαν· έπαθαν και οι εχθροί δεινά παθήματα. Επί του αυτού σχεδόν μέρους συνέβη, αρχομένου του απριλίου, και άλλη μάχη φονικωτέρα της περί ης ο λόγος αφορμήν λαβούσα εκ της ανεγέρσεώς τινων οχυρωμάτων. Έπεσαν και κατά ταύτην 20 Έλληνες, εν οίς και ο Βασίλης Δαγκλής, και επληγώθησαν 10 εφονεύθησαν και επληγώθησαν και 18 ίπποι και διεκρίθη υπέρ πάντα άλλον ο Καραγεώργης Βούλγαρος ιππομαχών μόνος προς πολλούς ιππείς και αριστεύων· έπαθαν και οι Τούρκοι πολλήν ζημίαν.

Οι δε έγκλειστοι δεν έπαυαν γράφοντας, ότι η ακρόπολις έπιπτε δι' έλλειψιν των αναγκαίων, αν εντός ολίγου δεν εβοηθείτο, και κατηνάγκασαν τας πολιτικές και πολεμικές Αρχάς της Ελλάδος να μη μεταχειρισθώσι τους ασφαλεστέρους τρόπους εις σωτηρίαν αυτής ως βραδυτέρους, αλλά τους επικινδυνότερους ως ταχύτερους. Εσχεδιάζεν ο αρχιστράτηγος να φέρη σωτήριοι ανταγωνισμόν δι' αποστολής στρατευμάτων και πλοίων εις τα παράλια της Αλβανίας και ν' αναγκάση τοιοιτοτρόπως τους πολιορκούντας την ακρόπολιν Αλβανούς να τρέξωσιν εις υπεράσπισιν των οικιών και συγγενών των· ο Καραϊσκάκης επεθύμει πάντοτε να καταληφθώσι τα στενά των Θερμοπυλών και ο Ωρωπός, και κοπή η μετά του στρατοπέδου του Κιουταχή κοινωνία Θεσσαλίας και Ευβοίας, όθεν εστέλλοντο εις το στρατόπεδον αι τροφαί και τα άλλα αναγκαία. Αλλά και τα δύο ταύτα σχέδια εγκατελείφθησαν ως μη ικανά να φέρωσι ταχύ αποτέλεσμα, εξ ου και μόνου, κατά το γράφειν των εγκλείστων, εκρέματο η σωτηρία της ακροπόλεως.

Απρίλιος Την 7 απριλίου κατήρεν έξωθεν του Φαλήρου ναυτική μοίρα, ό εστι δικάταρτά τινα και η φρεγάτα Ελλάς, φέρουσα τον αρχιναύαρχον και τον αρχιστράτηγον, οίτινες απέβησαν εις επίσκεψιν του εν τω στρατοπέδω του Κερατσηνίου Καραϊσκάκη· επροπορεύετο δε αυτών ελληνική σημαία. Ο Κοχράνης ελάλησε πολλά διά του διερμηνέως περί της ταχείας λυτρώσεως της ακροπόλεως, επέμεινεν εις το να πέσωσιν οι Έλληνες όσον τάχιον εις το εχθρικόν στρατόπεδον προς λύσιν της πολιορκίας, ή αντικατάστασιν της φρουράς και εισαγωγήν των αναγκαίων, και μεταξύ λόγων, εμπήξας εις την γην την παρ' αυτώ σημαίαν, είπε στραφείς προς τους στρατιώτας, «Στρατιώται, όστις εξ υμών στήσει επί της ακροπόλεως την σημαίαν ταύτην θα λάβει γέρας χίλια δίστηλα, το δε συνοδεύον τον σημαιοφόρον σώμα δεκακισχίλια»· μετά την συνέντευξιν ταύτην επανήλθαν ο στόλαρχος και ο αρχιστράτηγος εις τα πλοία ευφημούμενοι.

Την δε επαύριον απέβησαν εις Φάληρον οι υπό την οδηγίαν του Ουρκουάρτου, και συμπαραλαβόντες και τους εκεί υπό τον Μακρυγιάννην Αθηναίους εκίνησαν προς τα εχθρικά οχυρώματα, και πολεμούντες επλησίασαν εντός πιστολίας· τόσον δε εφοβήθησαν οι εχθροί, ώστε έσπευσαν να φέρωσιν εντός του μοναστηρίου τους έξωθεν βόσκοντας ίππους και άλλα ζώα. Κατά τον ακροβολισμόν τούτον διαρκέσαντα μέχρι της νυκτός επληγώθησαν 11 Έλληνες. Εξ εκείνης δε της ημέρας μέχρι της 13 καθημερινοί συνέβαιναν ακροβολισμοί. Οι δε υπό τον Μακρυγιάννην Αθηναίοι, οι υπό τον Ιγγλέσην τακτικοί και άλλοι, πλήρεις όλοι ζήλου επροχώρησαν οχυροποιούντες υπό την υπεράσπισιν του πυρός ελαφρών τινων κανονίων μέχρι των άκρων του ελαιώνος, προσβάλλοντες και προσβαλλόμενοι. Την δε 13 χωρίς τινος προμελέτης και εκ μικράς αιτίας εγένετο σημαντική μάχη. 30 στρατιώται απέβησαν εις το μεταξύ των λιμένων της Μουνυχίας και του Πειραιώς ακρωτήριον παρά τον τάφον του Θεμιστοκλέους μετά μεσημβρίαν, και βοηθούμενοι υπό δύο κανονοφόρων προσέβαλαν εχθρούς τινας πλησίον της θέσεως εκείνης ωχυρωμένους. Η ολίγων κατ' αρχάς μάχη εγένετο μετά μικρόν πολλών, και ο Κοχράνης, όστις έτυχε να ευρεθή την ώραν εκείνην επί της ξηράς και να παρατηρή διά του τηλεσκοπίου τας θέσεις των εχθρών, ιδών τα γινόμενα και ενθουσιασθείς, ανέλαβε την αρχηγίαν των παρευρεθέντων στρατιωτών και ακολουθούμενος παρ' αυτών επροχώρησε προς το μοναστήριον εκθέτων εαυτόν υπέρ πάντα άλλον εις το πυρ των εχθρών και καλών τους λοιπούς Έλληνας εις γενικήν μάχην. Η φωνή του ηκούσθη, και το παράδειγμά του

ηλέκτρισεν όλους. Ώρμησαν οι εν τω Φαλήρω, ώρμησαν και οι εν Κερατηνίω, αμιλλώμενοι όλοι ποίοι να φανώσιν ενώπιον τοιούτου ανδρός ανδρειότεροι των άλλων, επιυροβόλησαν συγχρόνως και τα κανονοστάσια, και άλλα μεν των εχθρικών οχυρωμάτων επάτησαν εξ εφόδου οι Έλληνες, άλλα δε εγκατέλειψαν οι κατέχοντες αυτά έμφοβοι, ώστε εν μιας ώρας διαστήματι 9 εχθρικά οχυρώματα έμεναν υπεξούσια των Ελλήνων, και οι εν αυτοίς εχθροί οι μεν επανήλθαν εις τα περι την πόλιν στρατόπεδον φεύγοντες, οι δε κατέφυγαν εις το μοναστήριον· 60 Τούρκοι και 8 Έλληνες ήσαν οι πεσόντες και παθόντες την ημέραν εκείνην. Μετά την μάχην ταύτην κατέλαβαν οι Έλληνες όλην την γραμμήν, από Φαλήρου μέχρι των υψωμάτων του Κορυδαλού, έχοντες εν τω μέσω μόνους εχθρούς τους εν τω μοναστηρίω, ως 300, αποχωρισθέντας των άλλων. Τούτου δε γενομένου, μετέφερον ο Καραϊσκάκης την σκηνήν του εκ Κερατηνίου εις Πειραιά· τόσοσιν δε εχάρη και τόσοσιν ελπίδας συνέλαβεν επί τη νίκη ταύτη ο πρωταίτιος αυτής Κοχράνης, ώστε κοινοποιών τα κατά την ημέραν εκείνην συμβάντα τη αντικυβερνητική επιτροπή έλεγεν ότι, αν την επαύριον εφέροντο οι Έλληνες όπως την ημέραν εκείνην, η πολιορκία ελύετο. Τω όντι, ο ακράτητος ούτος ανήρ επρόβαλε να κινήσωσι την επαύριον τα στρατεύματα προς την ακρόπολιν· αλλ' ο Τσώρτσης και ο Καραϊσκάκης ηναντιώθησαν, μη θέλοντες να ριψοκινδυνεύσωσι τα πάντα· ο Καραϊσκάκης μάλιστα είπεν, ότι ούτε βήμα θα επιροχώρει, εν όσω οι εχθροί κατείχαν το μοναστήριον.

Δυσηρεστήθη ο Κοχράνης, αλλ' ηναγκάσθη να παραδεχθή την ορθήν ταύτην γνώμην, και την 14 εκίνησαν οι Έλληνες επί τους εν τω μοναστηρίω, έφεραν πλησιεστέρον τα κανονία των, μετέφεραν εις Πειραιά την φρεγάταν και άλλα πλοία και προσέβαλαν το μοναστήριον διά ξηράς και θαλάσσης όλην την ημέραν κανονοβολούντες και τουφεκίζοντες. Οκτακοσίας κανονίας έρριψε μόνη η φρεγάτα, ανέτρεψε την οροφήν του μοναστηρίου και μέρος των τοίχων του, και εφαινότο ότι έθαπτε τους εγκλειστούς υπό τα επισυσσωρευόμενα ερείπια. Αλλ' όσον μέγας ήτον ο κίνδυνος, τόσοσιν μεγάλη εφάνη και η ανδρία των κινδυνευόντων· δις και τρις ώρμησαν οι Έλληνες να κυριεύσωσιν εξ εφόδου το καταστραφέν μοναστήριον, αλλ' οι 300 γενναίως τους απέκρουσαν· είναι δε άπορον πώς ο δραστήριος Κιουταχής, καθημένος αργός εν τω στρατοπέδω του, και βλέπων τους ατρομήτους πολεμιστάς του αγωνιώντας, δεν έτρεξεν εις βοήθειαν. Την νύκτα έγινεν επί τη αιτήσει της φρουράς του μοναστηρίου ανακωχή, και υπήγαν δύο εξ αυτής εις την ναυαρχίδα προς συμβιβασμόν, αλλά δεν εσυμβιβάσθησαν· διότι οι μεν εζήτουν να επανέλθωσιν εις το εν Αθήναις στρατόπεδόν των φέροντες τα όπλα και τα πράγματά των, ο δε στόλαρχος τοις εχάριζε μόνον την ζωήν. Διαρκούσης δε της ανακωχής, ηυτομόλησαν προς τους Έλληνας εκ των εν τω μοναστηρίω 30 Χειμαριώται Χριστιανοί, συναινούσης όλης της φρουράς διά την σπάνιν των τροφών. Αλλ' όσον αξιέπαινος εφάνη η τουρκική φρουρά του μοναστηρίου μαχομένη, τόσοσιν ημαύρωσε την δόξαν της επί της ανακωχής φονεύσασα τον προς αυτήν σταλέντα παρά του Ουρκουάρτου και φέροντά τινας επί συμβιβασμώ προτάσεις· επιυροβόλησε δε μετά ταύτα και τους εν τω πλοιαρίω της ναυαρχίδος φέροντι υπό λευκήν σημαίαν τον γραμματέα του στολάρχου. Η διττή αύτη ανόσιος πράξις διήγειρε δικαίαν αγανάκτησιν κατά των εν τω μοναστηρίω. Εφρύαττε δε κατ' εξοχήν ο Κοχράνης, ο προτού θαυμάζων την ανδρίαν των, εκάλει τους Έλληνας εις έφοδον και εξολόθρευσίν των ως παρασπόνδων, και δεν ήθελε πλέον ν' ακούη συμβιβασμόν· και επειδή οι Έλληνες δεν επέπιπταν, τους επέπληττε, τους ύβριζεν ως ανάνδρους και ηπειλεί ότι, αν δεν εκυρίευαν αμέσως το

μοναστήριον, θ' ανεχώρει. Ηγανάκτησαν οι οπλαρχηγοί υβριζόμενοι· ηγανάκτησε και αυτός ο Καραϊσκάκης και στραφείς προς τους οργήν πνέοντας συναδέλφους του, «βλέπω», τοις είπεν, «ὅτι κακά θα τα πάμε με τούτους τους φράγκους· φοβούμαι πως θα μας χάσουν με την αβασταγιά τους· ἀλλὰ πρέπει να τους οικονομήσωμεν». Ο Κοχράνης δεν ανεχώρησεν ως ηπειλήσεν, ἀλλ' εγκοτών, διότι δεν εισηκούετο, απεχωρίσθη και εκάθητο εντός του πλοίου του· αν εἶχεν ὅμως υπομονήν μίαν ἡμέραν, ἡ ἀπλή πολιορκία ἤρκει εἰς τὴν ἄνευ εφόδου και ἄνευ παραμικροῦ πυροβολισμοῦ πτώσιν του μοναστηρίου, διότι μόλις εἶχαν οἱ ἐγκλειστοὶ μίας ἡμέρας τροφήν, και ἡ συγκοινωνία αὐτῶν και του στρατοπέδου των ἦτο διακεκομμένη. Ἀλλ' ο ἀνυπόμονος λόρδος εθεώρει μίαν ἡμέραν ως ολόκληρον ἔτος, διὰ τούτο τὴν επαύριον περί τὴν μεσημβρίαν ἤρχισαν ἐκ νέου προς ευχαρίστησίν του οἱ κατὰ του μοναστηρίου κανονοβολισμοί, ανεγερεθέντος ἐφ' ἐσπέρας ἄλλου κανονοστασίου.

Οἱ Τούρκοι κατεστενοχωρηθησαν και ἐζήτησαν ἐκ νέου συμβιβασμόν. Ἀποχωρισθέντος του Κοχράνου, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν των πραγμάτων ο ἀρχιστράτηγος, ἀνὴρ μέτριος και εἰδήμων του τρόπου του πολεμῆν των Ἑλλήνων. Οὗτος ἔδωκεν ἄδειαν τῷ Καραϊσκάκη να διαπραγματευθῆ τα του συμβιβασμοῦ και δεχθῆ τους ὅρους οὓς ἀπέρριψε προ ολίγου ο Κοχράνης. Ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ὅροις ἐγένετο ο συμβιβασμός, και τὴν 16 ο Καραϊσκάκης, ἀφ' οὐ παρέλαβε τὰς σημαίας των υποσπόνδων, τους κατέταξε μετὰ τὴν μεσημβρίαν ἐμπροσθεν του μοναστηρίου κατὰ το προς τὴν ξηρὰν μέρος, και εἰς ἀσφάλειαν ἔβαλε τους ἰππεῖς μεταξύ αὐτῶν και του κατέχοντος τὰς πλησίον θέσεις ἑλληνικοῦ στρατεύματος· ἠσφάλισε δε και τὰς ἄλλας πλευράς των, και ἐν τῷ κέντρῳ ἐτέθησαν ἐπὶ τῆ αιτήσῃ των υποσπόνδων ο Καραϊσκάκης, ο Τσαβέλλας, ο Βάσσος και ἄλλοι οπλαρχηγοί ως ὄμηροι. Κατὰ τὸν τρόπον τούτον ἤρχισαν οἱ ὑπόσπονδοὶ να βαδίζωσι τακτικῶς προς το στρατόπεδόν των· ἀλλὰ μόλις ἀπεμακρύνθησαν ολίγα βήματα, και χιλιάδες στρατιωτῶν Ἑλλήνων ἐπάτησαν το κενωθέν μοναστήριον ἐπ' ἐλπίδι λαφυραγωγίας· μὴ ευρόντες δε ἐν αὐτῷ ὅτι ἐπροσδόκων, παρηκολούθουν τους αναχωρούοντας πονηρά βουλευόμενοι. Ἀφ' οὐ δ' ἔφθασαν οἱ ὑπόσπονδοὶ εἰς το παρά τῷ λιμένι ἀλίπεδον, ἠπλωσέ τις των Ἑλλήνων χεῖρα εἰς ἀρπαγὴν τῆς σπάθης ἐνός αὐτῶν· οὗτος τον ἀπέκρουσεν· ὁ Ἕλληνας δὲν παρητήθη του σκοποῦ του, ο Τούρκος ἐπιστόλισε τον Ἕλληνα, και ὁ Ἕλληνας ετουφέκισε τον Τούρκον. Τότε οἱ παρακολουθούντες και ζητούντες ἀφορμὴν καταστροφῆς και λαφυραγωγίας προσέβαλαν ἀδιακρίτως τους μὴδὲν πταίσαντας ὑποσπόνδους τουφεκίζοντες· ἀντετουφέκισαν και οὔτοι, και ἡ ταραχὴ και ἡ σύγχυσις διεχύθησαν παντοῦ ἐν τῷ ἄμα. Ο Καραϊσκάκης και οἱ λοιποὶ ἀρχηγοί, οἱ ἐν μέσῳ των πασχόντων ἐχθρῶν, ἔτρεχαν φωνάζοντες εἰς συστολήν των φονέων, ἀλλ' οὔτε τους ἤκουέ τις οὔτε ἐσυλλογίζετο ὅτι ἐκινδύνευαν ως ὑποχέριοι των ἀδίκως θανατουμένων και ως ἐγγυηταὶ τῆς ζωῆς των. Καταδιωκόμενοι, φονευόμενοι και ἀμυνόμενοι ὅπως ἐδύναντο οἱ Τούρκοι, ἔφθασαν πλησίον των δύο τελευταίων οχυρωμάτων του ἑλληνικοῦ στρατοπέδου κατεχομένων του μεν παρά Σουλιωτῶν ὑπὸ τον Κώσταν Μπότσαρη, του δε παρά Πελοποννησίων ὑπὸ τον Νικήταν· ὅχι δε μακρὰν των οχυρωμάτων τούτων διέμενεν ἡ προφυλακὴ του τουρκικοῦ στρατοπέδου κατέχουσα λόφον ὠχυρωμένον διὰ κανονίων. Και οἱ μεν περί τον Μπότσαρη και Νικήταν ἀφήσαντες ἐντός των οχυρωμάτων τινὰς των στρατιωτῶν ἔτρεξαν μετὰ των λοιπῶν προς λύτρωσιν των πασχόντων ἀπωθούντες τους ἀνηλεεῖς καταδιώκτας· ἀλλ' οἱ κατέχοντες τον λόφον ἐχθροί, βλέποντες τὴν ὀρμὴν και τὴν ἀπεΐθειαν των Ἑλλήνων και υποπτεύοντες μὴ ὀρμήσωσι και

επ' αυτούς, εκανονοβόλουν αδιακρίτως επί του σωρού φονεύοντες εχθρούς και φίλους· εντεύθεν επερίσσευσε το κακόν, και έως ου έφθασαν οι καταδικώμενοι εις τον λόφον, όπου ηύραν σωτηρίαν, 200 εξ αυτών εθυσιάσθησαν υπό το πυρ εχθρών και φίλων.

Ημέρα αγανακτήσεως και βαρυθυμίας ήτο διά τους αρχηγούς και τους οπλαρχηγούς του ελληνικού στρατοπέδου η βδελυρά εκείνη ημέρα, και παρ' ολίγον έφερε την διάλυσιν όλου του στρατοπέδου. Ο Κοχράνης, όστις εκάθητο άπρακτος εν τω πλοίω του, διέταξε να αποχωρισθώσι του ελληνικού στρατοπέδου επί της εξόδου των υποσπόνδων όλοι οι υπό τας οδηγίας του Υδραιοσπετσιώται, διό και δεν συνεμέθεξαν της μιανράς πράξεως· περί πολλού δε ποιούμενος να γένη πασίγνωστον, ότι αθώς ήτο του παρασπόνδως χυθέντος αίματος, εκήρυξεν ότι ουδείς των περί αυτόν ενείχετο εν τη μαιφονία, ουδ' αυτός εν τη συνθήκη· ο Τσώρτσης έπεσε και αυτός εις άκραν αθυμίας και υποπτεύων άλλα τοιαύτα και θέλων να προφυλάξη την υπόληψίν του έστειλε την παραίτησίν του κατακρίνων πικρώς το γεγονός· ο δε συναγωνιζόμενος Γόρδων ανεχώρησε διά την αιτίαν ταύτην από του στρατοπέδου· παρητήθησαν της υπηρεσίας και άλλοι δευτερεύοντες φιλέλληνες· ηρρώστησεν εκ της υπερβολικής θλίψεώς του και ο Καραϊσκάκης· ο δε Κιουταχής μαθών τα γενόμενα, «ο Θεός» είπε, «δεν θ' αφήσει την μαιφονίαν ατιμώρητον».

Εν τούτοις κατήντησαν τα πάντα εις άκραν παράλυσιν εξ αιτίας της βδελυράς ταύτης πράξεως. Εξετάσεως δε γενομένης εις εύρεσιν των πρωταιτίων, εφυλακίσθη ο πάντη αμέτοχος της μαιφονίας Ιωάννης Νοταράς φωραθέντων ως πρωταιτίων αυτής τινών των στρατιωτών του. Μετά πολλάς δε εξηγήσεις και κοινοποιήσεις της κυβερνήσεως εις καταπράυνσιν του αρχιστρατήγου και του στολάρχου, απεφάσισαν όλοι να παραδώσωσι το γεγονός εις την λήθην, και ήρχισαν εκ νέου να φροντίζωσι περί της σωτηρίας της ακροπόλεως· έσπευσαν δε προ παντός άλλου να στείλωσι προς τους εγκλείστους αγγελιαφόρον εις εμψύχωσίν των.

Μετά την πτώσιν του μοναστηρίου, ο Κοχράνης επέμενεν έτι μάλλον εις το πρώτον του σχέδιον, ό εστι να πέση το ελληνικόν στρατόπεδον εις το εχθρικόν άνευ αναβολής, ώστε αν δεν το διεσκόρπιζε και δεν έλυε διά μιας την πολιορκίαν, να ήνοιγε καν την οδόν της ακροπόλεως προς αντικατάστασιν της φρουράς και εισαγωγήν των αναγκαίων· αλλ' ο Καραϊσκάκης απεδοκίμαζε το σχέδιον τούτο και κατ' αρχάς και τότε ως δυνάμενον, αν απετύγγανε, να φέρη την καταστροφήν όλου του ελληνικού στρατοπέδου, και επισπεύση μάλλον ή εμποδίση την πτώσιν της ακροπόλεως· έλεγε δε εις υποστήριξιν της γνώμης του, ότι η άγουσα εις αυτό από των τριών πύργων, όπου επρόκειτο ν' αποβή το εις ανάβασιν στράτευμα, ήτο μεν η συντομωτέρα οδός, αλλ' ήτο και η κινδυνωδεστέρα, ως όλη πεδινή, όλη άδενδρος, και όλη επιτηδειοτάτη εις τα κινήματα του πολυαρίθμου εχθρικού υπικού· ότι, εν ώ επρόκειτο να εισαγάγωσι τροφήν εις την πεινώσαν ακρόπολιν και πυρίτιδα, το στρατόπεδον μόλις είχε την εις καθημερινήν του χρήσιν αναγκαίαν τροφήν, η δε πυρίτις, ούσα εξ ής ελαφυραγωγήσαν τα ελληνικά πλοία εσχάτως εν τω κόλπω του Βώλου, ήτο κακίστης ποιότητος, και ότι εν ώ αναγκαίον ήτο να οχυρωθώσι διά μιας πλησίον της ακροπόλεως οι μέλλοντες να εκστρατεύσωσιν, αν εμποδίζετο παρά των εχθρών η εις αυτήν ανάβασις, ο ενυπάρχων αριθμός πτυαρίων και αξινών ήτο πάντη ανεπαρκής. Τοιαύτα έλεγεν ο Καραϊσκάκης εις ματαίωσιν του ολεθρίου τούτου σχεδίου, και τας ορθάς του ταύτας παρατηρήσεις υπεστήριζε θερμώς και ο αρχιστράτηγος. Αλλ' ο Κοχράνης δεν έδιδεν

ώτα ακοής και ό,τι έλεγεν ήθελε και να γίνεται. Εις μάτην η συνέλευσις τω έδωκεν εξουσίαν μόνον επί της θαλάσσης· αυτός ήρπασε και την επί της ξηράς· «όπου εγώ άρχω» έλεγε, «πάσα αρχή παύει»· πρό τινων ημερών τον εζήτησαν πλοία εις μετακομιδήν μέρους των εν Πειραιεί στρατευμάτων κατά τον Ωρωπόν εις αντιπερισπασμόν, αλλ' απέρριψε την αίτησιν αποκριθείς, ότι τα υπό την οδηγίαν του πλοία ήσαν πάντοτε έτοιμα να μετακομίσωσι στρατεύματα πλησιέστερον του εχθρού, όχι μακρότερον. Επειδή δε ενόησεν ότι οι Έλληνες προσδόκων παρά της θαυματουργού του αντιλήψεως την σωτηρίαν των, κατεχράτο της προς αυτόν υπολήψεως αυτών και, οσάκις αντέτεινέ τις εις τας ορέξεις του, ηπείλει ν' αναχωρήση, ό εστι κατά τας τότε ιδέας των ανθρώπων ν' αφήση την Ελλάδα να χαθή. Τοιούτος ήτον ο Κοχράνης, άγων και φέρων κατά το δοκούν τα πράγματα και εις ουδέν λογιζόμενος την γνώμην των ειδημονεστέρων του.

Δεκτού γενομένου διά τους ανωτέρω λόγους του τολμηρού τούτου σχεδίου, οι Έλληνες κατεγίνοντο σπουδαίως εις εκτέλεσιν. Η άνοδος εις την ακρόπολιν επρόκειτο να γένη διά του μέρους των τριών πύργων, δι' ου ανέβησαν άλλοτε ευτυχώς οι περί τον Φαβίερον· αλλ' εθεωρήθη συγχρόνως αναγκαίον να προκαταληφθώσι πολεμικάί τίνες θέσεις προς το άλλο μέρος πλησιέστερον όσον δυνατόν των κατεχόντων τον ελαιώνα εχθρών εις αντιπερισπασμόν. Επί τω σκοπώ τούτω έπεσάν τινες των Ελλήνων εις την πεδιάδα την επ' αριστερά της από Πειραιώς εις Αθήνας λεωφόρου την νύκτα της 18, και τοποθετηθέντες τινές αυτών εις προφύλαξιν από ενδεχομένης επιδρομής των κατά το μέρος του Δαφνίου φυλαττόντων εχθρών, εγκατεσκεύασαν έν οχύρωμα· κατεσκεύασαν και άλλο την ακόλουθον νύκτα πλησιέστερον της πόλεως και το εδυνάμωσαν διά δύο κανονίων· κατεσκεύασαν και τρίτον επί της εισόδου του ελαιώνος, και τοιουτοτρόπως απήλασαν τους εχθρούς εξ όλης σχεδόν της μεταξύ του ελαιώνος και του Πειραιώς πεδιάδος. Τοιαύτα έργα ήσαν εις άκρον ωφέλιμα, διότι δι' αυτών επροχώρουν οι Έλληνες προς την πόλιν προφυλαττόμενοι· αλλ' η σπάνις των εις οχύρωσιν εργαλείων εμπόδιζε την ταχείαν πρόοδον· δεν εθεωρούντο δε ουδέ ανάλογοι αι εργασίαι αύται προς την επικειμένην ανάγκην. Την 21 συνεσκέφθησαν εκ δευτέρου οι οπλαρχηγοί υπό την προεδρίαν του Καραϊσκάκη περί του σχεδίου της εις την ακρόπολιν αναβάσεώς των· αλλ' ουδείς και τότε, εκτός του Μακρυγιάννη, ηγόρευσεν υπέρ αυτού· και στρατηγοί και στρατιώται απηρέσκοντο φοβούμενοι δικαίως το πολυάριθμον ιπικόν του εχθρού· αλλ' έπρεπε να γένη το θέλημα του Κοχράνου· διά τούτο προσδιώρισαν επί του συμβουλίου τα εις ανάβασιν προς την ακρόπολιν σώματα, ώρισαν εις τούτο την νύκτα της 22, ειδοποίησαν διά του αρχιστρατήγου τον Κοχράνην, τω παρήγγειλαν να έχη έτοιμα τα πλοία του επί μεταβιβάσει των στρατιωτών την ορισθείσαν ώραν εις τους τρεις πύργους, και διέταξαν όλα τα στρατεύματα να ησυχάσωσιν όλην την ημέραν της 22 και απέχωσι παντός ακροβολισμού. Εχάρη χαράν μεγάλην ο Κοχράνης μαθών τα αποφασισθέντα, και συγχαίρων τους παρεστώτας, «θα γευματίσωμεν λοιπόν», είπε, «την 23 εν τη ακροπόλει!»

Δεξιά της από του Πειραιώς εις την πόλιν των Αθηνών λεωφόρου όχι μακράν της θαλάσσης ήσαν τρία οχυρώματα εχθρικά· το δυνατώτερον αυτών, το και πλησιέστερον του Φαλήρου, ήτο μάνδρα επί τόπου πεδινού· τινές των κατά το Φάληρον Κρητών, αφ' ου έφαγαν και έπιαν, εκίνησαν την 22 παρά την δοθείσαν διαταγήν κατά των εν τη μάνδρα εχθρών. Ακουσθείς ο τουφεκισμός εφείλκυσε πολλούς, και ο ακροβολισμός κατήντησε μετ' ολίγον μάχη· επέδραμαν σωρηδόν οι κατά το Φάληρον εις υπεράσπισιν των οικείων και

εδοκίμασαν να κυριεύσωσιν εξ εφόδου την μάνδραν· αντεπέδραμαν και πολλοί Τούρκοι υπεείς και πεζοί των κατά το Δαφνί προς αντίκρουσιν αυτών· έδραμαν και διάφοροι άλλοι οπλαρχηγοί Έλληνες επί σκοπώ να επαναγάγωσι τους στρατιώτας εις τας θέσεις των· αλλ' ο πόλεμος όχι μόνον δεν έπαυεν, αλλ' επί μάλλον εξήπτετο. Ο πάντοτε φιλάσθενος και υπέρ το σύνηθες ασθενών τότε Καραϊσκάκης, όστις έτυχε να πΐη την ημέραν εκείνην ιατρικόν, εκοιμάτο καθ' ήν ώραν εγίνετο η μάχη· εξυπνήσας δ' εκ της πολλής ταραχής και του σφοδρού τουφεκισμού, και αναβάς τον ίππον του, έδραμε προς το πεδίον της μάχης συνοδευόμενος υπό πολλών εφίππων αξιωματικών και του ατάκτου ιππικού· σκοπεύων δε να καταπαύση τον πόλεμον και επαναφέρη τους Έλληνας εις τας θέσεις των περιεφέρετο και διέταττε τους πολεμούντας Έλληνας να υποχωρήσωσι και ετοιμασθώσιν εις την προσεχή νυκτερινήν ανάβασιν προς την ακρόπολιν· αλλ', εν ώ εχώρει προς την μάνδραν, ετουφεκοβολήθη· ησθάνθη ότι η βολή ήτο βαρεία, αλλά διέμεινεν έφιππος έως ου, επανελθόντων εις τα ίδια των στρατιωτών, επανήλθε και αυτός εις την σκηνήν του. Ηρίστευσε την ημέραν εκείνην το ελληνικόν ιππικόν συναντήσαν ίλην του εχθρικού· 17 Έλληνες εφονεύθησαν και επληγώθησαν· επληγώθησαν και ο Νικήτας, ο Λεχουρίτης, ο Μπαϊρακτάρης και ο Άγγλος Βιτκόμπος, και απεκόπη η δεξιά του Παναγιώτη Χρυσανθοπούλου, του και Κακλαμάνου, υπασπιστού του Χατσή-Μιχάλη.

Αφ' ού δ' επανήλθεν ο Καραϊσκάκης εις την σκηνήν του, τον κατεβίβασαν από του ίππου οι περί αυτόν χειροκράτητον, τον εψηλάφησεν ο χειρουργός και ηύρεν ότι επληγώθη θανασίμως εις τον βουβώνα· τότε τον μετέφεραν εις το εν τω Φαλήρω πλοίον του αρχιστρατήγου, και στρώσαντες τάπητα επί του εδάφους του δωματίου τον απέθεσαν εν μέσω των οικείων του. Ο Καραϊσκάκης, αν και ο χειρουργός του απέκρυψε την αλήθειαν, ενόησεν ότι όχι μόνον η πληγή του ήτο θανατηφόρος, αλλ' ότι ολιγώωρος ήτο και η ζωή του· δι' ό εκάλεσεν του πλοίου αμέσως τον πνευματικόν, εξωμολογήθη, μετέλαβεν, εζήτησε συγχώρησιν παρ' όλων των περιεστώτων και παρήγγειλε να τον θάψωσιν εν τη κατά την Σαλαμίνα εκκλησία του αγίου Δημητρίου· αφ' ού δε ετέλεσε τα νενομισμένα ως χριστιανός, ελάλησε προς τους περισσότερας και ως πατριώτης και ως πατήρ. Και ως πατριώτης μεν είπε να μη δειλιώσι, να έχωσι τας ελπίδας των εις την εξ ύψους αντίληψιν, να δοξάσωσι και εις το εξής την πατρίδα καθώς την εδόξασαν μέχρι τούδε, και να ήναι βέβαιοι ότι η Ελλάδα, όσα και αν πάθη, θ' αποτινάξει επί τέλους τον ζυγόν. Ως πατήρ δε παρήγγειλε να συστήσωσιν εξ ονόματός του εις την αγάπην και προστασίαν της κυβερνήσεως τα τέκνα του· διετήρησε δ' εν μέσω δριμυτάτων πόνων τας φρένας του υγιείς και τον λόγον του ακραιφνή μέχρι της γ' ώρας μετά το μεσονύκτιον· την δε δ' εξέπνευσε, και την επαύριον μετεκομίσθη ο νεκρός εις Σαλαμίνα και ετάφη όπου παρήγγειλεν. Οι δε εν Τροιζήνι πληρεξούσιοι, μαθόντες το μέγα δυστύχημα, κατέβησαν απαξάπαντες εις την παραλίαν αντικρύ του Πόρου, μετέβησαν εκεί και τα μέλη της αντικυβερνητικής επιτροπής, και ετελέσθησαν όσον δυνατόν μεγαλοπρεπή μνημόσυνα. Τιοιούτον περιστατικόν αφήρπασεν εκ μέσου του στρατοπέδου τον Καραϊσκάκην, καθ' ήν ώραν είχεν η πατρίς τόσην ανάγκην αυτού.

Είδαμεν τον άνδρα τούτον ένα των λαμπρών προμάχων της πατρίδος, αρχομένου του αγώνος· αλλά τα στίγματα της δουλείας και αι εκ νεαράς ηλικίας κακαί έξιεις δεν εξαλείφονται εν μια ημέρα· διά τούτο τον είδαμεν μετ' ολίγον παρεκτραπέντα του προς την πατρίδα καθήκοντος και ορεγόμενον επαρχιακής Αρχής υπό τουρκικήν εξουσίαν. Και

εν τούτοις και εν άλλοις επιλήψιμος ήτον η διαγωγή του, και επιλήψιμον την ωμολόγει παρρησία και αυτός. Παρέτυχαν εν τω θαλασσοπύργω του Ναυπλίου, καθ' ήν ώραν ανεδείχθη γενικός αρχηγός, μέλη τινά της επιτροπής της συνελεύσεως, εν οίς και ο διά την εμβρίθειάν του και τον χαρακτήρα του τιμώμενος Βασίλης Μπουντούρης· ούτος αποτεινόμενος προς τον νεοχειροτόνητον αρχηγόν «δεν έκαμες», τω είπεν «έως ώρας το χρέος σου προς την πατρίδα, Καραϊσκάκη· ο θεός να σε φωτίση να το κάμης εις το εξής». «Δεν το αρνούμαι», απεκρίθη ευπαρρησιάστως ο Καραϊσκάκης, «όταν θέλω γίνομαι άγγελος, και όταν θέλω γίνομαι διάβολος· έχω απόφασιν να γένω εις το εξής άγγελος» και τω όντι, αναδειχθείς γενικός αρχηγός ησθάνθη διά όλον το μεγαλείον της υψηλής του αξίας, προσηλώθη αναποσπάστως εις την εθνικήν του δόξαν, διεκρίθη ως ουδείς άλλος, και εν μέσω δεινής απορίας εφείλκυσε πλήθη πεινώντων και γυμνητευόντων και τους ωδήγησεν εις την δόξαν, όχι θεραπεύων αλλά χαλινών τας ορέξεις των και απαγορεύων τας καταχρήσεις των· αναφαιίνεται δε η αξία του ανδρός έτι μάλλον, όταν αναπολήση τις οποία τα κατά την στερεάν Ελλάδα, καθ' ήν ημέραν παρέλαβε την Αρχήν, και οποία, καθ' ήν ημέραν ετελεύτησεν· εξασθενήσαντα τον αγώνα ανέρρωσε, και πεσούσαν την στερεάν Ελλάδα ανήγειρεν· ουδείς δε αυτού αποθανόντος άξιος διάδοχος εφάνη, και η δι' αυτού ανεγερθείσα στερεά Ελλάς μετέπεσεν εις δουλείαν. Εθαύμαζαν τον Καραϊσκάκην και αυτοί οι πολέμιοι· «ένα Ρεσίτην» (τον Κιουταχήν), έλεγαν, «έχουν οι Τούρκοι, και ένα Καραϊσκάκην οι Έλληνες· δύο λέοντες πολεμούν, και άδηλον τις θα καταβάλει τον άλλον». Πολλοί οι επί του αγώνος διακριθέντες κατά την στερεάν Ελλάδα οπλαρχηγοί· αλλ' ο Καραϊσκάκης ανεδείχθη στρατηγικώτερος πάντων και αρχικώτερος.

Εν ώ δε εψυχομάχει, και όλον το στρατόπεδον ήτον εν άκρα αθυμία, ο Κοχράνης, επιμένων εις την εκτέλεσιν του σχεδίου του, συνήθροισεν, ελθούσης της εσπέρας, τους εγκριτωτέρους οπλαρχηγούς εν Μουνυχία και τους ηρώτησεν αν ήσαν έτοιμοι να κινήσωσιν. Ήτον η πρώτη φορά καθ' ήν έλειπεν ο γενναίος και συνετός Καραϊσκάκης από του συμβουλίου, και η εκ της απουσίας τοιούτου πολεμάρχου κατήφεια εκάλυπτε τα πρόσωπα των παρόντων οπλαρχηγών ειδόντων ότι μετ' ολίγας ώρας απεχωρίζοντο αυτού διά παντός· ουδείς απεκρίθη κατ' αρχάς εις την ερώτησιν του Κοχράνου, τινές δε και υπεψιθύρισαν ότι υπέθεσαν ότι εκλήθησαν εις ακρόασιν παραμυθητικών λόγων εκ στόματος του στολάρχου διά το μέγα δυστύχημά των· αλλ', επαναλαβόντος του Κοχράνου την αυτήν ερώτησιν, απεκρίθησαν ότι δεν ήσαν έτοιμοι, ότι το στράτευμα ήτον εις αταξίαν, ότι άλλοι κατεγίνοντο να θάψωσι τους φονευθέντας, άλλοι να περιποιηθώσι τους πληγωθέντας, και ότι όλοι επεθύμουν να μη αποχωρισθώσι του αρχηγού των εν όσω η ψυχή δεν απεχωρίζετο του σώματός του, και να λάβωσι τουλάχιστον καιρόν να τον ασπασθώσι τον τελευταίον ασπασμόν. Ωργίσθη ο Κοχράνης ακούσας ταύτα και επανήλθεν εις το πλοίον του απειλών κατά την συνήθειάν του ν' αναχωρήση. Αλλ' οι οπλαρχηγοί θεωρούντες ότι η αναχώρησίς του θα επέφερε την διάλυσιν του στρατοπέδου και την πτώσιν της ακροπόλεως, έσπευσαν διαπρεσβεύσαντες να τον δυσωπήσωσιν, υποσχεθέντες ότι εκινούντο αφεύκτως την επαύριον. Τω όντι την επαύριον συνήχθησαν όλοι οι οπλαρχηγοί υπό την σκηνήν του Βάσσου, παρέστη και ο αρχιστράτηγος, και απεφασίσθη να επιβιβασθώσι το εσπέρας εις τα πλοία· διωρίσθη δε προσωρινός αρχηγός των απομενοντων στρατευμάτων ο Τσαβέλλας, και παρηγγέλη να κινηθή προς την πόλιν διά του ελαιώνος εις αντιπερισπασμόν, καθ' ήν ώραν εκινούντο οι άλλοι διά του μέρους

των τριών πύργων προς την ακρόπολιν. Και ούτοι μεν, ως προσδιωρίσθησαν, συνηριθμούνται 3000, εν οίς και οι τακτικοί και οι φιλέλληνες· οι δε απομένοντες υπό τον Τσαβέλλαν 7000, εν οίς και οι ιππείς. Βασιλεύσαντος δε του ηλίου, ήρχισαν να επιβιβάζωνται οι 3000 οι μεν εν τω λιμένι της Μουνυχίας, οι δε εν τω του Φαλήρου· ήσαν δε υπό τους οπλαρχηγούς, Μακρυγιάννην, Βάσσον, Ιωάννην Νοταράν, Παναγιώτην Νοταράν, Καλλέργην, Χριστόδουλον Ποριώτην, Κώσταν Μπότσαρην, Βέικον, Δράκον, Γεώργην Τσαβέλλαν, Ντούσαν, Νικολόν Ζέρβαν, και τον Ιγγλέσην επί των τακτικών· όλοι δε οπλαρχηγοί και στρατιώται, μηδενός εξαιρουμένου, ήσαν πεζοί, και έκαστος αυτών ενωτοφόρει τα αναγκαία πολεμεφόδιά του και διήμερον τροφήν.

Ήσαν σχεδόν μέσαι νύκτες, και επιβιβασμένοι δεν ήσαν εισέτι όλοι διά την σπάνιν των αναγκαίων λέμβων· σκοτεινή δε ήτον η νυξ εκείνη και άκρα νηνεμία επεκράτει καθ' ήν ώραν απέπλευσαν της Μουνυχίας και του Φαλήρου, ώστε μόλις περί την ώραν μετά το μεσονύκτιον έφθασαν εις τους τρεις πύργους και απέβησαν ατάκτως υπ' ουδενός αρχηγίαν· ώστε απέτυχεν εξ αυτής της αρχής το σχέδιον της προς την ακρόπολιν νυκτερινής και αφανούς αναβάσεώς των. Ατάκτως και ανάρχως αποβάντες, ατάκτως και ανάρχως εστράτευσαν· και οι μεν πλείστοι των Σουλιωτών και οι Κρήτες ετοποθετήθησαν παρά τον λόφον του Μουσειού εν μια και τη αυτή θέσει· όπισθεν δε αυτών επί μιας και της αυτής γραμμής αλλ' επί τριών χωριστών θέσεων ετοποθετήθησαν οι περί τους Νοταράδας, οι Αθηναίοι και οι τακτικοί έχοντες δύο κανόνια· όπισθεν δε της γραμμής ταύτης οι περί τον Βάσσον, όπισθεν δε αυτών οι περί τον Μπότσαρην, και όπισθεν τούτων οι άλλοι μέχρι του προς τον αιγιαλόν ναού του αγίου Γεωργίου, ον κατέλαβαν οι περί τον Ποριώτην· ώστε οι οπισθινοί απείχαν τρία μίλια των εμπροσθινών και ήσαν όλοι διασκορπισμένοι εις 13 θέσεις· μη έχοντες δε ειμή 120 πτυάρια και αξίνας, και αναγκαζόμενοι διά το κατεπείγον της ώρας να οχυρωθώσιν όλοι συγχρόνως, μετεχειρίζοντο εις εξόρυξιν οι μεν τακτικοί τας λόγχας των οι δε άτακτοι τα κοντάριά των.

Μόλις έφεξε και είδεν η εχθρική σκοπιά τα των Ελλήνων και έσπευσε να ειδοποιήση το στρατόπεδον. Ανατείλαντος δε του ηλίου, συνεσωρεύθησαν πάμπολλοι εχθροί, πεζοί και ιππείς, πολλαχόθεν περί την πόλιν και προς τον όχθον του Μουσειού. Ο Κιουταχής δεν ήθελε να πιστεύση ότι τόσον ολίγοι, όσοι εφάινοντο οι επερχόμενοι, ήλπιζαν να λύσωσιν αυτοί μόνοι την πολιορκίαν, και ενόμιζεν ότι επρόκειτο και οι εν Πειραιεί και οι εν Κερατηνίω απολειφθέντες να κινηθώσι ταυτοχρόνως, να εξορμήσωσι δε και οι εν τη ακροπόλει· διά τούτο έμεινεν ακίνητος, παρατηρών τι τέξεται η επιούσα ώρα, καταβιβάζων ακαταπαύστως εκ Πατησίων στρατεύματα, κανονοβολών άνωθέν τινος λόφου κειμένου μεταξύ του ναού του Ολυμπίου Διός και του Υμηττού τα ελληνικά οχυρώματα, και αντικανονοβολουόμενος υπό των τακτικών. Περί δε την μεσημβρίαν, ό εστιν αφ' ού είδεν ότι ουδείς των υπό τον Τσαβέλλαν ή των εν τη ακροπόλει εκινείτο, διέταξε την εξ εφόδου κυρίευσιν του παρά τον λόφον του Μουσειού οχυρώματος. Το οχύρωμα τούτο, ασθενές και χαμηλόν ως εκ του προχείρου κατασκευασθέν, έκείτο εν κακίστη θέσει, διότι είχεν έμπροσθεν του λόφον. Οι εχθροί, 2000 πεζοί και 600 ιππείς, συρρεύσαντες όπισθεν του λόφου, αφανείς και ανενόχλητοι, ανεφάνησαν αίφνης και ώρμησαν εν πρώτοις οι πεζοί εις το οχύρωμα· αλλά πολλοί αυτών υπό τον πυροβολισμόν των εν αυτώ έπεσαν, και οι λοιποί υπεχώρησαν. Διαρκούσης δε της εφορμής, οι ιππείς κατέλαβαν την δεξιάν πλευράν του οχυρώματος· και αφ' ού είδαν την αποτυχίαν των

πεζών, απολύσαντες όλοι διά μιας τους ίππους των εισεπήδησαν ξιφήρεις και αλαλάζοντες· επανήλθαν τότε και οι υποχωρήσαντες πεζοί και εισεπήδησαν και αυτοί. Οι Έλληνες μόλις επρόφθασαν και εκένωσαν τα τουφέκιά των και τον τουφεκισμόν διεδέχθη διαξιφισμός φονικώτατος· 350 ήσαν οι Έλληνες· 2 μόνον εζωγρήθησαν, ο Δράκος και ο Καλλέργης, θραυσθέντων του βραχίονος του πρώτου και του ποδός του δευτέρου· 25 δε διεσώθησαν φεύγοντες, οι δε λοιποί όλοι εχάθησαν, σφάζοντες, σφαζόμενοι και υπό των ίππων ποδοπατούμενοι. Μετά την καταστροφήν των εν τω πρώτω οχυρώματι οι Τούρκοι ώρμησαν εις τας επί της ακολούθου γραμμής τρεις θέσεις και έτρεψαν τους εν αυταίς εις φυγήν.

Εξ αυτών μόνοι οι τακτικοί αντέστησαν· 156 εκ των 186 γενναίως μαχομένων απωλέσθησαν, εν οίς και ο άξιος αυτών αρχηγός, 4 δε εκ των 20 φιλελλήνων διεσώθησαν. Η δε τροπή των επί της γραμμής ταύτης επέφερε την τροπήν όλων. Έλληνες και Τούρκοι έτρεχαν προς τον αιγιαλόν, οι μεν διώκοντες οι δε διωκόμενοι· οι πεζοί έπιπταν υπό το ξίφος των υπέων, και η πεδιάς εστρώθη πτωμάτων· στρατηγός ή στρατιώτης, ουδείς εφρόντιζε πλέον πώς ν' αντισταθή, αλλά πώς να φύγη· πλην και αυτή η φυγή ήτο λίαν επικίνδυνος, διότι οι ιππείς επρόφθασαν τους πεζούς φεύγοντας. Ετράπησαν εις φυγήν και ο μετά τον στρατόν αποβάς Τσώρτης, και ο βραδύτερον αποβάς Κοχράνης, και εις την θάλασσαν εμπεσόντες διεσώθησαν προ παντός άλλου εις τας λέμβους. Φεύγοντες οι Έλληνες προς τον αιγιαλόν ήλπιζαν να εύρωσιν εκεί ετοιμούς τας λέμβους εις επιβίβασιν· αλλά διά τον φόβον του πυρός των εχθρών ίσαντο αύται μακράν, και οι Έλληνες επεσωρεύοντο εις τον αιγιαλόν τείνοντες εις μάτην χείρας προς αυτάς· πολλοί δε ερρίπτοντο εις την θάλασσαν, και άλλοι μεν διεσώζοντο εν αυτοίς, άλλοι δε επνίγοντο· όλοι δε οι εις τον αιγιαλόν συσσωρευθέντες ίσως θα εχάνοντο, αν δεν τους επροστάτευαν αι κανονοβολαί των πλοίων, κρατούσαι μακράν οπωσούν του αιγιαλού τους ανηλεείς Δελήδας. Εν τη επικινδύνω δ' εκείνη ώρα οι οπλαρχηγοί Ντούσας και Ζέρβας ελαμπρύνθησαν δι' αξίων ιστορικής μνήμης ανδραγαθημάτων. Ο Ντούσας φθάσας εις τον αιγιαλόν, και μαθών την καταστροφήν τόσων γενναίων συμπατριωτών του, «δεν θέλω», είπεν, «ουδ' εγώ να ζω», και αναβάς τον ίππον ενός Δελή, όν πιστολίσας έρριψε κατά γης, έτρεξεν εν μέσω των εχθρών και έγεινεν άφαντος θύων και απολύων. Ο δε Ζέρβας ρίψας και αυτός κατά γης άλλον Δελήν, ανέβη τον ίππον του και περιέτρεχε μόνος εμποδίζουσαν τας φονικάς προόδους πολλών εχθρών. Υπό τοιαύτην αγωνίαν έμειναν οι Έλληνες κατά τους τρεις πύργους έως ου ενύκτωσε, καθ' ήν ώραν πλησιάσασαι αι λέμβοι τους παρέλαβαν και τους έφεραν εις τα πλοία, τα δε πλοία τους μετεκόμισαν τους μεν εις Φάληρον τους δε εις Πειραιά.

Τούτου γενομένου, ο μεν Κοχράνης απέπλευσε του Πειραιώς, οι δε Τούρκοι επανήλθαν την αυτήν εσπέραν εις τας θέσεις των απάγοντες 200 αιχμαλώτους, εν οίς και τον Καλλέργην και τον Δράκον. Την επαύριον ευχαρίστησεν ο Κιουταχής το στράτευμά του, εφιλoδώρησε πλουσίως τους ορμήσαντας εις το πρώτον οχύρωμα, είπεν ότι η νίκη των ήτον έργον Θεού διά την απιστίαν των Ελλήνων, αινιπτόμενος το ανοσιαύργημα κατά των εν τω μοναστηρίω, και διέταξε να φέρωσιν αυθημερόν όλους τους αιχμαλώτους εις τον καφάσμπασην, ίνα αποκεφαλισθώσι προς εξιλασμόν των προ ολίγου παρασπόνδως θανατωθέντων. Η διαταγή του εξετελέσθη· δύο μόνον των αιχμαλώτων μόλις υπεξήρεσαν οι αιχμαλωτίσαντες αυτούς επ' ελπίδι εξαγοράς, τον Καλλέργην και τον Δράκον· και ο μεν Καλλέργης,

ακρωτηριασθέντος ενός των ωτίων του μετά την αιχμαλωσίαν, εξηγοράσθη υπό των συγγενών του και εστάλη εις Σαλαμίνα, ο δε Δράκος μετεκομίσθη εις Εύβοιαν προς ίασιν της χειρός του· αλλά καθ' οδόν εφονεύθη, ή κατ' άλλους εγένετο αυτόχειρ δράξας την πιστόλαν ενός των συνοδοιπορούντων· τους δε λοιπούς όλους απεκεφάλισαν οι εχθροί, και εκδείραντες τας κεφαλάς αυτών και των επί της προλαβούσης ημέρας φονευθέντων, εγέμισαν τας δοράς άλατος και τας έστειλαν εις Κωνσταντινούπολιν ως δείγματα της νίκης των.

Τοιαύτα ήσαν τα αποτελέσματα της παραφοράς του Κοχράνου, του κακή μοίρα της Ελλάδος κατά την Αττικήν επιφανέντος και εις τα μη της αρμοδιότητός του αυτεξουσίως αναμυχθέντος. Ουδέποτε τσαούτην ή τοιαύτην φθοράν έπαθαν οι Έλληνες· 1000 απωλέσθησαν και οι πλείστοι εκ των μαχιμωτέρων, εν οίς και οι πάντοτε κραταιοί εν πολέμω Δράκος, Βέικος, Γεώργης Τσαβέλλας, Ντούσας και Ιγγλέσης· εφονεύθη επί της τροπής και ο Ιωάννης Νοταράς και έπεσαν εις χείρας του εχθρού τα κανόνια και πολλά σημαίαι. Εν ώ δε το σχέδιον ήτον επικίνδυνον αυτό καθ' εαυτό, ως προκειμένου να πολεμήσωσι πεζοί προς υπεείς επί τόπου πεδινού, δεν εξετελέσθη ουδ' ως προεσχεδιάσθη· διότι ούτε οι εν τη ακροπόλει εξώρμησαν, ως ηλπίζετο, ούτε οι εν Πειραιεί και εν Κερατηνίω πεζοί και υπεείς διόλου εκινήθησαν, ως προδιετάχθησαν. Η μόνη ικανή χειρ να τους κινήση ακίνητος έκειτο εν τω κατά την Σαλαμίνα ναώ του αγίου Δημητρίου. Άδηλον πόσοι Τούρκοι επί της περι ής ο λόγος μάχης εφονεύθησαν· εφονεύθη και ο αρχηγός του ιππικού· επληγώθη δ' ελαφρώς και ο Κιουταχής.

Η κατά την 24 απριλίου καταστροφή επροξένησε πανικόν φόβον καθ' όλον το κατά την Αττικήν στρατόπεδον· και αν οι Τούρκοι εφώρμων την επελθούσαν νύκτα, θα το διέλυαν. Την δ' επαύριον εγνωστοποίησεν ο Κιουταχής τοις εν ακροπόλει τα κατά την προτεραίαν και τους εκάλεσεν εις παράδοσιν αυτής· κατ' επιταγήν δε τοις έγγραψε και ο Δράκος προτρεπτικήν εις τούτο επιστολήν. Οι έγκλειστοι απέρριψαν την πρότασιν απαντήσαντες, ότι ωρκίσθησαν ή να ζήσωσι ζωήν ελευθέραν ή ν' αποθάνωσι θάνατον ένδοξον. Αλλ' οι γενναίοι ούτοι λόγοι δεν εξήγουν τα φρονήματα όλων των εγκλειστων, εξ ών τινες όχι μόνον έκλιναν αλλ' υπεκίνουν και τους άλλους εις παράδοσιν· η διχογνωμία αύτη επεκράτει και προ των τελευταίων παθημάτων, καί τινες είχαν έκτοτε γνωμοδοτήσει να υπονομεύσωσι την ακρόπολιν και εν ώρα απελπισίας να ταφώσιν υπό τα ερείπιά της. Την αυτήν δε ημέραν οι περί τον αρχιστράτηγον Έλληνες εβουλευθήσαν να εγκαταλείψωσι την επερχομένην νύκτα όλας τας μακρυνάς θέσεις και περιορισθώσιν εις τας του Πειραιώς και του Φαλήρου· αλλ' οι Τούρκοι προλαβόντες έπεσαν επί τους εν Κερατηνίω και τους απεδίωξαν, φονεύσαντές τινας και κυριεύσαντες 2 μικρά κανόνια. Υπερεδειλίασαν επί τη προσβολή ταύτη οι Έλληνες, πολλοί ελειποτάκτησαν, διαρκούσης της αυτής νυκτός, τινές εγκατέλειψαν και τας προς το Φάληρον θέσεις, και οι κατ' εκείνα τα μέρη Τούρκοι τόσον επροχώρησαν, ώστε εκυρίευσαν αναίμωτί το μοναστήριον· αλλά, χάρις εις τον εφορμήσαντα Γιαννούσην Πανομάραν, απεμακρύνθησαν την επαύριον. Την αυτήν ημέραν κατέβη εις Πειραιά ο Κιουταχής, παρετήρησε τας θέσεις των Ελλήνων και επέστρεψε το εσπέρας εις το στρατόπεδον.

Εν τούτοις, η λειποταξία επεκράτει· Πελοποννήσιοι και Στερεοελλαδίται έφευγαν αδιακόπως μήτε λαμβάνοντες μήτε ζητούντες άδειαν, και την 27 απαριθμηθέντες οι

απομείναντες ευρέθησαν μόλις 3500· κατείχαν δε μόνον το Φάληρον καί τινας θέσεις εν Πειραιεί, εν αις και το μοναστήριον.

Την 28 ηγκυροβόλησεν η γαλλική φρεγάτα, Ἴρα, εν τω λιμένι της Σαλαμίνας, και ο πλοίαρχος επισκεφθείς τον εν Πειραιεί διαμένοντα αρχιστράτηγον τω ἔδειξε γράμμα του Κοχράνου προς τον Γάλλον ναύαρχον, δι' οὐ παρεκάλει αὐτόν και τους λοιπούς αρχηγούς των ουδετέρων ναυτικών Δυνάμεων να μεσιτεύσωσι παρά τω Κιουταχή περί της ασφαλούς και ταχείας εξόδου των εν τη ακροπόλει επί τη πεποιθήσει ὅτι ἐξέλειψε πάσα ἐπις διατηρήσεως αὐτῆς. Ο αρχιστράτηγος, πιστεύων και αὐτός αδιστακτως, ὅτι οἱ ἐγκλειστοὶ δεν ἐδύναντο να ἀνθέξωσι περαιτέρω, καθὼς ἔγραφαν, ἐπέτρεψε την περί ης ο λόγος διαπραγματέυσιν και ἔγραψεν υπέρ αὐτῆς τω Φαβιέρω. Ακούσας και ο Κιουταχῆς την ἐπαύριον τας προτάσεις του Γάλλου πλοίαρχου τας ἐδέχθη υπό τινας ὄρους και ἐσχεδιάσθη αὐθημερόν και συνθήκη (β), ἣν το δειλινόν της αὐτῆς ἡμέρας ἐκοινοποίησεν ο πλοίαρχος διὰ τινος των αξιωματικῶν του ἐπί παρουσία Τούρκων τω Φαβιέρω γράψας αὐτῷ, ὅτι ἐπί τη αἰτήσει του αρχιστρατήγου ἐνήργει, ὅτι ο Κιουταχῆς ουδέν ἄλλο παρεχόμενος και ὅτι ἀπέκειτο εἰς ἐκείνον να δεχθῆ ἢ ν' ἀπορρίψη. Ο Φαβιέρος, ἀποποιούμενος την εὐθύνην, ἀπεκρίθη, ὅτι δεν ἦτον αὐτός ο αρχηγός της φρουράς, ὅτι κατὰ περίστασιν εὐρίσκετο εν τη ακροπόλει, και ὅτι εἰς ἄλλους ἀπέκειτο να δεχθῶσιν ἢ ν' ἀπορρίψωσι την συνθήκην. Ἐπί τούτοις ἀνεχώρησεν ἀπρακτος ο Γάλλος αξιωματικός. Την δε ἐπαύριον ἐδόθη ἄλλη ἐπιστολή του αρχιστρατήγου ἐπιγραφομένη τω φρουράρχω και λοιποῖς ὀπλαρχηγοῖς, και διατάττουσα αὐτούς να δεχθῶσιν την συνθήκην· ἐπειδὴ δε θα ἀνεγινώσκετο εἰς ἐπήκοον του Κιουταχῆ, και ο γράψας υπέθετε ὅτι ἴσως δεν ἐγνώριζεν ἐκεῖνος ἀκριβῶς την κατάστασιν της ακροπόλεως, ἣν ο αρχιστράτηγος ἐξ ὄσων ἐμάνθανεν υπελάμβανεν ἀθλιωτάτην, ἐκάλυψε την ἀληθῆ αἰτίαν υπό τον λόγον του να μη πάθωσιν αἰ ἀρχαιότητες και ν' ἀπαλλαχθῶσιν των δεινῶν της πολιορκίας τα ἀδύνατα μέλη· ἀλλ' οἱ ἐγκλειστοὶ ἀπέρριψαν την συνθήκην ἀπαντήσαντες, ὅτι υπήκοοι του σουλτάνου, ως διελάμβανεν αὐτῆ, δεν υπήρχαν εν τη ακροπόλει, ὅτι οἱ εν αὐτῇ ἦσαν Ἕλληνες ἀποφασισμένοι ν' ἀποθάνωσιν ἢ να ζήσωσιν ἐλεύθεροι, και, ὅτι αν ο Κιουταχῆς ἤθελε τα ὄπλα των, ας ἐπήγαινε να τα ἐπάρη. Τοιαῦτα ἀπαντήσαντες ἀπεφάσισαν να ἀνθέξωσι τρεῖς ἐτι μῆνας.

Ἡ ἀπάντησις αὐτῆ διέκοψε πάσαν περαιτέρω διαπραγματέυσιν, και η Ἴρα ἀπέπλευσεν ἀπρακτος. Τούτων δε γενομένων, ἔδοξε τοῖς εν τη ακροπόλει να ἐξέλθῃ το τακτικόν ως μη ἀναγκαῖον, και να συνεξέλθωσιν αἱ γυναῖκες και τα παιδιά· ἀλλὰ, λειποτακτῆσαντος αὐθημερόν τινος των ἀτάκτων στρατιωτῶν, υπώπτευσαν οἱ τακτικοὶ την ἀνακάλυψιν του περί της ἐξόδου σχεδίου και ἀνέβαλαν την ἐκτέλεσιν. Εν τούτοις, αἱ θέσεις των κατὰ το παραθαλάσσιον Ἑλλήνων κατεστάθησαν ἀδιατήρητοι διὰ την καθημερινὴν λειποταξίαν και ἔλλειψιν των ἀναγκαίων·

Μάιος τούτου ἔνεκα, κατέπλευσαν πλοῖα τινὰ και πλοῖάρια την 13 μαΐου, ἀνεβιβάσθησαν εν πρώτοις τα ἐλαφρά κανόνια, τα δε δυσκόμισα τα μεν ἐρρίφθησαν εἰς τι πηγάδιον τα δε υπό γην ἐκρύβησαν, και την νύκτα της 15 εἰσεβιβάσθη το πλεῖστον μέρος του στρατεύματος ἡσύχως· τελευταῖοι δε εἰσεβιβάσθησαν την ἐπαύριον υπό ἀναπεπταμένας σημαίας οἱ περί τον Νικήταν και τον Γενναῖον ἀποκρούσαντες τους ἐφορμήσαντας ἐχθρούς, συμπυροβολούντων και των πλοίων, και κατέπλευσαν ὅλοι

εις Σαλαμίνα. Οι δε εν τη ακροπόλει, ιδόντες ότι εγκατελείφθη το Φάληρον, απηλπίσθησαν θεωρούντες την θέσιν εκείνην, μέχρις ου κατείχετο, ως τόπον καταφυγής εν καιρώ ανάγκης, και έκτοτε διηρέθησαν έτι μάλλον αι γνώμαι, των μεν θελώντων των δε μη θελώντων να συμβιβασθώσι· πολλών δε λογοτριβών περι τούτου γενομένων, υπερίσχυσεν η περι συμβιβασμού γνώμη.

Την 18 ανέβη εις την ακρόπολιν άνθρωπός τις και ηρώτησε τους εν αυτή, εξ ονόματος του Κορνέρου κυβερνήτου του εν τω λιμένι Φωρών αυστριακού πλοίου, Ενετού, αν, ως ειδοποιήθη, επεθύμουν συμβιβασμόν, προσθέσας ότι, αν ούτως είχεν, έτοιμος ήτον ο Κρονέρος να συντελέση. Επί τη προτάσει ταύτη, συνεσκέφθησαν εκ νέου οι οπλαρχηγοί και απεκρίθησαν ότι ευχαρίστουν τον πλοίαρχον και εδέχοντο την μεσιτείαν του, αλλ' ότι εθεώρουν συντελεστικότερον εις το σκοπούμενον να συμπαραληφθώσιν ως μεσίται και δύο άλλοι πλοίαρχοι, ο μεν Άγγλος ο δε Γάλλος. Μετά δύο ημέρας έλαβαν οι εν τη ακροπόλει γράμμα του Δεριγνή λέγον, ότι ηγκυροβόλησεν έξωθεν του Πειραιώς κατά περίστασιν, και μαθών παρά του αυστριακού πλοίαρχου την διάθεσίν των έτοιμος ήτο να μεσολαβήση. Έκτοτε ήρχισε τακτικώτερον η διαπραγματεύσεις· τόσω δε πολλαί δυσκολίαι παρενέπεσαν εις την ευόδωσίν της, ώστε ήτο εν τω διακόπτεσθαι, και ο Δεριγνής εν τω αναχωρείν· αλλ' επί τέλους εσυμβιβάσθησαν (γ), και εξήλθαν την 24 δισχίλιοι ψυχαί, εξ ών οι της φρουράς έφεραν κατά την συνθήκην τα όπλα και τα πράγματά των. Κατ' επίμονον δε απαίτησιν του Κιουταχή θέλοντος ν' ακουσθή ότι οι Αθηναίοι επροσκύνησαν, εναπέμεινάν τινες αυτών. Είχαν δε οι εξελθόντες χάριν ασφαλείας εν μέσω αυτών επτά σημαντικούς Τούρκους ως ομήρους και συνωδεύοντο παρά του Δεριγνή, του Κορνάρου καί τινων Αυστριακών και Γάλλων αξιωματικών. Τόσον δε υπώπτευαν μη πάθωσιν εξ απιστίας ό,τι έπραξαν οι οικείοι των κατά των εν τω μοναστηρίω, ώστε πολλοί εδίσταζαν να εξέλθωσιν. Επηγγύπει και ο Κιουταχής παρακολουθών μη τύχη και πάθωσιν έκ τινος κακοβουλίας. Φθάσαντες δε ασφαλώς και ανεπηρεάστως εις τον αιγιαλόν των τριών πύργων, απεκομίσθησαν εις Σαλαμίνα διά των υπό την γαλλικήν και αυστριακήν σημαίαν εκεί πλοίων.

Πολλά και διάφορα ερρέθησαν περι της καταστάσεως των εν τη ακροπόλει επί της παραδόσεώς της μετά δεκάμηνων πολιορκίαν. Αθλία και τρισαθλία ήτον η κατάστασις των· παντός σχεδόν ζώου κρέας, ως και αυτών των ακαθάρτων, εξέλειψεν· οι μύλοι δι' έλλειψιν υποζυγίων έπαυσαν ν' αλέθωσι, και ο στρατιώτης μόνος χειρομύλιζε και εζύμονε· παντός είδους ξύλα εξέλειψαν· αι οικίαι όλαι κατεστράφησαν, και όχι μόνον οι υγιείς, αλλά και αυτοί οι ασθενείς και οι τραυματίαι, έκείντο ύπαιθροι· τα φορέματά των όλα εφθάρησαν· σκεπάσματα δεν είχαν όλοι, αλλ' ούτε ιατρός ούτε ιατρικά ευρίσκοντο εις θεραπείαν των ασθενών και των πληγωμένων· τόσα δε ήσαν τα παθήματά των, ώστε το πέμπτον των περι τον Φαβιέρον απωλέσθη, οι μεν εξ ασθενειών, οι δε εκ της εχθρικής πυροβολής, εν οίς και ο ιστοριογράφος των πρώτων παθημάτων και κατορθομάτων των Ελλήνων Ραφανέλης· επεβάρυνε τας κακουχίας και ταλαιπωρίας των επιβιούντων και η δριμύτης του χειμώνας. Αλλά, καθ' όν καιρόν διεπραγματεύετο η παράδοσις, τα εκ της δριμύτητος του χειμώνας κακά εξέλειψαν· το νερόν, αν και ωλιγόστευσεν, ήτον ανελλιπές ως πηγαδίσιον και επαρκές εις διατήρησιν των εγκλείστων· έπασχαν στέρησιν παντός προσφαγίου, αλλ' είχαν τόσην κριθήν, αν και κακής ποιότητος, ώστε δι' αυτής θερμαίνοντες τα αρτοπτεία έψηναν την τροφήν των· άφησαν δε εν τη ακροπόλει μετά την έξοδόν των και ικανήν ποσότητα

αυτής, ην επροσπάθησαν εις μάτην επί της διαπραγματεύσεως να πωλήσωσι τω Κιουταχή ή να εξαγάγωσιν· ώστε η ακρόπολις ήτο τεσσάρας και πέντε μήνας εν μέσω κακουχιών διατηρήσιμος· και αν δύο μόνον μήνας διετηρείτο, δεν θα έπιπτε πλέον, διότι η υπέρ της Ελλάδος των τριών Δυνάμεων συνθήκη υπεγράφη μετά ένα μήνα, και την 5 αυγούστου εφάνησαν κατά τα παράλια της Ελλάδος οι εις υπεράσπισιν σταλέντες συμμαχικοί στόλοι (δ). Διά τούτο, αφ' ού εγνωστοποιήθη ότι ήτον εν τη ακροπόλει τροφή και πόσις, και ότι οι έγκλειστοι δεν ήσαν εις την εσχάτην ανάγκην, ως όλοι επίστευαν, ηγέρθη τόσω δεινή κατακραυγή, ώστε οι οπλαρχηγοί, αισθανόμενοι την ανάγκην να αθωωθώσιν ενώπιον του κοινού, ενοχοποιούν αλλήλους· συνενοχοποιούν δε ποτέ μεν τον Τσώρτσην ως διατάξαντα την παράδοσιν, ποτέ δε τον Φαβιέρον ως υποκινούντα τους στρατιώτας εις τούτο. Ο δε Τσώρτσης αντενοχοποιεί τους ενοχοποιούντας αυτόν ως ψευδομένους ότι επείνων και εδίψων· εθεώρει δε την επί τη διαταγή αυτού δικαιολογίαν των ως ανίσχυρον πρόφασιν· διότι, καθ' όν καιρόν τοις εδόθη, την απέρριψαν. Ο δε Φαβιέρος δεν εδικαιολογείτο, αλλ' εκάλει τους εγκαλούντας αυτόν συνενόχους. Τόσον δε ωργίσθη κατ' αυτού ο εν Πόρω όχλος, ώστε εις καθυσύχασιν ηναγκάσθη η εκεί εδρεύουσα κυβέρνησις να τον βάλη υπό προσωρινήν κράτησιν.

Η πτώσις της ακροπόλεως επέφερε την πτώσιν όλων των επί του Καραϊσκάκη ανεγερθέντων μερών της στερεάς Ελλάδος. Οι οπλαρχηγοί αυτών οι μεν εψευδοσυμβιβάσθησαν και έμειναν εν ταις επαρχίαις των ήσυχoi, οι δε κατέφυγαν εις Πελοπόννησον. Ο δε Κιουταχής, όστις, καθώς ωμολόγησε, θα ηναγκάζετο να λύση την πολιορκίαν αν εκινούντο κατ' αυτού, ως προεσχεδιάσθη, όλα τα ελληνικά στρατεύματα κατά την 24 απριλίου, αφήσας τακτικούς τινας φθάσαντας μετά την πτώσιν της ακροπόλεως εις φρουρήσιν αυτής, και απολύσας πολλούς των υπομισθίων του Αλβανών ανεχώρησεν εις Θήβας, και, διαθέσας τα πάντα όπως η περίστασις απήτει, και τοποθετήσας ικανάς δυνάμεις πολλαχού της Ανατολικής Ελλάδος υπό τον Ομέρ-πασαν, απήλθε διά της Λαρίσσης εις Ιωάννινα, θεωρούμενος δικαίως δι' όσα κατώρθωσεν ως ο ικανώτερος πολέμαρχος του σουλτάνου.

1827

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΗ'.

Μετάβασις της βουλής και της αντικυβερνητικής επιτροπής εις Ναύπλιον. — Αλληλομαχία των φρουράρχων αυτού και αταξίαι εν Άργει. — Ο αυστριακός ναύαρχος κανονοβολεί τα εν τω λιμένι Σπετσών πλοία. — Εκστρατεία Ιβραήμη εις Ηλείαν και Αχαΐαν. — Κατάπλους του βυζαντινού στόλου εις Νεόκαστρον και έκπλους του ελληνικού. — Προσκύνησις Νενέκου καί τινων μερών της Πελοποννήσου — Επάνοδος Ιβραήμη εις Μεσσηνίαν διά Τριπολιτσάς. — Εκστρατεία Δελή-Αχμέτη εις τας επαρχίας Βοττίτσης και Καλαβρύτων και άφιξις αυτού παρά τω Ιβραήμη. — Ναυτικά κινήματα και κατορθώματα των Ελλήνων. — Καταστροφή Μεσσηνίας διά πυρός και σιδήρου.

Η ΔΕ αντικυβερνητική επιτροπή, αφ' ού ωρκίσθη ενώπιον της εθνικής συνελεύσεως τον

όρκον της υπηρεσίας, διέμεινε ημέρας τινάς εν Τροιζήνι και την 15 απριλίου απήλθεν εις Πόρον επί σκοπῷ να μεταβῆ εις Ναύπλιον, καθ' ἃ διέταξεν ἡ συστήσασα αὐτὴν Ἀρχή. Οἱ δε βουλευταὶ συνήρχοντο προσωρινῶς εις Ερμιόνην ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ρενιέρη ὅπως μεταβῶσι και οὗτοι εις Ναύπλιον πρὸς ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῶν· ἀλλ' ἡ κατάστασις και τοῦ φρουρίου ἐκείνου και τῶν ὑπὸ τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν δύο ἄλλων, τοῦ τῆς Μονεμβασίας και τοῦ τῆς Ἀκροκορίνθου, ἦτον ἀθλιωτάτη. Ἐκαστον αὐτῶν ἐτέλει ὑπὸ ἀρχηγίαν ἀνεξάρτητον τῆς κυβερνήσεως· τὸ τῆς Μονεμβασίας εἶχεν ἀρχηγόν τὸν Γιάννην Μαυρομιχάλην τὸ τῆς Ἀκροκορίνθου τὸν Τσαβέλλαν, τὸν Χατσή-Πέτρον, τὸν Μήλιον και ἄλλους Στερεοελλαδίτας ἐξαγοράσαντας αὐτὸ παρά τῆς φρουρᾶς του, ἀφ' οὗ ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς ἐφονεύθη· τὸ δε Ναύπλιον εἶχεν ἐπὶ μεν τοῦ παλαμηδίου τὸν Θεοδωράκη Γρίβαν ἀφαρπάσαντα αὐτὸ τοῦ Φωτομάρα, ἐπὶ δε τῆς ἀκροναυπλίας τὸν Φωτομάραν, πολιτάρχην δε τὸν Σταύρον Γρίβαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἠγανάκτουν οἱ Πελοποννήσιοι βλέποντες τὰ τῆς Πελοποννήσου και κυρίως τὰ τοῦ Ναυπλίου φρούρια εις χεῖρας μὴ Πελοποννησίων και ἠγωνίζοντο να τὰ κυριεύσωσιν ὅπως ἐδύναντο· ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐγράφη κατὰ πρότασιν αὐτῶν ἐν Τροιζήνι και τὸ ἠ' ψήφισμα προσδιορίζον τὸ Ναύπλιον καθέδραν τῆς κυβερνήσεως και διατάττον και τὴν εις αὐτὸ ἀνυπερθέτον μετάβασίν τῆς. Μετὰ δε τὴν λήξιν τῆς συνελεύσεως, καθ' ὃν καιρὸν διέτριβεν εἰσέτι ἡ κυβέρνησις ἐν Πόρῳ, μετέβησαν ὁ Κολοκοτρώνης και πολλοὶ ὁμόφρονές του ὀπλαρχηγοὶ εις Ναύπλιον ἐπὶ λόγῳ μεν να ἐφοδιασθῶσι πολεμοφοδίων εις ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Ἰβραήμη, ἐπὶ σκοπῷ δε να κυριεύσωσιν αὐτὸ δι' ἐπιβουλῆς. Οὗτοι ἐξεμυστηρεύθησαν τὸν σκοπὸν τῶν πρὸς τὸν Γιαννάκη Λαμπρόπουλον, ἀξιωματικὸν τῆς φρουρᾶς τοῦ παλαμηδίου, ὡς παλαιὸν γνῶριμον και συναγωνιστὴν τῶν, ζητούντες να τοὺς ἀνοίξῃ ἐπὶ πλουσία ἀμοιβή, δι' ὧν ἐκεῖνος οἶδε τρόπων, τὰς πύλας τοῦ φρουρίου. Ὁ Λαμπρόπουλος τοὺς ὑπεσχέθη τὴν συνδρομὴν του· ἀλλὰ, λαβὼν ἐπὶ δωροδοκία δῆθεν τῶν στρατιωτῶν γρῶσια 25,000, και ἀναβάς εις παλαμηδί ἐπὶ λόγῳ να προδιαθέσῃ τὰ πνεύματα, ἀνεκάλυψε τὰ μελετώμενα τῷ Γρίβα. Ὁ Γρίβας, θέλων να συλλάβῃ ἐπ' αὐτοφῶρῳ τοὺς ἐπιβουλευομένους τὴν ἀρχὴν του, ἐπέισε τὸν Λαμπρόπουλον να προσποιηθῆ τὸν φίλον και συνεργάτην αὐτῶν και να τοὺς φέρῃ εις παλαμηδί ἀνυπόπτους ὡς εις κατοχὴν αὐτοῦ. Ἐξετέλεσεν ὁ Λαμπρόπουλος τὴν ἐντολὴν του, και οἱ περὶ τὸν Κολοκοτρώνην ἐξήλθαν εις στρατολογίαν ἐπὶ καταλήψει τοῦ φρουρίου· ἐπειδὴ δε ἠθέλαν να προσκτήσωσι και τὴν πόλιν, ἐξεμυστηρεύθησαν τὸν σκοπὸν και τῷ Χρήστῳ Φωτομάρα, υἱῷ τοῦ φρουράρχου τῆς ἀκροναυπλίας, ἐχθρῷ τοῦ Γρίβα, και γαμβρῷ τοῦ Πλαπούτα, αἰτούμενοι να τοὺς εἰσαγάγῃ και οὗτος εις τὴν πόλιν διὰ τῆς ὑπὸ τὸν πατέρα του πύλης τοῦ κανονοστασίου τῶν πέντε ἀδελφῶν. Ὁ Χρήστος ὑπεσχέθη, και ὁ Γενναῖος, στρατολογήσας παρεφύλαττεν ἐν τοῖς ἀντικρῦ τοῦ Ναυπλίου Μύλους, ἵνα εἰσέλθῃ αἴφνης εις τὴν πόλιν, δοθέντος του σημείου ἀνωθεν τοῦ παλαμηδίου.

Μάιος Ὁ Λαμπρόπουλος κατὰ παραγγελίαν τοῦ Γρίβα εἰδοποίησε τὴν 27 μαΐου τοὺς περὶ τὸν Κολοκοτρώνην ὅτι τοὺς ἀνέμενε τὴν ἐπιούσαν νύκτα εις παραλαβὴν τοῦ φρουρίου, ἀλλ' ἐπὶ προκαταβολῇ ἐτι εις δωροδοκίαν τῆς φρουρᾶς 15,000 γρῶσιων. Ὁ Κολοκοτρώνης, μὴ ἔχων χρήματα πρόχειρα, ἐστεῖλεν ὡς ἀντίτιμον δύο ἀδαμαντοκολλητοὺς πιστόλας, ὑποσχεθεὶς να τὰς ἐξαγοράσῃ διὰ τοῦ αἰτηθέντος ποσοῦ μετὰ ταῦτα· ὁ δε Λαμπρόπουλος λαβὼν τὰς πιστόλας τὰς ἐφιλοδώρησε τῷ Γρίβα.

Εν τούτοις επέστη η ορισθείσα ώρα, και ο Κολοκοτρώνης, διατρίβων εν Άργει, εξεκίνησε 2000 Πελοποννησίους υπό τον Πλαπούταν, τον Τσόκρην και τον Νικήταν και τοις παρήγγειλεν, αφ' ού κυριεύσωσι το παλαμηδί, να ρίψωσι τρεις κανονίας προς ειδοποίησιν του Γενναίου, όπως εισέλθη και αυτός συγχρόνως εις την πόλιν· τόσον δε δεν υπώπτευεν ο Κολοκοτρώνης απιστίαν ή αποτυχίαν, ώστε εξέδωκε την νύκτα εκείνην προκηρύξεις προς τους Πελοποννησίους, δι' ών τους ειδοποιεί ότι εκυρίευσεν το φρούριον, τοις έλεγε να ακούωσιν εις το εξής αυτού μόνου τας διαταγάς, και τοις επρομήνυε την διά των ενεργειών του επάνοδον της ησυχίας και ευταξίας καθ' όλην την Πελοπόννησον. Περί δε την 6 ώραν της νυκτός έφθασαν οι Κολοκοτρωνικοί έξωθεν του παλαμηδίου, και ηύραν ανοικτήν την πρώτην πύλην. Ο Γρίβας εσκόπευε ν' αφήση τους προπορευομένους οπλαρχηγούς να έμβωσιν ανύποπτοι, και έπειτα κλείσας την πύλην να τους συλλάβη. Ο Τσόκρης και τινες άλλοι εμβήκαν πρώτοι· αλλά, πριν προχωρήσωσι και κλεισθή η πύλη, ακράτητοί τινες της φρουράς τους ετουφέκισαν, εφόνευσαν 2, επλήγησαν 4, εν οίς και τον Τσόκρην εις την χείρα, συνέλαβαν 3 ζώντας και εγύμνωσαν και αφώπλισαν πολλούς των εκτός καταδιωχθέντας. Εν ώ δε συνέβαιναν ταύτα, έπεσαν τινες κανονίαι από του παλαμηδίου επί τους φεύγοντας. Ακούσας ο Γενναίος τον κρότον και υπολαβών ότι ανηγγέλλετο η κυρίευσις του παλαμηδίου, ως προεσχεδιάσθη, κατέπλευσεν εν τάχει μετά των στρατιωτών του εις το κανονοστάσιον των πέντε αδελφών, εισήλθεν εις την πόλιν την νύκτα διά της πύλης εκείνης, ευρών αυτήν κατά διαταγήν του Φωτομάρα ανοικτήν, και ανέμενε το φως της ημέρας εις αποβολήν των εν τη πόλει Γριβαίων· αλλά μαθών το πρωί τα εν τη νυκτί συμβάντα, και ιδών ότι εκινδύνευε να συλληφθή, εκλείσθη και ωχυρώθη μετά των περί αυτόν εντός τινων οικιών. Έφθασε την νύκτα εις το Ναύπλιον το βουλευτικόν εξ Ερμιόνης και εμεσολάβησε την επαύριον προς τους αντιφερομένους· συνέτρεξεν εις συμβιβασμόν και ο εν τη πόλει διατρίβων Υψηλάντης, εκίνησαν και οι πολίται πάντα λίθον εις αποτροπήν συγκρούσεως, και ούτως ο Γενναίος, συνοδευόμενος εις ασφάλειάν του παρά του Γαρδικιώτη Γρίβα και του Νικολού Στράτου, εξήλθε της πόλεως αβλαβής, απεμακρύνθη της Αργολίδος και ο Κολοκοτρώνης και εξέδωκεν άλλας προκηρύξεις εναντίας των πρώτων δυσφημών τους Στερεοελλαδίτας.

Ο δε Φωτομάρας είχεν υπαρχηγούς εν τη ακροναυπλία τον Γιαννάκην Στράτον και τον Κωνσταντίνον Δούκαν. Αξιώτεροι οι υπαρχηγοί του αρχηγού ίσχυαν και εν πάση υποθέσει ηρωτώντο. Καθ' όν δε καιρόν ο Γενναίος εισήλθεν εις την πόλιν, ήσαν οι δύο ούτοι εν Σαλαμίनि· επανελθόντες δε και μαθόντες ότι εισήχθη ο Γενναίος εν αγνοία των αντιπροσώπων αυτών, ήργευσαν τον Φωτομάραν, και μη παύοντες να τον ονομάζωσι φρούραρχον ήρπασαν μετά τινος Ευαγγέλη την πραγματικήν Αρχήν του φρουρίου· υπερείχε δε ο Στράτος. Εν μέσω τόσω δεινών παθημάτων οι κάτοικοι του Ναυπλίου ικέτευσαν την εν Πόρω κυβέρνησιν να μεταβή όσον τάχιον εις την νόμιμον καθέδραν της προσδοκώντες επί τη μεταβάσει αυτής ανακούφισιν των δεινών· ηνάγκαζαν την κυβέρνησιν να μεταβή όσον τάχιον εις Ναύπλιον και οι μεταβάντες εκεί βουλευταί· υπέσχοντο και οι φρούραρχοι υπακοήν εις τας διαταγάς της. Εν όσω αντείχεν η ακρόπολις των Αθηνών είχε λόγους η κυβέρνησις να μη απομακρυνθή· αλλ' αφ' ού έπεσεν, ανωφελής ήτο πάσα περαιτέρω διατριβή της εν Πόρω·

Ιούνιος δι' όλα ταύτα απάρασα την 15 Ιουνίου κατευωδώθη την επαύριον εις Ναύπλιον.

Ήρχισε και η βουλή την 21 τας τακτικές συνεδριάσεις της, συμπληρωθέντος του

απαιτουμένου αριθμού των μελών αυτής· αλλά τα πράγματα του Ναυπλίου, αντί να καλλιερεύσων επί της εν αυτώ εγκαταστάσεως της κυβερνήσεως, χειροτέρευσαν, δοθείσης της ακολούθου μικράς αφορμής.

Την νύκτα της 28 ήλθαν εις χείρας εντός της πόλεως στρατιώται του Σταύρου Γρίβα και του Γιαννάκη Στράτου καθ' οδόν απαντηθέντες, και η μικρά αλληλομαχία αύτη έγεινε πρόξενος τόσων κακών, όσα δεν έπαθεν άλλοτε η πολλά και πολλάκις παθούσα εκείνη πόλις· ενόμιζέ τις ότι τα δύο φρούρια, το του παλαμηδίου και το της ακροναυπλίας, κανονοβολούντα και κανονοβολούμενα, κατείχοντο υπό δύο εχθρικών στρατευμάτων, και ότι η πόλις, κανονοβολούμενη άνωθεν του παλαμηδίου και της ακροναυπλίας, κατείχετο υπό εχθρών αμφοτέρων των φρουρών. Εννέα ημέρας ακατάπαυστος ηκούετο καταστρεπτικός και φονικός κρότος κανονίων και τουφεκίων·

Ιούλιος 200 κανονόσφαιραι και βόμβαι ερρίφθησαν την 1 Ιουλίου, και αι δυστυχείς οικογένειαί, αι υπό των Τούρκων καταδιωκόμεναι και εις την πόλιν ασφαλείας χάριν καταφυγούσαι, απεδήμουν εκ της καταστρεφόμενης πόλεως αι μεν ενοχλούμεναι επί της εξόδου, αι δε γυμνούμεναι οικίαί, εν αις και η του Πανούτσου Νοταρά, επατήθησαν και διηρπάγησαν^ πολίται, εν οίς και οι Δηληγιάνναι Αναγνώστης και Κανέλος, ο Επίσκοπος Βρεσθένης και ο Γιώργης Τσόκρης απεκομίσθησαν οι μεν εις παλαμήδι οι δε εις ακροναυπλίαν και τινες αυτών εκακοποιήθησαν και εξημιώθησαν· ως και αυτό το βουλευτήριο έγεινε θέατρον κακοπραγιών, και μία κανονόσφαιρα εμπεσούσα άνωθεν του παλαμηδίου, εν ώ συνεδρίαζαν οι βουλευταί, εφόνευσεν ένα εξ αυτών, τον Χρήστον Γεροθανάσην, και επλήγωσεν άλλον τον Γιαννάκη Χατσή-Πέτρου· η βουλή και η αντικυβερνητική επιτροπή κατέφυγαν εις τον θαλασσόπυργον· 100 εφονεύθησαν και επληγώθησαν· εφονεύθη επί της αισχράς ταύτης αλληλομαχίας και ο αυτοχειροτόνητος αντιπρόσωπος των φιλελληνικών εταιριών της Αμερικής, Βάσιγκτων, μαχόμενος υπέρ του Στράτου εν τη ακροναυπλία και κανονοβοληθείς άνωθεν του παλαμηδίου. Η δε κυβέρνησις, ανίκανος να επαναγάγη την ευταξίαν εις την έδραν της, μετεκάλεσε το εν Μεθένοις τακτικόν εις παραλαβήν των φρουρίων, αλλά το απέπεμψε μετ' ολίγον, μη συγκατατιθεμένων των κατεχόντων αυτά· μετεκάλεσε μετά ταύτα τον Τσώρτσην στρατοπεδεύοντα μετά την παράδοσιν της ακροπόλεως των Αθηνών επί του ισθμού εις προφύλαξιν της Πελοποννήσου από ενδεχομένης εχθρικής εισβολής· ο Τσώρτσης ήλθε και εσκήνωσε την 15 προ των πυλών του Ναυπλίου εν τη αγία Μονή, και οι αλληλομαχούντες φρούραρχοι του παλαμηδίου και της ακροναυπλίας τον εχαιρέτησαν κανονοβολούντες, του εμήνυσαν ότι ήσαν ευπειθέστατοι εις τας διαταγάς του και υπήγαν εις χαιρετισμόν του· αλλά τρεις εβδομάδες παρήλθαν ανωφελώς εις προτάσεις και αντιπροτάσεις. Ανέβη ο Τσώρτσης εις παλαμήδι και ενδιέτριψε δύο ημέρας. Εκάτερος των φρουράρχων υπέσχετο να υπακούση, αν υπήκουε και ο αντίζηλός του. Ο Τσώρτσης διέταξε να περιορισθώσιν, ο μεν εν τω παλαμηδίω, ο δε εν τη ακροναυπλία, ν' απαλλάξωσι δε αμφοτέροι την πόλιν των στρατιωτών, και να παραδώσωσι τας πύλας και τα κανονοστάσια εις την κυβέρνησιν· συνήνεσαν αμφοτέροι, και διέταξεν ο Θεοδωράκης Γρίβας τον αδελφόν του Σταύρον να εξέλθη της πόλεως. Εξήλθεν· αλλ' αντί ν' απέλθη εις τα χωρία, όπως διετάχθη, ωχυρώθη προ των πυλών αυτής, ως αν

είχε σκοπόν να την πολιορκήση, έκοψε το εισρέον νερόν και έδειρε καί τινα αξιωματικόν του αρχιστρατήγου. Ηγανάκτησεν ο αρχιστράτηγος και ηπειλήσεν ν' αποκηρύξη τους Γρίβας. Αλλ' οι Γρίβαι ηύραν απροσδοκίτως υπεράσπισιν παρ' αυτή τη αντικυβερνητική επιτροπή. Ο Τσώρτσης αγανακτών εκήρυξεν ότι παρητείτο αν δεν εισηκούετο· επί τέλους ο μεν Σταύρος έπαυσεν ενοχλών την πόλιν, ο δε Στράτος παρέδωκεν όσα κατείχεν εν αυτή κανονοστάσια. Εξήλθαν της ακροναυπλίας και ο κατ' όνομα φρούραρχος Φωτομάρας και ο αληθής φρούραρχος Στράτος αφήσας αντιπρόσωπόν του τον Δούκαν· ο δε Γρίβας διέμεινεν εν παλαμηδίω ως και πρότερον. Ως αν δεν ήρκει δε η προς τον αρχιστράτηγον παρακοή των υπαλλήλων του εις εξουθενισμόν της Αρχής του, ήλασαν οι της φρουράς του παλαμηδίου απέμπροσθέν του, διατρίβοντος εν τη αγία Μονή, ολόκληρον αγέλην βοών αρπαγείσαν από τινων χωρίων, και προσέβαλαν και τον Κώσταν Μπότσαρην σταλέντα παρά του αρχιστρατήγου εις απόλυσιν των αρπαγέντων ζώων. Έχων τις υπ' όψιν τον περί ου ο λόγος εξευτελισμόν των υπερτάτων Αρχών ευκόλως δύναται να νοήση πόσον αθλία ήτο τω καιρώ εκείνω η κατάστασις όλης της Ελλάδος. Τούτων γενομένων, ητοιμάσθη ν' αναχωρήση την 15 αυγούστου ο Τσώρτσης εις τον ισθμόν· αλλά δύο ημέρας προ της αναχωρήσεώς του συνέβη ό,τι ολίγον έλειψε να φέρη αποτελέσματα δεινότερα.

Επικρατούσης της ταραχής του Ναυπλίου, πολλοί Στερεοελλαδίται ετοποθετήθησαν εν τη Δελαμανάρα κατά διαταγήν του αρχιστρατήγου προς σωφρονισμόν εν καιρώ ανάγκης των εν τη πόλει εκείνη απειθούντων και ατακτούντων. Επτά ημέρας διετέλουν άσιτοι και μόνην τροφήν είχαν τους καρπούς των αμπέλων της Αργολίδος. Τινές των χωρικών, πλήρεις αγανακτήσεως ότι αι άμπελοι των ετρυγούντο τοιουτοτρόπως, εσκότωσαν δι ενέδρας δύο στρατιώτας. Γνωστού τούτου γενομένου, διεδόθη λόγος ότι οι Πελοποννήσιοι συνώμοσαν να σκοτώσωσι τους Στερεοελλαδίτας· ο ψευδής ούτος λόγος επιστεύθη, και διά μιας και οι εν τοις φρουρίοις και οι εν τη πόλει του Ναυπλίου και οι του εν Δελαμανάρα στρατοπέδου Στερεοελλαδίται όλοι έτρεξαν εις την πόλιν του Άργους προς εκδίκησιν του χυθέντος αίματος και τιμωρίαν των υπολαμβανομένων συνωμοτών. Καλή τύχη, ευρέθησάν τινες φρόνιμοι Πελοποννήσιοι οπλαρχηγοί εν τη πόλει του Άργους, οίτινες, θέλοντες να προλάβωσι τα κακόν, συνέλαβαν τους φονείς προς τιμωρίαν, και εκλείσθησαν μετά των στρατιωτών αυτών εν ταις κατοικίαις των διδόντες τόπον τη οργή· αλλ' οι χωρικοί ετοποθετήθησαν ένοπλοι εντός των επί της εισόδου της πόλεως κήπων και ερειπίων, και αντεστάθησαν κατ' αρχάς· φονευθέντων δέ τινων, διεσκορπίσθησαν. Οι δε Στερεοελλαδίται, πατήσαντες την πόλιν και μη ευρίσκοντες Πελοποννησίους εν ταις οδοίς, ετράπησαν εις λεηλασίαν και αρπαγήν κυρίως φαγωσίμων. Ευρίσκετο την ημέραν εκείνην εντός του Άργους ο γενναióφρων Χατσή-Μιχάλης μετά του μικρού ιππικού του. Ούτος φανείς εν μέσω των μαινομένων στρατιωτών, εστηλίτευσεν ως ψευδή την ολεθρίαν φήμην, είπεν, ότι οι φονείς συνελήφθησαν και θα ετιμωρούντο, τοις έφερε πολυειδείς τροφάς, και καθησυχάσας αυτούς διά των πατριωτικών του νουθεσιών, τους έπεισε να επανέλθωσιν αυθημερόν εις τα ίδια, και ούτως επροφυλάχθη η πόλις από της καταστροφής.

Εν ώ δε έπασχε τα πάνδεινα το Ναύπλιον, εκινδύνευσε να εξοντωθή και όλος ο στόλος των Σπετσών εντός του λιμένος υπό των εχθρών του ελληνικού αγώνος Αυστριακών. Δύο πλοία

της νήσου ταύτης, το του Αναργύρου Λεμπέση και το του Γιάννη Κούτση, συνέλαβαν έξωθεν της Πρεβέζης τέσσαρα αυστριακά μεταφέροντα ξυλείαν εκ Τεργέστης εις Αλεξάνδρειαν επί λόγω ότι τα φορτία των ήσαν ιδιοκτησία τουρκική, και έστειλαν εις το εν Ναυπλίω θαλάσσιον δικαστήριον τα έγγραφα προς εξέτασιν. Έτυχε να ευρεθή τότε εν τω λιμένι του Ναυπλίου ο διαδεχθείς τον αυστριακόν ναύαρχον Παυλούκην Δάνδολος επί του δικρότου Ενυούς (Bellona) 64 κανονίων, έχων παρ' αυτώ και έν βρίκι, και εζήτησε να ίδη τα έγγραφα· αλλ', αφ' ού τα έλαβε, τα εκράτησεν, αν και έδωκε τον λόγον του να τα επιστρέψη· την δε επαύριον (18 Ιουλίου) κατέπλευσεν εις Σπέτσας απαιτών τα συλληφθέντα πλοία και τα φορτία. Αντέτεινε το κοινόν επί λόγω, ότι τα μεν κατεδικάσθησαν, τα δε εδικάζοντο, και τον παρέπεμψεν εις το δικαστήριον και εις την κυβέρνησιν· αλλ' εκείνος, απαντήσας ότι ούτε δικαστήριον εγνώριζεν ούτε κυβέρνησιν, έχυσε τους πυριφλεγέθοντας του δικρότου και του βρικίου, και αι πυρινόσφαιραι, και οι μύδροι και αι βομβίδες και οι πυροσίφωνες έπεσαν διά μιας βροχηδόν εις τον μεστόν ταις ημέραις εκείναις πλοίων λιμένα και εις αυτήν την πόλιν. Οι Σπετσιώται, απροετοίμαστοι προς αντιπαράταξιν, και φοβηθέντες παντελή καταστροφήν των εν τω λιμένι πλοίων έσπευσαν να εξιλιώσωσι τον καταστροφέα παραδώσαντες τα τέσσαρα. Ο Δάνδολος, παραλαβών αυτά αδικαστα έπαυσε να κεραυνοβολή, αλλ' απήτησεν εξακισχίλια δίστηλα εντός δύο ωρών προς αποζημίωσιν άλλου φορτίου ως κακώς καταδικασθέντος τον παρελθόντα ιανουάριον παρά του θαλασσίου δικαστηρίου· αλλά, πριν παρέλθωσιν αι δύο ώραι, πνεύσας σφοδρός άνεμος τον ηνάγκασε ν' απομακρυνθή. Η κυβέρνησις διεμαρτυρήθη κατά της αυθαιρέτου και καταστρεπτικής πράξεως, εμέμφθησεν την πράξιν και οι εν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις των άλλων μεγάλων Δυνάμεων, και ο Δάνδολος δεν επέμενεν έκτοτε εις την απαίτησίν του. Εν τοσοούτω, μεγίστην βλάβην έπαθεν ο στόλος των Σπετσών, και έν των πλοίων αυτου άναψεν, αλλ' εσβέσθη· εφονεύθησαν και 13, οι μεν εν τοις πλοίοις οι δε εν τη πόλει και κατεστράφησαν και δύο παραλίμενοι οικίαι. Τοιουτοτρόπως επροοιμίασεν ο Δάνδόλος, δυσμενέστερος φανείς και αυτου του Παυλούκη. Είχεν ίσως δίκαιον και τα συλληφθέντα υπό την σημαίαν του αυτοκράτορας του πλοία διά της βίας να λυτρώση, και τας αποφάσεις του εν Ναυπλίω θαλασσίου δικαστηρίου ως μη δικαίας να θεωρήση· τω όντι, το δικαστήριον εκείνο ήτον εργαστήριο ανομίας και αδικίας· αλλά δι' ών έπραξεν υπερεπήδησε τους όρους και του δικαίου και του ανθρωπισμού· δυνάμενος να ικανοποιηθή, ως ικανοποιούνται οι αρχηγοί των άλλων ευρωπαϊκών μοιρών διά παρόμοια παθήματα, ησέβησε μεταχειρισθείς τρόπους καταστροφής, ους πάσα ευνομουμένη πολιτεία αποδοκιμάζει και ουδείς άλλος των ευρωπαϊών συναδέλφων του μετήλθεν, εις φθοράν ολοκλήρου στόλου, όθεν εκρέματο η σωτηρία όλου του έθνους. Ολόκληρος δε ο στόλος των Σπετσών θα εφθείρετο, αν δεν επρόφθαναν οι Έλληνες να σβέσωσι την εν μέσω αυτου εξαφθείσαν φλόγα.

Ο δε Ιβραήμης, αφ' ού ανεπαύθη ικανόν καιρόν εν τοις μεσσηνιακοίς φρουρίοις, εξεστράτευσεν, αρχομένου του έαρος, εις Ηλείαν και Αχαΐαν, και διέταξε να παραπλέωσι καιί τινα πλοία· πρώτον δε έργον του υπήρξε το εξής.

Προ ενός ήμισυ έτους ανεφάνη κατά τα Τριπόταμα της επαρχίας Γαστούνης ασκητής καταγόμενος εξ Ιθάκης και κοινώς λεγόμενος διά μεν το μικρόν ανάστημά του Παπουλάκης, διά δε την πολλήν αρετήν του Αγιοπατέρας· τον ασκητήν τούτον συνώδευεν ασκήτρια θαυμάζουσα και εξυμνούσα την οσιότητα του βίου του. Διαδοθείσης της φήμης

της αγιότητας του Παπουλάκη, προσήρχοντο καθ' ημέραν χριστιανοί αιτούμενοι τας ευχάς του και προσφέροντες αὐτῷ χάριν ευλαβείας δώρα. Ο Παπουλάκης, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἠέλεε να οικοδομήσῃ ἐπὶ τῆς θέσεως ἐκείνης μονήν, δεν ἀπεποιεῖτο τα προσφερόμενα, και ἔκτισε την μονήν του· και οι μεν χωρικοί ευλαβεία κινούμενοι δεν ἔπαυαν φέροντες ἀναθήματα, αὐτὸς δε ἀπεταμίευεν· ως ἀπαρνηθεῖς δε τα ἐγκόσμια και ἀφωσιωμένος εἰς τα θεία σπανίως ἐφαίνετο, και ἐδέχετο τους προσερχομένους ἡ γυνὴ διηγουμένη την ἰσάγγελον πολιτείαν και τας θείας ὁράσεις αὐτοῦ· δεν ἔπαυε δε ἐξ ὀνόματός του και να παρηγορῇ τους φοβούμενους τους Τούρκους λέγουσα, ὅτι ὁ Ὑψιστος ἀπεφάσισε την καταστροφὴν των ἀσεβῶν, και ὅτι ἀπεκάλυψε τῷ πιστῷ του θεράποντι, Παπουλάκη, την ἡμέραν, καθ' ἣν θα ὠδήγῃ αὐτὸς τους Ἕλληνας εἰς ἐκτέλεσιν τῆς θείας βουλῆς βαστῶν μόνον ρόπαλον. Ἐπίστευαν οι ἀπλοὶ τους λόγους τῆς γυναικός, και ὁ Παπουλάκης, φωτιζόμενος ὑπὸ των ἀνακαλύψεων αὐτῆς, ἐθεωρήθη μετ' ὀλίγον, ἐξ ὧν ἔλεγεν, ως λαβῶν θεόθεν και το διορατικὸν χάρισμα. Τόσον δε ἠύξησεν ἡ προς αὐτὸν ευλάβεια του κοινού, ὥστε οὐδεὶς ἐτόλμα να δείξῃ ὅτι ἐδυσπίστει εἰς την αγιότητά του· ὅλοι δε, ὅσους ἔκρινεν ἀξιους τῆς παρουσίας του, ἴσταντο ἐνώπιόν του ἀσκεπεῖς, και ἐσταυρωμένας κρατοῦντες τας χεῖρας ἠκροάζοντο ὅσα ἔλεγεν ως θεόπνευστα. Ἐν τσοσούτῳ, ἀκούσας ὁ Ἰβραήμης ἐπὶ τῆς πορείας του τα φημιζόμενα περὶ του ἀνδρός, και κυρίως περὶ των θησαυρισμάτων αὐτοῦ, ἔστειλεν ἐν σώμα εἰς Τριπόταμα, ὅπερ ἐπιπεσόν αἰφνης ἤρπασεν ὅλα τα ἐκεῖ ἀναθήματα, ἔκαυσε την μονήν, συνέλαβε τον ἀσκητὴν και την ἀσκήτριαν, και τον μεν ἔσφαξε, την δε ἐδημοπράτησε.

Χωρῶν δε ὁ ἐχθρὸς προς την Ἠλείαν διέβη ἀνεμπόδιτος και ἀτουφέκιστος το Κλειδί, ἐπέρασε τον Ἀλφειὸν και συνέλαβέ τινὰς των καταφυγόντων εἰς τα νησίδια και πολλοὺς των κατὰ το Κατάκολον συσσωρευθέντων και χάριν ἀσφαλείας εἰς Ζάκυνθον διαπορθμευμένων, τους μεν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς τους δ' ἐπὶ τῆς θαλάσσης· ἠγχαλώτευσεν και πολλὰς οικογενείας εἰς τα παρακείμενα πυκνὰ δάση καταφυγούσας και διὰ του πυρός και του γαυγίσματος των ρινηλατούντων σκύλων ἀνευρισκομένας. Πολλὰς γυναῖκες ἐπὶ τῆς καταδιώξεως ταύτης αὐτολοκαυθώθησαν εἰς ἀποφυγὴν των δεινῶν τῆς αἰχμαλωσίας. Δῆμος δέ τις Κόλιας ἐφόνευσεν αὐτοχειρὶ την σύμβιον του και το τέκνον του, και διασωθεῖς ως ταχύπους ἐδικαιολογεῖτο, ὅτι εἰσήγαγεν ἀμίαντα εἰς τον παράδεισον τα θύματα τῆς χειρός του. Πατήσας ὁ Ἰβραήμης και κακοποιήσας την ἐπαρχίαν τῆς Γαστούνης ἀπέστειλε διὰ των Πατρῶν μέρος του στρατεύματός του εἰς την στερεάν Ελλάδα, ἵνα συνοδεύσῃ τρισχιλίους ἵππους μακρόθεν μετακομιζομένους προς ἀναπλήρωσιν του καθ' ἡμέραν φθειρομένου ἵππικῆς του και των ὑποζυγίων του· αὐτὸς δε ἐξεστράτευσεν εἰς ἄλωσιν του Χλουμουτσίου και ἐφθασεν ἐξωθεν αὐτοῦ την 15 ἀπριλίου.

Το φρούριον τούτο ἦτο, ως εἴρηται, πάντῃ ἡμελημένον και ἐγκαταλελειμμένον ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀρχομένου δε του μαρτίου του ἔτους τούτου, ἐναυάγησε παρά τῷ παρακειμένῳ λιμένι τῆς Γλαρέντσας πολεμικὸν τουρκικὸν πλοῖον 14 κανονίων· ἐξ αὐτῶν ἐτέθησαν 8 ἐπὶ του φρουρίου τούτου· ἀλλ' αἱ δεξαμεναὶ του ρανίδα νεροῦ δεν εἶχαν, διότι οὐδέποτε ἐκαθαρίσθησαν οὐδ' ἐπεσκευάσθησαν. Ἐπὶ δε τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης κατέφυγαν εἰς αὐτό, καθὼς κατέφευγαν και ἄλλοτε, χάριν ἀσφαλείας 1500 ψυχὰς και εἰσήλθαν εἰς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ 300 μαχηταὶ ὑπὸ τον Μιχάλην Σισίνην. Ὁ Ἰβραήμης, προσκαλέσας τους ἐγκλείστους να παραδοθῶσι και μὴ εἰσακουσθεῖς, τους ἐπολιόρκησε, και στήσας τρία ἐλαφρὰ κανόνια και ἀποβιβάσας ἐκ των πλοίων δύο βομβοβόλους τους ἐπολέμει. Ἀντείχαν

οι έγκλειστοι κατ' αρχάς γενναίως, και τρις εξώρμησαν διά νυκτός επί τον εχθρόν· αλλά δεν ήσαν προητοιμασμένοι εις μακράν πολιορκίαν, ουδέ την επροσδόκων· διότι και άλλοτε οι εχθροί διέβησαν απέμπροσθεν του φρουρίου και δεν το επολιόρκησαν· εψεύσθησαν όμως αι προδοκίαι των, και οι εχθροί διέμειναν ταύτην την φοράν πολιορκούντες αυτό τρεις εβδομάδας, έως ου η δίψα ηνάγκασε τους εγκλείστους να παραδοθώσι την 5 μαΐου εις την διάκρισιν του εχθρού απορρίψαντος πάντα συμβιβασμόν. Τόσον δε σφοδρά ήτον η καταβασανίζουσα αυτούς δίψα, ώστε πάμπολλοι απέθαναν άμα εξελθόντες και πiónτες διά μιας κατά κόρον. Εκτός του Σισίνη καί τινων άλλων, οι λοιποί κατεδικάσθησαν εις δουλείαν· δεκαπέντε δε Έλληνες εφονεύθησαν επί της πολιορκίας.

Εν ώ δε ο Ιβραήμης κατεγίνετο εις τα της Ηλείας, εξέπλευσε του Ελλησπόντου εις υποστήριξιν των επιχειρημάτων αυτού ο οθωμανικός στόλος συγκείμενος εξ ενός δικρότου, εννέα φρεγατών και δεκαοκτώ βρικών και γολεττών υπό τον Ταχήρπασαν και τον Πατρονάμπεην, και μηδέν απαντήσας κατά τον πλουν εμπόδιον κατευοδώθη εις Νεόκαστρον.

Ο δε αποπλεύσας του Πειραιώς Κοχράνης επεσκέφθη την Ύδραν και τας Σπέτσας. Συνήλθαν συγχρόνως κατά διαταγήν του εις Χέλι αντικρύ των Σπετσών αι μοίραι των τριών ναυτικών νήσων. Η ψαριανή δεν είχε την φοράν ταύτην τον αρχηγόν της Νικολήν Αποστόλη, υφ' όν πολλάκις εδοξάσθη. Ο αξιότιμος ούτος και αρχαϊκός ανήρ επλήρωσε το κοινόν χρέος την 6 απριλίου εν Αιγίνη, όπου μετώκησε καταστραφείσης της πατρίδος του. Έτοιμοι ήσαν αι ελληνικαί μοίραι να εκπλεύσωσιν· αλλ' ο Κοχράνης, μαθών ότι ο Ιβραήμης διέμενεν εντός τινος εν τω λιμένι της Γλαρέντσας βρικού, διαρκούσης της πολιορκίας του Χλουμουτσιού, έβγαλε κατά νουν να τον αφαρπάση, και αφήσας όλον τον στόλον απέπλευσεν επί της φρεγάτας επαγόμενος και την Καρτερίαν. Την 10 μαΐου προς το εσπέρας επλησίασεν η Ελλάς την Γλαρέντσαν υπ' αυστριακήν σημαίαν· αλλ' ο Ιβραήμης, είτε εξ υποψίας είτε εκ περιστάσεως, προλαβών απέβη εις την ξηράν· ο δε Κοχράνης, μη ευρών το θήραμά του προσέβαλε δύο αιγυπτίας κορβέττας, έβλαψε την μίαν και εσκοτώσε πολλούς του πληρώματος, αλλ' ουδεμίαν συνέλαβε. Καθ' ήν δε ημέραν έπλευσεν η Ελλάς προς την Γλαρέντσαν, έπλευσε και η Καρτερία προς τας Πάτρας· αλλά, παθούσης της μηχανής της, επόδισε, και εν ώ παρήλλαττε τον Μαλέαν, σφοδρός ανεμοστρόβιλος έρριψε τα δύο της κατάρτια. Δέκα δε ημέρας περιπλεύσας ο Κοχράνης το Ιόνιον πέλαγος συνέλαβε πλοίον φέρον πολεμεφόδια και αιχμαλώτους Έλληνας μετακομιζομένους εις Νεόκαστρον προς μεταβίβασιν εις Αίγυπτον και το απέστειλεν εις Πόρον αποβιβάσας αβλαβείς εις το Λοιμοκαθαρτήριον της Ζακύνθου δέκα Τούρκους ευρεθέντας εν αυτώ· την δε 25 απήντησεν εκτός των Κυθήρων τον ελληνικόν στολίσκον αναμένοντα αυτόν εκεί κατά δευτέραν διαταγήν του και συγκείμενον εξ ενός τρικατάρτου, δεκατεσσάρων βρικών και οκτώ πυρπολικών, και συναπέπλευσεν εις Αλεξάνδρειαν επί σκοπώ να πέση αίφνης εις τον λιμένα και καύση διά των πυρπολικών τον εν αυτώ στόλον του Μεχμέτ-Αλή ανέτοιμον εις αντίστασιν και εις έκπλουν.

Ιούνιος Την 4 Ιουνίου, μετά μεσημβρίαν, εφάνησαν τα ελληνικά πλοία έμπροσθεν της Αλεξανδρείας υπό αυστριακήν σημαίαν· και εν πρώτοις μεν υπελήφθησαν ως αυστριακά εμπορικά υπό συνοδίαν φρεγάτας· αλλά πλησιάσαντα εγνωρίσθησαν, και αι προφυλακίδες του στόλου του Μεχμέτ-Αλή φοβηθείσαι έδραμαν εις τον

λιμένα, και μία αυτών εκάθησεν επί του στόματος. Η Ελλάς ηγκυροβόλησε δύο μίλια μακράν της ξηράς, και ο Κοχράνης διέταξε τα οκτώ πυρπολικά να εισπλεύσωσιν· εισέπλευσαν δύο και έκαυσαν την επί του στόματος προφυλακίδα 22 κανονίων. Κατεταράχθησαν οι Αιγύπτιοι ιδόντες τον εχθρόν προ των θυρών, ηγωνίσθησαν δι' όλης της νυκτός να ετοιμάσωσι τα πλοία των, και, πρωίας γενομένης, ο Μεχμέτ-Αλής έπλευσεν ως παρατηρητής προς το στόμα του λιμένος επί τινος πολεμικού βρικίου νεωστί κατασκευασθέντος εν Μασσαλία· εξέπλευσαν μετ' ολίγον και τινες κανονοφόροι επί σκοπώ να κυριεύσωσι πυρπολικόν ελληνικόν κείμενον υπό την ξηράν εν άκρα νηνεμία, αλλ' ουδέν κατώρθωσαν. Τα ελληνικά πλοία διέμειναν όλην την ημέραν έμπροσθεν του λιμένος και προς το εσπέρας εστράφησαν αρκτοδυτικώς· την δε επαύριον εξέπλευσαν έξ φρεγάται, έξ κορβέτται και δέκα βρίκια εις καταδίωξιν αυτών υπό την οδηγίαν του Μεχμέτ-Αλή. Ο στόλος ούτος ηκολούθησε τα ελληνικά μέχρι της Ρόδου μακρόθεν, έως ου έγιναν άφαντα· την δε 20 επανήλθαν εις τα ίδια, και η Ελλάς ηγκυροβόλησεν εν Πόρω.

Μετά δε την πτώσιν του Χλουμουτσίου μετέβη ο Ιβραήμης εις Πάτρας, δουλαγωγήσας καθ' οδόν επτακοσίας ψυχάς καταφυγούσας εις την λίμνην της Καλογραίας κατά τον Πάπαν και μετέβη την 25 μαΐου εις Ρίον, όπου παρέλαβε τους τρισχιλίους ίππους του. Την δε 2 Ιουνίου εξαπέστειλεν εις χρήσιν της εν Τριπολιτσά φρουράς δισχίλια τροφοφόρα ζώα υπό την συνοδίαν του Δελή-Αχμέτη.

Δύο ήμισυ έτη παρήλθαν αφ' ού επάτησε την Πελοπόννησον ο Ιβραήμης και μεγάλα τα εντεύθεν παθήματα των Πελοποννησίων. Τα ζοφερά σπήλαια, αι δυσανάβατοι ακρώρειαι, τα δυσπρόσιτα έλη, οι κρημνοί και οι απότομοι βράχοι ήσαν τα μόνα ασφαλή κατοικήτήριά των, το χώμα δε πολλάκις στρωμνή και τροφή τα άγρια χόρτα· εφονεύοντο, ηχμαλωτίζοντο, ελαφυραγωγούντο, κατεστρέφετο η πατρίς των, αλλά δεν επροσκύνουν. Επί των ημερών όμως τούτων οι κάτοικοί τινων επαρχιών απηρνήθησαν τον εθνικόν αγώνα. Πρό τινος καιρού είχε μυστικές σχέσεις προς τον Ιβραήμην εις των υποπληρχηγών της επαρχίας των Πατρών, ο εκ Ζουμπάτης Δημήτρης Νενέκος. Ούτος απέρριψεν επί της εκστρατείας ταύτης το προσωπίον, εστράτευσε μετά του Ιβραήμη κατά των συμπολιτών του, και συμβουλευσας αυτόν να ανεξικακή και να πολιτεύεται τους Έλληνας επιεικώς, εδείχθη θερμός απόστολός του. Το παράδειγμα και η φωνή του αρνησιπάτριδος Νενέκου, η πλαστή εξημέρωσις του αγρίου Ιβραήμη, αι ευτυχείς εκστρατείαι του, η απελπισία των λαών από πάσης αντιλήψεως και η γενική παράλυσις των ελληνικών πραγμάτων τόσον επηρέασαν τα πνεύματα των ανθρώπων, ώστε τα πλείστα χωρία των επαρχιών Πύργου, Γαστούνης, Πατρών, Βοστίτης και Καλαβρύτων επροσκύνησαν, και το μόλυσμα φόβος μέγας ήτο μη διεδίδετο και αλλού· θεραπείαν το κακόν δεν είχεν ειμή την εμπύχωσιν των λαών διά της εν Πελοποννήσω συστάσεως στρατοπέδων. Ακάματος εδείχθη ο Κολοκοτρώνης εν τη δεινή ταύτη ώρα· έγραψε παντού απειλών και συμβουλευών, εκίνησε στρατιωτικά σώματα εις διάφορα μέρη της Πελοποννήσου, προητοίμασε το εν τω ομφαλώ αυτής φρούριον της Καρυταινης εις αντίστασιν και καταφύγιον των περιοικούντων, και έστειλεν ικανούς εις υπεράσπισιν του μεγάλου Σπηλαίου, καταφυγίου των γειτονικών επαρχιών, διότι εμελέτα ο Ιβραήμης να το πατήση είτε ως εχθρός είτε ως φίλος.

Την δε 13 επανήλθεν ο Δελή-Αχμέτης εκ Τριπολιτσάς εις Πάτρας, αφ' ού εξετέλεσεν

ευτυχώς το έργον του, και την 17 εστράτευσε ο Ιβραήμης εις την επαρχίαν των Καλαβρύτων μηδεμίαν προξενήσας καθ' οδόν επί τη συμβουλή του Νενέκου βλάβην, και εσκήνωσε κατά το μετόχιον του μεγάλου Σηηλαίου, Σάλμενα, δύο ώρας μακράν της πόλεως των Καλαβρύτων και δύο ήμισυ του μοναστηρίου, και έγραψε προς τους πατέρας περιποιητικώ τω τρόπω προσκαλών αυτούς εις το στρατόπεδόν του ίνα λάβωσι τα αμνηστήρια και συμβουλευώσων, ως υπηρετάι του Θεού του ελέους και της ειρήνης, τους προκρίτους της Πελοποννήσου να μη γίνωνται αφορμή της φθοράς του τόπου και της αιματοχυσίας των αδελφών των. Φοβηθέντες οι πατέρες υπεκρίθησαν υποταγήν, αλλ' απειποιήθησαν να μεταβώσιν εις το στρατόπεδόν του. Απήτησε και εκ δευτέρου ο Ιβραήμης την παρουσίαν των ενώπιον του ως αναγκαίαν, αλλά παρήκουσαν και εκ δευτέρου, επαναλαμβάνοντες πάντοτε την προς την υψηλήν Πύλην πίστιν και υποταγήν των. Τοις έγραψεν ο Ιβραήμης και τρίτην φοράν αυστηρότερον, και επειδή ουδέ τότε εισηκούσθη, απεφάσισε να τους τιμωρήσῃ. Την νύκτα της 23 ανέβησαν τρισχίλιοι εχθροί υπό την οδηγίαν των περί τον Νενέκον διά δυσβάτων μερών και δι' αγνώστων μονοπατίων εις τον υπερκείμενον του μοναστηρίου υψηλόν σταυρόν, και εξημερώθησαν ενώπιον των απειθών πατέρων· εξακόσιοι ήσαν οι υπερασπισταί του μοναστηρίου, κληρικοί και λαϊκοί, κατέχοντες νεοδημητίους τινάς πύργους δυναμωθέντας προ ολίγου διά κανονίων. Μετά την ανατολήν του ηλίου ήρχισεν η μάχη και διήρκεσε μέχρι του δειλινού. Οι Τούρκοι απέτυχαν και ωπισθοδρόμησαν αυθημερόν εις το στρατόπεδόν των, εφονεύθησαν και επληγώθησαν ικανοί εξ αυτών ως πολλάκις ορμήσαντες, ένδεκα δ' εκ των Ελλήνων· εφονεύθη και ο Ανδρέας Σαρδελιάνος. Τοιουτοτρόπως διετηρήθη και την φοράν ταύτην το μοναστήριον απάτητον.

Τούτων γενομένων, ο μεν Ιβραήμης εστράτευσε πανστρατιά εις Τριπολιτσάν· ο δε Νενέκος, όστις δεν έπαυε δίδων τρανά δείγματα πίστεως προς τους καταστροφείς της πατρίδος του και τους δημίους και ανδραποδιστάς των συμπολιτών του, μετέβη μετά των περί αυτόν εις Πάτρας, συνηνώθησαν πολλοί των εκεί Τούρκων,

Ιούλιος και την 3 Ιουλίου προσέβαλαν τους περί τον Βασίλην Πετμεζάν κατά τον Άγιον Βλάσην και τους διεσκόρπισαν· προσέβαλαν την 17 και τους περί τον Χελιώτην και Φειζόπουλον κατά την εν τη επαρχία Βοστίτσης μονήν του αγίου Ιωάννου, και κυριεύσαντες δι' επανειλημμένων εφόδων το έξωθεν οχύρωμα, και καταστρέψαντες όλους σχεδόν τους εν αυτώ, ως 60, ανεχώρησαν αυθημερόν πολλά και αυτοί παθόντες.

Δεν εχάρη επί πολύ ο ανοσιουργός Νενέκος τας τιμάς της προδοσίας του, δολοφονηθείς μετά τα συμβάντα ταύτα ενεργεία του Κολοκοτρώνη.

Φθάσας δε ο Ιβραήμης εις Κατσάναν, διήρεσε το στράτευμα, και τους μεν απέστειλεν εις Λαγκάδια διά της γεφύρας της Κυράς προς αφανισμόν και αυτού και των λοιπών χωρίων της επαρχίας Καρυταίνης, ως μη δεχομένων τα αμνηστήρια (α), αυτός δε και οι λοιποί ώδευσαν κατ' ευθείαν, όπως συνενωθώσιν εν τη πεδιάδι της Καρυταίνης.

Ταις ημέραις εκείναις ευρίσκοντο δισχίλιοι Έλληνες εν Λιβαρτσίω υπό τον Πλαπούταν και τον Γενναίον προς εμπύχωσιν των λαών. Ούτοι μετέβησαν εις Καρνέσι, όπου ήτον

οχύρωμα εχθρικών, απεδίωξαν τους Τούρκους και το εκυρίευσαν. Ανεφάνησαν αίφνης οι περί τον Ιβραήμην και εφώρμησαν. Οι Έλληνες αντεστάθησαν μέχρι τινός, άφησαν μετά ταύτα το οχύρωμα και απεμακρύνθησαν· επέστρεψαν μετ' ολίγον και ηκροβολίσθησαν, αλλ' επιφανέντος άλλου εχθρικού σώματος ανεχώρησαν· 20 Τούρκοι και 7 Έλληνες εφονεύθησαν και επληγώθησαν. Μετά τον ακροβολισμόν τούτον εισήλθε το εχθρικών στρατεύμα όλον εις Τριπολιτσάν, και, αρχομένου του Ιουλίου, κατέβη εις Μεσσηνίαν, όπου κατέβη και ο Ιβραήμης.

Την δε 26 εφάνησαν έμπροσθεν των Κυτριών και της Σκαρδαμούλας δεκατέσσαρα πλοία εχθρικά εκπλεύσαντα του Νεοκάστρου, τα πλείστα φρεγάται και κορβέτται, και έρριψαν αυθημερόν 1700 κανονίας, αλλ' αντισταθέντων γενναίως των Μανιατών ανέπλευσαν άπρακτα. Προσέβαλαν την αυτήν ημέραν οι εχθροί διά ξηράς και τους εν Φρουτσάλα υπό τον Νικήταν, αλλ' ουδ' εκεί ευδοκίμησαν. Ανεχώρησαν μετ' ολίγον εκ Νεοκάστρου εις Τριπολιτσάν τετρακισχίλιοι εχθροί συνοδεύοντες μέγα πλήθος τροφοφόρων ζώων. Ο Νικήτας, προκαταλαβών το στενόν του Λεονταρίου, ενέδρευσε, και εφόνευσε κανούς, αλλά δεν εμπόδισε την πορείαν των εχθρών· επληγώθησαν δ' εν τη μάχη ταύτη και δέκα Έλληνες.

Ο δ' επανελθών εις Πάτρας Δελή-Αχμέτης εξεστράτευσε λήγοντος του Ιουλίου, διέβη ατουφέκιστος τα Σελλά, διεσκόρπισε τους εν τω χωρίω Κουνινά υπό τον Φειζόπουλον και τον Λεχουρίτην φονεύσας τινάς αυτών, εν οίς και τον Γεώργιον Μωραΐτην, και προχωρήσας εις το ξενοδοχείον της Ακράτας επανήλθεν εις Πάτρας· εστράτευσε μετ' ολίγας ημέρας και προς το μέρος της Καφικαριάς πλησίον των Λαπαναγών, χωρίου των Καλαβρύτων, όπου έμαθεν ότι συνήλθεν ελληνικόν στρατεύμα. Η θέσις αύτη έχει δύο πορείας, την μεν προς το μέρος των Πατρών βατήν, την δε προς το των Καλαβρύτων και της Βοστίσης σχεδόν άβατον. Εν ταύτη ετοποθετήθησαν 1500 Έλληνες υπό τον Πλαπούταν, τον Μελετόπουλον, τον Ροδόπουλον, τον Χρήστον Φωτομάραν και άλλους. Την 26 Αυγούστου πρωί εσκήνωσαν τετρακισχίλιοι εχθροί τακτικοί και άτακτοι, ιππείς και πεζοί, υπό την θέσιν εκείνην, και την α' ώραν μετά την ανατολήν του ηλίου ανέβησάν τινες αυτών και επολέμησαν τους Έλληνας· αλλά, μη δυνηθέντες να προχωρήσωσι διά το κατωφερές και κρημνώδες του μέρους εκείνου, επανήλθαν αυθεσπερί εις τας σκηνάς των. Την επαύριον εκίνησαν πανστρατιά κατά το αυτό μέρος στήσαντες απέναντι των Ελλήνων δύο κανόνια· αλλ' οι Έλληνες τους αντέκρουσαν κυλίοντες λίθους, και τους ηνάγκασαν να στρέψωσι τα νώτα· εφώρμησαν οι εχθροί και μετά την μεσημβρίαν, αλλ' έπαθαν και τότε όσα και την πρωίαν. Ιδόντες δε ότι ορμώντες εβλάπτοντο και δεν έβλαπταν, απεχώρησαν κανονοβολούντες, και, σκότους γενομένου, ανεχώρησαν. Πολλοί επί της διημέρου μάχης εχθροί τακτικοί και άτακτοι εφονεύθησαν και επληγώθησαν, και τινες ηχμαλωτίσθησαν, εν οίς και δύο σημαιοφόροι· τρεις δε Έλληνες εφονεύθησαν και δέκα επληγώθησαν. Μετά την μάχην ταύτην, οι μεν Έλληνες κατέβησαν εις Πετσάκους δύο ώρας μακράν της Καφικαριάς, οι δ' εχθροί, διασκορπισθέντες εις τα χωρία, τα ελεηλάτησαν και συνενωθέντες πάλιν εις Βοστίσαν εστράτευσαν προς το Διακοπτόν, όπως προχωρήσωσι κατά την Ακράταν· αλλ' ευρόντες αντίστασιν, προκαταλαβόντων αυτό των εν Πετσάκοις Ελλήνων, ωπισθοδρόμησαν εις Βοστίσαν.

Επικειμένης δε της συγκομιδής της σταφίδος, αμφιβάλλετο αν θα ήσαν συγκομισταί οι

Τούρκοι ή οι Χριστιανοί. Οι πατέρες του Σπηλαιού εκάλεσαν τους περί τον Κολοκοτρώνη εις υπεράσπισιν της ιδιοκτησίας των επί αντιμισθία. Ήλθαν οι κληθέντες, αλλ' ούτε των πατέρων ούτε των άλλων την ιδιοκτησίαν εδυνήθησαν να προστατεύσωσιν ως κειμένην επί πεδιάδος· οι δε εχθροί μετεκόμισαν την σταφίδα εις τα πλοία των, επανήλθαν εις Πάτρας και ανεχώρησαν μετά τινας ημέρας εις Νεόκαστρον υπό τον Δελή-Αχμέτην διά Γαστούνης και Πύργου.

Απάρας δε ο Κοχράνης του Πόρου τα τέλη Ιουνίου, περιήλθε το Αιγαίον επί εισπράξει των εθνικών προσόδων εις κίνησιν της ναυτικής δυνάμεως, και επέβαλεν είκοσι χιλιάδων διστήλων φόρον επί τους εμπόρους της Σύρας· επεσκέφθη μετά ταύτα το Ναύπλιον, διαρκούντων των εμφυλίων δεινών,

Ιούλιος επανήλθεν εις Πόρον και απέπλευσε την 15 Ιουλίου προς τα μεσημβρινά παράλια της Πελοποννήσου, ουδενός άλλου πλοίου συνοδεύοντος την Ελλάδα. Την επαύριον απήντησε τον Σωτήρα, δικάταρτον δωρηθέν παρά της εν Παρισίοις φιλελληνικής εταιρίας και διοικούμενον παρά του Άγγλου Θωμά, και τα συμπαρέλαβε· την δε 18, καθ' ήν έπλεαν τα δύο ταύτα πλοία έξωθεν του Νεοκάστρου, εφάνησαν 16 οθωμανικά ερχόμενα απ' άρκτου εις Νεόκαστρον υπό εναντίον άνεμον· εξ αυτών μία κορβέττα, δύο βρίκια και δύο γολέτται απεκόπησαν ένεκα της αντιπνοίας και έπλεαν παρά την παραλίαν της Ζακύνθου· επέπλευσαν η Ελλάς και ο Σωτήρ, και περί την μεσημβρίαν της 20 τα κατέφθασαν έμπροσθεν της Γλαρέντσας και τα προσέβαλαν· και η μεν Ελλάς εκυρίευσε την κορβέτταν μετά γενναίαν αντίστασιν, καθ' ήν εφονεύθησαν εκ του πληρώματος ταύτης, εις 300 συμπληρουμένου, 25, εν οίς και ο πλοίαρχος και ο υποπλοίαρχος, και επληγώθησαν 35· επληγώθησαν και 2 του πληρώματος της φρεγάτας· ο δε Σωτήρ εκυρίευσε μίαν των γολεττών, φονευθέντων και πληγωθέντων, εκ του πληρώματος αυτής 15, τα δε άλλα τρία πλοία κατέφυγαν εις Πάτρας. Η γολέττα ήτο τουνεζική 10 κανονίων, η δε κορβέττα 28 και εφημίζετο ως η ταχυπλουστέρα του εχθρικού στόλου· ευρέθησαν δε εν αυτή 20 αιχμαλωτίδες.

Αύγουστος Την δε 2 Αυγούστου κατέπλευσαν η Ελλάς, ο Σωτήρ και αι δύο λείαι εις Πόρον, αποβιβασθέντων των παραδοθέντων Τούρκων σώνων και αβλαβών εις Κρήτην. Ο δε Κοχράνης διέταξε να συναχθή εκ νέου ο στόλος εις Σπέτσας, όπου έπλευσε και αυτός την 24· την δε επαύριον εις των υιών του Λουκιανού Βοναπάρτου, συμπλέων επί της Ελλάδος, επληγώθη κατά περιστάσιν εις την κοιλίαν υπό της πιστόλας του, εν ώ την εξεκρέμα, και απέθανεν αυθωρί. Ο Κοχράνης, διατάξας να ταριχεύσωσι και αποκομίσωσι τον νεκρόν εις το μοναστήριον των Σπετσών μέχρι δευτέρας διαταγής του, απέπλευσε παραγγείλας να μεταπλεύσωσι τα πλοία εις Βάτικα, αφ' ού συναχθώσιν όλα, και να τον προσμείνωσιν.

Σεπτέμβριος Συνήχθησαν τα πλοία, μετέπλευσαν όπου παρήγγειλε, και την 1 Σεπτεμβρίου ανέπλευσαν υπό την οδηγίαν του· ήσαν δε όλα 23, ό εστιν η Ελλάς, η Καρτερία, ο Σωτήρ, 2 τρικάταρτα, 11 βρίκια, 4 πυρπολικά και 3 κανονοφόροι. Την 6 πρωί, ηγκυροβόλησεν όλος ο στόλος απέναντι του Μεσολογγίου, αι δε τρεις κανονοφόροι όσον εδύναντο πλησιέστερον του Βασιλαδίου. Επειδή δε

τα πλοία ήσαν υπό άλλην σημαίαν, οι επί του Βασιλαδίου Τούρκοι δεν υπώπτευσαν κατ' αρχάς ότι ήσαν ελληνικά. Την α' δε ώραν μετά την ανατολήν του ηλίου εμβήκεν ο Κοχράνης εις πλοιάριον, επλησίασε το Βασιλάδι και έρριψε πυροσίφωνα, αλλ' ουδείς εισέπεσεν· εκανονοβόλησαν και αι κανονοφόροι, αλλά και αύται ανωφελώς. Εξύπνησαν τότε οι Τούρκοι και αντεκανονοβόλησαν, αλλά και ούτοι εις μάτην. Επανελήφθη και την επαύριον ο κανονοβολισμός, καθ' όν επληγώθησαν βαρέως δύο ναύται μιας των κανονοφόρων, οίτινες μετεκομίσθησαν χάριν θεραπείας εις την Ελλάδα· οι δε λοιποί της αυτής κανονοφόρου, μη πεισθέντες να πλησιάσωσιν εκ νέου ως διετάχθησαν, ετέθησαν κατά διαταγήν του στολάρχου έν τινι λέμβω και περιεφέροντο εν τω μέσω του στόλου υπό τον ήχον του τυμπάνου προς καταισχύνην και ποινήν ως απειθείς και φυγόμαχοι. Εν τσοούτω ητοιμάσθη επί της Ελλάδος εις βομβολισμόν σχεδία, ερρίφθη εις την θάλασσαν και εβομβοβολήθη εκείθεν το Βασιλάδι, αλλ' ουδεμίαν έπαθεν ουδέ τότε ζημίαν. Ιδών δε ο Κοχράνης, ότι διά των τρόπων τούτων δεν κατωρθούτο η κυρίευσις του Βασιλαδίου, διέταξε τας λέμβους των πλοίων επί τη συμβουλή του Μιαούλη να έμβωσι διά του στενού αύλακος του Προκοπανίστου και να το αποκλείσωσιν. Η διαταγή του επιτυχώς εξετελέσθη υπό την οδηγίαν τινών Μεσολογγιτών ειδότων τον είσπλουν, αλλά δεν ετελεσφόρησε, προλαβόντων των εν τη πόλει Τούρκων και εφοδιασάντων την προτεραιάν το Βασιλάδι παντός αναγκαίου. Μετά την ανωφελή ταύτην δοκιμήν ανήχθη ο στόλος· εναπέμειναν δε ο Σωτήρ δύο κανονοφόροι, δύο γολέτται και η Καρτερία, ήτις ανάψασι εξ απροσεξίας εκινδύνευσε να καή. Εκείναις ταις ημέραις έφθασεν εις Ελλάδα και το προ καιρού κατασκευαζόμενον εν Αγγλία δεύτερον ατμόπλουν η Επιχείρησις.

Επειδή δ' εγνώσθη ότι εντός του κορινθιακού κόλπου ήσαν πλοία τινα τουρκικά, διέπλευσαν την 9 εν πλήρει μεσημβρία εις άλωσιν ή καταστροφήν αυτών αι δύο γολέτται και ο Σωτήρ ρυμουλκών μίαν κανονοφόρον υπό τον κανονοβολισμόν των επί του στόματος φρουρίων. Την επαύριον, πνέοντος σφοδρού ανέμου, εδοκίμασε να διαπλεύση και η Καρτερία ιστιοφορούσα δι' έλλειψιν γαιανθράκων· αλλά προχωρήσασα έπεσεν εις γαλήνην και έμεινεν έξωθεν μέχρι της 11, καθ' ήν ρυμουλκουμένη παρ' άλλης κανονοφόρου διέπλευσε και αύτη αβλαβής. Ήσαν εν τω λιμένι των Σαλώνων 3 εμπορικά αυστριακά και 9 τουρκικά, τουτέστι μία γολέττα 14 κανονίων, έν βρίκι 16, τρεις μικρότεραι γολέτται, δύο ένοπλα φορτηγά, και δύο κανονοφόροι· επροστατεύοντο δε τα πλοία ταύτα υπό τινος επί της ξηράς κανονοστασίου.

Πριν δε διαπλεύση η Καρτερία, εκινήθησαν επί τα εχθρικά πλοία ο Σωτήρ και αι δύο γολέτται· αλλά, πνέοντος βιαίου ανέμου, απέτυχαν και κατέφυγαν εις τον λιμένα του Λουτρακίου. Την δε 14 έπλευσεν η Καρτερία μετά της παρακολουθούσης κανονοφόρου προς τον λιμένα των Σαλώνων και φθάσασα εις το στενότερον αυτού μέρος ηναγκάσθη εξ αιτίας εναντίου ανέμου να ποδίση. Την δε 18 επανέπλευσεν ευτυχώς εις τον αυτόν λιμένα και συνεπανέπλευσαν και ο Σωτήρ και τα λοιπά ελληνικά πλοία, επήραν τα 3 αυστριακά ως παραβιάσαντα τον αποκλεισμόν, κατέστρεψαν 7 εκ των 9 τουρκικών, και εφόνευσαν πολλούς εχθρούς· επληγώθησαν δε επί της ναυμαχίας ταύτης ελαφρώς μεν ο πλοίαρχος

του Σωτήρος Θωμάς εις τον πόδα, βαρέως δε ο υποπλοίαρχός του Σκάνλανος Ιρλανδός.

Ο δε Ιβραήμης, ασχοληθείς παντοίοις τρόποις μετά την εις τα φρούρια επάνοδόν του να εφελκύση τους Μεσσηνίους, όπως εφείλκυσε τους Αχαιούς, απέστειλε την 20 τα στρατεύματά του υπό τον Κεχαγιάμπεην, τα μεν εις την άνω, τα δε εις την κάτω Μεσσηνίαν, προς ερήμωσιν του τόπου, αν οι κάτοικοι δεν επροσκύνουν. Εκάλεσεν ο Κεχαγιάμπεης τους κατοίκους εις υποταγήν και μη εισακουσθείς (β) διέταξε την πελέκησιν όλων των καρπίμων δένδρων και την πυρπόλησιν των χωρίων. Ουδέποτε τα εχθρικά στρατεύματα εφάνησαν τόσον φθοροποιά όσον εν τη παρούση εκστρατεία. 60,000 ελογίσθησαν αι κατακοπέισαι συκαί, και 95.000 αι ελαίαι και αι συκαμινέαι· καπνοί δε και φλόγες πολυήμεροι εσκέπαζαν τον ορίζοντα.

1827

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΞΘ'.

Εξωτερική πολιτική. — Συνθήκη της 24 Ιουνίου. — Ναυμαχία Νεοκάστρου. — Αναχώρησις των πρέσβων των συμμάχων εκ Κωνσταντινουπόλεως.

ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ έτος παρήλθεν αφ' ού ο εν Κωνσταντινουπόλει Κάννιγγ ανεδέχθη τον συμβιβασμόν Ελλάδος και Τουρκίας και δεν ίσχυσαν παντάπασιν οι λόγοι του. Αγέρωχος πάντοτε η Πύλη, αγερωχοτέρα εδείχθη μετά την κυρίευσιν του Μεσολογγίου και την στενήν πολιορκίαν των Αθηνών, θεωρούσα επικειμένην την παντελή καταστροφήν του ελληνικού αγώνος. Ο Κάννιγγ, μη θέλων να παρεμβάλη εις την διαπραγματέυσιν νέα προσκόμματα, δεν επρόσφερεν εγγράφως την μεσιτείαν της αυλής του ειμή την 24 Ιανουαρίου του έτους τούτου. Τον αυτόν δε μήνα η εχθρωδώς πάντοτε προς την Ελλάδα διακειμένη αυλή της Αυστρίας, προθεμένη να διασκεδάση τας υπέρ αυτής σωτηρίουσ ταύτας προσπαθείας, έστειλεν εις Ελλάδα αξιωματικόν της και ανήγγειλεν, ότι περί πολλού ποιουμένη τα συμφέροντα των Ελλήνων, ετοιμή ήτο να έλθη εις αντίληψίν των και μεσιτεύση παρά τω σουλτάνω, αν επεκαλούντο την συνδρομήν της· ήλιπιζε δε να εισακουσθή διά την έως τότε αποτυχίαν της μεσιτείας της Αγγλίας και την εντεύθεν απελπισίαν των Ελλήνων. Αλλ' η κυβέρνησις της Ελλάδος, έχουσα υπ' όψιν τα κακά όσα έπασχεν η Ελλάς αδιακόπως και εκ της πολιτικής της αυλής ταύτης και εκ της αισχροάς διαγωγής του πολεμικού και εμπορικού ναυτικού της και υποπτεύουσα επιβουλήν, απειποιήθη την προσφοράν της.

Μετ' ολίγας δε ημέρας αφ' ού ο Κάννιγγ επρόσφερε τη Πύλη εγγράφως την μεσιτείαν της αυλής του, έφθασεν εις Κωνσταντινούπολιν ο πρέσβυς της Ρωσσίας Ριβωπιέρρος, εις των δύο εν Ακερμάνη πληρεξουσίων της, και εσύστησε και ούτος θερμώς την πρότασιν του Καννιγγοσ. Εις ένδειξιν δε της ανάγκης της περί ης επρόκειτο ειρηνεύσεως ανέφεραν αμφότεροι την πολυετή παράτασιν του αγώνος της Ελλάδος, την εις παύσιν του ανικανότητα της Πύλης, την εντεύθεν αιματοχυσίαν και καταστροφήν, την βλάβην του ευρωπαϊκού εμπορίου εξ αιτίας της αναφυσείσης πειρατείας και την υπόθαλψιν του διά τόσων θυσιών και αγώνων σβεσθέντος αλλά μη αποσβεσθέντος φιλοταράχου πνεύματος

των λαών της Ευρώπης.

Γνωστοποιούντες δε κατά πρώτην φοράν και την επί σκοπώ της περί ης ο λόγος ειρηνεύσεως γενομένην πράξιν εν Πετρούπολει και συνιστώντες τους όρους αυτής εσυμβούλευαν την Πύλην δεχομένη την μεσιτείαν να προομοιάση διά της παύσεως των εχθροπραξιών έλεγαν δε ότι, αν άλλως επολιτεύετο, θα ηναγκάζοντο αι Δυνάμεις να σχετισθώσι προς τους Έλληνας. Η Πύλη, συμφέρον έχουσα εξ αιτίας των κατά την στερεάν Ελλάδα και την Πελοπόννησον ευτυχών προόδων της ν' αναβάλλη την απάντησίν της, μόλις την έδωκε την 28 μαΐου, ίσως καθ' ήν ημέραν έμαθε την παράδοσιν των Αθηνών. Διά της απαντήσεως δε ταύτης, δι' ής έθετεν αρχάς τινας, καθ' άς καθίστανται, συντηρούνται και διοικούνται κατά θεϊαν νεύσιν αι κοινωνίαι, και δεν επιτρέπεται η παρέμβασις μιας Δυνάμεως εις τα εσωτερικά άλλης, και δι' ής έλεγεν, ότι όλαι αι διατάξεις αυτής θεμελιούνται επί του ιερού νόμου, και διά τούτο είναι και δίκαιαι και αμετάτρεπτοι, διεσάλπιζε την προς τους ραγιάδας γενναιότητα των Μουσουλμάνων και ιδιαιτέρως τα καλά όσα ούτοι απελάμβαναν υπό την αγαθοποιόν σκιάν του θρόνου του τωρινού σουλτάνου, εμέμφετο την προς τον μεγαλόδωρον αυθέντην των αχαριστίαν των αποστατών Ελλήνων, κατέκρινε τας κατά των Μουσουλμάνων απανθρωπίας των, εκήρυττε την μεγάλην μακροθυμίαν της, την εντός του ιερού νόμου προς πάντας πάντοτε τους Έλληνας επιεική διαγωγήν της, και την προς τους εν μετανοία προσερχομένους ευσπλαγχνίαν της· διετείνετο δε ότι, περί πολλού ποιουμένη την επάνοδον της ησυχίας ηγωνίζετο να καταστέλλη την αποστασίαν, αλλά ξένοι την υπέθαλπαν και την διετήρουν, και η κυβέρνησις των ξένων τούτων (ενόει δε την αγγλικήν) επροφασίζετο, ότι δεν ημπορεί να τους εμποδίση, παραβαίνουσα τοιουτοτρόπως όσα κυβέρνησις ώφειλε προς φιλικήν κυβέρνησιν· ηπόρει δε πώς Δυνάμεις τινές εσυνθηκολόγησαν περί των αφορώντων τους αποστάτας υπηκόους της παρά γνώμην και εν αγνοία αυτής, και πώς παρέμβαιναν παρά το δημόσιον δίκαιον εις τα εσωτερικά της, εν ώ αύτη είπε ρητώς και επανειλημμένως, ότι απεποιείτο πάσαν ξένην παρέμβασιν υπενθύμιζε δε ότι και ο Στραγγφόρδος, επανελθών εκ βερώνης, την εβεβαίωσεν εξ ονόματος όλων των ανάκτων, ότι εις εαυτήν και μόνην απέκειτο να πράξη ό,τι δέον έκρινεν ως προς τους απειθείς ραγιάδας της, και ότι οι εν Ακερμάνη πληρεξούσιοι της Ρωσσίας είπαν, ότι ο αυτοκράτωρ περιωρίζετο εις μόνην την εξίσασιν των ιδιαιτέρων διαφορών του (α), και σκοπόν δεν είχε να παρέμβη εις τα της Ελλάδος· ηπόρει δε πώς δεν εσυστέλλοντο αι Δυνάμεις λέγουσαι ότι επί τη μη παραδοχή, της μεσιτείας σκοπόν είχαν να θεωρήσωσιν ως Δύναμιν συμμορίαν ληστών, και πώς, προκειμένου λόγου περί των αφορώντων την επί αποστατών υπηκόων νόμιμον εξουσίαν της Πύλης, ανέφεραν τας λέξεις μεσιτεία ν, ου δε τε ρ ό τ η τ α, α ν α κ ω χ ή ν, ε ι ρ ή ν ε υ σ ι ν, εν ώ αι λέξεις αύται αναφέρονται μόνον ως προς σχέσεις κράτους προς κράτος· ηρνείτο δε ότι εξ αιτίας των ταραχών εξημιούτο το ευρωπαϊκόν εμπόριον, λέγουσα, ότι μόνα τα συμφέροντα αυτής έπασχαν, και επανελάμβανεν ότι ούτε εις βλάβην ούτε εις ύβριν της χριστιανικής θρησκείας εκινείτο ουδέ κατεφέρετο καθ' όλου του έθνους των Ελλήνων, αλλά μόνον κατά των ταραχοποιών· παραπονουμένη δε ότι αι Δυνάμεις κακώς πολιτευόμεναι εθάρρυναν τους αποστάτας λόγω και έργω, έλεγεν, ότι ουδέποτε θα απηρνείτο τα επί της Ελλάδος δίκαιά της, και ουδέποτε θα παρέβαιναν, ενδίδουσα, τα παραγγέλματα του ιερού νόμου· διεκήρυττε δ' επί τέλους διά τελευταίαν φοράν, ότι απέρριπτε διά παντός πάσαν ξένην μεσιτείαν και πάσαν παρέμβασιν, ότι μιας και της

αυτής γνώμης ήσαν κατά τούτο και ο σουλτάνος και οι υπουργοί του και το έθνος όλων των Μουσουλμάνων, και ότι επεθύμει να παύσωσιν εις τα εξής αι ξένοι Δυνάμεις του να την ενοχλώσι περί τούτου.

Καθ' όν δε καιρόν εματαιοπόνουν οι πρέσβεις εν Κωνσταντινουπόλει, η Ρωσσία και η Αγγλία, αι επ' ειρηνεύσει της Ελλάδος συνδεθείσαι, κατεγίνοντο να παραλάβωσι και τας τρεις άλλας μεγάλας αυλάς συνεργούς· αλλ' η μεν Πρωσσία απειποιήθη επί λόγω, ότι δεν είχε το αυτό συμφέρον, και υπεσχέθη μόνον την φιλικήν παρά τη Πύλη σύμπραξίν της. Η δε Αυστρία, η πρώτη άλλοτε προτείνασα την αναγνώρισιν της ανεξαρτησίας της Ελλάδος, απήντησεν, ελθούσης της κρίσιμου ταύτης ώρας, ότι έχαιρε μεν επί τη ενώσει των δύο αυλών εις κατάπαυσιν των μεταξύ Τούρκων και Ελλήνων εχθροπραξιών, αλλά δεν ημπορεί ν' αναδεχθή επί αιτήσει αποστατών μεσιτεία· προθεμένην απόσπασιν μεγάλου μέρους της Ελλάδος από της εξουσίας του σουλτάνου, δεν απειποιείτο όμως ουδ' αυτή την παρά τη Πύλη φιλικήν συνδρομήν της. Μόνη η γαλλική κυβέρνησις πρόθυμος εφάνη. Η εν Γαλλία υπερισχύσασα κοινή γνώμη υπέρ Ελλάδος, αι εν αμφοτέραις ταις βουλαίς βαρείαι και συνεχείς προσβολαί κατά του υπουργείου ως τουρκίζοντος, και η αείποτε και υπεράλλοτε ευμενής τότε προς τον χριστιανικόν αγώνα διάθεσις του βασιλέως επεργάσαν επί τέλους την επί Βιλλέλου κυβέρνησιν και την ηνάγκασαν όχι μόνον ν' ασπασθή την υπέρ των Ελλήνων πράξιν των δύο Δυνάμεων, αλλά και να προβάλη ίνα μετασχηματισθή η πράξις αύτη εις συνθήκην, να εγγυηθή παρά των τριών Δυνάμεων ό,τι ορισθή, και να πειθαναγκασθή η Πύλη εις παραδοχήν αυτής· συνέταξε δε, επί τη αξιώσει Αγγλίας και Ρωσσίας, και την συνθήκην, ήτις τροπολογηθείσα υπεγράφη εν Λονδίνω την 24 Ιουνίου υπό των πληρεξουσίων των τριών Δυνάμεων ορίζουσα εν συνόψει τα εξής.

Αι Δυνάμεις να προσφέρωσι τη Πύλη την μεσιτείαν των εις συνδιαλλαγήν αυτής και των Ελλήνων, και ν' απαιτήσωσιν άνευ αναβολής ανακωχήν.

Οι Έλληνες να κυβερνώνται υπό την κυριαρχίαν του σουλτάνου επί ετησίω φόρω υπό Αρχών εκλεγομένων παρ' αυτών, συνευδοκούντος και του σουλτάνου.

Οι Έλληνες να ιδιοποιηθώσι την παρ' αυτοίς ιδιοκτησίαν των Τούρκων αποζημιούντες αυτούς.

Η οροθετική γραμμή να χαραχθή μετά ταύτα.

Μηδεμίαν ωφέλειαν να ζητήσωσιν αι Δυνάμεις δι' εαυτάς ή διά τους υπηκόους των.

Ν' ασφαλισθώσιν οι συμβιβασθησόμενοι όροι υπό την εγγύησιν των Δυνάμεων όπως μετά ταύτα εγκριθή.

Και ταύτα μεν διέταπτε φανερά η συνθήκη. Κατά πρότασιν δε της γαλλικής κυβερνήσεως, της υπέρ πάσαν άλλην προθεμένης να φέρη εις αίσιον και ταχύ πέρας την συνθήκην, υπεγράφησαν ταυτοχρόνως και οι εξής μυστικοί όροι.

Αν η Πύλη δεν εδέχετο εντός ενός μηνός την μεσιτείαν των Δυνάμεων, να συνδέσωσιν

αύται εμπορικές και προξενικές σχέσεις μετά των Ελλήνων. Αν δε η Πύλη δεν εδέχετο την ανακωχήν ή οι Έλληνες απειποιούντο την εφαρμογήν αυτής, να κηρύξωσιν αι Δυνάμεις, ότι και εν τοιαύτη περιπτώσει εσκόπευαν να την πραγματοποιήσωσι διά των καταλληλοτέρων τρόπων, αμέτοχοι πάντοτε των εχθροπραξιών των αλληλομαχούντων. Αν δε παρά πάσαν προσδοκίαν η Πύλη εθεώρει τα ανωτέρω ανεπαρκή εις παραδοχήν των προτάσεων των, ή οι Έλληνες απέρριπταν τους όρους της συνθήκης, αι Δυνάμεις να μη παύσωσιν ουδέ τότε εργαζόμεναι εις ευόδωσιν της προκειμένης ειρηνεύσεως εφ' ών έθεσαν όρων.

Μοναδικόν φαινόμενον της αείποτε ιδιοτελούς πολιτικής θα θεωρήσει την συνθήκην ταύτην όστις αναλογισθή υπό ποίων, κατά ποίας περιστάσεις, διά ποία τέλη, και υπέρ ποίων αρχών εγράφη. Όσα αι Δυνάμεις διεσάλπισαν και εν Λαυβάρχη και εν Βιέννη κατά των εις βλάβην της εξουσίας εις ην υπάγονται εξανισταμένων λαών, όλα διά της συνθήκης ταύτης εματαιώθησαν. Η συνθήκη επρόσφερε θύμα εις εξιλέωσιν των λαών τας αρχάς της ιεράς συμμαχίας, εμυκτήρισε την υπό το ιερόν όνομα αυτής ανίερων πολιτικήν των αυλών βάσιν αληθή έχουσαν την φιλαρχίαν αυτών και την καταπίεσιν των λαών, και καθιέρωσε νέον δημόσιον δίκαιον νομιμοποιούσα ανέγερσιν τυραννουμένων κατά τυραννούντων. Ως αίτια δε της συνθήκης ταύτης ανεφέροντο ο παρατεινόμενος αιματηρός και καταστρεπτικός πόλεμος, η κορυφωθείσα αταξία και αναρχία, και η εντεύθεν πηγάσασα εις βλάβην όλου του ευρωπαϊκού εμπορίου πειρατεία· αλλ' απεισιωπήθησαν τα δύο ισχυρότερα αίτια, η ένθερμος συμπάθεια όλων ανεξαιρέτως των χριστιανικών λαών υπέρ των Ελλήνων, και ο φόβος της ενόπλου παρεμβάσεως της Ρωσσίας. Εγένετο δε η μεσολάβησις των αυλών, κατά το λέγειν της συνθήκης, επί τη αιτήσει των Ελλήνων προς την Γαλλίαν και την Αγγλίαν.

Είδαμεν ότι μόνης της Αγγλίας εξήτησαν οι Έλληνες την μεσιτείαν εθνικώς και επισήμως· αλλ' ο Ρόσχος διά του επί της εν Ελλάδι διατριβής του αναφανέντος γαλλικού κόμματος (β) υπενήργησεν αναφοράς πολιτών αιτουμένων την μεσιτείαν της Γαλλίας, σταλείσας προς αυτήν μυστικώ τω τρόπω, ας ανακαλύψασα η ελληνική κυβέρνησις και αυτάς κατέκρινεν ως απαδούσας προς όσα το έθνος εν Επιδαύρω εψήφισε και τους πρωταίτιους αυτών ετιμώρησεν.

Αύγουστος Έπλεαν ήδη κατά το Αιγαίον δύο μοίραι· η μεν αγγλική υπό τον Κοδριγκτώνα, η δε γαλλική υπό τον Δεριγνήν, και ανεμένετο και ρωσική. Την 5 αυγούστου αφίχθησαν εις Ναύπλιον ο Κοδριγκτών και ο Δεριγνής και ανήγγειλαν ανεπισήμως τα της συνθήκης συμβουλευόντες την κυβέρνησιν να καλέση τους λαούς εις ομόνοιαν και ευταξίαν, να τους προετοιμάση εις παραδοχήν ανακωχής, και να μεταβή και αύτη εις Αίγιναν εξ αιτίας των εν Ναυπλίω εμφυλίων τότε ταραχών, ίνα σκέπτεται και ενεργή εν ησυχία και ανεπηρέαστως. Συνήνεσεν η κυβέρνησις, εξέδωκε την 9 προκήρυξιν κατά την έννοιαν των συμβουλών των ναυάρχων (γ), και, απάρασα την 15 από του θαλασσοπύργου, όπου έδρευε· εξ αιτίας των εν τη πόλει ταραχών, κατήρε την 17 εις Αίγιναν. Μετέβη δ' εκεί συγχρόνως και η Βουλή, ης ο πρόεδρος, πέντε μέλη και ο επί των εξωτερικών γραμματεύς απετέλουν κατά το ις' ψήφισμα της εν Τροιζήνη συνελεύσεως το συμβούλιον, εις ό ανετέθησαν τα του συμβιβασμού (δ). Την δε 20 ο Χαμιλτών, ο Γάλλος πλοίαρχος Χουγών και ο σύμβουλος της εν

Κωνσταντινουπόλει ρωσικής πρεσβείας Τιμώνης απήτησαν επισήμως παρά των Ελλήνων ανακωχήν. Ό,τι απήτησαν αι Δυνάμεις παρά των Ελλήνων ήτον ό,τι εξήτησαν οι Έλληνες παρά των Δυνάμεων επί της εν Επιδαύρω συνελεύσεως· δι' ο προθύμως συνήνεσαν. Αλλ' ήσαν και πολλοί αυτών και όλοι σχεδόν οι φιλέλληνες, οίτινες αντέλεγαν και αντέπρατταν πρόφασιν έχοντες αυτήν την συνθήκην ως μη διαγράφουσαν τα όρια της νέας επικρατείας και ως υποκινούσαν αμφιβολίας ως προς την μέλλουσαν τύχην της τόσα παθούσης στερεάς Ελλάδος.

Την δε 4 Αυγούστου έφεραν οι εν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις των τριών Δυνάμεων εις γνώσιν της Πύλης την συνθήκην δι' ενός και του αυτού εγγράφου διαλαμβάνοντος ότι έξ έτη ματαίως ηγωνίσθησαν αι Δυνάμεις να την πείσωσιν εις ειρήνευσιν της Ελλάδος· ότι, εξ αιτίας τόσων δυστυχημάτων όσα έπαθεν εντεύθεν η ανθρωπότης, και τόσων ζημιών όσας υπέστη το εμπόριον όλων των εθνών, το ζήτημα κατέστη ευρωπαϊκόν· ότι αι Δυνάμεις ηναγκάσθησαν να παρέμβωσιν εις παύσιν του μεγάλου τούτου κακού, και ότι, αν η Πύλη απέρριπτε την μεσιτείαν των και δεν διέταπεν εντός 15 ημερών διακοπήν των εχθροπραξιών, απόφασιν είχαν να ενεργήσωσιν ό,τι απήτει το αληθές συμφέρον αυτής της Πύλης, η ασφάλεια του εμπορίου και η ησυχία της Ευρώπης.

Παρελθούσης δε της δεκαπενθημέρου προθεσμίας, υπήγαν οι διερμηνείς των τριών πρεσβειών ζητούντες απάντησιν. «Αν ήξευρα», τοις απεκρίθη ο Ρεήζ-εφέντης, «ότι το έγγραφον απέβλεπε τα της Ελλάδος, δεν θα το εδεχόμην· αλλά μαθών τι περιείχε, δεν το ανέγνωσα· είπατε προς τους αποστείλαντάς σας ότι η θετική, η οριστική, η αμετάτρεπτος, η αιώνιος απάντησις της υψηλής Πύλης είναι, ότι ουδεμίαν δέχεται πρότασιν περί Ελλήνων, ότι επιμένει εις ην εξέφρασεν άλλοτε γνώμην και θα επιμένει μέχρι συντελείας του αιώνος». Οι πρέσβεις, μαθόντες ταύτα, ανήγγειλαν την επαύριον τω Ρεήζ-εφέντη ότι, επειδή απερρίφθη η πρότασις των, αι Δυνάμεις εσκόπευαν να ενεργήσωσιν αυτά τα της συνθήκης. Η Πύλη εξήτησέ τινας διασαφήσεις, επανέλαβε τα αυτά, εκήρυξεν ότι δεν δέχεται εις το εξής έγγραφον περί ταύτης της υποθέσεως, και ότι εθεώρει το δοθέν ως μη δοθέν· διέταξε δε να οχυρωθώσιν αμέσως τα του Βοσπόρου και Ελλησπόντου φρούρια, έφερε στρατεύματα εν τη βασιλευούση και παρεσκευάζετο εις πόλεμον. Επεσκέφθησαν οι διερμηνείς των πρεσβειών τον Ρεήζ-εφέντην και την 2 Σεπτεμβρίου και συνδιελέχθησαν, αλλά και τότε απέτυχαν. Προκαλούμενος εν τη συνδιαλέξει ταύτη ο Ρεήζ-εφέντης παρά του διερμηνέως της Αγγλίας ν' ανακαλύψη τι διανοείτο να πράξη η Πύλη επί τη περιστάσει ταύτη, είπεν· «Ο Θεός και το δίκαιόν μου είναι το ρητόν της αυλής σου· ουδέν άλλο ρητόν εγκριτώτερον και παρ' ημίν, εν ώ προτίθεσθε να μας προσβάλετε». Οι πρέσβεις εγνωστοποίησαν την κατάστασιν των πραγμάτων τοις προξένους και δι' αυτών τοις υπηκόοις των τριών αυλών, οίτινες, θεωρούντες άφευκτον τον πόλεμον, ητοιμάζοντο ν' αναχωρήσωσι. Διετάχθησαν δε συγχρόνως παρά των πρέσβεων και οι ναύαρχοι να ενεργήσωσιν ό,τι ώριζεν η συνθήκη, απεχόμενοι μεν πάσης εχθροπραξίας, αλλ' εμποδίζοντες τον επισιτισμόν του τουρκοαιγυπτίου στρατού και διά της βίας, αν η χρεία το εκάλει. Διετάχθησαν παρά της γαλλικής κυβερνήσεως και οι παρά τω Μεχμέτ-Αλή Γάλλοι να παραιτηθώσι της υπηρεσίας του.

Εκείναις ταις ημέραις, είτε εκ συγκυρίας είτε εκ προμελέτης, έφερεν επισήμως προς την

Πύλην ο τότε πατριάρχης Αγαθάγγελος αναφοράς των κατοίκων των υπό τα οθωμανικά όπλα επαρχιών της στερεάς Ελλάδος και της Ευβοίας, δι' ών εκθειάζοντες την φιλανθρωπίαν του Κιουταχή οι υπό το κοπτερόν ξίφος αυτού Έλληνες και μετανοούντες δι' όσα έπραξαν κατέφευγαν εις το έλεος της Πύλης αιτούμενοι διά της μεσιτείας του πατριάρχου την απόδοσιν των κτημάτων αυτών και την άφεσιν των επί της αποστασίας και των επί του παρόντος έτους οφειλομένων φόρων. Η Πύλη, θέλουσα να κατασιγάση τας φωνάς της μεσιτευούσης συμμαχίας και να εφελκύση και άλλους αποστάτας, έδραξε την ευκαιρίαν ταύτην, ήνοιξε δι' εγγράφου της προς τον πατριάρχην την θύραν του ελέους, τον διέταξε να καλέση όλους τους αποπλανηθέντας εις μετάνοιαν, υποσχομένη άφεσιν αμαρτιών και παραδεχομένη τας λοιπάς αιτήσεις των· απέλυσε δε και όλους τους επί πολιτικώ λόγω κρατουμένους Έλληνας.

Αφ' ού αι Δυνάμεις απεφάσισαν να παύσωσι τον πόλεμον άκοντος του σουλτάνου, ώφειλαν ν' αποκλείσωσι τον λιμένα της Αλεξανδρείας, όπου ευρίσκοντο ταις ημέραις εκείναις πολεμικά πλοία της Κωνσταντινουπόλεως, της Αιγύπτου, και του Τουνεζίου έτοιμα εις έκπλουν. Αν εγένετο τούτο, και απεκλείοντο διά τινας μόνον ημέρας και τα μεσημβρινοδυτικά παράλια της Πελοποννήσου, δι' ών ετροφοδοτούντο τα εχθρικά στρατεύματα, και τα ολέθρια σχέδια του Ιβραήμη θα εματαιούντο, και αυτός θα ηναγκάζετο να επιθυμήση την εις Αίγυπτον επάνοδον· αλλ' η συμμαχία ηρκέσθη να στείλη τον συνταγματάρχην Κραδόκον προς τον Μεχμέτ-Αλήν εις αναβολήν του έκπλου των στόλων συμβουλευτικώ τω τρόπω· ο δε φέρων την εντολήν ταύτην δεν έφθασεν εν καιρώ εις Αίγυπτον αλλά και εν καιρώ αν έφθανε, δεν θα εισηκούετο βεβαίως· Εχρειάζετο βία και όχι πειθώ· διότι, και αν επείθετο ο Μεχμέτ-Αλής, θα εχρειάζετο και τότε βία κατ' επιφάνειαν εις δικαιολογίαν του παρά τω σουλτάνω.

Εν τούτοις, λήγοντος του Ιουλίου, εξέπλευσαν του λιμένος της Αλεξανδρείας 92 πλοία, εξ ών 51 πολεμικά, και τα λοιπά φορτηγά· και ο μεν βυζαντινός στόλος υπό τον καπητανάμπην συνίστατο εις δύο δίκροτα, πέντε φρεγάτας, και εννέα κορβέττας· ο δε αιγύπτιος υπό τον Μουχαρέμπην εις τέσσαρας φρεγάτας, ένδεκα κορβέττας, τέσσαρα βρίκια, έξ γολέττας και έξ πυρπολικά· συνέπλεαν δε και τρεις τουνεζικαί φρεγάται μικραί μεθ' ενός βρικίου, και ως οδηγός του Μουχαρέμπη ο Γάλλος υποναύαρχος Τελλιέρος, υφ' όν και υπό τινας άλλους Γάλλους αξιωματικούς εξησκήθησαν τρισχίλιοι Άραβες περί τα ναυτικά (ε)· τα δε φορτηγά, τα μεν 36 ήσαν υπό σημαίαν τουρκικήν, τα δε 5 υπό αυστριακήν, φέροντα όλα 1000 τακτικούς, 100 ιππείς ανίππους, τρόφιμα, πολεμεφόδια και έν εκατομμύριον διστήλων. Εσκόπει δε ο Ιβραήμη να προσβάλη μετά την άφιξιν της δυνάμεως ταύτης την Ύδραν. Τα πλοία ταύτα κατευδώθησαν την 20 αυγούστου εις Νεόκαστρον, ουδέν συμμαχικόν ή ελληνικόν πλοίον απαντήσαντα καθ' όλον τον πλουν.

Ο δε δραστήριος Ιβραήμη ήρχισεν αμέσως να επιβιβάζη εις άλλα πλοία άλλα στρατεύματα προς ταχείαν εκπλήρωσιν του μεγάλου σκοπού του. Καθ' ήν δε ημέραν κατέπλευσεν η εχθρική αύτη δύναμις εις Νεόκαστρον, ο μεν Κοδριγκτών ευρίσκετο εν Ναυπλίω, ο δε Δεριγνής εν Μήλω· αμφότεροι δε μαθόντες τον κατάπλουν, ανεχώρησαν· και ο μεν Κοδριγκτών,

Σεπτέμβριος αφιχθείς πρώτος έμπροσθεν του Νεοκάστρου, έστειλε την 7 επιστολήν προς τον καπητανάμπεην κοινοποιούσαν τα της συνθήκης και λέγουσαν, ότι κατ' αυτήν απηγορεύετο πάσα κίνησις πλοίων και στρατευμάτων και πάσα μεταφορά πολεμεφοδίων εις βλάβην οποιουδήποτε μέρους της στερεάς Ελλάδος και των νήσων, και ότι, αν μία κανονία ερρίπτετο επί την βρεττανικήν σημαίαν, θα κατεστρέφετο όλος ο στόλος του. Την 10 αφίχθη και ο Δεριγνής, και έγγραψαν αμφότεροι αυθημερόν τω Ιβραήμη τα αυτά. Την δ' επαύριον επεσκέφθη ο Δεριγνής τον Ιβραήμην συναινέσει και του Κοδριγκτώνος και τον ηύρεν εις άκραν αμηχανίαν περί του πρακτέου, διότι ούτε τας δυνάμεις του ήθελε να ριψοκινδυνεύση, ούτε τας διαταγάς του σουλτάνου να παρακούση· ηγνόει δε και την γνώμην του πατρός του. Την δε 1 εξήλθαν εις επίσκεψίν του οι δύο ναύαρχοι, και παρόντων των αρχηγών των στόλων επανέλαβαν όσα έγγραψαν. Ο Ιβραήμης απεκρίθη εις επήκοον όλων, ότι δεν ήτον αυτεξούσιος, αλλ' υπηρέτης της υψηλής Πύλης, και ότι, διαταχθείς να καταστρέψη την ελληνικήν επανάστασιν διά της καταστροφής της Ύδρας, χρέος του ενόμισε να εκτελέση την θέλησιν του κυρίου του· επειδή όμως ενδεχόμενον να μη προείδεν ο κύριός του την νέαν φάσιν των πραγμάτων, εθεώρει αναγκαίον να ζητήση νέας διαταγάς, έτοιμος πάντοτε να υπακούση, οποίαι και αν ήσαν· αλλ' υπέσχετο ε π ί-λ ό γ ω-τ ι μ ή ς μηδένα έκπλουν να επιτρέψη εν τω μεταξύ τούτω. Οι ναύαρχοι της συμμαχίας ευχαριστήθησαν και ανεχώρησαν, ο μεν Κοδριγκτών εις Ζάκυνθον, ο δε Δεριγνής εις Ελαφοννήσια, αφήσαντες ανά μίαν φρεγάταν έφορμον.

Την δε 19, περί το δειλινόν, ειδοποιήθη ο Κοδριγκτών, ότι 30 πλοία, των εν Νεοκάστρω, πολεμικά και φορτηγά, έπλεαν υπό επιτήδειον άνεμον προς τας Πάτρας εις τιμωρίαν, ως εγνώσθη μετά ταύτα, των περί τον Χάστιγγα και εις επισιτισμόν του στρατού. Ανήχθη επί τη αγγελία ταύτη η αγγλική ναυαρχίς, και πρωίας γενομένης ευρέθη μεταξύ του στόματος του κόλπου και της τουρκικής ταύτης μοίρας παρακολουθουμένη υπό των φρεγατών Δαρτιμούθης και Ταλβότης και τινος βρικίου. Ο Κοδριγκτών έσπευσε να ειδοποιήση τον αρχηγόν της τουρκικής μοίρας, ότι παράβασιν του λόγου της τιμής του γενικού αρχηγού εθεώρει τον έκπλουν της μοίρας ταύτης και δεν επέτρεπε να προχωρήση. Επί τη κοινοποιήσει ταύτη επόδισεν η μοίρα προς το Νεόκαστρον, και την επαύριον αφήνησεν άλλην παρακολουθούσαν εκ του Νεοκάστρου, εν ή και ο Ιβραήμης. Επόδισε και αύτη προς το Νεόκαστρον μαθούσα τα του Κοδριγκτώνος. Επανέπλευσαν τότε εις Ζάκυνθον τα αγγλικά πλοία. Σκότους δε γενομένου, εστράφησαν αι δύο αιγύπτια μοίραι προς τας Πάτρας· αλλ', επικρατούσης καθ' όλην την νύκτα σφοδράς αντιπνοίας, ολίγον επροχώρησαν. Οι δε περί τον Κοδριγκτώνα, ιδόντες την επαύριον τα πλοία ταύτα, ανήχθησαν, και, θαλασσομαχούντες εξ αιτίας της δεινής κακοκαιρίας, τα επρόφθασαν το εσπέρας έμπροσθεν του Πάπα, τα εκανονοβόλησαν και τα ηνάγκασαν να επαναπλεύσωσιν εις Νεόκαστρον. Εν τούτοις έφθασε και η ρωσική μοίρα υπό τον υποναύαρχον Χευδένον.

Οκτώβριος Αφ' ού παρέβη ο Ιβραήμης τον λόγον του, οι ναύαρχοι εσκέφθησαν, ότι δεν ησφαλίζοντο ειμή παραφυλάττοντές τον. Επί τω σκοπώ τούτω συνήνωσαν τα πλοία των την 6 οκτωβρίου έμπροσθεν του Νεοκάστρου· αλλ' επειδή εθεώρησαν και βαρύ και επικίνδυνον να θαλασσομαχώσι παρά την

δυσπαράπλευστον εκείνην ακτήν, απεφάσισαν να εισπλεύσωσιν εν ειρηνικώ πνεύματι. Ηρεθισμένοι δε διά την παράβασιν του λόγου του Ιβραήμη, ηρεθίσθησαν έτι μάλλον κατ' αυτού ως δις συμβουλευσαντές τον προ ολίγου να μη καταστρέφη ως αγενής εχθρός την Μεσσηνίαν διά πυρός και σιδήρου και μη εισακουσθέντες. Ουδέν ήττον ηρεθισμένοι κατά των ναυάρχων ήσαν και οι Τούρκοι, βλέποντες τα μεγάλα σχέδιά των διασκεδαζόμενα καθ' ήν ώραν εφαινότο βεβαία η ευδόσισ των, τους τόσον αιματηρούς και πολυδαπάνους αγώνας των ματαιουμένους, και εαυτούς ενώπιον των αποστατών εξευτελιζομένους. Υποπτεύοντες δε μάχην προητοιμάσθησαν θέσαντες τα πλοία των εις σχήμα πετάλου επί δύο γραμμών αρχομένων από της μιας άκρας της εισόδου του λιμένος, παρατεινομένων εις το εν μέσω αυτού κείμενον νησίδιον του Χελωνακίου και εις την άλλην άκραν περατουμένων· το σχήμα δε τούτο έθετε τα εισπλέοντα πλοία υπό την πυροβολήν όλου του στόλου. Συνίστατο δε η εν τω λιμένι του Νεοκάστρου δύναμις των την ημέραν εκείνην εις τρία δίκροτα, δεκαεννέα φρεγάτας, ων αι τέσσαρες αιγύπτιαι ήσαν δίφρακτοι (vaisseau rasés), εικοσιέξ κορβέττας, δώδεκα βρίκια και έξ πυρπολικά, φέροντα όλα κανόνια 1994 (ς)· εφρουρείτο δε το στόμα του λιμένος και υπό του πυρός του φρουρίου και μιας εκατέρωθεν του στόματος κανονοστοιχίας. Και η μεν ένδον γραμμή εσχηματίζετο εκ δικρότων και φρεγατών, έχουσα επί των εσχατιών της εκατέρωθεν τα πυρπολικά, η δ' εκτός υπό κορβετών και βρικίων κατά τα κενά της ένδον· εσάλευαν δ' επ' αγκύρας όπισθεν της έξω γραμμής και τινα των μικροτέρων πλοίων διαγράφοντα τρίτην ατελή γραμμήν προς τα άνω και κατά την αριστεράν πλευράν του πετάλου· εναυλόχουν δε τα τουνεζικά εκείθεν του Χελωνακίου· τα δε φορτηγά έκειντο όλα παρά τον νοτιοανατολικόν αιγιαλόν. Και οι μεν περί τον καπητανάμπεην και Μουχαρέμπεην κατείχαν τα δεξιά, οι δε περί τον Ταχήρπασαν και πατρονάμπεην τα αριστερά. Εν τούτοις εισέπλευσαν τον λιμένα δύο συμμαχικά πλοία μη φέροντα σημαίαν, και περιπλεύσαντα εις κατασκόπευσιν, ως εικάζεται, εξέπλευσαν ακοινωνήτα και ανεπηρέαστα.

Ο δε Κοδριγκτών, όστις, έχων βαθμόν αντιναυάρχου, ήρχεν όλου του συμμαχικού στόλου, έχόντων των δύο συναδέλφων του τον του υποναυάρχου, διέταξε τον είσπλουν, μεσούσης της ημέρας της 8, παραγγείλας ουδεις των υπό την οδηγίαν του να κανονοβολήση, αν δεν εκανονοβόλουν οι Τούρκοι πρώτοι. Συνεκροτούντο δε αι συμμαχικάί μοίραι, η μεν αγγλική εκ τριών δικρότων, της ναυαρχίδος Ασίας, της Γενούης και της Αλβιώνος, εκ τεσσάρων φρεγατών, της Γλασκόβης, της Καμβρίας, της Δαρτμούθης και της Ταλβότης, και εκ πέντε βρικίων και γολεττών, του Ρόδου, του Κώνωπος, του Γοργού, της Φιλομήλας και της Ελάφου· η δε γαλλική εκ τριών δικρότων, της Βρεσλαβίας, του Σκιπίωνος και της Τριαίνης, εκ δύο φρεγατών, της ναυαρχίδος Σειρήνος και της Αρμίδας, και εκ δύο γολεττών, της Δάφνης και της Αλκυώνος· η δε ρωσική εκ τεσσάρων δικρότων, της ναυαρχίδος Αζόφης, του Αλεξάνδρου Νεύσκη, της Γαγγούτης και του Ιεζεκιήλ, και εκ τεσσάρων φρεγατών, του Κάστορος, του Κωνσταντίνου, της Ελένης και της Προβονόης. Ιδού τα ονόματα των πλοίων τούτων των μεν Αγγλιστί των δε Γαλλιστί· Asia, Genoa, Albion, Glasgow, Cambria, Dartmouth, Talbot, The Rose, Muskitto, Alegro, Philomelus, Zebra. — Breslaw, Scipion, Trident, Sir;ene, Armide, Daphn;e, Alcyon. — Asof, Alexandre Newsky, Slanat, Jeseckiel,

Castore, Constantin, Hellène, Prononog· έφεραν δε αι τρεις αύται μοίραι κανόνια 1276 (ζ)· αλλ' η δύναμις αύτη, αν και υποδεεστέρα της τουρκικής κατά τον αριθμόν των κανονίων, ήτο λίαν επικρατεστέρα ως εμπειριλαμβάνουσα δέκα δίκροτα, και, αν προσέβαλλε την τουρκικήν μετέωρον, θα την κατέστρεφε και ευκόλως και ταχέως. Έπλεαν δε αι σύμμαχοι μοίραι εις δύο γραμμάς, υπήνεμον μεν η αγγλική και γαλλική, υπερήνεμον δε η ρωσική. Και κατ' αρχάς μεν προέπλεεν αύτη· αλλ', αφ' ού έφθασε προς το στόμιον του λιμένος, φοβηθείς ο Κοδριγκτών μη τα φρούρια και αι κανονοστοιχίαι πυροβολήσωσι τα πλοία διαπλέοντα προς τα ακροστόμια, την διέταξε ν' ανακωχεύση, και, τούτου γενομένου, κατέλαβε την πρώτην τάξιν η αγγλική, την δευτέραν η γαλλική και την τελευταίαν η ρωσική επί σκοπώ να διαπλεύσωσιν επί μιας γραμμής το στόμα του λιμένος κατάμεσον.

Μόλις εφάνη εισπλέουσα η αγγλική ναυαρχίς και κανονοκρότησις από του φρουρίου έβαλεν εις κίνησιν ως εκ συνθήματος όλον τον τουρκοαιγύπτιον στόλον. Ο δε καπητανάμπεης, βλέπων αυτήν προβαίνουσαν είπεν, «ο κύβος ερρίφθη, οι Άγγλοι δεν παίζονται», παρήγγειλε δ' εν τω άμα τω Κοδριγκτώνι να εκπλεύση. «Δεν ήλθα να λάβω, ήλθα να δώσω διαταγάς», απεκρίθη ο υπερήφανος Άγγλος, προσθέσας, ότι η απιστία του Ιβραήμη ηνάγκασε τους συμμάχους να εισπλεύσωσι, και ότι, αν επυροβολείτο η σημαία των, θα κατεστρέφετο ο τουρκοαιγύπτιος στόλος.

Την β' ώραν μετά μεσημβριάν εισέπλευσαν υπό λεπτόν εμβάτην, εξαιρουμένων της Καμβρίας και της Γλασκόβης, ανενόχλητα τα αγγλικά πλοία· και αγκυροβόλησαν τα μεν τρία δίκροτα κατά σειράν παράπλευρα της τουρκικής ναυαρχίδος, ενός άλλου δικρότου και μιας φρεγάτας· η δε Δαρτιμούθη, τα βρίκια και αι γολέτται παρά τα προς τον είσπλουν πυρπολικά, τα μεν κατά την Σφακτηριάν, όπου και η Ταλβότη, τα δε αντικρύ, εν οίς και η Δαρτιμούθη. Συνεισέπλευσαν καί τινα της γαλλικής μοίρας μετά της ναυαρχίδος. Και η μεν Σειρήν ηγκυροβόλησεν εντεύθεν των αγγλικών δικρότων παρά τα κατά την αυτήν πλευράν αιγύπτια πλοία, όπου διετάχθησαν να παραπλαγιάσωσι και δύο των εισέτι έξω του λιμένος τριών γαλλικών δικρότων· η δε Αρμιίδα ηγκυροβόλησε παρά την Ταλβότην, η δε Δάφνη και η Αλκυών παρά την Ασίαν· τα δε λοιπά και όλη η ρωσική μοίρα ενηνέμουν έξωθεν του λιμένος.

Εν τούτοις, απέστειλεν ο πλοίαρχος της Δαρτιμούθης την λέμβον του προς τους εν τω παρ' αυτή πυρπολικώ παραγγέλλων ν' απομακρυνθή· αλλ' οι εν αυτώ, υποπτεύσαντες ότι ήρχοντο οι Άγγλοι να το κυριεύσωσι, τους ετουφέκισαν ερχομένους απροφυλάκτως και εσκότωσαν τον αξιωματικόν καί τινας των ναυτών· αντετουφέκισαν οι εν τη Δαρτιμούθη και οι εν τη παρελλιμενιζούση Σειρήνι· έπεσε παρά τινος των αιγυπτίων πλοίων μία κανονία εις την Σειρήνα· αντεκανονοβόλησεν η Σειρήν· συνεκανονοβόλησεν η Ασία την βυζαντινήν ναυαρχίδα κανονοβολήσασαν αυτήν πρώτην, και ούτως εξήφθη η μάχη. Επί δε τη θέα ταύτη, ανήγγειλεν ο Μουχαρέμπεης, ούτινος το πλοίον έκειτο και αυτό παράπλευρον της Ασίας αριστερόθεν ότι σκοπόν δεν είχε να την κανονοβολήση· απέστειλε και ο Κοδριγκτών τον πρωρέα του, Πέτρον Μικέλλην, ίνα αναγγείλη ότι, μη κανονοβολουμένος, ουδ' αυτός θα εκανονοβόλει· αλλ' οι περί τον Μουχαρέμπεην, είτε κατά διαταγήν είτε εν αγνοία αυτού, και τον στελλόμενον εσκότωσαν, προσερχομένης της λέμβου, και πρώτοι εκανονοβόλησαν την Ασίαν. Έρχισε τότε η μέχρι τούδε κανονοβολούσα την βυζαντινήν ναυαρχίδα δεξιόθεν Ασία να κανονοβολή και την αιγυπτίαν αριστερόθεν και

κατεναυμάχησεν αμφοτέρας· οι δ' εκθρώσκοντες ουρανομήκεις καπνοί τόσον την περιεκάλυψαν υπό παχείαν νεφέλην, ώστε οι παρεστώτες την εξέλαβαν ως συναπολεσθείσαν αλλά, διασκεδασθέντος του καπνού, την εχαιρέτησαν αναφανείσαν αλαλάζοντες. Πολλά δε παθούσα επί της συμπλοκής ταύτης, πλείστα έπαθεν αρθέντων των πλοίων τούτων εκ του μέσου από της πυκνής πυροβολής της δευτέρας και τρίτης γραμμής.

Διεκρίθη και η Γενούη προς έν δίκροτον και μίαν μαχομένη φρεγάταν· και το μεν δίκροτον κατεπολέμησε, την δε φρεγάταν αύτανδρον εβύθισεν· αλλ' η καταναυμαχηθείσα τουρκική ναυαρχίς εξοκείλασα όπισθεν της Γενούης και εκκενώσασα την κανονοστοινίαν της, καιρίως την έβλαψε και πολλούς των εν αυτή εφόνευσε, εν οίς και τον πλοίαρχον Βαθούρστην ιστάμενον επί της στέγης του πλοίου άφοβον καθ' όλην την πάλην.

Προσέβαλε και η Αλβιών μίαν εχθρικήν φρεγάταν, και πλήρεις τόλμης οι ναύται της επιπεσόντες ξιφήρεις την επάτησαν αλλ' οι εν αυτή προφθάσαντες την επυρπόλησαν και ερρίφθησαν προς σωτηρίαν εις την θάλασσαν· παρ' ολίγον δε συνεπυρπόλησαν και την Αλβιώνα. Αποφυγούσα δε τον κίνδυνον τούτον η Αλβιών, έπεσεν εν μέσω τριπλού πυρός προσβαλλομένη ταυτοχρόνως υπό μιας φρεγάτας και των δύο παθόντων δικρότων εξοκειλάντων προς την πρύμνην της και απώλεσε τινας, εν οίς και τον υποπλοίαρχον. Καλή τύχη, εισέπλευσε την ώραν εκείνην η Βρεσλαβία, και δραμούσα την απήλλαξε των δεινών τα δύο δ' εχθρικά δίκροτα, εξοκείλαντα επί της όχθης, εκάησαν.

Τα δε πλοία τα παραφυλάττοντα τα πυρπολικά ριψοκινδύνως επάλαισαν ποτέ απωθούντα αυτά και ποτέ καταστρέφοντα. Έν δε των πυρπολικών μετέδωκε τας φλόγας του εις την Δαρτιμούθην, αλλά και αι φλόγες εσβέσθησαν και το φλέξαν αυτήν πλοίον κανονοβολούμενον εβυθίσθη· κατέστρεψε δε η Δαρτιμούθη και τινα παρά την πόλιν μικρά πλοία, και κατεσίγασε και το επί του αιγιαλού παρακείμενον κανονοστάσιον. Μεγάλως ηρίστευσαν και αι συμπολεμούσαι Ταλβότη και Αρμίδα, προκαλέσασαι δι' ών κατώρθωσαν τας ευφημίας των ορώντων. Ουδέν ήττον ηρίστευσαν και τα μικρά πλοία.

Η δε Σειρήν μέγαν αγώνα υπέστη, αρξαμένης της μάχης, μόνη παλαίουςα προς τρεις διφράκτους φρεγάτας· αλλ' εισπλεύσασα μετ' ολίγον η Τρίαίνα ήλθεν εις αντίληψίν της, και διήρесе τας κατ' αυτής δυνάμεις. Επί δε της συμπλοκής ταύτης κατεφλέχθη μία των διφράκτων φρεγατών, και παρακειμένη η Σειρήν εκινδύνευε μέγαν κίνδυνον· αλλ' ελκομένη διά σχοινίων υπό της Δαρτιμούθης, και υπό διαφόρων λέμβων ρυμουλκουμένη, διεσώθη απομακρυνθείσα. Εισέπλευσε εν τούτοις ο Σκιπίων. Τρις εξερράγη το πυρ εντός αυτού, εφορμήσαντος ενός πυρπολικού, και ως εκ θαύματος διεσώθη καταστρέψας επί τέλους το πυρπολικόν.

Μόλις την γ' ώραν εισέπλευσε εξ αιτίας της νηνεμίας η ρωσική μοίρα, και ισχυρώς από του φρουρίου και υπό των επί της Σφακτηρίας κανονίων προσβληθείσα και παθούσα, αντιπαρετάχθη προς όλην την δεξιάν πλευράν των εχθρών. Πρωταγωνιζομένου δε του γηραιού Χευδένου ανηβήσαντος εν τη μάχη έθραυσε τους παρατεταγμένους εχθρούς συνεργεία προς μεν τα άνω της Βρεσλαβίας, προς δε το στόμιον της Αρμίδας και Ταλβότης και των βραδύτερον εισπλευσασών Καμβρίας και Γλασκόβης· αποβιβάσασα δε ναυμάχους

ηνάγκασε τους κατέχοντας την επί της Σφακτηρίας κανονοστοιχίαν να την εγκαταλείψωσιν· εφαινετο δε η νήσος αύτη όλη φλεγόμενη, εξαπτομένων υπό της διακαούς πυροβολής των επικειμένων θάμνων.

Τετράωρος διήρκεσεν η καταστρεπτική αύτη μάχη. Απαξάπαντες οι υπό τας συμμαχικάς σημαίας διέπρεψαν αμιλλώμενοι τις να φανή ευτολμότερος και επιδεξιώτερος. Ευτόλμως και ριψοκινδύνως ηγωνίσθη και ο τουρκοαιγύπτιος στόλος, αλλ' έπαθε τα πάνδεινα διά την υπερέχουσαν δύναμιν και την πείραν των πολεμίων. Δίκροτα, φρεγάται, κορβέτται, βρίκια, τα μεν κατεσυντρίφθησαν, τα δε εκάησαν, τα δε εβυθίσθησαν ή εις την ξηράν εξεβράσθησαν· τινά δε και επ' αγκύρας εισέτι σαλεύοντα κατήνησαν άχρηστα· ολιγώτατα δε τα μη παθόντα.

Υπερπεντακισχίλιοι ελογίσθησαν οι απολεσθέντες και πάμπολλοι οι πληγωθέντες, εν οίς και ο Μουχαρέμπεης και ο καπητανάμπεης, αποκοπέντος του ποδός του· πολλοί επί των κυμάτων διεσώθησαν υπό των ναυτών των υπό τας συμμαχικάς σημαίας πλοίων, καί τινες αποβάντες εις την άκραν του λιμένος απηυδημένοι έπεσαν εις χείρας των παρενεδρευόντων Ελλήνων. Εφονεύθησαν δε και εκ των υπό τας συμμαχικάς σημαίας 175, και επληγώθησαν 451, εν οίς και ο υιός του Κοδριγκτώνος (η).

Παυσάσης της μάχης, οι ναύαρχοι της συμμαχίας έγγραψαν τω Ιβραήμη (θ) και τοις αρχηγοίς του στόλου ότι δεν εισέπλευσαν ως εχθροί, ότι δεν θα τους επολέμουν, αν δεν επυροβόλουν την σημαίαν των εκείνοι πρώτοι, και ότι ουδέ μετά την απρομελέτητον μάχην είχαν σκοπόν να συντρίψωσι τα διασωθέντα πλοία των· αλλ', αν επυροβολούντο εκ νέου, και τα διασωθέντα θα κατέστρεφαν, και τα φρούριά των θα κατηδάφιζαν, και ως κήρυξιν πολέμου του σουλτάνου κατά των συμμάχων την πράξιν ταύτην θα εξελάμβαναν· επί τέλους δε τοις έλεγαν να υψώσωσιν αυθημερόν επί των φρουρίων λευκήν σημαίαν, αν ήθελαν να θεωρώνται εις το εξής ως φίλοι. Έντρομοι οι τουρκοαιγύπτιοι ύψωσαν την λευκήν σημαίαν, αι εχθροπραξίαι δεν επανελήφθησαν, και την 13 απέπλευσαν αι συμμαχικά μοίραι, διότι πολλά των πλοίων αυτών έπαθαν και εστάλησαν προς επισκευήν τα μεν εις Μάλταν, τα δε εις Τολώνην, τα δε εις Αγγλίαν, αλλ' ουδέν αυτών απωλέσθη.

Ο δε Ιβραήμης, όστις, εν ώ κατεστρέφετο ο τουρκοαιγύπτιος στόλος, περιεφέρετο εις τα πλησιόχωρα μέρη καταστρέφων και αυτός, επανήλθε την επαύριον της μάχης εις Νεόκαστρον, όπου αφήσας προ ολίγου λαμπρούς στόλους ηύρε ναυάγια· ανακαλέσας δε τα στρατεύματά του και συγκεντρώσας αυτά παρά τα φρούρια ησχολήθη σπουδαίως να επισκευάση όσα των παθόντων πλοίων ήσαν επισκευάσιμα, και την 6 δεκεμβρίου απεστάλησαν εις Αλεξάνδρειαν έν δίκροτον, τέσσαρες φρεγάται, δύο κορβέτται, τρία βρίκια και πολλά φορτηγά· έφεραν δε τα πλοία ταύτα και τους διασωθέντας των φθαρέντων ναύτας, τους ασθενείς και πληγωμένους, τας γυναίκας του Ιβραήμη και των αγάδων και τρισχιλίους αιχμαλώτους Έλληνας και Ελληνίδας.

Ανεκλάλητον χαράν εχάρη όλη η Ελλάς επί τη καταστροφή του τουρκοαιγυπτίου στόλου, ανέπεμψε προς Θεόν ευχαριστίας επ' εκκλησίας και υπέλαβε το ακούσιον έργον των ναυάρχων της συμμαχίας ως έργον της αοράτου χειρός του. Εχάρησαν και η Αμερική και η Ευρώπη αι υιοθετήσασαι τον αγώνα. Συνεχάρησαν και αι κυβερνήσεις Γαλλίας και

Ρωσσίας· αλλ' η της Αγγλίας ελυπήθη και παρέστησεν ενώπιον των βουλών της την ναυμαχίαν ως απαίσιον συμβάν. Είχεν ήδη αποθάνει ο Γεώργιος Κάννιγγ, και η εξουσία περιήλθεν εις άλλας άλλως πολιτευομένων χείρας· ευάριθμοι δε ήσαν οι εν ταις βουλαίς φιλελληνίζοντες, και εις μάτην οι γενναιοφρονες Ολλανδός εν τη άνω βουλή και Βρούχαμος εν τη κάτω ωνειδίζαν τους βλασφημούντας την κατά των βαρβάρων ναυμαχίαν υπουργούς (ι).

Οκτώβριος Πριν δε μάθη το μέγα συμβάν η Πύλη, τα έμαθαν οι παρ' αυτή πρέσβεις. Πλοίαρχός τις Άγγλος ειδοποίησεν εκ Σμύρνης τον εν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν, ότι την 8 οκτωβρίου, μετά μεσημβρίαν, εν ώ έπλεε μεταξύ Κυθήρων και Μάνης, εφαιόντο λάμπεις εναέριοι και ηκούοντο βαρείαι βρονταί κατά τα παράλια της Μεσσηνίας, και ότι, απαντήσας την αυτήν ημέραν πλοίον ελληνικόν αποπλεύσαν την προτεραίαν εκ Νεοκάστρου, έμαθεν, ότι οι σύμμαχοι στόλοι ητοιμάζοντο να εισπλεύσωσι την επαύριον. Την δε 16 εβεβαιώθησαν οι καταταραχθέντες επί τη ανωτέρω αγγελία πρέσβεις εκ γραμμάτων των ναυάρχων, ότι αι αναφανείσαι λάμπεις ήσαν αι αναβαίνουσαι φλόγες των καιομένων πλοίων, και αι ακουόμεναι βρονταί ήσαν οι συντριμμοί των. Έκουσε και η Πύλη όσα εφημίζοντο, και καλέσασα τους διερμηνείς των πρεσβειών την 21, έμαθεν ότι, παραβάντος του Ιβραήμη τον λόγον της τιμής, έπλευσαν εν ειρηνικώ πνεύματι οι συμμαχικοί στόλοι εις τον λιμένα του Νεοκάστρου, ότι κατεστράφη ο τουρκοαιγύπτιος δώσας πρώτος αιτίαν, ότι ελυπόунτο οι πρέσβεις, διότι ηναγκάσθησαν οι στόλοι της συμμαχίας ν' αντιτάξωσι βίαν προς την βίαν, και ηύχοντο η φρόνησις της υψηλής Πύλης ν' αποτρέψη καν εις τα εξής άλλα δυστυχήματα.

Τοιούτον συμβάν, οποίον το εν Νεοκάστρω, αν συνέβαινε καθ' ούς καιρούς επεκράτει ο γενιτσαρισμός, θα έφερεν άνω κάτω την Κωνσταντινούπολιν και θα έβαλλεν εις κίνδυνον και την ζωήν και την τιμήν των Φράγκων· αλλ' επί της παρούσης περιστάσεως εγόγγυσαν μεν οι Μουσουλμάνοι, αλλά δεν ητάκτησαν, και ανέθεσαν παρά πάσαν προσδοκίαν τα πάντα εις την φρόνησιν της κυβερνήσεώς των. Η δε κυβέρνησις των ησθάνθη και την μεγάλην φθοράν και την μεγάλην περιφρόνησιν, εθεώρησε και παρέστησε το συμβάν προς τους πρέσβεις, ομολογούντας πάντοτε τα προς αυτήν φιλικά αισθήματα των αυλών, ως έργον πολέμιον, εκώλυσε τον πλουν των υπό τας σημαίας αυτών εν τω λιμένι πλοίων, δεν έδωκε τα συνήθη οδοιπορικά φερμάνια τοις ταχυδρομοις αυτών, απήτησεν ικανοποίησιν και αποζημίωσιν, και διέκοψε μέχρι τινός τας προς αυτούς αμέσους σχέσεις της· αλλ', αισθανομένη την αδυναμίαν της, δεν επροχώρησε περαιτέρω. Εν μέσω δε του αναφανέντος κινδύνου μεγάλην σταθερότητα έδειξαν οι πρέσβεις κατ' αρχάς ως προς τον υπέρ της εκτελέσεως της συνθήκης σκοπόν της συμμαχίας εντός πάντοτε των όρων της ειρήνης. «Δεν θέλω ν' ακούσω παραμικρόν λόγον περί Ελλάδος», τοις έλεγεν ο Ρεήζ-εφέντης, «και συμβιβάζομεθα περί παντός άλλου»· «αχώριστα είναι», απεκρίνοντο οι πρέσβεις, «τα της Ελλάδος και τα των τριών αυλών». Η Πύλη τοις έλεγεν ότι απέλυε τα κρατούμενα πλοία και εξέδιδε τα οδοιπορικά φερμάνια, αν υπέσχοντο να μη επέμβωσι πλέον αι αυλαί εις τα της Ελλάδος, να την αποζημιώσωσι διά την φθοράν του στόλου της, και να την ικανοποιήσωσι διά την ύβριν της σημαίας της. Οι δε πρέσβεις απεκρίνοντο, ότι η περί ειρηνεύσεως της Ελλάδος κατά την συνθήκην απόφασις των αυλών ήτον

αμετάτρεπτος, ότι ουδεμία αποζημίωσις ωφείλετο διά την φθοράν του στόλου της ως προκληθείσαν παρ' αυτής, και ότι, υβρίσασα η Πύλη πρώτη την σημαίαν των, αδίκως απήτει ικανοποίησιν· την ηρώτων δε αν είχε σκοπόν να παύση ενεργούσα παρά τας συνθήκας, κρατούσα τα πλοία και μη δίδουσα τα συνήθη οδοιπορικά φερμάνια, και αν συγκατετίθετο εις τας προς αυτήν περί Ελλάδος προτάσεις των. Επί τη κοινοποιήσει ταύτη, η Πύλη μη αλλάξασα σκοπόν ήλλαξεν ύφος, και επ' ελπίδι να φέρη διαίρεσιν μεταξύ των πρέσβων, ήλθεν εις λόγους ιδιαιτέρους ποτέ μετά του ενός ποτέ μετά του άλλου δώσασα και τινας ελπίδας συμβιβασμού ηθέλησε δε να παρεμβάλη μεταξύ εαυτής και των τριών πρεσβειών την αυστριακήν πρεσβείαν, ήτις επί τη αιτήσει αυτής έγγραψε ταις συναδέλφαις της, ότι η υψηλή Πύλη απεφάσισε ν' απολύση τα υπό την σημαίαν των αυλών αυτών πλοία και απήτει να τη στείλωσι την συνήθη περί αυτών σημείωσιν^α ητιολόγει δε την παρέμβασίν της επί τη μη προσελεύσει των διερμηνέων αυτών εις την Πύλην, ως και πρότερον. Αλλ' οι πρέσβεις απέρριψαν ομοθυμαδόν την φιλικήν παρέμβασιν της Αυστρίας, και απέδειξαν ανίσχυρον την δικαιολογίαν της, ειπόντες, ότι η Πύλη συνείθιζε να καλή παρ' εαυτή τους διερμηνείς των, οσάκις είχε τι να τοις κοινοποιήση· έστειλαν δε προς την Πύλην αυθημερόν τους διερμηνείς ζητούντες κατ' ευθείαν απάντησιν επί των τελευταίων προτάσεων αλλ' η Πύλη επανέλαβε το πρώτον ύφος· και ως προς μεν το κατά το Νεοκάστρον συμβάν απήντησεν, ότι, μη λαβούσα εισέτι καθαράς πληροφορίας, ηναγκάζετο ν' αναβάλη πάσαν συζήτησιν, αλλ' ότι το εθεώρει παράβασιν των συνθηκών και κήρυξιν πολέμου· περί δε των ελληνικών πραγμάτων είπε και ήδη όσα και πάντοτε, δηλαδή ότι απέρριπτε την παρέμβασιν· απεσιώπησε δε το περί απολύσεως των πλοίων. Ωργίσθησαν οι πρέσβεις επί τη απαντήσει ταύτη και απήτησαν να τοις αναγγείλη σαφώς, αν, συγκατατιθεμένη εις την επανόρθωσιν των σχέσεων, απέλυε τα κρατούμενα πλοία, και αν εδέχετο τας περί μεσιτείας και ανακωχής προτάσεις, διότι άλλως θ' ανεχώρουν. Η Πύλη εδείχθη ευδιάθετος μεν ως προς την απόλυσιν των πλοίων, αλλ' εναντία, ως αείποτε, ως προς τα της Ελλάδος· επειδή όμως απεφάνθησαν οι πρέσβεις την φοράν ταύτην ότι ανεχώρουν, αν απερρίπτετο το περί Ελλάδος ζήτημα, ανέβαλε την οριστικήν απάντησιν περί πάντων.

Εν τούτοις, κατέπλευσεν εις Κωνσταντινούπολιν ο εν Νεοκάστρω επί τη καταστροφή του στόλου Ταχήρπασας, και έπαθεν η Πύλη επί τη ελεύσει του ανδρός τούτου ό,τι πάσχει μήτηρ επί τη πρώτη συνεντεύξει οικείου παρευρεθέντος επί τω εν τη αλλοδαπή θανάτω αγαπητού τέκνου. Ο Ταχήρης, ανήρ πλήρης προλήψεων και μίσους προς τους Φράγκους, τόσον εξηγείωσε την Πύλην αναξήνας τας πληγάς της δι' ών ανέφερεν, ώστε οι μέχρι τούδε ακλόνητοι πρέσβεις εκλονίσθησαν εξ αιτίας του τραχέος και αποτόμου ύφους αυτής· και επί μακράς συνεντεύξεως αυτών και του Ρεήζ-εφέντη (κ) ηρώτησαν, αν η Πύλη, απορρίπτουσα την υπέρ των Ελλήνων μεσιτείαν, ευηρεστείτο καν να τοις χαρίση αυθόρμητος προνόμια ανάλογα της συνθήκης, ό εστι Μολδοβλαχικά, αν κατέφευγαν εις το έλεός της. Ο Ρεήζ-εφέντης ανέβαλε την απάντησιν, και μετά την συνέντευξιν ταύτην εκλήθησαν οι μεγιστάνες του κράτους εις γενικόν συμβούλιον, και, γενομένου λόγου περί των τελευταίων προτάσεων της συμμαχίας ως παραιτουμένης από πάσης παρεμβάσεως, ενέκριναν όλοι ομοθυμαδόν ως υπέρτατον όρον των προς τους αποστάτας βασιλικών δωρεών, αλλά και αυτών προς χάριν της συμμαχίας, την λήθην των παρελθόντων, την απόδοσιν των κτημάτων και την άφεσιν των οφειλομένων φόρων· ο δε σουλτάνος,

καμφθείς εις τας θερμάς παρακλήσεις του αρχιβεζίρη επικαλεσθέντος γονυκλινώς το προς τους πταίσαντας έλεός του, συγκατένευσε να τοις χαρίση και τον του χαρατσίου φόρον του πρώτου έτους αφ' ού επροσκύνουν. Οι πρέσβεις, ιδόντες ότι και από των όρων της συνθήκης παρεκτραπέντες δεν εισηκούσθησαν, εζήτησαν μετά τρεις ημέρας τα αποδημητήριά των. Η Πύλη δεν αντέτεινεν εις την αναχώρησίν των, αλλά δεν έδωκε τα αποδημητήρια μη θέλουσα να φανή ότι συγκατετίθετο. Εζήτησαν μετά ταύτα αξιωματικούς της Πύλης ως συμπλωτήρας μέχρι των φρουρίων εις εξομαλισμόν ενδεχομένων δυσκολιών, αλλ' ουδέ και κατά τούτο εισηκούσθησαν· ανήγγειλαν, ότι αναχωρούντες έθεταν τους υπηκόους των αυλών των και τα συμφέροντά των υπό την προστασίαν του πρέσβεως της Ολλανδίας, αλλ' ουδέ τούτο εδέχθη η Πύλη, ειπούσα, ότι αύτη είχε σκοπόν ν' αποπέμψη όλους τους κακούς, και να κρατήση υπό την προστασίαν της μόνους τους καλούς· επρόβαλαν ν' απολύση τα υπό τας σημαίας των αυλών των πλοία, αλλά και την πρότασιν ταύτην ετροποποίησεν η Πύλη υπό τον όρον ν' αποβιάσωσι τας τροφάς επί πληρωμή μέρους της τιμής επί του παρόντος, και του υπολοίπου βραδύτερον. Οι πρέσβεις ανήγγειλαν την αναχώρησίν των τοις εν Κωνσταντινουπόλει συναδέλφοις των, τοις ναυάρχοις της συμμαχίας και τοις κατά την οθωμανικήν αυτοκρατορίαν προξένοις·

Νοέμβριος την δε 23 νοεμβρίου ειδοποίησαν την Πύλην, ότι την εθεώρουν υπεύθυνον, αν, εξ αιτίας της διαγωγής της, συνέβαινε τι δεινόν είτε προς αυτούς αναχωρούντας, είτε προς τους υπηκόους των αυλών των μένοντας· και οι μεν της Αγγλίας και Γαλλίας απέπλευσαν την 26, ο δε της Ρωσσίας την 4 δεκεμβρίου.

Όχι μόνον ουδεμιάς μομφής αλλά και πολλών επαίνων φαίνεται αξία η Πύλη, ως ανεξάρτητος Αρχή, διά την ακλόνητον επιμονήν της εις απόρριψιν της δι' επιρροής ξένων αυλών ειρηνεύσεως του κράτους της· ο δε επί των εξωτερικών υπουργός, Πετέρ-εφέντης, εδείχθη ανήρ πολλής ικανότητος. Αλλά μωρά και ανεπιτήδειος εφάνη, μη θελήσασα επί τη προτάσει των τριών πρέσβεων να παραχωρήση ο ί κ ο θ ε ν-κ α ι-ά ν ε υ-ξ έ ν η ς-π α ρ ε μ β ά σ ε ω ς τ α Βλαχομολδαυικά προνόμια, απατηλά και αυτά ως ανεγγύητα. Άπορον δε πώς οι πρέσβεις, κατά παράβασιν των όρων της συνθήκης και εν αγνοία, των Ελλήνων, επρότειναν τοιούτον αισχρόν συμβιβασμόν. Αλλά καλή τύχη η δυσμενής Πύλη διά της άφρονος και ιδιοβλαβούς αποποιήσεώς της διέσωσε τας συμμαχους αυλάς από του δικαίου τούτου επί τη παλινωδία των πρέσβεων ονειδισμού, και προητοίμασεν άκουσα ευτυχαστέραν λύσιν του ελληνικού ζητήματος.

1827-28

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ο'.

Εκστρατεία των Ελλήνων εις Ανατολικήν και Δυτικήν Ελλάδα εις Κρήτην και Χίον.

Αφ' ού οι Τούρκοι απέρριψαν τας περί Ελλάδος προτάσεις των πρέσβεων, απελύθησαν και οι Έλληνες του χρέους της ανακωχής. Επειδή δε εθεώρησαν ενδεχόμενον να πραγματοποιηθή ο μέλλων συμβιβασμός υπό τον όρον του να διατηρήση έκαστος ό,τι κατείχεν, επεχείρησαν να κινήσωσιν δίπλα εις Ανατολικήν και Δυτικήν Ελλάδα, εις Κρήτην

και Χίον προς αναζωπύρησιν του αγώνος.

Λήγοντος του αυγούστου, ο επί του ισθμού της Κορίνθου στρατοπεδεύων αρχιστράτηγος διέταξε τον Βάσσον και τον Κριεζώτην να συνεκστρατεύσωσι μετά των περί αυτούς εις Ανατολικήν Ελλάδα. Συνήλθαν ούτοι εις Σαλαμίνα, και συναποπλεύσαντες έφθασαν εις Σκόπελον τέλη σεπτεμβρίου· εκεί συνήλθαν και οι Θετταλομακεδόνες οπλαρχηγοί, Καρατάσος, Γάτσος, Δουμπιώτης και άλλοι· και κατ' αρχάς μεν, βουλήν έβαλαν να πέσωσιν εις Εύβοιαν·

Νοέμβριος μαθόντες δε, ότι η κωμόπολις των Τρικέρων ήτον αφρούρητος και ευάλωτος, απέβησαν την 5 νοεμβρίου αίφνης πλησίον αυτής και επροχώρησαν αυθωρεί εις άλωσίν της· αλλ' ωπισθοδρόμησαν άπρακτοι ευρόντες αντίστασιν όχι μόνον παρά των εν αυτή Τούρκων, αλλά και παρά των εγχωρίων Ελλήνων ενθυμουμένων όσα κακά έπαθαν άλλοτε παρά τινων των εις λύτρωσιν αυτών ελθόντων. Μετά την αποτυχίαν ταύτην, οι αποβάντες διηρέθησαν, και οι μεν επολιόρκησαν την κωμόπολιν, οι δε ετοποθετήθησαν όπισθεν του επί του ισθμού τείχους εις εμπόδιον πάσης ενδεχομένης επιδρομής των έξωθεν εχθρών. 200 Έλληνες και τα ελληνικά πλοία εκινήθησαν την νύκτα της 9 εις άλωσιν των παραθαλασσιών αποθηκών· και οι μεν της ξηράς εκυρίευσαν σχεδόν αναιμωτί δύο κανονοστάσια, οι δε των πλοίων μίαν γολέτταν και 50 άλλα πλοιάρια. Φοβηθέντες οι Τούρκοι και αφήσαντες όλας τας άλλας θέσεις εκλείσθησαν την αυτήν νύκτα εντός τριών αποθηκών αλλά παρεδόθησαν την επαύριον· ήσαν δε 50· συν αυτοίς ήτο και ο ανεψιός του αρχηγού της φρουράς Ταχήραγα, αλλά προφθάσας έφυγε. Την δε 14 εφάνησαν ερχόμενοι εκ Λαρίσσης και Βώλου εις βοήθειαν των πολιορκουμένων 1200, και την 17 εστρατοπέδευσαν μίαν ώραν μακράν των Ελλήνων και εχαρακώθησαν. Δις εφώρμησαν περι το δειλινόν της αυτής ημέρας οι όπισθεν του τείχους Έλληνες, και επί της δευτέρας ορμής έτρεψαν τους εχθρούς και τους εδίωξαν μέχρι του χωρίου Λευκού, ικανούς εφόνευσαν και αιχμαλώτισαν, πέντε σημαίας εκυρίευσαν, και πολλά επήραν λάφυρα· αλλ' ακούσαντες ότι υπάρχοντα πολλοί άλλοι, όντες και ανεφοδίαστοι των εις διατήρησιν της πολιορκίας αναγκαίων, διέλυσαν μετ' ολίγον το στρατόπεδον και ανεχώρησαν εις τα ίδια.

Εν ώ δε εστρατοπέδευεν ο αρχιστράτηγος επί του ισθμού, στρατιώται τινές επροχώρησαν έως εις Θήβας, ήρπασαν 60 καμήλους, και ήλασαν 4000 πρόβατα· αλλ' επελθόντων των εχθρών μόλις διέσωσαν το δέκατον.

Αναχωρούντος δε του Κιουταχή εις την Άπειρον, φόβος εχθρικής εισβολής εις Πελοπόννησον δεν υπήρχε πλέον, και ο αρχιστράτηγος μετέφερε το στρατόπεδον εις Διακοπτόν, εκείθεν εις Νεύρα, και απεφάσισε να το μεταβιβάση εις Δυτικήν Ελλάδα προς ανέγερσιν εκείνου του μέρους.

Η Δυτική Ελλάς επροσκύνησεν όλη μετά την κυρίευσιν του Μεσολογγίου. Απόκρυφον τι και άβατον μέρος αυτής, το νησιδίον του Λεσινίου, διετηρείτο εισέτι ελεύθερον υπό πρόσχημα υποταγής ως σπινθηροβόλος αστήρ εν μέσω πυκνής νεφέλης. Το νησιδίον τούτο

ενός μιλίου περιφέρειας κείται εντός μακράς και δυσδιεξιτήτου λίμνης μίαν ώραν μακράν της Παληοκατούνας. Οσάκις εισέβαλλεν ο εχθρός εις την Δυτικήν Ελλάδα, το νησίδιον τούτο, εν ώ σώζεται μοναστήριον, εχρησίμευεν ως τόπος καταφυγής πολλών οικογενειών· ποτέ δεν το επάτησεν ο εχθρός, και απάτητον το διεφύλαξεν ο καλός ηγούμενος του και επί της γενικής καταπατήσεως της Δυτικής Ελλάδος υποκριθείς τον πιστόν ραγιάν. Αρχομένου δε του 1827, καθ' όν καιρόν ο Καραϊσκάκης περιήρχετο ανεγείρων την πεσούσαν Ανατολικήν Ελλάδα, ο Δημοστέλιος κατέλαβε το νησίδιον τούτο κατά διαταγήν αυτού· κατέλαβαν μετ' ολίγον οι περί τον Ράγκον και Μακρήν και την Παληοκατούναν. Εστράτευσαν οι Τούρκοι υπό την οδηγίαν του Βαρνακιώτη εις διωγμόν των, αλλ' αψιμαχήσαντες ανεχώρησαν άπρακτοι. Εγκαρδιωθέντες οι Έλληνες επί τη αποτυχία των εχθρών, κατέλαβαν και άλλας θέσεις, ο μεν Ράγκος το Δραγαμέστον, ο δε Δημοστέλιος τον Μύτικαν. Οι Τούρκοι εστράτευσαν πάλιν και κατέλαβαν την Κανδύλαν. Και οι μεν περί τον Ράγκον, ιδόντες πλησίον τους εχθρούς, εγκατέλειψαν την θέσιν των· οι δε περί τον Δημοστέλιον τους επολέμησαν επελθόντας και τους έτρεψαν· αλλ' ηκούσθη μετά ταύτα ότι πλήθος ήρχετο να κυριεύση τον Μύτικαν και οι περί τον Δημοστέλιον, ανίκανοι διά την ολιγότητά των ν' αντισταθώσι, κατέφυγαν διά νυκτός εις Πεταλάν, κακείθεν επανήλθαν εις το νησίδιον του Λεσινίου διατηρούντες την εν αυτώ λαμπάδα της ελευθερίας άσβεστον. Οι δε Τούρκοι, καταλαβόντες έκτοτε όλας τας παραθαλασσίους θέσεις της Ακαρνανίας, τας διετήρησαν υπεξουσίους των. Τοιαύτη ήτον η πολεμική κατάστασις της Δυτικής Ελλάδος καθ' όν καιρόν εμελέτησεν ο αρχιστράτηγος να μεταφέρει εκεί το στρατόπεδον του διά θαλάσσης.

Μεθ' ημέρας δε ολίγας της καταστροφής των εν τω λιμένι των Σαλώνων εχθρικών πλοίων, εξέπλευσεν ο Σωτήρ του κόλπου της Κορίνθου·

Νοέμβριος η δε Καρτερία και τα λοιπά υπό τον Χάστιγγα πλοία εξέπλευσαν την 6 νοεμβρίου επί τη αιτήσει του αρχιστρατήγου εις διαβίβασιν των στρατευμάτων του από του παραλίου του Πάπα εις το της Ακαρνανίας. Διαπλέουσα η Καρτερία το στόμα του κόλπου απώλεσε δύο ναύτας υπό τον κανονοβολισμόν των φρουρίων, εβύθισεν εν τω λιμένι των Πατρών έν αυστριακόν ως παραβιάσαν τον αποκλεισμόν και μη θελήσαν ν' απομακρυνθή καθώς διετάχθη, και ηγκυροβόλησεν υπό το Καραβοστάσι, αναμένουσα τους περί τον αρχιστράτηγον· συνηκολούθουν δε την Καρτερίαν αι δυο γολέτται και τα τρία αυστριακά. Εν τω μεταξύ δε τούτω εξεστράτευσαν και περί τον αρχιστράτηγον εκ Νεζερών· και μαθόντες καθ' οδόν, ότι, επιστρέφων ο Δελή-Αχμέτης εκ των μεσσηνιακών φρουρίων εις Πάτρας μετά 4000 πεζών και 500 ιππέων, έφθασεν εις Γαστούνην, δεν επροχώρησαν ως μη αξιόμαχοι διά την δυσαναλογίαν του πεζικού και την παντελή έλλειψιν ιππικού, έως ου έμαθαν ότι οι εχθροί επέρασαν τον ποταμόν της Καμινίτσας, και τότε, επιδεξιώς επιλαβόμενοι του έργου, ερρίφθησαν, επικρατούσης δεινής καταιγίδος και ραγδαίας βροχής, εις την ελώδη πεδιάδα της Παληοχαϊάς, και φθάσαντες δρομαίοι εις Καραβοστάσι, εν αγνοία των εχθρών, επέζησαν όσοι εχώρησαν εις τα υπό τον Χάστιγγα εκεί πλοία και απεβιβάσθησαν την 18 εις Δραγαμέστον, όθεν οι εχθροί φοβηθέντες έφυγαν. Οι δε περί τον αρχιστράτηγον κατέλαβαν και άλλας θέσεις μέχρι του Λιγοβιτισίου. Μετά δε την πρώτην ταύτην απόβασιν, επανήλθαν τα πλοία εις

Καραβοστάσι και μετεκόμισαν το υπόλοιπον του στρατού υπό την οδηγίαν του Κώστα Μπότσαρη. Αναζωογονήσας ο αρχιστράτηγος διά της εκστρατείας ταύτης τον τόπον εκείνον, εξέδωκε την 24 διακήρυξιν, δι' ής εκάλει όπου εστρατοπέδευε τους εν Πελοποννήσω Δυτικοελλαδίτας οπλοφόρους, εξέδωκε και άλλην την 26 καλών όλους γενικώς τους Δυτικοελλαδίτας εις τα όπλα· και επειδή πολλοί αυτών επροσκύνησαν, τοις έλεγεν, ότι παρέδιδεν εις λήθην τα παρελθόντα, και ότι ανεγνώριζεν ως πατριώτας· όλους τους Έλληνας, όσοι, καθ' ήν στιγμήν εβάπτετο κάλαμος αποφάσεως, ήρχοντο υπό την σημαίαν της πατρίδος. Η φωνή του αρχιστρατήγου ηκούσθη και υπό των οπλαρχηγών και υπό των πολιτών, και εντός ολίγου εσυστήθη υπό την οδηγίαν του αξιόμαχον στρατόπεδον.

Ο δε άοκνος Χάστιγξ, διαβιβάσας τους περί τον αρχιστράτηγον εις Δραγαμέστον, έπλευσεν εις κυρίευσιν του Βασιλαδίου.

Δεκέμβριος Την νύκτα της 6 δεκεμβρίου ηγκυροβόλησαν έμπροσθεν αυτού η Καρτερία και τις κανονοφόρος, και την 10 εβομβοβόλησαν αλλ' ανωφελώς. Συνέπεσαν εν τω μεταξύ κακοκαιρία και ανεβλήθησαν αι εχθροπραξίαι μέχρι της 15, καθ' ήν ερρίφθησαν επτά βόμβαι, εξ ών αι τέσσαρες έπεσαν εις την στενήν περιφέρειαν του νησιδίου, και μία εξ αυτών έκχυσε την εν αυτώ πυριτοθήκην. Τούτου γενομένου, εμβάντες οι Έλληνες εις τας λέμβους ώρμησαν εις κυρίευσιν του νησιδίου, και η φρουρά ταραχθείσα και δειλιάσασα παρεδόθη. 50 ήσαν οι επί του νησιδίου προ της μάχης, αλλά 31 επέζων επί της παραδόσεώς του· ευρέθησαν και 12 κανόνια. Ο δε Χάστιγξ, αν και η φρουρά, διαρκούσης της πολιορκίας, ετουφέκισε πλοιάριον σταλέν παρ' αυτού υπό λευκήν σημαίαν και φέρον προτάσεις συμβιβασμού, δεν εμνησικάκησεν ουδ' επαίδευσέ τινα, αλλά τους απεβίβασεν όλους σώους πλησίον του Μεσολογγίου, και ανέστησεν επί του Βασιλαδίου την προ δύο ετών πεσούσαν ελληνικήν σημαίαν.

Γνωστής δε γενομένης της συμμαχικής συνθήκης, οι Κρήτες επί σκοπώ να συμμεθέξη των καλών αυτής και η πατρίς των, εσκέφθησαν πώς να τακτοποιήσωσι και ενισχύσωσι τα πολεμικά κινήματά των, και επί τω σκοπώ τούτω εστρατολογήθησαν χίλιοι εντόπιοι, εμισθώθησαν και χίλιοι μη Κρήτες, και ητοιμάσθη και ναυτική μοίρα εις υποστήριξιν των κατά ξηράν κινήματων. Η μοίρα αύτη έφθασεν εις Γραμβούσαν υπό τον Μιαούλην την 25 Οκτωβρίου, αλλά μη ευρούσα την εκστρατείαν ετοίμην ανεχώρησεν. Εν τοσούτω κίνησις μεγάλη κατέλαβε πολλάς επαρχίας της Κρήτης. Οι εν τη επαρχία των Χανιών Χριστιανοί, οι Αποκορωνίται, οι Αυλοποταμίται και άλλοι άλλων επαρχιών εκινήθησαν εις τα όπλα.

Νοέμβριος Οι δε ξεναγωγηθέντες οπλοφόροι, αφ' ού αφίχθησαν εις Γραμβούσαν, απεβιβάσθησαν μετά πολλών εντοπίων υπό την γενικήν αρχηγίαν του Γιάννη Χάλη, οι μεν την 20 οι δε την 21 νοεμβρίου εις τον κατά την Σπιναλόγκαν λιμένα άγιον Νικόλαον. Εφοβήθη φόβον μέγαν ο εν τω μεγάλω Κάστρω Σουληεμάμπεης ιδών την μεγάλην ταύτην κίνησιν, και εξήτησε ταχείαν βοήθειαν παρά του Μουσταφάπασα επί λόγω ότι οι εχθροί επροχώρησαν μίαν

ώραν από του φρουρίου. Οι δε αποβιβασθέντες, οι μεν διεσπάρησαν εις τας πλησιοχώρους επαρχίας φονεύοντες σποράδην και λεηλατούντες, οι δε πεσόντες επί την πρωτεύουσαν της επαρχίας του Μιραμπέλου, το Καινούριον χωρίον, όπου ήσαν 200 Τούρκοι, εφόνευσαν και εζώγρησαν 40· απέκλεισαν δε τους λοιπούς, εν οίς και τον διοικητήν της επαρχίας εις τινα δυνατόν πύργον. Εν ώ δε τους εκανονοβόλουν αποβιβάσαντες έν κανόνι 48 λιτρών ήλθαν εις βοήθειαν αυτών 300 έξωθεν· αλλά πολεμηθέντες και αποκρουσθέντες ωπισθοδρόμησαν· εζωγρήθησαν δε 14 εξ αυτών, και εφονεύθησαν 4 Έλληνες και επληγήθησαν 7. Την δε 25 εφάνησαν ερχόμενοι 1000 επιβοηθοί υπό τον κεχαγιάμπην έλκοντες τρία κανόνια και μίαν βομβοβόλον· αλλ' επιπεσόντων των Ελλήνων ηναγκάσθησαν να στρατοπεδεύσωσιν εν οχυρά θέσει παρά τινι μοναστηρίω αντικρύ των ελληνικών οχυρωμάτων. Επτά ώρας ετουφεκίζοντο και εκανονοβολούντο και εβιάσθησαν επί τέλους να εγκαταλείψωσι τα οχυρώματά των, να κλεισθώσιν εντός του μοναστηρίου και την α' ώραν της νυκτός να φύγωσι κακώς έχοντες αφήσαντες τα κανόνια, την βομβοβόλον, τα πολεμεφόδια και τας τροφάς. 150 ελογίσθησαν οι πεσόντες εχθροί, μεθ' ών και σημαντικός τις Αγάς, Λαδαόγλους, και 36 οι ζωγρηθέντες· επληγήθη και ο κεχαγιάμπης, και εζωγρήθησαν και 150 υποζύγια. Οι δε εν τω πύργω πολιορκούμενοι, εν οίς και 20 Αλβανοί, απελπισθέντες μετά την φυγήν των συναδέλφων των παρεδόθησαν επί συμφωνία ν' αποπεμφθώσιν ασφαλώς εις Γεράπετρον· και οι μεν Αλβανοί απεπέμφθησαν, οι δε εντόπιοι μετετέθησαν προσωρινώς εις το ζαμίον· αλλ' υποπτεύσαντες ότι εμελετάτο κατ' αυτών επιβουλή, εμαχαίρωσαν τον επί παραλαβή των όπλων και των χρημάτων κατά τα συνομολογηθέντα εισελθόντα προ των άλλων οπλαρχηγόν Κουμάκην και εφόνευσαν 9 εκ των οπαδών του. Εξαγριωθέντες οι Έλληνες επί τη απιστία ταύτη εφώρμησαν και έκαυσαν όλους εκτός των δύο υιών του Καρακάσαγα και του υπηρέτου αυτών. Μετά τα συμβάντα ταύτα ήλθαν εις το ελληνικόν στρατόπεδον άλλοι 700 Κρήτες στρατολογηθέντες κατά το Αιγαίον και συνεπληρώθησαν εις 3000, αλλ' ερίζοντες περί αρχηγίας και καταντήσαντες ακέφαλοι, άφησάν τινας εις φρουράν της Σπιναλόγκας, και την 9 δεκεμβρίου εξεστράτευσαν οι λοιποί προς τα εν τη επαρχία της Πεδιάδος Μάλια, όπου ήσαν εχθροί, και αυλισθέντες παρά το χωρίον Μοχόν ήρχισαν να οχυρόνωνται· αλλ' επέπεσαν οι εχθροί, και εν πρώτοις ώρμησαν επί τον προμαχώνα του Κίτσου Βούλγαρη, και ευρόντες αυτόν οχυρόν απεμακρύνθησαν· έπεσαν έπειτα επί τον του Μαγουλάκη, του Φαρμάκη και Κουρμουλάκη και διεσκόρπισαν τους εν αυτώ φονεύσαντες προς τοις άλλοις και τον Μαγουλάκην και τον Κουρμουλάκην. Τούτου γενομένου, οι Έλληνες ετράπησαν πανταχόθεν και απώλεσαν και το κανόνι των· θα ηφανίζοντο δε όλοι, αν ενεδρεύοντες ο Καζανάκης και ο Καθεκλής δεν ανεχαίτιζαν τους εχθρούς. Παθόντες οι χριστιανοί επί της μάχης ταύτης έπαθαν πλείονα περώντες τον παραρρέοντα ποταμόν, ούσης μεγάλης πλημμύρας. Υπερδιακόσιοι εχάθησαν επί της μάχης, της τροπής και της ποταμοπορίας. Μετά τα δεινά ταύτα διελύθη η εκστρατεία, και οι μεν ελειποτάκτησαν, οι δε επανήλθαν εις Γραμβούσαν.

Τα δε της Χίου είχαν ούτω.

Μετά την καταστροφήν αυτής, τινές των πολιτών της συνοικισθέντες εν Σύρα χάριν εμπορίου, και πεινώντες και διψώντες την ανέγερσιν της πατρίδος των, έδραξαν την περίστασιν, καθ' ήν απέρριψεν η Πύλη τας προτάσεις των συμμάχων, και συνάξαντες ικανά χρήματα παρά των εν τη αλλοδαπή συμπολιτών, και καταθέσαντες και αυτοί εις κίνησιν ναυτικής και στρατιωτικής δυνάμεως και πορισμόν των αναγκαίων, ανέθεσαν την πραγματοποιήσιν του πατριωτικού σκοπού των εις τρεις εντίμους συναδέλφους των, τον Αμβροσήν Σκαραμαγκάν, τον Λουκάν Ράλλην και τον Γεώργιον Ψύχαν. Συσταθείσα η επιτροπή αύτη κατ' έγκρισιν της κυβερνήσεως, συνενοήθη μετά του Φαβιέρου, όστις δυσανασχετών επί τοις μετά την πτώσιν της ακροπόλεως παθήμασί του και επί τη αρχιστρατηγία του Τσώρτση, ον ούτ' ετίμα ούτ' υπήκουεν, εμόναζεν εν Μεθένοις εξασκών το τακτικόν του· χορηγήσασα δε αυτώ τα εις κίνησιν του τακτικού εμίσθωσε και 1500 ατάκτους υπό την οδηγίαν και αυτούς του Φαβιέρου και έβαλεν εις κίνησιν και ναυτικήν δύναμιν προς διακοπήν της κοινωνίας της ξηράς και της Χίου. Έμαθαν οι ναύαρχοι της συμμαχίας όσα εμελετώντο εις ανάκτησιν της Χίου, και έσπευσαν δι' αποστολών προς την εν Αιγίνη κυβέρνησιν, την εν Σύρα επιτροπήν και τον εν Μεθένοις Φαβιέρον να εμποδίσωσι την εκστρατείαν, ως μη περιλαμβανομένης της Χίου εις την οροθετικήν γραμμήν κατά το σχέδιον των συμμάχων· αλλ', επειδή εσυμβούλευαν και δεν διέταπταν, δεν εισηκούσθησαν. Εκυβέρνα την Χίον τω καιρώ εκείνω ο γηραιός Ισούφπασας, και η υπ' αυτόν φρουρά της συνίστατο εις 400 τακτικούς, 700 ατάκτους και 150 κανονοβολιστάς· ήσαν δε εν τω λιμένι και δύο ένοπλοι γολέτται και δύο μίστικα.

Οκτώβριος Την 9 Οκτωβρίου ανεχώρησεν ο Φαβιέρος και οι περί αυτόν εκ Μεθένων εις Ψαρά· συνεκροτείτο δε η τακτική δύναμις του εκ τριών ταγμάτων 700 στρατιωτών, ενός λόχου πυροβολιστών, 60 υπέων εφίππων, 140 ανίππων, 3 κανονίων ελαφρών, 7 βαρέων, και 10 βομβοβόλων· συνήλθαν εις Ψαρά και οι 1500 μη τακτικοί Στερεοελλαδίται και Χίοι, εν οίς και υιοί προκρίτων της νήσου, και αποπλεύσαντες όλοι υπό την γενικήν οδηγίαν του Φαβιέρου προσωρμίσθησαν την εσπέραν της 16 εις Μαυρολιμένα, και την επιούσαν, ανατείλαντος του ηλίου, απέβησαν απέναντι εχθρικού τινος σώματος τακτικών, και μάχης γενομένης, τους έτρεψαν και τους κατεδίωξαν. 36 Έλληνες και 100 Τούρκοι ελέγετο ότι εφονεύθησαν και επληγώθησαν· ο δε αρχηγός Σακήζ-εμίνης, μη προφθάσας να καταφύγη εις το φρούριον, όπου κατέφυγαν οι λοιποί, εκλείσθη μετά τινων άλλων έν τινι των εν Βαρβασίω πύργων, και μετά διήμερον αντίστασιν παρεδόθη. Ήσαν δε όλοι οι εν τω πύργω 14, εν οίς και 2 Εβραίοι· και ο μεν Σακήζ-εμίνης απελύθη άλυτρος επί τη αιτήσει των Χίων ως καλώς προς αυτούς πολιτευσάμενος και επ' ελπίδι απελευθερώσεως δι' αυτού αιχμαλώτων Χριστιανών· οι δε Εβραίοι εστάλησαν εις Σμύρνην επί εξαγορά· αλλά, θορυβηθέντων των ατάκτων, ανεκλήθησαν. Πολλοί δε των κατοίκων κατέφυγαν επί της αποβάσεως ως και άλλοτε εις τα προξενεία, εξ ών το μεν αυστριακόν διηρπάγη, το δε αγγλικόν παρ' ολίγον επατήθη, διότι έγκλειστοί τινες Τούρκοι τουφεκίζοντες εκείθεν εσκότωσαν πέντε Έλληνας. Και οι μεν των αποβάντων διέμειναν εν τη πόλει, οι δε διεσπάρησαν εις τα χωρία και τινες κατέλαβαν την προς δυσμάς της πόλεως άνωθεν του φρουρίου Τρουλωτήν, και

το επί του παραθαλασσίου Ψωμίων· οι δε εχθροί κατέφευγαν πανταχόθεν εις το φρούριον, ώστε την 18 ούτε εν τη πόλει ούτε έν τινι των χωρίων ευρίσκετο Τούρκος· έπεσαν δε και αιχμάλωτοι εις χείρας των Ελλήνων μέχρι της ημέρας εκείνης 120, ους έστειλεν ο Φαβιέρος εις την κυβέρνησιν, ήτις τους απέλυσε. Την δε εσπέραν της 18 εισέπλευσε τον πορθμόν της Χίου η Ελλάς, και την επαύριον ύψωσεν ο Κοχράνης τας τρεις συμμαχικάς σημαίας και την τουρκικήν υπ' αυτάς, τας εχαιρέτησεν, απεβίβασε πέντε βομβοβόλους, και μετά τέσσαρας ημέρας απέπλευσεν, επανήλθεν εις Αίγιναν, και την 29 δεκεμβρίου ανεχώρησεν επί του Μονόκερω εις Αγγλίαν αφήσας την φρεγάταν υπό τον Μιαούλην· μετά οκτάμηνον δε αποδημίαν ανεφάνη επί του Ερμού, ατμόπλου εθνικού, εξώφλησε τους λογαριασμούς του και απεχαιρέτησε διά παντός την Ελλάδα μηδέν πράξας άξιον της φήμης του ή των προσδοκιών και των θυσιών των Ελλήνων και των φιλελλήνων.

Οκτώβριος Αφ' ού οι Τούρκοι συνήχθησαν όλοι εις το φρούριον, τινές δε αυτών κατείχαν και τον θαλασσόπυργον, οι περί τον Φαβιέρον έστησαν την 19 επί του Ψωμίου πέντε βομβοβόλους, και ήρχισαν περί το μεσονύκτιον να βομβοβολώσι το φρούριον υπό τον θούριον ήχον της μουσικής. Μετά δύο δε ημέρας έστησαν επί της αυτής θέσεως έκτην βομβοβόλον και δύο κανόνια πλησίον αυτής, δι' ών κατεσίγασαν τον θαλασσόπυργον και εβύθισαν και έν των εν τω λιμένι εχθρικών πλοίων. Την δε 24 ετάφρευσαν το μεταξύ της άκρας της πόλεως και της θαλάσσης κενόν διάστημα προς τους ανεμομύλους, όπου ετοποθετήθησαν οι εντόπιοι, και την αυτήν ημέραν έστειλεν ο Φαβιέρος προς τον Ισούφπασαν διά τινος αιχμαλώτου επιστολήν λέγουσαν, ότι ο εν Νεοκάστρω τουρκοαιγύπτιος στόλος εκάη, ότι οι σύμμαχοι απέκλεισαν τον Ελλήσποντον, ότι η Αλβανία απεστάτησεν, ότι ουδεμίαν ελπίδα βοήθειας είχεν ο πασάς, και ότι, αν ήθελε να παραδοθή, τω υπέσχετο την ασφαλή μεταβίβασιν όλης της φρουράς εις Τσεσμέν ή εις Μιτυλήνην· ει δε μη, θα επάθαιεν όσα έπαθαν άλλοτε οι Χριστιανοί της Χίου και των Ψαρών. Εις την κομπορρήμονα ταύτην επιστολήν απήντησεν ο πασάς δι' ευστόχων κανονοβολών. Την νύκτα δε της 26 ετέθησαν επί της Τρουλωτής δύο κανόνια. Την δε 29 ηγκυροβόλησεν έμπροσθεν της Χίου γαλλική τις κορβέττα, και ο πλοίαρχος αυτής αποβάς, είπε τω Φαβιέρω, ότι ο ναύαρχος Δεριγνής εκέλευε να κενώση την νήσον. Ο Φαβιέρος δεν εδέχθη το κέλευσμα, και την επαύριον έθεσε δύο βομβοβόλους επί της Τρουλωτής. Εφάνη δε την αυτήν ημέραν εν τω λιμένι και αυστριακή γολέττα, ο Φοίνιξ, και υψώσασα σημεία τινα, γνωστά αναμφιβόλως τοις εν τω φρουρίω, ανεχώρησε την επιούσαν νύκτα.

Νοέμβριος Την δε 2 νοεμβρίου, παρεισδύσαντός τινος των υποπλαρχηγών εις την περί το φρούριον τάφρον επί συνομιλία, ο συνομιλών Αλβανός του έκοψε την κεφαλήν και την έρριψεν έμπροσθεν των συναδέλφων αυτού. Την αυτήν νύκτα εφάνησαν φανοί προς τον θαλασσόπυργον, όπου εισήλθαν, πριν εξημερώση, 150 Τούρκοι επί τριών ολκάδων από της αντικρύ ξηράς διαπορθμευθέντες. Την επαύριον επανήλθεν η αυτή σημειοποιός αυστριακή γολέττα, και έστειλε την λέμβον της εις την ξηράν αλλά βομβοβοληθείσα κατά διαταγήν του Φαβιέρου

έκοψε την άγκυραν, εγκατέλειψε εκ της βίας την επί του αιγιαλού λέμβον και έγεινεν άφαντος· επαναπλεύσασα δε μετά τινας ημέρας ανείλκυσε την άγκυραν και παρέλαβε και την λέμβον αδεία του Φαβιέρου. Την δε 4 έφερεν έν αγγλικόν βρίκι διαταγήν των τριών ναυάρχων της συμμαχίας προς τον Φαβιέρον ίνα κενώση την νήσον· ο Φαβιέρος απεκρίθη ότι εχρειάζετο διαταγή προς αυτόν της ελληνικής κυβερνήσεως. Την επιούσαν έφθασεν ο Αλμείδας, φέρων 200 στρατιώτας και 60 ίππους εις χρήσιν των ανίππων του τακτικού· έφερε και 3 κανόνια και ικανάς κανονοσφαίρας. Εστάλησαν μετ' ολίγας ημέρας και άλλα κανόνια και βομβοβόλοι εκ Ναυπλίου, έφθασαν και ο γνωστός υπονόμοποιός Κώστας και 40 συντεχνίται του, και ήρχισαν να υπονομεύωσι προς την επάνω πύλην του φρουρίου. Αλλά την νύκτα της 30 εξώρμησαν οι εν τω φρουρίω, έτρεψαν τους φυλάττοντας το στόμιον της υπονόμου, το παρεγέμισαν, εφόνευσαν και ηγμαλώτισάν τινας των υπονομοποιών, και επανήλθαν εις το φρούριον αρπάσαντες και έν ελαφρόν κανόνι.

Η δε θέσις του θαλασσοπύργου, επικίνδυνος ως υπό το πυρ του φρουρίου, εθεωρείτο πολλά αναγκαία, διότι, αν την εκυρίευαν οι Έλληνες, εκόπτετο η των πολιορκουμένων και της ασιατικής παραλίας κοινωνία· διά τούτο, αφ' ου έστησεν ο Φαβιέρος κατ' αυτού έν άλλο κανονοστάσιον, ώπλισε τέσσαρας λέμβους,

Δεκέμβριος και την νύκτα της 1 δεκεμβρίου εκίνησαν 200 Έλληνες και φιλέλληνες τακτικοί και άτακτοι εις άλωσίν του· αλλ' οι άτακτοι τόσον εθορύβουν επί της θαλασσοπορείας των, ώστε εξύπνησαν οι εν τω θαλασσοπύργω κοιμώμενοι εχθροί και απεδίωξαν τους επερχομένους κανονοβολούντες και τουφεκίζοντες. Έκτοτε ηναγκάσθη ο Φαβιέρος να περιορισθεί εις απλήν πολιορκίαν του φρουρίου μη ελπίζων να το κυριεύση ειμή διά μόνης της πείνας. Αλλ' εν καιρώ χειμώνος δυσκόλως και επικινδύνως επολιορκείτο διά θαλάσσης· διά τούτο συνέλαβε την ιδέαν να καταστρέψη διά τολμηράς επιδρομής τας επί του αντικρύ αιγιαλού αποθήκας των εχθρών και τα πλοία τα μετακομίζοντα εν καιρώ νυκτός εις το φρούριον τα αναγκαία, και ούτω να ματαιώση πάσαν στρατιωτικήν επικουρίαν. Επί τω σκοπώ τούτω εισβιβάσας την 5 το πρώτον τάγμα εις τι πλοίον το απεβίβασε διά νυκτός ημιώριον μακράν του Τσεσμέ, και τους μεν ετοποθέτησεν εκεί, τους δ' έστειλεν εις την πόλιν επί παραγγελία να μη επιχειρήσωσι τι πριν βάλωσιν οι ναύται πυρ εις τα εν τω λιμένι εχθρικά πλοία. Τέσσαρα πλοιάρια, κωπηλατούντων φιλελλήνων, εισέπλευσαν υπό το βαθύ σκότος και οι εν αυτοίς ανήγαγαν τρεις τροφοφόρους σακολέβας, αλλ' αι δύο εκάθησαν εν τω στομίω του λιμένος· θα έκαιαν δε και όλα τα άλλα πλοία, αν είχαν πυροσίφωνα· αλλ' η περί τούτου φροντίς ανετέθη εις τον έμπειρον Κανάρην παρακολουθούντα επί του πυρπολικού του· ο άνεμος όμως ήτον ενάντιος, το πυρπολικόν δεν εδυνήθη να εισπλεύση, και τα πλοία δεν εκάησαν, ώστε οι περί τον Φαβιέρον επανήλθαν εις Χίον άπρακτοι.

Ιανουάριος Αρχομένου δε του Ιανουαρίου, έφθασαν εις ενδυνάμωσιν του αποκλεισμού η αλωθείσα τουρκική κορβέττα μετονομασθείσα Ύδρα και ο Σωτήρ· ο δε άσκνος Φαβιέρος έβαλε κατά νουν να πλεύση μεθ' όλων των πλοίων και του πλείστου

μέρους του στρατεύματός του εις τον κόλπον της Σμύρνης και ν' αρπάση πολυαριθμούς τινάς αγέλας πλησίον των Βουρλών βοσκούσας· αλλά την 6, καθ' ήν εμελέτα να επιβιβάση τον στρατόν του, σφοδρά καταιγίς επιπεσούσα έβλαψε τα πλείστα των ελληνικών πλοίων εντός του λιμένος, και ρίψασα τον Σωτήρα εις την ξηράν, τον εσύντριψεν. Εξαιτίας τούτου ανεβλήθη η επιβίβασις του στρατού εις την 11· αλλά την νύκτα της 10, όρθρου βαθέος, ανοίξαντες οι εχθροί την επί της προς τους ανεμομύλους πλευράς του φρουρίου πύλην εξώρμησαν ως χίλιοι, έπεσαν επί την έμπροσθεν αυτής γραμμήν των χαρακωμάτων των Ελλήνων, και την εκυρίευσαν όλην αμαχητί, φυγόντων των υπερασπιστών αυτής· μόνοι οι περί τον οπλαρχηγόν Γκέγκαν διέμειναν γενναίως μαχόμενοι εν τω προς την θάλασσαν επί της αυτής γραμμής χαρακώματί των. Πλησίον της κυριευθείσης γραμμής ηυλίζοντο 225 τακτικοί του β' τάγματος. Ιδόντες ούτοι την τροπήν των πολλών και την αντίστασιν των περί τον Γκέγκαν ώρμησαν επί τους εν τη γραμμή εκείνη εχθρούς, και προφθάσαντες πολλούς αυτών διαβαίνοντας την τάφρον τους εφόνευσαν. Οι δε προλαβόντες και διαβάντες, οι και πλειότεροι, έδραμαν και εκυρίευσαν σχεδόν αμαχητί την Τρουλωτήν, φυγόντων των φυλακτόντων αυτήν, και εκάρφωσαν και τα εκεί κανόνια εκτός ενός στρέψαντές το προς την πόλιν. Κατεθορυβήθησαν οι εν τη πόλει Έλληνες ιδόντες τους εχθρούς άνωθεν αυτών, και πολλοί, αφήσαντες τας οικίας όπου διέμεναν, έφυγαν· ο δε Φαβιέρος, ιδών εκ του καταλύματός του τας εχθρικός σημαίας επί της Τρουλωτής, εξήλθε δρομαίος, παρέλαβε δύο λόχους του γ' τάγματος, 200 στρατιώτας του α' και 20 ιππείς και έδραμε προς αυτήν. Καθώς δε εφοβήθη και έφυγεν η ελληνική φρουρά εκείθεν προ ολίγου ιδούσα μόνον τους Τούρκους κινουμένους προς αυτήν, ούτως εφοβήθησαν και έφυγαν και οι Τούρκοι ιδόντες τους τακτικούς αναβαίνοντας υπό τον Φαβιέρον. Μη δυνάμενοι δε να εισέλθωσιν εις το φρούριον δι' ής εξήλθαν οδού, ερρίφθησαν εις την πόλιν επί σκοπώ να εισέλθωσι δι' αυτής· αλλ' οι άτακτοι ιδόντες τους τακτικούς επί της Τρουλωτής και εμψυχωθέντες, έτρεξαν και κατέλαβαν εκ νέου τας εγκαταλειφθείσας οικίας, ώστε οι Τούρκοι φονευόμενοι και φεύγοντες εύρισκαν άλλους φονείς έμπροσθέν των, έπιπταν σφάγια σωρηδόν, και, κατά το λέγειν του Φαβιέρου, μόλις 150 επέστρεψαν σώοι εις το φρούριον· αλλά θα εχάνοντο και ούτοι, αν προκατελάμβαναν οι Έλληνες την μεταξύ της πόλεως και του φρουρίου τάφρον. Ηχηλωτίσθησαν δε 30, εν οίς και ο αρχηγός του κινήματος Ιβραήμαγας Μαγδαρής Αλβανός, και έπεσαν εις χείρας των Ελλήνων επτά σημαίαι. Εφονεύθησαν και επληγώθησαν και εκ τούτων 39, εφονεύθη καί τις φιλέλληνη Άγγλος Λουτχίνος και επληγώθη ελαφρώς και ο Φαβιέρος.

Μετά την φθοροποιάν ταύτην έξοδον, οι μεν Τούρκοι ησύχασαν εντός του φρουρίου, οι δε Έλληνες ησχολήθησαν σπουδαιότερον εις την διακοπήν πάσης κοινωνίας της ασιανής ξηράς και του φρουρίου και έστειλαν ανθρώπους πολλαχού της Ελλάδος προς εύρεσιν πλοιαρίων επιτηδείων εις πολιορκίαν. Τοις έστειλαν τοιαύτα πλοία οι Σάμιοι και οι Ψαριανοί· τοις έστειλε και ο Εϋδέκος μίαν κανονοφόρον υπό τον Δανόν φιλέλληνα Φαλσίνον κατασκευασθείσαν εν Πόρω· αλλ' εχθρική κανονία επιπεσούσα την εβύθισεν. Εν

τούτοις η διά θαλάσσης πολιορκία εγένετο καθ' εκάστην αυστηροτέρα. Την 24 τα ελληνικά πλοίαρια έτρεψαν εις φυγήν τέσσαρα τροφοφόρα εχθρικά· την 20 συνέλαβαν δύο φέροντα φορέματα και τροφάς, και μεσουίντος του φεβρουαρίου διέκοψαν διόλου πάσαν κοινωνίαν της ασιανής ξηράς και του φρουρίου, ώστε η πείνα ήρχισε να προμηνύη την εγγίζουσαν πτώσιν αυτού· αλλά έπασχαν και οι πολιορκούντες άλλα κακά επίσης δεινά. Εξ αιτίας της μακράς και απροσδοκίτου παρατάσεως της πολιορκίας του φρουρίου εξηντλήθησαν οι πόροι της επιτροπής, και το άτακτον στράτευμα στερούμενον των μισθών του και κακουχούμενον εν ακμή βαρέως χειμώνος ητάκει, ηπείθει και περιφερόμενον εις τα χωρία ελεηλάτει. Το μόλυσμα της αταξίας διεδόθη και εις το τακτικόν πάσχον και αυτό όσα και το άτακτον. Οι του γ' τάγματος απεμακρύνθησαν του στρατοπέδου ως μη μισθοδοτούμενοι και δεν επανήλθαν ειμή εντραπέντες τον αρχηγόν των, ώστε το ελληνικόν στρατόπεδον εκινδύνευε να διαλυθή πριν παραδοθή το φρούριον. Ανεφύησαν και διχόνοια και εγεννήθησαν και βαρείαι λογομαχίαι μεταξύ της επιτροπής και του Φαβιέρου εξ αυτής της αρχής της αποβάσεως, και τα κακά ταύτα εκορυφώθησαν μετά ταύτα εξ αιτίας της αποτυχίας, καθώς πάντοτε συμβαίνει· ηύξαναν δε τα κακά και αι επανειλημμένα απειλαί των ναυάρχων της συμμαχίας τρίτην φοράν καλεσάντων την επιτροπήν και τον Φαβιέρον ν' απομακρυνθώσι της νήσου επί απειλή παντελούς εγκαταλείψεως, αν τουρκική δύναμις επήρχετο· αλλά και η επιτροπή και ο Φαβιέρος επέμεναν εις την πολιορκίαν πεποιθότες ότι ήγγιζεν η ώρα της πτώσεως του φρουρίου διά την έλλειψιν των αναγκαίων. Τοιαύτη ήτον η κατάστασις της πολιορκίας ταύτης λήγοντος του φεβρουαρίου.

1828

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΑ'.

Προσπάθειαι Καποδιστρίου εν Ευρώπη υπέρ Ελλάδος μετά την εκλογήν του. — Κατάβασις αυτού εις Ελλάδα και εγκαθίδρυσις της κυβερνήσεώς του.

Η ΠΡΟΣ αλλήλους διχόνοια και δυσπιστία των πρωταγωνιστών Ελλήνων ηνάγκασαν την εθνικήν συνέλευσιν της Τροιζήνος, ως είδαμεν, να εκλέξη κυβερνήτην της Ελλάδος τον Ιωάννην Καποδίστριαν συνενώσασα εις χείρας αυτού και μόνου την έως τότε διηρημένην εις πολλάς νομοτελεστικήν δύναμιν.

Υπηρέτει προ πολλών ετών ο ανήρ ούτος την Ρωσσίαν, ευφημούμενος δικαίως διά την πολιτικήν ικανότητά του, τας ιδιωτικάς αρετάς του και την ακεραιότητα του χαρακτήρος του· διήγε δ' εν Λαυβάρη, παρά τω αυτοκράτορι Αλεξάνδρω καθ' όν καιρόν εξερράγη η ελληνική επανάστασις, ην κατέκρινε και ως υπηρέτης της Ρωσσίας ως τείνουσαν εις ανατροπήν όσων προς διατήρησιν της γενικής ειρήνης ωρίσθησαν, και ως Έλλην ως παράκαιρον και κινδυνώδη· αλλά άλλων αυλών πολιτευταί αμφίβαλλαν περί της ειλικρινείας του και δεν έπαυαν διαβάλλοντές τον παρά τω αυτοκράτορι, επί σκοπώ να τον απομακρύνωσι των συμβουλιών του, ως ακριβή γνώσιν έχοντα των της εταιρίας και ως υποκινήσαντα τον Υψηλάντην εις την επανάστασιν, ή ως δυνάμενον να τον εμποδίση και μη θελήσαντα· αλλά δεν ίσχυσεν η κατ' αυτού διαβολή, διότι εξεμυστηρεύετο ο διαβαλλόμενος κατά καιρούς τω αυτοκράτορι όσα εμάνθανε περί της εταιρίας. Αλλ' ό,τι

δεν κατώρθωσεν η κατ' αυτού διαβολή, το κατώρθωσεν η περί ης άλλοτε ανεφέραμεν (α) παρά τη αυλή της Ρωσσίας υπέρ ειρήνης λύσις του μεταξύ αυτής και Τουρκίας ζητήματος· ώστε καθ' όν καιρόν ητοιμάζετο να μεταβή ο αυτοκράτωρ εις Βερώνην, μετέβη και ο Καποδίστριας, ο υπέρ πολέμου τότε γνωμοδοτήσας και μη εισακουσθείς, εις Γενεύην επ' αορίστου απουσίας αδεία ως μη δυνάμενος να εργασθή υπέρ ου δεν ενέκρινε συστήματος· έζη δε ιδιωτεύων μακράν της Ρωσσίας μέχρι του θανάτου του Αλεξάνδρου απολαμβάνων την εύνοιαν, την υπόληψιν και την προστασίαν του. Επί δε τη αναγορεύσει του Νικολάου, απήλθεν εις προσκύνησίν του· καθ' οδόν έμαθε την εν Τροιζήνι εκλογήν του, και φθάσας εις Πετρούπολιν, μεσούντος του μαΐου, έλαβε τα περί αυτής εθνικά έγγραφα.

Εβάδισεν, ως είδαμεν, ο νέος αυτοκράτωρ την πολιτικήν οδόν, ως προς την Πόλιν, ην ηύχετο ο Καποδίστριας να βαδίση ο προκάτοχός του. Εκ της πολιτικής δε ταύτης ομοφροσύνης ηύξησεν η προς αυτόν προϋπάρχουσα ευμένεια της ρωσικής αυλής. Δεσμοί πολιτικοί συνέδεαν τον Καποδίστριαν μέχρι τούδε μετά της αυλής εκείνης· αλλ' οι μετά της Ελλάδος νέοι δεσμοί απήτουν την λύσιν εκείνων· δι' ό και απελύθη επί τη αιτήσει του της ρωσικής υπηρεσίας, και απεποιήθη γενναίως ην τω επρόσφερον η αυλή σύνταξιν, ασυμβίβαστον θεωρήσας να ήναι αρχηγός ενός έθνους και μισθωτός άλλου. Εκείναις ταις ημέραις διεπραγματεύετο η υπέρ Ελλάδος συνθήκη, και η πρόσδος των ελληνικών πραγμάτων θα εξωμάλυνε τας εις την παραδοχήν και εκτέλεσιν αυτής δυσκολίας. Επί τω σκοπώ τούτω εισακούσασα η ρωσική αυλή τας υπέρ της προόδου του ελληνικού αγώνος αιτήσεις του κυβερνήτου συγκατετέθη να δοθώσιν επί λόγω δανείου τη ελληνική κυβερνήσει οι εξ αρχής της ελληνικής επαναστάσεως συσσωρευθέντες τόκοι των άλλοτε παρ' Ελλήνων εν τη ρωσική τραπέζη παρακατατεθέντων χρημάτων προς διατήρησιν των εν Ιωαννίνοις Σχολείων, συμποσούμενοι εις φράγκα 200,000, να μη εξοδευθώσι δε ειμή επί τη προτάσει του κυβερνήτου ρούβλια 400,000 προσενεχθέντα παρά των φιλανθρώπων και ομοθρήσκων Ρώσων προς εξαγοράν αιχμαλώτων Ελλήνων. Προς αύξησιν δε των υπέρ της βελτιώσεως των πραγμάτων του έθνους έξωθεν πόρων, εκάλεσεν ο κυβερνήτης τους εντός και εκτός της Ρωσσίας πλουσίους Έλληνας εις χορηγίας επί λόγω δανείου, και κατέθεσε πρώτος αυτός φράγκα 50,000· ενεργήσας δε όσα η νέα θέσις του και η περίστασις απήτουν ανεχώρησεν εκ Πετρούπολεως την 10 Ιουλίου πλήρης ελπίδων, και διαβάς διά του Βερολίνου έφθασεν εις Λονδίνον την 1 αυγούστου.

Άνθρωπος, ως ο Καποδίστριας, τόσα έτη και τόσον πιστώς υπηρετήσας την Ρωσίαν, και εξ αυτής της θέσεώς του αντιπολιτευθείς πολλάκις τας αντιζήλους αυλάς της αυλής εκείνης, δεν ήτο πιθανόν να δυνηθή να εμπνεύση μέγα θάρρος τη Αγγλία, όσον ειλικρινώς ελληνική και αφιλόρρωστος και αν ήτον η πολιτική του. Αι συμπάθειαι και αι αντιπάθειαι των ανθρώπων επιζούν ως επί το πλείστον και μετά τας μη εισέτι ζώσας σχέσεις των αλλά και οσάκις δεν επιζούν, επιζώσαι και τότε θεωρούνται· διά τούτο, αν και πάντα τρόπον μετεχειρίσθη ο Καποδίστριας εις εξαλείψιν της τοιαύτης περι αυτού γνώμης της Αγγλίας, δεν ίσχυσε να την εξαλείψη, και τα πολιτικά σχέδιά του δεν ευδοκίμησαν εν Λονδίνω.

Αξιοσημείωτος είναι ο τρόπος, καθ' όν τον εδέχθη Γεώργιος ο Δ' (β).

Φθάσας ο Καποδίστριας εις Αγγλίαν εζήτησε να προσκυνήση τον βασιλέα και μετά πολλάς

ημέρας αφιχθείς κατά διαταγήν αυτού εις Βινδσώρην, όπου διέτριβεν, εισήχθη εις την πινακοθήκην του παλατίου· μετά πολλήν δε ώραν ήνοιξεν άλλη θύρα, εισήλθεν άνθρωπος υψηλού αναστήματος ιδιωτικώς και αμελώς ενδεδυμένος, έκλεισε την θύραν και ήρχισε να παρατηρή τας ανακειμένας εικόνας και να προχωρή όπου ίστατο ο Καποδίστριας. Ούτος και εκ του προσώπου και εκ του αναστήματος επείσθη ότι ήτον ο βασιλεύς, όν είχαν άλλοτε ιδεί συνοδεύων εις Αγγλίαν τον αυτοκράτορα Αλέξανδρον· απορών δ' επί τω παραδόξω τούτω τρόπω της εντεύξεως ανέμενε το αποβησόμενον όρθιος, άφωνος και ακίνητος. Προχωρών ο βασιλεύς κατήντησεν όπου ίστατο ο Καποδίστριας, και ως αν τον συνήντησεν απροσδοκήτως ανεφώνησεν «Ah! vous êtes ici, monsieur le comte! je suis bien aise de vous voir». Ταύτα είπε και μηδ' απάντησιν αναμείνας απεχαιρέτησεν, απεμακρύνθη ησύχως παρατηρών τας λοιπάς εικόνας και εξήλθε δι' ής είχαν εισέλθει θύρας· τούτου γενομένου ήνοιξέ τις την θύραν δι' ής εισήχθη ο Καποδίστριας, και τον προέπεμψεν εις την άμαξάν του, ως λαβούσης χώραν της μετά του βασιλέως εντεύξεώς του. Ο τρόπος ούτος εξεικόνισεν αποχρώντως την διάθεσιν της αγγλικής κυβερνήσεως προς τον κυβερνήτην της Ελλάδος.

Εν Λονδίνω ο Καποδίστριας διατρίβων απήντησε την 11 Ιουλίου εις τα προς αυτόν της εθνικής συνελεύσεως έγγραφα, λέγων, ότι έλαβεν εν Πετρούπολει τα δύο ψηφίσματα, το μεν περί του διορισμού του, το δε περί ευρέσεως δανείων· ότι και προ της παραλαβής των εγγράφων και επί μόνη τη διά των εφημερίδων αγγελία του διορισμού του κατέβαλε πάσαν φροντίδα περί ευρέσεως πόρων· ότι διέμενεν εισέτι μακράν της Ελλάδος, ίνα μεμονωμένην την σχετίση προς τας Δυνάμεις και τη προμηθεύση πόρους πλουσιωτέρους και σταθερωτέρους· ότι η επ' αγαθώ της Ελλάδος τάσις της εξωτερικής πολιτικής διά της παρεμβάσεως των αυλών εκρέματο εκ του πατριωτισμού των στρατιωτικών και των πολιτικών της Ελλάδος, των μεν πειθομένων εις τους αρχηγούς των, των δε διοικούντων τον τόπον διά τον τόπον, και ότι ήλπιζεν επί της καταβάσεώς του να τω δοθή η απαιτουμένη δύναμις εις επωφελή συμβιβασμόν των μεταξύ Ελλάδος και Δυνάμεων. Διά της επιστολής ταύτης υπηνίττετο και την υπέρ της Ελλάδος των τριών αυλών συνθήκην· διότι, αν και καθ' όν καιρόν έγγραφεν, η συνθήκη είχαν υπογραφή, δεν είχαν όμως επικυρωθή· την δε 19 Αυγούστου ό εστι μετά την επικύρωσίν της, έγγραψε πλατύτερον περί αυτής και καθαρώτερον, προτρέπων την προσωρινήν κυβέρνησιν να την δεχθή αδιαστάκτως ως σωτήριον.

Έξ περίπου εβδομάδας διέτριψεν ο Καποδίστριας εν Λονδίνω, καταγινόμενος πολυειδώς και πολυτρόπως και παρά τω συμβουλίω της συμμαχίας, και παρά τοις δυνατοίς του τόπου επ' ωφελεία του έθνους του αναθέσαντος αυτώ τα της κυβερνήσεώς του· και μεταξύ άλλων εσχέδιασε να φέρη εις Ελλάδα ξένα στρατεύματα εις πρόοδον του πολέμου και τακτοποίησιν του εσωτερικού. Αλλ' επειδή δεν επραγματοποίησε το υπό της εν Τροιζήνι συνελεύσεως ψηφισθέν δάνειον, δεν επραγματοποιήθη ούτε το περί επικουρικών στρατευμάτων σχέδιον. Εκ Λονδίνου μετέβη εις Παρισίους, όπου ήύρε καλλίστην υποδοχήν, και διέτριψεν αγωνιζόμενος υπέρ της Ελλάδος τέσσαρας εβδομάδας· εκείθεν μετέβη εις Αγκώνα την 8 νοεμβρίου, και μη ευρών το επί διάπλω του ταχθέν κατά την αίτησίν του αγγλικόν πλοίον διέμεινεν έξ εβδομάδας και απέπλευσεν επί της αγγλικής κορβέττας Λύκου· κατά δε τον διάπλουν μετεβιβάσθη εις το δίκροτον Warspite, και

έφθασεν εις Μάλταν την 28 δεκεμβρίου, όπου διέτριβε τότε ο Κοδριγκτών·

Ιανουάριος απέπλευσεν επί του αυτού πλοίου την 2 Ιανουαρίου και κατευωδώθη την 8 εις Ναύπλιον και η πόλις εκείνη, η τα πάνδεινα πάσχουσα εξ αιτίας των εσωτερικών ταραχών και διαιρέσεων, απηλλάχθη παντός φόβου, φανέντος μόνον του φέροντος τον κυβερνήτην πλοίου, και οι αντιφερόμενοι φρούραρχοι του παλαμηδίου και της ακροναυπλίας, οι παρακούντες και κυβέρνησιν και αρχιστρατηγίαν, επρόσφεραν αυτώ αυθόρμητοι και αυθημερόν την υποταγήν των και τας κλεις της πόλεως και των φρουρίων· αλλά δεν εδέχθη την προσφοράν επί λόγω ότι δεν ενήργει εισέτι ως κυβερνήτης. Την δε 8 απέβη εις την πόλιν υποδεχθείς επί του παραθασσαλίου μετά πάσης χαράς και τιμής· προπροευομένου δε του κλήρου ιεροφορούντος και του λαού παρακολουθούντος, υπήγεν υπό τον ήχον των δοξολογιών και των ευφημιών εις την μητρόπολιν, και μετά την τελετήν εδέχθη τον κλήρον, τους πολιτικούς και στρατιωτικούς αρχηγούς της πόλεως και λοιπούς προκρίτους, επέβη το εσπέρας εις το δίκροτον, απέπλευσε την επαύριον και κατευωδώθη την 11 εις Αίγιαν, όπου έδρευαν η βουλή και η αντικυβερνητική επιτροπή. Την αυτήν ημέραν τον επεσκέφθησαν επί του πλοίου τα μέλη της αντικυβερνητικής επιτροπής ιδιωτικώς, την επαύριον δε και επισήμως και συν αυτοίς ο πρόεδρος της βουλής, επί σκοπώ να τον συνοδεύσωσιν εις την ξηράν. Κατά την επίσημον δε ταύτην επίσκεψιν ανυψώθη η ελληνική σημαία επί του αγγλικού δικρότου και επί της γαλλικής φρεγάτας, Ήρας, ελλιμενιζούσης εν Αιγίνη, και εχαιρετήθη διά 15 κανονοβολών. Αριστήσαντες δε όλοι επί του δικρότου, έπιαν εις υγείαν των τριών ανάκτων, του κυβερνήτου, και εις ευτυχίαν της Ελλάδος, και υπό την κανονοβολήν όλων των εν τω λιμένι πλοίων συνώδευσαν τον κυβερνήτην εις την ξηράν αι ελληνικαί Αρχαί και οι πλοίαρχοι και οι αξιωματικοί του δικρότου και της φρεγάτας· τον υπεδέχθησαν δ' επί της αποβάσεώς του κληρικοί ιεροφορούντες και λαϊκοί, και τον έφεραν ψάλλοντες και αγαλλόμενοι εις το επί τούτω δαφνοστρωθέν προαύλιον της μητροπόλεως, όπου τον ανέμεναν η βουλή και οι λοιποί εν τη νήσω προύχοντες, και όπου προσήκουσαι ευχαί προς Θεόν ανεγνώσθησαν, ευφημιαί εις τιμήν των υπερμάχων τριών Δυνάμεων και του κυβερνήτου επλήρωσαν όλων τα στόματα, λόγος πατριωτικός εξεφωνήθη υπό του διδασκάλου Καήρη, και μετά την τελετήν, ο κλήρος, αι Αρχαί, οι Βουλευταί, οι παρευρεθέντες λοιποί προύχοντες, ο λαός και οι συναποβάντες ξένοι συνώδευσαν τον κυβερνήτην εις την κατοικίαν του.

Ουδέποτε άνθρωποι εδέχθησαν ευνοϊκώτερον τον λυτρωτήν των. Και ο στρατιωτικός και ο πολιτικός και ο ιδιώτης της Ελλάδος εχάρησαν όλοι την αυτήν χαράν, διότι όλοι ησθάνοντο την αυτήν χρείαν.

Είδαμεν, ότι θέατρον δεινών καταχρήσεων εδείχθη η ξηρά και κατ' εξοχήν η θάλασσα, και η Ελλάς εφάινετο πλοίον εγκαταλελειμμένον εις την διάκρισιν των ανέμων· διά τούτο η έλευσις του κυβερνήτου εξελήφθη ως εμφάνισις εωθινού αστέρος εν μέσω νεφέλης· αλλ', αν η θέσις της Ελλάδος ήτο κακή ως θέσις αναρχική, η διάθεσις όλου του λαού ήτο καλή ως διψώντος την εγκατάστασιν της ευταξίας· την εδίψων και αυτοί οι αίτιοι της αταξίας, οι

κατέχοντες τα φρούρια του Ναυπλίου, και τους είδαμεν αυτοπροαιρέτως προσφέροντας τω κυβερνήτη και τας κλεις των φρουρίων και εαυτούς. Εκ ταύτης της αιτίας ευχερεστέρον ήτο το υπέρ τακτοποιήσεως του κράτους έργον του κυβερνήτου παρ' ό,τι επιπολαίως εφαινετο, διότι το επικρατούν κακόν ήτο των περιστάσεων και όχι των διαθέσεων, αι δε περιστάσεις δεν ήσαν πλέον αι αυταί επί της αφίξεώς του εξ αιτίας της συμμαχικής αντιλήψεως και τόσων άλλων καλών της πολιτικής θέσεώς του.

Η εν Τροιζήνι συνέλευσις, η ψηφίσασα τον Καποδίστριαν κυβερνήτην, συνεψήφισεν, ως είδαμεν, και σύνταγμα εις κυβέρνησιν της Ελλάδος. Βάσις αυτού ήτον η πλήρης και τελεία ανεξαρτησία του έθνους· απηγορεύετο δε η δι' οποιονδήποτε λόγον και εν οιαδήποτε περιστάσει κατάργησις της ανεξαρτησίας. Αλλ' η συνθήκη της συμμαχίας ανεδείκνυε την Ελλάδα υποτελή, ό εστιν άνέτρεπε την βάσιν της ανεξαρτησίας, εφ' ής εσάλευε το σύνταγμα· οι δε Έλληνες, οι συντάξαντες αυτό τον απρίλιον, καθ' όν δεν υπήρχεν η συμμαχία, έσπευσαν να δεχθώσιν ευγνωμονούντες και την επί της συστάσεως αυτής συνθήκην, ώστε εδέχθησαν πανδήμως δύο συστήματα ανατρεπτικά αλλήλων, το του συντάγματος και το της συνθήκης. Αι διτταί αύται αρχαί της υποτελείας και της ανεξαρτησίας αδύνατον ήτο να συγχωνευθώσι, και έπρεπε να προτιμηθή η συφερωτέρα. Το σύνταγμα της Τροιζήνος παρείχε την ανεξαρτησίαν, πλην γραπτήν· η δε Ελλάς, εξαντληθείσα εν μέσω μακρών αγώνων και αταξιών, δεν είχε πλέον τρόπους εις υπεράσπισίν της. Αλλ', αν παρείχε μετριωτέρα καλά η συνθήκη, η απόλαυσις αυτών και βεβαία ήτον υπό την εγγύησιν τριών μεγάλων αυλών και προαγωγός εφαινετο εις το μετά ταύτα και αυτής της ανεξαρτησίας. Η συνθήκη αύτη δεχθείσα παρά της Ελλάδος εφηρμόζετο ήδη δι' όπλων και διαπραγματεύσεων, διότι η Ελλάς εφρουρείτο διά θαλάσσης υπό την προστασίαν αυτής, και η μάχη του Νεοκάστρου ήτον αποκύημα.

Ο κυβερνήτης είχε σταθεράν απόφασιν, και πριν πατήση το έδαφος της Ελλάδος, να βαδίση ην διέγραφεν η συνθήκη οδόν· ουδέ δυνατόν ήτο να βαδίση άλλην· μαρτυρεί δε την απόφασίν του ταύτην αυτός έν τινι προς τον αυτοκράτορα της Ρωσσίας αναφορά προ της εκείθεν αναχωρήσεώς του (γ) λέγων, ότι τότε θ' ανεδέχετο τα της εντολής του εν Ελλάδι, ότε ελάμβανε την αναγκαίαν πληρεξουσιότητα παρά των Ελλήνων εις διευθέτησιν της μελλούσης υπάρξεώς των επί των όρων της εν Λονδίνω συνθήκης· αν δε οι Έλληνες επέμεναν εις τα της παντελούς ανεξαρτησίας, δεν θ' ανεμινύετο εις τα πράγματα και θ' ανεχώρει εις την γενέθλιον εστίαν του. Αλλ' εχρειάζετο και νομιμότης εις μεταβολήν του συνταγματικού συστήματος, και νομιμότης δεν υπήρχεν. Οι λόγοι του κυβερνήτου εις αλλοίωσιν των αρχών, εφ' ών έθεσεν η εν Τροιζήνι συνέλευσις την υπ' αυτόν κυβέρνησιν, ήσαν ακαταμάχητοι· αλλά τις εδύνατο να μετακινήση ό,τι έθεσεν εθνική συνέλευσις ως αμετακίνητον; όχι άλλος βεβαίως ειμή εθνική συνέλευσις, και ο κυβερνήτης ώφειλε να την συγκαλέση ευθύς εις νομιμοποίησιν της κυβερνήσεώς του· αλλ' εβάδισεν άλλην οδόν· εζήτησε και έλαβεν εξουσίαν εις σύστασιν του νέου κυβερνητικού οργανισμού παρά των ενυπαρχόντων δύο σωμάτων, του βουλευτικού και του νομοτελεστικού, ήγουν παρά των μηδεμίαν εχόντων εξουσίαν να δώσωσι, διότι ουδεμίαν εξουσίαν έδωκεν αυτοίς η εθνική συνέλευσις. Ο Καποδίστριας εφοβήθη τα αποτελέσματα εθνικής συνελεύσεως και επρόκρινεν ατυχώς τον τρόπον τούτον. Αλλ' ήτο πρόπον να στήση την κυβέρνησίν του επί παρανομήσεως; επροφασίσθη την επικρατούσαν αταξίαν ως πρόσκομμα των εκλογών· και μήπως όλαι αι προλαβούσαι εκλογαί δεν έγιναν, και όλαι αι προλαβούσαι

εθνοσυνελεύσεις δεν συνεκροτήθησαν εν μέσω εθνικής αταξίας; αλλ' η μετά ταύτα διαγωγή του επί της συντάξεως του περί εκλογών νόμου και επί των εκλογών αυτών ανεκάλυψε φανερά τα αληθή αίτια της αναβολής της εθνικής συνελεύσεως. Ήθελε να επιρρεάση τας εκλογάς διά της υπαλληλίας του, και διά τούτο ήθελε να εγκαταστήση εν πρώτοις αυτήν· αλλ' η λαμπρά και εγκάρδιος εθνική υποδοχή του, η υπακοή όλων, ως και αυτών των στασιαστών, εις τας διαταγάς του, η πλήρης πεποίθησις των Ελλήνων εις την ικανότητά του και τον πατριωτισμόν του, και προ πάντων η αναπόδραστος ανάγκη της εις τα πράγματα κλήσεώς του έπρεπε να τον πείσωσιν, ότι επί συνελεύσεως είχε το παν να κερδίση και ουδέν να φοβηθή· αλλ' ο κυβερνήτης, καθώς απέδειξεν όλη η εν Ελλάδι πολιτική διαγωγή του, ήτον άτολμος πολιτευτής και αμφίβαλλε μόνος αυτός περί ου ουδείς άλλος αμφίβαλλεν. Αν άλλως επολιτεύετο, δεν θα εστηλιτεύετο η κυβέρνησίς του υπό της μετ' ολίγον αναφανείσης αντιπολιτεύσεως ως παράνομος, δεν θα έπασχεν όσους έπαθε κλονισμούς το δύστυχές έθνος υπό την πρόφασιν της παρανομήσεως, και δεν θα έπινεν ουδ' αυτός τόσα φαρμάκια.

Πεσούσης της βουλής διά της συγκαταθέσεως αυτής, ανύψωσεν ο κυβερνήτης επί των ερειπίων της και διά της συναινέσεώς της πολιτικόν σώμα εξ 27 μελών, «το Π α ν ε λ λ ή ν ι ο ν», και το διήρσεν εις τρία τμήματα διαιρέσας τας εργασίας του εις διοικητικάς, οικονομικάς και δικαστικάς· έκαστον δε των τριών τμημάτων είχε πρόεδρον ονομαζόμενον πρόβουλον· ο δ' επί των οικονομικών ήτο και πρόβουλος όλου του σώματος· ώρισε δε και τα καθήκοντα του σώματος τούτου. Κατ' αυτά επάναγκες ήτο τα ψηφίσματα του κυβερνήτου να εκδίδωνται επί των εγγράφων αναφορών του πανελληνίου ή των τμημάτων αυτού, είτε διοικητικά ήσαν τα αντικείμενα είτε νομοθετικά· και διοικητικά μεν ήσαν τα περιών αι πράξεις της εν Τροιζήνι συνελεύσεως επρονόησαν, νομοθετικά δε τα περιών ουδέν ενομοθετήθη.

Καθ' ήν δε ημέραν εξεδόθη ο κυβερνητικός ούτος οργανισμός εξεδόθη και διακήρυξις προς τους Έλληνας λέγουσα τας αιτίας, δι' άς εχρονοτρίβησεν ο κυβερνήτης περιοδεύων επ' ωφελεία της πατρίδος την Ευρώπην, δεικνύουσα την ανάγκην εγκαθιδρύσεως ισχυράς και νομίμου κυβερνήσεως εις κτήσιν των αγαθών της συνθήκης της συμμαχίας, προαναγγέλλουσα συγκρότησιν εθνικής συνελεύσεως τον προσεχή απρίλιον, και δικαιούσα επί λόγω κατεπειγουσών περιστάσεων την απαραίτητον σύστασιν του προσωρινού συστήματός του συναινέσει της βουλής και των εγκριτωτέρων του έθνους. Μετά τινος δε ημέρας ο κυβερνήτης ωρκίσθη τον εξής όρκον.

«Εν ονόματι της αγιωτάτης και αδιαιρέτου Τριάδος ορκίζομαι να εκπληρώσω, κατά τας οποίας αι πράξεις της Επιδάουρου, του Άστρου και της Τροιζήνος έθεσαν βάσεις, τα εμπιστευθέντα μοι χρέη παρά του έθνους. Ορκίζομαι να τα εκπληρώσω μέχρι της συγκαλέσεως της εθνικής συνελεύσεως κατά τους κανόνες διά της καταστάσεως της προσωρινής κυβερνήσεως ορισθέντας, μόνον σκοπόν έχων να προάξω την πρόοδον της εθνικής και πολιτικής ανακαινίσεως της Ελλάδος, ώστε να δυνηθή όσον τάχιστα να απολαύση των σημαντικών ωφελειών τας οποίας η εν Λονδίνω συνθήκη της 24 Ιουνίου 1827 τη επαγγέλλεται.

«Καθίστημι εμαυτόν υπεύθυνον δι' όλας τας πράξεις της διοικήσεώς μου και εγγυώμαι να

υποβάλω αυτές εις την κύρωσιν της εθνικής συνελεύσεως, ήτις θέλει συνέλθει τον απρίλιον μήνα».

Πλημμελής φαίνεται ο τύπος του όρκου τούτου, αν και τον συνέταξεν αυτός ο κυβερνήτης γαλλιστί, διότι ελάλει αλλά δεν έγραφεν ελληνιστί. Ορκισθείς να κυβερνήση την Ελλάδα καθ' άς έθεσαν βάσεις αι πράξεις της Επιδαύρου, του Άστρου και της Τροιζήνος, βάσεις πλήρους ανεξαρτησίας και αντιπροσωπικού πολιτεύματος, ωρκίσθη να την κυβερνήση και καθ' ό εισήξε πολίτευμα μέχρις ου συνεκαλείτο η εθνική συνέλευσις εις απόλαυσιν ρητών των καλών όσα η εν Λονδίνω συνθήκη επηγγέλλετο· η συνθήκη δε αύτη καθίστα την Ελλάδα υποτελή τω σουλτάνω, και το πολίτευμά του δεν ήτον αντιπροσωπικόν.

1828

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΒ'.

Πειρατεία και εξάλειψις αυτής. — Τα κατά την Γραμβούσαν. — Τακτοποιήσις του ναυτικού και του στρατιωτικού. — Παράδοσις των φρουρίων Ναυπλίου εις την κυβέρνησιν και αλλαγή φρουρών. — Πώλησις προσόδων — Διοικητικός οργανισμός της Ελλάδος. — Κατεδαφισμός Τριπολιτσάς παρά του Ιβραήμη.

ΚΑΙ άλλοτε ανεφέραμεν περί της πειρατείας, αλλά πρό τινος καιρού το κακόν υπερεπλέονασε. Μοναδικόν και αίσχιστον φαινόμενον εν τη ιστορία των εθνών ανεδεικνύετο. Καθ' όν καιρόν οι στόλοι των ευρωπαϊκών Δυνάμεων, καταβάντες εις Ελλάδα προς σωτηρίαν των Ελλήνων, κατέστρεφαν τας δυνάμεις, και κατεπόντιζαν χιλιάδας των εχθρών αυτών, τινές των Ελλήνων περιτρέχοντες την θάλασσαν ελήστευαν τα υπό ευρωπαϊκήν σημαίαν πλοία και εκακοποίουεν ενίοτε και αυτά τα πληρώματά των· το δε πάντων αίσχιστον, έπρατταν τα τοιαύτα πολλάκις υπό την σκέπη καταγωγικών εγγράφων της κυβερνήσεώς των· μετακομιζόμενα δε τα πλοία, όπου έδρευεν αύτη, κατεδικάζοντο ενώπιον αυτής δι' ασεβούς και αναιδούς δικαστηρίου. Ηγανάκτησεν η Ευρώπη όλη, εφρύαξαν οι ναύαρχοι της συμμαχίας επί τη τοιαύτη διαγωγή, εστηλίτευσαν την κυβέρνησιν ως ανίσχυρον και κακοήθη, και την ηνάγκασαν εκούσαν άκουσαν να διακηρύξη, ότι επ' ουδεμία προφάσει επετρέπετο του λοιπού έκπλους εις καταγωγήν, ή σύλληψις τινος των υπό ουδετέραν σημαίαν πλοίων, ότι μόνα ήσαν αλώσιμα όσα απεδεικνύοντο ένοχα παραβιάσεως πραγματικού αποκλεισμού εντός ρητής αποστάσεως, και ότι εθεωρούντο ως πειραταί οι παραβάται των κανόνων τούτων, και εφωδιασμένοι αν ήσαν διά τακτικών εγγράφων καταγωγής.

Καθ' άς δε ημέρας ήλθεν εις Ελλάδα ο κυβερνήτης, η μεταξύ Ελλησπόντου, Ρόδου και ανατολικών παραλίων της Πελοποννήσου θάλασσα ήτο θέατρον πειρατείας· αλλ' η Γραμβούσα και αι βόρειοι σποράδες ήσαν καθ' αυτό πειρατήρια, και όλον το ευρωπαϊκόν εμπόριον έπασχε δεινώς. Εις θεραπείαν του κακού διέταξεν η αγγλική κυβέρνησις να εμποδίζεται παν ένοπλον πλοίον υπό σημαίαν ελληνικήν του να θαλασσοπορή μέχρι της συστάσεως εν Ελλάδι κυβερνήσεως ικανής ν' ασφαλίση την θαλασσοπλοΐαν, εξαιρουμένων των πολεμικών της ελληνικής κυβερνήσεως και των υπό τας διαταγάς αυτής πλεόντων. Κατά την διαταγήν ταύτην τα περί ων ο λόγος μέρη, όπου επλεόνασεν η

πειρατεία, είλκυσαν κυρίως την προσοχήν και των ναυάρχων της συμμαχίας και του κυβερνήτου· και ο μεν Κοδριγκτών ανεδέχθη, επί της κατά την Μάλταν εντεύξεως του μετά του κυβερνήτου, να καθάριση την Γραμβούσαν, ο δε κυβερνήτης τας βορείους σκοπέδας. Επί τω σκοπώ τούτω απεστάλη ο μοίραρχος Άγγλος Θωμάς Σταίνης εις Γραμβούσαν έχων υπό τας διαταγάς του τρεις φρεγάτας, δύο δικάταρτα και δύο γολέττας· παρηκολούθουν δε και μία κορβέττα, έν δικάταρτον και δύο γολέτται υπό σημαίαν γαλλικήν υπό τον Ρεβερσώνα· συναπέπλευσε και ο Μαυροκορδάτος ως επίτροπος της ελληνικής κυβερνήσεως. Απόρθητος είναι η Γραμβούσα και δυσπρόσιτος διά την αλίμενον, κρημνώδη και ανεμώδη θέσιν της· το δε ορμητήριον τούτο των πειρατών ήτον εν ταυτώ και ορμητήριον των υπέρ ελευθερίας της νήσου αγωνιστών· εκείθεν εξώρμων συγχρόνως κακούργοι επί της θαλάσσης και πολεμισταί κατά των Τούρκων επί της ξηράς. Οι δε σύμμαχοι, οι θέλοντες την παύσιν της πειρατείας, ήθελαν και την πρόοδον του ελληνικού αγώνος, ελπίζοντες ν' αναγκάσωσι τοιοιτοτρόπως έτι μάλλον την Πύλην εις συμβιβασμόν. Διά τούτο, αφ' ου η ρηθείσα αγγλογαλλική δύναμις εφάνη έξωθεν της Γραμβούσης, έγγραφεν ο μοίραρχος Άγγλος προς την εν τω φρουρίω εκείνω επιτροπήν των Κρητών, ότι ήλθε να εξαλείψη την πειρατείαν, αλλ' όχι και να εμποδίση τους υπέρ ελευθερίας της νήσου αγώνας. Εζήτει δε εις ευόδωσιν του σκοπού, δι' όν εστάλη, να τω παραδοθώσι τα πλοία των, τα εξ αρπαγής σωζόμενα πράγματα και δώδεκα Κρήτες ονομαστί θεωρούμενοι ως οι μάλλον ένοχοι· να παραδοθή δε και το φρούριον εις την ελληνικήν κυβέρνησιν. Κατ' εκείνον τον καιρόν κατεγίνοντο οι Κρήτες να διαβιβάσωσιν εκ Γραμβούσας εις τον λιμένα των Σφακιών τα υπό τον Χατσή-Μιχάλην και άλλους καταπλεύσαντα εκεί στρατιωτικά σώματα καί τινα εντόπια εις έξαψιν του ήδη αναρριπισθέντος πολέμου, και επρότειναν τω μοιράρχω να μη εμποδίση την ήδη ετοιμήν διαβίβασιν αυτών, υποσχόμενοι να τω παραδώσωσι μετά ταύτα και το φρούριον και τα πλοία των, αλλ' αποποιούμενοι την παράδοσιν των δώδεκα επί λόγω, ότι ουδείς αυτών ευρίσκετο εντός του φρουρίου. Την πρότασιν ταύτην υπεστήριζαν και ο Χαμιλτών και ο Μαυροκορδάτος ως ούσαν κατά το πνεύμα των οδηγιών της συμμαχίας. Αλλ' ο μοίραρχος, άνθρωπος του γράμματος μάλλον ή του πνεύματος των οδηγιών του, και θεωρών ένοχον την επιτροπήν, διότι μέλη τινά αυτής ήσαν εκ των δώδεκα, μηδέ πιστεύων τους λόγους της, έδωκεν επί τη παρακοή αυτής το σημείον της προσβολής, και πρώτος αυτός επί της Φρεγάτας, Ίσιδος, εκανονοβόλησε τα έμπροσθεν του φρουρίου πλοία και αυτό το φρούριον.

Ήτον η 19 Ιανουαρίου, και έπνεε την ώραν εκείνην σφοδρός λίβας. Η Ίσις, παραπλεύουσα την γην επί σκοπώ να βλάβη έτι μάλλον τα εν τω λιμένι πλοία, ευρέθη αίφνης πλησίον υφάλου, και εις αποφυγήν του κινδύνου ανεκρούσθη. Αλλ' επί τη απροσδοκίτω ανακρούσει έπεσεν επί την παραπλεύουσαν Καμβρίαν, και αι δύο φρεγάται περιεπλέχθησαν. Εις διαχωρισμόν δε αυτών έκοψαν οι ναύται τον δόλωνα της Καμβρίας, και η μεν Ίσις διεσώθη, αλλ' η Καμβρία ωθουμένη προς την ξηράν υπό του επικρατούντος ανέμου, και μη δυναμένη να ορθοπλεύση εξ αιτίας του παθήματός της, εκάθησεν επί της υφάλου και εναυάγησεν· εκινδύνευσε δε και η την επί της υφάλου πεσούσα παρακολουθούσα τρίτη φρεγάτα, πλην δεν έπαθε ρίψασα την άγκυράν της εις πυθμένα βαθύτατον. Αλλά τα παθήματα ταύτα δεν απέτρεψαν τον μοίραρχον του σκοπού του. Δώδεκα μεγάλα πλοία ευρέθησαν εν τω λιμένι της Γραμβούσης, εξ ών τέσσαρα εκάησαν, τρία εβυθίσθησαν, και πέντε αφηρηπάγησαν και εστάλησαν εις Μάλταν· εις παύσιν δε

πάσης εχθροπραξίας απήτει ο μοίραρχος την παράδοσιν των δώδεκα και την του φρουρίου. Οι Κρήτες παρέδιδαν το φρούριον, αλλ' ουδένα των δώδεκα επαναλέγοντες, ότι ουδείς αυτών ήτον εντός· διά τούτο το φρούριον επολιορκείτο υπό των συμμαχικών πλοίων και εις ουδένα των εν αυτώ επιτρέπετο έξοδος, διότι όσον περισσότεροι ήσαν οι εν αυτώ, τόσο ταχύτερα ηλιόζετο η παράδοσις αυτών, καταναλισκομένων των τροφών. Ελέγετο δε ότι ενήσαν επτακισχίλιοι ψυχαί. Εν τούτοις εισήχθη επί παραλαβή του φρουρίου φρουρά της ελληνικής κυβερνήσεως εξ εκατόν τακτικών υπό τον φιλέλληνα Ουρκουάρτον, αλλ' ούτε ευπειθής ήτον η φρουρά, ούτε όσην απήτει η εν τω φρουρίω ευταξία, διότι οι εν αυτώ οπλοφορούντες και μη αποτελούντες μέρος αυτής ήσαν δεκαπλάσιοι· διά ταύτην την αιτίαν προσαπέβησαν εκατόν αγγλογάλλοι εις ενίσχυσιν αυτής και αποκατάστασιν της ευταξίας. Αλλ' οι εν τω φρουρίω, βλέποντες αυτούς ερχομένους και φοβούμενοι μη, ενδυναμωθείσης της φρουράς, κακοπάθωσί τινες αυτών και απολέσωσιν όσα πράγματα εσώζοντο εισέτι εκ της πειρατείας, έκλεισαν την πύλην του φρουρίου κατά πρόσωπον αυτών· αφ' ού όμως τους είδαν πλησιάσαντας και ετοιμούς εις προσβολήν, την ήνοιξαν^ εσκόπευαν δε να εξέλθωσί τινες αυτών επ' ελπίδι να τους πείσωσιν ίνα επανέλθωσιν εις τα πλοία των, διότι δεν ήθελαν να δώσωσιν αφορμήν αλληλομαχίας. Αλλ', εν ώ ηνοιχθη η πύλη, ώρμησαν οι αγγλογάλλοι και εισήλθαν βία εις το φρούριον, μηδενός εναντιωθέντος. Εισήλθαν δε την επαύριον και άλλοι 200 εξ αυτών. Αφ' ού δε το φρούριον κατελήφθη, εδόθη άδεια ν' αναχωρήσωσιν οι θέλοντες, αλλά προσείχαν οι φύλακες επί της πύλης μη υπεκφύγη τις των δώδεκα, όντων, κατά το λέγειν του μοιράρχου, εν τω φρουρίω.

Κατ' εκείνας τας ημέρας εσκοτώθη ο φρούραρχος Ουρκουάρτος επιπεσούσης της στέγης της σεσαθρωμένης κατοικίας του, πνεύσαντος σφοδρού ανέμου. Εστάλη δε ως διάδοχός του ο εκ Χανόβρης φιλέλλην Χάνης.

Αφ' ού δε οι αγγλογάλλοι κατέλαβαν το φρούριον, ο φόβος των εν αυτώ ενόχων ηύξησε, και τόσο μάλλον, καθ' όσον ο μοίραρχος δεν έπαυεν απαιτών τους δώδεκα, και μεταχειριζόμενος παντίους τρόπους εις σύλληψίν των· οι πλείστοι δε των ενόπλων Κρητών εκάθηντο έγκλειστοι εντός των οικιών έτοιμοι εις αντίστασιν, αν επεφέρετο βία. Εν ώ δε επεκράτουν υποψία και φόβοι, ειδοποιήθη ο μοίραρχος ότι οι επί της ξηράς αγγλογάλλοι εκινδύνευαν να εξόλοθρευθώσιν εν ρητή νυκτί δι' υπονομής. Επί τη ειδοποιήσει ταύτη έτρεξεν ο αρχηγός αυτώ Στραγκουαίης εις τον υποδειχθέντα τόπον της υπονόμου και συνέλαβέ τινας καθ' ήν ώραν έθεταν την εις ανατροπήν του κτιρίου, όπου διέτριβαν οι αγγλογάλλοι, πυρίτιδα, και ούτως η βδελυρά πράξις διεσκεδάσθη. Οι δε εν τω φρουρίω εθορυβήθησαν όλοι, και πολλοί των ενόχων έντρομοι εδραπέτευσαν υπό το σκότος της νυκτός· αλλά συνελήφθησαν και τινες, εν οίς και έξ εκ των δώδεκα, και εστάλησαν σιδηροδέσμιοι εις Αίγιναν· εστάλησαν συγχρόνως εις Μάλταν και τα συλληφθέντα σώα έξ πλοία και κατεδικάσθησαν μεν ως πειρατικά, αλλ' απεπέμφθησαν εις την ελληνικήν κυβέρνησιν προς χρήσιν αυτής επί ρητή απαγορεύσει του ν' αποδοθώσιν εις τους ιδιοκτήτας· συναπεστάλησαν δε εις Μάλταν και όσα είδη εκ των διά πειρατείας αρπαγέντων ευρέθησαν εν τω φρουρίω· απέβησαν επί τη ανακαλύψει της υπονόμου και άλλοι στρατιώται εκ των συμμαχικών πλοίων, το φρούριον εκενώθη όλον, οι υπό τον Χατσή-Μιχάλην και λοιπούς απέπλευσαν, πάμπολλαι οικίαι κατηδαφίσθησαν, και ούτως

ετελείωσαν τα της Γραμβούσης.

Ο δε κυβερνήτης αναδεχθείς την κατά τας βορείους σποράδας εξάλειψιν της πειρατείας, ανέθεσε την φροντίδα εις τον Μιαούλην. Δεν υπέστη ούτος όσα οι κατά την Γραμβούσαν πειρατοδιώκται, διότι οι παρεπιδημούντες κατά τας νήσους εκείνας Ολύμπιοι, οι κύριοι όλων σχεδόν των επί πειρατεία πλοιαρίων, τα παρέδωκαν οικειοθελώς, 80 τον αριθμόν· ο δε ναύαρχος τα μεν έκαυσε τα δε έστειλεν εις την κυβέρνησιν προς χρήσιν αυτής· επί σκοπώ δε να μη αναβλαστήση το κακόν, μετέφερεν ο κυβερνήτης όλους τους επί των νήσων τούτων Ολυμπίους πειθοί και βία εις Ελευσίνα. Διά των κινημάτων τούτων απηλλάγη η θάλασσα των πειρατών. Ετακτοποιήθη δε και η πολεμική και η εμπορική ναυτιλία διά προσφόρου κανονισμού παρέχοντος αποχρώσας εγγυήσεις, και ηγρύπνει η κυβέρνησις επί τη αυστηρά εφαρμογή του. Η δε Ευρώπη ευφήμισεν όλη τον εξαλείψαντα την πειρατείαν κυβερνήτην.

Πρωτίστη φροντίς του κυβερνήτου ήτο και η τακτοποίησις του στρατιωτικού. Εξ αρχής της επαναστάσεως μέχρι της ελεύσεώς του το στρατιωτικόν δεν ετακτοποιήθη· ο στρατιώτης υπέκειτο μάλλον εις τον αρχηγόν του ή εις την κυβέρνησιν, διότι ο αρχηγός του φαίνετο ότι τον έτρεφε, τον εμισθοδότηι και τον επροβίβαζεν· οι πλείστοι δ' αυτών συνήθως είχαν το πολλοστημόριον όσων ελάμβαναν διαταγήν να στρατολογήσωσι, τινές δε μόνους τους ψυχουιούς των· απήτουν όμως σιτηρέσια και μισθούς δι' ολόκληρον τον εν τη διαταγή αριθμόν. Αλλ' η παράλυσις, εν ή ευρέθη το στρατιωτικόν επί της ελεύσεως του κυβερνήτου, βλαπτική κατά τα άλλα, συνέτεινεν εις την επί το βέλτιον ανάπλασιν του ως διαλύσασα τον προϋπάρχοντα σύνδεσμον αρχηγού και στρατιώτου. Ο κυβερνήτης ήθελε να οργανίση το στρατιωτικόν εις χιλιαρχίας· πάμπολλοι στρατιώται Στερεοελλαδίται επλανώντο εν τη Πελοποννήσω άποροι και κακοποιούντες τους αδυνάτους. Ο κυβερνήτης, προθέμενος ν' απαλλάξη την Πελοπόννησον της μάστιγος ταύτης, να εξοικονομήση τους στρατιώτας τούτους και να τους αναδείξη ωφελίμους εν τη κατά την στερεάν Ελλάδα εκστρατεία, τους εκάλεσεν όλους εις Τροιζήνα, όλους ηύρε προθύμους και ανέδειξε κατά πρώτην φοράν τους στρατιώτας των αρχηγών στρατιώτας της κυβερνήσεως, αποσπάσας αυτούς εκείνων αθορυβήτως και θέσας υπό την οδηγίαν άλλων αρχηγών αγογγύστως. Αφ' ού δε ειδοποιήθη ότι συνήχθησαν, επέβη εις το υπό τας διαταγάς του αγγλικόν δίκροτον την 12 φεβρουαρίου, και συνοδευόμενος υπό δύο φρεγατών ρωσικών και μιας γαλλικής, μετέβη εις Πόρον, όπου τα μεν συμμαχικά πλοία τον εχαιρέτησαν ως αρχηγόν έθνους, οι δε κάτοικοι πάσης τάξεως και οι επί τούτω μεταβάντες εκεί εκ Τροιζήνος αξιωματικοί των ατάκτων Ελλήνων τον εδέχθησαν όλοι ενθουσιώντες επί του παραθαλασσίου, τον συνώδευσαν εις την εκκλησίαν, όπου ειψάλη η συνήθης δοξολογία, και εκείθεν εις την κατοικίαν του. Την πέμπτην δε ημέραν της εις Πόρον αφίξεώς του, συνοδευόμενος υπό των διοικητών των συμμαχικών πλοίων και των αξιωματικών Ελλήνων, μετέβη εις την επί της απέναντι όχθης Τροιζηνίαν, όπου χαίροντες και αλαλάζοντες τον εδέχθησαν οι στρατιώται, προηγουμένου του Υψηλάντου, ον απρακτούντα μελετών ο κυβερνήτης να διορίση γενικόν αρχηγόν αυτών έστειλεν εκεί πρότερον εις διατήρησιν της ευταξίας και εις οργανισμόν των χιλιαρχιών· επιθεωρήσας δε το στράτευμα απέπλευσε την επιούσαν, διαρκούντος του οργανισμού των χιλιαρχιών, υπό την αυτήν συμμαχικήν συνοδίαν εις Ναύπλιον. Είπαμεν, ότι επί της εκείθεν διαβάσεώς του οι κατέχοντες τα φρούρια τω επρόσφεραν αυθόρμητοι και αυτά και εαυτούς· πολλοί όμως αμφίβαλλαν περί της

ειλικρίνειας των· αμφίβαλλε και αυτός ο κυβερνήτης· αλλ' οι φρούραρχοι εφάνησαν ευπειθέστατοι και παρέδωκαν και τα φρούρια και εαυτούς και τα μεν φρούρια έθεσεν ο κυβερνήτης υπό τας διαταγάς του Εϋδέκου, αυτούς δε διέταξε να τον συνακολουθήσωσιν εις Τροιζήνα, ίνα καταταχθώσιν εν ταις οργανιζομέναις χιλιαρχίαις. Η παράδοσις των φρουρίων τούτων εκραταίωσε την αρτισύστατον κυβέρνησιν και εμεγάλυνε δικαίως το όνομα του κυβερνήτου και εντός και εκτός της Ελλάδος.

Τοιουτοτρόπως διαθέσας τα του Ναυπλίου, επανήλθε διά ξηράς εις Τροιζήνα, όπου, αφ' ού αι χιλιαρχίαι διοργανίσθησαν, έστη εις το μέσον αυτών, τας ώρκισε, ταις παρέδωκε τας σημαίας, και τας μεν απέστειλεν εις Ελευσίνα υπό τον Υψηλάντην ως στρατάρχην κατά την Ανατολικήν Ελλάδα, δύο δε ατελείς εις την Δυτικήν υπό τον εκεί αρχιστράτηγον, διατάξας αυτόν να οργανίση ομοιομόρφως και τα εκεί στρατιωτικά σώματα.

Τακτοποιηθέντων των στρατευμάτων, εκηρύχθη η πώλησις των προσόδων της Πελοποννήσου, και εγένετο μετά πολλής ωφελείας του ταμείου. Αι πρόσοδοι του αιγαίου ήσαν ήδη εν μικρά τιμή εξ αιτίας των ανωμαλιών ηγορασμένοι, η δε ασφάλεια, ην ήρχισε ν' απολαμβάνη εσωτερικώς και εξωτερικώς η επικράτεια, υπέσχετο σημαντικόν κέρδος. Ο κυβερνήτης, ευρών ευλογοφανή αφορμήν το άτακτον της τότε δημοπρασίας, τας εδημοπράτησεν εκ νέου, αποζημιώσας τους πρώην αγοραστάς και ωφελήσας το ταμείον.

Διαθέσας δε τα των προσόδων επανήλθεν εις Ναύπλιον διαβάς την Κόρινθον και αντικαταστήσας τακτικήν φρουράν επί της Ακροκορίνθου· ησχολήθη δ' επί της εν Ναυπλίω διατριβής του και εις τα περί του διοικητικού οργανισμού του κράτους. Επί της διοικητικής επιτροπής τα διοικητικά καθήκοντα ανετέθησαν εις τας κατά τόπους δημογεροντίας. Το σύστημα τούτο επεκράτησε και επί της αντικυβερνήσεως, ώστε διοικηταί δεν υπήρχαν· μόνα τα αστυνομικά και φρουραρχικά καθήκοντα μετήρχοντο άνδρες στελλόμενοι παρά της κυβερνήσεως. Η δε συνέλευσις της Τροιζήνος, αισθανομένη την κατά το επί τουρκοκρατίας σύστημα αποτίαν των πολυαρίθμων επαρχιών, εψήφισε την συνένωσιν πολλών, και τα αθροίσματα των επαρχιών τούτων επωνόμασεν ως επί των βυζαντινών θεματαρχίας. Την αυτήν οδόν βαδίσαντος του κυβερνήτου συναινέσει του πανελλήνιου, διηρέθη η Πελοπόννησος εις επτά τμήματα, αι δε νήσοι εις έξ. Εδόθησαν δε αυτοίς αρχαίαι ονομασίαι. Το πρώτον τμήμα της Πελοποννήσου εκ των επαρχιών Άργους, Ναυπλίου, Κάτω-Ναχαγέ και Κορίνθου ωνομάσθη Α ρ γ ο λ ί ς· το δεύτερον εκ των επαρχιών Καλαβρύτων, Βοστίτσης και Π. Πατρών, Α χ α ἴ α· το τρίτον εκ των επαρχιών Γαστούνης και Πύργου, Ἡ λ ι ς· το τέταρτον εκ των επαρχιών Αρκαδίας, Νεοκάστρου, Μοθώνης και Κορώνης, Ἄ ν ω-Μ ε σ σ η ν ί α· τα πέμπτον εκ των επαρχιών Νησίου, Καλαμάτας, Εμλακίων, Ανδρούσης, Λεονταρίου, Μικρομάνης και δυτικής Σπάρτης, Κ ά τ ω Μ ε σ σ η ν ί α· το έκτον εκ των επαρχιών Μονεμβασίας, Μιστρά, Πραστού και ανατολικής Σπάρτης, Λ α κ ω ν ί α· και το έβδομον, εκ των επαρχιών Φαναρίου, Καρυταίνης, Τριπολιτσάς και αγίου Πέτρου, Α ρ κ α δ ί α.

Αι δε νήσοι διηρέθησαν εις δύο κλάσεις, εις Σποράδας και Κυκλάδας, εκατέρα δε υποδιηρέθη εις τρία τμήματα λαβόντα και ταύτα την ονομασίαν από της φυσικής θέσεώς των· ωνομάσθησαν δε εκ μεν των Σποράδων, β ό ρ ε ι ο ι μεν ή Σκιάθος, η Σκόπελος, η Σκύρος, τα Ηλιοδρόμια και τα Ψαρά· α ν α τ ο λ ι κ α ί δε η Σάμος, η Κάλυμνος, η Λαίρος, η

Πάτμος και η Ικαρία· δ υ τ ι κ α ί δε η Ύδρα, αι Σπέτσαι, ο Πόρος, η Αίγινα και η Σαλαμίς· εκ δε των Κυκλάδων, β ό ρ ε ι ο ι μεν η Σύρα, η Σέριφος, τα Θερμιά, η Ζέα, η Άνδρος, η Τήνος και η Μύκωνος· κ ε ν τ ρ ι κ α ί δε η Νάξος, η Πάρος, η Ίος, η Σύκινος η Πολύκανδρος, η Μήλος, η Κίμηλος, και η Σίφνος· και ν ό τ ι α ι η Σαντωρήνη, η Ανάφη, η Αστυπαλαία, η Κάσσοσ και η Κάρπαθος. Έκαστον δε των δεκατριών τούτων τμημάτων έθεσεν ο κυβερνήτης υπό έκτακτον επίτροπον, και διέταξε τας διοικητικάς ταύτας Αρχάς να συστήσωσι δημογεροντίας κατά χωρία, κώμας, πόλεις, και επαρχίας υπό νέας διατάξεις, βάσιν όμως εχούσας τον ενυπάρχοντα περί εκλογής δημογερόντων νόμον, και οριζούσας ακριβεστέρον τα καθήκοντα των τοπικών τούτων Αρχών. Ασχοληθείς δε και εις την αύξησιν του τακτικού ανεκαίνισε τον περί απογραφής νόμον της τρίτης διοικητικής περιόδου.

Τοιουτοτρόπως διά της εξοντώσεως της πειρατείας, διά του κανονισμού του πολεμικού και εμπορικού ναυτικού, διά της τακτοποιήσεως του στρατιωτικού και διά της εφαρμογής του διοικητικού και δημογεροντικού οργανισμού η επικράτεια έλαβε μορφήν ταις ημέραις εκείναις οποίαν δεν είχε πριν.

Καθ' όν δε καιρόν διώριζε τους εκτάκτους επιτρόπους συνέπεσε και να τους διδάξη εμπράκτως τα καθήκοντά των. Επί της αφίξεώς του διώρισεν εκ του προχείρου χάριν της υπηρεσίας διοικητάς προσωρινούς εν Αιγίνη, Πόρω, Σύρα και Ναυπλίω. Ο του Ναυπλίου Ιωάννης Θεοτόκης εδαπάνησε χρήματα του κοινού εις επισκευήν οικιών τινων εθνικών, και αντιφερόμενος προς την ενυπάρχουσαν δημογεροντίαν εδέχθη την παραίτησίν της και αντικατέστησεν άλλην· αλλ' ούτε περί της δαπάνης ούτε περί της αντικαταστάσεως εζήτησε την άδειαν της κυβερνήσεως. Μαθών ο κυβερνήτης ταύτα έπαυσε τον υπάλληλόν του και τον επέπληξεν επισήμως ως παραβάτην των καθηκόντων του. Η αυστηρότης αύτη ενέπνευσε τω λαώ μέγα θάρρος. Υπό τοιούτους οιωνούς ήρχισεν ή νέα κυβέρνησις τας διοικητικάς εργασίας της.

Φεβρουάριος Καθ' άς δε ημέρας κατεγίνετο ο κυβερνήτης εις τα του διοικητικού οργανισμού, ο Ιβραήμης εξεστράτευσεν πανστρατιά από των μεσσηνιακών φρουρίων, και θύων καθ' οδόν, καίων, καταστρέφων, λεηλατών και αιχμαλωτίζων, ανέβη την 9 Φεβρουαρίου εις Τριπολιτσάν, όπου διετήρει πολλήν φρουράν, ην απέπεμψεν εις τα μεσσηνιακά φρούρια την επαύριον, και συναπέπεμψε και όλους τους αιχμαλώτους υπό τον Σουλεϊμάμπεην. Μετά δε ταύτα διέταξε τον κατεδαφισμόν της πόλεως, και λαβών πέλεκυν έδωκε το παράδειγμα πρώτος αυτός. Πέντε ολοκλήρους ημέρας ειργάζετο, επιστατούντος αυτού, όλον το στράτευμα υπό τον ήχον των σαλπίγγων και των τυμπάνων· τα τείχη, αι εκκλησΐαι, τα ζαμΐα, αι βρύσεις και λοιπά δυνατά κτίρια εντός της πόλεως κατηδαφίσθησαν δι' υπονόμων· δι' υπονόμων κατηδαφίσθησαν και αι εκτός της πόλεως θολωταί εκκλησΐαι του αγίου Νικολάου και της αγίας Βαρβάρας. Τούτων δε γενομένων, οι κατεδαφισταί προσευχήθησαν, και μετά την προσευχήν ετουφέκισαν· την δε β' ώραν της 16 έβαλαν πυρ πολλαχού της πόλεως, έσπειραν άλας, και εξήλθαν ευχόμενοι μεγαλοφώνως την αυτήν καταστροφήν και τω Ναυπλίω. Ενέδρυσαν και τινες ιππείς όπισθεν των ερειπίων της πόλεως και εντός τινων κοιλωμάτων της πεδιάδος και συνέλαβαν χωρικούς τρέξαντας προθύμως και ανυπόπτως

εις την καυθείσαν και εγκαταλειφθείσαν πόλιν.

Η αναχώρησις των αιγυπτίων από του ομφαλού της Πελοποννήσου και ο περιορισμός έκτοτε όλων των εχθρικών δυνάμεων εις μόνα τα μεταξύ του μεσσηνιακού κόλπου και των Πατρών παράλια της Πελοποννήσου διευκόλυναν την εφαρμογήν του νέου διοικητικού οργανισμού της Πελοποννήσου.

1828

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓ'.

Τα μεταξύ σουλτάνου και συμμάχων. — Κήρυξις πολέμου Ρωσίας κατά Τουρκίας. — Τα μεταξύ αυτών των συμμάχων.

ΚΑΘ' ὄν καιρόν η Ελλάς διὰ της υπό τον κυβερνήτην τακτοποιήσεώς της εσχετίζετο στενότερον προς τας ευρωπαϊκάς αυλάς, η Πύλη, αποποιοιμένη πάσαν περί ειρηνεύσεως της Ελλάδος πρότασιν, διέλυε τας προς αὐτάς σχέσεις της. Η αναχώρησις των πρέσβων εκ Κωνσταντινουπόλεως εξ αιτίας της προς αυτούς διαγωγῆς της και κωφεύσεως εις τας περί ειρηνεύσεως της Ελλάδος προτάσεις κατετάραξε και εφόβισε την συμμαχίαν. Σκοπὸν ἔχουσα αὐτή να ειρηνέυση διὰ της συνθήκης τα της Τουρκίας και Ελλάδος εκινδύνευε να ἔλθῃ αὐτή η ἰδία εις πόλεμον μετὰ της Πύλης· τόσον δε τον εθεώρησε πιθανόν, ὥστε την 31 [;] νοεμβρίου επανέλαβεν ἐπὶ του συμμαχικοῦ συμβουλίου, ὅτι και εν πολέμῳ και εν ειρήνῃ θα διέμενεν εντός των ὄρων της συνθήκης, ους διέγραψε, και μακράν πάσης ιδιωφελείας. Ἀλλ' αν αι Δυνάμεις ἦσαν σύμφωνοι κατὰ τούτο προς ἀλλήλας, ἦσαν ασύμφωνοι κατὰ τάλλα. Η διακοπή των προς την Πύλην σχέσεων των και η διαγωγή αὐτῆς μετὰ την αναχώρησιν των πρέσβων ως προς το εμπόριον και τους υπηκόους των, δεν ἐβλάπταν ἐξίσου τας τρεις Δυνάμεις· διὰ τούτο δεν εθεωρεῖτο παρ' αὐτῶν η ρήξις κατὰ τον αὐτόν τρόπον. Ακερδῆς ἀπέβαινεν η ἄλλοτε επικερδῆς πρὸς τινας Ἄγγλους και Γάλλους ἐμπορία, διακοπτομένης της θαλασσοπλοΐας της Μαύρης θαλάσσης, ἀλλὰ καιρίως ἐβλάπτοντο αι μεσημβριναὶ ἐπαρχίαι της Ρωσίας, διότι ἐμποδίζετο η ἐξαγωγή των προϊόντων αὐτῶν. Ἀνεκτέλεστοι ἦσαν εἰσέτι καὶ τινες των της εν Ακερμάνῃ συνθήκης ὄρων, ους εἶχε περί πολλοῦ η Ρωσία· διέφερον ουσιαδῶς και η προς την οθωμανικὴν αυτοκρατορίαν γενικὴ πολιτικὴ των Δυνάμεων, των μεν τείνουσα εις συντήρησιν, της δε εις διάλυσιν αὐτῆς. Εκ διαφόρων λοιπὸν αἰτιῶν αι Δυνάμεις ορμώμεναι διαφόρους ἐπρόβαλαν τρόπους εις ἐπίτευξιν του σκοποῦ των ἐπὶ τη ἀναχωρήσει των πρέσβων· ἠπίους μεν η Ἀγγλία και η Γαλλία, πολεμίους δε η Ρωσία. Ἐπρόβαλεν η Δύναμις αὐτή, αν εντός ρητῆς προθεσμίας δεν υπήκουεν η Πύλη, να διαβῶσι τα ρωσικά στρατεύματα τον Προῦθον εν ὀνόματι της συμμαχίας και να μη σταθῶσιν ει μη ἀφ' οὐ ευωδοῦτο ο σκοπός της· οι δε στόλοι της συμμαχίας ν' ἀποκλείσωσι την Κωνσταντινούπολιν, να θεωρήσωσιν ως εχθρικά ὅλα τα ἐπιχειροῦντα να διαπλεύσωσι τον Ἐλλήσποντον οθωμανικά και αιγύπτια πλοία, να υπαγορεύσωσιν υπό τα τείχη των ἀνακτόρων τους ὄρους της ειρήνης, ν' ἀποκλείσωσι την Ἀλεξάνδρειαν και να βομβοβολήσωσι τα κατεχόμενα υπό των Αιγυπτίων φρούρια της Πελοποννήσου εις ἀποπομπήν των. Ἐπρόβαλεν εν ἐνὶ λόγῳ η Ρωσία να πολεμήσωσιν αι Δυνάμεις την Τουρκίαν εις πραγματοποιήσιν της συνθήκης διὰ ξηράς και θαλάσσης. Η πρότασις αὐτῆ ἐπραγματοποιεῖ ἀναμφιβόλως τον σκοπὸν της συμμαχίας, ἀλλὰ δεν την ἐδέχθησαν αι ἄλλαι δύο Δυνάμεις, και κυρίως η Ἀγγλία, ἐπὶ λόγῳ, ὅτι η

παραδοχή της διεκινδύνευσε την ειρήνην της Ευρώπης και αντέκειτο προς το ειρηνικόν πνεύμα αυτής της συνθήκης, ην σκοπόν είχε η πρότασις αύτη να πραγματοποιήσῃ. Πολλών δε λόγων γενομένων, εσυμβιβάσθησαν να εμποδίσωσι διά θαλασσίου αποκλεισμού παντός είδους εισαγωγὴν εἰς χρήσιν των περιὸν Ἰβραήμην, ἐξέτειναν τὴν γραμμὴν τοῦ αποκλεισμοῦ ἀρκτικῶς μὲν μέχρι των παραλίων Ἀκαρνανίας, μεσημβρινῶς δὲ μέχρι Κρήτης, καὶ ἐκάλεσαν τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ στείλῃ καὶ αὐτὴ πλοία εἰς αποκλεισμόν των μεσσηνιακῶν φρουρίων. Ἐπὶ τὴ κλήσει ταύτῃ ἐξέπλευσαν 8 ὑπὸ τον Σαχτούρη· ἀλλ', ἀν αἱ δύο Δυνάμεις ἀπεδοκίμασαν τὰ κατὰ τὴς Πύλης πολεμικὰ σχέδια τὴς Ῥωσσίας ὡς ὀλέθρια, ἡ Πύλη διὰ τὴς ἀλαζονίας καὶ ἀφροσύνης τὴς ἐδικαίωσε τὴν πραγματοποιήσιν αὐτῶν πρὸς βλάβην καὶ κατασχύνην τὴς.

Εἶπαμεν, ὅτι, ἀναχωρησάντων των πρέσβων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Πύλη ἠθέλησε παρὰ γνώμην αὐτῶν ν' ἀναδεχθῆ τὴν προστασίαν των υπηκόων των τριῶν Δυνάμεων, των συμφερόντων αὐτῶν καὶ των πλοίων των ὑπὸ τὴν σημαίαν των Δυνάμεων. Ἀλλ' ἰδοὺ τι ἐπραξεν· ἀπέκλεισε τὸν Βόσπορον καὶ ἐμπόδιζε τὸν διάπλουον παντός ὑπὸ Ῥωσικὴν ἢ ἄλλην σημαίαν πλοίου, ἀπεβίβαζε διὰ τὴς βίας τὰ φορτία των ἐν Κωνσταντινουπόλει πλοίων, καὶ ὠρίζεν αυθαιρέτως τὴν τιμὴν· ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτὴν ἐδίδεν εὐθύς· προσεπεζημίονε δὲ τοὺς ενδιαφερομένους ἀναβιβάζουσα ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ τὴν τιμὴν των νομισμάτων τὴς· ἐθεώρει δὲ καὶ τοὺς υπηκόους των τριῶν Δυνάμεων ὡς υπηκόους τὴς, καὶ τοὺς μὲν ἐπαίδευεν ὡς πταίστας, τοὺς δὲ ἐξώριζεν ὡς ταραξίας, κρίνουσα καὶ ἀποφασίζουσα τὰ περὶ αὐτῶν κατὰ τὴν τουρκικὴν δικαιοσύνην· πολλοὺς δὲ μὴ δυναμένους ἄλλως πῶς ν' ἀσφαλίσωσι τὰ συμφέροντά των ἠνάγκαζε νὰ ἐγγραφώσι ραγιάδες· καὶ ταῦτα πάντα ἀπέβλεπαν κυρίως τὴν Ῥωσσίαν, διότι καὶ οἱ ἐν Τουρκίᾳ υπηκοοὶ τὴς ἦσαν οἱ πολυαριθμότεροι, καὶ τὰ ὑπὸ τὴν σημαίαν τὴς πλοία πλείοτερα, καὶ αἱ μεσημβριναὶ τὴς ἐπαρχίαι δεινῶς ἐπάσχαν ἐξ αἰτίας τὴς διακοπῆς τοῦ πλου τὴς Μαύρης θαλάσσης.

Δεκέμβριος Το δεινότερον δὲ πάντων, ἐξέδωκε συγχρόνως εἰς ἑκστασιν ὅλης τὴς Ευρώπης τὴν 8 δεκεμβρίου 1827 Χάτι-Σερίφι ἀναγνωσθέν ἐν τῇ βασιλευούσῃ καὶ λέγον ἐν περιλήψει, ὅτι ὅλοι οἱ ἀπίστοι, καὶ κατ' ἐξοχὴν οἱ Ῥώσσοι, ἦσαν ἐχθροὶ θανάσιμοι των Μουσουλμάνων· ὅτι ἡ Ῥωσσία ἠγωνίζετο πρὸ 50 ἢ 60 ἐτῶν νὰ πραγματοποιήσῃ τοὺς ὀλεθρίους κατὰ τὴς Τουρκίας σκοπούς τὴς καὶ ἐκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς ὁμοθρήσκους τὴς Ἑλλήνας· ὅτι Ἕλληνες καὶ Ῥώσσοι συνώμοσαν τὴν ἐξολόθρευσιν των Μουσουλμάνων καὶ ἡ συνωμοσία αὕτη ἀνεκαλύφθη· ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐκέρδισε διὰ τὴς ἀπάτης τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν κατὰ των Μουσουλμάνων καὶ ὑπὲρ των Ἑλλήνων, καὶ ἀν ἡ Πύλη συγκατετίθετο εἰς ὅσα ὑπὲρ των Ἑλλήνων ἐπρότειναν αἱ Δυνάμεις, ἐμῆδενίζοντο καὶ τὸ κράτος καὶ τὸ γένος των Μουσουλμάνων· ὅτι ἡ Πύλη προεἶδεν ὅτι μόνος ὁ πόλεμος θὰ ἔλυε τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, ἀλλ' ἐπολιτεύετο μέχρι τούδε τὰς Δυνάμεις, ἵνα μὴ ταραξῆ τὴν ἡσυχίαν των πιστῶν καὶ κερδίσῃ καιρὸν χάριν των ἀναγκαίων τοῦ πολέμου προετοιμασιῶν· ὅτι ἀπαράδεκτοι ἦσαν αἱ ἐν τῇ Ἀκερμάνῃ ἀπαιτήσεις τὴς Ῥωσσίας, ἀλλὰ τὰς ἐδέχθη καὶ ἐπραγματοποίησε τὰς πλείστας ἐνεκα των κατεπειγουσῶν περιστάσεων· ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐτάραττε πάντοτε τὴν Τουρκίαν φθονούσα τὴν στρατιωτικὴν μεταρρύθμισίν τὴς καὶ λυπούμενη διὰ τὴν ἐξόντωσιν των γενιτσάρων, διότι ἐπὶ

των ημερών αυτών έτρεχε το οθωμανικόν κράτος εις τον όλεθρόν του· ότι ήλθε τέλος πάντων η ώρα του πολέμου και ότι ο πόλεμος ούτος δεν ήτο πολιτικός αλλά θρησκευτικός και εθνικός, διότι οι άπιστοι συνώμοσαν τον αφανισμόν του ισλαμισμού και την πτώσιν του μουσουλμανικού γένους, και διά τούτο ώφειλαν οι πιστοί, θεωρούντες τον πόλεμον χρέος, όχι μόνον να μη ζητήσωσι μισθούς, αλλά και να θυσιάσωσι το παν εις ευόδωσιν αυτού.

Δημοσιεύσασα δε η Πύλη το περί ου ο λόγος Χάτι-Σερίφι, ηθέλησε να καθάριση έτι μάλλον την βασιλεύουσαν των υπόπτων Φράγκων, και εις τόσην αυστηρότητα και σκληρότητα κατήντησεν, ώστε διέταξε και τους προ πολλών ετών διατρίβοντας εν τη βασιλευούση Αρμενίους καθολικούς να εγκαταλείψωσιν εντός δέκα ημερών τας οικίας, τα εργαστήρια και όλα τα κτήματά των, και να επανακάμψωσιν εις Άγκυραν, όθεν άλλοτε μετώκησαν· τους απέπεμψε δε συν γυναιξί και τέκνοις, διότι ήσαν, κατά το λέγειν της Πύλης, Φράγκοι· ελέγετο δε ότι οι αποπεμφθέντες ήσαν 27,000. Τοιουτοτρόπως η Πύλη δι' ών έπραξε κατά της σημαίας της Ρωσσίας, κατά των υπηκόων της και κατά του εμπορίου της επί φανερά παραβάσει των συνθηκών, δι' ών ερραδιούργησε παρά τη αυλή της Περσίας κατά της Ρωσσίας, και δι' ών μάλιστα είτε διά του εγγράφου της την 8, εματαίωσεν όλους τους απ' αρχής της ελληνικής επαναστάσεως υπέρ διατηρήσεως της ειρήνης βαρείς αγώνας των Δυνάμεων, και την 14 απριλίου εκήρυξεν ο αυτοκράτωρ της Ρωσσίας πόλεμον κατ' αυτής, και αναγγείλας το γεγονός τοις συμμάχοις του απηγόρευε μεν πάσαν παρέμβασιν μεταξύ αυτού και του σουλτάνου ως προς τα του κράτους του και τους όρους των συνθηκών του, ενέμενεν όμως εντός των ορίων της συμμαχίας ως προς τα της Ελλάδος και άφησεν αυτά υπό την κοινήν διάσκεψιν και απόφασιν ως και μέχρι τούδε· αλλά κηρύξας τον πόλεμον υπέρ ρωσικών συμφερόντων εκήρυξε συγχρόνως, ότι, αναγκασθείς να τον αναδεχθή, δεν κατέθετε τα όπλα, αν δεν επραγματοποιείτο και η περί της Ελλάδος συνθήκη.

Η δε κήρυξις του πολέμου κατετάραξε μάλλον τους συμμάχους ή εφόβισε την Πύλην. Η Πύλη ήλπιζε διά του πολέμου, ον απεδοκίμαζαν όλαι αι άλλαι αυλαί, να διαρραγή ο δεσμός της συμμαχίας και ν' απαλλαγή τοιουτοτρόπως των περί Ελλάδος βαρειών απαιτήσεών της· ήλπιζε δε και να βοηθηθή, διότι ήξευρεν ότι τα συμφέροντα αυτής εθεωρούντο συμφέροντα της ευρωπαϊκής ισορροπίας. Εις διάρρηξιν δε της συμμαχίας εκάλεσε τους πρέσβεις Γαλλίας και Αγγλίας να επανέλθωσιν εις Κωνσταντινούπολιν, αλλά δεν εισηκούσθη, διότι δεν έλεγεν ότι εδέχετο ούτε τα της μεσιτείας, ούτε τα της ανακωχής, θεωρούμενα παρά της συμμαχίας ως προεισαγωγικά της ειρηνεύσεως της Ελλάδος. Παρ' ολίγον δε διερρήγγυτο η συμμαχία, διότι η θέσις του αυτοκράτορος της Ρωσσίας εφαινότο νεοφανής και ασυμβίβαστος προς τους σκοπούς της. Η Ρωσσία ήτο πολέμιος μεν προς την Πύλην διά τα συμφέροντα της, ειρηνική δε προς αυτήν ως μέλος της συμμαχίας· αλλ' εν τω περί πολέμου κηρύγματι περιέλαβε και τα της Ελλάδος και ήθελε δι' ού υπεράσπιζε ξίφους τα συμφέροντά της να φέρη εις πέρας και τα του ελληνικού αγώνος, εν ώ ως μέλος της συμμαχίας παρεδέχθη εις έκβασιν του σκοπού τούτου την χρήσιν μόνον ειρηνικών τρόπων· ήθελε προς τούτοις να συμπαραλάβη εις τας κατά της Πύλης εχθροπραξίας της και τους δύο συμμάχους της επί λόγω πραγματοποιήσεως των όρων της περί Ελλάδος συνθήκης, και τοις επρόβαλε να συμπράξωσιν εντός της μεσογειού διά θαλάσσης κατά της Πύλης· και επειδή επρόβλεπεν ότι δεν θα εισηκούετο, τοις είπεν ότι, αν δεν εβοηθείτο τοιουτοτρόπως εις την πραγματοποίησιν της περί Ελλάδος συνθήκης, θα ηναγκάζετο να την

πραγματοποίηση καθ' όν τρόπον απήτει αυτής και μόνης το συμφέρον. Ιδούσα η αγγλική κυβέρνησις ότι εξερράγη ο πόλεμος, ον προθεμένη να εμποδίση διεπραγματεύθη την συνθήκην, όχι μόνον απειποιήθη την ζητηθείσαν σύμπραξιν της, αλλ' εθεώρησε και την συμμαχίαν διαλελυμένην· διά τούτο και αι κοιναί συνδιαλέξεις έκτοτε διεκόπησαν, και εζήτηι η Δύναμις αύτη νέους πολιτικούς συνδυασμούς προς άλλας Δυνάμεις· επρόβαλε δε και τη γαλλική κυβερνήσει να ορίσωσιν αι δύο μόνον αυλαί όσα περί Ελλάδος ζητήματα ήσαν αόριστα· αλλ' η γαλλική, μη θεωρούσα ως η αγγλική την συμμαχίαν διαλελυμένην, αντέτεινεν. Ήσαν δε τότε υπ' όψιν δύο σχέδια πολιτικής· το μεν ρωσικόν, δηλαδή να πολεμήσωσι και οι τρεις σύμμαχοι την Πύλην διά θαλάσσης εντός της μεσογείου· το δε αγγλικόν, δηλαδή να παραιτηθεί η Ρωσσία πάσης προς την Πύλην εχθροπραξίας εντός της μεσογείου. Αφ' ού η Αγγλία απέρριψε το ρωσικόν, δεν έμενεν ει μη ή να συγκατατεθή η Ρωσσία εις το αγγλικόν, και τότε να διατηρηθή η συμμαχία, ή να ενεργήση ό,τι επρόβαλε, και τότε να διαλυθή· αλλ' η διάλυσίς της έβλαπτε την Ρωσσίαν εν τη ακμή του πολέμου· διά τούτο παρεδέχθη άκουσα την γνώμην της Αγγλίας, και ούτω διεσώθη η κινδυνεύουσα συμμαχία, επανελήφθησαν αι διακοπείσαι των πληρεξουσίων των τριών Δυνάμεων συνδιαλέξεις, και την 3 Ιουνίου υπέγραψεν ο πληρεξούσιος της Ρωσσίας μετά των αντιπροσωπευόντων παρά τω συμμαχικώ συμβούλιω την Αγγλίαν και την Γαλλίαν πράξιν, δι' ής ο αυτοκράτωρ παρητείτο πάσης εχθροπραξίας εντός της μεσογείου. Τοιουτοτρόπως ειρήνευσεν η Ρωσσία εντός της μεσογείου, εν ώ επολέμει εκτός.

Επειδή δε έλεγεν η συνθήκη ότι, αν η Πύλη δεν εδέχετο την μεσιτείαν των αυλών, θα εσχετίζοντο αι αυλαί προς την Ελλάδα στελλουσαι και δεχόμεναι προξένους, αν αι Αρχαί της ήσαν άξιαι τοιούτων σχέσεων, και επειδή ο όρος ούτος επληρούτο, ελθόντος εις την Ελλάδα του κυβερνήτου, το συμμαχικόν συμβούλιον επεφάσισεν όχι μόνον να σταλώσι πρόξενοι, αλλά και οι προαναχωρήσαντες εκ Κωνσταντινουπόλεως τρεις πρέσβεις να συνέλθωσιν εις Κορυφούς, και η μένοντες αυτού ή μεταβαίνοντες αλλού, να συζητήσωσι μετά των Ελλήνων τα περί της συνθήκης ως προς τα όρια, τον φόρον, την αποζημίωσιν και την συμμεθεξιν της Πύλης εις την εκλογήν των ελληνικών Αρχών. Επειδή δε το συμβούλιον ενδεχόμενον εθεώρησε το να μεταβάλη η Πύλη εξ αιτίας των δεινών περιστάσεων την πολιτικήν της, δεχομένη την μεσιτείαν της συμμαχίας και διατάττουσα την ανακωχήν, ωδήγησε τους πρέσβεις περί του πρακτέου και κατά την τοιαύτην περίστασιν· αλλ' η Πύλη, αν και δεν έπαυε προσπαθούσα να αποσπάση την Αγγλίαν και την Γαλλίαν από της Ρωσσίας, ό εστι να διαλύση την συμμαχίαν, απειποιείτο και τότε, καθώς και προτού, και τα της μεσιτείας και τα της ανακωχής.

1828

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΔ'.

Τα κατά την Χίον, την Δυτικήν Ελλάδα και την Κρήτην — Φθορά μιας τουρκικής κορβέττας και ενός δικατάρτου υπό το Μέλαν ακρωτήριο (Καρά-Μπαμπάν). — Πανώλης εν Ελλάδι. — Αποστολή αρχιερέων εις Ελλάδα παρά της μεγάλης εκκλησίας. — Χορηγήματα Ρωσσίας και Γαλλίας — Σύστασις επιτροπής γενικής διοικήσεως, περιοδεύοντος του κυβερνήτου.

Η ΕΙΣ ανάκτησιν της πολυπαθούς Χίου εκστρατεία εν μέσω τόσων εσωτερικών και εξωτερικών δυσκολιών και επικρατούσης διαφωνίας του αρχηγού αυτής Φαβιέρου και της επιτροπής των Χίων δεν ευδοκίμει· αλλά χάρις εις τον ζήλον των ενδιαφερομένων διετηρείτο παρά γνώμην και αυτών των ναυάρχων της συμμαχίας.

Ελθόντος του κυβερνήτου, η μεν επιτροπή και ο αρχηγός επεκαλούντο την θερμήν συνδρομήν του εις ενίσχυσιν των έργων των, οι δε ναύαρχοι προσπάθουν να ενεργήσωσι δι' αυτού την ανάκλησιν των στρατευμάτων, όχι δυσμεναινόντες προς τον ελληνικόν αγώνα, αλλά πεποιθότες ότι, όπως και αν απέβαινεν, η Χίος θ' απεκλείετο της οροθετικής γραμμής διά την γεωγραφικήν θέσιν της. Ο κυβερνήτης, όστις ούτε να υπακούση τους ναυάρχους ηναγκάζετο, ούτε να υποστηρίξη όσον έπρεπε τον αγώνα δι' έλλειψιν πόρων εδύνατο, έστειλε τω Φαβιέρω εις εξοικονόμησιν του στρατοπέδου εξακισχίλια δίστηλα, εξών χίλια συνεισέφεραν οι εν Μάλτα Χίοι, και τον ανέδειξεν έκτακτον επίτροπον της κυβερνήσεως επί της νήσου, εμπιστευθείς αυτώ την γενικήν διεύθυνσιν των πολεμικών και πολιτικών υπό θέσεων· απέστειλε δε και τον Μιαούλην επί της φρεγάτας, παρακολουθούντων και άλλων τινών μικρών πλοίων, επί σκοπώ αν ευδοκίμει ο αγών, να τον υποστηρίξη· ειδέ μη, να φροντίση περί της των επί της νήσου σωτηρίας διά της διαβιβάσεως τω τακτικών εις Μέθυνα, των ατάκτων εις Αίγινα, των δ' εντοπίων, όπου ήθελαν. Αλλά, πριν φθάση ο Μιαούλης εις Χίον, ό εστι την 28 Φεβρουαρίου, εφάνη εν τω πορθμώ της Χίου ο Ταχήρπασας έχων υπό την οδηγίαν του μίαν φρεγάταν, μίαν κορβέτταν, δύο πολεμικά δικάταρτα και έν φορτηγόν και κανονοβολήσας τρία ελληνικά πλοία ευρεθέντα εντός του πορθμού και υπερिशύσας έμεινε κύριος αυτού. Τότε επέβησαν εις τα επί τούτω προετοιμασθέντα πλοίαρια οι πρό τινων ημερών αντίπεραν συναχθέντες Τούρκοι υπό τον πασάν της Σμύρνης Χασάνην και τον σιλιχτάρην του αρχιβεζιρη, ως 2500, και διέπλευσαν εις Χίον ασφαλώς· και κατ' αρχάς μεν, δοκιμάσαντες ν' αποβώσιν εις την αγίαν Ελένην, απεκρούσθησαν, τινές δε και εφονεύθησαν· αλλά, πολλών εκ των υπερασπιστών της θέσεως εκείνης λειποτακτησάντων, των δ' εναπομεινάντων μη ευπορούντων πολεμεφοδίων, απεβιβάσθησαν την 2 μαρτίου και εισήλθαν εις το φρουρίον ανατέλλοντος του ηλίου. Η απόβασις αύτη διέλυσε διά μιας την διά ξηράς πολιορκίαν του φρουρίου, αποχωρησάντων και των τακτικών και των ατάκτων· οι δε άθλιοι κάτοικοι της νήσου, φοβούμενοι μη πάθωσι πάλιν όσα επί της πρώτης καταστροφής, συνεσωρεύοντο προς το δυτικόν παραθαλάσσιον της νήσου· αλλ' αυθημερόν ανεθαρρύνθησαν, διότι γενομένης της αποβάσεως ανεχώρησαν ευθύς τα τουρκικά πλοία, επρόφθασαν εις Χίον ο επί της Τριαίνης παρακολουθών Δεριγνης και η φρεγάτα Κρίνον, έφθασε μετά δύο ημέρας και ο Μιαούλης και στήσας εκ νέου την θαλάσσιον πολιορκίαν εστενοχώρει τους εν τω φρουρίω Τούρκους πεινώντας και μη προφθάσαντας να εισφέρωσι τροφάς. Βελτιωθέντων τοιουτοτρόπως των κατά θάλασσαν πραγμάτων, εγένετο πολύς λόγος να επαναληφθή η διά ξηράς πολιορκία του φρουρίου· αλλά οι Έλληνες επείνων ως και οι Τούρκοι, ουδέ πολεμεφόδια είχαν· διά τούτο, θελόντων και μη των αρχηγών, οι μεν εις τα γαλλικά πλοία, οι δε εις την Ελλάδα και εις άλλα ελληνικά επιβάντες, ανεχώρησαν όλοι εκ της νήσου αποκομίζοντες μίαν και μόνην βομβοβόλον και αφήσαντες το άλλο πυροβολικόν εις χείρας των εχθρών· συνανεχώρησαν δε και πάμπολλοι των εντοπίων· οι δε εναπομεινάντες υπό τους Τούρκους δεν εκακόπαθαν.

Διατηρήσιμος εθεωρείτο η πολιορκία καθ' όν καιρόν ελύθη διά τούτο γενική η

αγανάκτησις του κοινού· και αποβάς εις Σύραν ο Φαβιέρος ηναγκάσθη να υπερασπίση εαυτόν διά του ξίφους από της προσβολής τινων των εκεί Χίων· κατηγορούντο δε και αυτός και η κυβέρνησις και η επιτροπή ως μη εκπληρώσαντες δεόντως τα καθήκοντά των, και κατήνησαν και αυτοί εν ταις λογομαχίαις των, ως αλληλαίτιοι, εις αμοιβαίας καταδιώξεις προς εξόφλησιν του κατά την εκστρατείαν χρέους.

Ο δε Χάστιγξ, κυριεύσας το Βασιλάδι, εμελέτησε την άλωσιν του Ανατολικού· επί τω σκοπώ τούτω συνήχθησαν οι αναγκαίοι στρατιώται επί των νησιδίων του Βασιλαδίου και του Αγίου-Σώστη, και την νύκτα της 10 απριλίου μετεβιβάσθησαν διά προετοιμασθέντων ενόπλων πλοιαρίων επί του Δολμά καί τινος άλλου παρακειμένου νησιδίου, εφ' ού ανήγειραν πυροβολοστάσιον.

Εκείναις ταις ημέραις τινά των επί της ξηράς ταγμάτων, καταλαβόντα το στενόν του προφήτου Ηλίου, προσέβαλαν τους επί εισκομιδή τροφών ανυπόπτως εξελθόντας του Μεσολογγίου, συνέλαβαν τα φορτηγά των ζώα, εφόνευσαν 15 εκ των συνοδευόντων αυτά και εξώγησαν 10. Έπαθαν δε καί τινες αυτών.

Αφ' ού εκυριεύθη το Βασιλάδι, οι εν τω Ανατολικώ Τούρκοι εφοβούνται την διά θαλάσσης έφοδον των Ελλήνων· διά τούτο το μεν στόμιον του αύλακος, τον Πόρον, ετοίχισαν, το δε επί του στομίου νησιδίων οχυρώσαντες εφρούρουν· αλλ' οι Έλληνες και τον τοίχον έρριψαν πεσόντες εις την θάλασσαν, και τον Πόρον εκυριεύσαν, και την φρουράν του αιχμαλώτισαν.

Μάιος Τούτων γενομένων, προητοιμάσθησαν εις κυρίευσιν του Ανατολικού, και αφ' ού συνήλθαν και τα επί της ξηράς στρατεύματα αντικρύ επί συμπράξει, έφεραν οι ναύται την 11 μαΐου πλήρεις θάρρους τα πλοιάριά των υπό τον Χάστιγγα εντός βολής τουφεκίου από της πόλεως, και κατέστρεφαν αυτήν, αδιακόπως πυροβολούντες και πυροβολούμενοι επί ασκέπων πλοιαρίων απροφύλακτοι. Αλλ', εν ώ τα πάντα εφάινοντο αίσια, άναψε διά μιας το φέρον τα πολεμεφόδια πλοιάριον, επληγώθη μετ' ολίγον εις την αριστεράν χείρα ο Χάστιγξ, επληγώθησαν και 20 συναγωνισταί του, και έπεσε νεκρός ο αρχηγός των κανονοφόρων Ανδρέας Παπαπάνου θύμα της μεγάλης τόλμης του. Τα παθήματα ταύτα εματαίωσαν το τολμηρόν επιχείρημα, οι αγωνισταί απεμακρύνθησαν, και ο Χάστιγξ δεινώς πάσχων μετεκομίσθη επί της Καρτερίας εις Ζάκυνθον χάριν θεραπείας και απεβιβάσθη εις το λοιμοκαθαρτήριο, όπου απέθανε την 20 καταλιπών μνήμην ανεπίληστον αφιλοκερδούς Φιλελληνισμού, ενδόξων υπέρ ελευθερίας αγώνων, και ακεραίου χαρακτήρος· δημοτελής δ' ετέλεσε μνημόσυνον εις τιμήν αυτού μετά έν έτος ο κυβερνήτης εν Πόρω όπου τω ανήγειρε και προσωρινόν μνημείον (α).

Δεινότερα παθήματα των εν τη λίμνη του Μεσολογγίου έπαθαν οι Έλληνες εν Κρήτη τας αυτάς ημέρας.

Αρχομένου του Ιανουαρίου, είχε κατευοδωθή εις Γραμβούσαν νέα επικουρία πεζών και ιππέων στρατολογηθέντων και αυτών, ως και των άλλοτε εκεί αποβάντων, διά συνεισφορών των Κρητών· ηγουμένου δε του Χατσή-Μιχάλη, 600, εν οίς και 100 ιππείς,

απέβησαν εις το επί της μεταξύ Σφακιών και αγίου Βασιλείου παραλίας Φραγκοκάστελλον προς διέγερσιν των Σφακιανών· αλλ' ούτοι διεφώνουν· οι μεν ήσαν γνώμης να διαμείνωσιν ήσυχoi, οι δε να κινηθώσι, διότι άλλως δεν εδίδετο αφορμή να συμπεριληφθή και η Κρήτη εις την εισέτι αόριστον νέαν ελληνικήν επικράτειαν, και της γνώμης ταύτης ήσαν οι πλείστοι. Έμφοβος ο Μουσταφάπασας μη υπερισχύση η φιλοπόλεμος αύτη γνώμη, εξεστράτευσεν, αρχομένου του απριλίου, και εστρατοπέδευσεν εν τη επαρχία του Αποκορώνου εις συστολήν των Σφακιανών, γράψας αυτοίς ότι, αν δεν επρολάμβαναν ν' αποδιώξωσι τους εμφωλεύσαντας εν τοις παραλίαις των εχθρούς του, θα επάτα τα βουνά των και θα τους ετιμώρει· διέταξε δε και να συγκεντρωθώσι περί αυτόν πολλαχόθεν τα στρατεύματά του. Εν τοσούτω η θέσις των περί τον Χατσή-Μιχάλην ήτο δεινή. Οι Σφακιανοί, εις ους ήλπιζαν, εταλαντεύοντο· η δύναμις των αυτή καθ' εαυτήν ήτον ολίγη· ο κυβερνήτης, προς ον ανέφερε τα δέοντα ο Χατσή-Μιχάλης, ούτε χρήματα έστειλεν εις αύξησιν αυτής, διότι δεν είχεν, ούτε άδειαν τω έδωκε ν' αναχωρήση· εσπάνιζαν και αι τροφαί του στρατού τούτου, διότι δεν είχεν ειμή όσας ελάμβανεν εκ Γραμβούσης· οι δε συγκροτούντες αυτόν, άνδρες θερμουργοί και φιλοπόλεμοι, άλλα ελπίζοντες και άλλα βλέποντες, εγόγγυζαν κατά του αρχηγού και επέμεναν ή να πολεμήσωσιν ή ν' αναχωρήσωσι. Φιλότιμος και φιλοπόλεμος και ο αρχηγός, επρόκρινε τον πόλεμον, και αφήσας 100 στρατιώτας εντός του Φραγκοκαστέλλου και παραλαβών τους λοιπούς πεζούς και ιππείς, ενωθέντων και τινων εντοπίων υπό τον Μανουσογιαννάκην,

Μάιος εκίνησε την 8 μαΐου κατά την επαρχίαν της Ρεθύμνης εις λεηλασίαν, και την επαύριον έπεσε κατά συγκυρίαν εις το υπό την οδηγίαν του πασά της Ρεθύμνης προς το γενικόν στρατόπεδον αναβαίνον τουρκικόν σώμα. Ανέτοιμον το σώμα τούτο ως μηδέ καν υποπτεύον το κίνημα των Ελλήνων κατεθορυβήθη επί τη απροσδοκίτω προσβολή, ωπισθοδρόμησε και κατεδιώχθη μέχρι του φρουρίου· 40 Τούρκοι εσκοτώθησαν και συνελήφθησαν· συνελήφθη και ο εκ Χανιών Ικιντσήαγας. Οι δε περί τον Χατσή-Μιχάλην, εξ ών εις και μόνος εσκοτώθη, θερίσαντες τα εν ώρα θέρους γεννήματα της επαρχίας, και αρπάσαντες τα ευρεθέντα ποίμνια, επανήλθαν εις το Φραγκοκάστελλον.

Ταύτα μαθών ο Μουσταφάς εισήλασεν εις Σφακιά μετά τετρακισχιλίων πεζών και τριακοσίων ιππέων έλκων δύο κανόνια και μίαν βομβοβόλον, μηδεμίαν δε προξενήσας βλάβην όθεν διέβαινεν, έστησε την 16 τας σκηνάς του εν τοις χωρίοις Πατσανώ και Καψοδάσω, ημιώριον μακράν του Φραγκοκαστέλλου· την δε επαύριον, αφήσας εκεί μέρος του στρατού του εκινήθη προς το Φραγκοκάστελλον· εξήλθαν οι εν τω φρουρίω εις συνάντησίν του, πεποιθότες επί την ανδρίαν των, και πλήρεις θάρρους διά την παρελθούσαν νίκην των, ουδεμίαν άφησαν εν αυτώ φρουράν εις ασφαλή υποχώρησιν εν καιρώ ανάγκης. Στήσαντες δε εκ του προχείρου πέντε προμαχώνας ανέμεναν τους εχθρούς, και πλησιάζοντας τους εκάλεσαν εις μάχην· δεν εφρόντισαν δε ουδ' εντός τουφεκοβολής απ' αλλήλων να στησωσι τον ένα προμαχώνα του άλλου εις συναρωγήν. Οι Τούρκοι έπεσαν την 18 επί τον κεντρικόν προμαχώνα, όπου ήσαν 100 Έλληνες, υπό τον Κυριακούλην Αργυροκαστρίτην. Ούτοι ορκισθέντες ή να νικήσωσιν ή ν' απολεσθώσι, συνέθεσαν τους πόδας των επί σκοπώ να συλλυτρωθώσιν ή να συναποθάνωσιν· αλλά μόλις εκένωσαν τα τουφέκια και οι εχθροί δεκαπλάσιοι αυτών εισεπήδησαν τον προμαχώνα ξιφήρεις, και κατέκοψαν όλους παρά δύο φυγόντας. Εφοβήθησαν τότε οι

εντός των τεσσάρων άλλων προμαχώνων μη πάθωσιν ό,τι και οι συνάδελφοί των, έφυγαν εκείθεν όλοι και έτρεξαν να κλεισθώσιν εν τω φρουρίω· αλλ' έτρεξαν συγχρόνως και οι Τούρκοι εις προκατάληψιν αυτού. Ο δε Χατσή-Μιχάλης, θέλων να φέρη αντιπερισπασμόν, έπεσεν εις το εχθρικόν ιππικόν και το διεσκόρπισεν, αν και τριπλάσιον, αλλά δεν το κατεδίωξε, και ήλθε και ούτος προς την περιμάχητον είσοδον του φρουρίου· η δε σφοδρά αυτόθι μάχη έγεινε σφοδροτέρα ελθόντος του ελληνικού ιππικού και προσελθόντος και του τουρκικού. Τόση δε σύγχυσις και τύφλωσις επήλθεν εκ του καπνού και του κονιορτού, ώστε πολλοί εφονεύοντο υπό συμπολεμιστών μη διακρινόντων τους εχθρούς των φίλων. Περιμάχητος ήτον εισέτι η είσοδος, ότε ηκούσθησαν τουφεκισμοί κατά τα χωρία Πατσανόν και Καψόδασον. Τινές των Σφακιανών, μαθόντες ότι ο Μουσταφάς εκινήθη πανστρατιά προς το Φραγκοκάστελλον, εφιλοτιμήθησαν να τρέξωσι προς βοήθειαν των εν αυτώ, και έπεσαν διαρκούσης της προ της πύλης του φρουρίου μάχης εις τους εν Καψοδάσω και Πατσανών εχθρούς. Η προσβολή αύτη αφείλκυσε πολλούς των έμπροσθεν της πύλης του φρουρίου μαχομένων εχθρών, και τοιουτοτρόπως, προκαταλαβόντος τον πυλώνα του αξιωματικού Παλάσκα και φονεύσαντος τον πρώτον του εχθρού σημαιοφόρον εν ώ ανύψωνεν επί του πυλώνος την σημαίαν, εμβήκαν οι Έλληνες εις το φρούριον και εκλείσθησαν· αλλ' επί της μάχης έπαθαν μεγίστην φθοράν. 338, εν οίς και όλοι σχεδόν οι υπεείς, τέσσαρες οπλαρχηγοί και αυτός ο εν γενναίοις γενναίος Χατσή-Μιχάλης εφονεύθησαν· και το μεν σώμα αυτού μεληδόν κατέκοψαν οι εχθροί, την δε κεφαλήν έφεραν ενώπιον του πασά· άλλοι τόσοι εχθροί εφονεύθησαν, εν οίς πολλοί αξιωματικοί και υπεείς.

Αφ' ού δε έμαθαν οι επί τους εν Πατσανώ και Καψοδάσω εχθρούς πεσόντες Σφακιανοί, ότι ησφαλίσθησαν εν τω φρουρίω οι επιζήσαντες συνάδελφοί των, ανεχώρησαν ολίγοι όντες. Εσκοτώθησαν και εξ αυτών 5 και επληγώθησαν 13.

Την επαύριον δε της μάχης απέκλεισεν ο Μουσταφάς το φρούριον και το εκανονοβόλει· οι δ' εν αυτώ ήσαν εις άκραν αμηχανίαν, διότι, αν και άφθονα τα κρέατα και τα γεννήματα, ήσαν δι' έλλειψιν ξύλων άχρηστα· μόνη ελπίς σωτηρίας εφαινέτο η φυγή· αλλ' ήσαν πολλοί πληγωμένοι και ανίκανοι να τρέξωσιν, οι δε υγιείς δεν ήθελαν να τους εγκαταλείψωσιν· ελυτρώθησαν όμως απροσδοκήτως διά του ακολούθου περιστατικού. Κατά την πρώτην ημέραν της πολιορκίας των έμαθεν ο Μουσταφάς, ότι τα Σφακιά εκινήθησαν και έμελλαν να επιτέσωσι. Τούτου χάριν επρόβαλε τοις πολιορκουμένοις ν' αναχωρήσωσι διά θαλάσσης φέροντες τα όπλα και τα πράγματά των, αλλ' υπό τον όρον να μη πολεμήσωσιν εις το εξής εν Κρήτη· τοις υπέσχετο δε τροφάς επί της μεταβιβάσεώς των. Αρεστοί ήσαν οι σωτήριοι και έντιμοι ούτοι όροι· αλλ' υπό ποίαν ασφάλειαν έμελλαν να πληρωθώσιν; οι Έλληνες υπώπτευαν επιβουλήν, ο δε Μουσταφάς παράβασιν του όρου της ουδετερότητος. Ιδού τι συνέβη εις λύσιν των δυσκολιών. Πάμπολλοι των πολιορκούντων και όλοι σχεδόν οι πολιορκούμενοι ήσαν Ηπειρώται και κυρίως Αλβανοί, εκείνοι μεν Μωαμεθανοί, ούτοι δε Χριστιανοί· έτυχαν καί τινες γνώριμοι και πατρικοί φίλοι. Ούτοι, αφ' ού εξ αιτίας των εν πολέμω συνήθων συνομιλιών ανεγνωρίσθησαν, μετέβαλαν την έχθραν εις φιλίαν, εφιλοτιμήθησαν οι μη πάσχοντες να φανώσιν ωφέλιμοι προς τους πάσχοντας, και έσπευσαν να εγγυηθώσι τω μεν Μουσταφά την ακριβή τήρησιν του όρου της ουδετερότητος παρά των πολιορκουμένων, τοις δε πολιορκουμένοις την προς αυτούς καλήν πίστιν του Μουσταφά· εις πίστωσιν δε τούτων, έδωκαν πολλοί εαυτούς ως ομήρους.

ώστε οι χθες κινδυνεύοντες να θυσιασθώσιν υπ' αυτών, επρόσφεραν αυθόρμητοι σήμερον την ζωήν των υπέρ αυτών. Υπό τοιαύτας ευτυχείς και απροσδοκήτους περιστάσεις ανεχώρησαν οι έγκλειστοι την 24 όλοι αβλαβείς, ανταλλάξαντες και δώρα· έμειναν δε και 20 παρά τω Μουσταφά. Η τόσοσ γενναία αύτη πράξις απολιτεύτων ανθρώπων, τιμώσα την ανθρωπίνην φύσιν, θέτει την ανεπίδεικτον απλοϊκότητα υπεράνω του μεγαλούχου πολιτισμού, και ενθυμίζει τα κατά τον Γλαύκον και Διομήδην τους αναγνωρισθέντας επί της μάχης ως πατρικούς φίλους, και τους εν εκείνη τη ώρα μελισταγείς προς αλλήλους λόγους.

«Έγχεσι δ' αλλήλων αλεώμεθα και δι' ομίλου

.....

«Τεύχεα δ' αλλήλοις επαμείψομεν, όφρα και οίδε

«Γνώσιν ότι ξείνοι πατρώοι ευχόμεθ' είναι».

Μετά δε τα κατά το Φραγκοκάστελλον συμβάντα, ο Μουσταφάς ανατρέψας το τείχος ανεχώρησε, και δεν εισέβαλεν εις τα Σφακιά ως εσκόπευεν· αλλ' οι Σφακιανοί, οι κατ' αρχάς κινηθέντες εις ιδίαν άμυναν, δυναμωθέντες ήδη υπό των Ριζιτών, των Λακιωτών και άλλων, και συμπληρωθέντες εις δισχιλίους απεφάσισαν να κινηθώσι προς βλάβην του εχθρού και κατέλαβαν τα στενά, δι' ών θα διέβαινεν ο Μουσταφάς πορευόμενος εις Ρεθύμνην. Έσπευσεν ούτος να τους πληροφορήση ότι δεν είχεν εχθρικούς σκοπούς κατ' αυτών, ότι εκινήθη μόνον κατά των έξωθεν εις διατάραξιν του τόπου ελθόντων, και ότι δεν εμνησικάκει κατά των επιπεσόντων Σφακιανών, ους και ημνήστευσεν. Αλλ' οι Σφακιανοί δεν εδυσωπήθησαν, προσέβαλαν την 25 τους υπ' αυτόν τετρακισχιλίους πεζούς και ιππείς προς τα στενά των Χαλάρων και τους απώθησαν· επανήλθαν οι Τούρκοι την επαύριον και πολλά παθόντες διέβησαν. Εκείθεν προχωρούντες έφθασαν την εφεξής εις άλλο δυσβατώτερον στενόν, το του Κόρακος, όπου έπαθαν χείρονα των πρώτων, απεκρούσθησαν, και απεκλείσθησαν εν μέσω ανύδρου τινός κοιλάδος εστερημένοι τροφών. Τότε εκάλεσεν ο Μουσταφάς εις γενικόν συμβούλιον τους αξιωματικούς του, και αφ' ού συνωμολογήθη ότι η θέσις του στρατεύματος ήτο δεινή, τοις είπεν ότι μίαν και μόνην έβλεπεν ελπίδα σωτηρίας, να ρίψωσι κατά γης έμπροσθεν των εχθρών τα πράγματά των, ώστε, δοθέντων αυτών εις αρπαγήν, να λάβωσιν ούτοι καιρόν και διέλθωσιν. Ούτως έγεινε και οι μεν εχθροί διήλθαν ακαταδίωκτοι, η δε πολυπαθής Κρήτη, εν ώ εταλαντεύετο εξωτερικώς η τύχη της, έχασε διά την αισχροκέρδειάν τινων τον ισχυρότερον παρά τω συμμαχικώ συμβουλίω συνήγορόν της, την παντελή καταστροφήν των πολεμίων της, εξ ών 1050 εν τη δεκαπενθημέρω ταύτη εκστρατεία απωλέσθησαν, 50 ηγμαλωτίσθησαν και 40 μόνον ίπποι εξ όλου του ιππικού διεσώθησαν· απωλέσθησαν δε και 25 Χριστιανοί, και επληγώθησαν βαρέως τρεις οπλαρχηγοί των.

Κατ' εκείνας τας ημέρας έπλεεν ο Μιαούλης επί της φρεγάτας προς τα παράλια της μικράς Ασίας, και την 22 απήντησε μεταξύ Μιτυλήνης και του Μέλανος ακρωτηρίου εχθρικήν κροβέτταν 28 κανονίων νεωστί εν Μιτυλήνη ναυπηγηθείσαν, και έν δικάταρτον 22 κανονίων. Καταδιώκων τα πλοία ταύτα τα ηνάγκασε να καταφύγωσιν υπό την υπεράσπισιν

του κατά το ρηθέν ακρωτήριο φρουρίου· την δε 20 έφθασεν επί τη προσκλήσει αυτού ο εν Σάμω Κανάρης, και την επαύριον ερρίφθη ευστόχως επί την κορβέτταν το πυρπολικόν του και τη μετέδωκε τας φλόγας του. Οι Τούρκοι βοηθούμενοι υπό του ανέμου τας έσβεσαν, αλλά πλησιάσασα η φρεγάτα και σφοδρώς κανονοβολήσασα εβύθισε και την κορβέτταν και το δικάταρτον και έφθειρε και τους πλείστους των πληρωμάτων αυτών.

Καθ' ον δε καιρόν ωργανίζετο το εσωτερικόν της Ελλάδος, πανώλης ανεφάνη περί τα μέσα του απριλίου κατά πρώτον εν Ύδρα, μετ' ολίγον εν Σπέτσαις, και μετά ταύτα εν Πελοποννήσω και εν αυτή τη καθέδρα της κυβερνήσεως. Η πανώλης εθερίζεν εν τοις μεσσηνιακοίς φρουρίοις, και η εκείθεν μετακόμισις ανταλλαγέντων αιχμαλώτων μετέδωκε το κακόν.

Διατρίβων δε ο κυβερνήτης εν Ναυπλίω. καθ' όν καιρόν ανεφάνησαν τα πρώτα συμπτώματα του μολυσμού, επεσκέφθη αυτοπροσώπως την Ύδραν και τας Σπέτσας μη πατήσας γην,

Μάιος και την 1 μαΐου επανήλθεν εις Αίγιναν· και κατ' αρχάς μεν εκάθησεν εν τη Περιβόλα ευρών την πόλιν υπό κάθαρσιν· μετά δέ τινας ημέρας ανέβη εις την πόλιν και ανεχώρησε την 14 εις Πόρον επί του ελληνικού δικατάρτου Νέλσωνος· συνέπλευσαν δε και η γαλλική φρεγάτα Ήρα και η αγγλική Δρυάς μη συγκοινωνούσαι εξ αιτίας του μολυσμού· χάρις δε εις την αντίληψιν της κυβερνήσεως ο μολυσμός εξηλείφθη εντός ολίγου.

Εν Πόρω δε διατρίβων ο κυβερνήτης έλαβε και εκοινοποίησε την επίσημον αγγελίαν του πολέμου της Ρωσσίας κατά της Τουρκίας· έλαβε συγχρόνως παρά της αυλής της Ρωσσίας και ρούβλια 1,500,000 και επεχείρησεν έκτοτε τον διά θαλάσσης αποκλεισμόν της Ευβοίας και του κόλπου του Βώλου δυναμώσας και τον προϋπάρχοντα της Αττικής.

Εν τούτοις, η Πύλη, απορρίπτουσα την υπέρ της Ελλάδος μεσιτείαν των Δυνάμεων, εμελέτησε να μεταχειρισθή, εις υποταγήν των Ελλήνων την Μεγάλην Εκκλησίαν υπενεργήσασα να επικαλεσθή και λάβη αύτη την άδειαν προς επαναγωγήν των αποπλανηθέντων εις την ποιμήνην. Εις πραγματοποίησιν δε των διαταγών τούτων απέστειλεν η Μεγάλη Εκκλησία εις Ελλάδα τέσσαρας μητροπολίτας, τον Νικαίας, τον Χαλκιδόνο, τον Λαρίσσης και τον Ιωαννίνων, προς δε και τον μέγα πρωτοσύγγελλον. Περιελθόντες ούτοι διάφορα μέρη της Ελλάδος, και κηρύττοντες όσα παρηγγέλθησαν, έφθασαν την 21 εις Πόρον, και την επιούσαν ήλθαν επισήμως εις λόγους μετά του κυβερνήτου, παρόντων και των πλοιάρχων Ήρας και Δρυάδος, προσκληθέντων ίνα γένωσιν αυτήκοοι των προς τους Έλληνας προτάσεων· ενεχείρισαν δε τω κυβερνήτη συνοδικήν επιστολήν νουθετούσαν, απειλούσαν και προτρέπουσαν εις υποταγήν. Απετείνετο δε η επιστολή αύτη προς τους Λαούς της Πελοποννήσου και των νήσων του Αιγαίου, διότι η Πύλη εθεώρει ως ήδη προσκυνήσαντας τους λαούς της στερεάς Ελλάδος. Μη έχοντες δε οι απεσταλμένοι άλλην εντολήν παρά την επίδοσιν της συνοδικής επιστολής, έλαβαν απάντησιν απορρίπτουσαν τα προτεινόμενα, ελέγχουσαν τα απάνθρωπα έργα του σουλτάνου ως εξάψαντα τον ελληνικόν αγώνα, αναμιμνήσκουσαν τους υπέρ ελευθερίας ή θανάτου όρκους των Ελλήνων και λέγουσαν, ότι διά της αγαθοποιού συνθήκης της

συμμαχίας ήγγιζε το τέλος των συμφορών των και το πλήρωμα των ελπίδων και επιθυμιών των.

Και ούτω μεν απέβη η προς υποταγήν εκ νέου των Ελλήνων εις την Πύλην διά του πατριαρχείου απόπειρα, επινοηθείσα εις διασκέδασιν των ευνοϊκών βουλών των αυλών και εις αποφυγήν της παρεμβάσεως αυτών.

Ιούνιος Την δε 3 Ιουνίου μετέβη ο κυβερνήτης εις Ελευσίνα προς επιθεώρησιν του εκεί στρατοπέδου της Ανατολικής Ελλάδος, και μετά δύο ημέρας επανήλθεν εις Πόρον, όπου ηύρε λαμπρά δείγματα της προς την Ελλάδα ευνοίας του βασιλέως της Γαλλίας, ήτοι φράγκα 500,000 εις ενίσχυσιν του αγώνος, και διαβεβαιώσεις περί μηνιαίας εις το εξής αποστολής ίσης ποσότητος. Επισκεφθείς δε την Ανατολικήν Ελλάδα απεφάσισε να επισκεφθή και το κατά την Δυτικήν Ελλάδα στρατόπεδον εις γνώσιν εκ του πλησίον των αναγκών του και της καταστάσεως των κατοίκων του μέρους εκείνου. Αι μέχρι τούδε περιοδίαί του ήσαν ολιγοήμεροι, και οσάκις ανεχώρει δεν καθίστα αναπληρωτικήν αυτού Αρχήν· αλλ' ήδη, προκειμένης μακράς, κατέστησεν «επιτροπήν γ εν ι κ ή ς-δ ι ο ι κ ή σ ε ω ς» παρά των τριών προβούλων του πανελληνίου, την εφωδίασε δι' οδηγίων, και την 15 απέπλευσεν εκ Πόρου επί του αγγλικού δικρότου· συνέπλευσαν δε και το γαλλικόν δίκροτον ο-Σ κ η π ί ω ν, και η ρωσική φρεγάτα η-Ε λ έ ν η. Πριν δε αποπλεύση, απέστειλεν εις Κρήτην επί τω θανάτω του Χατσή-Μιχάλη, ως επιτηρητήν μάλλον ή τοποτηρητήν, τον Ρεϊνέκον.

1828

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΕ'.

Χαρακτήρ του κυβερνήτου και διαγωγή αυτού εν Ελλάδι. — Αίτια και αρχή της αντιπολιτεύσεως. — Κουντουριώται. — Τράπεζα, Νομισματοκοπείον και Ορφανοτροφείον. — Εθνική εκπαίδευσις. — Παύσις πάσης αντικυβερνητικής εφημεριδογραφίας. — Διαγωγή Βιάρου, αδελφού του κυβερνήτου, και διάδοσις εντεύθεν της αντιπολιτεύσεως.

ΜΕΓΑΛΥΝΘΕΙΣ ο Καποδίστριας εν τη αυλή της Ρωσσίας εθεωρείτο όχι μόνον φίλος άλλα και θιασώτης της πολιτικής της εν Ελλάδι. Εις μάτην, καθ' ήν ώραν εκλήθη εις την κυβέρνησιν του τόπου τούτου, παρητήθη πάσης συντάξεως ρωσικής και απελύθη παντός ρωσικού δεσμού· ουδείς υπελάμβανε την διαγωγήν του ταύτην ειλικρινή· αλλ' ηδίκουν τον άνδρα, διότι οιαδήποτε και αν ήτον η προς την ρωσικήν αυλήν κλίσις του, ουδενός Έλληνοσ καρδιά ήτον ελληνικωτέρα (α)· υπέρ της Ελλάδος μετήλθε την ρωσικήν επιρροήν του, και όχι υπέρ της Ρωσσίας την ελληνικήν Αρχήν του· αρχηγός έθνους, και αρχηγός όχι διά ρωσικής ή άλλης ξένης επιρροής ουδέ δι' εσωτερικής ραδιουργίας, αλλά διά της αυθορμητού θελήσεως του έθνους, ουδένα λόγον είχε ν' ασπασθή ξένης επικρατείας συμφέροντα εις βλάβην της πατρίδος του· αν δε εφαινέτο κλίνων προς την ρωσικήν αυλήν, ώφειλεν αυτή πολλήν ευγνωμοσύνην ως κυβερνήτης της Ελλάδος, διότι και πάσαν υπέρ αυτής αίτησίν του προθύμως εδέχετο, και ευμενώς προς αυτόν διέθεσε την κυβέρνησιν της Γαλλίας, και την ασπίδα της έστησεν ενώπιόν του εις αντίκρουσιν του

δυσμενώς προς αυτόν διακειμένου αγγλικού υπουργείου· ουδενός, ενί λόγω, εφείσθη η ρωσική αυλή εις υποστήριξιν του κυβερνήτου, ουδέν ουδέποτε απήτησεν παρ' εκείνου υπέρ εαυτής εν Ελλάδι, και αγαθοποιός απέβη προς τον τόπον η προς αυτόν σχέσις της. Κύριος δε σκοπός της κυβερνητικής πορείας του Καποδιστρίου ήτον η υλική βελτίωσις του λαού, διότι ταύτην εθεώρει βάσιν και προαγωγήν πάσης άλλης, και όσον εφρόντιζε περί αυτής, τόσον ώκνει προς ανάπτυξιν της διανοητικής. Πολλά αρεταί εκόσμου τον άνδρα· σεμνά ήσαν τα ήθη του, ακέραιος ο χαρακτήρ του και αγαθή η διάθεσίς του· εσέβετο την πάτριόν του θρησκείαν και ηγάπα να προσφέρη πάσαν κυριακήν και πάσαν εορτήν πάνδημον αίνεσιν εις τον Θεόν· λιτός, απέρिटτος και ανεπίδεικτος ήτον ο βίος του· χαρίεσσα και ευπρεπής η ιδιωτική συμπεριφορά του και πανθομολόγητος η αφιλοκέρδειά του· διέπρεψε μεταξύ των διπλωματών του καιρού του ως οξύνοους, φιλόπονος και συνδιαλλάκτης· η γλώσσα του είχε πειθώ και ο κάλαμος του χάριν· εν ώ έθελγεν ως φιλαμοναρχικός τον Νικόλαον, εγοήτευεν ως φιλοδημοκρατικός τον Λαφαγέτην· ολιγοδάπανος δε ήτον η υπό την άγρυπνον κυβέρνησιν του διοίκησις του τόπου. Αλλ' ημαύροναν την λαμπράν ταύτην εικόνα τινές κηλίδες· ηγάπα να περιαυτολογή, να επαίρηται και να ολιγωρή τους άνδρας του αγώνος· και το απρεπέστατον πάντων, τους εχλεύαζεν εις επήκοον αυτών, αν και γράφων προς τους αλλογενείς τους επήνει· αμέτοχος του αγώνος αλλά καρπούμενος τας πρώτας τιμάς, ήθελε να καταβιβάξη την δόξαν αυτού, ίνα μη φαίνεται εν τη φιλοτιμία του οφείλων χάριν τοις προσενεγκούσιν αυτώ την Αρχήν, διό και δεν έπαυε λέγων, ότι αυτός διά της ευρωπαϊκής υπολήψεώς του ανύψωσε την Αρχήν κάτω κειμένην. Ό,τι δε δίκαιον ήτο ν' αποδώση κυρίως εις τας ευτυχείς πολιτικές περιστάσεις, καθ' άς εκλήθη εις την κυβέρνησιν του τόπου, το απέδιδεν αυταρέσκως εις μόνην την ικανότητα και υπόληψίν του· επίστευεν ότι ηδικείτο, αν η συμμαχία και η Ευρώπη δεν τον εθεώρουν Ελλάδα, η δε Ελλάς λυτρωτήν της.

Η τοιαύτη έπαρσις τον παρέσυρεν εις άτοπα ανάξια του ορθού νοός του και της αγαθής καρδιάς του· δεν εδυσκολεύετο να ονομάξη αυτός εαυτόν παρρησία σωτήρα της Ελλάδος και φθορείς τους κυβερνήσαντας προ αυτού κατά πρόσωπον αυτών· και τους μεν κοτσαμπασιδάς εκάλει Τούρκους φέροντας όνομα Χριστιανών, τους δε οπλαρχηγούς ληστάς, αγγεία δε του σατανά τους Φαναριώτας και μωρούς τους λογίους· μόνους τους χωρικούς και τους βιομηχάνους εθεώρει αξίους της αγάπης και προστασίας του, και έλεγεν αναφανδόν, ότι προς το συμφέρον μόνων αυτών απέβλεπεν η κυβέρνησις του· δεν ευσυστέλλετο δε κομπορρημονών, ότι ήύρε την Ελλάδα μεμονωμένην και την εσχέτισε προς την Ευρώπην, ότι αν ανεχώρει, η Ελλάς απώλλυτο, και ότι δεν θα ευτύχει ο τόπος, αν δεν ήρχοντο έξωθεν άνθρωποι να τον κυβερνήσωσιν, αν δεν τω εδίδετο πάσα εξουσία του δεσμείν και λύειν και αν δεν παρήρχετο η γενεά των αγωνιστών· φιλογενής δε και φιλελευθέρους αρχάς πρεσβεύων, ήθελε να κυβερνά δεσποτικώς τους ομογενείς του, επί λόγω ότι τοιούτον κυβερνητικόν είδος έπρεπεν εις έθνος μεταβαίνον από δουλείας εις ελευθερίαν· ουδ' επίστευεν ότι ο δεσποτισμός φθείρει συνήθως τα χρηστά ήθη και αυτών των προς το καλόν του κοινού δεσποζόντων· δεν ανείχετο δε ουδ' ήν αυτός παρέσχε μικράν εξουσίαν του πανελληνίου.

Μεθ' ημέρας δέ τινας της εις Ελλάδα αφίξεώς του εκάλεσεν εις Αίγιναν εκ της πατρίδος του τον πρεσβύτερον αδελφόν του Βιάρρον, και τον επιστήθιον του Βιάρρου φίλον Ιωάννην Γιαννετάν, μαθητάς της σχολής της Βενετίας, τους εκάθισε την 29 μαρτίου, ό εστι έξ

ημέρας αφ' ού ήλθαν, εν τω πανελληνίω εν μέσω των πρωτίστων ανδρών του αγώνος και τοις έδωκεν εξουσίαν οίαν ουδενί έδωκεν άλλω, αναδείξας αυτούς συνάμα νομοθέτας, νομοτελεστάς και αρχιδικαστάς· προσανέθεσε δε εις τον Βιάρων και την έκτακτον επιτροπείαν των δυτικών Σποράδων, εν αις η έδρα της κυβερνήσεως, Αίγινα· απερχόμενος δε εις την Δυτικήν Ελλάδα τον κατέστησε και τοποτηρητήν του επί του τμήματος των πολεμικών προβούλου διατρίβοντος εν Αιγίνη υπό κάθαρσιν, και γραμματέα, ήτοι οδηγόν της επιτροπής της γενικής κυβερνήσεως. Οι απολίτευτοι ούτοι διορισμοί, ους διεδέχθησαν άλλοι τοιοούτοι, και οι απρεπείς περί των αγωνιστών λόγοι του κυβερνήτου επλήγωσαν την φιλοτιμίαν πολλών, μετέβαλαν εις δυσμενή την προς αυτόν ευμενή διάθεσίν των και εψύχραναν και αυτούς τους φιλοκυβερνητικούς.

Περιεφέρετο εν Ελλάδι Ιρλανδός τις Στίβενσον γεωπόνος. Τούτον διέταξεν ο κυβερνήτης να φυτεύση γεώμηλα, τω εχορήγησε τα εις τούτο αναγκαία και τω έδωκεν άδειαν να εκλέξη κατάλληλον γην εις φυτείαν. Κατά περίστασιν η εκλογή του Στιβενσώνος έπεσεν επί τον αντικρύ του Πόρου αγρόν της Απαθείας. Ο αγρός ούτος ηγοράσθη το 1825 παρά των Κουντουριωτών, και ήτον εξ ών την αγοράν ηκύρωσεν η συνέλευσις της Επιδαύρου, αλλ' επί αποζημιώσει των αγορασάντων αυτούς· επειδή δε αι μετά ταύτα κυβερνήσεις δεν είχαν πώς ν' αποζημιώσωσι τους αγοραστάς, τοις άφησαν την αποκάρπωσιν αυτών. Εδύνατο ο κυβερνήτης κατά το εθνικόν ψήφισμα ν' αφαιρέση τον αγρόν τούτον από της κυριότητος των Κουντουριωτών, αλλ' ώφειλε κατά την έννοιαν αυτού του ψηφίσματος συγχρόνως να τους αποζημιώση, και όμως ο αγρός αφηρέθη, μήτε αποζημιωθέντων μηδέ καν ειδοποιηθέντων των κατόχων, ως αν δεν ήσαν πάμπολλοι άλλοι εθνικοί αγροί επίσης επιτήδειοι εις φυτείαν. Οι Κουντουριώται, ους αγενώς ο κυβερνήτης έτρωσε, δεν ανήκαν εις τας τάξεις των κοτσαμπασίδων, των Φαναριωτών, των οπλαρχηγών ή των λογίων, ους τόσον απεστρέφετο ο κυβερνήτης· ήσαν έμποροι, οίτινες καθήμενοι επί πέτρας αγόνου επλούτησαν, πολλούς αγαθοποιούντες και μηδένα αδικούντες, και εδαπάνησαν επ' ωφελεία της πατρίδος όλην σχεδόν την πλουσίαν περιουσίαν των μοχθήσαντες ακαμάτως και ριψοκινδυνεύσαντες διά την σωτηρίαν της. Διαφερόντως και επαξίως ετιμάτο παρά πάντων ο πρεσβύτερος των δύο αδελφών Λάζαρος· είχε νουν υγιά, καρδίαν γενναίαν και μέγιστον ζήλον υπέρ της ευοδώσεως του εθνικού σκοπού· εδραίος στύλος εφάνη της πολλάκις διαταραχθείσης και δεινοπαθούσης Ύδρας άπαξ μόνον οκλάσας, αλλά και τότε ωφελήσας μάλλον το κοινόν ή βλάβας· και επί εθνικών συνελεύσεων και επί εθνικών βουλών εκλήθη, συναινούντων και αυτών των αντιπάλων του, εις την υπερτάτην Αρχήν του έθνους, και πάντοτε την απειοίθη· στασιαζούσης ποτέ της πρωτευούσης, αναγκάιον εθεώρησαν οι εν τοις πράγμασι να τον φέρωσιν εκεί προς καθυσύχασιν του λαού· «όλοι οι Έλληνες», τω είπαν οι προς αυτόν σταλέντες, «σε υπολήπτονται ακούοντές σε, και τα μέγιστα θα ενθουσιασθούν ιδόντες σε». «Αν ούτως έχη», απεκρίθη ο Λάζαρος, «κάλλιον να μη με ίδωσι». Κατετάραξεν, ως είδαμεν, και απήλπισε την Ελλάδα όλην η πτώσις του Μεσολογγίου, και επανελθών εκείθεν εις τα μεσσηνιακά φρούρια ο Ιβραήμης, εσκόπευε να πλεύση πανστρατιά εις καταστροφήν της Ύδρας. Εκλονίσθησαν και αυτοί οι ακλόνητοι Υδραίοι, και φοβηθέντες μη πάθωσιν όσα οι συνάδελφοι των Ψαριανοί, συνήλθαν παμπληθεί εκτός της πόλεως εις σύσκεψιν προς εγκατάλειψιν της γης των, ως μη δυνάμενοι να την προφυλάξωσιν από της επαπειλουμένης αλώσεως. Αλλ', αναστάς ο Λάζαρος, ο θεωρών τον διασκορπισμόν της Ύδρας απώλειαν όλης τις Ελλάδος, είπε

«Κάμετε, αδελφοί, ό,τι προαιρείσθε· εγώ, ο αδελφός μου, και οι συν ημίν θ' αποθάνωμεν όπου εδεήθημεν». «Και ημείς, και ημείς», εκραύγασαν ενθουσιώντες επί τοις λόγοις τούτοις οι ακροαταί. Τοιούτοι ήσαν οι άνδρες, ους περιφρόνησεν ο Καποδίστριας εν τω αξιωματώ κατά των ανδρών του αγώνος παροξυσμώ του· τοιαύτη δε προς τοιούτους πολίτας διαγωγή υπέθρεψε την αντιπολίτευσιν και ηνάγκασε τους Κουντουριώτας να γένωσιν αργηγοί αυτής.

Εκείναις ταις ημέραις εκόπη το πρώτον εν Ελλάδι εθνικόν νόμισμα, καθ' ήν περίστασιν εφανερώθη η οίησις του κυβερνήτου και η προς τα εθνικά ψηφίσματα αδικαιολόγητος ολιγώρησις. Ηγόρασεν εν Μάλτα και μετέφερεν εις Αίγινα νομισματοκόπον μηχανήν κειμένην άχρηστον εκεί από του καιρού των Ιπποτών· έκοψε δε δι' αυτής νόμισμα αργυρούν και χαλκούν, αμφότερα φέροντα φοίνικα ως σύμβολον, το δε αργυρούν φέρον και το όνομα του φοίνικος· δεν ανέστησε δε τον φοίνικα εις μνήμην της εταιρίας, διότι είδαμεν ότι την κατεφρόνει και την απεστρέφετο, αλλ' ήθελε δι' αυτού, να υποδείξη, ότι, πεσούσα η Ελλάς επί της επαναστάσεως, εξανίστατο επί των ζωοποιών ημερών του. Το αυτό σύμβολον έβαλε και επί των σημαίων, ας επρόσφερεν, ως είπαμεν, εν Τροιζήνι τω στρατώ, αν και κατηργήθη επισήμως επί της πρώτης εθνικής συνελεύσεως ως σύμβολον της φιλικής εταιρίας, αντικατασταθέν υπό του της Αθηνάς του έκτοτε και μέχρις ου ήλθεν ο Καποδίστριας εν χρήσει. Ολίγα χρήματα αλλά πολλάς περί χρημάτων ελπίδας έφερεν ο κυβερνήτης εις την Ελλάδα. Αι ελπίδες εν μέρει δεν εψεύσθησαν· αλλ' η τακτοποιηθείσα υπηρεσία απήτει εις διατήρησίν της ικανά και επί χείρας. Εις θεραπείαν της ανάγκης ταύτης εκάλεσε τους Έλληνας εις δανεισμόν επί τόκω συστήσας τράπεζαν και προικίσας αυτήν δι' εθνικών κτημάτων προς ασφάλειαν των δανειστών. Αλλ' η τράπεζα αύτη ήτο τράπεζα κατ' όνομα, ως μη μετερχομένη τραπεζικά έργα, και κατ' ουσίαν ταμείον εις χρήσιν της υπηρεσίας· αν δε και εξηντήθησαν οι Έλληνες επί της επαναστάσεως, δεν εκώφευσαν εις την κλήσιν.

Προσδοκών ο κυβερνήτης την βελτίωσιν του ελληνικού έθνους εκ της επερχομένης γενεάς, ως εκφασλισθείσης της ενεστώσης υπό την διττήν, ως έλεγε, διαφθοράν της τουρκοκρατίας και της επαναστάσεως, δεν παρημέλησεν εν μέσω των πολυειδών του κυβερνητικών φροντίδων ν' αναθρέψη χρηστοθήως και θρησκευτικώς την ανισταμένην γενεάν καθ' όσον εδύνατο, και συνήθροισεν εις Αίγινα πάμπολλα παιδιά, τα πλείστα ορφανά, περιφερόμενα τήδε κακείσε άπορα, και άστεγα, πολλά δε παρακολουθούντα τα στρατεύματα ως ψυχουιοί των αρχηγών· και κατ' αρχάς μεν τα εγκατέστησεν εν προσωρινώ σχολείω, μετά ταύτα δε εν επί τούτω ανεγερθέντι ευρυχώρω ορφανοτροφείω. Τα πλούσια ελέη των ομοθρήσκων Ρώσων, και ολίγα άλλων δοθέντα τω κυβερνήτη εχρησίμευσαν εις οικοδομήν του καταστήματος τούτου και εις διατροφήν και εκπαίδευσιν των ορφανών· αλλ' αξιοσημείωτον το εισαχθέν εν πρώτοις εις το ορφανοτροφείον και μετά ταύτα εις όλην την επικράτειαν σύστημα της εκπαιδεύσεως. Εφρόνει ο κυβερνήτης ότι η μεγάλη μάθησις ήτο μεγάλη πληγή της κοινωνίας, και ότι η μικρά και θρησκευτική συνετέλει μόνη εις την ευδαιμονίαν της. Επί τη βάσει ταύτη εθεμελίωσε τον περι εκπαιδεύσεως του έθνους γενικόν οργανισμόν· σύστασιν πανεπιστημίου δεν ήθελεν, αλλά κεντρικού σχολείου εν Αίγινη, θεολογικού εν Πόρω, στρατιωτικού εν Ναυπλίω, νομικού εν Αθήναις, και ναυτικού εν Ύδρα· ήθελε δε να διδάσκωσι τα τήδε κακείσε ταύτα σχολεία υπό

την άμεσον επίβλεψιν της κυβερνήσεώς του.

Τοιούτος τρόπος εθνικής εκπαιδεύσεως και τοιούτον είδος κυβερνήσεως δεν εύρισκαν υποστήριξιν παρά τη εν Ελλάδι πανελευθέρα εφημεριδογραφία. Ανέπαφος διετηρείτο εξ αρχής της επαναστάσεως η ελευθερία του τύπου, οιασδήποτε μεταβολάς και αν έπαθεν η πολιτική της Ελλάδος, όσα πάθη και αν εξήψαν οι εμφύλιοι πόλεμοι και όσαι εθνικαί συνελεύσεις και αν συνεκροτήθησαν· και, του κυβερνήτου ελθόντος, ουδέν ουδέ τότε ενομοθετήθη ή διετάχθη κατ' αυτής, αλλά παρελύθη η εφημεριδογραφία. Η τυπογραφία του Μεσολογγίου, όθεν εξεδίδοντο τα Χ ρ ο ν ι κ ά, είχε ταφή υπό τα ερείπια της πόλεως εκείνης· επί της κυριεύσεως των Αθηνών είχε διασκορπισθή και η εκεί, ώστε καθ' όν καιρόν έφθασεν ο κυβερνήτης, υπήρχαν εν τη Ελλάδι μόνον τρεις τυπογραφίαι· δύο ελληνικαί εκδίδουσαι η μεν εν Αιγίνη την γενικήν εφημερίδα της Ελλάδος, η εν Ύδρα τον Ανεξάρτητον, καί τις γαλλική εκδίδουσα την Μέλισσαν. Αι δύο εν Ύδρα εφημερίδες, ελθόντος του κυβερνήτου, μετετέθησαν εις Αίγιναν, και η μεν Μέλισσα έγεινε κυβερνητική, ο δε Ανεξάρτητος, ο αντιπολιτευόμενος την κυβέρνησιν, έπαυσε μετ' ολίγον· εξεδίδετο δε ελληνιστί μόνη η γενική εφημερίς της Ελλάδος· αλλ' ο εκδότης αυτής διετάχθη παρά του κυβερνήτου να εκδίδη μόνον ό,τι ενέκρινε προηγουμένως ο αδελφός του Βιάρου· ώστε ουδέν εγράφετο έκτοτε αντικυβερνητικόν (β). Απηγόρευσε ρητώς η εν Τροιζήνι συνέλευσις πάσαν κατά τόπους πολιτογράφησιν και ανέθηκε το δικαίωμα εις μόνην την βουλήν και την κυβέρνησιν· αλλά τοιαύται εγένοντο υπέρ του Βιάρου, του Γιαννετά, του Εϋδέκου, του Ρίζου και αυτού του κυβερνήτου. Ο κυβερνήτης, ως φύλαξ και εκτελεστής των νόμων, ώφειλε ν' αποδοκιμάση τα παρά νόμον πραττόμενα αφορώντα μάλιστα αυτόν και τους περί αυτόν, και όμως τα ενέκρινε. Τοιαύτη πολιτική πορεία εφόβισε το κοινόν ως φανερά τείνουσα εις το αυθαίρετον. Ούτω διατεθειμένα τα πνεύματα η διαγωγή του Βιάρου επί των εξής περιστάσεων τα παρώργισε κατά της κυβερνήσεως έτι μάλλον και εκραταίωσε την αντιπολίτευσιν.

Αναφανείσης της πανώλους, εσύστησεν ο ανήρ ούτος αυθαιρέτως υγειονομεία εντός του τμήματός του μη προϋπάρξαντα εν Ελλάδι· επί λόγω δε καθάρσεως διέταξε τα γράμματα ν' ανοίγωνται και να καπνίζωνται· αλλά παρήγγειλε και να αναγινώσκωνται, και να αναφέρεται προς αυτόν ό,τι εν αυτοίς λόγου άξιον, διότι τον ανησύχαζεν η μη υποκρυπτομένη κατά της κυβερνήσεως του αδελφού του αντιπολίτευσιν. Ο καταλαβών τον άνδρα τούτον φόβος, βλέποντα συνωμοσίας όπου συνωμοσίαι δεν υπήρχαν, και φόβητρα όπου ουδέν το φοβούν, τον παρέσυρε και εις άλλα ατοπήματα βαρύτερα και αναιδέστερα. Υποπεύσας ότι ο Τάσης Μαγγίνας, μέλος του πανελληνίου, εραδιούργει κατά του αδελφού του, διέταξε και συνέλαβαν τον γραμματοφόρον του, εν ώ εξήρχετο της Αιγίνης, και αφήρεσαν παρρησία τα γράμματά του· αλλά τα γράμματα της συνωμοσίας εφάνησαν επί τη αναγνώσει γράμματα απλά στελλόμενα παρ' ανδρός προς σύμβιον. Συνέλαβαν οι υπάλληλοί του και τον Δήμον Κανελόπουλον μεταβαίνοντα εξ Αιγίνης εις Πελοπόννησον, και τον εψηλάφισαν εις εύρεσιν υπόπτων γραμμάτων, αλλ' ουδέν ηύραν. Εξ αιτίας των αθεμίτων τούτων πράξεων κατεβόων έτι μάλλον πάμπολλοι των εν Αιγίνη· διεκρίνοντο δε ο Μιλαήτης, μέλος της πρώην αντικυβερνητικής επιτροπής, και ο συγγενής αυτού Βρατσάνος. Ο Βιάρου, ευρισκόμενος κατ' εκείνας τας ημέρας εν Ύδρα και ειδοποιηθείς, επέστρεψεν απροσδοκήτως εις Αίγιναν το εσπέρας, επρόσταξε και επάτησαν την νύκτα τας οικίας των δύο τούτων πολιτών, τους απέσπασαν από των συνεύνων αυτών, τους

μετέφεραν εις Πόρον, εκείθεν εις Ναύπλιον και τους έρριψαν εις τον θαλασσόπυργον, χωρίς να τους ειδοποιήσωσι διατί τους ετιμώρουν. Αν και η επικράτεια δεν έπαθεν όσα δεινά το θανατικόν ηπειλει, αι εν Αιγίνη υγειονομικαί διατάξεις, αυστηρότεραι ημέρα τη ημέρα γενόμεναι δι' ον προείπαμεν πολιτικόν σκοπόν, και όχι διά τον φόβον του θανατικού, όστις ωλιγόστευε καθ' ημέραν, κατέθλιβαν τον λαόν· τον κατέθλιβε δε ιδίως ο βαρύς και ανεπεικικής τρόπος του επιστάτου του υγειονομείου Αιγίνης. Εξ αιτίας τούτου 150 φιλήσυχοι πολίται, εν οίς καί τινες των προκρίτων της Ανατολικής Ελλάδος, υπέγραψαν και έστειλαν αναφοράν προς τον εν Πόρω τότε διατρίβοντα Βιάρων, μεμφόμενοι τον τρόπον του επιστάτου. Μετ' ολίγας ημέρας εκλήθησαν οι εγκριτώτεροι των υπογραψάντων εις το διοικητήριον της Αιγίνης όπως λάβωσιν απάντησιν· τοις έδειξεν ο γραμματεύς του διοικητηρίου την αναφοράν των, και αφ' ού τους ηρώτησε και ήκουσεν ότι ήτον η αυτή, τοις ανήγγειλεν, ότι διετάχθη παρά του εκτάκτου επιτρόπου να την καύση ενώπιον αυτών, και ανάψας λύχρον την έκαυσεν. Ιδού πώς εθεώρει ο Βιάρος το δικαίωμα του αναφέρεσθαι, δικαίωμα εν χρήσει καθ' όλην την Ελλάδα και υπ' αυτόν τον Τουρκικόν ζυγόν.

Ο έκτακτος ούτος επίτροπος υπερέβη και ως προς άλλα τα όρια πάσης πολιτικής αιδούς, και ηθέλησε να στήση την θέλησίν του υπεράνω όχι μόνον των υπαρχόντων νόμων, αλλά της θελήσεως και αυτού του δοτήρος της εξουσίας του αδελφού του. Βαρείς ήσαν οι τόκοι εν Ελλάδι διά την σπάνιν των χρημάτων και την έλλειψιν της περί αποδόσεως των δανείων ασφαλείας. Ο κυβερνήτης παρήνεσε την μετρίασιν αυτών, αλλ' ο αδελφός του εκήρυξε δι' εγκυκλίου του εντός του τμήματός του ταύτα. «Ο κυβερνήτης παρήνεσε την μετρίασιν του τόκου· εγώ αναγκάζομαι οριστικώς να το αποφασίσω, ίνα παύση πάσα αμφιβολία εις το θεμιτόν και αθέμιτον περί τούτου» (γ). Ο αυτοχειροτόνητος ούτος νομοθέτης εψήφισε και ποινήν της παραβάσεως της διαταγής του την δήμευσιν του κεφαλαίου, και έδωκε τω αυθαιρέτω τούτω νόμω και οπισθενεργόν δύναμιν θέσας υπό τον αυτόν κανονισμόν και την αυτήν ποινήν και αυτά του παρελθόντος καιρού τα συναλλάγματα. Εδίδασκε δε, κατά το «πίστευε και μη ερεύνα», τυφλήν υπακοήν εις όσα οι πολίται διετάττοντο. «Μη εξετάζετε» (δ), έγραφε προς τους κατοίκους της Ύδρας, «τας πράξεις της κυβερνήσεως, ούτε κρίνατε αυτάς, διότι αύτη η εξέτασις και αύτη η κρίσις δύναται να σας φέρη εις λάθος, του όποιου τα αποτελέσματα είναι εις ζημίαν σας».

Γενικήν δικαίω τω λόγω κατακραυγήν εκίνησε καθ' όλον το τμήμα των βορείων Σποράδων τοιαύτη πολιτική παραφροσύνη· ήσαν καί τινες νεήλυδες Έλληνες εν Αιγίνη κατακραυγάζοντες. Μη δυνάμενος ο Βιάρος να παιδεύση όλους τους μεμφομένους τας πράξεις του και τους λόγους του, ηθέλησε να ρίψη την οργήν του μόνον επί τους νεήλυδας καταδικάσας αυτούς να θεωρώνται υπό της αστυνομίας της Αιγίνης ως α λ λ ο ε θ ν ε ί ς· αλλ' είτε εκ προθέσεως είτε ασκόπως συμπαρέλαβεν εις την διαταγήν υπό την κατηγορίαν της αλλοεθνίας όλους τους μη γεννηθέντας εντός της ελευθέρας Ελλάδος ομογενείς (ε). Μυριάδες μη γεννηθέντων εν αυτή έπαθαν και συνηγωνίσθησαν υπέρ της λυτρώσεως της κοινής πατρίδος, και όλοι ούτοι ισόνομοι και ισότιμοι των εν αυτή γεννηθέντων δικαίω τω λόγω ελογίσθησαν, και πολλοί εις τας πρώτας έδρας του κράτους εκάθησαν. Η κατά την ρηθείσαν δε διαταγήν αλλοεθνία αυτών τόσον ηρέθισεν, ώστε ο διοικητής ηναγκάσθη εις θεραπείαν του κακού να τροπολογήση αφ' εαυτού την διαταγήν και να κηρύξη ότι «μη αυτόχθονες ομογενείς της ελευθέρας Ελλάδος» ενοούντο όσοι μη γεννηθέντες εν αυτή

έζων εισέτι υπό ξένην εξουσίαν, όσοι εξ αυτών δεν ήλθαν εις την Ελλάδα ειμή προ ολίγου και δι' ίδια συμφέροντα και υποθέσεις, και όσοι δεν έπαθαν ή και δεν συνηγωνίσθησαν μετά των λοιπών Ελλήνων τον ιερόν υπέρ της ελευθερίας αγώνα».

Ενεργών ο έκτακτος επίτροπος ως αυτοκέφαλος δυνάστης του τμήματός του, εξώκειλε και εις άλλα· κατήργησε τους δημογέροντας ους ηύρε, και διώρισε νέους· αλλά έπαυσε και αυτούς μετ' ολίγον μη ζητήσας καν προηγουμένως την άδειαν του κυβερνήτου και εκάλεσε τους δημότας εις εκλογήν άλλων. Φοβούμενος δε, ως έλεγε, τας αντενεργείας των αποβληθέντων, ηύρε προφυλακτικόν τρόπον την φυλάκισιν αυτών, διαρκούσης της νέας εκλογής· συστήσας δε τας δημογεροντίας εντός του τμήματός του έδωκεν εις ον ανέθεσε τα του ειρηνοδίκου δημογέροντα και ένα εμπειρότερον εκείνου ως συνειρηνοδίκην διά την περί τα δικαστικά ανικανότητα των δημογερόντων. Παρά την διάταξιν ήτον η προσθήκη αύτη και εις ουδέν άλλο τμήμα εισήχθη· αλλ' ο Βιάρος, ακράτητος εις τας πολιτικές παρεκτροπάς του, εξέτεινε κατ' ολίγον τόσω τας δυνάμεις του προσθέτου τούτου ειρηνοδίκου, ώστε ετόλμησε να συστήση αυτεξουσίως εν Αιγίνη δικαστήριον και να ενθρονίση επί του δικαστηρίου του ένα και μόνον δικαστήν, τον πρόσθετον τούτον ειρηνοδίκην. Ο δικαστής ούτος εδέχετο όσας πολιτικές και εγκληματικές αγωγάς τω συνίστα ο έκτακτος επίτροπος, και τας εδίκαζεν έχων οδηγόν τας περί δικαστηρίων γενικάς διατάξεις· επεκτείνων δε την δύναμίν του και εις αυτάς τας προ της επαναστάσεως διαφοράς, εφυλάκισε τον Ιωάννην Φίλωνος, ένα των αρχόντων της Λεβαδείας, ως μη θελήσαντα κατά την απόφασίν του ν' αποτίση τω αρχιεπισκόπω Πορφυρίω παλαιόν τι χρέος. Ό,τι ενηργείτο παρά του εν Αιγίνη δικαστηρίου, ενηργείτο επίσης και παρά δικαστηρίων του αυτού χαρακτήρος συστηθέντων αλλαχού του τμήματός του. Το δικαστήριον της Αιγίνης ενεργούν υπό τοιούτον συστητήν, οδηγόν και προστάτην, δεν εσυστάλη να ζητηση δι' επισήμου εγγράφου του πληροφορίας τινάς και παρ' αυτού του φροντιστηρίου θεωρουμένου ως υπουργείου του πολέμου. Ηγνόει το φροντιστήριον, αν και τα μέλη αυτού ήσαν μέλη του πανελληνίου, καθώς ηγνόει και πάσα άλλη Αρχή, τα περι υπάρξεως τοιούτου δικαστηρίου, και εξήτησε διασαφήσεις παρά του γραμματέως της επικρατείας και γνώμην περί του πρακτέου· και επειδή το δικαστήριον τούτο δεν εσυστήθη κατά διαταγήν της κυβερνήσεως, ηρώτησεν ο γραμματεύς της επικρατείας περί αυτό τον έκτακτον επίτροπον, όστις ωμολόγησεν, ότι το εσύστησεν αυτός εν αγνοία της κυβερνήσεως εις δ ο κ ι μ ή ν, ότι δεν ειδοποίησε περί τούτου την κυβέρνησιν μέχρι τούδε, ίνα δοκιμάση αν ευδοκίμει, και ότι, γενομένης ήδη της δοκιμής, τόσον εθεώρει ωφέλιμον την ύπαρξιν τοιούτων δικαστηρίων, ώστε επρότεινε να διατάξη η κυβέρνησις και τους άλλους εκτάκτους επιτρόπους να πράξωσι το αυτό εις παρηγορίαν του λαού. Και άλλο δεινόν έπραξεν ο έκτακτος ούτος επίτροπος. Διέταξε και ετυπώθησαν άδεια εξαμηνιαίας διαμονής, ίνα δίδωνται παρά του υπ' αυτόν διοικητού της Αιγίνης τοις άλλοθεν του κράτους εις την νήσον ερχομένοις, επιθέσας αυθαιρέτως οκτώ γροσίων φόρον· επί των τυπωμένων δε τούτων αδειών ο μέχρι τούδε λεγόμενος πολίτης Έλλην ελέγετο υπήκοος. Το κοινόν αναγνώσαν κατά πρώτην φοράν την επωνυμίαν ταύτην, και υπολαβόν, ότι ο κυβερνήτης εσκόπευε να δεσπώσει, εθоруβήθη, και η ενεργούσα επί της απουσίας του κυβερνήτου Αρχή έσπευσε να σβέση το καινοφανές τούτο χαρακτηριστικόν του Έλληνοσ· Τοιαύται πράξεις διέχυσαν εις όλας τας κλάσεις των πολιτών το πνεύμα της αντιπολιτεύσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΣΤ'.

Πλους του κυβερνήτου μέχρι των παραλίων της Δυτικής Ελλάδος. — Συνέντευξις των αρχηγών των συμμαχικών στόλων και του Ιβραήμη. — Δειποταξία των εν Κορώνη Αλβανών. — Σύγκρουσις αυτών και των Αράβων. — Συμβιβασμός εις ασφαλή έξοδον των Αλβανών εκ της Πελοποννήσου. — Φόνος του Δελή-Αχμέτη. — Επάνοδος του κυβερνήτου εις Αίγινα. — Νέαι δυσαρέσκεια.

Ιούνιος ΑΠΟΠΛΕΥΣΑΣ του Πόρου ο κυβερνήτης την 15 Ιουνίου επί του αγγλικού δικρότου, αφίχθη την 16 εις Ναύπλιον και την 18 εις Μονεμβασίαν, καθ' ήν απεχωρίσθη της συνοδίας του το γαλλικόν δίκροτον ο Σκηπίων· αποβάς δε την επαύριον ήλλαξε την φρουράν, εγκαταστήσας φρούραρχον τον τοσάκις και τοσούτον κατά θάλασσαν δοξασθέντα Κανάρην· την δε 23 έφθασεν έξω της Μοθώνης, όπου απήντησε τους ναυάρχους Γάλλον και Ρώσσον και τον μοίραρχον Άγγλον.

Η καταστροφή των μερών της Πελοποννήσου, όπου εξετείετο η δύναμις του Ιβραήμη, και η απαγωγή των αιχμαλώτων εις Αίγυπτον, την γην της δουλείας, μηδενός εναντιουμένου, διήγειραν κατ' αυτού την αγανάκτησιν της Ευρώπης, και πολλήν κατακραυγήν και κατά των ναυάρχων της συμμαχίας ως μη εμποδισάντων την αποπομπήν των αιχμαλώτων. Πολύς λόγος εγένετο κατ' εκείνων περί τούτου εν ταις βουλαίς Αγγλίας και Γαλλίας· τους εμέμφθη και αυτό το συμμαχικόν συμβούλιον, και τους διέταξε να ερευνώσιν εις το εξής προς απελευθέρωσιν όλα τα αποπλέοντα της Πελοποννήσου πλοία, και να φροντίσωσι την απόλυσιν και αυτών των εις Αίγυπτον αποσταλόντων αιχμαλώτων· τους διέταξε δε να πειθαναγκάσωσι τον Ιβραήμη εις παύσιν του επί ματαίω καταστρεπτικού πολέμου και επιστροφήν εις τα ίδια. Επί τω σκοπώ τούτω επεσκέφθησαν την 24 τον Ιβραήμη οι τρεις αρχηγοί των συμμαχικών στόλων. Ο πασάς υπέλαβεν, ότι εις των συνακολουθησάντων ήτον ο κυβερνήτης, και εταράχθη· αλλ' ησύχασε μετ' ολίγον παρατήρησας, επί τη προτάσει τινός, ότι επί της κορυφής του μεσαίου καταρτίου της ρωσικής ναυαρχίδος εκυμάτιζεν η ελληνική σημαία εις τιμήν του κυβερνήτου εν αυτή ευρισκομένου. Επειύνων, εταλαιπωρούντο και εγόγγυζαν οι Αιγύπτιοι εξ αιτίας του επικρατούντος αυστηρού θαλασσίου αποκλεισμού· τινές μάλιστα των γνωστοτέρων βουλήν έβαλαν να φύγωσι παρά γνώμην του αρχηγού· και αυτός ο αρχηγός εφαιέτο επιθυμών ενδομύχως την εις τα ίδια επάνοδον, και διά τούτο επί τη προτάσει των ναυάρχων απήτησε μόνον να επιβιβάση τον στρατόν του εις πλοία υπό τουρκικήν σημαίαν· αλλά τοιαύτα πλοία δεν ήσαν πρόχειρα· υπεσχέθη δε να απολύση τους παρ' αυτώ αιχμαλώτους, αποποιηθείς να επαναφέρη τους εις Αίγυπτον αποσταλέντας.

Εκτός των περιών ο λόγος δυσκολιών και στενοχωριών, το στρατόπεδον του Ιβραήμη έπασχε και άλλα κακά.

Πρό τινος καιρού οι το φρούριον της Κορώνης φυλάττοντες Αλβανοί, αντιφερόμενοι προς τον Ιβραήμη οφείλοντα αυτοίς πολλά μηνιαία, κατήντησαν εις φανεράν ανταρσίαν· περι δε τα τέλη μαΐου, κορυφωθέντος του κακού, διεμοίρασαν τας εν τω φρουρίω τροφάς, και

την 2 Ιουνίου το εγκατέλειψαν, ως 2500, επί σκοπῶν να διαβώσιν εις Ρίον, παραλάβωσι τους εκεί ομογενείς των και συναπέλθωσιν εις την πατρίδα των· αλλά φθάσαντες εις τα στενά του Κλειδίου απήντησαν ικανόν πεζικόν και ιππικόν του Ιβραήμη ερχόμενον προς τα φρούρια, συνεκρούσθησαν, και έπεσαν ικανοί. Οι Αλβανοί, θέλοντες να εξέλθωσι διά του ισθμού, εξήτησαν τα πιστά παρά των αρχηγών των Ελλήνων. Τούτο μαθών ο κυβερνήτης καθ' όν καιρόν ευρίσκετο έξωθεν της Μυθώνης, έστειλεν ως έκτακτον επίτροπόν του και πληρεξούσιον τον συμπλέοντα νεώτερον αδελφόν του, Αυγουστίνον, μεταβάντα εκ Κορυφών εις Ελλάδα αρχομένου του Ιουνίου, επί σκοπῶν να συμβιβάσῃ τα περί της ασφαλούς εξόδου των και τους συνοδεύσῃ πέραν του ισθμού. Τόσον δ' εμάνησαν οι Αλβανοί, προσβληθέντες κατά τα στενά του Κλειδίου, ώστε εξήτησαν την συμμαχίαν των Ελλήνων· αλλ' ο Ιβραήμης δεν επολέμει πλέον τους Έλληνας, και οι Έλληνες δεν ηθέλησαν ουδ' αυτοί να τον πολεμήσωσι. Πεσούσης της προτάσεως ταύτης, εξήτησαν οι Αλβανοί ασφάλειαν ζωής και τιμής επί της εντός της ελληνικής επικρατείας πορείας των.

Οι Έλληνες εδέχθησαν την αίτησίν των, αλλ' απήτησαν ν' απολύσωσι τους παρ' αυτοίς αιχμαλώτους. Οι Αλβανοί έστερξαν, και ούτως απηλευθερώθησαν 160 Χριστιανοί· συνοδευόμενοι δε υπό του Αυγουστίνου, του Κολοκοτρώνη και άλλων οπλαρχηγών έφθασαν ασφαλώς εις Κόρινθον, όπου μαθόντες, ότι κατά τα Μέγαρα εστρατοπέδευαν πολυάριθμοι Έλληνες εφοβήθησαν να πέσωσιν εν μέσω αυτών και επαλινδρόμησαν προς το Ρίον, όπου ήσαν άλλοι ομόφυλοι των· αλλ' ο εκεί Δελή-Αχμέτης δεν ηθέλησε να τους δεχθῆ ένδον του φρουρίου και τους ηνάγκασε ν' αυλισθώσιν έξω. Εν τοσοούτω, πλοία εις διάβασιν δεν ηύραν, και φήμη διεδόθη ότι ο Ιβραήμης, εκδίκησιν πνέων, επήρχετο πανστρατιά. Εταράττοντο ακούοντες ταύτα οι έξω Αλβανοί, και συνεταράττοντο και οι ένδον διά τον κίνδυνον των ομοφύλων των. Ο δε Δελή-Αχμέτης, θέλων να καθησυχάσῃ τους εν τω φρουρίω, εξήλθε να συνομιλήσῃ μετά των έξω· βαρείας δε λογοτριβῆς επί της συνεντεύξεως γενομένης, οργισθείς, εφόνευσεν ένα των Αλβανών, τον αυθαδέστερον· εξήφθη τότε αλληλομαχία, ο πασάς εφονεύθη, οι έξωθεν Αλβανοί ώρμησαν και εκυρίευσαν το φρούριον, θελόντων και των έσω Αλβανών, και μετ' ολίγας ημέρας επέρασαν αντικρύ και διεσώθησαν εις τα ίδια.

Ο δε κυβερνήτης, ακόλουθών τον πλουν του επί του αγγλικού δικρότου, και συνοδευόμενος υπό της ρωσικής φρεγάτας, Ελένης, και της ναυαρχίδος, Αζόφου, ην συνήντησεν έξω της Μοθώνης, διελέχθη εν Ζακύνθω μετά του Κοδριγκτώνος, όστις εκράτησε το δίκροτον, και ηναγκάσθη ο κυβερνήτης να μεταβιβασθῆ επί της ρωσικής ναυαρχίδος. Έκτοτε ούτε αγγλικόν ούτε γαλλικόν πλοίον ετέθη υπό την διαταγήν του· η δε φανερά αύτη απομάκρυνσις Γαλλίας και Αγγλίας εκ συμφώνου εθεωρήθη δικαίως υπό των Ελλήνων ως δείγμα δυσμενούς προς τον κυβερνήτην πολιτικής.

Φθάσας δε ο κυβερνήτης εις Μύτικα, επεσκέφθη το κατά την Κανδύλαν υπό τον Τσώρτσην στρατόπεδον, και μετά τετραήμερον εκεί διατριβήν ανεχώρησεν· αφ' ου δε επεσκέφθη τον Κάλαμον, όπου άφησε χρήματα εις περίθαλψιν των εκεί δυστυχών προσφύγων, και έπειτα το Δραγαμέστον, ηκολούθησε τον πλουν του και απέβη την 8 Ιουλίου εις Αρμυρόν·

Ιούλιος εκείθεν διελθών το Νησίον, την Μικρομάνην, την Φρουζάλαν, το Λεοντάρι, την Τριπολιτσάν, κατήντησε την 13 εις τους απέναντι του Ναυπλίου Μύλους, και επιβάς

επί της Ελένης, ήτις κατέπλευσεν εκεί εις παραλαβήν του, και διατρίψας δύο ημέρας έμπροσθεν του Ναυπλίου επί του πλοίου, λόγω της επικρατούσης καθάρσεως, κατέπλευσεν εις Μέγαρο την 10 προς έντευξιν του Υψηλάντου, και την επαύριον κατευδώθη εις Πόρον, όπου ησχολήθη κυρίως εις σχέδιον τακτικής ανεγέρσεως της Τριπολιτσάς αποστείλας εκεί μηχανικόν, και εις σύστασιν εν Ναυπλίω στρατιωτικού σχολείου, του των Ευελπίδων, προς ανατροφήν τέκνων αγαθών γονέων· την δε 26 κατέπλευσεν εις Αίγινα.

Και προ της αποδημίας του το κοινόν δεν είχε πλέον την αυτήν ευνοϊκήν διάθεσιν προς αυτόν· αλλ' η πολυήμερος απουσία του, ο τρόπος καθ' όν επολιτεύθη κατά την διάρκειάν της ο παντοδύναμος Βιάρος, και τα εν Αιγίνη παρεμπεσόντα εκορύφωσαν την δυσαρέσκειαν, ώστε άλλως άφησεν ο κυβερνήτης τους Έλληνας της πρωτευούσης, και άλλως τους ηύρε. Συνέβη δε και το εξής· κινήσαν και παρ' αυταίς ταις ξέναις Αυλαίς υπονοίας υπερφιλαρχικών σκοπών.

Περιεφέρετο εν Αιγίνη επί της απουσίας του και υπεγράφετο μυστικώ τω τρόπω έγγραφον, δι' ού ο λαός της Ελλάδος απονέμων τω κυβερνήτη την ευγνωμοσύνην του περί ων απήλαυσε καλών, και πεποιθώς επί την πατρικήν κηδεμονίαν του, απέθετεν εις χείρας του την μέλλουσαν τύχην του. Παρόμοια έγγραφα διεδόθησαν εις διαφόρους επαρχίας της Πελοποννήσου χάριν υπογραφής. Οι άνθρωποι, βλέποντες ότι τα περιέφεραν οι εύνοι της κυβερνήσεως, δεν αμφίβαλλον ότι ενήργουν κατά θέλησιν ανωτέραν, και διά τούτο ηύξαναν αι περί της χρήσεως του εγγράφου υποψίαι και οι φόβοι· η περί της υπογραφής δε ενέργεια δεν έπαυσεν ουδ' αφ' ού επανήλθεν ο κυβερνήτης. Περιέφερε το έγγραφον τούτο εις υπογραφήν κατά την μεσημβρινήν Πελοπόννησον ο υιός του Πετρόμπεη, Γεωργάκης. Επειδή δε επήλθε μεγάλη κατακραυγή, ο κυβερνήτης δέον έκρινε να δείξη, ότι εν αγνοία αυτού εγένετο το έγγραφον και ότι απηρέσκετο, και επέπληξεν αυστηρώς και εγγράφως διά του Πετρόμπεη τον υιόν του· αλλ' ο νέος ούτος αισθανόμενος την ανάγκην και τον κυβερνήτην να καθησυχάση, και προς το κοινόν μεμφόμενον αυτόν ν' απολογηθή, έγγραψε προς τον κυβερνήτην επιστολήν, εξ ής κατεδεικνύετο η ενοχή του Βιάρου, αν όχι και του αδελφού του (α).

Μη ευρών δε ο κυβερνήτης, ως είρηται, ταύτην την φοράν παρά τω λαώ την εγκάρδιον υποδοχήν ην άλλοτε επανερχόμενος ηύρισκεν, αντί να επανορθώση τα εσφαλμένα και παρηγορήση τους παθόντας και εξυβρισθέντας, εσκληρύνθη. Το πανελλήνιον έσπευσε να υπάγη αυθημερόν εις χαιρετισμόν του· δεν το εδέχθη κατ' εισήγησιν του Βιάρου· το εδέχθη την επιούσαν, αλλ' η υποδοχή ήτο βαρυτέρα της αποβολής. «Ουδείς», είπε, «κάμνει το χρέος του· στρατόπεδα, ναυτικόν, πολιτικάί Αρχαί, όλοι εξηχρειώθησαν, δεν ευρίσκω συνδρομήν, μόνος εγώ τι ημπορώ να κάμω; ο Θεός μ' έδωκε νουν, αλλά δεν μ' έδωκε και δύναμιν να πλάττω ανθρώπους». Τοιούτους λόγους ήκουσε το πανελλήνιον και εξήλθε φρυάττον. Εξαιρουμένων δε των αδελφών του, του Γιαννετά καί τινων άλλων αφοσιωμένων, όλοι όσοι υπήγαν να τω προσφέρωσι το σέβας των τοιαύτα ήκουσαν. Εκτός δε της επί των οικονομικών επιτροπής, ης ο μεν πρόεδρος Κουντουριώτης, αντιπολιτευόμενος, εμόναζεν εν Ύδρα, τα δε λοιπά μέλη, ως αφοσιωμένα, ήσαν ευνοούμενα, αι εν Αιγίνη υψηλαί υπηρεσίαι έχασαν την εμπιστοσύνην του. Δικαίως έχασε την εμπιστοσύνην του έθνους η επί της αντικυβερνητικής επιτροπής συστηθείσα αντί

θαλασσίου δικαστηρίου επιτροπή διά τας ανοσίας πράξεις της, και εις ανόρθωσιν της δικαστικής υπολήψεως ο κυβερνήτης αντικατέστησε δικαστάς τον Χριστόδουλον Κλονάρην, τον Γρηγόριον Σούτσον και τον Εδουάρδον Μάσσονα, και πλήρης δικαίας πεποιθήσεως εις τα φώτα και την ακεραιότητα του χαρακτήρος αυτών, επεκύρονε τας αποφάσεις των σχεδόν ανεξετάστως· αλλ' ο Βιάρος τον έπεισε να δυσπιστή και να μη τας επικυρόνη ως άλλοτε. Δυσαρεστηθέντες οι φιλότιμοι και ευσυνείδητοι δικασταί επί τη δυσπιστία ταύτη, παρητήθησαν, και εκ τούτου έπαθεν η υπόληψις και του κυβερνήτου και της υπηρεσίας, και ηύξησεν ο γογγυσμός του κοινού. Μόνος ο Μάσσων ανεκάλεσε την παραίτησίν του (β).

Προϊστάμενοι του φροντιστηρίου ήσαν ο Μαυροκορδάτος επί των ναυτικών, ο Μεταξάς επί των στρατιωτικών, και ο Ζωγράφος επί των τροφών και πολεμεφοδίων, αλλ' ουδείς απελάμβανε την εύνοϊαν του κυβερνήτου. Εφόρους των πράξεων της υπηρεσίας ταύτης ήθελεν ο κυβερνήτης να εγκαταστήση τα επί των οικονομικών ευνοούμενα δύο μέλη. Υπήγαν οι επί του φροντιστηρίου προς αυτόν εις διόρθωσιν του ατόπου τούτου και ικανοποίησιν της φιλοτιμίας των· αλλ' ο κυβερνήτης ούτε καν τους εδέχθη. Επί τη εξυβρίσει ταύτη παρητήθησαν ο Ζωγράφος και ο Μαυροκορδάτος ο εις κατόπιν του άλλου. Ψιθυρισμοί εγένοντο και περί άλλων παραιτήσεων, και η κυβέρνησις εκινδύνευε να στερηθή όλων των αξιωτέρων υπαλλήλων. Ο κυβερνήτης ησθάνθη την βλάβην ταύτην και τον κίνδυνον, και πάντα τρόπον μετεχειρίσθη εις καταπράυνσιν του Μαυροκορδάτου, διότι, οποία και αν ήτον η προς αυτόν διάθεσίς του, ωμολόγει την ικανότητα και φιλοπονίαν του. Ο Μαυροκορδάτος ανέλαβε τα έργα του, αφ' ού διετέθησαν τα της υπηρεσίας καθ' όν τρόπον δεν έπασχεν η φιλοτιμία του· αλλά και η διόρθωσις αύτη ουδαμώς εθεράπευσε το κακόν, και το πνεύμα της αντιπολιτεύσεως καθ' ημέραν εκρατύνετο.

1828

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΖ'.

Εκστρατεία Γάλλων εις Ελλάδα — Συνθήκη Κοδριγκτόνος και Μεχμέτ-Αλή και απόδοσις αιχμαλώτων. — Επάνοδος εις Αλεξάνδρειαν του Ιβραήμη και όλων των εν Πελοποννήσω Αιγυπτίων στρατευμάτων. — Έλευσις των τριών πρέσβεων εις Πόρον. — Τα μεταξύ των συμμάχων και κοινοποιήσεις αυτών προς τον σουλτάνον. — Πρωτόκολλον της 4 νοεμβρίου.

ΕΚΡΑΓΕΝΤΟΣ του τουρκορρωσσικού πολέμου, η Γαλλία θεωρούσα ότι ανένδοτος ήτον η Πύλη ως προς τα της Ελλάδος, και ότι ο θαλάσσιος αποκλεισμός ικανός δεν ήτο ν' αναγκάση τους Αιγυπτίους εις αναχώρησίν, συνέλαβε την ιδέαν αποστολής αγγλογαλλικών στρατευμάτων προς έξωσιν εκείνων. Αντέτεινεν εν πρώτοις η Αγγλία, επί λόγω, ότι τοιαύτη αποστολή ήτο πολέμιον έργον προς την Πύλην, και αντέβαινεν εις το γράμμα και εις το πνεύμα της ειρηνικής συνθήκης· αλλ' επιμενούσης της Γαλλίας, συγκατετέθη· μόνη δε η Γαλλία ανεδέχθη την αποστολήν εν ονόματι της συμμαχίας, και την 7 Ιουλίου υπεγράφη πρωτόκολλον κανονίζον τα περαιτέρω και συνυπεγράφη και επίσημος περί τούτου αγγελία προς την Πύλην. Πρώτιστον δε σκοπόν έχουσα η εκστρατεία αύτη την αποπομπήν των

Αιγυπτίων, είχε και δευτερεύοντα, την αντιστάθμισιν των παραδουναβίων δυνάμεων της Ρωσσίας, και την ουδετέρωσιν της ένεκα του πολέμου ενδεχομένης εν Ελλάδι επιρροής αυτής.

Εν τούτοις συνήχθη γαλλικόν στράτευμα εν Τουλώνη, δεκατριών χιλιάδων, διαιρεθέν εις τρεις μοίρας υπό τρεις υποστρατήγους Τ. Σεβαστιάνην, Χιγονέτον, και Σνειδέρον, αρχιστρατηγούντος του Μαιζώνος. «Μέγα και ευγενές έργον», είπεν ο αρχιστράτηγος προς τους στρατιώτας επί τω απόπλω, «σας αναθέτει ο βασιλεύς, συναινούντων των συμμάχων του. Στέλλεσθε ν' απαλλάξετε της κακώσεως πολυένδοξον λαόν. Το έργον τούτο τιμά την Γαλλίαν αποδεικνύον αυτήν αξίαν των ευφημιών όλων των γενναιοφρόνων ανδρών, και σας ανοίγει στάδιον δόξης· ηξεύρετε πώς να το διανύσετε· εγγύησιν έχω το φρόνημα και την ζέσιν υμών.

«Πρώτην φοράν μετά τον ιγ' αιώνα θα φάνουν μετ' ολίγον αι γαλλικαί σημαίαι κατά τα παράλια της Ελλάδος εις λύτρωσιν των Ελλήνων. Στρατιώται, νέαν λάμπσιν περιμένει ο θρόνος και η πατρίς εκ των θριάμβων υμών· εν οιαδήποτε θέσει και αν ευρεθήτε, μη λησμονήσετε πόσον προσφιλή συμφέροντα ενεπιστεύθητε· στερήσεις και κακουχίαι σας περιμένουν· θα τας υποφέρετε γενναίως· οι αρχηγοί θα σας δώσουν το παράδειγμα».

Και αι μεν υπό τον Σεβαστιάνην και Χιγονέτον δύο μοίραι απέπλευσαν την 5 και 7 Αυγούστου και κατευωδώθησαν εις το παρά την Κορώνην Πεταλίδι την 17, συγκατέπλευσε και ο αρχιστράτηγος· η δε υπό τον Σνειδέρον, αποπλεύσασα την 20 και πολλά παθούσα, κατευωδώθη εις Πεταλίδι την 4 Σεπτεμβρίου· παρηκολούθουν δε και σοφοί χάριν επιστημονικών και αρχαιολογικών ερευνών.

Καθ' όν δε καιρόν επεβιβάζοντο αι υπό τον Σεβαστιάνην και Χιγονέτον μοίραι, ο πρό τινος καιρού μεταβάς εις Αλεξάνδρειαν Κοδριγκτών επειθανάγκασε τον Μεχμέτ-Αλήν, επί απειλή αποκλεισμού των παραλίων της Αιγύπτου, να συνυπογράψη την 2α Ιουλίου συνθήκην επί αμοιβαία απολύσει των εν Ελλάδι αιχμαλώτων Ελλήνων ή Αιγυπτίων· εκτός των θελώντων να μείνωσι παρά τοις κυρίοις αυτών, επί επιστροφή των προς τον Μεχμέτ-Αλήν, μετά την μάχην του Νεοκάστρου, προαποσταλέντων, επί εξαγορά των παρά τοις ιδιώταις δουλευόντων, διά συνδρομής του Μεχμέτ-Αλή, επί αποδόσει του πληρώματος αιγυπτίας τινός κορβέττας αλωθείσης υπό των Ρώσσων έξωθεν της Μοθώνης, επί επανόδω εις Αίγυπτον των εν Πελοποννήσω αιγυπτίων στρατευμάτων, επί αποστολή πλοίων παρά της αιγυπτίας Αρχής εις μεταβίβασιν αυτών υπό την επαγρύπνησιν αγγλικών και γαλλικών, και επί διατηρήσει υπό σημαίαν τουρκικήν των φρουρίων Πατρών, Ρίου, Χλουμουτσίου, Μοθώνης, Κορώνης και Νεοκάστρου. Κατά την συνθήκην ταύτην παρέδωκεν ο Μεχμέτ-Αλής 172 αιχμαλώτους δουλεύοντας εν τοις ναυστάθμοις της Αλεξανδρείας. Αλλά, πριν ενεργηθώσι τα της συνθήκης ως προς την κένωσιν της Πελοποννήσου, έφθασεν εις Ελλάδα το γαλλικόν στράτευμα. Ο Ιβραήμης είχαν ήδη δεχθή την συνθήκην, αλλά παρενέβαλε δυσκολίας ως προς την αναχώρησίν του· εφαινέτο δε ότι δεν εφοβείτο τους Γάλλους, νομίζων ότι τα εν Αλεξανδρεία συνομολογηθέντα τον επροφύλατταν από πάσης βίας·

Σεπτέμβριος αλλ' επί τέλους απέπλευσεν η μεν πρώτη μοίρα του στρατεύματός του την 4 Σεπτεμβρίου, το δε υπόλοιπον και αυτός την 23· οι δυο δε απόπλοι εγένοντο

υπό την επαγρύπνησιν συμμαχικών πλοίων έως εις Αλεξάνδρειαν. Ἦσαν δε ὅλοι οἱ αποπλεύσαντες κατὰ μὲν τὸν Μαιζῶνα 21,000, κατὰ δὲ ἄλλους 15,000, ἐξ ὧν πολλοὶ ἀσθενεῖς· οἱ δὲ κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐξ Αἰγύπτου ἐλθόντες ἐλογίζοντο 40,000. Τοιοῦτον τὸ τέλος τῆς εἰς Ἑλλάδα αἰγυπτίας ἐκστρατείας.

Πολλάκις εἶδαμεν, ὅτι κατέβαλαν οἱ Ἕλληνες τοὺς μαχιμωτέρους στρατοὺς τοῦ σουλτάνου πολεμούντες ἀτάκτοι πρὸς ἀτάκτους· ἀλλὰ τοιαύτη εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τῶν τακτικῶν, ὥστε οἱ καταβαλόντες τοὺς μαχιμωτέρους στρατοὺς τοῦ σουλτάνου Ἕλληνες κατεβλήθησαν ἐπὶ Ἰβραήμη ὑπὸ ἀγενῶν ἀλλὰ τακτικῶν Φελλάχων, καὶ δὲν ἀνηγέρθησαν εἰμὴ διὰ τῆς χειρὸς τῶν συμμάχων. Τα πράγματα ὁμῶς ἀπέδειξαν, ὅτι οὐδεμιὰς ξένης χειρὸς χρεῖαν θὰ εἶχεν ἡ Ἑλλάς, ἀν ὁ πασάς τῆς Αἰγύπτου δὲν ἤρχετο εἰς ἀντίληψιν τοῦ κυριάρχου τοῦ διὰ τῆς τακτικῆς τοῦ δυνάμεως ἰκανῆς βεβαίως νὰ καταστρέψῃ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ καὶ αὐτὸν τὸν κυριάρχην τοῦ.

Ἀναχωρούντος δὲ τοῦ Ἰβραήμη, ἔμειναν τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ σημαίαν τουρκικὴν κατὰ τὴν συνθήκην τῆς Αλεξανδρείας. Ὁ Κοδριγκτῶν ἔμαθε κατὰ πρῶτον παρὰ τοῦ Μεχμέτ-Ἀλή, ὅτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις, καθ' ὃν καιρὸν ἐπρόβαλαν τὴν κένωσιν τῆς Πελοποννήσου, ἔστερξαν νὰ διαμείνωσι τὰ φρούρια ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Πύλης· διὰ τὸν λόγον τούτον, καὶ διότι δὲν ἐνέδιδεν ἄλλως ὁ Μεχμέτ-Ἀλής, ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ τὸν αὐτὸν ὅρον (α)· ἀλλ' ἡ συμμαχία δὲν τὸν ἐθεώρησεν υποχρεωτικόν, διότι ἡ Πύλη οὔτε τὸν ἐδέχθη, καθ' ὃν καιρὸν ἐπροβλήθη, οὔτε, καὶ ἀφ' οὗ ἐγράφη ἐν τῇ κατὰ τὴν Αλεξάνδρειαν συνθήκῃ, ἀπήτησε τὴν ἐκτέλεσίν τοῦ, ὡς οφείλουσα νὰ δεχθῆ καὶ ὅσα ἄλλα οἱ πρέσβεις τῇ ἐπρόβαλαν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, καὶ πρὸ πάντων τὴν μεσιτείαν τῶν αὐλῶν καὶ τὴν παύσιν τοῦ πολέμου· διὰ τὰ αἰτία τὰυτά ὁ Μαιζῶν, συναινούσης τῆς συμμαχίας, ἀπεφάσισε νὰ κενώσῃ τὰ φρούρια διὰ τῆς βίας, καὶ τὴν ἐπαύριον τοῦ ἀπόπλου τοῦ Ἰβραήμη, ὃ ἐστὶ τὴν 24, ἀπέστειλε στρατεύματα, τὰ μὲν ὑπὸ τὸν Δουρριόν τὰ δὲ ὑπὸ τὸν Χιγονέτον, εἰς κυρίευσιν τῶν φρουρίων Νεοκάστρου καὶ Μοθώνης. «Οὔτε παραδιδόμεθα, οὔτε πολεμούμεν», ἀπεκρίθησαν οἱ ἐν τῷ Νεοκάστρῳ. Τότε ἀνέβησαν οἱ περὶ τὸν Χιγονέτον τὰ τεῖχη καὶ ἐκυρίευσαν τὸ φρούριον ἀμαχητί. Ταυτὰ ἀπεκρίθησαν καὶ οἱ ἐν Μοθώνῃ τὴν ἐπαύριον. Ἀνέτρεψαν τότε οἱ περὶ τὸν Δουρριόν τας πρὸς τῆς ξηρὰν καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν πύλας τοῦ φρουρίου διὰ τῆς συμπράξεως τῶν πληρώματος δύο δικρότων, τοῦ μὲν γαλλικοῦ, τοῦ δὲ ἀγγλικοῦ, καὶ τὸ ἐκυρίευσαν καὶ οὔτοι ἀμαχητί. Μετὰ δὲ τὴν κυρίευσιν τῶν δύο τούτων φρουρίων, ἐξεστράτευσαν αὐθημερόν οἱ Γάλλοι ὑπὸ τὸν Σεβαστιάνην πρὸς τὴν Κορώνην· καὶ, ἐπειδὴ οὐδ' ἐκεῖνοι ὑπήκουσαν, ἐπεχείρησαν τὴν ἐπαύριον ν' ἀναβῶσι τὰ τεῖχη. Οἱ Τούρκοι, ρίπτοντες ἀνωθεν λίθους, ἔβλαψαν τοὺς Γάλλους ἀναβαίνοντας, καὶ τοὺς ἠνάγκασαν ἔχοντας διαταγὴν νὰ μὴ τουφεκίσωσι πρῶτοι, ἀν δὲν ἐτουφεκίζοντο, νὰ καταβῶσι βεβλαμμένοι. Ἀλλὰ βεβαιωθέντες οἱ ἐγκλειστοὶ ὅτι παρεδόθη ἀμαχητί ἡ Μοθώνη, ἤνοιξαν τας πύλας τοῦ φρουρίου τὴν ἐπαύριον. Ἀντίστασιν ἠύραν καθ' ἀρχὰς οἱ ὑπὸ τὸν Σνεϊδέρον ἀποβάντες κατὰ τὰ παράλια τῆς Ἀχαΐας εἰς ἔξωσιν τῶν ἐν τοῖς φρουρίοις τῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Ρίου Τούρκων.

Ὀκτώβριος Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐπλησίασαν ἐντὸς βολῆς κανονίου, υπέγραψαν τὴν 7 Ὀκτωβρίου τὴν παράδοσιν τῶν δύο τούτων φρουρίων ὁ φρούραρχος αὐτῶν Χατσή-Ἀβδουλάς καὶ οἱ λοιποὶ· καθ' ἣν ὁμῶς ἡμέραν ἐπρόκειτο ἡ παράδοσις τῶν, οἱ ἐν τῷ Ρίῳ

απέρριψαν την συνθήκην παρά γνώμην του φρουράρχου και ήρχισαν εκ νέου πρώτοι πόλεμον· αλλά μετά τινας ημέρας πολεμούμενοι και διά ξηράς και διά θαλάσσης, ελθόντων και άλλων στρατευμάτων υπό τον Χιγονέτον, και άλλων πολεμικών πλοίων και αυτού του Μαιζώνας, και φοβηθέντες την ετοιμαζομένην έφοδον παρεδόθησαν την 18. Εικοσιπέντε Γάλλοι εσκοτώθησαν και επληγώθησαν επί της πολιορκίας ταύτης· οι δε εντός των πεσόντων φρουρίων, όλοι 2800, απεστάλησαν ασφαλώς εις τα ίδια· υψώθησαν και εφ' όλων των φρουρίων αι τρεις συμμαχικαί σημαίαι. Τοιουτοτρόπως εκενώθη όλη η Πελοπόννησος.

Οι δε πρέσβεις των τριών αυλών, συνελθόντες εις Κορυφούς, απεφάσισαν να μεταβώσιν εις Πόρον παρά τη ελληνική κυβερνήσει προς λύσιν διά της συμπράξεως αυτής των εν τη συνθήκη διαλαμβανομένων τεσσάρων ζητημάτων, ήτοι, της οροθεσίας, του φόρου, της αποζημιώσεως των τουρκικών ιδιοκτησιών, και της εγκαταστάσεως Αρχής συνεργεία και της Πύλης. Πριν δε αναχωρήσωσιν εκ Κορυφών, ανήγγειλαν τω κυβερνήτη τον σκοπόν των, και λαβόντες απάντησιν, δι' ής υπέσχετο την συνδρομήν του εις λύσιν των ανωτέρω ζητημάτων, ανεχώρησαν την 29 αυγούστου και κατέπλευσαν εις Πόρον την 4 σεπτεμβρίου· δι' έλλειψιν δε καταλλήλων κατοικιών, διέμεινεν έκαστος επί του μετακομίσαντος αυτόν βασιλικού πλοίου.

Εν ώ δε διέτριβαν οι τρεις πρέσβεις εν Επτανήσω, οι της Γαλλίας και Αγγλίας έγραψαν τη Πύλη, προβάλλοντες να στείλη, και αύτη πληρεξούσιόν της εις το Αιγαίον κατά την συνθήκην προς εξίσασιν των πολιτικών διαφορών αυτής και της Ελλάδος, και λέγοντες ότι εκτός του πληρεξουσίου Έλληνας θα παρευρίσκετο και πληρεξούσιος Ρώσσος, διότι ο αυτοκράτωρ, αν και πολέμιος της Πύλης επί του Δουνάβεως, έφερε χαρακτήρα μεσίτου, ως και οι δύο σύμμαχοι του, εν τη Μεσογείω. Απέρριψε την πρότασιν ταύτην η Πύλη επί λόγω, ότι δεν παρεδέχετο την εφαρμογήν ως προς την Ελλάδα των εν χρήσει προς κυβερνήσεις τύπων, και ότι η παρουσία πληρεξουσίου Ρώσσου αντέκειτο προς την πολέμιον διαγωγήν της αυλής εκείνης, και ουδόλως εδεικνυε τον ειλικρινή σκοπόν των φιλικών προς την Πύλην διακοινώσεων Γαλλίας και Αγγλίας. Η Πύλη ήθελε και το περί Ελλάδος ζήτημα ν' αποφύγη, και την συμμαχίαν της Ρωσσίας και των άλλων αυλών δι' άλλων και διά των πλαγίων τούτων τρόπων να διαλύση· διά τον σκοπόν τούτον καλέσασα τους δύο πρέσβεις κατ' ευθείαν την πρώτην φοράν εις Κωνσταντινούπολιν και μη εισακουσθείσα, καλέσασα αυτούς και δευτέραν διά γραμμάτων προς τας κυβερνήσεις των και μηδέ τότε εισακουσθείσα, τους εκάλεσε και τρίτην κατά την ενεστώσαν περίστασιν, αλλ' ούτε και κατ' αυτήν επέτυχε.

Εν τσοσούτω, εξάμηνον παρήλθεν αφ' ού τα ρωσικά στρατεύματα επάτησαν τα χώματα της Τουρκίας, και η Πύλη έπνεεν ως εξ αρχής πόλεμον. Η δε Ρωσσία, θέλουσα να στενοχωρήση έτι μάλλον τον σουλτάνον, απεφάσισε ν' αποκλείση την βασιλεύουσάν του. Ο στόλος της εμπόδιζεν ήδη την μετακόμισιν παντός είδους τροφής διά του Βοσπόρου· ανοικτός όμως ήτον ο Ελλήσποντος, και εχρειάζετο προς εκτέλεσιν του σκοπού να κλείση και αυτόν· αλλ' εχρειάζετο τότε ν' αναλάβη εν τη Μεσογείω ον χάριν της συμμαχίας κατέθεσε πολέμιον χαρακτήρα, και ειδοποίησε τας συμμαχους Δυνάμεις περί τούτου. Εις άκρον ωργίσθη η Αγγλία επί τη ειδοποιήσει ταύτη, και εθεώρησε την Ρωσσίαν παραβάτιν

των συνομολογηθέντων. Τοιαύτην την εθεώρησε και η Γαλλία, ώστε η Ρωσσία ηναγκάσθη να παραιτηθή του σκοπού τούτου.

Αφ' ού δε τα γαλλικά στρατεύματα ηλευθέρωσαν την Πελοπόννησον, επρότεινεν η Γαλλία εις εξασφάλισιν αυτής από πάσης έξωθεν εχθρικής προσβολής να ενεργηθή έν των τριών· ή η Πύλη να κηρύξη ανακωχήν, ή αι Δυνάμεις να παραλάβωσι την Πελοπόννησον υπό την προσωρινήν εγγύησίν των, ή η Πελοπόννησος να τεθή εις ασφαλή θέσιν διά της πέραν του ισθμού εκστρατείας των Γάλλων προς έξωσιν των εν Αττική και Ευβοία Τούρκων, ως μη ασφαλιζομένη, αν δεν είχε προπύργια· και την μεν υπερίσθμιον εκστρατείαν απεδοκίμασε το αγγλικόν υπουργείον υπό διαφόρους λόγους, και επρότεινεν εξ εναντίας να διαταχθή η ελληνική κυβέρνησις να φέρη εντός του ισθμού τα εκτός στρατεύματά της· εδέχθη δε να τεθώσιν η Πελοπόννησος, αι παρακείμεναι νήσοι και αι Κυκλάδες υπό την προσωρινήν εγγύησιν της συμμαχίας άνευ ουδεμιάς βλάβης της μετά ταύτα διαγραφησομένης οροθεσίας. Πολλού δε λόγου περί των ζητημάτων τούτων γενομένου παρά τοις συμμαχοις, ενεκρίθη επί τέλους παρά πάντων η τελευταία αύτη γνώμη, και συνετάχθη και πρωτόκολλον την 4 νοεμβρίου, δι' ού ανεκαλείτο και ο γαλλικός στρατός, μη εμποδιζομένης της Γαλλίας ν' αφήση εν Πελοποννήσω μέρος αυτού προς καιρόν, αν το ενέκρινεν, ως δείγμα και ενίσχυσιν της εγγυήσεως. Ανηγγέλθη δε εγγράφως τη Πύλη η περί ης ο λόγος εγγύησις διά του παρ' αυτή πρέσβεως των Κάτω-Χωρών, δι' ού ενηργείτο η των τριών αυλών και της Πύλης ανταπόκρισις μετά την από Κωνσταντινουπόλεως αναχώρησιν των πρέσβεων.

1828-29

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΗ'.

Κυρίευσις του αμβρακικού κόλπου. — Πολεμικά συμβάντα εν Κρήτη. — Αδράνεια των υπό τον Υψηλάντην στρατευμάτων. — Ανάκτησις όλης σχεδόν της Ανατολικής Ελλάδος. — Κυρίευσις Βονίτισης. — Πανώλης εν Καλαβρύτοις.

ΚΑΘ' ον δε καιρόν διέβη εις Μύτικα ο κυβερνήτης, όπου έλαβεν ακριβή γνώσιν των εκεί πραγμάτων, εσχεδιάσθη η κυρίευσις του αμβρακικού κόλπου. Το Μεσολόγγι επολιορκείτο διά θαλάσσης, αφ' ού ο Άστιγξ ανήγειρεν επί του Βασιλαδίου την πεσούσαν ελληνικήν σημαίαν, και δεν ελάμβανεν η φρουρά του τροφάς εκείθεν· αλλ' ο αμβρακικός κόλπος και το Μακρυνόρος ήσαν υπεξούσια των Τούρκων, και διαμετεκομίζοντο τροφαί και παντός είδους αναγκαία εις Μεσολόγγι και ευκόλως και αφθόνως. Οι Βαλτινοί, οι φαινόμενοι προσκυνημένοι, ήσαν έτοιμοι να κλείσωσι τα στενά του Μακρυνόρους, αν έβλεπαν ελληνικήν δύναμιν εν τω κόλπω· η κατάληψις λοιπόν αυτού εφαινετο η βάση των μελετωμένων πολεμικών εργασιών κατ' εκείνο το μέρος, και τούτου χάριν επανελθών ο κυβερνήτης εις Πόρον, ησχολήθη εις συγκρότησιν και αποστολήν κατά τον κόλπον εκείνον στολίσκου και διώρισεν αρχηγόν αυτού τον Πασάνον.

Εμφανισθέντος δε του στολίσκου κατά τον Μύτικα, εκινήθη όλον το στράτευμα, και επί σκοπώ να συμπράξη κατά της Πρεβέζης κατέλαβε το παρά το Άκτιον (Πούνταν)

Χελογύβαρον.

Σεπτέμβριος Την δε 11 σεπτεμβρίου έφθασεν ο στολίσκος πλησίον του αμβρακικού κόλπου, και ο Πασάνος ανέβη εις την Καρτεριαν. Το ατμόπλοον τούτο, ως και η Επιχείρησις, και το μονοκάταρτον η Μέδουσα σφοδρώς εκανονοβόλου το φρούριον του Παντοκράτορος, και υπό την κανονοβολήν αυτών τα πλοιάρια επροχώρουν[^] αλλά και ο άνεμος δεν ήτο δεξιός και η ρύμη σφοδρά· όθεν ο είσπλους ανεβλήθη εις την αύριον. Εκινήθησαν την αύριον ως και την προτεραίαν και επροχώρησαν πάλιν προς το στόμα· αλλ', επειδή ο άνεμος ήτον απόγαιος, ηναγκάσθησαν να εγκαρτερήσωσι πολλάς ώρας υπό την πυροβολήν της Πρεβέζης. Προς δε την μεσημβρίαν έπνευσε βοηθός άνεμος· εζήτησαν τότε οι ναύται να εισπλεύσωσιν υπό την οδηγίαν του επί της Καρτερίας αρχηγού· αλλ' ο αρχηγός, προφασιζόμενος ασθένειαν, απειποιήθη να τους οδηγήση αυτοπροσώπως. Συνηθισμένοι οι Έλληνες να βλέπωσι πάντοτε πρωταγωνιστήν τον αρχηγόν, και βλέποντες τον Πασάνον υπεκφεύγοντα τον κίνδυνον επαλινδρόμησαν την νύκτα της 13 εις Μύτικα.

Εν ώ δε αι ναυτικά εργασία ολοτελώς απέτυχαν, αι της ξηράς ευτύχησαν παρά πάσαν προσδοκίαν. Η δεξιά πτέρυξ του στρατεύματος, η υπό τον φιλέλληνα Δενσέλον (α), κατέλαβε το Λουτράκι, εκυρίευσε μίαν αλιάδα, και δι' αυτής εκυριεύθησαν έξ πλοιάρια τουρκικά και εφωπλίσθησαν. Μετακομισθέντων δε και 100 ναυτών άλλοθεν, εκόπη η συγκοινωνία Πρεβέζης και Καρβασαρά. Οι Τούρκοι, βλέποντες τα γεγονότα, εφώπλισαν έν δικάταρτον και μίαν κανονοφόρον. Εν τούτοις, βλέποντες οι επανελθόντες εις Μύτικα άπρακτοι ναύται το κατόρθωμα των ελληνικών στρατευμάτων, εμβάντες εις τέσσαρα ένοπλα πλοιάρια υπό την οδηγίαν του Ανδρέα Κωφού, του Ανδρέα Τενεκέ, του Ανάσταση Παρασκευά και του Κωνσταντίνου Θεοφίλου, ωρκίσθησαν να εισπλεύσωσιν άνευ του αρχηγού, και τω όντι 4 ώραν μετά την μεσημβρίαν της 21 εισέπλευσαν υπό σφοδρότατον πυροβολισμόν της Πρεβέζης και του Ακτίου εις έκστασιν των παρευρεθέντων θεωρούντων το στόμα του κόλπου αδιάβατον εξ αιτίας των εις υπεράσπισιν αυτού κανονοστασίων και της στενότητός του, διότι βολή τουφεκίου αφικνείται από του ενός εις το άλλο χείλος. Εισελθόντα δε τα ελληνικά πλοιάρια εκυρίευσαν 40 των υπό σημαίαν τουρκικήν ευρεθέντων εν τω κόλπω και εβύθισαν κανονοβολούντα την κανονοφόρον· ηνάγκασαν δε το δικάταρτον να διασωθή εις Σαλαχώραν. Είς μόνος εφονεύθη επί του είσπλου, ο Κωφός, τρεις δε επληγώθησαν, εν οίς και ο Τενεκές· τόσοσιν δε ηρίστευσαν τα πληρώματα των τεσσάρων ενόπλων πλοιαρίων, ώστε ο αρχιστράτηγος έγραφεν, ότι ουδέποτε άνθρωποι εφάνησαν αξιότεροι της ευγνωμοσύνης της πατρίδος των. Εν τούτοις η ανέλπιστος ανανδρία του Πισινού και η ασύνετος διαγωγή του προς την ίόνιον κυβέρνησιν ηνάγκασαν τον κυβερνήτην ν' αντικαταστήση τον Αντώνην Κριεζήν, άνδρα γενναίον και συνετόν.

Τα δε εν τω κόλπω ελληνικά πλοιάρια, καταστρέψαντα την εν αυτώ εχθρικήν δύναμιν εξέπλευσαν· αλλ' εισέπλευσαν εκ νέου περί τα τέλη νοεμβρίου αβλαβώς, επικρατούσης αντιπνοίας και υπό βαρύν κανονοβολισμόν των φρουρίων, και ενδιέμειναν. Και ταύτα μεν τα κατά την Δυτικήν Ελλάδα τω καιρώ εκείνω.

Η δε άφιξις του Ρεϊνέκου εις Κρήτην αναζωογόνησε τον αγώνα. Οι Κρήτες,

συγκεντρωθέντες περί τα τέλη του Ιουλίου εις Πρόσνερον, ως τρισχίλιοι, εξεστράτευσαν· και οι μεν κατέλαβαν την θέσιν του Διγενή, οι δε την του Αλιγάνου,

Αύγουστος οι δε προσέβαλαν την 1 αυγούστου τους εν Μάλαξα Τούρκους και τους απέκλεισαν εντός τριών οικιών. Συνενωθέντες δε και οι καταλαβόντες τας δύο ανωτέρω θέσεις, απέκρουσαν κατά το Νερόκουρον ευτυχώς τους υπό τον Μουσταφά εξελθόντας των Χανιών προς βοήθειαν των εν Μάλαξα, και τους ηνάγκασαν να καταφύγωσιν εις το φρουρίον κακώς έχοντας, καταδιώκοντές τους μέχρι βολής κανονίου· πολλοί εχθροί εφονεύθησαν και επληρώθησαν κατά την συμπλοκήν ταύτην· εφονεύθη και ο κεχαγιάς του πασά, εφονεύθησαν και 10 Έλληνες και επληρώθησαν 20. Οι Έλληνες έπραξαν εν τη περιστάσει ταύτη έργον αξιοσημείωτον ως ασύνηθες. 30 Τούρκοι, αποκοπέντες των άλλων, πολιορκηθέντες εν Νεροκούρω και παραδοθέντες, εστάλησαν αβλαβείς εις Χανιά· πολλά δε και πολυειδή λάφυρα έπεσαν εις χείρας των νικητών. Μετά την μάχην ταύτην το ελληνικόν στράτευμα επάτησεν ακωλύτως τον Αποκόρωνα και ηνάγκασε τους εκεί εχθρούς να καταφύγωσιν εις Σούδαν. Μετά δε την κατά το Νερόκουρον ήτταν εστάλησαν τουρκικά στρατεύματα εις Λάκκουσ, αλλ' απέτυχαν. Εν τούτοις οι Έλληνες ενεδρεύοντες πολλαχού εφόνευσαν την 13 κατά την Μεσαράν τον επ' ανδρία και ωμότητι γνωστόν Αγριολίδην, αρχηγόν των τουρκικών όπλων του Μεγάλου Κάστρου, και τον απεκεφάλισαν. Τον φόνον τούτον μαθόντες οι εν τω φρουρίω, και ιδόντες το πτώμα ενώπιον αυτών ακέφαλον εφρύαξαν, και κλείσαντες τας πύλας έπεσαν ξιφήρεις επί τους δυστυχείς Χριστιανούς, τους μεν σφάζοντες τους δε ρίπτοντες εις την θάλασσαν, εις τα πηγάδια, και εις τους αποπάτους· ούτε κοράσια ούτε βρέφη ελυπήθησαν· 750 πτώματα ελογίσθησαν μόνον τα εν ταις πλατείαις και αγυιαίς της πόλεως, και εκ των ανδρών μόνος σχεδόν ο μητροπολίτης διεσώθη καταφυγών εις το παλάτιον του πασά· δεν εξιλιώθησαν δε θύοντες τους εν τω φρουρίω Χριστιανούς, αλλ' ώρμησαν και εις τα πέριξ σφάζοντες και εκεί ανηλεώς τους μη ππαίσαντας. Εμιμήθησαν και οι Ρεθύμνιοι τους Καστρινούς, και εξελθόντες την 19 διά νυκτός έπεσαν τα εξημερώματα είς τινα χωρία και έσφαξαν υπέρ τους 60 Χριστιανούς, εν οίς και τον ιερέα ενός των χωρίων λειτουργούντα. Η είδησις αύτη μετέβαλε την προς τους πάσχοντας Κρήτας δυσμενή διάθεσιν των εν Πόρω τότε διατριβόντων πρέσβειων επί το ευνοϊκώτερον, και έκτοτε ηυξήθη ο αριθμός των επί της νήσου οπλοφόρων Ελλήνων.

Εκείναις ταις ημέραις έπλεεν υπό το ακρωτήριον της παλαιάς Σούδας η λέμβος του ελληνικού πλοίου, Ηρακλέους, καταδιώκουσα εχθρικόν πλοiάριον. Τούρκοι τινες ενεδρεύοντες ετουφέκισαν αίφνης τους εν αυτή, εφόνευσαν δύο, και επλήγωσαν πέντε.

Μεσούντος δε του οκτωβρίου, έφθασεν εις Χανιά ο διαδεχθείς τον Κοδριγκτώνα, ανακληθέντα, Μαλκώλμης, και επρόβαλεν εν ονόματι της συμμαχίας ανακωχήν. Οι Έλληνες την εδέχθησαν, αλλ' ο Μουσταφάς την απέρριψε.

Αναχωρήσας ο Μαλκώλμης, άφησε τοποτηρητήν του τον πλοiαρχον Μαιτλάνδον, και επί

τη επανειλημμένη προτροπή αυτού εδέχθη ο Μουσταφάς την ανακωχήν· αλλά οι φόνοι, αι λεηλασίαι και αι καταστροφαί δεν έπαυσαν.

Ολίγαι παρήλθαν ημέραι αφ' ού απεστάλησαν τα εν Τροιζήνι στρατεύματα εις Μέγαρα και επληθύνθησαν εις οκτακισχιλίους, όλους Στερεοελλαδίτας· αλλά παρά πάσαν προσδοκίαν διέμειναν αργά επτά μήνας· αργά τα ηύραν ότ' έφθασαν και οι πρέσβεις εις Πόρον· χειρ αόρατος εφαινετο αναχαιτίζουσα αυτά, και το κοινόν εγόγγυζε δικαίως. Μόλις αι υπό τον Κίτσον Τσαβέλλαν και Γιαννάκην Στράτον χιλιαρχία και η υπό τον Νικολόν Τσαβέλλαν πεντακοσιαρχία απεσπάσθησαν την 11 του γενικού στρατοπέδου και εστράτευσαν κατά τας επαρχίας Λοιδωρικού και Μαλανδρινού εις εμπόδιον εισαγωγής τροφών εις Ναύπακτον.

Αποβάντες ούτοι εις το παράλιον της Σεργούλας πλησίον των Τριζωνίων, εκυρίευσαν τας επαρχίας Λοιδωρικού και Μαλανδρινού, εξελάσαντες τους εν αυταίς κατέχοντας θέσεις εχθρούς. Η είδησις αύτη κατετάραξε τον Αχμέτ-Πρέβισταν, όστις τεταγμένος ως εκτελεστική δύναμις της επαρχίας Κραββάρων, έσπευσε ν' αρπάση όσα ηύρε γεννήματα και τρόφιμα και να κλεισθή εν Λομποτινά, χωρίω της αυτής επαρχίας· εμελέτησε δε να συλλάβη και προκρίτους άλλων τινών χωρίων· αλλ' ούτοι επρόφθασαν και επεκαλέσθησαν εν καιρώ την βοήθειαν των εκστρατευσάντων ομογενών, οίτινες και αυτούς κινδυνεύοντας ελύτρωσαν, και την Λομποτινάν επολιόρκησαν. Γνωσθείσης δε της πολιορκίας, 250 των εν Ναύπακτω εξεστράτευσαν εις βοήθειαν αλλ' ο Γιάννης Φαρμάκης, καταλαβών την θέσιν του Σκοπού, εματαίωσε το σχέδιον. Εν τούτοις ήλθαν άγγελιοι λέγοντες τοις πολιορκηταίς, ότι οι εν Πατρατσικίω υπάρχοντο υπό τον Οσμάμπασαν και τον Ασλάμπεην· τότε οι μεν των πολιορκητών, ων ο αριθμός ηυξήθη, αφέντες την πολιορκίαν κατέλαβαν τας εμπροσθινάς θέσεις προς την Αλογόβρυσιν επί των ορίων του Λοιδωρικού και του Πατρατσικίου, οι δε ετοποθετήθησαν κατά την Οξιάν προς αντίστασιν.

Οκτώβριος Εν τοσοούτω οι εν Λομποτινά εχθροί, εμψυχωθέντες υπό των κινημάτων τούτων, εισώρμησαν την 14 και 16 Οκτωβρίου επί τους πολιορκούντας και κατέχοντας το Μυρμηγκάκι και επολέμησαν· αλλ' επανήλθαν εις Λομποτινάν κακήν κακώς, αφήσαντες κατά τας δύο ταύτας μάχας επί του πεδίου της μάχης 50 νεκρούς, εν οίς και τον ανιψιόν του Πρώτιστα. Κατησχύνθη συγχρόνως και ο φρούραρχος των Σαλώνων Μεχμέτ-Δεβόλης, εκστρατεύσας κατά των περί τον Πανομάραν και τον Μαστραπάν έξωθεν του Αντιρρίου διαμενόντων. Οι δε υπό τον Οσμάμπασαν, τον Ασλάμπεην και άλλους αρχηγούς εστρατοπέδευσαν εν πρώτοις έξωθεν του Γαρδικίου δύο ώρας μακράν των ημετέρων, ελογίζοντο δε 1500 και επροχώρησαν αυθημερόν προς την Οξιάν μίαν ώραν μόνον μακράν του ενδιαμένοντος ελληνικού στρατοπέδου. Οι Έλληνες εφώρμησαν, και κατ' αρχάς μεν τους ηνάγκασαν να εγκαταλείψωσι τους προμαχώνας των και ν' αποχωρήσωσιν εις την επάνω ράχιν· αλλά, σφοδράς μάχης επί της θέσεως εκείνης γενομένης, απεκρούσθησαν· εσπέρας δε επελθούσης, οι Τούρκοι επανήλθαν εις Γαρδίκι και εις του Βλαχιώτη το μνήμα. Εν τοσοούτω, βλέποντες οι εν Λομποτινά, ότι εις μάτην ανέμεναν έξωθεν βοήθειαν, απεφάσισαν να διασωθώσιν εις Ναύπακτον φεύγοντες, και την 22 όρθρου βαθέος εξήλθαν, εν ώ έβρεχε ραγδαίως. Βραδέως εγνώρισαν οι Έλληνες την φυγήν των, έτρεξαν

κατόπιν των, εφόνευσαν 100, και εζώγρησαν πλειοτέρους, εν οίς και τον Αχμέτ-Πρέβισταν, επήραν δε και πλούσια λάφυρα. Οι δε λοιποί, ως 150, εν οίς και ο Καφτάναγας, διεσώθησαν εις Ναύπακτον.

Μαθόντες δε την των εν Λομποτινά φυγήν οι περί τον Οσμάμπασαν και τον Ασλάμπεην επανήλθαν και αυτοί εις Πατρατσίκι καταδιωκόμενοι.

Την δε 24 εκινήθη το γενικόν στρατόπεδον της Ανατολικής Ελλάδος υπό τον Υψηλάντην.

Φθάσασα η προφυλακή του εις Χώστια παρά τους πρόποδας του Ελικώνος, απήντησε 200 εχθρούς, οίτινες προσβληθέντες κατέφυγαν εις το μοναστήριον του Δομπού· αλλ' εκεί τους απέκλεισεν η προφυλακή, έκοψε το νερόν, και τους εβίασε να παραδοθώσι την 31 υπό συνθήκην, παραδόσαντας τα όπλα και τας σημαίας. Οι όροι δε της συνθήκης όχι μόνον ακριβώς ετηρήθησαν, αλλά και υπέρβασις αυτών επ' ωφελεία των παραδοθέντων έγεινεν (β).

Καθ' ήν δε ημέραν παρεδόθη το μοναστήριον του Δομπού, εκυριεύθη και η Αράχωβα, φυγούσης της τουρκικής φρουράς. Οι Έλληνες εκυρίευσαν εξ εφόδου και την οχυράν θέσιν του Στεβενίκου, όπου εστάθμευαν 110 Τούρκοι και 30 Χριστιανοί υπό τινα Γιάννην Ζεληνιώτην και 45 μεν των φρουρούντων εθανάτωσαν, διαρκούσης της μάχης, τους δε λοιπούς αιχμαλώτισαν και απέστειλαν αβλαβείς εις Λεβαδείαν· εις των νικητών εφονεύθη και δύο επληγώθησαν.

Εκτός δε του επικρατούντος ρωσικού πολέμου απασχολούντος όλην την προσοχήν και όλας τας δυνάμεις της Πύλης, συνέβησαν κατ' εκείνας τας ημέρας και αλληλομαχίαι βαρείαι του Κιουταχή καί τινων σημαντικών Αλβανών, αίτινες έφεραν τους εν Ελλάδι ομοφύλους των εις τελείαν απελπισίαν.

Εσκόπευεν ο Κιουταχής προ καιρού κατά διαταγήν της Πύλης να καταστρέψη τινάς των ισχυροτέρων Αλβανών ως αντιπράττοντας εις τους υπέρ της στρατιωτικής μεταρρυθμίσεως σκοπούς της, και ονομασί τον Σελιχτάρ-Πόδαν, τον Εσήμπεην, τον Αβδουλάμπεην και τον Ισμαήλμπεην, και επί σκοπώ τούτω τους εκάλεσεν εις Ιωάννινα. Ούτοι υποπτεύσαντες συνήλθαν εις Μπεράτι, όθεν έστειλαν προς τον πασάν τον Ισμαήλμπεην, όστις εφονεύθη, εν ώ ανέβαινε την κλίμακα του παλατίου. Φοβηθέντες οι ισχυροί της Αλβανίας περί της ζωής των παρημέλουν έκτοτε τα συμφέροντα του κράτους· απηλίπισθησαν και οι κατά την Ανατολικήν Ελλάδα διεσπαρμένοι ομογενείς των, και οι πλείστοι αυτών βλέποντες, ότι οι Έλληνες εφάνησαν εσχάτως πιστοί φύλακες των συνθηκών και ευμενείς προς τους παραδοθέντας, απεφάσισαν ν' αναχωρήσωσιν αμαχητί και ένσπονδοι εις τα ίδια. Και πρώτοι μεν οι κατέχοντες το Δίστομον, τα Ζεμενόν και το μοναστήριον του Οσίου Λουκά ανεχώρησαν ανεπηρέαστοι, αφήσαντες υπό την κυριότητα των Ελλήνων δύο κανόνια καί τινα πολεμεφόδια· ανεχώρησαν δε μετά ταύτα και οι κατέχοντες την Λεβαδείαν, το παράλιον των Σαλώνων και την Σκρηπούν· κατόπιν ανεχώρησαν και οι κατέχοντες την επαρχίαν του Ταλαντίου· εγκατέλειψαν οι εχθροί και το φρούριον της Βοδωνίτσης και το Τουρκοχώρι· απεδιώχθησαν και εκ της Τοπόλιας, όπου αντιστάσεως γενομένης εσκοτώθησαν 20 και ηχμαλωτίσθησαν πέντε· 60 δε των εκεί εκλείσθησαν εντός τινος

προμαχώνος επί της κορυφής του χωρίου, αλλά και ο προμαχών εκυριεύθη εξ εφόδου, και 10 των εν αυτώ εθανατώθησαν. Οι Έλληνες εξεστράτευσαν επί τους κατέχοντας τας οχυράς θέσεις της Κακής Σκάλας και της Άμπλιανης. Οι εν τη Κακή Σκάλα εκλείσθησαν έν τινη αποκρήμνω μέρει προς την Κορακόβρυσιν ιδόντες τους Έλληνας επερχομένους·

Νοέμβριος αλλά και εκεί εφορμήσαντες οι Έλληνες την 9 νοεμβρίου εφόνευσαν υπέρ τους 40, και εζώγησαν 15, εν οίς και τον αρχηγόν αυτών Ορχανήν Κιαφιζίσην· άλλοι τόσοι απωλέσθησαν Έλληνες εν τη μάχη ταύτη· οι δε κατά την Άμπλιανην εχθροί διεσώθησαν εις Σάλωνα ένσπονδοι. Απελπισμένη και πολιορκημένη η φρουρά της πόλεως εκείνης εσυνθηκολόγησε και αύτη μετ' ολίγον διά του αρχηγού της Μεχμέτ-Δεβόλη, και την 17 παρέδωκε το φρούριον και ανεχώρησεν εις τα ίδια ανενόχλητος. Ευρέθησαν δ' εν τω φρουρίω 8 κανόνια και ικανά πολεμεφόδια και τρόφιμα. Μετά την παράδοσιν του φρουρίου τούτου εκενώθησαν όλαι αι άλλαι θέσεις της Ανατολικής Ελλάδος μέχρι Ζητουνίου εκτός των Θηβών και της Αττικής· μαθόντες και οι εν Καρπενησίω εχθροί τα γενόμενα έφυγαν και αυτοί την 23.

Εις εμπύχωσιν δε του δειλιάσαντος οθωμανικού στρατού, και εις διατήρησιν τουλάχιστον θέσεων τινων επί της Ανατολικής Ελλάδος, ο εν Ζητουνίω διατρίβων Μαχμούτπασας εισέβαλε μετ' ολίγον, μηδενός εναντιουμένου, εις Λεβαδειάν· και επί σκοπώ να εμπνεύση φόβον εμελέτησε να πέση αιφνιδίως επί τινας Έλληνας μεμονωμένους εν Μαρτίνω. Συννοηθείς δε και μετά του Καρυστίου Ομέρπασα, αυτός μεν εκίνησε διά της Σκρηπούς, ο δε διά των Θηβών· αλλά μη φθάσαντος τούτου εν καιρώ διά τον επικρατούντα δριμύν χειμώννα, επέπεσε μόνος την 20 Ιανουαρίου, και αποκρουσθείς υπό των Ελλήνων μαχομένων εντός οχυρωμάτων έφυγεν αισχρώς και ατάκτως. Ικανοί Τούρκοι εφονεύθησαν και τρεις σημαίαι έπεσαν εις χείρας των Ελλήνων. Μετά δε την ήτταν απελπισθείς ο Μαχμούτπασας παρέλαβεν όλους τους υπ' αυτόν, και διαβάς τας Θερμοπούλας επανέκαμψεν εις Ζητούνη την 10 φεβρουαρίου.

Πολλάκις επί της παρελθούσης περιόδου του αγώνος είδαμεν εν αγανακτήσει τους Έλληνας παρασπόνδως προς τους παραδιδομένους εχθρούς πολιτευσομένους· αλλά τους βλέπομεν ήδη αγαλλόμενοι αξιεπαίνως εκπληρούντας τα εις τους υποσπόνδους οφειλόμενα. Οι άνθρωποι ήσαν οι αυτοί, αλλ' οι καιροί διέφεραν.

Εν ώ δε ευδοκίμου αι κατά ξηράν εκστρατεΐαι των Ελλήνων, ευδοκίμου αι κατά θάλασσαν κινήματά των.

Δεκέμβριος Την 23 δεκεμβρίου εκυρίευσεν η Καρτερία κατά την Στυλίδα τουρκικήν γολέτταν 10 κανονίων, και την αυτήν ημέραν συνέλαβεν ελληνική τις κανονοφόρος εν τω ευβοϊκώ κόλπω 3 τουρκικά εμπορικά πλοιάρια· ελληνική δε μοίρα υπό τον Σαχίνη απεβίβασε μετά τινας εβδομάδας 400 στρατιώτας εις Λιθάδαν προς άλωσιν του εκεί τουρκικού οχυρώματος. Προσέβαλαν οι αποβάντες το οχύρωμα, συναπέβησαν επιβοηθοί και οι εν τοις πλοίοις και το εκυρίευσαν διά συνθήκης· 40 Τούρκοι εφονεύθησαν και 23 επληγώθησαν· εφονεύθησαν και 9 Έλληνες, και επληγώθησαν 16· ανετράπη δε και το

οχύρωμα υπό των Ελλήνων την επαύριον της παραδόσεώς του, αποπεμφθέν ασφαλώς των Τούρκων την προτεραιάν εις τα ίδια.

Μετά δε την κυρίευσιν του αμβρακικού κόλπου εμποδίσθη η συνήθης μετακόμισις των τροφών από Πρεβέζης εις Βόνιτσαν, και την 15 οι υπό τον αρχιστράτηγον, συμπράττοντος του στολίσκου, εκινήθησαν εις άλωσιν της Βονίτσης.

Κινδυνώδες ήτο το κίνημα, διότι άνωθεν της πόλεως κείται φρούριον, αλλ' ευδοκίμησε· και οι μεν Έλληνες εκυρίευσαν εξ εφόδου την πόλιν, εν ή ευρέθησαν άμπολλοι Χριστιανοί αιχμάλωτοι, οι δε εν αυτή Τούρκοι κατέφυγαν εις το φρούριον, όπου εκλείσθησαν και απεκλείσθησαν· την δε 5 μαρτίου εξήλθαν ένσπονδοι και μετεκομίσθησαν ασφαλώς εις Πρέβεζαν, φέροντες τα όπλα και τας αποσκευάς των. Διαρκούντος δε του αποκλεισμού του φρουρίου, ηνδραγάθησαν εκ νέου οι εν τω κόλπω εκείνω ναύται Έλληνες, ναυμαχήσαντες και αφανίσαντες τα πλείστα των εν αυτώ απομεινάντων εχθρικών πλοίων. Κατά δε την ναυμαχίαν ταύτην εσκοτώθη και ο προ μικρού πληρωθείς Τενεκές. Οι Έλληνες κατέλαβαν την 13 απριλίου το Μακρυνόρος και τον Καρβασαράν.

Μεσούντος δε του απριλίου ανεφάνη πανώλης κατά το Βραχνί, χωρίον της επαρχίας Καλαβρύτων, και μετ' ολίγον και εν αυτή τη πρωτευούση της επαρχίας· αλλά τα κατά την Αχαΐαν γαλλικά στρατεύματα απέσβεσαν εντός ολίγου την αναφανείσαν ταύτην φλόγα.

1828-29

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΘ'.

Διάθεσις των εν Πόρω πρέσβων προς τον κυβερνήτην — Διαπραγματεύσεις εις εφαρμογήν της συνθήκης. — Διαγωγή της Πύλης και γνώμη των αυλών περί των εν Πόρω εργασιών των πρέσβων. — Εγκατάστασις τακτικών δικαστηρίων. — Συγκάλεσις εθνικής συνελεύσεως.

Η ΔΙΑΘΕΣΙΣ των εν Πόρω συνελθόντων πρέσβων προς τον κυβερνήτην εκατόπτριζε την των αυλών. Ο της Ρωσσίας τον υπεστήριζεν όλαις δυνάμεσιν· ο της Γαλλίας μετρίως, ο δε της Αγγλίας ουδαμώς. Είδαμεν, ότι τα πλοία των τριών Δυνάμεων εχαιρέτων την σημαίαν της Ελλάδος· αλλ' επί της εν Πόρω συνεντεύξεως των πρέσβων και του κυβερνήτου δεν την εχαιρέτησαν, αντιτεινάντος του πρέσβεως της Αγγλίας. Παρεπονέθη ο κυβερνήτης διά το δυσμενές τούτο δείγμα, αλλά δεν ικανοποιήθη. Την τοιαύτην δυσμένειαν της Αγγλίας προΐδών ο κυβερνήτης είχε προτείνει να συνέλθωσιν οι πρέσβεις εις Σπέτσας και όχι εις Πόρον προς αποφυγήν πάσης συνεντεύξεως του πρέσβεως της Αγγλίας και των εν Αιγίνη αντιπολιτευομένων, αλλά δεν εισηκούσθη.

Η έλευσις δε των πρέσβων εις Ελλάδα και ο σκοπός, δι' όν ήλθαν, ήσαν ικανά αίτια να ερεθίσωσι τα πνεύματα των Ελλήνων, και κυρίως των εν Αιγίνη προκρίτων ηρεθισμένων ήδη κατά του κυβερνήτου, και οι έχοντες έργον τας ταραχάς έδραξαν ως αρμοδίαν την περίστασιν ταύτην εις λύσιν παντός δεσμού του πανελληνίου και του κυβερνήτου, και δεν έπαυαν γράφοντες τω κυβερνήτη διατρίβοντι εν Πόρω κατά των άλλοτε εν τοις πράγμασιν

ή των εχόντων σημασίαν εντός της Ελλάδος. Κατ' εκείνον τον καιρόν αι ευνοούμενοι του κυβερνήτου διέσπειραν, ότι οι εν Αιγίνη πρόκριτοι Πελοποννήσιοι συνελθόντες έγραψαν μυστικώς τω πρέσβει της Αγγλίας, ότι η Πελοπόννησος και αι νήσοι του Αιγαίου εξήρκουν εις σύστασιν ελληνικής επικρατείας. Τούτο μαθόντες οι Στερεοελλαδίται, οι έχοντες πάντοτε φόβους περί της μελλούσης τύχης της γεννησαμένης αυτούς γης, και πιστεύοντες ότι οι κοινοποιήσαντες ταύτα δεν εψεύδοντο εξ αιτίας της στενής αυτών σχέσεως προς τον κυβερνήτην, εταράχθησαν ταραχήν μεγάλην. Τιοιούτος λόγος εν τοιαύτη κρίσιμω ώρα εδύνατο να προξενήση δεινάς αλληλομαχίας. Ακούσαντες οι πρόκριτοι της Πελοποννήσου την συκοφαντίαν ταύτην, και μαθόντες πόθεν προήλθε, την απέδωκαν εις τον κυβερνήτην, και τον εθεώρησαν έκτοτε φανερόν καταδιώκτην. Κατά των προκρίτων τούτων ερρίφθη και άλλη συκοφαντία έτι μάλλον βδελυρά· ότι συνώμοσαν να φαρμακεύσωσι τον κυβερνήτην. Ο λόγος ούτος διεφημίσθη και εκτός της Ελλάδος, και εκωδωνίσθη και διά τινων εφημερίδων. Ταύτα έχοντες υπ' όψιν οι πρόκριτοι την κρίσιμον εκείνην ώραν, ηγανάκτουν αναπολούντες τα παρελθόντα εξ αυτής της αφίξεως του κυβερνήτου φανέντος ότι σκοπόν έβαλεν έκτοτε να καταστρέψη την εν ταις επαρχίαις επιρροήν των· απέστειλε δε κατ' εκείνας τας ημέρας και οδηγίας προς τους εκτάκτους επιτρόπους ως προς τον σκοπόν τούτον, ας ανέγνωσε το πανελλήνιον κατά ρητήν παραγγελίαν του επί πλήρους συνεδριάσεως.

Αλλ' όσον οι πρόκριτοι εδυσπίστουν προς τον κυβερνήτην βλέποντες φανερά τον σκοπόν αυτού τείνοντα εις όλεθρόν των, τόσον εδυσπίστει και ούτος προς εκείνους, διότι τω έλεγον και τω έγραψαν πανταχόθεν, ότι εκίνουν κατ' αυτού τον λαόν, και ότι εμελέτων ανατροπήν των καθεστώτων.

Αφιχθέντες δε οι πρέσβεις εις Πόρον εκοινοποίησαν προς τον κυβερνήτην 28 ερωτήματα, ζητούντες να μάθωσι διά της λύσεως αυτών τον πληθυσμόν των εγκατοίκων της Ελλάδος Μουσουλμάνων και Ελλήνων, το ποσόν και την αναλογίαν της ακινήτου περιουσίας αυτών, ποία μέρη της ελληνικής γης απεστάτησαν, πόσοι και ποίου είδους οι προς την Πύλην τακτικοί και έκτακτοι φόροι, οποία αι επί τουρκοκρατίας Αρχαί εν Ελλάδι, οποία η συμμεθέξις των Ελλήνων εις τα της διοικήσεώς των, και πώς εκυβερνώντο εξ αρχής της επαναστάσεως μέχρι τούδε.

Λαβών ο κυβερνήτης τα ερωτήματα ταύτα μετέβη εις Αίγιναν και εκάλεσε το πανελλήνιον προς λύσιν αυτών. Εις ταχυτέραν δε και ακριβεστέραν εκπλήρωσιν του σκοπούμένου το πανελλήνιον, διαιρεθέν εις επιτροπάς, διήρεσε και τας εργασίας του υπό τον όρον να σταλώσιν όλα τα έργα των επιτροπών προς τον κυβερνήτην κατ' ευθείαν ασυζήτητα, και αφ' ού συναρμολογηθώσι παρ' αυτού, να τεθή το όλον υπό την συζήτησιν του πανελληνίου· αλλ' ο κυβερνήτης, συντάξας επί των αναφορών των διαφόρων επιτροπών γενικήν έκθεσιν, την έστειλε προς τους πρέσβεις μη ζητήσας την γνώμην του πανελληνίου και προφασισθείς το κατεπίγον του καιρού. Το πανελλήνιον, μήτε σεβόμενον πλέον μήτε εμπιστευόμενον τον αρχηγόν του κράτους, και λαβόν εντεύθεν αφορμήν κατεβόα. Εις παύσιν δε της καταβολής ο κυβερνήτης ηναγκάσθη να στείλη προς αυτά αντίγραφον της εκθέσεώς του και να προκαλέση γνωμοδότησιν. Συνέπεσε δε συγχρόνως και τα εξής σφοδροτέρων διενέξεων αίτιον.

Το 28ον ερώτημα των πρέσβων απέβλεπε τον τρόπον καθ' όν εκυβερνάτο η Ελλάς εξ αρχής της επανάστασεως μέχρι της ελεύσεως και μετά την έλευσιν του κυβερνήτου. Η έγκρισις ή η κατάκρισις του παρελθόντος και του τωρινού πολιτικού συστήματος απέκειτο εις τον τρόπον της λύσεως του ερωτήματος τούτου. Διά τον λόγον τούτον ανεδέχθη μόνος ο κυβερνήτης να το λύση, και το έλυσεν εις μομφήν του παρελθόντος και εις έπαινον του ενεστώτος συστήματος. Αλλά κληθέν το πανελλήνιον να γνωμοδοτήση περί όλων των ερωτημάτων, εν οίς και το 28ον, απεδοκίμασε την λύσιν αυτού επισήμως· συνώδευσε δε την έκθεσίν του προς τον κυβερνήτην και δι' εγγράφου δεικνύοντος πόσον ολίγον τον πιστεύετο και τον ετίμα. Έλεγε δε το έγγραφον ότι το πανελλήνιον, αφ' ού εθεώρησε την εις λύσιν του 28ου ερωτήματος έκθεσιν του κυβερνήτου διακρινόμενην εις δύο μέρη, το από της αρχής της επανάστασεως μέχρι της αφίξεως αυτού εις την Ελλάδα, και το από της αφίξεώς του μέχρις εκείνης της ημέρας, παρετήρησεν ότι το πρώτον μέρος κατ' άλλα ήτον ελλιπές, και κατ' άλλα διέφερε της ιστορικής αληθείας, όθεν ενόμισε χρέος του να καθυποβάλη άλλην ιστορικήν έκθεσιν ως προς αυτό. Ως δε προς το δεύτερον μέρος περιστρεφόμενον εις πράγματα διατρέξαντα μετά την άφισιν του κυβερνήτου, επειδή άπαξ εγράφη ως ενέκρινεν αυτός και επαρουσιάσθη προς τους πρέσβεις, το πανελλήνιον έκρινεν άνάρμοστον να επιφέρη τροπολογίαν τινά ή προσθαφαίρεισιν.

Τοιαύτη ήτον η σχέσις του κυβερνήτου προς το πανελλήνιον, καθ' όν καιρόν παρόντες οι αντιπρόσωποι των τριών Δυνάμεων και αυτήκοοι των περιών ο λόγος διενέξεων εσκέπτοντο περί των όλων. Αντιφερόμενοι δε και αυτοί οι αντιπρόσωποι προς αλλήλους εξ αιτίας της διαφωνίας των αυλών αυτών εσυμβιβάσθησαν επί τέλους και εξέθεσαν γνώμην εκ συμφώνου, διότι εξουσίαν να ορίσωσί τι δεν είχαν· κοινοποιήσαντες δ' επισήμως προς το συμμαχικόν συμβούλιον την γνώμην ταύτην, την εκοινοποίησαν ιδιαιτέρως και προς την ελληνικήν κυβέρνησιν. Τα εις συζήτησιν δε ουσιώδη άρθρα της συνθήκης ήσαν, ως προείρηται, το περί ορίων, το περί φόρου, το περί αποζημιώσεως της τουρκικής ιδιοκτησίας, και το περί της εκλογής της τοπικής Αρχής της Ελλάδος.

Έξ οροθετικής γραμμάς επί της ξηράς έλαβαν υπ' όψιν εν Πόρω οι πληρεξούσιοι της συμμαχίας· την επί του ισθμού της Πελοποννήσου· την μεταξύ Πάρνυθος και Κιθαιρώνος εμπεριέχουσαν την Αττικήν και Μεγαρίδα και εις τον κορινθιακόν κόλπον τελευτώσαν· την μεταξύ Θερμοπυλών και κορινθιακού κόλπου εμπεριλαμβάνουσαν και τον Παρνασσόν· την μεταξύ Βώλου και εκβολών του Αχελώου· την μεταξύ του ακρωτηρίου της Ζαγοράς και του κόλπου της Άρτης· και την μεταξύ Ολύμπου και Πίνδου. Και αι μεν πρώται τέσσαρες οροθεσίαι ήσαν του συμμαχικού συμβουλίου, η δε πέμπτη και έκτη της ελληνικής κυβερνήσεως· είχε δε διατάξει το συμβούλιον τους εν Πόρω πληρεξουσίους να προσέξωσιν ώστε «η οροθετική γραμμή να ήναι ακριβώς κεχαραγμένη, ευυπεράσπιστος, περιλαμβάνουσα αληθώς επαναστατήσαντα λαόν, και παρέχουσα διά της διαγραφής της όσον το δυνατόν μικροτέρας αφορμάς διενέξεων εις τας μεθορίους επαρχίας».

Ούτε νους οξυδερκής, ούτε υγιής πολιτική, ούτε καλή θέλησις ωδήγησαν τους συγκροτούντας το συμβούλιον εις τα περί οροθεσίας της Ελλάδος. Αποκυήματα ωθισμού της παγκοσμίου γνώμης και έργα πολιτικής ανάγκης ήσαν αι υπέρ των Ελλήνων βουλαί των· διήρεσαν καθ' άς διεχάραξαν οροθεσίας την υπό την δουλείαν αδιαίρετον ελληνικήν φυλήν, και ολίγους των Ελλήνων προθέμενοι να ικανοποιήσωσι, και τούτου κατά την

ομολογίαν αυτών ως μ η-δ υ ν η θ ε ί σ η ς-τ η ς-Π ύ λ η ς-ν α-τ ο υ ς-α ν α δ ο υ λ ώ σ η, παρέλιπαν τους πλείστους υπό τον ζυγόν· αν γενναιότερον και οξυδερκεστέρον επολιτεύοντο, θα έλυεν η ελληνική επανάστασις το μέγα ζήτημα της ανατολής εις σωτηρίαν της αείποτε κινδυνευούσης ισορροπίας και ωφέλειαν της αναξιοπαθούσης ανθρωπότητος. Και αυτά δε τα συμφέροντα της οθωμανικής αυτοκρατορίας όστις έλαβεν υπ' όψιν, θα παρετήρησεν εκ των υστέρων, ότι η παράλειψις των ελληνικών επαρχιών όχι μόνον ουδαμώς συνετέλεσεν εις κραταίωσίν της, αλλ' έτι μάλλον την εξησθέτισεν ως παντοίοις τρόποις αδιαλείπτως αγωνιζομένων εις ανατροπήν της. Αδύνατον κρατούμενοι, υπερτερούντες των κρατούντων και κατά τον αριθμόν και κατά την διανοητικήν και την κοινωνικήν ανάπτυξιν και ποθούντες την ανέγερσίν των, να μη φθάσωσιν εν καιρώ ευθέτω εις το ποθούμενον.

Ελλιπείς δε των κατά τας οδηγίας του συμβουλίου προσόντων ευρόντες οι εν Πόρω πληρεξούσιοι τας εξ οροθετικής γραμμάς διέγραψαν αυτοί εβδόμην από του στομίου του κόλπου του Βώλου αρχομένην, διά των βουνών της Γούρας και του Πίνδου διερχομένην, και λήγουσαν εις τον αμβρακικόν κόλπον. Συμπαρελήφθησαν δε και αι Κυκλάδες, η Αμουργός, αι Ανατολικαί Σποράδες και η Εύβοια, αν και τουρκοκρατούμενη, διά την παρά τη Αττική και Βοιωτία θέσιν της. Εξηρέθησαν δε απ' εναντίας η Σάμος, η Χίος και η Κρήτη· η μεν πρώτη διά την προς τα παράλια της Ασίας θέσιν της, αν και ευτυχώς μέχρι τέλους αγωνισθείσα· η δε δευτέρα και διά την θέσιν της και διά την τελείαν υποδούλωσίν της· η δε Κρήτη διότι, αν και εφωπλίσθη εκ νέου, δεν εδυνήθη ν' αποτινάξη τον ζυγόν.

Περί δε του φόρου ενεκρίθη η κατ' έτος απόδοσις του νενομισμένου χαρατσίου και ναζουλαβαριζίου, ήτοι γροσίων 1,500,000· να μη δίδεται δε το ποσόν τούτο κατ' έτος όλον από τούδε, αλλά βαθμηδόν εξ αιτίας όσων έπαθεν η Ελλάς.

Τα δε της τουρκικής γης εθεωρήθησαν διττώς· η μεν ανήκουσα εις τον θρόνον, εις τα βακούφια, ή εις το δημόσιον ν' αφεθή αναποζημίωτος εις την ελληνικήν κυβέρνησιν, η δε ιδιωτική ν' αγορασθή παρά των Ελλήνων.

Ως προς την συμμέθεξιν δε της Πύλης εν τη εκλογή της τοπικής Αρχής ουδέν ερρέθη.

Τοιουτοτρόπως αποπερατώσαντες οι πρέσβεις τα έργα των απέπλευσαν οι μεν της Γαλλίας και Αγγλίας την 6 δεκεμβρίου, ο δε της Ρωσσίας την 8, καθ' ήν επανήλθε και ο κυβερνήτης εις Αίγιναν. Εναπέμειναν δε οι παρά τι ελληνική κυβερνήσει επιτετραμμένοι τα των τριών αυτών, πρό τινος καιρού κατά την συνθήκην της 24 Ιουνίου αφιχθέντες εις Ελλάδα.

Αν και η εν Πόρω υπό των πρέσβεων χαραχθείσα οροθετική γραμμή ήτον ην αυτοί επρότειναν διατρίβοντες εν Κωνσταντινουπόλει, αν και την αυτήν γραμμήν υπέδειξε το συμμαχικόν συμβούλιον διατάξαν τον αποκλεισμόν των παραλίων της Ελλάδος, αν και την παραδοχήν της αυτής γραμμής συνίστων παρά τω συμβουλίω ως βάσιν των μετά της Πύλης διαπραγματεύσεων της συμμαχίας η Γαλλία και η Ρωσσία, τα τορικών υπουργείου τόσον ωργίσθη κατά του Άγγλου αντιπροσώπου Κάννιγγος δεχθέντος εν τη ορθή κρίσει του και τη αείποτε γενναία προς τους υπό τον σουλτάνον Χριστιανικούς λαούς πολιτική του την οροθεσίαν ταύτην, ώστε τον έπαυσε της πρεσβευτικής υπηρεσίας του· απήτει δε

στενότερα όρια και διετείετο, ότι η γνώμη της εστηρίζετο επί του γράμματος και του πνεύματος της συνθήκης μη προθεμένης σύστασιν ελληνικού κράτους, αλλ' απλήν ειρήνευσιν της τεταραγμένης Ελλάδος εις ασφάλειαν των κατοίκων της Χριστιανών από τουρκικής κακώσεως· ήθελε δε να σήση την οροθετικήν γραμμήν επί του κορινθιακού ισθμού, και εις αποζημίωσιν της στενής ταύτης οροθεσίας επρόβαλε ν' αναδειχθή η Ελλάς ανεξάρτητος· φαίνεται δε ότι η συνεχώς δίδουσα αφορμάς διαφορών και σκανδάλων μεταξύ Τουρκίας και Ρωσσίας ημικυριαρχία της Βλαχομολδαυίας και Σερβίας, προς βλάβην πάντοτε της Πύλης, υπηγόρευσε το περί ανεξαρτησίας της Ελλάδος. Αλλά πώς εδύνατο να υπάρξη ανεξάρτητος επικράτεια εντός τόσων στενών ορίων μη έχουσα τα προς ύπαρξίν της; ή πώς μετεφέροντο εντός του ισθμού τόσαι χιλιάδες ενόπλων και εμπειροπολέμων Στερεοελλαδικών κατοίκων των εγκαταλειπομένων εις τους Τούρκους μερών; οι κάτοικοι Χριστιανοί της αποκοπτομένης κατά την πρότασιν ταύτην στερεάς Ελλάδος ελογίζοντο 180,000· εν ώ οι κάτοικοι αυτής Τούρκου ελογίζοντο 7000 ή 8000· ήτο λοιπόν δίκαιον, και αν ήτο δυνατόν, να μεταναστεύσωσιν οι πάμπολλοι χάριν των ολιγωτάτων; αν δε επρόκειτο κατά την συνθήκην να ειρηνεύση ο τόπος εκείνος, δεν ενέβαλεν η ειρηνοποιός Δύναμις διά της παραδοχής τόσων στενών ορίων αντί ειρήνης μάχαιραν; εις μάτην δε ήλπιζε να φέρη δι' αυτών την Πύλην εις συμβιβασμόν· η Πύλη εβάδιζε και μετά τον ρωσικόν πόλεμον ην εβάδισεν οδόν και πρότερον· ώστε δεν επρόκειτο περί πλατυτέρων ή στενοτέρων ορίων. Η Πύλη ούτε την μεσιτείαν των συμμάχων εδέχετο, ούτε την ανακωχήν εκήρυττεν, ούτε άλλο τι παρεχώρει υπέρ των Ελλήνων μη συμβιβαζόμενον προς τον χαρακτήρα τ ο υ ρ α γ ι ά. Αδιαφιλονείκητον δε εθεώρει πάντοτε όλην την στερεάν Ελλάδα, και ουδέ καν λόγον να ακούη ήθελε περί αυτής· εις δε την Πελοπόννησον υπέσχετο να στείλη ένα καλόν πασάν.

Επιμένον δε το αγγλικόν υπουργείον εις ην προέθετο οροθεσίαν εξέφρασε λύπην επί του συμμαχικού συμβουλίου διά τα εν Πόρω διαγραφέντα, και εμέμφθη τους πρέσβεις ως παρεξηγήσαντας τας οδηγίας των και απορρίψαντας ην έλαβαν εν Πόρω πρόσκλησιν της Πύλης να επανέλθωσιν εις Κωνσταντινούπολιν, διότι και η ανακωχή υπήρχε πραγματικώς, και η παραδοχή της μεσιτείας συνυπηκούετο. Αλλ' η πραγματική ανακωχή προήρχετο, κατά το λέγειν αυτής της Πύλης, εξ αυτών των πραγμάτων και όχι εκ της προαιρέσεώς της, διότι ουδέποτε ηθέλησε να την κηρύξη· διά της αυτής δ' επιστολής, δι' ής εκάλει τους πρέσβεις, έγραφεν ότι «αδύνατον να θεωρήση άλλως πως τον Έλληνα ειμή ραγιάν», και επρόσθετεν ότι μετά την επάνοδον των πρέσβεων εις Κωνσταντινούπολιν τα πάντα επί τη βάσει ταύτη εσυμβιβάζοντο επί μιας και μόνης συνεδριάσεως, ό εστι, καθώς άλλοτε είπε, διά της αποστολής εις την Πελοπόννησον ενός καλού πασά. Διά τους λόγους τούτους αι δύο άλλαι αυλαί ούτε την διαγωγήν των πρέσβεων εμέμφθησαν, διότι δικαίως εθεώρησαν και το ύφος της Πύλης ύπουλον και τα έργα της εναντία της ανακωχής και της μεσιτείας, ούτε την επί του ισθμού οροθεσίαν ενέκριναν.

Τοιαύτη ήτον η πολιτική της συμμαχίας περί τα τέλη του παρόντος έτους. Αι συμμαχικαί Δυνάμεις διεφώνουν όλαι ομού προς την Πύλην, και διεφώνουν και προς αλλήλας.

Ο δε κυβερνήτης, καθ' όν καιρόν διεπραγματεύετο μετά των πρέσβεων, ησχολείτο και εις την ανάπτυξιν του εσωτερικού οργανισμού του κράτους. Η σύστασις δικαστηρίων είλκυσε προ πολλού την πρόσοχόν του. Μέγαν γογγυσμόν εκίνει και ενόχλησιν όχι μικράν

επροξένει εις την κυβέρνησιν ή έλλειψις αυτών. Καθ' όλον το διάστημα της οκταετούς επαναστάσεως τακτικά δικαστήρια δεν υπήρξαν εν Ελλάδι· αι κατά καιρόν κυβερνήσεις επροσπάθησαν πολλάκις να τα συστήσωσιν αλλά πάντοτε ματαίως απέδειξε τας προσπαθείας των ο πόλεμος· οι φρονιμότεροι δε των Ελλήνων δεν ήσαν και οι προθυμότεροι εις σύστασιν των, ως δυναμένων να απασχολώσι τους Έλληνας των φροντίδων του πολέμου. Η επανάστασις πολλούς ευτυχείς εδυστύχησεν· ολιγώτατοι ήσαν οι δυνάμενοι ν' αποτίσωσι τα χρέη των, και εργώδης ήτον η εκτέλεσις των αποφάσεων των δικαστηρίων εν μέσω τόσων ανωμαλιών και κινδύνων, εν ώ μάλιστα υπερίσχυαν των νόμων αι ιδιωτικά επιρροαί. Αλλά μετά την έλευσιν του κυβερνήτου η Ελλάς και εις ειρηνικήν θέσιν μετέβη, και το εσωτερικόν της ετακτοποιήθη, και ο νόμος υπερισχύων πάσης ατομικής θελήσεως εφάινετο. Διά τούτο κατάλληλος εκρίθη ο καιρός εκείνος προς σύστασιν της δικαστικής τάξεως. Εις σύνταξιν δε τοιούτου οργανισμού προ καιρού ησχολείτο το πανελλήνιον κατά πρότασιν του κυβερνήτου· αλλ' επειδή δεν επροχώρει το έργον, ο κυβερνήτης εσύστησεν ον άλλοτε εφήρμοσεν αυθαιρέτως οργανισμόν κατά τας Δυτικάς Σποράδας ο έκτακτος επίτροπος Βιάρος. Δυσηρεστήθη το πανελλήνιον, ως παραχωρούντος του οργανισμού τω κυβερνήτη το δικαίωμα του εκλέγειν τους δικαστάς, και αντέταξε τον αποσιωπηθέντα εν τω διαγγέλματι του κυβερνήτου αλλ' ισχύοντα ιγ' νόμον παρέχοντα τω λαώ το δικαίωμα τούτο. Υπεκρίθη ο κυβερνήτης άγνοιαν του νόμου τούτου, εν ώ τον ανέφερε ρητώς ο 146 παράγραφος του περί δικαστηρίων θ' κεφαλαίου του συντάγματος της Τροιζήνος, του γαλλιστί μεταφρασθέντος εν τω γραφείω του κατά διαταγήν του, και παρ' αυτού επιθεωρηθέντος και σταλέντος προς τους πρέσβεις εις απόδειξιν ότι δεν ήτο κατάλληλος προς ον εγράφη σκοπόν^ και αυτοί δε οι επιστήθιοί του σύμβουλοι, Βιάρος και Γιαννετάς, οι κύριον έργον έχοντες τα περί δικαστηρίων, δεν ήτο δυνατόν ν' αγνώσι τον νόμον. Πολλών δε συνδιαλέξεων γενομένων ότι ο εθνικός νόμος δεν εφηρμόζετο, εξεδόθη την 15 δεκεμβρίου ψήφισμα περί συστάσεως δικαστηρίων, μη διατηρουμένων όλων των όρων του νόμου· αλλ' η εφαρμογή και η ενέργεια του ψηφίσματος τούτου εβράδυνε διά την εξής αιτίαν.

Είδαμεν, ότι οι πρόκριτοι της Πελοποννήσου, μέλη του πανελληνίου, και άλλα μέλη αυτού, αντεπολιτεύοντο παρρησία τον κυβερνήτην. Η μεγάλη επιμονή του εις ταχεία σύστασιν δικαστηρίων, και λόγοι, ους διέσπειραν οι οικείοι του, έδωκαν δεινάς υποψίας ότι ο κυβερνήτης εσκόπευε να μεταχειρισθή τα δικαστήρια ως όπλα κατ' αυτών. Η επανάστασις περιέπλεξεν εις πολλά πολλούς των αντιπολιτευομένων· τινές αυτών εχρεώστων και προ της επαναστάσεως ικανά· ήσαν και τινα χρέη των κοινοτήτων φαινόμενα κατά τα έγγραφα ως ιδιωτικά των προκρίτων· επρόκειτο δε κατά το εκδοθέν ψήφισμα να εκλεχθώσι τα μέλη του ανεκκλήτου δικαστηρίου κατά μόνην την θέλησιν του κυβερνήτου, και ουδέ μετά την τοιαύτην εκλογήν ήσαν αμετακίνητα, ό εστιν ανεξάρτητα της κυβερνήσεως. Διά τους λόγους τούτους οι αντιπολιτευόμενοι πανελλήνιοι, θεωρούντες εαυτούς υπό την διάκρισιν του εχθρού των διά των δικαστηρίων, κατέβαλαν πάσαν φροντίδα εις την μη σύστασιν αυτών, επί λόγω ότι αναγκαίον να κανονίσωσι προηγουμένως τα περί της αποδόσεως των προ της επαναστάσεως κοινών ή ιδιωτικών χρεών. Αι δε υποψίαί, ας συνέλαβαν οι πρόκριτοι ως προς τον τρόπον της συστάσεως των δικαστηρίων και της εκλογής των δικαστών, δεν ήσαν ψευδείς. Ο μετά του Βιάρου εργαζόμενος περί τα δικαστικά Γιαννετάς, προθέμενος να διορίση δικαστήν, τω είπεν, ότι είκοσι μόνον οικογενείας εσκόπευεν η

κυβέρνησις ν' αφήση ιδιοκτητήτα, και ότι, πριν τον διορίση δικαστήν, επεθύμει να μάθῃ αν ήτο και αυτός της γνώμης ταύτης. Εκ πολλών δε άλλων περιστατικών έλαβαν αφορμήν οι Έλληνες να υποπτεύσωσιν ότι ο κυβερνήτης μήτε την συνταγματικήν οδόν καθ' όλην την διάρκειαν της εξουσίας του εσκόπευε να βαδίση, μήτε εθνικήν συνέλευσιν άνευ κατεπειγούσης ανάγκης να συγκαλέση. Οι δε εν Αιγίνη σημαντικοί, οι υπέρ πάντα άλλον θέλοντες μεταβολήν των καθεστώτων, έδρατταν επί της εν Πόρω διαμονής των πρέσβων πάσαν ευκαιρίαν γνωστοποιούντες αυτοίς πόσον δυσηρεστούντο οι Έλληνες επί τοις παρούσι, και πόσον ολίγον επανεπαύοντο επί τοις μέλλουσι. Την συγκάλεσιν δε της συνελεύσεως εθεώρουν όλοι ως πολιτικήν πανάκειαν. Αι προτάσεις των πρέσβων εφαινόντο και αύται απαιτούσαι ταύτην. Η ενεστώσα κυβέρνηση δεν είχεν άλλας βάσεις εις διαπραγματέυση της ειρηνεύσεως ειμή όσας έθεσεν η συνέλευσις της Επιδάουρου, καθ' όν καιρόν επεκαλέσθη την μεσιτείαν της Μεγάλης Βρεττανίας· αλλ' αύται αντέβαιναν, ως απεδείξαμεν, προς την συνθήκην της 24 Ιουνίου, ης η πραγματοποίησις ήτο το μόνον σκοπούμενον των πρέσβων. Η συνθήκη αύτη παρεχώρει τω σουλτάνω φόρον, αποζημίωσιν της τουρκικής γης, δικαίωμά τι επί τη εγκαταστάσει της τοπικής Αρχής της Ελλάδος και δεν ώριζε τα όρια, εν ώ η συνέλευσις της Επιδάουρου και τα όρια ώρισε, και εκτός του φόρου ουδέν άλλο παρεχώρησεν. Εις νομιμοποίησιν λοιπόν και παρά των Ελλήνων της πραγματοποιήσεως της συνθήκης αναγκαίον εφαινέτο να συνέλθωσιν εκ νέου οι Έλληνες εις σύσκεψιν· αλλ' όσα συνωμολόγησαν προς εκτέλεσιν αυτής οι πρέσβεις δεν ήσαν οριστικά· ήσαν, ως είπαμεν, απλή γνωμοδότησις προς το συμμαχικόν συμβούλιον· διά τούτο, αν και η συγκάλεσις της συνελεύσεως εφαινέτο άφευκτος, επάναγκες ήτο ν' αναβληθή μέχρις ου το συμβούλιον απεφαινέτο περί αυτών· της γνώμης ταύτης ήσαν και οι πρέσβεις και ο κυβερνήτης· αλλ' η δυσαρέσκεια των Ελλήνων προς το ενυπάρχον σύστημα ήτο τόση, ώστε προς ικανοποίησιν της κοινής γνώμης έπρεπεν ή να εξυπνήση το κοιμώμενον σύνταγμα της Τροιζήνος και να κυβερνηθή η Ελλάς κατ' αυτό, ή να προκηρυχθή από τούδε συνέλευσις· και επειδή το σύνταγμα αντέβαινε φανερά προς τας αρχάς της συνθήκης, η συγκάλεσις της συνελεύσεως εφαινέτο η μόνη θεραπεία· διά τον λόγον τούτον και επί τω σκοπώ τούτω έγγραψε τω πανελληνίω ο κυβερνήτης την 30 Οκτωβρίου, διατρίβων τότε εν Πόρω, δικαιολογών την μη μέχρι τούδε συγκάλεσιν της συνελεύσεως και προσκαλών αυτό να σκεφθή και ασχοληθή εις τα περί της εκλογής των πληρεξουσίων.

Νόμος εκλογής πληρεξουσίων δεν υπήρξεν επί της επαναστάσεως· αλλ' υπήρξεν εκλογής βουλευτών, και κατά τούτον ενηργούντο αι εκλογαί των κατά καιρούς πληρεξουσίων, διπλασιαζομένου του αριθμού. Επειδή δε επί της επαναστάσεως η κυβέρνηση ήτο δημοκρατική, πάσα εξουσία περί εκλογών αφίετο τω λαώ, και ουδεμία επέμβασις της κυβερνήσεως, ουδέ καν απλή επί των εκλογών επιστασία αυτής, επετρέπετο. Αλλ' ο κυβερνήτης, επί λόγω μεν να τακτοποιήση τα των εκλογών, επί σκοπώ δε να τας επιρρεάση, επέμενε να προεδρεύωνται τα εκλεκτικά συνέδρια υπό υπαλλήλων της κυβερνήσεως. Τα μέλη του πανελληνίου εδιχογνώμουν, και τα μεν ήσαν της γνώμης ταύτης, τα δε να προεδρεύωνται παρ' ενός των εκλογέων. Σφοδραί ήσαν αι συζητήσεις· επί τέλους υπερίσχυσεν η αντικυβερνητική γνώμη. Ανεφάνη και άλλο ζήτημα εν τω πανελληνίω· αν όλοι οι Έλληνες είχαν το δικαίωμα του ψηφοφορείν, ή μόνοι οι αυτόχθονες και οι κτηματίαι· και επειδή οι μη τοιούτοι εφαινέτο ότι συμφέρον είχαν να υποστηρίξωσι

την πολιτικήν του κυβερνήτου ως ελπίζοντες εις αυτόν, η πλειονοψηφία του πανελληνίου τους αφήρесе το δικαίωμα του ψηφοφορείν· αλλ' απέρριψεν ο κυβερνήτης την αγενή ταύτην και ιδιοτελή πράξιν επί λόγω ότι, υπάρχοντος περί εκλογής νόμου, αν και ατελούς και εσφαλμένου, μη εξαιρούντος τους περί ων ο λόγος, δεν εδύνατο να παραδεχθή άλλον, ως μη έχων δύναμιν του νομοθετείν, και μάλιστα προκειμένου περιορισμού του δικαιώματος του ψηφοφορείν. Αλλά δύναμιν τοιαύτην και είχε κατά το καταστατικόν ψήφισμα του πανελληνίου, και πολλάκις εξήσκησε, και επ' αυτή ταύτη τη περιστάσει ενομοθέτει, διότι το σχέδιόν του ετροποποιεί ενυπάρχοντα νόμον· εντεύθεν επήγασαν μεταξύ αυτού και του πανελληνίου δεύτεραι σφοδραί και βαρείαι διενέξεις γραπταί και προφορικάί. Η θέσις του κυβερνήτου απέβη μάλλον κρίσιμος έκτοτε μη έχοντος την πλειονοψηφίαν του πανελληνίου· διά τούτο απεφάσισε να δημοσιεύση άνευ της συμπράξεως αυτού το περί εκλογής νομοσχέδιόν του, να καλέση τους λαούς εις εκλογήν πληρεξουσίων κατά τους όρους αυτού, και να νομιμοποιήση τα ανομιμοποίητα υπό ιδίαν ευθύνην ενώπιον της συνελεύσεως. Αλλ' ο γραμματεύς της επικρατείας απειποιήθη την σύμπραξίν του και την προσυπογραφήν του επί λόγω, ότι ώφειλεν ο κυβερνήτης κατά τα νενομισμένα να εκδίδη τα νομοθετικά ψηφίσματά του επί των αναφορών του πανελληνίου, αι δε αναφοραί αύται ήσαν εναντίαι του σχεδίου του. Πολλής δε λογοτριβής επί του προκειμένου γενομένης, μη εισακουόμενος ο γραμματεύς έδωκε την παραίτησίν του. Ο κυβερνήτης ούτε την παραίτησιν εδέχθη, ούτε έπραξεν ό,τι εμελέτησεν· αλλ' ουδέν ήττον επιμένων εις τον σκοπόν του παρεδέχθη άλλον τρόπον, ως δήθεν νομιμώτερον· συνεπλήρωσε το πανελλήνιον διά προσθήκης εννέα μελών, και ούτως επλειονοψήφησε· μη αρκούμενος δε εις τούτο μετετόπισε και τους γραμματείς των τμημάτων του πανελληνίου και ανέδειξε πρώτους γραμματείς, του μεν των οικονομικών τον αδελφόν του Βιάρων, του δε των εσωτερικών τον Περρούκαν, του δε των πολεμικών τον Κωλέττην. Το βαρύ και αντιρρητικόν ύφος των εγγράφων του πανελληνίου τον επείραζε καιρίως. Εις αποφυγήν και τούτου εισήξεν αντί γραπτών προφορικάς κοινοποιήσεις διά του α' γραμματέως εκάστου τμήματος.

Κατά τους συνταγματικούς κανόνες νομοσχέδιον απορριφθέν δεν εισάγεται εκ νέου εις συζήτησιν, διαρκούσης της αυτής συνόδου· αλλ' ο κυβερνήτης, συμπληρώσας το πανελλήνιον, επανέφερεν αμέσως το νομοσχέδιόν του και το ενομιμοποίησε διά του τρόπου τούτου· κατέστησε δε και γραμματείαν της κυβερνήσεως επί των εξωτερικών, μετέθεσεν εις αυτήν τον και εκ νέου ένεκα του αντισυνταγματικού τούτου τρόπου απαρνηθέντα την προσυπογραφήν του γραμματέα της επικρατείας, εδημοσίευσεν την 4 μαρτίου το περί εκλογής ψήφισμα τη προσυπογραφή του διαδεχθέντος τον μετατεθέντα γραμματέα, ώρισεν ημέραν ενάρξεως της συνελεύσεως εν τη καθέδρα της κυβερνήσεως την 15 μαΐου, παρεδέχθη την προεδρίαν εκλογέως αντί υπαλλήλου της κυβερνήσεως, εσύστησεν υπό την προεδρίαν του υπουργικόν συμβούλιον υπό των τριών γραμματέων του πανελληνίου, του γραμματέως της επικρατείας και του επί των εξωτερικών, και εκάλεσε τους λαούς εις εκλογήν πληρεξουσίων.

1829

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Π'.

Διορισμός του Αυγουστίνου ως πληρεξουσίου τοποτηρητού του κυβερνήτου κατά την στερεάν Ελλάδα. — Πτώσις Αντιρρίου και Ναυπάκτου. — Αναχώρησις του Κιουταχή εξ Ηπείρου αναδειχθέντος αρχιβεζίρη. — Εξωτερική πολιτική και διαταγαί Αγγλίας περί λύσεως των αποκλεισμών των δυτικών παραλίων της στερεάς Ελλάδος. — Ανάκτησις Μεσολογγίου. — Τα μεταξύ κυβερνήτου και Γάλλων. — Επάνοδος εις Γαλλίαν των γαλλικών στρατευμάτων. — Δάνειον ενός εκατομμυρίου ρουβλίων παρά του αυτοκράτορος Νικολάου — Αγαθοεργήματα Αμερικανών.

ΑΝΕΦΕΡΑΜΕΝ ήδη ότι τα κατά την Ελλάδα εχθρικά στρατεύματα παρημελήθησαν υπό της οθωμανικής κυβερνήσεως εξ αιτίας του τουρκορωσσικού πολέμου και της αλληλομαχίας των Αλβανών· αλλά και τα ελληνικά δεν επεμελήθησαν ως έπρεπεν ουδ' αυτά υπό της ελληνικής. Ο κυβερνήτης εμέμφετο τον αρχιστράτηγον και τον στρατάρχην ως αναξίους της υψηλής θέσεώς των· ούτοι δ' εμέμφοντο εκείνον ως αίτιον της μικράς προόδου εν μέσω τόσων ευτυχών περιστάσεων, ως μη λαμβάνοντα την πρέπουσαν φροντίδα περί της αναγκαίας προμηθείας των στρατοπέδων· τον υπώπτευαν δε και ως υποκινούντα τα στρατόπεδα εις γογγυσμόν κατ' αυτών, όπως εύρη εύσημον πρόφασιν και δώση την γενικήν αρχηγίαν της στερεάς Ελλάδος τω υπερεπιθυμούντι αυτήν νεωτέρω αδελφώ του Αυγουστίνω. Τω όντι, την 23 Ιανουαρίου ο κυβερνήτης διώρισεν αυτόν πληρεξούσιον τοποτηρητήν του πολιτικόν και πολεμικόν επί των επαρχιών της στερεάς Ελλάδος και των εν αυταίς στρατοπέδων. Ο διορισμός ούτος, όπως και αν έγινεν, ωφέλησε, διότι και τα στρατεύματα εφάνησαν προθυμότερα υπό την αρχηγίαν του αδελφού του κυβερνήτου, ως δυναμένου και τους αγώνας των ν' ανταμείψη, και τας ελλείψεις του στρατοπέδου ευκόλως να θεραπεύση, και αι αιτήσεις αυτού προς τον αδελφόν του υπέρ της ευοδώσεως της εκστρατείας εισηκούοντο.

Φθάσας ο πληρεξούσιος ούτος εις τον κορινθιακόν κόλπον επί της υπό τον Μιαούλην φρεγάτας, Ελλάδος, ησχολήθη εις άλωσιν της Ναυπάκτου. Προς επιτυχίαν τούτου αναγκαίον εφάινετο να κυριευθή πρότερον το εν τη στομίω του κόλπου φρούριον του Αντιρρίου· η άλωσις δε αυτού εθεωρείτο εύκολος δι' ήν έπασχαν οι εν αυτώ παντελή σχεδόν σιτοδείαν. Επί τη ελπίδι ταύτη επλησίασαν την πρωίαν της 12 μαρτίου προς το φρούριον διά θαλάσσης μεν η Ελλάς και άλλα τινά πλοία, διά ξηράς δε η υπό τον Τσαβέλλαν χλιαρχία και το υπό τον Χατσή-Χρήστον ιππικόν. Η Ελλάς εκανονοβόλησε το φρούριον σφοδρώς την επιούσαν νύκτα, την δε επαύριον παρεδόθησαν οι εν αυτώ διά συνθήκης. Η πτώσις του φρουρίου τούτου ηνάγκασε, και η ακριβής διατήρησις της συνθήκης εθάρρυνε τους εν Ναυπάκτω να συνθηκολογήσωσι και αυτοί· ώστε την 18 απριλίου υψώθη κατά πρώτην φοράν διαρκούντος του αγώνος η ελληνική σημαία επί του φρουρίου εκείνου· οι δε εν αυτώ Τούρκοι εμβάντες εις ελληνικά πλοία ανεχώρησαν εις Πρέβεζαν, πιστώς πληρωθέντων των όρων της συνθήκης. Η άλωσις της Ναυπάκτου εστερέωσε τον αγώνα κατά την στερεάν Ελλάδα, και απήλπισεν όλους τους κατά την Δυτικήν Τούρκους, οίτινες εγκαταλιπόντες όσας κατείχαν εν αυτή θέσεις, εκτός των εν Μεσολογγίω και Ανατολικώ, ανεχώρησαν ανεπηρέαστοι εις Πρέβεζαν. Ηγανάκτει ο δραστήριος Κιουταχής, ο τόσον πιστώς και προθύμως υπηρετών την αυτοκρατορίαν του, βλέπων την βλάβην και ατιμίαν της, αλλ' ουδέν εδύνατο να ενεργήση διά την αθλίαν

κατάστασιν των πραγμάτων της Αλβανίας. Εν τούτοις διά την περί τα πολεμικά φήμην του ανεδείχθη αρχιβεζίρης, και κατέστη αρχηγός των δυνάμεων επί του τουρκορρωσικού πολέμου. Η αναχώρησις του ανδρός τούτου, γνώσιν έχοντος και των ανθρώπων και των πραγμάτων και των τόπων της Δυτικής Ελλάδος, θαυμαζομένου παρά πάντων και φόβον εμπνέοντος τοις πάσιν, απήλπισεν ολοτελώς τους εναπομείναντας εχθρούς.

Η δε ελευθέρωσις της Ναυπάκτου προητοίμασε την του Μεσολογγίου. Μετέβησαν εκεί τα περί την Ναυπάκτον ελληνικά στρατεύματα, και κατέπλευσε συγχρόνως και η Ελλάς φέρουσα τον πληρεξούσιον, όστις ελθών εις λόγους μετά των εν Μεσολογγίω και Ανατολικώ συνυπέγραψε συνθήκην την 2 μαΐου περί παραδόσεως των δύο τούτων πόλεων· αλλ' αφ' ού υπεγράφη και πριν ενεργηθή, η συνθήκη, ήλθεν ο Άγγλος μοίραρχος Σπένσερος επί της φρεγάτας, Μαδαγασκάρης, διατεταγμένος να λύση διά της βίας, αν δεν εισηκούετο, την θαλάσσιον πολιορκίαν. Εις πλήρη δε κατάληψιν των αιτίων, δι' ά έδωκεν η κυβέρνησίς του τοιαύτας διαταγάς, παρεισάγομεν ενταύθα τα της εξωτερικής πολιτικής μετά την από Ελλάδος αναχώρησιν των πρέσβων των τριών Δυνάμεων.

Ο πόλεμος της Ρωσσίας κατά της Τουρκίας δεν προώδευσε το παρελθόν έτος όσον ηλπίζετο, αλλά μεγάλως προώδευσε το ενεστώς. Στρατεύματα εν Ευρώπη υπό τους οφθαλμούς του αυτοκράτορος Νικολάου, στρατεύματα εν Ασία, στόλοι κατά τον Βόσπορον και τον Ελλήσποντον, τοσαύται και τοιαύται δυνάμεις πολλαχόθεν κινούμεναι εφάινοντο ότι έμελλαν να καταστρέψωσιν εντός ολίγου την οθωμανικήν αυτοκρατορίαν. Βλέπουσαι αι φίλαι της Πύλης αυλαί τον μέγαν τούτον κίνδυνον, και μη δυνάμεναι να στήσωσιν έμπροσθεν αυτής την αιγίδα των, ηγωνίζοντο αδιακόπως να λύσωσι το ελληνικόν ζήτημα, διότι, τούτου λυθέντος, έπαυεν ο πόλεμος, όχι διότι εκινήθη εξ αιτίας ή εις λύσιν αυτού, αλλά διότι η μωρά πολιτική της Πύλης ως προς την Ρωσσίαν και η αυθάδης γλώσσα της, η προκαλέσασα τον πόλεμον, προήλθαν εξ αυτού. Η Πύλη δεν αντέλεγεν εις όσα δι' εαυτήν απήτει η Ρωσσία, διότι δεν απήτει ειμή όσα διελάμβαναν αι συνθήκαι.

Η δε Αγγλία, η προ παντός άλλου σπουδάζουσα να συνδέση εκ νέου τας προς την Πύλην σχέσεις της, δεν έπαυεν επιθυμούσα την εις Κωνσταντινούπολιν επάνοδον των πρέσβων. Κηρυχθέντος δε του πολέμου, εξέφρασε σφοδρότερον την επιθυμίαν ταύτην, διότι ενόμιζεν, ότι η επάνοδος αυτών εδύνατο να συντελέση εις ταχύτεραν παύσιν του πολέμου. Η Γαλλία, αντιτείνασα κατ' αρχάς, εδέχθη επί τέλους την γνώμην της Αγγλίας· αλλά δυσσυμβίβαστα ήσαν ως προς την επάνοδον των πρέσβων τα της Ρωσσίας. Εξ αιτίας του επικρατούντος πολέμου ούτε η Πύλη εδέχετο Ρώσσον αντιπρόσωπον, ούτε η Ρωσσία έστελλεν· αλλ' εξ αιτίας της συμμαχίας τοιούτος αντιπρόσωπος ήτον αναγκαίος. Προς εξομαλισμόν δε της δυσκολίας ταύτης επρόβαλαν αι δύο αυλαί να συγκατατεθή η της Πετρούπολεως ίνα διαπραγματευθώσιν εν Κωνσταντινουπόλει οι πρέσβεις των δύο αυλών τα περί της Ελλάδος εν ονόματι των τριών. Δεν ενέκρινε την πρότασιν ταύτην η Ρωσσία, αλλά δεν την απέρριψεν εξ αιτίας της επιμονής των δύο αυλών· απήτησεν όμως να ορισθώσι προηγουμένως παρά των τριών αυλών όσα έμελλαν αι δύο να διαπραγματευθώσι περί Ελλάδος άνευ αυτής, αλλ' εν ονόματι και αυτής. Αόριστα ήσαν, ως είρηται, τα των πλείστων όρων της υπέρ Ελλάδος συνθήκης, και ασύμφωνοι προς αλλήλας αι Δυνάμεις, κυρίως δε ως προς την οροθεσίαν· η Γαλλία και η Ρωσσία επέμεναν εις την επί της ξηράς οροθετικήν γραμμήν την μεταξύ των κόλπων της Άρτης και του Βώλου, όπως

την εχάραξαν οι εν Πόρω πρέσβεις· αλλ' η Αγγλία την περιώριζε και ήδη ως και πριν εις τον κορινθιακόν ισθμόν· επί τέλους παρεδέχθη την χαραχθείσαν εν Πόρω, αλλ' όχι ως οριστικήν. Συμβιβασθέντες οι σύμμαχοι ως προς τον όρον τούτον εδέχθησαν ομοφώνως και τους λοιπούς, όπως εκανονίσθησαν εν Πόρω, προσθέσαντες καί τινας άλλους συμπληρωτικούς περί του τρόπου της εκλογής της Αρχής, περί της εις Κωνσταντινούπολιν επανόδου των δύο πρέσβων, περί αμνηστίας και μεταναστεύσεως, περί αμοιβαίας ασφαλείας της Πύλης και της Ελλάδος υπό την εγγύησιν αυτών, περί διατηρήσεως παρά της Πύλης της πραγματικώς ενυπαρχούσης ανακωχής, περί παύσεως πάσης εχθροπραξίας των Ελλήνων και περί ανακλήσεως εις Πελοπόννησον όλων των επί της στερεάς ελληνικών στρατευμάτων. Τούτων ούτω συμβιβασθέντων, συνυπέγραψαν την 10 μαρτίου πράξιν περιέχουσαν τους ανωτέρω όρους, αλλ' όχι ως αναλλοιώτους, και διέταξαν τους πρέσβεις των δύο αυλών να επανέλθωσιν εις Κωνσταντινούπολιν ως αντιπροσωπεύοντες και τας τρεις.

Μόνη η Αγγλία εκοινοποίησεν επισήμως την πράξιν της 10 μαρτίου τω κυβερνήτη της Ελλάδος, απαιτούσα την παύσιν πάσης εχθροπραξίας επί της στερεάς Ελλάδος και την εντός του ισθμού ανάκλησιν των πέραν αυτού ελληνικών στρατευμάτων· αλλ' ευλόγως και ευσχήμως απειποιήθη ο κυβερνήτης την διττήν ταύτην απαίτησιν. Ερμηνεύουσα δε η Αγγλία το πνεύμα του όρου της παύσεως πάσης εχθροπραξίας, προσαπήτησε και την λύσιν των θαλασσιών αποκλεισμών των δυτικών παραλίων της στερεάς Ελλάδος· απήτησε δε την περί ης ο λόγος λύσιν εν ονόματι όλης της συμμαχίας. Ηπόρησαν η Γαλλία και η Ρωσσία, και εξέφρασαν την δυσαρέσκειάν των μαθούσαι, ότι εν ονόματι αυτών απήτησε τούτο η Δύναμις εκείνη, εν ώ λόγος δεν εγένετο επί συμβουλίου· ωμολόγησεν η Αγγλία, ότι κατά λάθος εγένετο χρήσις του ονόματος όλης της συμμαχίας, αλλ' επέμεινεν ουδέν ήττον εν τω ιδίω ονόματι, και διέταξε την κατά την Ελλάδα ναυτικήν δύναμίν της να ενεργήση τα εις πραγματοποιήσιν του όρου τούτου, θελλούσης ή μη της ελληνικής κυβερνήσεως. Προς εκπλήρωσιν δε της διαταγής ταύτης ο μεν αρμοστής των ιονίων νήσων έγγραψε τα δέοντα τω αρχιστρατήγω, ο δε κατά το Ιόνιον πέλαγος μοίραρχος, Σπένσερος, παρήγγειλε τω κατά τον αμβρακικόν κόλπον μοιράρχω Κριμεζί να λύση αμέσως την θαλάσσιον εκείνων των μερών πολιορκίαν· αφίχθη δε και αυτοπροσώπως εις τον λιμένα του Μεσολογγίου και απήτησε παρά του ναυάρχου Μιαούλη και του πληρεξουσίου τοποτηρητού την λύσιν του αποκλεισμού του Μεσολογγίου επί απειλή βίας, αν δεν εισηκούετο. Μίαν ημέραν προ της αφίξεώς του υπεγράφη η περί παραδόσεως της πόλεως εκείνης και του Ανατολικού συνθήκη. Η περίστασις ήτο κρισιμότατη, διότι, αν εισεκομίζοντο τροφαί, η φρουρά δεν θα παραδίδετο. Καλή τύχη ο Σπένσερος εσεβάσθη την συνθήκην, και ούτως ελευθερώθησαν αι δύο εκείνοι πόλεις αναίμωτί.

Αν δε και το περί ου ο λόγος πρωτόκολλον υπεγράφη τον μάρτιον, δεν εκοινοποιήθη τη ελληνική κυβερνήσει ει μη τον μάιον. Ιδού δε η αιτία. Ουδεμία των Δυνάμεων επίστευεν, ότι εδύναντο οι Έλληνες να κατορθώσωσι τι γενναίον επί της στερεάς Ελλάδος· η δε Γαλλία και η Ρωσσία δεν δυσηρεστούντο αν τοιούτον τι κατωρθούτο, ως θέλουσαι την πέραν του ισθμού έκτασιν των ορίων του νέου κράτους, και δεν εφρόντισαν περί της ταχείας κοινοποιήσεως του πρωτοκόλλου. Αλλ' η Αγγλία, η επιθυμούσα την στένωσιν της νέας ελληνικής επικρατείας, μαθούσα παρ' ελπίδα την πτώσιν Βονίτσης και Αντιρρίου, και προβλέπουσα εντεύθεν την πτώσιν Ναυπάκτου και Μεσολογγίου, ό εστι την

απελευθέρωσιν όλης της Ανατολικής και Δυτικής Ελλάδος προς ανατροπήν του σχεδίου της, έσπευσε να εμποδίση αφ' εαυτής, επί τη βάσει του ρηθέντος πρωτοκόλλου, τας προόδους των Ελλήνων διά της λύσεως των αποκλεισμών. Τω όντι το μόνον όπλον των Ελλήνων κατά των Τούρκων ήτον η πείνα, και αν αφηρείτο διά της λύσεως των πολιορκιών, δεν κατωρθούτο ό,τι κατωρθώθη· αλλά καλή τύχη, παρεμβάσα η Αγγλία βραδέως διά την ανωτέρω αιτίαν, δεν εδυνήθη να εμποδίση ούτε της Ναυπάκτου ούτε του Μεσολογγίου την παράδοσιν.

Την δε ανάκτησιν του Μεσολογγίου μαθούσα ή Ελλάς εσκίρτησεν όλη, και ο κυβερνήτης ετέλεσε πάνδημον εορτήν εν Αιγίνη και διεκήρυξε τα εξής.

«Ηυδόκησεν ο Κύριος και επί των τειχών του Μεσολογγίου κυματίζει πάλιν η σημαία του Σταυρού. Εις τα τείχη της πόλεως του Μεσολογγίου κείνται τα οστά των γενναίων εκείνων ανδρών, οίτινες προμαχόμενοι αυτής έπεσαν ενδόξως.

«Το πρώτιστον των χρεών μας, το οποίον οφείλομεν να αποδώσωμεν εις την μνήμην των αιδιίμων εκείνων μαρτύρων, είναι το να προσφέρωμεν επί του θυσιαστηρίου του Υψίστου τας υπέρ αναπαύσεως των ψυχών αυτών ενθέρμους ευχάς μας. Το χρέος τούτο αφ' ού αποδώσωμεν, έχομεν και άλλο όχι ολιγώτερον ιερόν να εκπληρώσωμεν· έχομεν χρέος να συλλέξωμεν μετ' ευλαβείας τα σεβάσμια αυτών λείψανα, και να τα καταθέσωμεν εις τι μνημείον, όπου η πατρίς ν' αποδίδη κατ' έτος τον φόρον της ευγνωμοσύνης της εις την κόνιν των ανδρών εκείνων, οι οποίοι εμαρτύρησαν ηρωικώς υπέρ του ιερού αγώνος αυτής.

«Η κυβέρνησις διερμηνεύουσα τα αισθήματα των Ελλήνων υπερποθούντων να εκπληρώσωσι τα τοιαύτα χρέη των διατάττει.

«Αον. Την ιδίαν ημέραν καθ' ήν θέλει εγκαινιασθή η πρώτη εκκλησία, η οποία επισκευάζεται ήδη εις Μεσολόγγι, να ιεουργήση ο μητροπολίτης διά να δεηθή υπέρ αναπαύσεως των ψυχών των ηρωικών προμάχων της πόλεως του Μεσολογγίου.

«Βον. Ο πληρεξούσιος τοποτηρητής να διορίση επιτροπήν συγκειμένην από άνδρας του ιερού κλήρου ως και από πολεμικούς και πολιτικούς αξιωματικούς, ήτις οφείλει να λάβη ταναγκαία μέτρα διά να ενεργηθώσι τα εφεξής.

«1ον. Να συνταχθή κατάλογος των εκκλησιαστικών, αξιωματικών, στρατιωτών, πολιτικών υπουργών ή απλών πολιτών, οίτινες έπεσαν ως θύματα της πολιορκίας του Μεσολογγίου κατά το 1822, 1823, 1825, και 1826.

«2ον. Να συλλεχθώσι τα νεκρά αυτών λείψανα και να προσδιορισθή ο τόπος, όπου πρέπει να εναποτεθούν.»

«3ον. Ο κυβερνήτης θέλει υπάγει αυτοπροσώπως εις Μεσολόγγι διά να παρευρεθή εις την μεγάλην επικήδειον πομπήν την εσομένην προς μετακόμισιν των οστέων αυτών εις το μέρος εκείνο, όπου θα ανεγερθή μνημείον αφοσιούμενον από το έθνος εις την μνήμην των

γενναίων εν Μεσολογγίω υπερασπιστών του Σταυρού.»

«Η κυβέρνησις θέλει εκδώσει πρόγραμμα προσκαλούσα δι' αυτού τους ομογενείς αρχιτέκτονας και λιθοξόους να στείλωσιν εις αυτήν εντός ενός έτους σχέδια και πρωτότυπα διά το μνημείον, περί ου ο λόγος». Είδαμεν, ότι η αγγλική κυβέρνησις εφέρετο δυσμενώς προς τον κυβερνήτην. Ψυχρώς και αδιαφόρως ήρχισε να φέρεται προς αυτόν μετ' ολίγον και η Γαλλία διά τους εξής λόγους.

Καθ' άς ημέρας κατεγίνετο ο κυβερνήτης εις τα της συνελεύσεως, επανήλθεν εις Ελλάδα ο συνταγματάρχης Φαβιέρος εκ της Γαλλίας, όπου υπήγεν επ' αδεία. Τον φιλέλληνα τούτον τον αφιλοκερδώς αγωνισθέντα και πολλά παθόντα υπέρ Ελλάδος συνίστα σπουδαίως το γαλλικόν υπουργείον ως τον ικανώτερον ν' ασχοληθή εις οργανισμόν και αύξησιν των τακτικών στρατευμάτων· υπέσχετο δε ν' αναδεχθή μέχρι τινός την προς τούτο απαιτουμένην δαπάνην. Αλλ' ο κυβερνήτης, αδίκως υποπτεύων την φιλελληνικόν πολιτικήν της Γαλλίας, μηδ' ευνοών τον Φαβιέρον, δεν εδέχθη την περί ης ο λόγος πρότασιν. Δυσηρεστήθη η Γαλλία, διέκοψε την τακτικήν χορηγίαν εκατομμυρίου φράγκων κατά μήνα, και μόλις μετά επανειλημμένας παρακλήσεις του κυβερνήτου εχορήγησε τον απρίλιον έν εκατομμύριον, αλλά το ήμισυ εις εμψύχωσιν ρητώς της γεωργίας κατά την Πελοπόννησον· ανεδέχθη δε να στέλλει κατά μήνα και εις το εξής 100,000 αντί των 500,000 εις χρήσιν του τακτικού. Αλλ' οποίοι και αν ήσαν οι φόβοι του κυβερνήτου ως προς την πολιτικήν της Γαλλίας, οποία και αν ήτον η προς τους Γάλλους διά τας φιλελευθέρους αρχάς των δυσμενής διάθεσις του, επειδή εβοηθείτο η Ελλάς πολυειδώς και αφιλοκερδώς εκείθεν, ώφειλε να φέρεται περιποιητικώς προς τους εν Ελλάδι καταβάντας Γάλλους· αλλ' επολιτεύθη προς αυτούς τόσοσιν κακώς, ώστε εφείλκυσε το μίσος και την κατακραυγήν όλων· αισθανθείς δ' επί τέλους ότι κακώς έπραξεν, απέστειλε προς θεραπείαν του κακού εις Νεόκαστρον τον Μιαούλην επί της Ελλάδος προς χαιρετισμόν του αρχηγού του στρατού εν ονόματι της κυβερνήσεως και του έθνους. Η αποστολή αύτη εξιλέωσε τον Μαιζώνα· μετ' ολίγας ημέρας ανεχώρησε και αυτός ο κυβερνήτης εις έντευξίν του, και διά των προς αυτόν και τον στρατόν περιποιητικών του τρόπων εκέρδισε την εμπιστοσύνην των.

Τα δε γαλλικά στρατεύματα, αφ' ού ετελείωσαν ευτυχώς το έργον των εντός της Πελοποννήσου, η δ' εκείθεν του ισθμού έξοδος των απηγορεύθη, ανεχώρησαν εις Γαλλίαν, εκτός τινων παρατεινάντων κατ' αίτησιν της ελληνικής κυβερνήσεως την εν Ελλάδι διαμονήν των· άφησαν δ' επί της επελεύσεώς των εις χρήσιν της Ελλάδος πάμπολλα στρατιωτικά εφόδια. Ο δε Μαιζών επισκεφθείς την Πελοπόννησον μέχρι του ισθμού, και τας νήσους Αιγίνης, Ύδρας και Σπετσών, φιλοφρονούμενος και τιμώμενος καθ' όλην την περιοδείαν του, απέπλευσε και αυτός επί της Διδούς την 8 μαΐου.

Γενναία η ιδέα, ην συνέλαβε Κάρολος ο Γ, αποστείλας στρατεύματα εις Ελλάδα, και γενναίως την επραγματοποίησε. Θερμή και πάσης καθαρεύουσα ιδιωφελείας επιθυμία να ίδη αναξιοπαθούντα λαόν απαλλαγμένων των δεινών εξολοθρευτικού πολέμου τω ενέπνευσε την ιδέαν ταύτην· «Δεν ανέχομαι», είπε προς τον Γεώργιον Κάννιγγα, «να βλέπω εν αδιαφορία τους ομοθρήσκους μου Έλληνας εξολοθρευμένους υπό των Τούρκων και των Αιγυπτίων^ είμαι αποφασισμένος να ενεργήσω παν ό,τι αναγκαίον εις εμπόδιον τόσοσιν

αξιοθρηνήτου καταστροφής» (α)· μηδενός δε των εις τούτο συντελούντων φεισθείς έφερεν εντός ολίγου εις αίσιον τέλος ό,τι επεθύμει επευφημώντος του γαλλικού λαού. Δεν ηρκέσθη εις τούτο· ενίσχυσε διά πλουσίων δωρεών την παραλυθείσαν τακτικήν δύναμιν της Ελλάδος, εζωποίησε την νεκρωθείσαν γεωργίαν, και εν της μεγαλοφρόνι φιλανθρωπία του απέστειλεν αξιωματικούς και λύτρα εις απελευθέρωσιν των εις Αίγυπτον δουλαγωγηθέντων Ελλήνων. Επήφισε μετ' ολίγον η εθνική συνέλευσις ανέγερσιν μνημείου εν Πεταλιδίω, όπου απέβη ο αγαθοποιός στρατός του. Το μνημείον δεν ανηγέρθη εισέτι, αλλά μνημεία έμφυχα θαυμασμού και ευγνωμοσύνης είναι εισαεί οι νόες και αι καρδιαί των Ελλήνων.

Εν τούτοις, χάρις εις την άοκνον επιμέλειαν του κυβερνήτου, η ανέγερσις της Πελοποννήσου εν μέσω των ερειπίων της προώδευεν, η γεωργία ευτύχει, και αι πρόσοδοί της ετετραπλασιάσθησαν. Ηύξησε τους εθνικούς πόρους και δάνειον ενός εκατομμυρίου ρουβλίων παρά του αυτοκράτορος Νικολάου· αι δε αδιάκοποι συνεισφοραί των φιλελευθέρων λαών της Αμερικής εγένοντο ωφελιμώτεραι, διότι, ασχολούσαι εις δημόσια έργα τους αέργους και απόρους και ωφελούσαι αυτούς, ωφέλουν και την κοινωνίαν. Κατ' εκείνον τον καιρόν ο πλήρης φιλελληνικού και φιλανθρώπου ζήλου ιατρός Χάος Αμερικανός, ο δεχόμενος και διανέμων τας πλείστας των συνεισφορών τούτων, αφ' ού συνέτρεξε δι' αυτών προς καλλωπισμόν της Αιγίνης και ευκολίαν των εν αυτή εμπορευομένων διά κατασκευής προκυμαίας, επεχείρησε να συνοικήση επί του ισθμού της Κορίνθου ενδεείς οικογενείας χορηγών αυταίς κατοικίας, βόας, σπόρον και άροτρα· εχάρισεν επί τω σκοπώ τούτω και η ελληνική κυβέρνησις πεντακισχιλίων στρεμμάτων χέρσον γην. Τοιαύτη ήτον η υλική βελτίωσις της Ελλάδος επί των παραμονών της εθνικής συνελεύσεως.

1829

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΑ'.

Περιοδεία του κυβερνήτου εν Πελοποννήσω — Τροπολογία του περι εκλογής νόμου — Αντιπροσωπία των επαρχιών επ' ονόματι του κυβερνήτου — Συγκρότησις της εν Άργει δ' εθνικής συνελεύσεως και πράξεις αυτής.

Μάρτιος ΦΟΒΟΥΜΕΝΟΣ ο κυβερνήτης μη υπερισχύση η αντιπολίτευσις επί των εκλογών, απεφάσισε να περιοδεύση την Πελοπόννησον εις έλκυσιν των λαών, και μεσούντος μαρτίου ανεχώρησεν εκ της καθέδρας της κυβερνήσεως· διατρίψας δε ολίγας ημέρας εν Ναυπλίω, διέβη δι' Άργους, Τριπολιτσάς, Καρυταίνης, Λεονταρίου, Φουρτσάλας, Καλαμάτας και Νησίου εις Μοθώνην, διήλθε τας δυτικές επαρχίας της Πελοποννήσου, επεσκέφθη τας Πάτρας, και διεβιβάσθη παρά την Ναύπακτον, καθ' όν καιρόν διεπραγματεύετο η παράδοσις της· εκείθεν απέβη εις Βοστίσαν, ανέβη εις μέγα Σπήλαιον, όπου επάσχασεν, επεσκέφθη Καλάβρυτα και Κόρινθον, επανήλθεν εις Ναύπλιον και την 23 εις Αίγιναν· χαράς δε και παρηγορίας επλήρωσε τας καρδίας των κατοίκων των μερών, όθεν διήλθεν. Η ανόρθωσις των ερειπίων, η εγκαθίδρυσις στοιχειωδών σχολείων και η εμψύχωσις της φιλοπονίας ήσαν το σύνηθες θέμα των λόγων του. Οι λαοί, απολαμβάνοντες

μετά την έλευσίν του ευνομίαν και ασφάλειαν, ενθουσιάσθησαν υπέρ αυτού και τον εθεώρουν ως φιλόστοργον πατέρα. Οι δε κατά τας επαρχίας υπάλληλοι της κυβερνήσεως, είτε ζήλω υπερβάλλοντι φερόμενοι, είτε άλλοθεν υποκινούμενοι, υπηγόρευσαν να μη σταλώσι πληρεξούσιοι εις την συνέλευσιν, αλλά να δοθή τω κυβερνήτη πάσα πληρεξουσιότης· πρώτη δε η επαρχία του Άργους τον ανέδειξε πληρεξούσιόν της. Ο κυβερνήτης, προς τον εκοινοποιήθει η εκλογή του επισήμως, εισώπησεν· ως δείγμα αποδοχής εξελήφθη η σιωπή του, και πολλαί επαρχίαι της Πελοποννήσου εμμήθησαν το παράδειγμα του Άργους. Την αυτήν σιωπήν ετήρησεν ο κυβερνήτης και τότε. Εμμήθησαν το παράδειγμα καί τινες νήσοι του Αιγαίου· η αυτή σιωπή και τότε. Τοιαύτη διαγωγή έδωκεν αφορμήν να πιστεύσωσι πολλοί ότι η χειρ αυτού υπεκίνει ταύτα. Αλλ' αι περί των ο λόγος πληρεξουσιότητες ήσαν φανεραί παραβάσεις του περί εκλογής νόμου, και η αντιπολίτευσις δικαίως κατεβόα.

Ο δε κυβερνήτης, ο συγκαλών την συνέλευσιν επί σκοπώ να παγιώση την διά την αυθαίρετόν της φύσιν κλονιζομένην κυβέρνησίν του, εδίσταζε μέχρι τινός περί του πρακτέου· επί τέλους συγκαλέσας εν τη κατοικία του την 14 μαΐου τα μέλη του πανελληνίου και τους γραμματείς, τον της επικρατείας και τον επί των εξωτερικών, τοις είπεν, ότι η ρητή ημέρα της συγκροτήσεως της συνελεύσεως επέστη, και οι πληρεξούσιοι των επαρχιών δεν συνήλθαν, ότι άτοποι ήσαν αι επ' ονόματι αυτού εκλογαί, και έπταισε κατά τούτο το πανελλήνιον, διότι, αν εδέχετο την πρότασίν του να εφυρεύωσι τα της εκλογής οι έκτακτοι επίτροποι ή οι διοικηταί, θα εμποδίζετο τοιαύτη εκλογή ως παρά τον νόμον· ανάγκη δε ήτο να εφορεύωσιν οι υπάλληλοί του τας εκλογάς προς αποφυγήν τοιούτων ατοπημάτων και να συνέλθωσιν οι πληρεξούσιοι όσον τάχιον. Συνήνεσε το πανελλήνιον δεχόμενον τα πάντα μετά την τελευταίαν προσθήκην μελών, και την μεθαύριον απειποιήθη επισήμως ο κυβερνήτης τας επί τω ονόματι αυτού εκλογάς, παρέτεινε την συγκρότησιν της συνελεύσεως εις την 25 Ιουνίου, ώρισε τόπον των συνεδριάσεων το Άργος, και ετροπολόγησε τα περί εκλογής συναινέσει του πανελληνίου, εισάξας δύο ουσιώδεις καινοτομίας, την παρέμβασιν των υπαλλήλων του υπό το πρόσχημα της ευταξίας και της νομιμότητος, και την άμεσον και κατ' ευθείαν παρά του λαού εκλογήν πληρεξουσίου· και αύτη μεν η καινοτομία ήτον επαινετή, διότι δι' αυτής μάλλον ή διά της άλλης εκλογής εκφράζεται ειλικρινέστερον η ελευθέρα θέλησις του λαού· αλλ' η παρέμβασις των υπαλλήλων επροξένησε μέγα δεινόν. Ο κυβερνήτης, αν και εφοβείτο μη υπερισχύσωσιν οι εναντίοι του, δεν έκρινε πολιτικόν να τους αποκλείση της συνελεύσεως, αλλ' επενόησεν άλλον τρόπον όπως τους μεταχειρισθή εκόντας άκοντας όργανά του· ενεργησε διά των υπαλλήλων του να υποχρεωθώσιν εγγράφως παρά των εντολέων ίνα βαδίσωσιν επί της συνελεύσεως την οδόν αυτού· και το επινόημα τούτο, μεταμόρφωσις της επ' ονόματι αυτού πληρεξουσιότητος, επέτυχε· συμπαρελήφθησαν δε υπό την αυτήν κατηγορίαν καί τινες του κυβερνητικού κόμματος διά το ευσχημότερον. Υπό τοιαύτην εν γένει μεμπτήν και πρωτοφανή εν Ελλάδι αντιπροσωπίαν συνεκροτήθη η εν Άργει δ' των Ελλήνων συνέλευσις. Μέγας δε γογγυσμός επήλθεν ένεκα τούτου, και ο εις των δύο αντιπροσώπων του Μεσολογγίου, ο πρώην γραμματεύς της επικρατείας και νυν επί των εξωτερικών, απέρριψε την τοιαύτην αντιπροσωπίαν, και διά γραπτής μαρτυρίας των εντολέων του απέδειξε προς τον κυβερνήτην, ότι παρά την προαίρεσιν αυτών και κατ'

επίμονον απαίτησιν του διοικητού εδόθη η εντολή αυτή· αλλ' ουδείς των υπό την αυτήν κατηγορίαν ομοφρόνων πληρεξουσίων τον εμιμήθη.

Ο δε κυβερνήτης μηδέ την τοιαύτην αντιπροσωπίαν θεωρών αποχρώσαν εις επιτυχίαν του σκοπού του, απηγόρευσε την εις την πόλιν του Άργους είσοδον των απλών πολιτών, επί λόγω ελλείψεως κατοικιών, εσύστησε την φρουράν της συνελεύσεως όπως ήθελε, και διώρισεν εις εξέλεξιν των εκλογικών εγγράφων ους των πληρεξουσίων ενέκρινε. Διεκρίνοντο διά την προς τον κυβερνήτην απέχθειαν οι της Ύδρας και ο των Καλαβύτων Ζαήμης· αλλ' ο κυβερνήτης τους μεν υδραίους αφώπλισεν επί τη κενή ελπίδι των αποζημιώσεων διά της επί συνελεύσεως παντοδυνάμου ενεργείας του, τον δε Ζαήμην εδέσμευσε διά της υπό τους απρεπείς όρους δοθείσης αυτώ αντιπροσωπίας. Τούτων ούτω διατεθέντων, έπαυσε πάσα εν τη συνελεύσει αντιπολίτευσις.

Προ της ενάρξεως δε των τακτικών εργασιών της, πρώτοι οι Πελοποννήσιοι πληρεξούσιοι, υποκινηθέντες παρά των περί τον κυβερνήτην, έστειλαν ομοφώνως ευχαριστήριον προς αυτόν εξ ονόματος των λαών, ους αντεπροσώπευαν, δι' όσα καλά η συνετή διοίκησίς του τοις επροξένησε· τον παρεκάλουν δε να τους χειραγωγήση και εις τας επί συνελεύσεως σπουδαίας εργασίας των. Παρόμοιον ευχαριστήριον υπέγραψαν ακολούθως και ο Στερεοελλαδίται, και μετ' αυτούς οι Αιγαιοπελαγίται.

Προς τα μεσημβρινά άκρα της πόλεως του Άργους, εντός του παλαιού αμφιθεάτρου, κατεσκευάσθη ξυλίνη σκηνή διά τας συνεδριάσεις.

Ιούλιος Την 11 Ιουλίου συνήχθησαν οι πληρεξούσιοι εις τον ναόν της Παναγίας, όπου παρόντος και του κυβερνήτου εψάλη η ακολουθία, ωρκίσθησαν οι πληρεξούσιοι τον συνήθη όρκον, και μετέβησαν υπό την σκηνήν, όπου καθήσας ο κυβερνήτης εκ δεξιών του προέδρου, είπεν ολίγας λέξεις προεισαγωγικάς, και μετά ταύτα, αναστάς ο γραμματεύς της επικρατείας, ανέγνωσε κατά διαταγήν του κυβερνήτου έκθεσιν των πράξεων αυτού εξ ότου έμαθεν εν τη αλλοδαπή τον διορισμόν του μέχρι της ημέρας εκείνης. Μετά την συνεδρίασιν ταύτην η συνέλευσις ησυχολήθη εις την σύστασιν του γραφείου της υπό την τακτικήν προεδρίαν του ως γεροντοτέρου κατ' αρχάς προεδρεύοντος Σισίνη, και εσύστησε δύο επιτροπάς, την μεν πενταμελή επί των αναφορών, την δε επταμελή διά την ανταπόκρισιν της συνελεύσεως και του κυβερνήτου· εκάλεσε δε την επιτροπήν ταύτην επιτροπήν της συνελεύσεως· είχε και ο κυβερνήτης συστήσει προ της ενάρξεως των εργασιών αυτής, ως ειρήται, άλλην ενδεκαμελή εκ πληρεξουσίων προς εξέλεξιν των εκλογικών εγγράφων, ώστε η συνέλευσις είχε τρεις διαρκείς επιτροπάς. Την δε 16 παρέστη ο επί των εξωτερικών γραμματεύς, και εκθέσας τα εξωτερικά, και αναγνώσας διαφόρους των πρέσβειων των συμμάχων και του κυβερνήτου προς αλλήλους διακοινώσεις είπεν επί τέλους, ότι απέκειτο εις την συνέλευσιν να βουλευθή περί των περαιτέρω. Την δε επιούσαν παρέστη ο γραμματεύς της επικρατείας και έθεσεν υπ' όψιν της συνελεύσεως την νομιμοποιούσαν το σύστημα της προσωρινής κυβερνήσεως πράξιν της βουλής, και ψηφίσματα του κυβερνήτου περί των διαφόρων κλάδων της υπηρεσίας δώσας τας απαιτουμένας περί αυτών διασαφήσεις. Την 18 ετέθησαν υπ' όψιν της συνελεύσεως τα της τραπέζης, οι λογαριασμοί του φροντιστηρίου και της

οικονομίας, ο προϋπολογισμός ενός έτους, και σχέδιον περί λύσεως του εξωτερικού δανείου. Την 19 ανεγνώσθησαν αναφοράι περί της στρατιωτικής και ναυτικής υπηρεσίας, και περί όσων εισεπράχθησαν εξ αρχής της πρώτης κυβερνητικής περιόδου μέχρι τέλους της διοικητικής επιτροπής. Αφ' ού δε εκοινοποιήθησαν ταύτα πάντα, η συνέλευσις εξέδωκε δεκατρία ψηφίσματα· και διά μεν του α', εγκρίνουσα ην εβάδισεν ο κυβερνήτης οδόν ως προς τα εξωτερικά, τω έδωκεν εξουσίαν να διαπραγματευθή, και εις το εξής τα περί της αναπτύξεως και εφαρμογής την συνθήκης της 24 Ιουνίου, αλλ' υπό τινας όρους και υπό την επικύρωσιν των πληρεξουσίων αντιπροσώπων του έθνους.

Διά δε του β' παρεδέχθη όσα έπραξεν η βουλή εις νομιμοποίησιν του διοικητικού συστήματος του κυβερνήτου, και το ετροπολόγησε διά το μέλλον αντικαταστήσασα το πανελλήνιον δι' εικοσιεπταμελούς γερουσίας, κατ' εκλογήν του κυβερνήτου τα μεν εικοσιέν μέλη επί καταλόγου υποψηφίων της συνελεύσεως, εκάστου των πληρεξουσίων προβάλλοντος αυτώ κατ' ιδίαν τρεις υποψηφίους (α), τα δε λοιπά έξ κατά πλήρη αρέσκειαν αυτού του κυβερνήτου· ωρίσθη δε η μεν γερουσία να γνωμοδοτή εφ' όλων των μη διοικητικών ψηφισμάτων, αλλά να μη υπόκειται ο κυβερνήτης εις την γνωμοδοτήσιν ει μη ως προς τα του δημοσίου πλούτου και εν γένει τα οικονομικά, τα δε της δικαστικής και πάσης άλλης υπηρεσίας να μείνωσι προσωρινώς όπως ήσαν, δυναμένης όμως της κυβερνήσεως να παρεισάγη όσας τροπολογίας την εδίδασκεν η πείρα, ό εστι να τα μεταβάλη κατά το δοκούν· να διατάξη δε εν καιρώ οριστικώς τα δικαστικά, διοριζομένων διά βίου των δικαστών. Επρονόησε το αυτό ψήφισμα και περί του είδους της εν καιρώ σταθεράς κυβερνήσεως της Ελλάδος, και διέταξε την προσωρινήν κυβέρνησιν να εργασθή, συμπραττούσης και της γερουσίας, εις την προπαρασκευήν των θεμελιωδών νόμων, καθ' άς έθεσαν βάσεις αι της Επιδάουρου, του Άργους και της Τροιζήνος συνελεύσεις, και τα μεν καθήκοντα του νομοτελεστικού να ορισθώσι κατά το υπαγορεύσαν τας εν Τροιζήνι πράξεις πνεύμα τροπολογούμενα και κατά την έννοιαν της συνθήκης των τριών αυλών, η δε γερουσία διηρημένη εις δύο βουλευτήρια να ενεργή τα της νομοθετικής εξουσίας διά της συμπράξεως και του νομοτελεστικού· παρήγγειλε δε, άμα αποπερατωθώσι τα περί των θεμελιωδών νόμων, να συγκαλεσθώσιν οι αυτοί πληρεξούσιοι προς επιθεώρησιν, και ευχήθη εν περιπτώσει αποβιώσεως του κυβερνήτου εν τω μεταξύ να ευρεθή γραπτόν το περί της πολιτικής ανορθώσεως της πατρίδος σχέδιόν του.

Το γ' ψήφισμα διελάμβανε να αναθεωρηθώσιν όλοι οι λογαριασμοί της επί των οικονομικών επιτροπής και του φροντιστηρίου, να προικισθή δι' εθνικών κτημάτων η τράπεζα, να ζητηθή η εγγύησις των συμμάχων αυλών περί του δανείου των 60,000,000 φράγκων του παρά τοις εν Τροιζήνι συνελεύσεως ψηφισθέντος, να φροντίση η κυβέρνησις περί λύσεως του χρέους του 1824 και 1825, και να διατηρήση μεν καθ' όλον το ενεστώς έτος απαράλλακτον τον ενυπάρχοντα τρόπον της φορολογίας, να ενασχοληθή ανυπερθέτως εις αναθεώρησιν των φορολογικών διατάξεων, εις καταγραφήν και βελτίωσιν των εθνικών κτημάτων, εις διανομήν μέρους αυτών καθ' εκάστην κοινότητα αναλόγως του αριθμού των κατοίκων αυτής, και εις σύστασιν επιτροπής προς εξέτασιν των διαφιλονεικουμένων ιδιοκτησιών. Το δ' ψήφισμα απέβλεπε την πρόοδον και την τακτοποίησιν του στρατιωτικού και του ναυτικού διά της ενεργείας του περί απογραφής νόμου του 1825 τροποποιουμένου, και διά της δι' εθνικής γης αμοιβής των υπηρετούντων

στρατιωτικώς ή ναυτικώς κατά τον βαθμόν εκάστου αυτών. Το ε' εκανόνιζε τα περί των οφειλομένων αποζημιώσεων και διέταττε να συστηθή κώδη δημοσίου χρέους επί ετησία πληρωμή τόκου και να διανεμηθή το δεκατημόριον του ελπιζομένου εξωτερικού δανείου κατ' αναλογίαν των εκάστω των πολιτών οφειλομένων κεφαλαίων, να διατεθώσι δε εις όφελος αυτών και στρέμματα 200,000 εθνικής γης εκτός σταφιδώνων, αμπελώνων, ελαιοδένδρων και δασών, αλλά να μη δίδεται η γη αύτη ως τελεία ιδιοκτησία πριν ορισθώσι τα της Ελλάδος και απαλλαγώσι τα εθνικά κτήματα της υποθήκης· εγράφη δε και συμπληρωτικόν άρθρον προς αγοράν πλοίων ανηκόντων εις τας νήσους, Ύδραν, Σπέτσας και Ψαρά. Το στ' ψήφισμα διελάμβανε περί του τρόπου της εξοφλήσεως των επί τουρκοκρατίας χρεών των κοινοτήτων. Το ζ' διέταττε να κοπή εθνικόν νόμισμα κατά το σχέδιον του πανελληνίου, και αφ' ενός μεν προσώπου να χαραχθή φοίνιξ, άνωθεν της κεφαλής αυτού σταυρός, και πέριξ «ελληνική πολιτεία», επί δε του ετέρου δύο κλάδοι ο μεν ελαίας ο δε δάφνης, και πέριξ «ο κυβερνήτης Ι. Α. Καποδίστριας». Τα η' ψήφισμα έλεγε ν' ανεγερθή εν καιρώ δέοντι εν τη καθέδρα της κυβερνήσεως ναός επ' ονόματι του Σωτήρος εις ευγνωμοσύνην προς τον Ύψιστον, δι' όσα εθαυματούργησεν επί σωτηρία του ελληνικού λαού, ν' αποσταλώσι πρέσβεις προς τους συμμάχους βασιλείς και προς τον βασιλέα της Βαυαρίας προσφέροντες την ευγνωμοσύνην του έθνους δι' όσα αγαθά απήλαυσε διά της γενναίας συνδρομής αυτών, ν' ανεγερθώσι δε και δύο μνημεία το μεν εν Νεοκάστρω εις μνήμην της ναυμαχίας, το δε εν Πεταλιδίω, όπου απέβη κατά πρώτον ο γαλλικός στρατός, και να συστηθή τάγμα ιππέων καλούμενον τάγμα του Σωτήρος. Το θ' ψήφισμα ώριζε την ποσότητα φοινίκων 180,000 ως ετήσιον μισθοδοσίαν του κυβερνήτου, αλλ' ο κυβερνήτης δεν εδέχθη την προσφοράν. Το ι' απηγόρευε την εξαγωγήν των αρχαιοτήτων επιτρέπον μόνην την των συντριμμάτων, αλλά και τούτων οσάκις εζητούντο υπό κυβερνήσεων ως συντελούντων εις αρχαιολογικάς ερεύννας. Το ια' εψήφισε τα εις βελτίωσιν του ιερατείου, τα εις προικισμόν του ορφανοτροφείου, τα εις υποστήριξιν των αλληλοδιδασκτικών, τυπικών, και ανωτέρας τάξεως σχολείων, και τα εις σύστασιν δημοσίων τυπογραφιών διά των κληροδοτημάτων των ομογενών και διά των προσόδων των μοναστηρίων. Το ιβ' εκανόνιζε τον τρόπον του δικάζειν τας επί της επαναστάσεως ποινικάς διαφοράς των Ελλήνων. Το δε ιγ' και τελευταίον διέταττεν οι συγκροτήσαντες την ενεστώσαν συνέλευσιν να συγκροτήσωσιν οι αυτοί και την ακόλουθον θεωρουμένην ως συνέχειαν της παρούσης, άμα η κυβέρνησις έφερεν εις πέρας τας περί την σύνταξιν του σχεδίου του θεμελιώδους νόμου εργασίας της, ή καθ' όν καιρόν επήρχετο ανάγκη να θεωρηθώσι και επικυρωθώσι τα περί ων εγένετο λόγος εν τω α' ψηφίσματι.

Εν τούτοις, έλαβε γνώσιν η συνέλευσις αναφοράς του Τσώρτση εις άκρον δυσηρεστημένου διά την προς αυτόν διαγωγήν του κυβερνήτου. Δι' αυτής παρητείτο της υπηρεσίας και καθήπτετο του διοικητικού συστήματος· αλλά διέκοψε την ανάγνωσίν της η συνέλευσις επί λόγω ότι εξετρέπετο ο αναφερόμενος του καθήκοντος και της αληθείας· εδέχθη δε την παραίτησίν του λησμονήσασα εν τη δουλοφροσύνη της πόσον ο φιλέλλην ούτος εκακουχήθη και πόσον συνετέλεσεν εις την προ ολίγου ανέγερσιν της Δυτικής Ελλάδος.

Τούτων ούτω διατεθέντων καί τινων άλλων μικροτέρου λόγου κανονισθέντων, παραστάς ο Κυβερνήτης την 6 αυγούστου απέλυσε την συνέλευσιν ευφημούμενος.

Ανεφέραμεν πόσους αγώνας κατέβαλεν ο κυβερνήτης εις την καθ' όν εύχετο τρόπον

συγκρότησιν της συνελεύσεως. Οι αγώνες του ευδοκίμησαν, και η συνέλευσις συνεκροτήθη όπως εύχετο· ό,τι έπραξεν η συνέλευσις το έπραξεν επί τη προτάσει, τη εισηγήσει ή τη πλήρει συγκαταθέσει του κυβερνήτου· εις αυτόν ενατένιζεν όλη· όλα τα ψηφίσματά της εσχεδιάζοντο εν τω κυβερνητικώ γραφείω, μετεβιβάζοντο εις αυτήν διά της επταμελούς επιτροπής και επανήρχοντο εις το κυβερνητικόν γραφείον ως έργα της συνελεύσεως· η συνέλευσις, και πριν εκδώση τα ψηφίσματα, εκήρυξε πασιφανώς τα υπέρ του κυβερνήτου φρονήματά της και την απεριόριστόν της πίστιν εις την ικανότητά του, τον πατριωτισμόν του και τα φώτα του· δεν εδίστασε δε και επισήμως να δηλώση ότι διέταξε την επταμελή επιτροπήν να σχεδιάζη τα ψηφίσματα υπό την οδηγίαν αυτού. Τούτων ούτως εχόντων, επανελάμβαναν προσφυώς οι αστειότεροι των πληρεξουσίων το «Γιάννης κερνά και Γιάννης πίνει».

1829

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΒ'.

Εισβολή Ελλήνων εις Θήβας και συγκρούσεις αυτών και των εχθρών εν τη πόλει ταύτη και παρά τω εν τη Αττική μονιδρίω του αγίου Ιωάννου. — Μάχαι κατά τον Ανηφορίτην, τον Ωρωπόν και έξωθεν των Θηβών. — Νέα εισβολή εχθρών εις την Ανατολικήν Ελλάδα. — Μάχη της Πέτρας και έξοδος των εχθρών. — Τέλος του υπέρ ανεξαρτησίας της Ελλάδος πολέμου. — Χαρακτήρ Υψηλάντου. — Τα μετά την συνέλευσιν του Άργους. — Νέα χορηγήματα Γαλλίας. — Όπλα δωρηθέντα παρά του αυτοκράτορος της Ρωσίας. — Προκαταβολή Εϋνάρδου επί του δανείου.

ΠΟΛΛΑΧΟΘΕΝ της Ανατολικής Ελλάδος εξωσθέντες οι Τούρκοι κατείχαν μόνον τας Θήβας και την Αττικήν, ο δε στρατάρχης εσκέπτετο πώς να τους αναγκάση να φύγωσι κακείθεν.

Η πόλις των Θηβών ήτον όλη ερείπια. Οι Τούρκοι κατείχαν τους αγίους Θεοδώρους, το Πυρί και τον Πύργον· ήσαν δε 1500 πεζοί και 200 ιππείς. Ο στρατάρχης εφρόντισε πρώτον να προκαταλάβη τον παρά τον Καραμπαμπάν Ανηφορίτην προς διακοπήν πάσης κοινωνίας των εν Θήβαις και εν Ευβοία εχθρών· απέστειλε δε και τον Βάσσον εις την Αττικήν προς εμπόδιον της εκείθεν μεταβάσεως εχθρών εις Θήβας·

Μάιος την νύκτα δε της 18 μαΐου, οδηγών 700 πεζούς, επάτησε τα ερείπια των Θηβών, όπου κατέλαβαν οι περί αυτόν θέσεις και δεν έπαυσαν ακροβολιζόμενοι τας πρώτας τρεις ημέρας έχοντες και τρία κανόνια· την δε 21 επολέμησαν μεταξύ της πόλεως και του Πυρίου, και μετά δίωρον μάχην διεχωρίσθησαν. Έκτοτε δεν ήλθαν εις μάχην, διότι και οι Έλληνες και οι Τούρκοι ανέμεναν επικουρίαν.

Καθ' ήν δε ημέραν επάτησαν οι περί τον στρατάρχην τας Θήβας, εστρατοπέδευσεν ο Βάσσος εν τω μεταξύ Χασιάς και Μενιδίου μονιδρίω του αγίου Ιωάννου, και την επαύριον, παραλαβών 300 πεζούς και τινας ιππείς, κατέβη εις το πεδίον, και τους μεν πεζούς έθεσεν εις ενέδραν, αυτός δε προχωρών μετά των ιππέων προς το Μενίδι απήντησεν εχθρούς επερχομένους· ήσαν δε ούτοι 200 πεζοί και τινες ιππείς. Αρξαμένης δε αψιμαχίας,

επανεόστησαν κατά των εχθρών οι ενεδρεύοντες πεζοί, και ήλθαν και άλλοι άλλοθεν εχθροί. Πολλή πυρίτις εκάη, αλλ' ολίγον αίμα εχύθη. Την δε 27 εξεστράτευσαν οι εν Αθήναις εχθροί κατά των περί τον Βάσσον έλκοντες δύο κανόνια, και ήλθαν εις μάχην, αλλ' ωπισθοδρομήσαν και αυτοί άπρακτοι απολέσαντές τινας.

Ιούνιος Ο δε εν Ευβοία Ομέρ-πασας, μαθών ότι οι Έλληνες κατέλαβαν τον Ανηφορίτην, εξεστράτευσεν την 2 Ιουνίου· 1000 τακτικοί και 500 άτακτοι τον ηκολούθουν· οι δε κατέχοντες την θέσιν εκείνην Έλληνες, μόλις 800, κατεσκεύασαν επί του όρους μέγαν προμαχώνα· αλλ' ο προμαχών ούτος απείχε πολύ της οδού· διά τούτο ιδόντες τους εχθρούς επερχομένους κατέβησαν προς αντίκρουσιν εις τας υπωρείας, όπου δεινώς προσβληθέντες ετράπησαν, και καταδιωκόμενοι επί του όρους κατέφυγαν εις τον προμαχώνα, αλλ' εξορμήσαντες μετ' ολίγον ηνάγκασαν τους εχθρούς να οπισθοδρομήσωσιν· 40 εχθροί και 8 Έλληνες εφονεύθησαν και επληγώθησαν· μεταξύ δε των πληγωμένων ήσαν και οι αξιωματικοί Μπούσγος, Παύλος Στεφάνου και Βασίλης Λεοναρδίδης· διεκρίθη δε διά τας ανδραγαθίας του ο Ολύμπιος Ψαροδήμος πρώτος εξορμήσας.

Μετά δε την μάχην ταύτην εστάλησαν 200 Έλληνες εις κυρίευσιν του Ωρωπού και των επί της παραλίας αποθηκών· τούτους ιδόντες ερχομένους οι εν τω χωρίω εχθροί το εγκατέλειψαν αμαχητί συγκεντρωθέντες όλοι κατά την παραλίαν, οι δε Έλληνες ετοποθετήθησαν εν τω χωρίω. Μετά τινος δε ημέρας ήλθε το ατμόπλοον και έν άλλο πλοίον προς την παραλίαν, και υπό την αντίληψιν του πυροβολικού αυτών εκινήθησαν οι εν τω χωρίω Έλληνες εις καταδίωξιν των εχθρών. Αντεπεξήλθαν οι εχθροί, επολέμησαν τους Έλληνας, τους έτρεψαν, και έμειναν κύριοι των δύο τούτων θέσεων, ως και πρότερον.

Μετά δε την μάχην της 2, οι Έλληνες εγκατέλειψαν την θέσιν του Ανηφορίτου, και πολλοί των εν Ευβοία Τούρκων ήλθαν ανεμποδίστως εις βοήθειαν των εν Θήβαις, οίτινες δυναμωθέντες περιήρχοντο άφοβοι τας πεδιάδας θερίζοντες και καρπολογούντες. Εν τούτοις, έμαθεν ο στρατάρχης ότι το περί την Ναύπακτον υπό τον Χατσή-Χρήστον ιππικόν ήρχετο αυθόρμητον εις βοήθειαν, και απέστειλε διά νυκτός εις προϋπάντησιν τους περί τον Ευμορφόπουλον και τον Σκουρτανιώτην επί σκοπώ να συνενδρεύσωσι τους συνήθως και ανυπόπτως εξερχομένους επί συγκομιδή καρπών εχθρούς. Ενήργησαν οι αποσταλέντες τα διαταχθέντα, υπήκουσαν και οι περί τον Χατσή-Χρήστον. Την δε 10 διεσπάρησαν οι εχθροί κατά την συνήθειαν εις την πεδιάδα· 156 ήσαν οι Έλληνες ιππείς και 300 οι πεζοί· τριπλάσιοι ήσαν οι εξελθόντες εχθροί, αλλά τήδε κακείσε διεσπαρμένοι και απρόσεκτοι ως μηδέν υποπτεύοντες· οι δε Έλληνες όλοι συσσωματωμένοι και προσεκτικοί επέπεσαν, τους έβλαψαν και τους ηνάγκασαν να τρέξωσιν εις τα χαρακώματα καταδιωκόμενοι οι μεν εντεύθεν οι δε εκείθεν και φθειρόμενοι. Είδαν οι εν Πυρίω την απροσδόκητον των οικείων τροπήν, και υποπτεύσαντες την αιτίαν, έδραμαν πεζοί και ιππείς εις βοήθειαν· αλλ' αντέδραμαν και πολλοί των εν τη πόλει Ελλήνων, και επολέμησαν όλοι εν τη πεδιάδι συμμίγδην· 100 Τούρκοι έπεσαν, 16 ηχημαλωτίσθησαν και επέκεινα των 80 ίππων εζωγρήθησαν· ολίγοι δε των Ελλήνων έπαθαν.

Μετ' ολίγας δε ημέρας μαθόντες οι Έλληνες, ότι ήρχοντο εις Θήβας άλλοι 500 Τούρκοι εκ Χαλκίδος, κατέλαβαν το επί της οδού Μακροβούνι και τους παρεμόνευαν. Την 21

εφάνησαν οι περιμενόμενοι, εφώρμησαν οι παραμονεύοντες, έτρεξαν και πολλοί των εν Θήβαις Ελλήνων και Τούρκων εις το πεδίον της μάχης, και μετά τετράωρον πάλην, προμαχούντων του Λιακοπούλου, του Ρούκη, του Μπαϊρακτάρη και του Σκουρτανιώτη, διεχωρίσθησαν. Υπέρ τους 100 ελογίσθησαν οι πεσόντες εχθροί και 9 οι Έλληνες· επληγώθη βαρέως και ο Λιακόπουλος, όστις μετά τινας ημέρας απέθανεν.

Την δε επαύριον, προ της ανατολής του ηλίου, ώρμησαν πολλάκις οι Τούρκοι πολλαχόθεν, τριπλάσιοι όντες, επί τα οχυρώματα των Ελλήνων· πανταχόθεν δε αποκρουσθέντες επέμεναν πολεμούντες, έως ου το ελληνικόν ιππικόν έβαλεν εις αταξίαν το εχθρικόν, και τότε ετράπησαν ιππείς και πεζοί· τινές αυτών εφονεύθησαν, επληγώθησαν, και ηχμαλωτίσθησαν· ηρπάγησαν και δύο σημαίαι αυτών· εφονεύθησαν δε και 3 Έλληνες, και 15 επληγώθησαν.

Την δε 6 Ιουλίου εστράτευσαν εκ νέου 2000 Τούρκοι εξ Αθηνών επί τους περί τον Βάσσον έλκοντες κανόνια, και εφώρμησαν εις κυρίευσιν των οχυρωμάτων· αλλ' αποτυχόντες και παθόντες ωπισθοδρόμησαν εις την πόλιν.

Μετά δε την εν Θήβαις μάχην της 22 Ιουνίου επρόβαλαν οι Τούρκοι ν' απομακρυνθώσι και αυτοί και οι εχθροί των ησύχως επί λόγω, ότι την τύχην των τόπων εκείνων θα την απεφάσιζεν η θέλησις των συμμάχων και όχι η μάχαιρα αυτών· αλλ' ο στρατάρχης απέρριψε την πρότασιν δικαίως, διότι οι Τούρκοι, κατέχοντες την πλησιόχωρον Αττικήν, εθεωρούντο ως κύριοι και των Θηβών. Το στράτευμα εν τοσούτω προ καιρού έπασχε παντός είδους στερήσεις, και προ μηνών μη μισθοδοτούμενον εγόγγυζε· δεν εγόγγυζε δε τόσον δι' όσα έπασχεν, όσον διότι οι υπό την άμεσον οδηγίαν του Αυγουστίνου απελάμβαναν όσων ούτοι εστερούντο· ο Υψηλάντης και οι οπλαρχηγοί δεν έπαυαν αιτούμενοι δι' αναφορών και αποστολών την αντίληψιν της κυβερνήσεως εις θεραπείαν των δεινών και εμπόδιον της επαπειλουμένης και υπενεργουμένης διαλύσεως του στρατοπέδου· αλλ' ο κυβερνήτης υποσχέσεις μόνον έδιδεν. Αυξανόμενον δε το κακόν ημέρα τη ημέρα εκορυφώθη· οι στρατιώται ελάλουν παρρησία περί διαλύσεως του στρατοπέδου, ηπειλούν θάνατον κατά των απατώντων αυτούς αξιωματικών, και υποπτεύοντες αντενέργειαν παρά του Αυγουστίνου ως ζηλοτύπως διακειμένου προς τον στρατάρχην και μη ανεχομένου την ύπαρξιν επί της Ανατολικής Ελλάδος άλλου στρατοπέδου, ύψωσαν ανάθεμα κατά των αιτίων της γενομένης προς αυτούς αδικίας, και την 7 αυγούστου ωρκίσθησαν να εγκαταλείψωσι τα οχυρώματα και να φύγωσι την νύκτα· συνήχθησαν την εσπέραν οι οπλαρχηγοί παρά τω Υψηλάντη, μαθόντες τους όρκους, εις σύσκεψιν· αλλ' εν ώ εσκέπτοντο, έμαθαν την α' ώραν της νυκτός, ότι ελειποτάκτησάν τινες και έβαλαν εις αταξίαν τους άλλους. Έτρεξαν τότε οι οπλαρχηγοί να προλάβωσιν την διάδοσιν του κακού υποσχόμενοι την τακτικήν υποχώρησιν υπό την οδηγίαν αυτών. Αλλ' οι στρατιώται δεν υπήκουσαν, κατελήφθησαν υπό πανικού φόβου και εδόθησαν όλοι εις άτακτον φυγήν αφήσαντες εν τω στρατοπέδω τα κανόνια και όλας τας αποσκευάς. Ο δε ατυχής Υψηλάντης διέμενεν εν τη σκηνή του· αλλ' αφ' ού είδεν ότι έμεινεν εν τω πεδίω της μάχης στρατάρχης άνευ στρατού, έφυγε και αυτός, όλος περίλυπος, και ετοποθετήθη κατά την Αράχωβαν μετ' ολίγων οπαδών. Οι δε Τούρκοι, είτε εκλαβόντες στρατήγημα την φυγήν, είτε επιθυμούντες να μείνωσιν αναιμωτί κύριοι της εγκαταλειφθείσης θέσεως, δεν

κατεδίωξαν τους φεύγοντας.

Καθ' ἃς δε ημέρας διεσκορπίσθη ἡ ἐλληνικὴ αὐτὴ δύναμις, 1500 ἐχθροὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἀσλάμπεη-Μουχουρδάρη, εὐρόντες τὴν δίοδόν των Θερμοπυλῶν ἐλευθέραν, φυγόντων των φυλασσόντων αὐτὴν Ἑλλήνων, εἰσέβαλαν δι' αὐτῆς, καὶ διελθόντες τὴν Λεβαδείαν, καὶ ἀφήσαντες ἐκεῖ καὶ ἀλλοῦ φρουράς, μετέβησαν εἰς Ἀθήνας ἀτουφέκιστοι καθ' ὅλην τὴν πορείαν. Ὁ ρωσσικὸς πόλεμος ἠνάγκασε τὴν Πύλην βλέπουσαν τὸν δεινὸν ἐχθρὸν ὄχι μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως ν' ἀνακαλέσῃ ἐν τάχει πανταχόθεν τὰ στρατεύματά τῆς εἰς ἰδίαν υπεράσπισιν· τούτου χάριν, ἀπεστάλησαν οἱ περὶ τὸν Ἀσλάμπεην ἵνα συνοδεύσωσιν εἰς Λάρισσαν τοὺς ἐν Θήβαις καὶ Ἀττικῇ ἐκτὸς των φρουρούντων τὴν ἀκρόπολιν των Ἀθηνῶν.

Ὁ δε Ὑψηλάντης, συγκεντρώσας ἐκ νέου 2300 στρατιώτας κατέλαβε τὴν μεταξύ Θηβῶν καὶ Λεβαδείας θέσιν τῆς Πέτρας·

Σεπτέμβριος δι' αὐτῆς ἦλθαν νὰ διαβῶσι συσσωματωμένοι ἐπὶ τῆς ἐπανόδου των οἱ ἐχθροί, καὶ ἰδόντες τοὺς Ἕλληνας κατέχοντας αὐτὴν παρεστρατοπέδευσαν τὴν 10 Σεπτεμβρίου. Ἦσαν δε 5000 τακτικοὶ καὶ ἀτακτοὶ, πεζοὶ καὶ ἰππεῖς, ἔλκοντες τέσσαρα κανόνια. Πρὸς τὰ χαράγματα δε τῆς 12 ἀφήσαν μικρὰν φρουρὰν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, τὸ ὠχύρωσαν, καὶ ἐκίνησαν κατὰ των Ἑλλήνων ἐπὶ σκοπῷ ν' ἀνοίξωσι τὴν ὁδὸν διασκορπίζοντές τους· καὶ τὸ μὲν ἰππικὸν αὐτῶν ἐσχημάτισε δύο γραμμάς καὶ ἐτοποθετήθη κάτωθεν τῆς Πέτρας, οἱ δε τακτικοί, διαιρεθέντες, ὠδευσαν ἐπὶ τοὺς προμαχῶνας οἱ μὲν τοῦ Στράτου, οἱ δε τοῦ Σκουρτανιώτη εἰς περιστολήν των ἐν αὐτοῖς· κατέλαβαν δε καὶ 300 ἐξ αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ τινες ἰππεῖς, τὸ παρά τοὺς προμαχῶνας χωρίον των Βρεστεμιτῶν υπερασπίζοντες τὰ νῶτα των πολλῶν. Τούτων οὕτω διατεθέντων, ὠρμησαν οἱ ὑπὸ τὸν Ἀσλάμπεην Ἀλβανοὶ πρὸς τὸ διάσελον εἰς κυρίευσίν του ἐπὶ τῆς θέσεως ἐκείνης κειμένου προμαχῶνος, ἀλλ' ἔτρεξαν ἐγκαίρως εἰς βοήθειαν αὐτοῦ οἱ χιλιάρχοι Δυοβουνιώτης καὶ Κριεζώτης μετὰ των πλειοτέρων των ὑπ' αὐτοῦ· ἡ ἐπικουρία δε τούτων καὶ ἡ γενναία ἀντίστασις των ἐντὸς τοῦ προμαχῶνος ἐματαίωσαν τὰ τολμηρὰ κινήματα των περὶ τὸν Ἀσλάμπεην καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ φύγωσι κακὴν κακῶς. Συγχρόνως ἔπεσεν ἐπὶ τὴν ἐν τῷ χωρίῳ των Βρεστεμιτῶν, ἐχθρικὴν δύναμιν καὶ τὴν κατεδίωξεν ἡ ὑπὸ τὸν Σπύρον Μήλιον φρουρὰ τοῦ στρατάρχου προκαταλαβούσα ὑψηλὴν τινα θέσιν ἐκ πλαγίου τοῦ χωρίου. Οἱ ἐχθροὶ πολλὰ παθόντες ἐπανήλθαν εἰς τὸ στρατόπεδον ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πολυαρίθμου ἰππικοῦ μετὰ δίωρον μάχην καὶ διενυκτέρευσαν ἠσύχως· τὴν δε ἐπαύριον ἔστειλαν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην τὸν ἵππαρχον αἰτούμενοι ἐλευθέραν δίοδον· κατὰ πρότασιν δε αὐτοῦ ἔστειλε καὶ ὁ Ὑψηλάντης τὸν γραμματέα του Φιλήμονα εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, ὅπου υπεγράφη τὴν 13 σύμβασιν λέγουσα ν' ἀφεθῇ ἡ δίοδος τοῦ ἐχθροῦ ἐλευθέρα, ν' ἀπολυθῶσιν ὅλοι οἱ αἰχμάλωτοὶ Ἕλληνες καὶ Τούρκοι, νὰ συναναχωρήσωσιν αἱ κατέχουσαι τὴν πόλιν τῆς Λεβαδείας, τὸ Χάνι τοῦ Κατοίκου, τὸ Τουρκοχώρι καὶ τὴν Φοντάναν τουρκικαὶ φρουραὶ, διατηρουμένων ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος μόνων των ἐν τῇ ἀκροπόλει των Ἀθηνῶν καὶ ἐν τῇ Βοδωνίτῃ (α), καὶ ν' ἀνταλλαχθῶσι καὶ ὄμηροι εἰς πίστωσιν

των συνομολογηθέντων.

Εν ώ δε διήρχοντο οι Τούρκοι εν σιωπή και κατηφεία, αποχαιρετώντες διά παντός την χθες δούλην Ελλάδα, απεχαιρέτων αυτούς και οι ελευθερωταί της Έλληνες εν αλαλαγμώ και αγαλλιάσει, σαλπίζοντες και τυμπανίζοντες. Η μάχη της Πέτρας είναι η τελευταία του υπέρ ανεξαρτησίας της Ελλάδος εννεαετούς πολέμου.

Αν και διελάβομεν ήδη σποράδην τα περί του χαρακτήρος του Δημητρίου Υψηλάντου, πρέπον θεωρούμεν τελευτήσαντος του πολεμικού του σταδίου, να συγκεφαλαιώσωμεν τα περί αυτού.

Αφ' ότου επάτησε την γην της Ελλάδος ο ανήρ ούτος δεν έπαυσεν αντιποιοούμενος την υπερτάτην Αρχήν, πεποιθώς, ότι η Αρχή έπρεπεν εις τον οίκον του, διότι ο αδελφός του απαρνησάμενος εαυτόν, εκίνησε πρώτος την επανάστασιν, και ότι θα κατεπάτει τα δικαιώματα αυτού, αν παρεδέχετο ους έθεσε το έθνος θεσμούς· αλλά φιλαρχών ουδέποτε ερραδιούργησεν ουδ' επί της λαβής του ξίφους χείρα έβαλεν· ακραιφνής έλαμψε πάντοτε ο πατριωτισμός του· πρωτίστη φροντίς και εν τοις λόγοις του και εν τοις έργοις του ήτον η ευόδωσις του αγώνος· ουδέποτε εφείσθη της ζωής του εις ενίσχυσιν αυτού, και η μεγάλη του καρδιά εξωγοώνει εν κινδύνοις το ασθενές και κάτισχνον σώμα του· πολλάκις ένοχος μελετωμένων ή πεπραγμένων κακών υπελήφθη, αλλ' αμέτοχος παντός κακού πάντοτε ανεφάνη, και διά την από των εμφυλίων πολέμων αποχήν καθ' όλον τον αγώνα διεκρίθη· θερμώς επροσπάθει πάντοτε να τους προλαμβάνη υποκινουμένους, ή να τους παύη αναφαινομένους· οξυτέραν είχε την μάχαιραν ή την διάνοιαν και διέπρεπε μάλλον εν τοις στρατοπέδοις ή εν τοις πολιτικοίς συμβουλίοις· απεδοκίμαζεν ό,τι έτεινεν εις ξένην προστασίαν ή εις ξένην ηγεμονίαν· δι' ό ούτε το προς την Αγγλίαν έγγραφον, ούτε το προς τον δούκα της Αυρηλίας υπέγραψε· καταταραχθείς δε επί τη κατά την εν Επιδαύρω συνέλευσιν αιτήσει της μεσιτείας της Αγγλίας, διεμαρτυρήθη. Γενναία τα εν τη διαμαρτυρήσει φρονήματά του, αλλ' ουδαμώς πρόσφορα τω καιρώ εκείνω· εξελήφθησαν δε και ως υπεμφαίνοντα ην έτρεφεν ελπίδα να ηγεμονεύση επί τέλους· μακροθύμως και αταράχως υπέστη την υπό της επιπληχθείσης παρ' αυτού συνελεύσεως επιβληθείσαν πολιτικήν ποινήν, και εν τω απράγμονί του βίω ουδεμίαν έδωκεν ακρόασιν τοις ερεθίζουσιν αυτόν κατά των εν τοις πράγμασις ως μη φιλικώς προς αυτόν διακειμένων· πολλάκις ωλιγωρήθη αλλ' ουδέποτε εγόγγυσεν· ακλόνητος εφάνη εν πειρασμοίς και καρτερικός εν ατυχίαις και κακουχίαις· ελκύσας δε τελευταίον το ξίφος κατά του εχθρού επί Καποδιστρίου, δεν το έβαλεν εις την θήκην, ειμή αφ' ού έπαυσεν, αυτού στραταρχούντος, ο πόλεμος.

Μετά δε την απόλυσιν της συνελεύσεως, διέτριψεν ο κυβερνήτης ημέρας τινάς εν Άργει, καθ' άς διώρισε 16 γερουσιαστάς και διέταξε να συνέλθωσι την 1 οκτωβρίου εις την καθέδραν της κυβερνήσεως προς έναρξιν των εργασιών· μετά ταύτα, μετέβη εις Ναύπλιον, εκείθεν εις Πόρον, και κατευωδώθη την 24 Αυγούστου εις Αίγιναν· εκεί εξέδωκεν οργανισμόν των υπουργείων, του ελεγκτικού συνεδρίου, και της γερουσίας· επεσκέφθη έπειτα την Σύραν, επανήλθεν εις Αίγιναν, μετέβη εις Μέγαρο προς επιθεώρησιν των στρατευμάτων, και επαναπλεύσας εις Αίγιναν επέστρεψε την 9 σεπτεμβρίου εις Ναύπλιον, προσωρινήν έδραν της κυβερνήσεως, και ησχολήθη εις τακτοποιήσιν διαφόρων

υπηρεσιών. Την δε 26 ωρκίσθησαν οι γερουσιασταί τον όρκον της υπηρεσίας, και την επαύριον ήρχισαν τας συνεδριάσεις των υπό την προεδρίαν του Σισίνη.

Είδαμεν, ότι υπερυψώσασα η εθνική συνέλευσις τον κυβερνήτην εμηδένισε την αντιπολίτευσιν. Επαιρόμενος ο κυβερνήτης, δύο μόνον ταύτης της μερίδος ηξίωσε της γερουσιαστικής θέσεως, τον Μιαούλην και τον Κουντουριώτην. Αλλ' η ταπεινωθείσα αντιπολίτευσις δεν εβράδυνε ν' ανυψώση την οφρύν και ν' απορρίψη τα επ' ονόματι των δύο τούτων μελών αυτής διατάγματα. Παραιτηθέντων τούτων, διώρισε γερουσιαστήν τον Μανώλην Τομπάζην εκ των αντιπολιτευομένων, αλλά και αυτός παρητήθη· διώρισε μετά ταύτα τον Μαυροκορδάτον, αλλ' ουδ' αυτός, ως αντιπολιτευόμενος, εδέχθη. Αποποιούμενοι οι άνδρες ούτοι πάσαν σύμπραξιν εις ανάπτυξιν και στερέωσιν του νέου κυβερνητικού συστήματος, και μηδέ καν υπηρέται να φαίνωνται αυτού ανεχόμενοι, απεδείκνυαν πασιφανώς πόσον το κατέκριναν.

Εν τούτοις, η γενναιόφρων Γαλλία, μη παύουσα τας προς την Ελλάδα ευεργεσίας της, έστειλε μεσούντος οκτωβρίου φράγκα 500,000 εις χρήσιν της ελληνικής κυβερνήσεως, υποσχομένη και άλλα δείγματα της φιλελληνικής πολιτικής της· έστειλε και ο αυτοκράτωρ της Ρωσίας εις χρήσιν των τακτικών της Ελλάδος στρατευμάτων 6000 τουφέκια, 12 ορεινά κανόνια και όλα των τα αναγκαία· έστειλε και ο φιλέλλην Εϋνάρδος φράγκα 700,000 προκαταβολήν επί του δανείου, εβελτιώθησαν και αι πρόσοδοι του κράτους· ώστε η κυβέρνησις δεν εστερείτο πόρων εις συντήρησίν της.

1829-1830

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΓ'.

Εξωτερικά. — Στένωσις της εν Πόρω υπό των πρέσβων διαγραφείσης οροθεσίας. — Η Ελλάς αναγορεύεται κράτος ανεξάρτητον υπό τον Λεοπόλδον τον εκ του δουκικού οίκου του Σαξεκοπύργου.

ΚΑΙ η Ελλάς και η κυβέρνησις της είχαν προσηλωμένα τα όμματα εις τας πράξεις του συμμαχικού συμβουλίου, και ανέμεναν εκείθεν την οριστικήν αποκατάστασιν των πραγμάτων.

Την 6 Ιουλίου έφθασαν εις Κωνσταντινούπολιν ο πρέσβυς της Γαλλίας Γυλλεμινώτος και ο αντικαταστήσας τον Στρατφόρδον Κάννιγγα Γόρδων, και έτυχαν λαμπράς και φιλόφρονος υποδοχής. Την δε 27 επεσκέφθησαν επισήμως τον Ρεήζ-εφέντην και τω εκοινοποίησαν το πρωτόκολλον της 10 μαρτίου, ειπόντες τα δέοντα εις παραδοχήν του. Ο Ρεήζ-εφέντης τοις ενεχείρισε χρυσόβουλλον και τους εβεβαίωσεν ότι περιείχεν όσα εύχοντο οι σύμμαχοι υπέρ των Ελλήνων. Τι δε περιείχε το χρυσόβουλλον, και πώς το εθεώρησαν οι πρέσβεις, γίνεται δήλον εκ της εξής περικοπής της περι αυτού προς το συμμαχικόν συμβούλιον αναφοράς των. «Θ' απορήσετε μανθάνοντες, ότι το περί ου ο λόγος χρυσόβουλλον αντίκειται τόσον εις τας προτάσεις των συμμάχων όσον παν άλλο προεκδοθέν της Πύλης έγγραφον· ως τοιούτον δεν θα το εδεχόμεθα, αν, πριν εγχειρισθή, ηξεύραμεν τι περιείχεν· ουδεμία δύναμις λόγου είναι ικανή να πείση την Πύλην να παραδεχθή μηδέ καν την υποτελή αυτονομίαν των εν Πελοποννήσω Ελλήνων». Ταύτα έγγραφαν οι πρέσβεις, και

τόσον απηλπίσθησαν, ώστε επρότειναν ταις αυλαίς των ν' αναγορεύσωσιν αύται την Ελλάδα κράτος ανεξάρτητον, και να διαγράψωσι και τα όρια παρά γνώμην της Πύλης. Εις υποστήριξιν δε των λόγων των, ανέφεραν τα των νέων πολιτειών της νοτίου Αμερικής, αν και δεν έπαυεν η Ισπανία θεωρούσα ταύτας υπό την κυριαρχίαν της. Εν τοσοούτω ο κατά της Πύλης ρωσικός πόλεμος ευδοκίμει ημέρα τη ημέρα, και κατετάραττε τον σουλτάνον.

Ίδιον των ισχυρογνωμόνων να πίπτωσι πολλάκις από του ύψους της υπεροψίας εις το βάθος του εξευτελισμού. Ο σουλτάνος, ο μη θέλων μήτε φιλικήν μεσιτείαν ξένων αυλών να δεχθή, μήτε το όνομα της Ελλάδος ν' ακούση, μήτε μικράν τινα πολιτικήν ύπαρξιν αυτή να δώση, ουδέ μετ' αυτήν την εν Νεοκάστρω καταστροφήν των στόλων του, ο χάριν των πιστών αυλικών του μόλις συγκατατιθέμενος να στείλη εις την Πελοπόννησον προς διοίκησιν των ραγιάδων ένα καλόν πασάν, και ο αείποτε λέγων, ότι η οριστική, η αμετάτρεπτος, η αιώνιος απάντησίς του ήτον, ότι επ' ουδενί λόγω και εν ουδεμίā περιστάσει ουδεμίαν εδέχετο πρότασιν περί Ελλήνων, βλέπων τας επιφόβους και ταχείας προόδους του ρωσικού πολέμου, ήρχισε ν' αλλάζη ύφος· αφ' ού δε έμαθεν ότι οι εχθροί του επέρασαν τον Αίμον, έσπευσε ν' αναγγείλη, ότι εδέχετο την συνθήκην της συμμαχίας, αλλ' επί τη οροθεσία του κορινθιακού ισθμού, επί τη αφοπλίσει των φρουρίων της Πελοποννήσου, επί απαγορεύσει κτήσεως ή χρήσεως πλοίων πολεμικών ή συγκροτήσεως στρατευμάτων επέκεινα του απαιτουμένου αριθμού εις διατήρησιν της εσωτερικής ησυχίας του τόπου, και επί μετοικήσει εντός του ισθμού των έξω κατοικούντων επαναστατών. Αλλ' η λύσις του ελληνικού ζητήματος και ο ρωσικός πόλεμος ήσαν, κατά το κήρυγμα του αυτοκράτορος, αλληλένδετα και αχώριστα· διά τούτο όσον ευτύχει ο πόλεμος, τόσον ευτυχεστέρα εφαινετο και η λύσις του ελληνικού ζητήματος· η λύσις δε αυτού έλυε και τον πόλεμον, διότι, ως προείρηται, εις ουδεμίαν των άλλων της Ρωσίας απαιτήσεων αντέτεινεν η Πύλη. Ούτως εχόντων των πραγμάτων, ο σουλτάνος, ο δεχθείς την περί Ελλάδος συνθήκην επί προσθαφαιρέσει τινών άρθρων ότε έμαθεν ότι οι Ρώσσοι διέβησαν τον Αίμον, εδείχθη πολύ συγκαταβατικώτερος ότε έμαθεν ότι εκυρίευσαν και αυτήν την Αδριανούπολιν, διότι μεταξύ της πόλεως εκείνης και της βασιλευούσης δεν εφαινετο άλλο τι ικανόν να στήση την πρόσδοον των εχθρών του ειμή εξωτερική χειρ. Η προσέγγισις δε των εχθρών και η ήττα των οθωμανικών στρατευμάτων εκίνησαν και εν αυτή τη βασιλευούση κατακραυγάς και γογγυσμούς κατ' αυτού του σουλτάνου· ανεκαλύφθη δε και συνωμοσία φιλογενιτσάρων κατά της ζωής του, και 500 εθανατώθησαν ως ένοχοι, εν οίς και ο φρούραρχος του Βοσπόρου. Εν μέσω τοιούτων δεινών τόσον εταπεινώθη ο αγέρωχος σουλτάνος, ώστε την 28 αυγούστου εξέδωκεν επί τη αιτήσει των παρ' αυτώ πρέσβων της συμμαχίας πράξιν λέγουσαν·

«Η υψηλή Πύλη παραδεχθείσα ήδη την συμμαχικήν συνθήκην υπόσχεται σήμερον ενώπιον των αντιπροσώπων της συμμαχίας να υπογράψη ανελλιπώς και όλας τας ακολούθους αποφάσεις του εν Λονδίνω συμβουλίου ως προς την εκτέλεσιν».

Εκδώσασα η Πύλη την πράξιν ταύτην, απέστειλεν εν τω άμα τους πληρεξουσίους της εις Αδριανούπολιν αιτουμένη την ειρήνην, ην και υπέγραψε την 2 σεπτεμβρίου όπως την υπηγόρευεν ο νικητής, περιέχουσαν και άρθρον λέγον, ότι παρεδέχετο όλους τους εν τη συνθήκη της 24 Ιουνίου 1827 και τους εν τω πρωτοκόλλω της 10 μαρτίου 1829 όρους, και ότι υπέσχετο ν' ασχοληθή μετά της συμμαχίας εις εφαρμογήν αυτών. Δυσηρεστήθησαν η

Γαλλία και η Αγγλία επί τη καταχωρίσει του άρθρου τούτου, διότι το περί Ελλάδος ζήτημα ήτο κοινόν, και εθεώρησαν μόνην την πράξιν της 28 Αυγούστου καλώς έχουσαν.

Τοιούτους καρπούς έφευρεν η ισχυρογνωμοσύνη του σουλτάνου απορρίψαντος πάντοτε υπερηφάνως τας πολλάκις επαναληφθείσας αιτήσεις των αυλών υπέρ των Ελλήνων, προκαλέσαντος εις πόλεμον τον ισχυρότερόν του, και ριψοκινδυνεύσαντος ασυλλογίστως το κράτος του.

Λαβόντες δε οι εν Λονδίνω αντιπρόσωποι των τριών αυλών ην έδωκεν αυτοίς η Πύλη πληρεξουσιότητα, επελήφθησαν της οριστικής εγκαταστάσεως του νέου κράτους.

Παντελή σχεδόν καταστροφήν της οθωμανικής αυτοκρατορίας εξέλαβε την εν Αδριανουπόλει συνθήκην το αγγλικόν υπουργείον, και τόσην έπαθε ρωσσοφοβίαν, ώστε, εκφράζον τους φόβους του προς τον αυτοκράτορα Νικόλαον, έλεγεν, ότι η συνθήκη αύτη εμηδένιζε την ανεξαρτησίαν του οθωμανικού κράτους, και ότι ο σουλτάνος θα εκάθητο εις το εξής επί του θρόνου του ελέει του νικητού του (α). Προθέμενον δε να προφυλάξη διά της διπλωματικής οδοú ό,τι εδύνατο από της χειρός της Ρωσσίας, επρότεινεν επί του συμμαχικού συμβουλίου την ανύψωσιν της νέας ελληνικής πολιτείας εις κράτος ανεξάρτητον. «Τόσον φόβον», είπεν ο τότε επί των εξωτερικών υπουργός λόρδος Αβερδής, εν τη κατά την 14 Ιουνίου 1854 συνεδριάσει της άνω βουλής, «διήγειρε παρ' ημίν η της Αδριανουπόλεως συνθήκη δι' ούς υπεθέσαμεν κινδύνους ως προς την ύπαρξιν του τουρκικού κράτους, ώστε όλη η πολιτική της κυβερνήσεως μετεβλήθη ως προς ουσιωδέστατόν τι ζήτημα. Ανέφερα άλλοτε, ότι αρξαμένου και προκόπτοντος του ελληνικού αγώνος, ουδέποτε έβαλε κατά νουν ο Κάννιγγ την ανέγερσιν της Ελλάδος εις ανεξάρτητον βασιλείον· ουδ' εγώ ουδ' ο δουξ του Βελιγκτώνος ανεξάρτητον εθεωρήσαμεν την ανεγειρομένην ελληνικήν πολιτείαν, αλλ' υποτελή και υπό την κυριαρχίαν του σουλτάνου, παρομοίαν σχεδόν της Βλαχίας και Μολδαυίας. Αλλ', υπογραφείσης της περί ης ο λόγος συνθήκης, μοι εφάνη, και ωμογνωμόνησε και ο δουξ του Πελιγκτώνος, ότι η ύπαρξις του τουρκικού κράτους, αυτή καθ' εαυτήν, ήτο τόσον ακροσφαλής, ώστε ασυνετώτατον ήτο να δημιουργηθεί πολιτεία και τεθή υπό προστασίαν και κυριαρχίαν αυτοκρατορίας, ήτις ουδεμίαν ασφάλειαν του μέλλοντός της παρείχε. Διά ταύτην την αιτίαν επροβάλαμεν τοις συμμαχοις να μεταβάλωμεν την υποτελή εκείνην πολιτείαν εις ανεξάρτητον. Συνήνεσαν οι σύμμαχοι, συγκατετέθη και η Πύλη, και τοιουτοτρόπως η ύπαρξις της Ελλάδος ως ανεξαρτήτου πολιτείας οφείλεται εις ην μας επροξένησαν εντύπωσιν οι όροι της εν Αδριανουπόλει συνθήκης (β).

Αποδεχθέντες οι πληρεξούσιοι των συμαάχων την ανεξαρτησίαν της νέας πολιτείας διά τους λόγους τούτους, εστένωσαν την εν Πόρω (γ) υπό των πρέσβευων διαγραφείσαν οροθετικήν γραμμήν μέχρι των εκβολών του Αχελώου και του Σπερχειού χάριν της Πύλης, ως στερουμένης των παρά της συνθήκης της 24 Ιουνίου παραχωρουμένων αυτή επί της Ελλάδος δικαιωμάτων, και ησχολήθησαν εις εύρεσιν του υπερτάτου Άρχοντος.

Πέντε αλληλοδιαδόχως εκλήθησαν παρά των πληρεξουσίων των συμαάχων εις την υπερτάτην Αρχήν του νέου κράτους· ο δευτερότοκος υιός του βασιλέως της Ολλανδίας Φρεδερίκος, ο δευτερότοκος αδελφός του βασιλέως της Βαυαρίας Κάρολος, ο αδελφός

του τοπάρχου του Εσσεχομπύργου Φίλιππος, ο αδελφός του βασιλέως της Σαξωνίας Ιωάννης, και ο εκ του δουκικού οίκου του Σαξεκοπούργου Λεοπόλδος· αλλά και ο Φρεδερίκος, και ο Κάρολος, και ο Φίλιππος, και ο Ιωάννης απειοίθησαν την προσενηχθείσαν Αρχήν· μόνος ο Λεοπόλδος την ωρέγετο. Τον άνδρα τούτον ητήσατο προ πολλού, ως είδαμεν, και η Ελλάς εν πλήρει πεποιθήσει ότι εδύνατο τα μέγιστα να συντελέση εις την αναμόρφωσίν της διά των ιδιωτικών αρετών του, των πολιτικών του γνώσεων, και δι' ής απελάμβανε δικαίως γενικής υπολήψεως· τον επρότεινε δε η Γαλλία επί του συμβουλίου και τον υπεστήριξεν η Ρωσσία· αλλά Γεώργιος ο Δ', ο πενθερός του, τον απεστρέφετο ως διατηρήσαντα τας συγγενικάς του σχέσεις μετά της βασιλείσης Καρολίνης κατά την περί διαζεύξεως δίκην· ωργίσθη δ' έτι μάλλον, διότι, μέλος του οίκου του, επεκαλέσθη εις πλήρωσιν των ευχών του ξένην προστασίαν, την του βασιλέως της Γαλλίας· έλεγε δε παρηρησία, ότι αυτού βασιλεύοντος, δεν θα ηγεμόνευεν ο Λεοπόλδος, και αντεπρόβαλεν, επί τη θερμή συστάσει του αδελφού του, δουκός της Κουμβερλάνδης, τον Κάρολον δούκα του Μεκλεμπύργου· αλλ' ειπόντος αυτώ του υπουργείου του, ότι παρητείτο αν δεν συγκατένευεν, ηναγκάσθη να συγκατανεύση· και την 22 Ιανουαρίου 1830 ανηγόρευσαν οι πληρεξούσιοι της συμμαχίας την Ελλάδα κράτος ανεξάρτητον υπό την διαδοχικήν Αρχήν του Λεοπόλδου, ον προσηγόρευσαν Ά ν α κ τ α τ η ς - Ε λ λ ά δ ο ς (Prince Souverain de la Grèce), συναινούσης εν πάσι και της Πύλης. Όλοι δε οι εις Χριστόν πιστεύοντες λαοί εχαιρέτησαν αγαλλόμενοι την νέαν ταύτην δημιουργίαν.

Και ταύτα μεν όσα προεθέμην να ιστορήσω· έρχομαι δε ήδη να επιθεωρήσω τα ιστορηθέντα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Χαρακτηριστικά της ελληνικής επανάστασης.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ επανάστασις διακρίνεται των λοιπών διά τινα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά πολλού λόγου άξια. Η επανάστασις αύτη μήτε τον απολυτισμόν ή τον δεσποτισμόν επεχείρησε να χαλινώσει, μήτε το κυβερνητικόν είδος του τόπου ν' αλλάξη, μήτε τους μητροπολικούς δεσμούς να διαρρήξη. Επεχείρησεν επιχείρημα δεινότερον και ενδοξότερον· να εξώση διά των όπλων εκ της Ελλάδος ξένην και αλλόθρησκον φυλήν, ήτις διά των όπλων ηγαλώτευσεν αυτήν προ αιώνων, και μέχρι τέλους την εθεώρει αιχμάλωτον και υπό την μάχαιράν της.

Πολλά και μεγάλα έθνη των νεωτέρων χρόνων, είτε καταθλιβόμενα υπό τον απολυτισμόν, είτε τυραννόμενα υπό ξένην εξουσίαν, άνέτρεψαν, ως και η Ελλάς, εκ θεμελίων τα καθεστώτα ή διά της μεταβολής της μοναρχίας εις δημοκρατίαν, ή διά του παντελούς συντριμμού του ξένου ζυγού· αλλά τα έθνη ταύτα κατήντησαν εις τας εξαισίους ταύτας μεταβολάς χωρίς τινος

προμελέτης. Ο Γουλλιέλμος Τέλλος και οι εν τω λειμώνι του Γρυτλίου ορκισθέντες υπέρ της πασχούσης πατρίδος συμπατριώται του δεν προέθεντο την κατάργησιν της καταθλιβούσης αυτήν ξένης εξουσίας, αν και την κατήργησαν, αλλά μόνον την ανακούφισιν των δεινών της υπό την αυτήν ξένην εξουσίαν. Το αυτό προέθεντο και αι Κάτω-Χώραι καθ' όν χρόνον ωπλίσθησαν κατά της τυραννίας Φιλίππου του Β', αν και επί τέλους ηυτονομήθησαν. Και οι αντιπρόσωποι της Αγγλίας επί Καρόλου του Α' ούτε κατά της βασιλικής Αρχής εκινήθησαν, αν και την κατέλυσαν, ούτε κατά του βασιλέως, αν και τον απεκεφάλισαν, ούτε προς εγκατάστασιν δημοκρατίας, ην εγκατέστησαν. Εκινήθησαν μόνον προς υπεράσπισιν των πολυμόχθως άλλοτε αποκτηθέντων και ασυστόλως τότε καταπατουμένων πολιτικών δικαίων, και προς εξασφάλισιν του νέου δόγματος επί λόγω ότι ο βασιλεύς το επεβουλεύετο. Άλλως ήρχισε και άλλως ετελείωσε και η μηδόλως έτι Λουδοβίκου του ΙΣΤ' προθεμένη την καταστροφήν της βασιλείας γαλλική επανάστασις, αν και την κατέστρεψε και την αιματοκύλισε. Δι' άλλους λόγους ωπλίσθη κατ' αρχάς η Αρκτώα Αμερική κατά της μητροπόλεως της και όχι ποτέ προς απόρριψιν της κυριαρχίας της, ην απέρριψεν. Αλλ' η Ελλάς και προέθετο και εκήρυξεν ενώπιον θεού και ανθρώπων εξ αρχής του αγώνος, ότι ωπλίσθη προς συντριβήν του ξένου ζυγού και προς ανέγερσιν του εθνισμού και της ανεξαρτησίας της. Η εκ προθέσεως αυτή διαφορά της ελληνικής επαναστάσεως και των άλλων συναδέλφων της είναι σημειώσεως αξία.

Σημειώσεως αξία είναι και η διαφορά αυτής και των άλλων και ως προς την αποπεράτωσίν της. Η ελληνική επανάστασις απεπερατώθη ευτυχώς διά της γενναίας και ομοψύχου συνδρομής όλων των χριστιανικών λαών, διά της ενόπλου και ευεργετικής παρεμβάσεως, περί τα τέλη της, τριών μεγάλων Δυνάμεων, και διά της πλήρους συγκαταθέσεως όλων των άλλων. Τα παντοδύναμα ταύτα βοηθήματα απέδειξαν οφθαλμοφανώς πόσω δίκαιος και ιερός ήτον ο ελληνικός αγών· διότι προς υποστήριξιν αυτού η πάντοτε αλληλομαχούσα ευρωπαϊκή πολιτική ωμονόησε κατά πρώτην φοράν, και ήκουσε τας σωτηρίους εντολάς της ηθικής και την ιεράν φωνήν της πασχούσης ανθρωπότητος.

Η επανάστασις αυτή παριστάνει και άλλο ιδιαίτερον χαρακτηριστικόν. Εξερράγη μεταξύ δύο εθνών, ζώντων μεν εν τη Ευρώπη, αλλά και των δύο αγνοούντων και την πολεμικήν τέχνην και την πολιτικήν επιστήμην, δι' άς διέπρεπε και διαπρέπει η λοιπή Ευρώπη· και δύναται να θεωρηθή ως πολιτική τις και πολεμική ανωμαλία εν μέσω των πολιτικών και πολεμικών γνώσεων των σημερινών καιρών, αναμμνήσκουσα συχνάκις διά πολλών συμβάντων και περιπετειών τους ηρωικούς χρόνους της αρχαίας Ελλάδος.

Μοναδικόν εν τη ιστορία των εθνών φαινόμενον παριστάνει κατά θάλασσαν η Ελλάς επί της επαναστάσεώς της. Πολλαχού της οικουμένης λαοί εξανιστάμενοι ενίκησαν στρατούς, αλλ' ουδείς ουδέποτε κατέβαλε στόλους·

η δόξα αυτή απέκειτο εις μόνους τους θαλασσόπαιδας της Ελλάδος, τους διά της τόλμης και της περί τον πλουν εμπειρίας των μετασχηματίσαντας παραδόξως εις φοβερά δίκροτα τα ιδιωτικά και ασθενή σκάφη των, και ως ασθενή σκάφη προσβαλόντας διά της καταναλισκούσης φλογός των τα φοβερά των εχθρών δίκροτα.

Όχι μικράς παρατηρήσεως αξία είναι και η άκρα δυσαναλογία της πολεμικής καταστάσεως των εις μάχην ελθόντων μερών, του μεν προς διατήρησιν του δε προς συντριβήν του ζυγού. Το μέρος, το πολλά έτη προς συντριβήν του ζυγού πολεμήσαν αβοήθητον άλλοθεν, ήτο το εικοστημόριον του άλλου μέρους, και οι πόροι του ήσαν μηδαμινοί, διότι ήσαν πόθοι ιδιωτών απέναντι πόρων μεγάλης και παλαιάς αυτοκρατορίας. Το ευτυχές της δυσαναλογίας ταύτης και απροσδόκητον αποτέλεσμα, δακτυλοδεικτούμενον, είναι ικανόν να εμπνέη πάντοτε μέγα θάρρος προς τους πάσχοντας και αδικουμένους λαούς, όταν άποροι και ανίσχυροι αναδέχονται μετά σταθεράς αποφάσεως τον ιερόν αγώνα της πίστεως και της πατρίδος, της ελευθερίας και της δικαιοσύνης, της εθνικής τιμής και της ευδαιμονίας εναντίον της πνευματικής καταθλίψεως και της αρπαγής της πατρώας γης, της δουλείας και της αδικίας, του εθνικού εξουδενισμού και της κοινωνικής αθλιότητος.

Τα αποτελέσματα της ελληνικής επαναστάσεως εδείχθησαν γιγαντιαία και κατ' άλλον τρόπον· διότι ανέτρεψαν τας πολυθρυλλήτους αρχάς της ιεράς συμμαχίας καταδικαζούσης οιανδήποτε πολιτικήν μεταβολήν ενεργουμένην δι' αποστασιών και δι' όπλων, διετάραξαν το αείποτε περί πολλού παρά τη ευρωπαϊκή πολιτική σύστημα της ισορροπίας, και ανακαλέσαντα εις την δόξαν και την πολιτικήν ζωήν έθνος ριφθέν προ αιώνων εις τον τάφον της αδοξίας και της δουλείας, συνέτρεξαν και εις το να διαλύσωσι μεγάλην και παλαιάν αυτοκρατορίαν γεννηθείσαν, ανδρωθείσαν, γηράσασαν και αποθνήσκουσαν ανεπιστήμονα, αντικοινωνικήν και βάρβαρον. Εν ενί λόγω η ελληνική επανάστασις ετίμησεν υπέρ πάσαν άλλην την ανθρωπίνην φύσιν· διότι το λαμπρότερον, το διδακτικώτερον και το κατανυκτικώτερον όλων των θεαμάτων, όσα παριστάνει επί της σκηνης του κόσμου η ιστορία, είναι η ανέγερσις πεπτωκότος έθνους· το δε σάλπισμα τοιούτου πολέμου είναι χερουβικός ύμνος εις τον Ύψιστον. Αλλά το θέαμα τούτο καθίσταται έτι μεγαλοπρεπεστέρον, αν τύχη το ανεγειρόμενον έθνος να έχη και ένδοξον καταγωγήν· και τοιαύτης φύσεως θέαμα, και θέαμα μοναδικόν εν τη ιστορία του ανθρωπίνου γένους, είναι η εν μέσω αιμάτων, καταστροφών και δεινών αγώνων ανέγερσις του ελληνικού έθνους κοιτομένου προ αιώνων υπό ξένην και αλλόπιστον δουλείαν και καταπιεζομένου, αλλά μη απολέσαντος ολοτελώς τον χαρακτήρα του, την ενέργειάν του, ή τας προγονικάς αναμνήσεις του.

Αξία της βαθείας σκέψεως παντός πολιτευτού είναι και η επί του ελληνικού αγώνος παλίμβουλος διαγωγή των μεγάλων Αυλών. Είδαμεν οποιαι,

αρχομένου του αγώνος, ήσαν αι βουλαί και αι πράξεις αυτών κατ' ανδρών επιχειρησάντων επί τιμή του αίματός των ν' αποτινάξωσι τον βαρύν, τον άτιμον, τον τρισβάρβαρον ζυγόν, υφ' όν προ αιώνων εστέναζαν. Αλλ' είδαμεν μετά ταύτα, ότι αι πολιτικά περιστάσεις εις ας υπόκεινται και αι αυλαί αυταί, ως άλλοτε υπέκειντο οι Θεοί του Ολύμπου εις τας βουλάς της Ειμαρμένης, τας ηνάγκασαν, χάρις εις την ακλόνητον καρτεροψυχίαν των Ελλήνων και εις την μεγάλην συμπάθειαν όλων των χριστιανικών λαών, να εξαλείψωσιν αι ίδιαι ό,τι έγγραψαν κατά των Ελλήνων, να χύσωσιν αίμα υπέρ αυτών, ν' ανοίξωσι θησαυρούς εις αντίληψίν των, να κηρύξωσι το καταδεδικασμένον έθνος ελεύθερον, αυτόνομον και ανεξάρτητον, να χαιρετήσωσι την επαναστατικήν του σημαίαν και να εγγυηθώσιν ενώπιον όλου του κόσμου την πολιτικήν και ανεξάρτητον ύπαρξίν του.

Είναι τω όντι αξιοπαρατήρητον, ότι τα σχέδια των αυλών επί του ελληνικού αγώνος όχι μόνον εματαιώθησαν, αλλά και εναντία της θελήσεως και της πολιτικής των όλα απέβησαν. Ήθελαν αύται την ακεραιότητα της οθωμανικής αυτοκρατορίας, και η οθωμανική αυτοκρατορία κατεκολοβώθη· ήθελαν την κατάθλιψιν και αποτυχίαν του επαναστατικού κινήματος της Ελλάδος, και το επαναστατικόν κίνημα της Ελλάδος εν μέσω ορατών και αοράτων δυσκολιών και κινδύνων εθριάμβευσεν· ήθελαν την Τουρκίαν ισχυράν, και κατέστρεψαν αυταί την δύναμίν της εν Νεοκάστρω· ηγωνίζοντο να εμποδίσωσι παντοίοις τρόποις τον Τουρκορρωσσικόν πόλεμον, και ο Τουρκορρωσσικός πόλεμος εξερράγη. Τόσον απρονόητος και τόσον επισφαλής είναι η πολιτική των θνητών, ως και αυτών των επί βαθεία συνέσει και πολιτική πείρα μεγαλαυχούντων.

Τοιαύτα είναι τα άξια πάσης προσοχής χαρακτηριστικά της ελληνικής επαναστάσεως, ης την ιστορίαν επεχείρησα να συγγράψω.

Εις τέσσαρας δε διακεκριμένας περιόδους δύναται τις ευλόγως να διαιρέση τα γεγονότα· εις την απ' αρχής μέχρι της εις Πελοπόννησον αποβάσεως των Αιγυπτίων· εις την εντεύθεν μέχρι της συνθήκης της 24 Ιουνίου· εις την μετά την συνθήκην μέχρι της αφίξεως του Καποδιστρίου· και εις την μετά την άφιξιν αυτού μέχρι ου ανηγορεύθη η Ελλάς κράτος ανεξάρτητον. Και η μεν πρώτη περίοδος περιλαμβάνει τετραετίαν, η δε δευτέρα διετίαν και τετραμηνίαν, ημιετίαν δε η τρίτη, και διετίαν η τετάρτη. Εκάστη δε αυτών έχει ιδιαίτερα γνωρίσματα.

Μεγάλα τα παθήματα των απανταχού της οθωμανικής αυτοκρατορίας Ελλήνων επί της πρώτης περιόδου, καθ' ήν κατεστράφησαν πόλεις και χώραι, εξωλοθρεύθησαν λαοί, εμιάνθηθησαν τα άγια και μέγιστοι κίνδυνοι περιστοίχισαν τον αγώνα· αλλ' εν μέσω των παθημάτων, των ασεβημάτων και των κινδύνων ο αγών εκραταιώθη, και η Ελλάς εν πολλοίς εδοξάσθη· η κραταιώσασα όμως τον αγώνα και δοξάσασα την Ελλάδα περίοδος αύτη εμολύνθη δι' εμφυλίων σπαραγμών.

Δεινή και πολύδακρυς απέβη η, διαρκούντων των εμφυλίων τούτων σπαραγμών, αρξαμένη δευτέρα περίοδος· αλλά και κατ' αυτήν γενναίως απεκρούσθησαν οι εχθροί δις επιχειρήσαντες να εισβάλωσιν εις την Μάνην, και ο Έλλην ετερατούργησεν εν Μεσολογγίω, όπου εν μέσω γενικής αθυμίας πρώτοι των άλλων οι εντόπιοι απεφάσισαν μεγαλοφρόνως, ως και επί της πρώτης πολιορκίας, ν' αποθάνωσι μάλλον ή να προσκυνήσωσιν.

Επί δε της τρίτης περιόδου ήλθαν εις αντίληψιν της κινδυνευούσης Ελλάδος αι τρεις πρώτισται αυλαί της Ευρώπης, και μόνην παλαίουσαν μέχρι τούδε προς τας κατά ξηράν και θάλασσαν ηνωμένας δυνάμεις Τουρκίας, Αιγύπτου και Βαρβαρίας την απήλλαξαν των επικειμένων δεινών, καταστρέψασαι τους κατά θάλασσαν εχθρούς της.

Επέστη η τετάρτη περίοδος, καθ' ήν ετακτοποιήθη η υπηρεσία, ενισχύθη η ησυχία, ανεκουφίσθη ο λαός, επήλθεν η προς επάνοδον εις τα ίδια αναγκάσασα τους Αιγυπτίους εκστρατεία των Γάλλων, απεπέμφθησαν διά των ελληνικών όπλων οι πλείστοι των πέραν του ισθμού πολεμίων, κατέπαυσεν ολοτελώς ο μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων πόλεμος, άφησεν η Πύλη ταπεινωθείσα εις χείρας των συμμάχων την λύσιν του ελληνικού ζητήματος, και η επί τεσσάρων αιώνων υπό σκληράν δουλείαν Ελλάς μετέβη υπερφυώς εκ του θανάτου εις την ζωήν. Καθ' όλας δε τας περιόδους ταύτας εμεγαλύνθη το ναυτικόν της Ελλάδος, και όλοι οι χριστιανικοί λαοί θερμοί φίλοι του ελληνικού αγώνος ανεδείχθησαν. Αξιοσημείωτον ότι κατά το μακρόν τούτο διάστημα ο αγών δεν παρήγαγε τον άνδρα του. Πολλάκις η εξουσία έκειτο κατά γης. Πολλάκις εδόθησαν αφορμαί εις ευχερή κατάληψιν αυτής, αλλ' ουδείς ουδέποτε το επεχειρίσθη, διότι ουδείς και αυτών των υπερυψωθέντων είχε το σύνολον των η περί τα τοιαύτα μεγαλοπραγμοσύνη απήτει προσόντων, εφόρευε δε τας πράξεις και κατεσκόπευε τα διανοήματα η προς αλλήλους πατροπαράδοτος αντιζηλία.

Μελετών δε, ω αναγνώστα, τα κατά την επανάστασιν, τροφήν και πόσιν των πεινώντων και διψώντων ελευθερίαν λαών, ελπίδα των θλιβομένων, και στηριγμόν των εν πολέμω κλονιζομένων, και εκπληττόμενος δι' όσα κατώρθωσαν οι επέκεινα εξαιτίας αβοηθητί τον υπέρμεγαν τούτον και άνισον αγωνισθέντες και κατά γην και κατά θάλασσαν αγώνα, ενθυμού, ότι ο αγών ήτον υπέρ πίστεως και υπέρ ανακτήσεως πατρώας γης και ελευθερίας, τουτέσιν ο ιερώτερος και ο ενδοξότερος όλων των αγώνων^ τοιούτων δε άθλων προκειμένων «ο ύ τ ε-π λ ή θ η-ν ε ώ ν, ο ύ τ ε-κ ό σ μ ο ι-κ α ι-λ α μ π ρ ό τ η τ ε ς-ε π ι σ ή μ ω ν, ο ύ τ ε-κ ρ α υ γ α ί-κ ο μ π ώ δ ε ι ς-ή-β ά ρ β α ρ ο ι-π α ι ά ν ε ς-έ χ ο υ σ ί-τ ι-δ ε ι ν ό ν-α ν δ ρ ά σ ι ν-ε π ι σ τ α μ έ ν ο ι ς-ε ι ς-χ ε ί ρ α ς-ι έ ν α ι-κ α ι-μ ά χ ε σ θ α ι-τ ο λ μ ώ σ ι ν».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

(α.)

Ζήτηι τα της Ε' συνεδριάσεως της συνελεύσεως.

(β.)

Ζήτηι την επί της λήξεως της συνελεύσεως διακήρυξιν εν τη των κατά την αναγέννησιν της Ελλάδος συλλογή Μάμουκα.

(γ.)

Ζήτηι την προ της ενάρξεως των εργασιών της διοικητικής Επιτροπής διακήρυξιν εν τη των κατά την αναγέννησιν της Ελλάδος συλλογή Μάμουκα.

(δ.)

Ζήτηι το περί ου ο λόγος υπόμνημα εν τω β' τόμω απομνημονευμάτων Σπηλιάδου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΑ'.

(α.)

Ιδού όλη η επιστολή.

«Ιβραχήμης πασάς ελέω Θεού Καλής Κρήτης και Μωρέως, και ναύαρχος του αιγυπτιακού στόλου.

«Προτού ν' αναχωρήσωμεν από ενταύθα διά το Μεσολόγγιον είχομεν λάβει γράμματά σου ζητούντος παρ' ημών να σου δοθή έν ράι μπουγιουρουλδί γενικώς δι' όλην την οικογένειάν σου· όθεν και ευσπλαχνία κινούμενος, έλαβε τον τόπον της η αίτησίς σου και αμέσως εδόθη το ζητούμενόν σου. Αφού δε υπήγον εις Μεσολόγγιον, επληροφορήθην ότι ο πατήρ σου ερωτηθείς από τους σημαντικούς του συστήματός σας διά ποίας αιτίας παρακινήθης να ζητήσης παρ' ημών έν τοιούτον μπουγιουρουλδί, απεκρίθη ότι ο τρόπος εκείνος να ήτον τάχα ένα είδος πολιτικής, ίνα μη αφήση και καταπατηθή παρ' ημών η πατρίς του, καθότι τότε ήτον αδύνατη από στρατεύματα και από άλλα εφόδια πολεμικά.

«Όθεν διατάττεσαι αυστηρώς άμα του λαβείν την παρούσαν μου, χωρίς αναβολής καιρού, εις διορίαν ημερών δέκα, να σκεφθής μετά των σημαντικών της πατρίδος σου, και να έλθετε εκ συμφώνου προς ημάς ίνα βαλθή εις ασφάλειαν η πατρίς σου, χωρίς παντελώς να θελήσης και τώρα να

μεταχειρισθής την ψευδοπολιτικήν, καθότι εις το εξής δεν ωφελείσαι με αυτήν παντελώς.

«Ημεῖς δε προλαβόντως απεράσαμεν ἀπὸ Καλαμάταν· το ὅτι ὁμως δεν εἰσήλαμεν εἰς τὴν πατρίδα σας, μὴν το νομίσετε διαφορετικά, εἰμὴ εὐσπλαγχνία κινούμενοι ἵνα μὴ αἰχμαλωτισθῶσιν αἱ συμπατριώτισσαί σας καθὼς και τῶν ἄλλων μερῶν, και διότι σας εἶχαμεν μπουγιουρουλδί μας δομένον, ἵνα μὴ κηρυχθῆ ὅτι σας εἶχαμεν ράι, και ὕστερον ἐξαίφνης εἰσήλαμεν εἰς τὴν πατρίδα σας. Συ δε ἐγνώρισες καλῶς ὅτι ἡμεῖς πνέομεν φιλανθρωπίαν, και ὅτι πολεμούμεν συστηματικῶς με κανόνας και με κανόνας τακτικούς ἐγνωσμένους εἰς ἔθνη πεφωτισμένα. Τάχυνον λοιπόν, ὡς εἶπομεν, τὸν ἐρχομόν σου μετὰ τῶν σημαντικῶν τῆς πατρίδος σου· ἐξ ἐναντίας ὁμως και παρακούσης, ἢ θελήσης να μεταχειρισθής τὴν προτέραν σου πολιτικήν, ας μὴν περάση ἀπὸ τὴν ιδέαν σου ὅτι και τὴν πατρίδα σου δεν θα τὴν κάμωμεν ὡς και τὴν Πελοπόννησον, και δεν θέλει ἀφήσωμεν μήτε ἶχνος οσπητίου, και ὄψεσθε ἐν ἡμέρα κρίσεως ἵνα δώσετε λόγον πρὸς τὸν Θεόν δι' ὅσα ἠθέλε δοκιμάσει ὁ ἀθῶος λαός. Ταῦτα και οὕτω ποιήσον ἐξ ἀποφάσεως, και ἐρρωσο».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΓ'.

(α.)

Προσήλωσαν τὰς χεῖρας τοῦ δυστυχούς Κορομηλά οἱ συμπατριῶται τοῦ Ἀθηναῖοι Τούρκοι ὅπου εἶναι σήμερον τὸ ἀναβρυτήριον τῆς πόλεως. Τὴν τρίτην δε ἡμέραν τῆς προσηλώσεως τὸν ἐπιστόλισέ τις Ἀλβανός οἰκτεῖρων αὐτόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΣΤ'.

(α.)

Ἰδού ἡ πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἐπιστολή τοῦ Μιαούλη.

«Ἐβδομον ἤδη ἔτος δεν ἔπαυσα συναγωνιζόμενος τὸ κατὰ δύναμιν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν μου κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος μας. Οὔτε ἡ γνώσις τῆς ἀνικανότητός μου, οὔτε τὸ μέγεθος τοῦ φορτίου τοῦ ὁποῖον ἡ πατρίς ἐπέθεσεν εἰς ἐμέ, με ἔκαμαν να δειλιάσω ἢ να υποχωρήσω· πρῶτον χρέος τοῦ πολίτου ἐνόμιζον τὸ να πράττη ὅ,τι δύναται ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος τοῦ· ἐφρόντισα να τὸ εκπληρώσω· ἐάν πάντοτε δεν ἐπέτυχα, τὸ σφάλμα δεν εἶναι τῆς προαιρέσεώς μου· προ πολλοῦ ἤδη αἱ ἐλπίδες ὅλου τοῦ ἔθνους ἐπεστηρίχθησαν εἰς τὴν ἀφίξιν τοῦ μεγαλοφυσοῦ ἀνδρός, τοῦ ὁποῖου τὰ μέχρι τούδε λαμπρά κατορθώματα προϋπόσχονται εἰς τὴν πατρίδα μας τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ μεγάλου και δεινοῦ ἀγώνος τῆς. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦλθε και συγγαίρω διὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ και τὴν διοίκησιν και ὅλον τὸ

έθνος· το ελληνικόν ναυτικόν δικαίως πρέπει να ελπίζει το παν υπό την οδηγίαν τοιούτου αρχηγού και πρώτος εγώ είμαι έτοιμος, καθ' όσον δύναμαι, να τρέξω υπ' αυτόν εις νέους αγώνας, δυσκόλους βέβαια εις εμέ και διά την ηλικίαν μου και διά την ολιγοπειρίαν μου, ευχαρίστους όμως εις την καρδίαν μου, η οποία ποτέ άλλο δεν επιθύμησε παρά την ευτυχίαν της πατρίδος. Παρακαλώ την σεβαστήν διοίκησιν να μην αμφιβάλη εις την ειλικρίνειαν της εκθέσεως αυτών μου των αισθημάτων».

(β.)

Εκάκισάν τινα της ιστορίας ταύτης ο αντιστράτηγος κύριος Ανδρέας Μεταξάς και ο υποστράτηγος κύριος Γενναίος Κολοκοτρώνης, και προς τοις άλλοις ηθέλησαν να αποκρούσωσιν ως ψευδές το σκανδαλώδες τούτο επεισόδιον. Εις όσα παρ' αυτών εγράφησαν απήντησαν και άλλοι (όρα Αθηνάν 14 δεκεμβρίου 1857 και Τηλέγραφον των Κυκλάδων 4 φεβρουαρίου 1858), απήντησα και εγώ εν τη Ελπίδι της 8 απριλίου του αυτού έτους, και την απάντησίν μου επισυνάπτω έχουσαν ούτω.

«Κατεχώρισεν ο Αιών εν τω αριθμώ 1850 επιστολήν του αντιστρατήγου κυρίου Ανδρέα Μεταξά προς τον υποστράτηγον κύριον Γενναίον Κολοκοτρώνην, αφορώσαν τινα του ιστορικού μου συγγράμματος. Ιδού η απάντησίς μου.

«Ο αντιστράτηγος κύριος Μεταξάς, πριν εκθέση τα περί ων ο λόγος, και ως αν εκ του χρόνου, καθ' όν επάτησα το πατρώον έδαφος επί του αγώνος, εκρέματο η αξιοπιστία του συγγράμματός μου, δις και τρις αναφέρει, ότι ήλθα εις Ελλάδα το 1824· αλλ' απατάται· και αν, παρατρέχων μυρίους άλλους, θελήση να ερωτήση μόνον τον φίλον του υποστράτηγον, κύριον Γενναίον, θα μάθει ότι με είδεν ούτος κατά το Μακρυνόρος επί της εκεί υπό τον κύριον Μαυροκορδάτον εκστρατείας το 1822, και ότι μνείαν ποιεί της συνεντεύξεώς μας ταύτης έν τινι ανεκδότω υπομνηματίω του, δοθέντι μοι προ πολλών ετών παρ' αυτού εις ανάγνωσιν· ήμην δ' εν Τριπολιτσά επί της δεινής κατά το 1823 ρήξεως περί της προεδρίας της βουλής, καθ' ήν ηναγκάσθη ο κύριος Μαυροκορδάτος να καταφύγη εις Ύδραν, όπου υπήγα και εγώ μετ' ολίγας ημέρας. Μάρτυρες δε των λεγομένων όλη Ύδρα, και οι περί τον κύριον Μαυροκορδάτον, οι εκεί τότε καταφυγόντες. Το δε 1824 εκάθησα κατά πρώτην φοράν εν τη βουλή, ως αντιπρόσωπος της πατρίδος μου.

«Εις αναίρεσιν δε ων ιστορώ εν τω συγγράμματί μου περί διαιρέσεως Πελοποννησίων και στερεοελλαδιτών, και περί τινων δεινών διαπληκτισμών κατά την εν Τροιζήνι συνέλευσιν, λέγει ο αντιστράτηγος κύριος Μεταξάς, ότι, ως πληρεξούσιος εν τη συνελεύσει ταύτη, δύναται να βεβαιώση εν γνώσει, ότι τα ιστορούμενα δεν έλαβαν χώραν· αλλά και εγώ, ως πληρεξούσιος εν τη αυτή συνελεύσει, και ως μέλος μάλιστα της επί της

επιθεωρήσεως του συντάγματος επιτροπής, βεβαιώ εν γνώσει, ότι τα ιστορούμενα ιδίαις ήκουσα ακοαίς, και την μεταξύ Κολοκοτρώνη και Κίτσου σκηνήν ιδίοις είδα όμμασιν· αλλ' εις λύσιν πάσης αμφιβολίας, ένεκα της διαφωνίας εμού και του αντιστρατήγου κυρίου Μεταξά, επισυνάπτω ας επορίσθην μαρτυρίας τινών των επιζώντων πληρεξουσίων εν τη αυτή συνελεύσει, αυτηκόων και αυτοπτών ων ιστορώ.

«Μαρτυρία του κυρίου Τάτση Μαγκίνα, νυν γερουσιαστού.

«Πληρεξούσιος ων της εν Τροιζήνι εθνικής συνελεύσεως, ενθυμούμαι κάλλιστα την εν μια των συνεδριάσεων επισυμβάσαν σκανδαλώδη διαίρεσιν . . . η σφοδρά δε και πεισματώδης αύτη διαίρεσις επροχώρησε και μέχρι διαχειρίσεως όπλων, ώστε εσχματίσθησαν δύο πολεμικά στρατόπεδα μεταξύ Πελοποννησίων και Στερεοελλαδιτών· αλλά διά της προσπαθείας πολλών φιλήσυχων διηλύθη η θορυβώδης εκείνη σκηνή μετά παρέλευσιν τριών ωρών, εις το διάστημα των οποίων ερρέθησαν σκληροί και υβριστικοί λόγοι εξ αμοτέρων των μερών χωρίς να σεβασθή ο κατώτερος τον ανώτερον, και οι μεν έλαβον θέσεις πολεμικάς με τα όπλα εις τας χείρας, οι δε εκλείσθησαν εις τας οικίας, και άλλοι έτρεχαν με πατριωτικάς φωνάς διά να μη γένη έναρξις πυροβολισμού . . . Είναι αληθές, κατά την ιστορίαν σας, ότι η συνέλευσις εκείνη ήρχισε με διαίρεσιν και ετελείωσε με τμηματικόν πνεύμα φιλαυτίας της τε Πελοποννήσου και στερεάς Ελλάδος . . . Ομολογητέον ότι την δυσφημίαν του αποκλεισμού της στερεάς Ελλάδος εκ της συνθήκης την διέδιδαν ολίγοι τυχοδιώκται και φιλοτάραχοι και ουδέποτε οι Πελοποννήσιοι, ή μέρος της συνελεύσεως, όπερ εξάγεται σαφώς και εκ της ιστορίας σας, σελίδι 327 και 348 [247 και 262 της γ' ταύτης εκδόσεως] του δ' τόμου πότε και διά ποίον σκοπόν διεδίδοντο τοιαύται φήμαι».

«Μαρτυρία του κυρίου Γιαννάκη Χατσή Πέτρου, νυν γερουσιαστού.

«. . . . Τα ενδιαλαμβανόμενα εν τω δ' τόμω σελίδι 131 της παρ' υμών γεγραμμένης ιστορίας έλαβαν χώραν δυστυχώς· η δε φρόνησις των πληρεξουσίων και ο πατριωτισμός όλων τα διεσκέδασαν»,

«Μαρτυρία του κυρίου Αναστασίου Πολυζωίδου, νυν αντιπροέδρου του Αρείου Πάγου.

«. . . . Καθ' όσον αφορά τον εν τη συνελεύσει της Τροιζήνος μεταξύ Γ. Κίτσου και Θ. Κολοκοτρώνου διαπληκτισμόν, το γεγονός είναι αληθέστατον· το ενθυμούνται όλοι οι επιζώντες πληρεξούσιοι της Τροιζήνος· το ενθυμούμαι και εγώ κάλλιστα, διό και προς τον ερωτήσαντά με εσχάτως Γενναίον Κολοκοτρώνην δεν εδίστασα να το ομολογήσω».

«Τοιαύται μαρτυρίαί τοιούτων ανδρών δεν λύουν πάσαν περί του προκειμένου αμφιβολίαν;

«Τρανή δε απόδειξις της διαιρέσεως είναι και το εις παύσιν αυτής και εξάλειψιν πάσης δυσπιστίας εκδοθέν α' ψήφισμα της συνελεύσεως λέγον, ότι η ελληνική επικράτεια σύγκειται εξ όλων των αραμένων όπλα επαρχιών, ότι είναι αδιαίρετος και αδιάσπαστος, και ότι τα δικαιώματα των κατοίκων αυτών και τα επί του Ιερού αγώνος αγαθά είναι κοινά. Τοιούτον σκοπόν έχει και το δ' άρθρον του συντάγματος της Τροιζήνος λέγον, ότι επαρχίαί της Ελλάδος είναι όσαι έλαβαν και θα λάβουσι τα όπλα κατά της οθωμανικής δυναστείας.

«Το μέγα δε τούτο της συμπεριλήψεως ή μη της στερεάς Ελλάδος εις τον συμβιβασμόν ζήτημα εγεννήθη, όχι, ως μη θελόντων των Πελοποννησίων την συμπερίληψιν αυτής, αλλ' ως διατεινομένου του σουλτάνου ότι είχεν υποχείριον όλην την γην εκείνην· εγένετο δε και λόγος μετά ταύτα εν τω συμμαχικώ συμβουλίω περί οροθεσίας επί του Ισθμού. Ιστορώ δε πάντα ταύτα εν τω οικείω τόπω υπό το κύρος επισήμων διακοινώσεων.

«Αλλ' ο αντιστράτηγος κύριος Μεταξάς εν τη επιστολή του, και ο υποστράτηγος κύριος Γενναίος εν τω φυλλαδίω του λέγουν, ότι είπα όσα δεν είπα, ή τα εναντία όσων είπα, δηλαδή, ότι ενοχοποιώ τους Πελοποννησίους ως μη θελήσαντας να συμπεριληφθή η στερεά Ελλάς εις τον προς ειρηνοποίησιν συμβιβασμόν. Ο υποστράτηγος μάλιστα αγωνίζεται διά μακρών λόγων εν τω φυλλαδίω του να αποδείξη ότι αδίκως τους ενοχοποιώ. Αλλά πού η μαρτυρία, πού η φράσις εν τη ιστορία ότι τους ενοχοποιώ; Πολλά και παρά πολλών περί τούτου εφημίζοντο βεβαίως τω καιρώ εκείνω, αλλ' όχι μόνον δεν ησπάσθην εγώ την γνώμην ταύτην, ην ησπάζοντο άλλοι, όχι μόνον ουδαμού της ιστορίας είπα, ότι οι Πελοποννήσιοι δεν ήθελαν την συμπερίληψιν της στερεάς Ελλάδος, αλλά και εστηλίτευσα τον φημισθέντα τούτον λόγον ως συκοφαντίαν· ιδού τι είπα εν σελίδι 327 [246 εκδ. γ'] του δ' τόμου.

«Κατ' εκείνον τον καιρόν οι ευνοούμενοι του κυβερνήτου διέσπειραν, ότι οι εν Αιγίνη πρόκριτοι Πελοποννήσιοι συνελθόντες έγγραφαν μυστικώς τω πρέσβει της Αγγλίας, ότι η Πελοπόννησος και αι νήσοι του Αιγαίου Πελάγους εξήρκουν εις σύστασιν ελληνικής επικρατείας. Τούτο μαθόντες οι Στερεοελλαδίται, οι έχοντες πάντοτε φόβους περί της μελλούσης τύχης της γεννησαμένης αυτούς γης, και πιστεύοντες, ότι οι κοινοποιούντες ταύτα δεν εψεύδοντο εξ αιτίας των στενών αυτών σχέσεων προς τον κυβερνήτην, εταράχθησαν ταραχήν μεγάλην. Τοιούτος λόγος εν τοιαύτη κρισίμω ώρα εδύνατο να προξενήση δεινάς αλληλομαχίας. Ακούσαντες οι πρόκριτοι της Πελοποννήσου την σ υ κ ο φ α ν τ ί α ν - τ α ύ τ η ν και μαθόντες πόθεν προήλθε, την απέδωκαν εις τον κυβερνήτην, και τον εθεώρησαν έκτοτε φανερόν καταδιώκτην. Κατά των προκρίτων τούτων ερρίφθη και ά λ λ η - σ υ

κ ο φ α ν τ ί α, έ τ ι-μ ά λ λ ο ν-β δ ε λ υ ρ ά· ό τ ι συνώμοσαν να φαρμακεύσωσι τον κυβερνήτην. Ο λόγος ούτος διεφημίσθη και εκτός της Ελλάδος, και εκωδωνίσθη διά τινων εφημερίδων».

«Ερμηνεύων δε το α' ψήφισμα της εν Τροιζήνι συνελεύσεως είπα εν σελίδι 129 [98] του δ' τόμου, ότι, «εν ώ η διοικητική επιτροπή» (ης μέλη ήσαν και οι Πελοποννήσιοι, Ζαήμης, Πετρόμπεης, Δεληγιάννης και Σισίνης) «η γ ω ν ί σ θ η-ε ι λ ι κ ρ ι ν ώ ς-κ α ι-α ρ ι ζ ή λ ω ς-ε π' ω φ ε λ ε ί α-τ η ς-σ τ ε ρ ε ά ς-Ε λ λ ά δ ο ς-κ α ι-κ α τ ώ ρ θ ω σ ε-δ ι' ω ν-ε σ ύ σ τ η σ ε-σ τ ρ α τ ο π έ δ ω ν-τ η ν-α ν ό ρ θ ω σ ί ν-τ η ς· δεν έπαυσάν τινες υποκινούντες ταραχάς εν μέσω και αυτών των στρατοπέδων, επί λόγω ότι ενήργει μυστικώ τω τρόπω διά της επιτροπής της συνελεύσεως επί του προκειμένου συμβιβασμού την αποκοπήν της στερεάς από της λοιπής Ελλάδος εις ανταλλαγήν άλλων αγαθών επ' ωφελεία μόνης της Πελοποννήσου».

«Ενοχοποιώ και μέφομαι δι' ων είπα τους Πελοποννησίους, ή τους αθώνω και τους κηρύττω υπερμάχους της στερεάς Ελλάδος; Δεν είπα δ' εν σελίδι 136 [103] του δ' τόμου, ότι ποτέ η φωνή των πασχόντων Στερεοελλαδιτών δεν ηκούσθη τόσον εις τα ώτα των Πελοποννησίων όσον επί της πολιορκίας των Αθηνών, ήτοι καθ' όν καιρόν ειργάζετο η εν Τροιζήνι συνέλευσις, και ότι, εκτός των προ καιρού εκστρατευσάντων Κορινθίων, εξεστράτευσαν ως επιβοηθοί εις λύτρωσιν αυτής έτι 2500 Πελοποννήσιοι; Άπορον τη αληθεία πώς λόγιοι τόσον σαφείς παρεξηγήθησαν, και πώς τόσα εις αναίρεσιν λόγων μη λεχθέντων εγράφησαν.

«Καθ' όσον δ' αφορά ιδίως τον Κολοκοτρώνην, ουδαμού της ιστορίας είπα, ότι εξέφρασεν, ή προστάτευσεν την ιδέαν της μη εις τον συμβιβασμόν συμπεριλήψεως της στερεάς Ελλάδος· εξ εναντίας είπα, εν σελίδι 10 του δ' τόμου εις δικαίωσίν του ότι, αν δεν εστράτευσεν ποτέ πέραν του Ισθμού, πολλούς όμως πολλάκις απέστειλεν εις αντίληψιν των εκεί αγωνιζομένων. Ανέφερα εν σελίδι 180 [134] του γ' τόμου επιστολήν του προς τους Στερεοελλαδίτας, ην ουδείς δύναται να ψεύση, και ουδείς δύναται να μη μεμφθή, δι' ής τους απεκάλει ξένους της Πελοποννήσου, τους εσυμβούλευεν ν' απέχωσι των πραγμάτων της πατρίδος του, και τους ηπειλεί ότι θα τους ετιμώρει, αν παρήκουαν. Αλλά και η επιστολή αύτη εγράφη δύο ήμισυ σχεδόν έτη πριν συγκροτηθή η εν Τροιζήνι συνέλευσις.

«Προς τι λοιπόν ο τόσος περί της διαθέσεως των Πελοποννησίων προς τους Στερεοελλαδίτας θόρυβος, εν ώ όλοι τα αυτά λέγομεν περί αυτής, και όλοι ως εξ ενός στόματος ευφημούμεν;

«Ολίγα και περί της αρχιστρατηγίας.

«Ουδαμῶς ἐπρόκειτο ἐν τῇ κατὰ τὴν Τροιζήνα συνελύσει περὶ τῆς ἀρχηγίας τῶν ὀπλῶν τῆς Πελοποννήσου, ἢ περὶ τῆς ἀρχηγίας τῶν ὀπλῶν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος. Τὰς ἀρχηγίας ταύτας κατείχαν, τὴν μὲν ὁ Κολοκοτρώνης, τὴν δὲ ὁ Καραϊσκάκης, καὶ διετήρησαν καὶ μετὰ τὴν ἀρχιστρατηγίαν. Ἐπρόκειτο περὶ τῆς γενικῆς ἀρχιστρατηγίας ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Πιστεύει τις, ὅτι θὰ ἐδέχοντο οἱ Πελοποννήσιοι ἀρχηγὸν Στερεοελλαδίτην, ἢ οἱ Στερεοελλαδίται Πελοποννήσιον; Ὁ Κολοκοτρώνης διωρίσθη ἀρχιστράτηγος μόνῃς τῆς Πελοποννήσου παρά τῆς πελοποννησιακῆς γερουσίας κατὰ πρότασιν τοῦ πελοποννησιακοῦ στρατοῦ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι, ἀλλ' ἐτελεσφόρησε; τὸν ἀνεγνώρισε ποτέ ὡς τοιοῦτον ἡ κυβέρνησις; δὲν κατήργησεν ἢ ἐν Ἄστρει συνέλευσις καὶ αὐτὸν τὸν τίτλον τῆς ἀρχιστρατηγίας, ὃν ἔφερε μὲν τότε ὁ Κολοκοτρώνης παρά γνώμην τῆς κυβερνήσεως, ἀντεποιεῖτο δὲ ὁ Πετρόμπεης; ἀλλ' οὐδὲν ἤττον, διηγούμενος τὰ τῆς ἐν Τροιζήνι ἀρχιστρατηγίας ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ἐπαινῶ καὶ τὸν Καραϊσκάκην καὶ τὸν Κολοκοτρώνην λέγων, ὅτι αὐθόρμητως ἐπρότειναν τὸν Τσώρτην ἀρχιστράτηγον.

«Τὸ δὲ τοῦ Μιαούλη, παρεισαγόμενον παρά τοῦ ἀντιστράτηγου κυρίου Μεταξά ὡς ὅμοιον, πολὺ διαφέρει, διότι ὁ μὲν Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Καραϊσκάκης διετήρησαν, ὡς εἴρηται, τὰς ἀρχηγίας τῶν καὶ μετὰ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Τσώρτη, ὁ δὲ Μιαούλης, ὁ πρῶτος ναύαρχος ὅλης τῆς Ἑλλάδος, διέμεινε, μετὰ τὴν στολαρχίαν τοῦ Κοχράνου, ἐντὸς τῆς φρεγάτας, ἐν ἡ ἐναύαρχει, ὡς ἀπλοῦς πλοίαρχος.

«Καὶ ταῦτα ὡς πρὸς τὸ πραγματικὸν μέρος τῆς επικρίσεως, τὸ μόνον ἀξιὸν τίνος λόγου, εἰς ἐπανόρθωσιν τῶν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους αὐτῆς ἐσφαλμένων.

«Ἐν Λονδίῳ 3/15 μαΐου 1858».

Ἐπισήμεις. — Εἰς τὰς ἀνωτέρω μαρτυρίας περὶ τῶν κατὰ τὴν Τροιζήνα συμβάντων ἀντέταξεν ὁ στρατηγὸς Γενναῖος Κολοκοτρώνης ἄλλας, πρὸς ἀναίρεσιν αὐτῶν, ἐν τῷ 1617 ἀριθμῷ τοῦ Αἰῶνος. Εἰς ταύτας ἀνταπήντησαν οἱ κύριοι Γιαννάκης Χ. Πέτρου καὶ Τ. Μαγκίνας ἐν τῷ 950 ἀριθμῷ τῆς Ἐλπίδος. Ἀλλ' ἐγὼ ἀρκούμαι νὰ ἐπαναλάβω, ὅτι ὅσα ἱστορῶ, ἰδίαις-ἢ-κοῦ-σ-α-α-κ-ο-α-ί-ς-κ-α-ι-ι-δ-ί-ο-ι-ς-ε-ί-δ-α-ό-μ-μ-α-σ-ι-ν. Δίκαιον εἶχεν ὁ Πλούταρχος εἰπὼν, «πάντῃ χαλεπὸν καὶ δυσθῆρατον ἱστορία ταληθέα, ὅταν οἱ μὲν ὑστερον γεγονότες τὸν χρόνον ἔχωσιν ἐπιπροσθούντα τὴν γνώσει τῶν πραγμάτων, ἢ δὲ τῶν πράξεων καὶ τῶν βίων ἠλικιώτις ἱστορία τὰ μὲν φθόνοις καὶ δυσμενεῖαις, τὰ δὲ χαριζομένη καὶ κολακεύουσα λυμαίνηται καὶ διαστρέφη τὴν ἀλήθειαν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΖ'.

(α.)

Προκήρυξις Κοχράνου.

«Ο επικινυνωδέστερος εχθρός σας, η διχόνοια, ήδη ενικήθη· τώρα το έργον σας είναι εύκολον· οι νέοι της Ελλάδος πανταχού τρέχουν εις τα όπλα· η τύχη της ακροπόλεως δεν είναι πλέον αμφίβολος. Επειδή οι πολιορκούντες περικυκλούνται, επειδή η μετακόμισις των τροφών εμποδίζεται, τα στενά καταλαμβάνονται και η αναχώρησις γίνεται αδύναμος, εβεβαιώθη ήδη η ελευθερία της κλασικής γης των Αθηνών διορισμένης από την θείαν Πρόνοιαν να γίνη πάλιν καθέδρα της ελευθερίας, των επιστημών και των τεχνών· μη παύσετε όμως, Έλληνες, αφ' ου κατορθώσετε τούτο, μη βάλλετε τα σπαθιά σας εις τας θήκας, εν όσω ο θηριώδης Τούρκος κρατεί και μίαν πιθαμήν του ιερού εδάφους το οποίον μίαν φοράν ήτον των πατέρων σας. Ας συναμιλλώνται οι θαλασσινοί νέοι διά την δόξαν με τους ήρωας της ξηράς, ας σπεύσουν να έμβουν εις τα εθνικά πλοία, και αν δεν δοθούν η ανεξαρτησία και όλα τα δίκαιά σας. Ας αποκλείσουν τον Ελλήσποντον και ας φέρουν τον πόλεμον εις την επικράτειαν του εχθρού· τότε ο απάνθρωπος σουλτάνος, ο άδικος σφαγεύς των υπηκόων του, ο αιμοβόρος καταδυνάστης των Ελλήνων θέλει αφανισθή από τους οικείους του· τότε η μουσουλμανική δύναμις θέλει καταστραφή αφ' εαυτής· τότε η ιερά σημαία του σταυρού θέλει κυματίζει πάλιν επάνω του ναού της αγίας Σοφίας· τότε ο ελληνικός λαός θέλει αποκτήσει την αυτονομίαν και την ευνομίαν· κλειναί πόλεις θέλουν ανεγερθή, και η λαμπρότης των ερχομένων χρόνων θέλει εξισωθή με την των παρελθόντων. Αλλά μη νομίσετε, Έλληνες, ότι η πατρίς σας ημπορεί να ήναι ασφαλής, εάν έκαστος υμών δεν δράμη προθύμως εις υπεράσπισίν της».

(β.)

Ζήτην την απορριφθείσαν συνθήκην εν σελίδι 224 Ιστορίας Αθηνών Σουρμελή.

(γ.)

Ιδού η συνθήκη όλη·

«Άρθρ. Α'. Όλα τα στρατεύματα της φρουράς θέλουν εκβή με τα όπλα και πράγματά των.

«Β'. Όλαι αι οικογένειαι Αθηναίαι θέλουν εκβή χωρίς όπλα, με τα πράγματά των όμως, και θέλουν υπάγη εις τα σπήτιά των και χωρία των, όπου τους υπόσχομαι να δώσω τας ιδιοκτησίας των ομού και την ασφάλειαν της ζωής των, τιμής των και υπαρχόντων των. Και επειδή μεταξύ αυτών των οικογενειών ευρίσκονται χήραι, και ανήλικα παιδιά χωρίς τους πατέρας των,

υπόσχομαι και δι' αυτά ίνα προστατευθώσι, και δοθή εκ μέρους μας το αναγκαίον ταγήνι των.

«Γ'. Όλοι οι Μουσουλμάνοι κάθε ηλικίας και γένους, οίτινες ευρίσκονται εις την Ακρόπολιν, θέλουν δοθή εις τας χείρας μας.

«Δ'. Ο τόπος όλος, εκτός του Χαβαλέ, θέλει είναι εύκαιρος από στρατεύματά μας έως εις το ακροθαλάσσιον των τριών Πύργων.

«Ε'. Τρεις των αξιωματικών μας οι λεγόμενοι Γεντικλίδες μας εξ ών είναι ο Καφτάναγας, ο Τσοχαντάραγας, και Σαλήχμπεης, ομού με άλλους τρεις αρχηγούς Αλβανούς δοσμένους ως ενέχυρα εις χείρας των θέλουν συνοδεύσει τα στρατεύματά των έως εις τον τόπον του εμβαρκαρίσματος, όπου θέλει παρευρεθώσιν έως εις το εντελές εμβαρκάρισμα.

«ΣΤ'. Διά την μετακόμισιν των ασθενών και πληγωμένων θέλουν δοθώσιν εκ μέρους μας εξήντα άλογα.

«Ζ'. Η Ακρόπολις θέλει μας παραδοθή εις τον τρόπον και εις την κατάστασιν οπού ευρίσκεται· δηλ. με τα πολεμοφόδια, πυροβολικά, και τροφάς όπου ημπορούν να ευρίσκωνται εις αυτήν.

«Η'. Θέλει σταλθώσιν εκ μέρους μας εις την Ακρόπολιν εμπιστευμένοι τρεις άνθρωποι διά να περιεργασθώσιν αν ήναι υπόνομοι, ως ακούσαμεν, και τούτο θέλει γένει όταν υπογραφώσιν αι συμφωνίαι εκ μέρους των.

«Θ'. Αυτοί λοιπόν οι τρεις άνθρωποι, επειδή θέλουν λογισθή ως ενέχειρα εις τας χείρας, θέλει δοθώσιν εκ μέρους των εις ανταλλαγήν τρία αριθμημένα υποκείμενα, τα οποία θέλει αποδοθώσιν ευθύς όπου αδιασθή η Ακρόπολις.

«Ι'. Εάν οι εις την Ακρόπολιν αποσταλέντες τρεις άνθρωποι ήθελαν ίδωσι καμμίαν βλάβην γενομένην μετά την υπογραφήν των συνθηκών ή εις τας πηγάς, ή εις τον Πύργον, ή εις άλλα μέρη της Ακροπόλεως, θέλει ακυρωθώσιν αι συνθήκαι.

«ΙΑ'. Και τελευταίον θέλει διορισθή μία ώρα διά την αρχήν της εκτελέσεως κατά την έξοδον.

«Αυτά λοιπόν τα ένδεκα άρθρα υπόσχομαι μεθ' όρκου να φυλαχθώσι απαρασαλεύτως χωρίς να γένη διαφορετικά εξ αποφάσεως.

«Τη 24 μαΐου 1827

«Βεζίρης
πληρεξούσιος Αρχιστρ. κτλ.»

Μεχμέτ-Ρεσήτ

πασάς

(δ.)

Όρα Κεφάλαιον ΞΘ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΞΗ'.

(α.)

Ευρίσκει ο αναγνώστης τοιαύτα αμνηστήρια εν σελίδι 510 των υπομνημάτων του Γενναίου.

(β.)

Ιδού η περί υποταγής ανταπόκρισις, εν ή εκφράζεται παρρησία η γενναία απόφασις των Μεσσηνίων ν' αποθάνωσιν ελεύθεροι· ελήφθη δε εκ της ιστορίας του πρωτοσυγγέλου Φραντζή.

«Κύριοι προεστοί των Εμλακίων, Κουτζούκ Μάνης, Νησίου και Καλαμάτας.

«Ο υποσφραγίζων κιαχαγιάμπεης του υψηλοτάτου πασά αυθεντός μας σας γνωστοποιώ, ότι μ' όλον οπού με έμρι της υψηλότητος του αυθέντου μας ήλθα εις τα ενταύθα διά να κατακάψω, κατακαύσω, και σχεδόν ν' αφανίσω όλα τα δένδρα σας όσα είναι χρήσιμα και αναγκαία προς τροφήν σας, λυπούμενος τον πτωχόν λαόν να μη δοκιμάση την αυτήν ζημίαν και αφανισμόν των αναγκαίων δένδρων σας, έκρινα εύλογον να σας είπω, ότι χωρίς αναβολής καιρού να συσκεφθήτε καλώς και να παραιτηθήτε από τα της αποστασίας φερσίματα, και καθώς σας συμβουλεύω να ελθήτε να προσκυνήσετε διά να απαντήσετε την οργήν αυτήν και τον αφανισμόν οπού θέλει δοκιμάσει όλη η πτωχολογία σας· ειδέ και δεν ελθήτε, ας ήναι η αμαρτία εις τον λαιμόν σας και όψεσθε εν ημέρα κρίσεως· περισσότερον δεν είναι χρεία να σας γράψω από αυτά, και υγιαίνετε.

«Την 22 σεπτεμβρίου 1827 Νησίον Καλαμάτας».

Απάντησις.

«Προς τον εξοχώτατον κιαχαγιάμπεην του Ιβραήμπασα.

«Ελάβαμεν ένα γράμμα σου, εις το οποίον λέγεις ότι είσαι διωρισμένος από τον αυθέντην σου διά να κατακόψης τα δενδρικά μας, και σου αποκρινόμεθα. Οι Έλληνες όταν απεφάσισαν να τεινάξωμεν τον ζυγόν της τουρκικής τυραννίας, εβάλαμεν προ οφθαλμών ότι κοντά με τα άλλα δικαιώματα του ελευθέρου ανδρός, τα οποία αυτοί μας είχαν αρπαγμένα και τα οποία θ' αποκτήσωμεν και όλα όσα ή καταπλακωμένα, ή από την αυτήν τυραννίαν των πατέρων μας φέρει επάνω της, ως υποκείμενα και αυτά εις την διάκρισιν της τυραννίας. Ότι δεν ημπορείς να τα κατακόψης, δεν μας

είναι παράξενον, διότι κοντά εις τόσας άλλας παρανομίας, τας οποίας κάμνετε καθ' ημέραν εις τα αδύνατα μέλη, ημπορείτε να μεταχειρισθήτε το αυτό και εις τα άψυχα δένδρα. Στοχασθήτε όμως ότι δι' όλας αυτάς τας παρανόμους πράξεις σας χρεωστείτε λόγον καθώς και εις άλλα· είναι και εις ταύτα τα μέρη της Μεσσηνίας συγκροτημένον στρατόπεδον παρά του γενικού αρχηγού των αρμάτων της Πελοποννήσου, και όταν θέλετε, πολεμείτε με αυτό και όχι με τα ξύλα· ημείς πάλιν λέγομεν ότι είμεθα αποφασισμένοι ν' αποθάνωμεν ελεύθεροι Έλληνες· την 26 σεπτεμβρίου 1827.

«Οι κάτοικοι των επαρχιών της Μεσσηνίας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΘ'.

(α.)

Αληθή όσα έλεγεν η Πύλη ως προς τον λόρδον Στραγφάρδον, αλλ' όχι και ως προς τους πληρεξουσίουσ της Ρωσσίας.

(β.)

Όρα κεφάλαιον ΝΣΤ'.

(γ.)

Ζήτηι την προκήρυξιν εν τω αριθμώ νγ' της γενικής εφημερίδος της Ελλάδος 1827.

(δ.)

Τέσσαρα μέλη μόνον εξελέχθησαν.

(ε.)

Ένδεκα ημέρας παρηκολούθει τον στόλον τούτον η ελληνική γολέττα Ασπασία και ήρπασε δύο φορτηγά.

(στ.)

Διαφόρως απαριθμούνται και εις διαφόρους διαιρούνται τάξεις τα πλοία του στόλου τούτου· αλλ' εγώ παρεδέχθην ως αφαλέστερον τον παρά του γραμματέως του καπητανάμπεη δοθέντα κατάλογον τω Κοδριγκτώνι την επιούσαν της ναυμαχίας. Αν συναριθμήση τις τα παρά τω Ιβραήμη πρότερον πλοία, και τα εκ Κωνσταντινουπόλεως άλλοτε υπό τον Ταχήρπασαν και πατρονάμπεη και τα εξ Αλεξανδρείας εσχάτως υπό τον καπητανάμπεη και Μουχαρέμπεη κατάραντα, θα ευρεί τον αριθμόν αυτών ανώτερον· αλλά πιθανόν ότι απήλθαν εν τω μεταξύ τινά εις άλλην

υπηρεσίαν· εννέα τούτων είδαμεν ότι ελλιμένιζαν εν τω κόλπω των Σαλώνων. Κατά την έκθεσιν δε του γραμματέως τα δύο δίκροτα ήσαν των 84 κανονίων, το έν των 74, αι τέσσαρες αιγύπτιαι φρεγάται των 64 και αι λοιπαί των 48· αι δε κορβέτται αι μεν των 24 αι δε των 18· τα δε βρίκια των 19.

(ζ.)

Αγγλική Μοίρα.

Η Ασία έφερε κανόνια 84, η Γενούη 76, η Αλβιών 74, η Γλασκόβη 50, η Καμβρία 48, η Λαρτμούθη 42, η Ταλβότη 28, το Ρόδον 18, ο Κώνωψ, το Γοργόν και η Φιλομήλα ανά 10, και η Έλαφος 6.

Γαλλική Μοίρα.

Η Βρεσλαβία έφερε κανόνια 84, ο Σκιπίων 80, η Τρίαίνα 74, η Σειρήν 60, η Αρμίδα 42, η Αλκυών 10, και η Δάφνη 6.

Ρωσική Μοίρα.

Η Γαγκούτη έφερε κανόνια 81, η Αζόφη 74, ο Ιεζεκιήλ 74, Ο Κωνσταντίνος Νεύσκης 44, η Προβονόη 42, η Ελένη 38, ο Κάστωρ 32

(η.)

Ελέγετο τω καιρώ εκείνω ότι η απροσδόκητος αύτη Ναυμαχία εγένετο επί τη ιδιαιτέρα προτροπή του τότε πρώτου λόρδου του αγγλικού Ναυαρχείου έπειτα δε Βασιλέως Γουλιέλμου Δ'. Δις ηρώτησα εν Λονδίνω τον Ναύαρχον Κοδριγκτώνα αν αλήθευε τούτο και δις το έψευσε. Την δευτέραν μάλιστα φοράν, παρατήρησας ότι εδυσπίστουν, το έψευσεν επί λόγω τιμής.

(θ.)

Την εννάτην ημέραν μετά την κατά το Νεόκαστρον ναυμαχίαν διηγήθη ο Ιβραήμης τα κατ' αυτήν τω Παγέτω (Paget) πλοιάρχω της γαλλικής γολέττας, Βέλους· την δε αναφοράν του πλοιάρχου τούτου προς τον ναύαρχόν του Δεριγνήν εφ' όσων ήκουσεν εκδοθείσαν εν τη κατά τον απρίλιον 1837 επιθεωρήσει της Δουβλίνης, εκδίδω ενταύθα ως περί έργον και άγνωστον παρ' ημίν.

«Επιθυμώ, κύριε», (είπε τω πλοιάρχω ο Ιβραήμης), «να κοινοποιήσης τους εξής λόγους μου πιστώξ και ακριβώς τω ναύαρχω Δεριγνή· πέποιθα δε ότι ειλικρινώς θα εκπληρώσεις την επιθυμίαν μου.

«Κακώς με παρέστησαν και με εσυκοφάντησαν ειπόντες ότι παρέβην τον λόγον μου. Ιδού τα περιστατικά εφ' ὧν ερείδεται η ψευδής αὕτη κατηγορία.

«Ολίγαις ἡμέραις προ του κατά την 8/20 οκτωβρίου ατυχοῦς συμβάντος ἦλθα εἰς λόγους μετὰ των ναυάρχων Ἀγγλίας και Γαλλίας παρόντων πολλῶν αξιωματικῶν αὐτῶν, και εμείναμεν σύμφωνοι ν' αναβληθῆ πάσα εχθροπραξία Ἑλλήνων και Τούρκων ἕως ου γνωσθῆ ἡ ἀπάντησις της Πύλης εἰς τας προτάσεις της συμμαχίας. Ἡρώτησα αν ἐπετρέπετο να στείλω εἰς Πάτρας τροφάς, ὧν οι ἐκεῖ ἐσπάνιζαν· οι ναύαρχοι συνήνεσαν· ἠρώτησα αν ἠδυνάμην να υπερασπίσω τα φορτηγά πλοία διά πολεμικῶν εν περιπτώσει προσβολῆς των Ἑλλήνων· ἀνένευσεν ο Ἄγγλος ναύαρχος, ἀλλ' ἐπρότεινε να τα συνοδεύσῃ αὐτός, ἢ ν' ἀσφαλίσῃ ἄλλως τον πλουν αὐτῶν· ἐγὼ ὁμως ἀντέτεινα ὡς προσβαλλομένης της τιμῆς της σημαίας μου· ἀπέπλευσαν οι ἀγγλογάλλοι μετ' ὀλίγον του λιμένος του Νεοκάστρου, ἀπέστειλα και ἐγὼ τα φορτηγά εἰς Πάτρας συναποστείλας καί τινα πολεμικά εἰς υπεράσπισίν των, διότι ἔμαθα ὅτι περιέπλεαν ἐλληνικά. Ἐρωτῶ σε, κύριε, αν ἔπρεπεν ἄλλως πῶς να πορευθῶ και να ἐγκαταλείψω τους εν πολεμῶ ἀδελφούς μου λιμῶττοντας. Μαθῶν δε μετὰ ταῦτα, ὅτι ο λόρδος Κοχράνης ἠπειλεῖ τας Πάτρας μεθ' ἰκανῆς δυνάμεως, ἀπέπλευσα και ἐγὼ και διέταξα να συνακολουθήσωσι διάφοροι φρεγάται ἐπ' ἐλπίδι να προλάβω διά της ἐπιδείξεως ταύτης πάσαν συμπλοκήν και ν' ἀσφαλίσω τον εἰς Πάτρας κατάπλουν των φορτηγῶν. Εν τούτοις τα προπλεύσαντα πλοία ἀπήντησαν τα ἀγγλικά και κατά πρόσκλησιν αὐτῶν ἐπανέστρεψαν προς το Νεόκαστρον· ἀπήντησα αὐτά ἐπὶ της ἐπιστροφῆς των, συνεκρότησα συμβούλιον περί των περαιτέρω, και μετὰ βαθείαν σκέψιν ἀπεφάσισα να ἐπισιτίσω τας Πάτρας κατά το πρῶτον μου σχέδιον, διότι κατά τούτον τον τρόπον οὔτε τον προς τους ναύαρχους λόγον μου παρέβαινα, οὔτ' ἐπεχειροῦν τι κατά των Ἑλλήνων μηδένα τόπον κατεχόντων τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εν τοῖς πέριξ. Ἀλλά διευθυνόμενος προς τας Πάτρας ἀπήντησα ἐκ νέου τους Ἄγγλους, και προσκληθεῖς να ἐπιστρέψω ἐπέστρεψα εἰς Νεόκαστρον παραιτηθεῖς ἐπὶ του παρόντος του πρῶτου σχεδίου μου· ἐπανελθὼν δε εἰς Νεόκαστρον ἀνεχώρησα ἐκεῖθεν ἐκ νέου διά τινας ἡμέρας εν ὧν αι μοίραι, ἀγγλική, γαλλική και ρωσική, περιέπλεαν. Μία φρεγάτα και ἓν ἀγγλικόν βρῖκι εἰσέπλευσαν τον λιμένα ἀνευ σημαίων, και μετὰ τινας εν αὐτῷ λοξοδρομίας ἐξέπλευσαν κατά τον αὐτὸν τρόπον. Τοιαύτη διαγωγή εἶναι κατ' ἐμέ και ἀδικαιολόγητος και ἀνεξήγητος. Την 8/20 Οκτωβρίου βλέπων ο τοποτηρητής μου τον συμμαχικόν στόλον εἰσερχόμενον εν παρατάξει και ἐπὶ σκοπῷ κατά το φαινόμενον εχθρικῶ, ἀνήγγειλε τῷ Ἄγγλῳ ναύαρχῳ ἀποστείλας προς αὐτὸν λέμβον, ὅτι ἐλυπεῖτο βλέπων τοιαύτην δύναμιν εἰσερχομένην εν ἀπουσία μου, και ὅτι οι σύμμαχοι ἐδύναντο να ἔλθωσιν εἰς λόγους μετὰ των ἐπὶ της ξηράς ἀσφαλῶς, αν ἤθελαν, διά του εἰσπλου τινῶν μόνον πλοίων χωρὶς να διακινδυνεύσωσι την εἰρήνην.

Ἐρωτῶ σε, κύριε, εἶχε τι κακόν ο λόγος οὔτος; δεν ἦτο φυσικόν ν' ἀποδοκιμάσῃ ο προϊστάμενος τον εἰσπλουν τοιαύτης δυνάμεως, και να

διαμαρτυρηθή κατ' αυτής τετραπλής ούσης ή πενταπλής παρά την ημετέραν και ικανής να προκαλέση εχθροπραξίας διά της πολεμικής της παρουσίας; Ο Άγγλος ναύαρχος απέπεμψε την λέμβον αποκριθείς περιφρονητικώς ότι ήλθε να δώση διαταγάς και όχι να λάβη συμβουλάς. Την β' ώραν εισέπλευσαν αι τρεις μοίραι και ηγκυροβόλησαν εντός πιστολίας από του τουρκικού στόλου· μία δε φρεγάτα ηγκυροβόλησε πλησίον δύο πυρπολικών κειμένων παρά το στόμα του λιμένος. Έστειλε την λέμβον του και εκ δευτέρου ο ναύαρχος του τουρκικού στόλου προς τον του αγγλικού ζητών διασαφήσεις περί των εχθρικών τούτων κινημάτων, αλλ' ο σταλείς απεπέμφθη εν περιφρονήσει, η δε παρά τα πυρπολικά αγκυροβολήσασα φρεγάτα έστειλε τας λέμβους της εις κυρίευσίν των. Εν τούτοις έπεσάν τινες τουφεκίαι ως σημείον γενικής μάχης, ήτις διήρκεσε μέχρις εσπέρας, καθ' ήν κατεστράφη ο ημέτερος στόλος συγκείμενος εκ τριών δικρότων, δεκαπέντε φρεγατών και πολλών φορτηγών και απροετοίμαστος εις μάχην· ο δε προς ον αντιπαρετάττετο, συνίστατο εκ δέκα δικρότων και πολλών φρεγατών και κορβετών. Τούτων ούτως εχόντων, φρονούν τω όντι οι τρεις ναύαρχοι ότι εδρέψαντο αφθόνως δάφνας κατατροπώσαντες δι' ανωτέρας δυνάμεως αντίπαλον μη προσδοκόντα ή προκαλέσαντα τοιαύτην συμπλοκήν, μήτε προετοιμασθέντα εις μάχην, ή φροντίσαντα τα εις υπεράσπισιν; αλλά τις ο αρξάμενος αδικών χειρών; έκαστος προσπαθεί να αθωωθή, αλλ' είναι εκτός πάσης αμφιβολίας ότι η αγγλική φρεγάτα επεχείρησεν αλόγως και αναιτίως να κυριεύση τινά πυρπολικά, και ότι η δικαία αντίστασις των εν αυτοίς επέφερε την πρώτην πυροβολήν. Επί τέλους, ομολογώ ότι εγώ συναισθάνομαι ότι κατ' ουδέν ημάρτησα, αλλ' αγνοώ εισέτι τι το προκαλέσαν την ανεξήγητον ταύτην διαγωγήν. Αι μεγάλοι Δυνάμεις δεικνύουν επιθυμίαν να παύσωσι την περαιτέρω κατά την Ανατολήν αιματοχυσίαν, αλλ' ιδέ πώς οι ναύαρχοί των ερυθραίνουν τα νερά του Νεοκάστρου δι' αιμάτων, και πώς καλύπτουν όλον τον λιμένα δι' επικυματιζόντων πτωμάτων. Είπαν, ότι παρέβην τον λόγον μου· είμαι έτοιμος ν' απέλθω και εις Παρισίους και εις Λονδίνον, αν ήναι ανάγκη, ίνα γνωστοποιήσω την αλήθειαν, και τότε οι χύσαντες το αθών αίμα θα υποστούν το όνειδος και την αισχύνην της κατοπραγίας των. Ναυπηγούνται πλοία ίνα διακινδυνεύωσιν εν μάχαις και τρικυμίαις· δεν με λυπεί τόσον η απώλεια αυτών· αλλ' ακούων ότι παρέβην τα συνομολογηθέντα δεν ημπορώ ν' αποσιωπήσω ότι είναι αισχρά συκοφαντία.

«Πέποιθα, κύριε, ότι θα κοινοποιήσεις όσα σοι είπα προς τον ναύαρχόν σου λέξιν προς λέξιν».

Η έκθεσις αύτη μαρτυρεί ότι συνώδευσεν ο Ιβραήμης τα φορτηγά πλοία διά πολεμικών παρά την ρητήν γνώμην των ναυάρχων της συμμαχίας.

Εις ακριβή κατάληψιν της τότε περί Ελλάδος πολιτικής του Αγγλικού υπουργείου δημοσιεύομεν και ημείς τα εξής γράμματα και σημειώματα του

λόρδου Παλμερστώνας περιεχόμενα εν τη Βιογραφία του πολιτικού τούτου ανδρός ην εξέδωκεν ο **Sir Henry Bulwer** εν Λονδίνω τω 1870.

Ο ΠΑΛΜΕΡΣΤΩΝ ΠΕΡΙ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΔΕΛΦΟΝ ΤΟΥ
W. TEMPLE

19 Οκτωβρίου 1827 — σελ. 201. — Εις Βερολίνον.

Δεν ημπορώ να πιστεύσω ότι οι Τούρκοι θα επιμείνωσιν όταν πεισθώσιν ότι αι τρεις σύμμαχοι δυνάμεις δεν αστειεύονται. Η δε Αυστρία φρονώ ότι και εις ταύτην την περίστασιν παίζει την συνήθη διπλοπροσωπίαν της, εξ ενός μεν διαβεβαιούσα ημάς ότι είναι πρόθυμος να μας βοηθήση, και ότι ο μόνος λόγος διά τον οποίον δεν συμμετέχει της συνθήκης είναι η αφηρημένη αρχή, ήτις τη απαγορεύει την αναγνώρισιν τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων, της διαρκούς δηλαδή αντιστάσεως υπηκόων κατά του κυριάρχου των· εξ άλλου δε προτρέπει ταυτοχρόνως την Πύλην να μη ενδώση, διαβεβαιούσα αυτήν ότι οι σύμμαχοι θα διαιρεθώσι και θ' απολήξη εις μηδέν η συμμαχία. Ο Μετερνίχος μάλιστα είχε την αναισχυντίαν να προτείνη εμμέσως εις τους συμμάχους διά της γαλλικής κυβερνήσεως, όπως η Αυστρία και η Πρωσσία μεσολαβήσωσι μεταξύ της Τουρκίας και των συμμάχων, λέγων ότι η συνθήκη απεδείχθη ήδη πασιδήλως ατελεσφόρητος και μη πραγματοποιήσιμος, (η συνθήκη της 6 Ιουλίου 1827)· ο **Damas** τω απεκρίθη ως έπρεπεν, ειπών ότι αι τρεις δυνάμεις εφρόνουν εν πάση ταπεινότητι ότι έχουσι την δύναμιν να εκτελέσωσι τους σκοπούς των, και ότι η συνθήκη, αντί να καταντήση άγραφος χάρτης, ήρχισεν ήδη να εκτελήται, ότι δεν μας χρειάζεται η σύμπραξις, εν είδει μεσολαβήσεως των υποχρεωτικών φίλων μας εν Βιέννη και Βερολίνω, αλλ' ότι αν ούτοι επεθυμούσι να συμμετάσχωσι της συνθήκης, ημπορούν εισέτι να γίνωσι παραδεκτοί, και ότι η τοιαύτη σύμπραξις θα ήτο ευπρόσδεκτος. Ο Μετερνίχος όμως βαθμηδόν θα συνδεθή κάπως περισσότερον με την Αγγλίαν. Μεταξύ αυτού και του Κάνιγκος υπήρχε προσωπική αντιπάθεια, ήτις επηρέασε την πολιτικήν και των δύο ίσως. Αλλ' ο Μετερνίχος πρέπει να είναι βλαξ διά να μη βλέπη ότι η Ρωσσία είναι το συννεφώδες σημείον του ορίζοντός του, ότι η κακή του βροχή εκείθεν προέρχεται, και ότι πρέπει προς δυσμάς να ζητήση σκέπην.

Τω αυτώ, 27 9βρίου 1827 (σελ 204)

εις Βερολίνον.

Κατά τας τελευταίας ειδήσεις ημών από Κωνσταντινούπολιν, από της 8 τούτου οι Τούρκοι εφείνοντο εκπεπληγμένοι όσον και συγκεχυμένοι εκ της

με την Ρωσσίαν αν εκείνη κηρύξη τον πόλεμον; Εν τούτοις είμεθα αποφασισμένοι να μη καταστρέψωμεν την συνθήκην ως εκ της δυσκολίας ταύτης, αλλά να επιμείνωμεν μετά της Γαλλίας εις την εκτέλεσίν της, κατά τον ιδικόν μας τρόπον. Και η Γαλλία δε μαίνεται επίσης ευδιάθετος να εμμείνη εις τας υποχρεώσεις της, και επίσης πρόθυμος να φέρη την υπόθεσιν εις ταχύ πέρας. Ανάγκη να κάμωμεν τα δυνατά μας όπως εξώσωμεν από την Ελλάδα τους Τούρκους και Αιγυπτίους, άμα δε τούτο κατορθωθή, τα λοιπά είναι σχετικώς εύκολα· η Ρωσσία διά τσοούτων διακηρύξεων και ομολογιών υπεχρέωθη να μη επιδιώξη κατακτήσεις, ως τε πρέπει να πιστεύσωμεν εις την ειλικρίνειάν της· αλλά η επιτυχία εν πολέμω φέρει μεγάλους χειρισμούς εις το να λησμονήση τις την μετριοπάθειαν την οποίαν ηδύνατο τω όντι κατ' αρχάς να έχη, ως τε όσον ταχύτερον τελειώση η αιτία του πολέμου, τόσον ολιγοτέρα πιθανότης είναι να παρουσιασθώσι τοιούτου είδους πειρασμοί· άλλως τε η Ευρώπη έχει το δικαίωμα ανεξαρτήτως οιωνδήποτε υποχρεώσεων της Ρωσσίας, να μη επιτρέψη την εκ του μετά της Τουρκίας πολέμου της διατάραξιν της ισορροπίας των δυνάμεων, και την μεταβολήν των κήσεων, όπως ήδη ευρίσκονται αύται ορισμένοι από της τελευταίας γενικής ειρήνης.

Τω αυτώ, 8 Μαΐου 1828. (σελ. 225)

εις Πετρούπολιν.

Ωφελούμαι από της ευκαιρίας ταύτης όπως σοι γράψω ολίγας γραμμάς άνευ φόβου ν' ανοιχθώσιν από το ρωσσικόν ή άλλο ταχυδρομείον. Δεν πηγαίνομεν κατά την αρέσκειάν μου. Αλλ' από την Ρωσσίαν και την Γαλλίαν εξαρτάται αν θα χωρισθώμεν από αυτάς ή όχι· αν θέλουν να χωρισθώσιν από ημάς εύκόλως δύνανται να εύρωσι πρόφασιν· αν θέλουν να είναι μεθ' ημών δεν θα μας δώσωσι πρόφασιν διά να τα χαλάσωμεν. Ο δουξ (**Wellington**) έχει μεγίστην αντιπάθειαν κατά της Ρωσσίας. Ο **Aberdeen** είναι Αυστριακός, ο **Bathurst** αντίρρωσος και Αυστριακός. Και οι τρεις δε έδιδον το παν όπως απαλλαγώσι της ελληνικής συνθήκης, την οποίαν αποστρέφονται· πασχίζουν δε επιδεξίως να καταφέρωσι τούτο. Νομίζω ότι ο δουξ ευρίσκεται εις ανταπόκρισιν με τον Μετερνίχον, και ακολουθεί το σύστημα της αναβολής και της αργοπορίας, σύστημα όλως αντίθετον εις την φύσιν του δουκός όταν ούτος επιθυμή τω όντι να φέρη τι εις πέρας . . . Η απάντησις της Ρωσσίας θα μας έλθη εν τούτοις προσεχώς. Αν ως περιμένω, λέγει, η Ρωσσία δεν προτίθεται ν' αποχωρήση από της συνθήκης . . . φρονώ ότι θ' αναγκασθώμεν να επαναλάβωμεν τας διασκέψεις, και δεν θα έχωμεν αφορμήν όπως τας διεκφύγωμεν. Αι βουλαί εις Γαλλίαν γίνονται παντοδύναμοι και ωθούν την κυβέρνησιν εις ενεργητικώτερον υπέρ Ελλάδος μέτρον. Η Γαλλική κυβέρνησις λέγει ότι θα έχη να στείλη χρήματα και στρατόν, και προτείνει την αποστολήν 6000 Άγγλων και ισαρίθμων Γάλλων. Τούτο ήτο ανέκαθεν το ιδικόν μου σχέδιον και το επρότεϊνα εις τον **Goderich** (πρωθυπουργόν) τον 9βριον, ότε είχεν

αποφασισθή η αποχώρησίς μας εκ της Πορτογαλλίας. Αλλ' ουδείς άλλος το επεδοκίμασε τότε. Και τώρα δε δεν το νοστιμούνται περισσότερο, και δεν θα πραγματοποιηθή. Χρήματα δεν θα δώσωμεν άνευ συγκαταθέσεως του παρλαμέντου, αμφιβάλλω δε αν προς τοιούτον σκοπόν επιψηφισθή επιχορήγησις. Ο **Huskisson**, ο **Dudley**, ο **Grant** και εγώ πασχίζομεν να συγκρατώμεν τα πράγματα και μέχρι τούδε το επετύχαμεν. Αν δε η Γαλλία και η Ρωσία μας φέρωνται ευγενικώς, θα το καταφέρωμεν και εφεξής· αλλ' αν μας στείλωσιν έγγραφα απότομα, δεν θα δυνηθώμεν να εμποδίσωμεν την διάλυσιν της συμμαχίας. Το τοιούτον θα με λυπήση πολύ· όχι ότι θα εμποδίση την απελευθέρωσιν της Ελλάδος, διότι η Ρωσία και η Γαλλία θα πράξωσι τότε το έργον άνευ ημών, αλλά θα είναι ανάρμοστον εις την Αγγλίαν ν' αποχωρήση από τοιαύτην συνθήκην και να παραιτηθή από της θέσεως την οποίαν κατέλαβεν εν Ευρώπη. Εις το μεταξύ η Γαλλία μας προτρέπει να επαναλάβωμεν τας συνδιασκέψεις, ως μέσον να μη μας διαφύγη η Ρωσία. Και έχει τον λόγον του το πράγμα.

Εις τον αδελφόν του εις Πετρούπολιν (σελ. 329).

30 Μαρτίου 1829.

Φοβούμαι ότι καθόσον αφορά την Ελλάδα, μένουν εις τας περυσινάς ιδέας των και θέλουν να περιορίσωσι καθ' όλα το νέον κράτος όσον το δυνατόν περισσότερο. Ως προς την Τουρκίαν και την Ρωσίαν, ο μεταξύ αυτών πόλεμος δεν μας ενδιαφέρει πλέον όσον πριν. Φαίνεται ότι τα δύο μέρη έχουσι επάνω κάτω ίσην δύναμιν, και μολονότι κατά την προσεχή εκστρατείαν η Ρωσία κατά τας πλείστας πιθανότητας θα υπερισχύση, μολοντούτο διελύθη η ιδέα ότι η Ρωσία ήθελε καταφάγει εις μίαν δ α κ ν ι ά ν την Τουρκίαν. Όσον το κατ' εμέ εξ όλης καρδίας εύχομαι να επιτύχη η Ρωσία, διότι τοιουτοτρόπως μόνον ημπορεί να δοθή έν ευχάριστον τέλος εις το περί του Ελληνικού κράτους ζήτημα.

Εις τον ίδιον εις Πετρούπολιν
4 Δεκεμβρίου 1829 (σελ. 352).

Φαίνεται ότι ο Μετερνίχος ήτο μέχρι τέλους πιστός εις το σύστημά του της διπλοπροσωπίας, και ότι έως ου υπεγράφη η εν Αδριανουπόλει συνθήκη έγγραφε παρακινών τον σουλτάνον να μη ενδώση αλλά ν' αντισταθή μέχρι του χειμώνος, υποσχόμενος να κατορθώση προ της ανοίξεως τον σχηματισμόν συμμαχίας (coalition) προς υποστήριξίν του. Αλλ' ο Τούρκος εύρεν ότι αρκετόν καιρόν είχε παιχθή, και ότε ανεκάλυψε πού κατήνησεν ακούων τον Μετερνίχον και περιμένων την αρωγήν του, εγένετο μανιώδης .

.....

Ουδέν γνωστόν ενταύθα ως προς την αποκατάσταση της Ελλάδος. Αλλ' ως φαίνεται ο Λεοπόλδος έχει τας μεγαλειτέρας πιθανότητας επιτυχίας.

Εκ του ημερολογίου.
9 Μαρτίου 1828, (σελ. 237).

Υπουργικόν συμβούλιον περί των Ελληνικών πραγμάτων. Ο **Huskisson** επρότεινεν όπως ζητηθή επισήμως παρά της Αυστρίας να απαγορευθή πάσαν εμπορικήν σχέσιν μεταξύ των υπηκόων αυτής και των εν Πελοποννήσω Τούρκων, όπως ούτω γείνη αποτελεσματικός ο αποκλεισμός του Ιβραήμ Πασά, και όπως τη κοινοποιηθή ότι θα την θεωρήσωμεν υπεύθυνον διά τας συνεπείας της αρνήσεώς της, αίτινες ενδέχεται να ήναι η ματαίωσις του αποκλεισμού ημών και η εισβολή των Ρώσων εις Τουρκίαν. Εφάνη δε ότι γίνεται παραδεκτή η πρότασις αὐτή.

Ο δουξ Ουέλλινγκτων έφερε το υπόμνημά του περί των όρων τους οποίους προτείνει όπως ορισθώσιν αι λεπτομέρειαι της συνθήκης.

1ον. Οι Έλληνες να πληρώνωσιν εις την Τουρκίαν ετήσιον φόρον λ. 200,000.

2ον. Ν' αποτίσωσι λ. 1,500,000 προς αποζημίωσιν των εν Πελοποννήσω τουρκικών ιδιοκτησιών.

3ον. Να περιορισθώσι τα σύνορά των εις την Πελοπόννησον καί τινες νήσους, αίτινες να ορισθώσιν ακολούθως.

4ον. Να κυβερνώνται υπό προσώπων διορισθησομένων κατά ένα εκ των εξής τριών τρόπων· ή να παρουσιάζεται εις την Πύλην κατάλογος εξ ου να εκλέγη η Πύλη· ή να στέλλωνται προς αυτήν διάφοροι κατάλογοι, τους οποίους η Πύλη ν' απορρίπτη κατά διαδοχήν, μέχρις ου τη παρουσιασθή ευπροσδέκτων ονομάτων κατάλογος· ή επί τέλους η Πύλη κατ' ευθείαν να διορίζη τα πρόσωπα, αλλ' επί όρω να διορίζη Έλληνας.

5ον. Το ελληνικόν κράτος να συνακολουθή την Τουρκίαν και εις ειρήνην και εις πόλεμον.

Πάντες είπον ότι ο φόρος είναι υπερβολικός, και ο δουξ παρεδέχθη τούτο, ο δε **Aberdeen** είπεν ότι καθόσον γνωρίζει, ολόκληρος ο φόρος της Πελοποννήσου εφορτόνετο επί δώδεκα περίπου ημιόνων.

Ο **Peel** ζωηρώς αντέτεινεν εις το να γείνη η νέα ελληνική κυβέρνησις τοσοούτον υποχείριος εις την Τουρκίαν. Εάν αφίνετο εις αυτόν να ορίση τα της συνθήκης ήθελε προτιμήσει πλήρη ανεξαρτησίαν παρά την υποτελή εξάρτησιν.

Επρόσθεσε δε ότι αι μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδος σχέσεις θα ήναι δυσάρεστοι εις το μέλλον, και αδύνατον ν' απολήξη εις ευάρεστον αποτέλεσμα το δικαίωμα επεμβάσεως της Τουρκίας. Εκτός δε τούτου δεν συμφέρει να παραδεχθώμεν ότι μεταξύ Αγγλίας και Τουρκίας πόλεμος, ήθελε συνεπιφέρει πόλεμον μεταξύ Ελλάδος και Ιονίων Νήσων. Επί τέλους νομίζει ότι δεν έχομεν διδόμενα επί τη βάσει των οποίων να ορίσωμεν το ποσόν του φόρου και των αποζημιώσεων.

Το κατ' εμέ εξεφράσθην όλως εναντίον των προτεινομένων ορίων της Πελοποννήσου, καθ' ό μη συμφωνούντων με το πνεύμα και τας αρχάς του τε πρωτοκόλλου και της συνθήκης, διότι δεν δύναται τις να προσδοκά ειρηνοποίησιν διαρκή αν εξαιρεθώσι τοιουτοτρόπως χώραι ευρείαι προ καιρού επαναστατημένα. Ο **Dudley** εξεφράσθη ζωηρώς υπέρ της ίδιας ιδέας. Ο **Grant** είχε παρουσιάσει άλλοτε υπόμνημα υπέρ του αυτού ζητήματος. Ο **Bathurst** και ο **Ellenborough** κατά την συνήθειαν ήσαν υπέρ της κατακερματίσεως των Ελλήνων οπωσδήποτε.

Εσυμφωνήθη ότι αντί να προτείνωμεν ειδικάς προτάσεις επί των αντικειμένων τούτων, ο **Dudley**, εις την αυριανήν συνέντευξίν του μετά του **Lieven** και του **Pelignac**, να τους εξετάση ως προς τας επί του προκειμένου διαθέσεις των κυβερνήσεων των.

Ο **Peel** εξέφερε την γνώμην ότι ο φόρος ηδύνατο να ορισθή επί τη βάσει του παρά των Ελλήνων πληρωθέντος πραγματικού ποσού κατά την προ της επαναστάσεως επταετίαν, τας δε αποζημιώσεις να αποφασίσωσιν οι επί τούτω επίτροποι.

Εγένετο πρότασις όπως ανακληθή ο **Codrington**, ή τουλάχιστον ν' αποσταλή ανώτερός τις αξιωματικός όπως τεθή υπεράνω εκείνου, επί λόγω δήθεν διαπραγματεύσεων μετά της Αιγύπτου. Απεφασίσθη εν τούτοις να ζητηθώσιν από τον **Codrington** εξηγήσεις πώς αφήκε 45 πλοία περιέχοντα 25,000 ψυχάς, μεταξύ δ' αυτών 5,500 γυναικόπαιδα αιχμαλωτισθέντα, ν' αποπλεύσωσιν ησύχως από Ναυαρίνου εις Αλεξάνδρειαν κατά τον δεκέμβριον μήνα, χωρίς να μάθη τι περί τούτου ειμή μετά την εις Αλεξάνδρειαν άφιξίν των.

Τετάρτη 7 απριλίου (σ. 246).

Υπουργικόν συμβούλιον μετά το γεύμα εις **Apsley House** (την κατοικίαν του **Wellington**) προς σύνθεσιν σχεδίου επιστολής όπως εκθέσωμεν προς την Γαλλίαν τας προτάσεις μας περί καθαρωτέρου ορισμού των σκοπών της συνθήκης του Λονδίνου. Κατά το σύνθηες μεγάλη συζήτησις, πλήρης δε ασυμφωνία. Ο δουξ, ο **Ellenborough** και ο **Aberdeen** υπέρ της όσον δυνατόν περιστολής των Ελλήνων. Ο **Huskisson**, ο **Dudley** και εγώ υπέρ της πιστής εκπληρώσεως της συνθήκης. Ο δουξ καίτοι φαινόμενος ότι

υποστηρίζει την συνθήκη, ενεργεί υπέρ εκτελέσεως αυτής ως να την κατεδίκασεν. Επροτάθη να μείνη η Πελοπόννησος και αι νήσοι ως όρια. Εκ νέου παρώτρυνα να περιληφθή η Λεβαδειά ή τουλάχιστον η Αττική· αλλ' ουδείς άλλος υπεστήριξε την γνώμην μου ταύτην, Ο φόρος δε επρόκειτο να ορισθή επί τη βάσει του κατά την από του 1814 επταετίαν πληρωθέντος. Επίτροποι να διορισθώσιν εξ αμφοτέρων των μερών προς εκτίμησιν των εις τους Έλληνας παραχωρηθεισών τουρκικών ιδιοκτησιών. Οι Έλληνες να διευθύνωσι τα της εσωτερικής αυτών διοικήσεως και τας εμπορικάς των υποθέσεις. Η Πύλη να έχη δικαίωμα αρνήσεως εις τον διορισμόν του άρχοντος αυτών· αλλ' η άρνησις να μη επαναλαμβάνηται μετά δευτέραν εκλογήν. Να δύνανται οι Έλληνες να έχωσι σχέσεις εμπορικάς με άλλας επικρατείας. Εγένετο πολλή συζήτησις επί προτάσεως τινός του δουκός ότι η Πύλη να έχη εν Ελλάδι απεσταλμένον τινά όστις να την πληροφορή περί των εκεί διατρεχόντων, αλλ' απερρίφθη ως αντιβαίνουσα εις τα της συνθήκης. Συζήτησις πάλιν και ασυμφωνία ως προς την φύσιν των σχέσεων αίτινες θα επιτραπώσιν εις την Ελλάδα μετά ξένων επικρατειών, και ως προς τον βαθμόν καθ' όν θα έπεται τη Τουρκία εν ειρήνη και εν πολέμω. Ο **Peel** εκ νέου εξέφρασε την γνώμην του υπέρ της πλήρους ανεξαρτησίας της Ελλάδος. Ο δουξ απ' εναντίας θέλει να την αποκαταστήση όσον το δυνατόν υποτελή. Επροτάθη ότι, κατά την φύσιν της κυριότητος (*suzeraineté*) η Πύλη να δύναται να ζητή ωρισμένον αριθμόν στρατιωτών και πλοίων από την Ελλάδα, αλλ' η Ελλάς να μη ακολουθή την Τουρκίαν εις τας εξωτερικάς αυτής σχέσεις. Μετά πολλάς διενέξεις ουδέν περί τούτου απεφασίσθη.

Μεγάλη Παρασκευή, 1 απριλίου (σελ. 248).

Υπουργικόν συμβούλιον την 3 ώραν μ.μ. προς σύσκεψιν ως προς το σχέδιον της επιστολής του **Dudley** προς τον **Lord Granville** περί των ελληνικών πραγμάτων, περιεχούσης την πρότασίν μας περί ορισμού όσων αντικειμένων αφήκεν άόριστα η εν Λονδίνω συνθήκη. Επανάληψις της συζητήσεως αν η Ελλάς πρέπει να ακολουθή την Τουρκίαν εν ειρήνη και εν πολέμω, κατά συνέπειαν της κυριαρχίας της Πύλης. Ο δουξ πολύ υπέρ τούτου. Ο **Huskisson**, ο **Peel**, ο **Dudley** και εγώ ενάντιοι. Η συνθήκη του 1800 μεταξύ Ρωσσίας και Τουρκίας περί Ιονίων Νήσων και η θέσις της Ραγούζης ανεφέρθησαν ως παραδείγματα. Επί τέλους ο δουξ ευρών ότι η γνώμη του συμβουλίου είναι να μη ακολουθή η Ελλάς την Τουρκίαν εν πολέμω, επρότεινε να μη λεχθή τι περί του αντικειμένου τούτου, μολονότι τούτο προ πάντων έπρεπε πασιδήλως να ορισθή. Εν τούτοις εγένετο παραδεκτή η περί τούτου επιθυμία του. Εσυμφωνήθη προσέτι ότι ο ετήσιος φόρος θα αντικαταστήση πάσαν χορηγίαν πλοίων και στρατού. Ο δουξ δυσαραστήθη βλέπων τον **Peel** υπέρ της ελληνικής ανεξαρτησίας.

Πολλή συζήτησις περί του αν η Ρωσσία, αφού άπαξ εκήρυξε τον σκοπόν της να πολεμήση δι' ιδίους αυτή λόγους την Τουρκίαν επί του Προύτου,

δύναται ούσα εμπόλεμος να συμπράξη μετά των ουδετέρων ημών εις την Μεσόγειον. Η γνώμη μου ήτο ότι αν συγκατετίθετο να καθυποβάλη τον ναύαρχον αυτής εις την εκτέλεσιν των ιδικών μας οδηγιών προς τους ιδικούς μας ναύαρχους, το πράγμα δεν παρέχει δυσκολίαν. Ο δουξ εθεώρησε τούτο αδύνατον. Φαίνεται επιθυμών να τα χαλάση με την Ρωσσίαν. Έχει προσωπικήν κατά της Ρωσσίας αντιπάθειαν. Εμάλωσε άσχημα με το ζεύγος **Lieven**, (1) εις δε την Πετρούπολιν θεωρεί ότι δεν τον υπεδέχθησαν ως έπρεπε. Διάφορα μικρά πράγματα συνήργησαν εις το να τον αδιαθετήσωσι κατά των **Lieven**. Η **Miss Arbuthnot** και η **Lady Jersey** αίτινες έχουσιν αμφοτέρας μεγάλην επ' αυτού επιρροήν, δεν ημπορούν να υποφέρουν την **Mme Lieven**. Αύτη δε είχε την ανοησίαν πέρυσιν ότε ο **Canning** εισήλθεν εις την κυβέρνησιν, να εκφράση αναφανδόν την χαράν της διά του δουκός την απομάκρυνσιν από τα πράγματα, και μέχρι βαθμού τινος τω εφέρθη προσβλητικώς.

Ο **Peel** έφερεν εκ νέου εις το μέσον την πρό τινων εβδομάδων γενομένην υπ' εμού πρότασιν ότι πρέπει και να ενεργήσωμεν όπως ελευθερώσωμεν εκ της αιχμαλωσίας τα γυναικόπεδα των Ελλήνων όσα ο Ιβραήμ πασάς έστειλεν εκ της Πελοποννήσου εις την Αίγυπτον.

Δεκέμβριος 1826 (σελ. 287).

Σημαντική μεταβολή έλαβε χώραν κατ' αυτάς ως προς τα μέτρα της κυβερνήσεως περί των ελληνικών πραγμάτων, και πολλά εξ όσων ημέρα τη ημέρα εις μάτην επροτείναμεν και απερρίπτοντο ως ανάρμοστα ή ως αδύνατα, εθεωρήθησαν ήδη ορθά και δυνατά.

1ον. Η σύμπραξις του ρωσσικού στόλου μετά των ημετέρων εν Μεσογείω εγένετο παραδεκτή.

2ον. Ο **Lord Heytesbury** απεστάλη εις το ρωσσικόν στραταρχείον.

3ον. Ο **Stratford Canning** απεστάλη εκ νέου εις Κέρκυραν.

4ον. Αι διασκέψεις επανελήφθησαν.

5ον. Απεφασίσθη η αποστολή στρατού εις Πελοπόννησον. Ανέκαθεν εφρόνουσιν ότι ούτω μόνον ηδύνατο να πραγματοποιηθή η συνθήκη του Λονδίνου. Πάντες οι λοιποί προταθέντες τρόποι πίεσεως δεν ηδύναντο βεβαίως να γίνωσιν αποτελεσματικοί. Η κατοχή των επαρχιών δεν ηδύνατο να λύση το ελληνικόν ζήτημα ειμή διά της ταπεινώσεως της Τουρκίας. Ο αποκλεισμός του Ελλησπόντου δεν ηδύνατο να φέρη αποτέλεσμα εκτός εάν τω όντι εκηρύτταμεν τον κατά της Τουρκίας πόλεμον· καθότι άνευ της αποκτήσεως δικαιωμάτων εμπόλεμου δυνάμεως, δεν ηδυνάμεθα να διακόψωμεν τας ουσιωδεστέρας αποστολάς, σίτου δηλαδή και τροφίμων,

τας οποίας οι ουδέτεροι θα μετεκόμιζον. Αλλ' η αποβίβασις στρατού ικανού να διώξη τους Τούρκους εκ της Ελλάδος ηδύνατο να φέρη την πραγματικήν εκτέλεσιν της συνθήκης, τότε δε απέβαιναν ολιγώτερον αξία λόγου η επίσημος συγκατάθεσις της Τουρκίας.

Τούτο επρότεινα τον Δεκέμβριον 1827 εις τον **Goderich** (τότε πρωθυπουργόν): αλλ' ούτε αυτός, ούτε ο **Huskisson**, ο **Lansdowne** και ο **Tierney** ήρεσαν το σχέδιον· έτι δε ολιγώτερον το επεδοκίμασεν ο δουξ ότε κατόπιν το επρότεινα εις το υπουργικόν συμβούλιον. Αντέτεινε δε εις αυτό διά τους εξής λόγους· ολιγώτερον των δεκαπέντε χιλιάδων στρατού δεν ήρκει, και δεν ηδυνάμεθα ευκόλως να στείλωμεν τοσούτον στρατόν· δεν εσύμφερε ν' αφήσωμεν τους Γάλλους μόνους να υπάγωσιν, ή μόνους τους Ρώσους, ή τους Ρώσους μετά των Γάλλων. Ν' αποστείλωμεν δε στρατόν σύμμικτον δεν εσυμβιβάζετο.

Την άνοιξιν οι Γάλλοι εφάνησαν ανυπόμονοι λέγοντες, ότι η πίεσις των βουλών ήτο τοσαύτη ώστε είναι αναγκασμένοι ν' αποστείλωσι 10,000 στρατόν και συνέλεξαν πραγματικώς τον προς τούτο στρατόν περίξ του Τουλών. Μετά επιμόνους παραστάσεις όμως εκ μέρους του δουκός, παρήτησαν το σχέδιον τούτο και διεσκόρπισαν τα στρατεύματα. Εν τούτοις τον ιούλιον ο δουξ, ήλλαξε διά μιας ιδέαν και παρεκίνησε τους Γάλλους να στείλωσι 18,000 άνδρας. Τούτο και εγένετο. Τα πλοία ημών συνώδευσαν και εβοήθησαν την μεταφοράν του στρατού των· το δε αποτέλεσμα ήτο η ταχεία της Πελοποννήσου απελευθέρωσις. Την μεταβολήν ταύτην επέφερον ο Μετερνίχος, όστις τρομάξας ότε ήρχισαν μεταξύ Τουρκίας και Ρωσσίας εχθροπραξίαι, και βλέπων ότι ενόσω υφίστατο η συνθήκη του Λονδίνου δεν ήτο δυνατή η υπέρ Τουρκίας μεσολάβησις της Αγγλίας και Γαλλίας, συνέλαβε διά μιας τοσούτον ζήλον υπέρ της ταχείας εκπληρώσεως της συνθήκης, όσον είχε πρότερον προσπαθήσει να την ανατρέψη. Έγραψεν εν ονόματι του αυτοκράτορος της Αυστρίας προς τον Νεσελρώδ, λέγων ότι η Αυστρία αφού εις μάτην και αποτυχώς πάντα λίθον εκίνησεν όπως φέρη εις θεογνωσίαν την Τουρκίαν, απεφάσισε πλέον να ρίψη όλον αυτής το ηθικόν βάρος εις την πλάστιγγα υπέρ της Ρωσσίας, και ως απόδειξεν πασίδηλον της μετά της Ρωσσίας φιλίας του, ο αυτοκράτωρ ζητεί από τον Νικόλαον την άδειαν να τω αποστείλη πρέσβυν επίτηδες εις το στραταρχείον του. Η απόκρισις ήτο ότι ο Νικόλαος **le permet**. Μετά τούτο εννοείται ότι δεν υπήρχε δισταγμός ως προς τον αποστείλωμεν και ημείς τον **Lord Heytesbury**.

Ο **Lord Cowley** (πρέσβυς εν Βιέννη) έγραψε την άνοιξιν 1828 ότι ο στρατός της Αυστρίας ευρίσκετο εις ελεεινήν κατάστασιν, και μόλις ηρίθμει εν συνόλω (περιλαμβανομένου και του εν Ιταλία) περί τους 150,000 άνδρας· εχρειάζοντο δε και 60,000 ίπποι διά να γείνη και πάλιν όπως είχεν ο στρατός ούτος στρατεύσιμος. Επεθύμουν μεγάλως να βάλωσιν εις ενέργειαν 50,000 στρατόν όπως επιβλέπη το σώμα του **Witgenstein**, αλλά δεν

ηδύναντο να συλλέξωσι τοσούτον αριθμόν. Ο Μετερνίχος λοιπόν βλέπων αποτυγχάνουσαν την αρχήν του, του **gagner du temps** εγένετο αίφνης ανυπόμονος να επισπεύσῃ τα πράγματα, και έπεσεν (ως κάμουν οι άνευ αρχής άνθρωποι) από το έν άκρον εις το άλλο. Κάι ο δουξ δε εγένετο τώρα υπέρμαχος της ανεξαρτησίας της Ελλάδος, εις την οποίαν τον Μάρτιον έλεγε με τοσαύτην έμφασιν ότι δεν θέλει ποτέ συγκατανεύσει.

Απεστάλη ο **sir Pultney Malcolm** να επιβλέπη τον **Codrington** αλλά προ της αφίξεώς του ο **Codrington** είχε συνομολογήσει συνθήκην μετά του πασά της Αιγύπτου διά να εκκενώσωσιν οι Αιγύπτιοι και ο υιός του Ιβραΐμης την Πελοπόννησον, με άρθρον περί των αιχμαλώτων, ως εξής· Να επιστραφώσιν όσοι αιχμάλωτοι δεν ευρεθώσι πωλημένοι· διά δε τους πωληθέντας, ο πασάς εκ συμφώνου με τους προξένους των συμμάχων δυνάμεων να εξασκήση την ε π ι ρ ο ή ν του προς απελευθέρωσίν των.

Είχα κοινοποιήσει εις τον **Peel**, κατά την τελευταίαν ημέραν της Βουλευτικής συνόδου ότι εσκόπευα εις την Βουλήν να τω απευθύνω επερώτησιν, τι εγένετο περί των αιχμαλώτων τούτων; Ότε ήλθε κατά πρώτον η είδησις ότι στόλος εκ 40 πλοίων, (περιλαμβάνων 17 πλοία εισελθόντα εις Ναυαρίνους μετά την ναυμαχίαν), ανεχώρησεν εκείθεν φέρων 6,000 αιχμαλώτους, και τούτο μ ε τ ά το καύχημα του **Codrington** ότι εξηφάνισεν όλον τον τουρκικόν στόλον, και μετά τας σταλείσας εις τον **Codrington** διαταγάς να εμποδίση θαλασσίας τοιαύτας μετακινήσεις, ότε η είδησις αύτη ήλθε, επέσυρα την προσοχήν του υπουργείου επί του πράγματος, παριστάνων ότι θα ήτο κηλίσ επί της εθνικής ημών υπολήψεως αν δεν επασχίζαμεν ν' απελευθερώσωμεν τα δυστυχή εκείνα όντα. Ο δουξ απεδέχθη ψυχρώς την πρότασίν μου. Ο **Aberdeen** εθεώρησε το πράγμα ως υπόθεσιν εις την οποίαν δεν έχομεν ποσώς δικαίωμα ν' αναμιχθώμεν. Ο δε **Bathurst** παρέστησεν ως εξάσκησιν νομίμου δικαιώματος των Τούρκων, και ο **Ellenborough** το εθεώρησεν ως μάλλον αξιέπαινον πράξιν. Ανέμνησα εις το υπουργείον ότι προ δύο ετών ο **Lieven** μας είχε πληροφορήσει περί του σκοπού του Ιβραΐμ να αιχμαλωτίση ολόκληρον τον πληθυσμόν της Ελλάδος και ν' αποικίση εις αυτήν Άραβας και Αιγυπτίους. Ο δε **Canning** τότε έλαβε το πράγμα κατάκαρδα, και εγράφη επιστολή (πιθανώς υπό του **Canning** αυτού) υπογραφείσα από τον **Bathurst**, και διατάπτουσα τον **Adam** (αρμοστήν των Ιονίων νήσων) να μηνύση προς τον Ιβραΐμ συνιστών αυτόν ν' αποκηρύξη το τοιούτον δήθεν σχέδιόν του, και ειδοποιών αυτόν ότι θ' αντιταχθώμεν διά της βίας εις την εκτέλεσίν του. Έντονος δε παράστασις εγένετο και εις την Πύλην περί τούτου.

Ο **Bathurst** μας απεκρίθη ότι η περίστασις τώρα είναι διάφορος· ότι τότε αντέστημεν εις την μεταφοράν ολοκληΐρου του ελληνικού λαού και την α ν τ ι κ α τ ά σ τ α σ ί ν του δι αποικίας Αιγυπτίων, ενώ τώρα δεν επρόκειτο περί αντικαταστάσεως των αιχμαλωτισθέντων, οίτινες ήσαν ως φαίνεται μόνον

γυναικόπαιδα! Τοιούτος ήτο σπουδαίως και κατά γράμμα ο συλλογισμός του. Τω αντέτεινα αναγινώσκων περικοπήν της ίδιας αυτού επιστολής λέγουσαν, ότι ο Βασιλεύς ιδίως αντέτεινεν «εις την απαγωγήν των γυναικοπαίδων».

Το μόνον το οποίον ούτως εκέρδησα ήτο ότι ήγειρα κατ' αυτού τον γέλωτα του **Ellenborough** και του **Aberdeen**, αλλά τίποτε περιπλέον. Ανέμνησα εις το υπουργείον ότι η πώλησις των αιχμαλώτων εις ιδιώτας δεν είναι λόγος όπως μη τους αποδώση ο πασάς, καθόσον και ο **Lord Exmouth** έγγραφεν ότι ότε προσέβαλε τον Αλγέριον και ανεχώρησε, δεν είχε μείνει εκεί ουδέ εις χριστιανός αιχμάλωτος. Τούτο αποδεικνύει ότι του είδους τούτου οι ηγεμόνες ευρίσκουν όταν θέλουν τρόπον να διορθώσωσιν αυτοί τα πράγματα με τους υπηκόους των. Τότε μοι είπον, πώς ! θέλεις να κάμωμεν ό,τι και εις Αλγέριον και να κηρύξωμεν τον πόλεμον χάριν των αιχμαλώτων τούτων. Απεκρίθην, Όχι. Αλλ' η παρουσία του Ιβραήμ και του στρατού του εις Πελοπόννησον μας δίδει τα μέσα να πιέσωμεν κάπως τον πασάνδυνασθε διά της πείνης να τον αναγκάσετε να υποχωρήση. Τα μέσα διά των οποίων θα τον πειθαναγκάσετε να εκκενώση την Πελοπόννησον δύνανται να χρησιμεύσωσι προς απελευθέρωσιν των αιχμαλώτων. Επεκτείνετε την πίεσιν και επί τούτου του αντικείμενου, και δώσατε του να εννοήση ότι αν δεν αποδώσωσιν όλους τους αιχμαλώτους, ο στρατός του θα ψοφήση της πείνης. Το συμπέρασμα ήτο ότι εγράφη επιστολή εις τον **Adam** και εις τον **Codrington** με οδηγίας να στείλωσι τον **Cradock** εις τον πασάν διά να τον ερωτήση πόσοι είναι οι αιχμάλωτοι ούτοι, και να τω ζητήση να λάβη την καλωσύνην να τους αποδώση. Εν τούτοις την τελευταίαν ημέραν της Συνόδου εκατάφεραν τα πράγματα εις τοιούτον τρόπον ώστε δεν ήτο δυνατόν να γείνη επερώτησις Ο **Peel** όμως αμέσως μετά την διάλυσιν μας έδειξε την απάντησιν την οποίαν είχε λάβει εις την μνησθείσαν κοινοποίησιν. Κατ' αυτήν, οι Αιγύπτιοι αφ' ότου εισέβαλον εις την Ελλάδα, συνείθισαν να θεωρώσι τον λαόν αυτής ως προμήθειαν σ κ λ ά β ω ν. Εις πάσαν συμπλοκήν ή πολιορκίαν έκαστος στρατιώτης ελάμβανεν ως ιδιοκτησίαν του όσους άνδρας ή γυναικόπαιδα ηδύνατο να συλλάβη. Κάποτε οι τοιούτοι αιχμάλωτοι εστέλλοντο εις Αλεξάνδρειαν προς πώλησιν. Αλλ' εσχάτως ήρχοντο πλοία δουλεμπόρων εις την Πελοπόννησον και τους ηγόραζον επιτοπίως, παραλλάκτως καθώς πωλούνται οι ίπποι εις την πανήγυριν του **Horncastle**. Ο αριθμός των ούτω εξ αρχής συλληφθέντων ανέρχεται εις 15 έως 20,000· αι γυναίκες ετίθεντο εις τα χαρέμια, οι άνδρες υπεβάλλοντο εις τας κοπιαστικώτερας εργασίας, όσα δε παιδιά δεν εκρατούντο διά χειροτέραν χρήσιν εστέλλοντο εις την μεγάλην σχολήν του Καΐρου, όπως ανατραφώσιν εκεί ως Μουσουλμάνοι.

Υποπτευόμενος μη δεν θα ληφθώσιν αποτελεσματικά μέτρα περί της υποθέσεως ταύτης, μολονότι εκ νέου καθυπέβαλα την ιδέαν μου εις τον **Peel** να θεωρήσωμεν τον Ιβραήμ και τον στρατόν ου ως όμηρους διά τους αιχμαλώτους, εσύστησα εντόνως την υπόθεσιν εις τον **Lieven**, με τον

οποίον συνεγευμάτισα την αυτήν ημέραν εις του **Falck**. (του αυστριακού πρέσβεως), την δ' επιούσαν επεσκέφθην επί τούτω τον **Polignac**, όστις με είπεν ότι έλαβε διαταγάς της Αυλής του να εξετάση περί του αριθμού και της τύχης των αιχμαλώτων τούτων, και να κοινοποιήση την πρόθεσιν του βασιλέως της Γαλλίας να τους εξαγοράση, αν τούτο εγένετο με μέτριόν τι ποσόν χρημάτων. Εξεπλήχθη ότε τω είπεν τον αριθμόν των. Νομίζω δε ότι μέχρι τέλους δεν έγινέ τι, εκτός ότι ελευθερώθησαν 180 περίπου άνδρες οίτινες ευρέθησαν απώλητοι εις Αλεξάνδρειαν.

Σελ. 299.

Η γαλλική εκστρατεία εκ 18,000 ανδρών επέτυχεν εν ολίγω χρόνω και δ' ολίγου κόπου να διώξη τους Τούρκους και Αιγυπτίους εκ της Πελοποννήσου. Ο Ιβραΐμ και ο στρατός αυτού απεχώρησαν κατά της μετά του **Codrington** συνθήκην, έμειναν δε μικραί τουρκικαί φρουραί εντός τινων των φρουριών, Κορώνης δηλαδή, Μεθώνης, Πατρών και Ρίου. Αι φρουραί αύται ταχέως παρεδόθησαν, τινές μεν άνευ αντιστάσεως, τινές δε μετά μικράν αντίστασιν. Ο Γάλλος στρατηγός **Maison** επροτίθετο να μεταβή εις Αττικήν όπως συμπληρώση την εκδίωξιν των Τούρκων, αλλ' η αγγλική κυβέρνησις εντόνωσ εκηρύχθη εναντίον πάσης στρατιωτικής επεμβάσεως πέραν της Πελοποννήσου, ενόσω δεν ορισθώσι τελειωτικώς τα σύνορα της Ελλάδος, η δε γαλλική συγκατανεύσασα διέταξε τον **Maison** να μη προχωρήση. Οι Γάλλοι υπέφεραν επί τινα καιρόν το φθινόπωρον υπό της ενδημικής της χώρας θέρμης.

Ιανουαρίου 10 1829 (σελ. 319).

(Κατά την εν Παρισίοις τότε διαμονήν του ο **Lord Palmerston** έλαβε συνέντευξιν με τον εκεί πρέσβυν της Ρωσσίας **Pozzo di Borgo**, την οποίαν αναφέρει εν τω ημερολογίω του. Με τα άλλα ζητήματα επιφέρει).

«Τότε έθιξα το ζήτημα της Ελλάδος και ο **Pozzo** μοι είπεν ότι προ δύο εβδομάδων έστειλεν εις Λονδίνον μακράν και περιστατωμένην έκθεσιν των τριών πρέσβεων περί της καταστάσεως της Ελλάδος, περί των πιθανών πόρων της χώρας, των συνόρων άτινα πρέπει να έχη, και περί του ποσού του φόρου τον οποίον θα ημπορή να πληρώση προς την Τουρκίαν. Ως προς τα σύνορα συνιστώσιν ομοφώνως την από Βώλου έως Άρτης γραμμήν· διά φόρον προτείνουν λίρας 60,000 κατ' έτος, (ποσόν πολύ μεγάλον κατ' εμέ, και του οποίου δεν θα με ήρξε βεβαίως να εγγυηθώ την πληρωμήν). Συνιστώσι να είναι διαδοχικός ο πρόεδρος της επικρατείας. Αλλ' ο Καποδίστριας δεν δέχεται την προεδρείαν, και εγένετο λόγος να ευρεθή

Γερμανός τις πρίγκηψ, άσχετος προς τας μεγάλας δυνάμεις. Εν τω μεταξύ, μολονότι οι Γάλλοι ηναγκάσθησαν να μη προβώσι πέραν του ισθμού της Κορίνθου, οι Έλληνες εξακολουθούν πολεμούντες εν τη Στερεά, και επιτυγχάνοντες ως ελπίζω. Ο **Pozzo** λέγει ότι η Γαλλική κυβέρνησις εξηγόρασεν 640 Έλληνας αιχμαλώτους, και ενόμιζεν (αλλ' εγώ δεν το νομίζω) ότι η Αγγλική κυβέρνησις συνεισέφερε ποσόν τι υπέρ της εξαγοράς ταύτης.

(κ.)

Εν τη περί ής ο λόγος συνεντεύξει των τριών πρέσβεων και του Ρεϊζ εφένδη διέκοπεν ούτος την συνδιάλεξιν ειπών ότι ήλθεν η ώρα της προσευχής του, οι δε πρέσβεις ουδόλως εδίστασαν να περιμείνωσι την επάνοδόν του εις επανάληψιν της συνδιαλέξεως,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΑ'.

(α.)

Όρα κεφάλαιον ΜΑ'.

(β.)

Ο κυβερνήτης μοι διηγήθη το ανέκδοτον τούτο.

(γ.)

Όρα αναφοράν του κυβερνήτου προς τον αυτοκράτορα της Ρωσσίας εν σελίδι 112 του α' τόμου της εν Αθήναις εκδοθείσης το 1841 συλλογής επιστολών του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΔ'.

(α.)

Την 24 αυγούστου του έτους 1801 μετεκομίσθησαν τα λείψανα του Χάστιγγος εντός του Ναυστάθμου, εφ' ων ανηγέρθη και καταλληλότερον μνημείον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΕ.

(α.)

Γενομένου λόγου μεταξύ εμού και του λόρδου Αβερδίνου περί της εν Ελλάδι πολιτικής του Καποδιστρίου, είπεν «αδίκως αντιπολιτεύθη η

Αγγλική κυβέρνησις τον Καποδίστριαν ως ρωσίζοντα, βλέπω τώρα ότι ήτο καθαρός Έλληνας».

Ερωτηθέντες δε παρ' εμού αυτός και ο λόρδος Παλμερστών, οι αλληλοδιαδόχως εν ονόματι της Αγγλικής Κυβερνήσεως ασχοληθέντες εις τα της Ελλάδος, αν αλήθευεν ο ποτέ διαδοθείς λόγος ότι μετά την από της ηγεμονείας της Ελλάδος παραίτησιν του Λεοπόλδου επρότεινεν η Ρωσσία εν τω συμμαχικώ συμβουλίω να αναγορευθή ο προσωρινός Κυβερνήτης της Ελλάδος ηγεμών αυτής διά βίου, απήντησαν αμφοτέροι ότι ουδέποτε τοιαύτη πρότασις παρ' ουδεμίας των τριών Δυνάμεων προς τας άλλας εγένετο

(β.)

Απήλειψα τα εν σελίδι 291 του δ' τόμου της ά εκδόσεως περί διατάξεως του δημογεροντικού νόμου, περί κανονισμού του εμπορικού και πολεμικού ναυτικού, και περί δικαστικών επιτροπών ως λανθασμένα, καθώς εξηκρίβωσα μετά ταύτα· διότι, ως προς το πρώτον, αι διατάξεις βάσιν είχαν τον ενυπάρχοντα περί εκλογής δημογεροντικών νόμον, ως αυτός εγώ αναφέρω εν τω ΟΒ' κεφαλαίω, όπου γίνεται λόγος περί του διοικητικού οργανισμού. Ως προς το δεύτερον, ο κανονισμός του εμπορικού και πολεμικού ναυτικού, ον αναφέρω και επαινώ εν τω αυτό κεφαλαίω, εψηφίσθη συναινέσει του πανελληνίου (όρα ψηφίσματα ΣΤ', ΙΑ', ΙΒ'). Ως προς δε το τελευταίον, όρα το ΙΖ' ψηφισμα διαλαμβάνον τους λόγους της απολύτου ανάγκης συστάσεως τοιούτων επιτροπών εν ελλείψει τακτικών δικαστηρίων. Διά τους αυτούς λόγους ηναγκάσθησαν να συστήσωσι και αι προγενέστεραι κυβερνήσεις τοιαύτας επιτροπάς επίσης και τότε απηγορευμένας.

(γ.)

Όρα αριθμόν 45 της γενικής εφημερίδος.

(δ.)

Όρα αριθμόν 38 της γενικής εφημερίδος.

(ε.)

Όρα αριθμόν 45 της γενικής εφημερίδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΣΤ'.

(α.)

Ιδού η περί ης ο λόγος προς τον κυβερνήτην του Γ. Μαυρομιχάλη επιστολή.

«Εξοχώτατε·

«Εν ώ διευθνήθην μετά των συγγενών μου εις έντευξιν της εξοχώτητός σας εις Μεσσηνίαν, και εν ώ παρρησιάσθημεν έμπροσθέν σας, μας ωμιλήσατε περί του ανά χείρας μας υπογραφιμένου εγγράφου, και σας απεκρίθημεν. Γενομένης δε της οδοιπορίας σας και φθάσαντες εις Αίγιναν απεστείλατε επιστολήν σας προς τον δούλον σας πατέρα μου, εν ή εξελέγξατε το άτακτον περί τούτου κίνημά μου, και ότι ποτέ δεν θέλει φανή δεκτόν προς την εξοχώτητά σας. Εξοχώτατε οποιουδήποτε μεγέθους παράπτωμα το τοιούτον λογίζεται, και οποιανδήποτε παιδείαν απαιτεί, ακούσαντες και τους λόγους του δούλου σας ως δικαιοκρίτης αποφασίσετε.

«Ο δούλος σας ηγνόουν παντάπασι το έγγραφον τούτο, και μόνον, καθ' ήν στιγμήν ανεχώρουν εξ Αιγίνης, ειδοποιήθη· τότε ο κύριος

δοτόρος Σπυριδών Καλογερόπουλος, και μετ' αυτόν ο κύριος Γιαννετάς με έκαμαν κοινωνόν του τοιούτου δίδοντές μοι αντίγραφον και παραγγέλλοντές με να ενεργήσω την αποπεράτωσίν του εις τα κάτω μέρη· μετά δύο ημέρας αφίκετο εις Αίγιναν ο αυταδελφός σας κύριος κόντες Βιάρος, και διευθυνθείς εις επίσκεψιν της εκλαμπρότητός του μετά του κυρίου Γιαννετά εις την παραθαλασσίαν της Αιγίνης ανεχώρησα μετ' ολίγον, ο δε κύριος Γιαννετάς διέμεινε· τη επαύριον ανταμωθέντες μετά του κυρίου Γιαννετά μοι είπεν ότι ωμίλησε πολλά περί τούτου προς τον κύριον κόντε, και ότι η εκλαμπρότης του έμεινε καθ' όλην την έκτασιν ευχάριστος, και περί τας δύο ώρας της νυκτός μετακαλεσθείς παρά του αυταδέλφου σας εις το παράλιον της Αιγίνης μοι ενεχείρισεν αποτεινομένην επιστολήν σας προς τον δούλον σας πατέρα μου λέγουσάν μοι ότι δύναμαι να διευθυνθώ εγώ εις Πόρον αντί του πατρός μου, όπου θέλομεν ομιλήσει περί των κατεπειγουσών αναγκών μας προς την εξοχώτητά σας προσθέτων και τινα άλλα.

«Εκπλεύσας ο κύριος κόντες και κατόπιν ο δούλος σας έφθασα εις Πόρον όπου και μετεκαλέσθη παρά της εκλαμπρότητός του έξωθεν της οικίας του· εκεί ανέγνωσα εις την εκλαμπρότητά του εκείνο το έγγραφον προσθέτων εν ταυτώ την άοκνον και μετ' επιμελείας ενέργειάν μας, ήν περ θέλομεν δείξει εις την αποπεράτωσίν του. Αποτεινόμενος η εκλαμπρότης του μοι είπεν ότι ημείς δεν προτρέπομεν την αποπεράτωσίν αυτού του εγγράφου, αλλ' όταν σεις το εγκρίνετε, δύνασθε να το ενεργήσετε, και ημείς θέλομεν είσθαι ευχάριστοι· ταύτα ειπόντος μοι διελύθη η συνομιλία. Τι λοιπόν, εξοχώτατε, έπρεπε να πράξω· ποίος εκίνησε την ενέργειαν τούτου του εγγράφου; εις ποίον δίδεται η δικαία μέμψις της εξοχώτητός σας; αυτή είναι η διατρέξασα υπόθεσις, και ως πατήρ όλων των Ελλήνων αποδώσατε το δίκαιον προς τον έχοντα.

«Εν Αιγίνη, τη 27 αυγούστου 1828».

(β.)

Ο κυβερνήτης ωμόλογησε τω Κλονάρη, ότι κατ' εισήγησιν αδελφού του εγένοντο τα γενόμενα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΖ'.

(α.)

Όρα την προς το αγγλικόν ναυαρχείον αναφοράν του Κοδριγκτώνας της 25 Ιουλίου (6 Αυγούστου) 1828.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΠ'.

(α.)

Ο ανήρ ούτος, Γάλλος το γένος, είχεν έλθει προ ολίγου εις Ελλάδα· βαθμόν έχων συνταγματάρχου επροχειρίσθη εις τον του στρατηγού και αρχηγού των περι τον αρχιστράτηγον επιτελών.

(β.)

Ιδού αποδεικτικόν των παραδοθέντων προς τον στρατάρχην.

«Μόλον οπού ο στρατάρχης Δ. Υψηλάντης είχε κάθε δίκαιον κατά τον βερέν οπού μας έδωκε να μας στείλη εις το βιλαγέτι μας από όποιον δρόμον ήθελεν ευχαριστηθή, μας έκαμεν όμως κατά την παρακάλεσίν μας μερχαμέτι και απεφάσισε να μας αφήση να πάμε εις τα βιλαγίτια μας από τον δρόμον του Ζητουνιού, και ημείς οι υπογραμμένοι τον αριθμόν 107 βάνομεν αμανέτι εις τα χέρια του πρίγκηπα την μπέσαν μας και τον όρκον εις την θρησκείαν μας, ούτε άρματα να πιάσωμεν πλέον εναντίον των Ελλήνων εις όποιον μέρος και αν τύχουν, ούτε κανένα ραγιάν να πειράξωμεν· και αν κάμωμεν αλλιώς, να μη πεθάνομεν Τούρκοι, και άν ποτε κανένας μας ξαναπιασθή να μη μας δίδεται ράι και συγχώρησις αλλά να μας θανατόνουν.

«Έγεινεν εις το Στεβένικον 2 νοεμβρίου 1828. Διά τα άνω γραμμéνα είναι το σιάρτι μας σιάρτι και βάνομεν το δάκτυλόν μας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Π'.

(α.)

Όρα George Canning and his Times.

ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΑ'.

(α.)

Το ψήφισμα δεν περιλαμβάνει την φράση, «προβάλλοντος εκάστου των πληρεξουσίων κατ' ιδίαν αυτό τρεις υποψηφίους»· αλλ' ούτως εγένετο μη συμβιβαζομένων άλλως των πληρεξουσίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΒ'.

(α.)

Οι Τούρκοι είχαν ανακτήσει και φρουρήσει την Βιδονίτσαν επί της εισβολής του Ασλάμπεη Μουχουρδάρη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΓ'.

(α.)

Η επιστολή αυτή του Αβερδίνου, σταλείσα μετά την συνθήκην της Αδριανουπόλεως προς τον εν Πετρούπολει πρέσβυν της αυλής του εις κοινοποίησιν προς την ρωσικήν, κατετέθη εν τω γραφείω της βουλής των ομοτίμων μεσούντος Ιουνίου 1856.

(β.)

Είπαμεν εν τω ΟΘ' κεφαλαίω, ότι και άλλοτε η αγγλική κυβέρνησις επρότεινε να συστηθή εν Ελλάδι πολιτεία ανεξάρτητος, αλλ' όρια έχουσα επί της ξηράς τον Ισθμόν της Κορίνθου. Μαρτυρεί δε και το πρωτόκολλον της 6 (18) Αυγούστου 1829, ότι και προ της εν Αδριανουπόλει συνθήκης επρότεινεν εκ νέου η αυτή κυβέρνησις, κατά των εν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεων γνωμοδότησιν Αγγλίας και Γαλλίας, να ορισθώσιν έκτοτε τα όρια, και έκτοτε ν' αναγνωρισθή η πλήρης και τελεία ανεξαρτησία της Ελλάδος.

(γ.)

Τα σημερινά όρια του Ελληνικού Κράτους είναι η εν Πόρω διαγραφείσα γραμμή, ώρισαν δε οι σύμμαχοι ταύτην μεταγενεστέρως, αποζημιωθείσης χρηματικώς της Πύλης· απεισιωπήσαμεν δε τούτο ως μη παρατεινομένης της ανά χείρας ιστορίας εις την εποχήν καθ' ήν ωρίσθη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗ

Από της αναγορεύσεως του Λεοπόλδου μέχρι της εγκαθιδρύσεως της βασιλείας του Όθωνος, υπό του αυτού Ιστοριογράφου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΔ'.

Παραίτησις Λεοπόλδου.

Αμέτρου χαράς επλήρωσε τας καρδίας όλων των Ελλήνων η αναγόρευσις του Λεοπόλδου· μόνον ο Κυβερνήτης εσκυθρόπασεν· εφρόνει ότι, επικρατούσης της Συνθήκης της 24 Ιουνίου, ουδείς ηγεμονόπαις θα κατεδέχετο ηγεμονίαν υποτελή εις τον Σουλτάνον, και θα κατήντα εις αυτόν εξ ανάγκης η ηγεμονεία· ανεξαρτήτου δε της πολιτείας επ' εσχάτων ορισθείσης, επεθύμει να εκλεχθή ανήλικος τις ηγεμονόπαις (είχε δε κατά νουν τον δευτερότοκον υιόν του βασιλέως της Βαυαρίας Όθωνα) πεποιθώς ότι θα τον εκηδεμόνευεν αυτός· ουδόλως δε αμφίβαλεν ότι, επί τη εκλογή του ηγεμόνος, θα εκαλείτο και η Ελλάς, ήτοι αυτός, εις σύμπραξιν. Αλλ' ιδών παρά πάσαν προσδοκίαν ότι εγνεύσθησαν αι ελπίδες του, εμελέτησε να παρεμβάλη προσκόμματα εις την ευόδωσιν ων ωρίσθησαν.

Το πρωτόκολλον έλεγεν (2) ότι η Ελλάς ανηγορεύετο κράτος ανεξάρτητον υπό διαδοχικόν μονάρχην και ότι εις αποζημίωσιν της Πύλης, δι' ά εστερείτο οφέλη ένεκα της ανεξαρτησίας, περιωρίζετο η οροθετική γραμμή από των εκβολών του Σπερχειού μέχρι των εκβολών του Αχελώου· διέταττε δε παύσιν πάσης εχθροπραξίας και κατά γην και κατά θάλασσαν μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας· πλήρη και τελείαν αμνηστειάν και ασφάλειαν ζωής και ιδιοκτησίας παντός ενεχομένου εις τον αγώνα· ελευθέραν μετάβασιν παντός Έλληνος ή Τούρκου βουλομένου να μεταβή από του ενός κράτους εις το άλλο εντός ενός έτους· ανεπηρέαστον απαλλοτριώσιν κτημάτων· παντελή κένωσιν πάσης χώρας, πάσης νήσου, και παντός φρουρίου από των στρατευμάτων του κράτους, εις ο δεν ανήκαν εις το εξής τα μέρη ταύτα· απαγόρευσιν εισβολής ή διαμονής στρατού οιασδήποτε των τριών Δυνάμεων επί του εδάφους της Ελλάδος άνευ ομοφώνου συναινέσεως αυτών· επιφύλαξιν του δικαιώματος εκάστης των τριών Δυνάμεων του να εγγυηθή τα εν τω Πρωτοκόλλω καθ' ά ώρισεν η Συνθήκη της 24 Ιουνίου· επιστολήν παρ' εκάστης των τριών Δυνάμεων οροθέτου εις διαχάραξιν και αποπεράτωσιν εντός έξ μηνών της οροθετικής γραμμής, και επικύρωσιν των εν τω Πρωτοκόλλω διατάξεων διά Συνθήκης.

Δύο μεγάλα πολιτικά αμαρτήματα ημάρτησεν η Συμμαχία συντάξασα το Πρωτόκολλον τούτο· απαραγγέλτως ανεδέχθη και αυθαιρέτως ανηγόρευσεν ηγεμόνα, εν ώ και η Συνθήκη της 24 Ιουνίου παρείχεν εις τους Έλληνας το δικαίωμα της εκλογής υπό τινας όρους, και ο Κυβερνήτης επανειλημμένως,

αλλ' εις μάτην, το επεκαλέσθη· εκολόβωσαν δε οροθετικώς και την νέαν πολιτείαν παρά τα εν Πόρω ορισθέντα, παρ' αυτών των Δυνάμεων παραδεχθέντα και προς τους Έλληνας κοινοποιηθέντα, αποκόψασαι την Ακαρνανίαν όλην και μέρος της Αιτωλίας, ό εστι τόπους περιέχοντας τους μαχιμωτέρους άνδρας της Ελλάδος, ολοσχερώς υπό την ελληνικήν σημαίαν διατελούντας, έχοντας 80,000 κατοίκων, και καλέσασα την ελληνικήν Κυβέρνησιν να εκτελέση εκούσα άκουσα όρους ους μόνη η Συμμαχία εν τη ιδία εξουσία ώρισεν. Επί τη εδραία ταύτη βάσει έστησεν ο Κυβερνήτης τα πυροβόλα του, και δι' όλης της διπλωματικής εμπειρίας του, και όλης της φυσικής αγχινοίας του επεχείρησε να κατεδαφίση την παρά γνώμην και εν αγνοία αυτου ανεγερθείσαν οικοδομήν. Έργον των χειρών του και όργανον των θελήσεών του η Γερουσία, ετοιμήν παρείχε πάσαν συνδρομήν, παραδεχομένη και ψηφίζουσα ως ιδίας βουλάς τας εισηγήσεις του.

Την 27 μαρτίου εκοινοποίησαν οι αντιπρόσβεις προς τον Κυβερνήτην το Πρωτόκολλον επισήμως (3) και προσανήγγειλαν ότι εξελέχθη ο Λεοπόλδος άναξ της Ελλάδος (Prince souverain de la Grèce) (4) ότι αι Δυνάμεις εγγυώντο δάνειον εις μισθοδοσίαν και διατροφήν στρατου εν υπηρεσία του άνακτος· ότι θα διέμενεν υπό τας διαταγάς αυτου ο συμμαχικός στρατός έν έτος ή και περαιτέρω επί τη αιτήσει αυτου και τη συγκαταθέσει της Συμμαχίας· ότι ο βασιλεύς της Γαλλίας παρητείτο της προστασίας των εν Ελλάδι καθολικών, αλλ' υπό τον όρον του να εξασκόνται ακωλύτως τα της λατρείας των, να μείνωσιν ανεπηρέαστοι αι παντός είδους ιδιοκτησίαι των και να διατηρώνται απαραμείωτα τα προνόμια των επισκόπων των· όλοι δε εν γένει οι υπήκοοι πάσης θρησκείας να ήνε αδιακρίτως δεκτοί εις όλας τας τιμάς και εις όλας τας υπηρεσίας του νέου κράτους. Εκάλουν προς τούτοις οι αντιπρόσβεις τον Κυβερνήτην να διατάξη επισήμως την πραγματικώς ενυπάρχουσαν ανακωχήν.

Ευγνώμονα κατά λέξιν, αλλά ψυχρά κατ' ουσίαν, απήντησεν ο Κυβερνήτης, ειπών ότι εις μόνους τους (5) πληρεξουσίου, συγκαλεσθέντας εκ νέου απέκειτο ν' αποφανθώσιν οριστικώς περί των διελάμβανε το Πρωτόκολλον, καθ' ά διέταξεν η εν Άργει Συνέλευσις· αλλ' επειδή ασύμφορον εθεώρει να τους συγκαλέση, διότι ή θ' απέρριπταν τας προτάσεις της Συμμαχίας και θα ηγνωμόνουν προς τους ευεργέτας των, ή παραδεχόμενοι αυτάς θα παρήκουαν ην είχαν εντολήν, επροτίμα ν' αναδεχθή αυτός την ευθύνην και να υπακούση εις τας διατάξεις της Συμμαχίας, ό εστιν επροτίμα να παραβή αυτός τα ψηφίσματα της εν Άργει συνελεύσεως, ολιγορών και την ψήφον του έθνους και την ιδίαν ευθύνην.

Η δε Γερουσία προς ην διεβίβασεν ο Κυβερνήτης και το Πρωτόκολλον και την διακοίνωσιν των αντιπρόσβεων, απεδέχθη (6) την ανεξαρτησίαν ως τιμαλφέστατον δώρον, και εχάρη επί τη εκλογή του ηγεμόνος, αλλ' εκάκισε την μοναδικήν χρήσιν του δανείου εις μισθοδοσίαν και διατροφήν του στρατου, την στένωσιν των ορίων και παράλειψιν της Κρήτης και άλλων

νήσων, την κένωσιν των αποκοπτομένων μερών από των ελληνικών στρατευμάτων, την εντός της νέας οροθετικής γραμμής των εκτός αυτής στρατευμάτων, την διάταξιν περί ισονομίας και ισοτιμίας των Τούρκων όσοι προηρούντο να διαμείνωσιν εν Ελλάδι, ως λίαν επιζήμιον εις τους Χριστιανούς εξ αιτίας της πολυκτημοσύνης των χορηγούσης υπέρ μέτρον επιρροήν, και άλλα τινά. Εξέφρασε δε και την θερμήν επιθυμίαν του έθνους του να ίδη τον νέον ηγεμόνα συνδεδόμενον μετ' αυτού διά των θείων δεσμών του αυτού δόγματος.

Και ταύτα μεν τα εν τω υπομνήματι. Εντονώτερον δε και εμφαντικώτερον είχεν ήδη διαδηλώσει η Γερουσία τα φρονήματά της έν τινι ιδιαίτερα συνομιλία παρά τω Κυβερνήτη (7), καθ' ήν λαβούσα εν κατηφεία, κατά το γράφειν του Κυβερνήτου, γνώσιν ανεπισήμως των όρων του Πρωτοκόλλου, είπεν ότι ούτε εξουσίαν είχε να δεχθή τοιούτους όρους, ούτε ανεδέχετο την ευθύνην της εφαρμογής αυτών, αλλ' ούτε και ουδεμία επαρχία θα υπήκουε, και αν διετάττετο.

Κοινοποιήσας ο Κυβερνήτης το υπόμνημα της Γερουσίας και τα της συνομιλίας ταύτης κατ' ευθείαν προς τον Λεοπόλδον, επανέλαβεν όσα είπε προς τους αντιπρέσβεις, δηλαδή ότι εδέχετο το πρωτόκολλον υπ' ευθύνην του, αλλ' απειποιήθη την εκτέλεσιν των όρων αυτού ως έργου υπέρ την δύναμίν του· μετερχόμενος δε ην ησπάσθη εν τη διαπραγματεύσει ταύτη ύπουλον πολιτικήν, αφ' ενός μεν επρότρεπε τον ηγεμόνα να καταβή όσον τάχιον εις την ηγεμονείαν του ως μόνον δυνάμενον να φέρη εις πέρας το σκοπούμενον, αφ' ετέρου δε τον απέτρεπεν ως φόβητρα παριστών αυτώ άς έμελλε να υποστή κακουχίας ζων, ως αυτός, εν υπαίθρω και υπό την στέγην αθλίας καλύβης, όπου έμαθεν ως έλεγε, να γνωρίση τον Έλληνα· ότι δεν τω εγγυάτο καλήν υποδοχήν εν Ελλάδι, αν δεν διετράνωνεν εν καιρώ ότι θα ησπάζετο το ανατολικόν δόγμα, ότι θα εκυβέρνα συνταγματικώς τον τόπον, και ότι θα εξησφάλιζε τα νόμιμα συμφέροντα όλων των τάξεων των πολιτών κατά τα ψηφίσματα της εν Άργει Συνελεύσεως (8).

Οι λόγοι και της Γερουσίας και του Κυβερνήτου όσον δίκαιοι και πατριωτικοί και αν εφάινοντο παρώργισαν το κοινόν βλέπον ότι υπεκρύπτετο δολιότης· η ανάγκη της πατρίδος απήτει την ταχείαν έλευσιν του ηγεμόνος, οι δε λόγοι ούτοι απέβλεπαν όχι μόνον εις αναβολήν της ελεύσεώς του αλλά και εις ανατροπήν της εκλογής του· τούτου χάριν οι εν τη πρωτευούση τα εναντία φρονούντες πρόκριτοι παρήγγειλαν τοις εν ταις επαρχίαις φίλοις των να προκαλέσωσι συγχαρητηρίους αναφοράς των πολιτών προς τον ηγεμόνα, επιταχύνοντες την εις Ελλάδα ταχείαν έλευσίν του. Δυσηρεστήθη ο Κυβερνήτης επί τη ειδήσει ταύτη ως αναφανδόν εις τους σκοπούς του αντικειμένη (9). Αλλά είτε συστελλόμενος είτε μη δυνάμενος να εμποδίση την έκφρασιν της κοινής γνώμης, διέταξε τας κατ' επαρχίας Αρχάς του να καλέσωσιν αύται τους επαρχιώτας εις την έκφρασιν της γνώμης των, αλλ' επί μυστική εντολή να γραφώσι κατά το πνεύμα της

Κυβερνήσεως και να σταλώσι δι' αυτού προς τον ηγεμόνα αι αναφοραί, διότι, αν εστέλλοντο δι' άλλου τινός, θα απηρέσκετο κατά το λέγειν του, ο Ηγεμών, ως μη έχουσαι χαρακτήρα νομιμότητος. Τόσον δε εδυσπίσται ταις ημέραις εκείναις προς τους Έλληνας, μη ειδώς ποίοι οι ομοφρονούντες και ποίοι οι αντιφρονούντες, ώστε κληθείς παρά του ηγεμόνος να στείλη προς αυτόν ειδήμονά τινά προς φωτισμόν του, αντί να στείλη τινά των δοκιμωτέρων Ελλήνων, επροτίμησεν ως αφωσιωμένον του ξένον τινά Βαυαρόν, τον πρίγκηπα Wrede προ μικρού ελθόντα εις Ελλάδα, και ανίκανον, ως εκ της αγνοίας του και των ανθρώπων και των πραγμάτων να πληρώση αξίως την αποστολήν του. Εμελέτα δε να στείλη και πρεσβείαν, αλλ' η εκλογή των πρέσβεων τον ανησύχει (10).

Και ταύτα μεν τα εν Ελλάδι κατά την κρίσιμον εκείνην ώραν.

Ο δε Λεοπόλδος, πριν αυτώ προσενεχθή επισήμως η ηγεμονεία (11) κατεγίνετο ακαμάτως εις βελτίωσιν τινών του Πρωτοκόλλου, κυρίως δε εις την συμπαραλαβήν της Κρήτης, αλλ' ουδόλως εισηκούσθη. Την δε 30 Ιανουαρίου (11 Φεβρουαρίου) δεχθείς επισήμως το στέμμα (12) εξήτησεν εγγύησιν του νέου κράτους από πάσης εξωτερικής προσβολής, ασφάλειαν τουλάχιστον θρησκείας και βελτίωσιν της πολιτικής καταστάσεως των κατοίκων χριστιανών της Κρήτης και της Σάμου, έκτασιν προς τα άνω της οροθετικής γραμμής επί της αριστεράς όχθης του Αχελώου, χρηματικά βοηθήματα και τον εν Ελλάδι συμμαχικόν στρατόν, έως ου συνεκρότει ίδιον. Αλλ' ιδών ότι η Συμμαχία εκώφευεν, ανήγγειλεν επισήμως την 4/16 Φεβρουαρίου (13) ότι παρητείτο της ηγεμονείας, αν δεν εχορηγείτο η εγγύησις, τα χρηματικά βοηθήματα και ο συμμαχικός στρατός. Επί τη απειλή ταύτη παρεδέχθη η Συμμαχία τας τρεις προτάσεις (14), αλλά και τούτου γενομένου, δεν εξηλείφθη ο κατέχων τον Λεοπόλδον φόβος ως προς την δυσχέρειαν του έργου εξ αιτίας μάλιστα των στενών ορίων· ουδ' εισηκούσθη προτείνας να υποβληθή η εκλογή του εις την ψήφον του έθνους, φοβουμένης της Αγγλίας την αντίπραξιν του Κυβερνήτου ον υπόπτειεν ως ρωσσίζοντα και εμίσει. Τούτων ούτως εχόντων έμαθε δι' ών έλαβεν εξ Ελλάδος αλληπαλλήλων γραμμάτων τας δυσμενείς διαθέσεις ως προς τα γεγονότα του Κυβερνήτου και της Γερουσίας, και δι' επιστολής του προς το εν Λονδίνω συμβούλιον της 9/21 μαΐου (15) παρητήθη. Αιτιολογών δε την παραίτησίν του εφ' ών εξέθεσεν ο Κυβερνήτης και η Γερουσία λόγων, τους επεσφράγιζε διά των εξής·

«Αν ουδόλως εξέφρασε γνώμην η Γερουσία, ή αν την εξέφραζε διά φράσεων, εξ ών εδύνατό τις ευλόγως να ελπίση την συναίνεσίν της εις τα γεγονότα, θα συγκατένευα ίσως, και μη θέλων, εις το να γενώ το όργανον της εκτελέσεως των αποφάσεων της Συμμαχίας, και θα προσπάθουν όσον εδυνάμην να μετριάσω το κακόν, και να προλάβω την εντεύθεν βλάβην. Αλλά το λέγειν της Γερουσίας είναι τόσον ασυμβίβαστον, όσον τα

αισθήματα είναι φυσικά> (16). Διά τους λόγους τούτους εστερήθη η Ελλάς του ηγεμόνος της.

Φιλελληνικότατος εδείχθη ο ανήρ ούτος καθ' όλην την δεινήν του μετά του συμμαχικού συνεδρίου διαπραγματεύσιν. Αλλ' ημάρτησε, μηδόλως κατανοήσας εν τη ειλικρινεία του και τη ακεραιότητι του χαρακτήρος του την ύπουλον πολιτικήν του Κυβερνήτου, προς ον τοσαύτην είχεν υπόληψιν και πίστιν, ώστε αποστείλας προς αυτόν τον εν υπηρεσία του Στοκμάρον εις ιδιαίτεράν περί των τότε πραγμάτων συνδιάσκεψιν, τον διέταξε ν' απέχη πάσης άλλης πολιτικής συγκοινωνίας. Γράφων δε την 16/28 Φεβρουαρίου προς αυτόν τον Καποδίστριαν, τω έλεγε· «Κυβέρνα μέχρι της εις Ελλάδαα αφίξεώς μου το σκάφος του κράτους, όπερ τοσάκις έσωσας εκ του ναυαγίου». Ηπατήθη δε και πιστεύσας ότι τα γράμματα του Κυβερνήτου εξήγουν τα φρονήματα του έθνους. Αν, άμα κληθείς εις την ηγεμονείαν, κατέβαινεν εις την Ελλάδαα, και, έχων τον συμμαχικόν στρατόν υπό τας διαταγάς του, και πλήρες το ταμείον του εκ του δανείου, συνεκάλει εθνικήν συνέλευσιν, ουδεμία αμφιβολία ότι μετ' ενθουσιασμού θα υπεδέχето, και η εκλογή του παμψηφεί θα επεκυρούτο και ό,τι σύστημα πολιτικόν εθεώρει χρήσιμον θα ενομιμοποιείτο, και το Κοινόν όλον θα εδείκνυε τόσην ευπείθειαν εις τας βουλάς μονίμου, πλουσίου, ισχυρού και διαδοχικού μονάρχου, όσην έδειξεν άλλοτε εις τας βουλάς προσωρινού, άπόρου και ασθενούς Κυβερνήτου, όστις και εν τοιαύτη θέσει κατέστρεψεν αταράχως τα καθεστώτα.

Ουδέν προτιθέμεθα να είπωμεν περί της εν τοιαύτη κρισίμω ώρα πολιτικής της Γερουσίας, ως σώματος ετεροκινήτου, και ερχόμεθα να επιθεωρήσωμεν την πολιτικήν του Κυβερνήτου εμπεριλαμβάνουσας και την της Γερουσίας.

Σκολιά και πεπλανημένη η διαγωγή του ανδρός τούτου. Εδέχθη το Πρωτόκολλον, αλλ' απειποιήθη την εκτέλεσιν των όρων αυτού· επρότρεπε και απέτρεπε τον Λεοπόλδον να καταβή εις Ελλάδαα, εν ώ όλον το έθνος επεκαλείτο την κατάβασίν του άνευ ουδενός όρου· απήτει παρ' αυτού να ομολογήση το ανατολικόν δόγμα, ό εστι ν' ατιμάση αυτός εαυτόν, εν ώ η εν Άργει συνέλευσις ουδεμίαν τοιαύτην ευχήν ηυχήθη· τω έλεγεν ότι ανάγκη πάσα να δηλώση, ότι θα εκυβέρνα τον τόπον συνταγματικώς, εν ώ αυτός, ευρών σύνταγμα εν πλήρει ενεργεία, το εχλεύασε και το κατεπάτησε. Συγγνωστός καθ' ημάς ο Κυβερνήτης διά τα εν Ελλάδαδι παραπτώματά του απέναντι ων παρήγαγεν η κυβέρνησίς του καλών, αλλ' ασύγγνωστος ματαιώσας δι' ών είδαμεν τεχνασμάτων την εκλογήν ανδρός, ούτινος η εν τη Βελγική μετά ταύτα διαγωγή εφείλκυσε την αγάπην και την ευγνωμοσύνην του λαού και την υπόληψιν και το σέβας όλης της Ευρώπης, και παρατείνας χάριν της φιλαρχίας του, δι' όλης διετίας και οκταμηνίας την αγωνίαν της Ελλάδος εν μέσω τώσων δεινών συμφορών.

Ουδείς αμφισβητεί ότι μέλαινα ήτο τω καιρώ εκείνω η εικών της Ελλάδος· και ουδείς μέμφεται τον Κυβερνήτην ότι την παρέστησεν οποία ήτον, αλλά την υπερεμέλαινεν ως μη ώφειλεν. Οι δε τρεις όροι της αλλαζοθησκείας, του Συντάγματος και των αποζημιώσεων, ους επρότεινεν ως εκ των ων ουκ άνευ, ήσαν αυτόχρομα ψεύδος και απάτη. Αψευδείς δε μάρτυρες των λόγων αι μηδένα τοιούτον όρον περιέχουσαι των πολιτών αναφοραί, και ο μετά ταύτα τρόπος, αμέτοχος παντός όρου, καθ' όν οι Έλληνες ανεπιρρέαστοι εδέχθησαν τον Όθωνα. Ό,τι δύναται να δικαιώση οπωσούν την διαγωγήν του Κυβερνήτου είναι ότι επίστευεν αδιστακτως ότι μάλλον θα επρόκοπτεν η Ελλάς υπ' αυτόν, ως Έλληνα, ή υπό ξένον.

Μεγίστη αθυμία κατέλαβε δικαίως την Ελλάδα όλην επί τη παραιτήσει του Λεοπόλδου, και ουδέποτε άλλοτε έπαθε τοσούτον η υπόληψις του Κυβερνήτου, καταφανών γενομένων των σκοπών του και εις πέρας επιβλαβές αποληξάντων· η δε ακμάζουσα αντιπολίτευσις έτι μάλλον εκραταιώθη. Το σύνταγμα είχε σημαίαν, και η μετ' ολίγον επελθούσα εν Γαλλίας επανάστασις, η καταβιβάσασα από του θρόνου τον Κάρολον ως φιλοδέσποτον, και αναβιβάσασα τον Φίλιππον ως φιλελεύθερον, εκορύφωσε τας ελπίδας της και υπερετράχυνε τους λόγους της· κατετάραξε και τον Κυβερνήτην η μεταβολή αύτη, διότι και της υποστηρίξεως του πεσόντος βασιλέως τον εστέρει και εις ην απηρέσκετο πολιτικήν τον ώθει, και οι αντιπρέσβεις Γαλλίας και Αγγλίας φανερά αυτόν μεν αντεπολιτεύοντο, τους δε αντιπάλους του επεριποιούντο. Η δε Συμμαχία, ήτις εσυγχάρη (17) αυτή εαυτήν ως ομοθύμως εν μέσω εμπριθών και ακροσφαλών περιστάσεων θέσασαν διά των τελευταίων πράξεών της τον κολοφώνα εις το πολυχρόνιον και πολύμοχθον έργον της αδημονούσα (εκτός ίσως της Ρωσσίας) δι' ήν υπέστη απροσδοκήτως αποτυχίαν, ηγανάκτει κατά του Κυβερνήτου ως ανατρέψαντος τας βουλάς της, αλλ' ουδέν ήττον επιμένουσα εις τα βουλευθέντα, υπέγραψε την 10/22 μαΐου και την 2/11 Ιουνίου (18) Πρωτόκολλα λέγοντα ότι αι εν τοις Πρωτοκόλλοις της 22 Ιανουαρίου / 3 Φεβρουαρίου και 8 Φεβρουαρίου αποφάσεις της ήσαν αμετάτρεπτοι, και ότι θα ησχολούντο ανυπερθέτως εις εκλογήν νέου ηγεμόνος.

Είδαμεν άλλοτε τον Κυβερνήτην μη θέλοντα να τηρήση τους όρους του περί της εγκαταστάσεως του Πανελληνίου θεμελιώδους ψηφίσματος, όπερ αυτός έγραψεν. Εις το αυτό αμάρτημα εξώκειλε και μετά την Συνέλευσιν του Άργους παραβάς τα ψηφίσματά της άτινα αυτός υπαγόρευσεν. Είχε δε εν παντί έργω οδηγούς, ους και πρότερον, τον Βιάρον και Γεννατάν, μήτε, ως είδαμεν, τους καιρούς καθ' ούς έζων γνωρίζοντας, μήτε υγιείς και φιλελευθέρους αρχάς έχοντας, και τους αφωσιωμένους μάλλον ή τους αξίους εν τη υπηρεσία παραλαμβάνοντας. Εντεύθεν δυσαρέσκειαι του κοινού και γογγυσμοί. Τόσον δε παρεκτράπη η Κυβέρνησις αφ' ών όρων εψήφισεν η εν Άργει Συνέλευσις, κυρίως δε ως προς τα αφορώντα την δικαστικήν υπηρεσίαν, γράψασα νέον δικαστικόν οργανισμόν, ώστε η

αντιπολίτευσις η καταβοώσα άλλοτε κατά των όρων της εν Άργει Συνελεύσεως, ως υπαγορευμάτων του Κυβερνήτου, και όχι ως έργων της ελευθέρας θελήσεως των πληρεξουσίων, ηρκέσθη να απαιτή ίνα ο Κυβερνήτης επαναγάγη το σύστημα της προσωρινής Κυβερνήσεώς του εις ους όρους έθεσεν η εν Άργει Συνέλευσις, τουτέστιν αυτός ο Κυβερνήτης (19), αλλά δεν εισηκούετο. Φιλελεύθερος αλλά και συντηρητικός πολίτης, ο Πολυζωίδης, επεχείρησε να εκδώση εν Ναυπλίω εφημερίδα, τον Απόλλωνα, επί συνταγματικών αρχών. Μυρίους τρόπους μετήλθεν η Κυβέρνησις ίνα τον αποτρέψη, και μη δυνηθείσα, επάτησε το τυπογραφείον καθ' ήν ημέραν ετυπόνετο ο πρώτος αριθμός της εφημερίδος, τον αφήρεσε βία εκ των πιεστηρίων και ηνάγκασε τον εκδότην του Απόλλωνος, επίμονον εις ον προέθετο σκοπόν, να μετακομίση κρυφίως το υλικόν εις Ύδραν, και υπό την θερμήν προστασίαν των φανερά αντιπολιτευομένων Ύδραίων ν' αρχίση, μεσούντος του μαρτίου, να ρίπτη εκείθεν τα βέλη του κατά του κυβερνητικού συστήματος. Βαρέως έπληττε τα ώτα του Κυβερνήτου και η μακρόθεν ακουομένη τραχεία φωνή τινος εν Σμύρνη γαλλιστί γραφομένης εφημερίδος, Courier de Smyrne ην προσπάθησεν αλλ' εις μάτην να κατασιγάση και κατεμήνυσεν άλλοτε και παρά τω Λεοπόλδω ως όργανον της αντιπολιτεύσεως (20). Την δε 26 απριλίου εξέδωκε συμπράξει και της Γερουσίας (21) ψήφισμα προσβάλλον και κωλύον διά των διατάξεών του την μέχρι τούδε απρόσβλητον, ακώλυτον και μηδόλως μηδέποτε υπό τινα όρον υποβληθείσαν χρήσιν της ελευθεροτυπίας. Δεινήν διήγειρε κατακραυγήν η παρά τα ειθισμένα κυβερνητική αύτη πράξις.

Και άλλοτε είπομεν και ήδη επαναλέγομεν ότι θεραπείαν των πολιτικών δεινών εθεώρουν πάντοτε οι Έλληνες τας εθνικάς συνελεύσεις των. Εθνικήν Συνέλευσιν επεκαλούντο και εν τη σημερινή περιστάσει, αλλ' η Κυβέρνησις εκώφευεν. Πρώτοι οι κάτοικοι της Σύρας εξέφρασαν εντόνως δι' αναφοράς των προς τον Κυβερνήτην μεσούντος του Ιουνίου την πάνδημον ευχήν ταύτην. Την αυτήν ευχήν εξέφρασεν αξιοπρεπώς και η Ύδρα, και αι πλείσται των νήσων· θα εμμιούντο δε το παράδειγμά των και η Πελοπόννησος και η Στερεά Ελλάς, αν η Κυβέρνησις αδιαφόρει ή δεν επρολάμβανε διά των εν ταις επαρχίαις αρχών την εις τούτο ροπήν των πολιτών· διέταξε δε και τον Κανάρην να παραπλεύση το Αιγαίον προς σωφρονισμόν των απειθούντων.

ΤΕΛΟΣ

- 1) Τον Ρώσσον εν Λονδίνω πρέσβυν και την σύζυγόν του.
- 2) Ζήτηι Γενικής εφημερίδος 1830 αριθ. 32 σελίδα 127.
- 3) Ζήτηι Γενικής Εφημερίδος ρ, 32 σελίδι 125.

- 4) Καθ' ημέραν κοινοποιήθει το Πρωτόκολλον εις την ελληνικήν Κυβέρνησιν, κοινοποιήθει συνοπτικώς και εις την Πύλην και προσανηγγέλθη και η αναγόρευσις του Άνακτος. Η Πύλη παρεδέχθη τα πάντα καθ' ολοκληρίαν και άνευ ουδεμίας αντιρρήσεως. (Όρα Γεν. Εφημερίδος αριθ. 60 σελ. 267)
- 5) Ζήτει Γενικής Εφημερίδος αριθ. 32 σελ. 128.
- 6) Ζήτει Γενικής Εφημερίδος αριθ. 30 σελ. 143.
- 7) Ζήτει Γενικής Εφημερίδος αριθ. 52 σελίδα 211.
- 8) Ζήτει Γενικής Εφημερίδος αριθ. 52 σελίδα 211.
- 9) Ζήτει Γενικής Εφημερίδος αριθ. 41 σελίδα 164.
- 10) Ζήτει Γενικής Εφημερίδος αριθ. 52 σελίδα 211.
- 11) Ζήτει επιστολήν προς τον Αβερδώνον της 22 Ιανουαρίου/Φεβρουαρίου **Parliamentary papers**, page 205.
- 12) Ζήτει επιστολήν Λεοπόλδου προς το συμμαχικόν συμβούλιον της 30 Ιανουαρίου / 11 Φεβρουαρίου **Parliamentary papers** ,page 205.
- 13) Ζήτει επιστολήν του Λεοπόλδου προς το συμμαχικόν συνέδριον της 4/16 Φεβρουαρίου. **Parliamentary papers**, σελίδα 468.
- 14) Ζήτει πρωτόκολλον της 8/20 Φεβρουαρίου. **Parliamentary papers** σελίδα 474.
- 15) Ζήτει **Parliamentary papers**, σελίδα 500.
- 16) Ζήτει επιστολήν του προς το συμμαχικόν συμβούλιον **in Parliamentary papers**, page 502.
- 17) Όρα Πρωτόκολλον της 22 Ιανουαρίου / 3 Φεβρουαρίου 1830.
- 18) Ζήτει **Parliamentary papers** Page 345.
- 19) Όρα αναφοράν Υδραίων προς τον Κυβερνήτην της 24 Ιουνίου, αριθ. Απόλλωνος 32, σελίδα 132.
- 20) Όρα επιστολήν Καποδιστρίου προς τον Λεοπόλδον της 31 μαΐου 12 Ιουνίου. **Parliamentary papers** page 20
- 21) Όρα ψήφισμα εν τω αρ. 34 σελίδι 178 της Γενικής Εφημερίδος 1831.

End of the Project Gutenberg EBook of History of the Greek Revolution
vol D, by
Spyridon Trikoupis

*** END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK HISTORY OF GREEK REVOLUTION,
VOL D ***

***** This file should be named 39069-h.htm or 39069-h.zip *****
This and all associated files of various formats will be found in:
<http://www.gutenberg.org/3/9/0/6/39069/>

Produced by Sophia Canoni. Thanks to George Canonis for
his major work in proofreading.

Updated editions will replace the previous one--the old editions
will be renamed.

Creating the works from public domain print editions means that no
one owns a United States copyright in these works, so the Foundation
(and you!) can copy and distribute it in the United States without
permission and without paying copyright royalties. Special rules,
set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to
copying and distributing Project Gutenberg-tm electronic works to
protect the PROJECT GUTENBERG-tm concept and trademark. Project
Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you
charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If
you
do not charge anything for copies of this eBook, complying with the
rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose
such as creation of derivative works, reports, performances and
research. They may be modified and printed and given away--you may
do
practically ANYTHING with public domain eBooks. Redistribution is
subject to the trademark license, especially commercial
redistribution.

*** START: FULL LICENSE ***

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free
distribution of electronic works, by using or distributing this work
(or any other work associated in any way with the phrase "Project
Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full
Project
Gutenberg-tm License (available with this file or online at
<http://gutenberg.org/license>).

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is in the public domain in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in

a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived from the public domain (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method

you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he

does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the

electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy

is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS' WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages.

If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation web page at <http://www.pgla.org>.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive

Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Its 501(c)(3) letter is posted at <http://pglaf.org/fundraising>. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S. Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887, email business@pglaf.org. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at <http://pglaf.org>

For additional contact information:

Dr. Gregory B. Newby
Chief Executive and Director
gbnewby@pglaf.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit <http://pglaf.org>

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: <http://pglaf.org/donate>

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart is the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For thirty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility:

<http://www.gutenberg.org>

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.

